P. CORNELII TACITI LIBRI QVINQVE NOVITER IN VENTI ATQVE CVM RELIQVIS EIVS OPERIBVS EDITI.

PHILIPPVS BEROALDVS IVNIOR ACADEMIÆ ROMANÆ PRÆPOSITVS LEONI .X. PONT. MAX. SAL.

Quid nam esse causæ dicam Pont. Max. q̄ egregia animorum monumenta quæ sola cōmunem hanc humanarū rerū moriendi sortem effugere posse videbant̄, ipsa quoq; preteritis seculis fati cō tagionem senserūt. Namq;, vt de plurimis bonis auctoribus taceā qui oīno perierūt, vnus Cornelius Tacitus qui Res Romanas ab excessu Diui Augusti ad suā ætatem cōplexus est triginta voluminibus, lacer & veluti sine capite statua diu iacuit. Nihil misero profuerat Romani Imperii res gestas diligenter, fideliter, & floride scripsisse. Nihil eum iuuerat sequentibus temporibus nactū fuisse Imperatorem Tacitum Qui eū inter suos progenitores annumerari gloriosum duxerit: Qui illius Historias quot annis multis voluminibus transcribēdas ac per Bibliotheeas disseminādas imperarit, quo pluribus munimētis, pluribus Thesauris diuturnitatē gentili suo custodiret. Ac mihi quidē videt̄ p tot secula Cornelius nō tā caput suū pdidisse, q̄ vltro ipse occultasse. Audiebat.n. eā esse ignauiā temporū, eum bonarū litterarū contemptū, vt nō modo nō quemq̄ videre, sed ne a quoq̄ videri quidem dignū esse existimaret. At vero vbi tui Pōtificatus effulsit alma lux, sese ipse extulit, ad noīs tui vocem caput exeruit. Odor nāq; tuarū virtutū nō viuentes modo in venerationem sui cōmouit: sed ipsos pene dixerim intermortuos excitauit. Falleris.n. Leo Max. si arbitraris quemq̄ fuisse per multa secula, Qui in istam Maiestatis altitudinē adscenderit, tā cōmuni oīum mortaliū lętitia, tam constanti opinione bonitatis, Quiq; tantā de se cōmorit expectationē quātā ipse de te concitasti. Et.n. anteactę vitę incredibilis sanctitas, morū candor, spectata fides in eā spem oēs adducebāt, vt vnū esse te affirmarent qui demissus e coelo p aureā illā Homeri cathenā fesso orbi succurrere & posses, & velles. In primis vero bonę artes studiaq; ipsa litterarū sibi de te plurimū statim ꝓmisere. Sciebāt.n. fuisse te semp egregia in se volūtate, pręclara mēte vnā modo nō affuisse facultatē, quā videbāt ista cū dignitate accessisse eāq; p magnā. Norant Bibliothecā Mediceā quę difficillimis Italię temporibus parē cū reliqua domus tuę fortuna senserat calamitatē a te extorre: ac perq̄ modicis fortunis, pecuniarum magna vi recuperatā. Viderāt Ædes tuas nobilibus ingeniis patuisse semp. Meminerant pręterea diuini illius viri aureā esse te sobolem qui bonas

litteras iam fugientes reuocauit. Ex cuius te ortũ radicibus affir-
mabát nõ posse non cõsimiles fructus dare: atq; etiã tanto vber o-
res, quáto illũ ipsum patrẽ tuũ opulentia, maiestate, amplitudine
superasti. Et mehercule huic opinioni (quãtũ ĩ primordio & quasi
infantia Pontificatus effici potuit) pręclare respondisti. Namq; ad-
auctis professorũ stipendiis, accitisq; vndiq; sũmis in omni studio
rum genere viris Romanũ Gymnasiũ multis ingeniorũ lumini-
bus illustrasti. Ac Laurentius quidẽ parens tuus Iohannẽ Lascarẽ
singularis eruditionis virũ in Gręciã misit, quo libros vndiq; cõqsi
tos Florentiã ad extruendã Bibliothecã cõportaret: Tu vero qui q;
vtrãq; linguã optime calles, ad pfectã eruditionẽ, litterarũ gręcarũ
cognitionẽ sciebas esse pernecessariã, eodẽ Lascare auctore ipsam
prope modũ Gręciã in Italiã quasi in nouam Coloniã deduxisti.
Pueros.n.ex tota Gręcia in quibus vis ingenii & bona indoles in-
esse videbatur cũ suis prӕceptoribus Romã euocasti, vt & linguã
ipsis nostrã cõmodius nos traderemus, suãq; illi nobis liberalius
impartirent: ac p hoc seminarium vtriusq; gentis litterę altioribus
radicibus innixӕ transferri ac latius propagari possent. Age vero
quãta hoc ipsum laude dignũ est? q; propemodũ pręconis voce
ingentia premia indagatoribus librorũ proposuisti, si quos libros
vetustas nobis inuidit, alicunde e latibulis eduxissent: Quę venario
Cornelii Taciti hos primos quinq; libros qui per longũ seculorũ
ambitum latuerant, in saltibus Germanię inuenit: Quam tu prędã
ad te allatã ac magna mercede comparatam, non velut aliqua li-
brorum sepultura rursus occultasti, sed tanq̃ verus omnium pater
vtilitati omnium consultum esse voluisti: Si quidem vbi tu totos
summa cum voluptate cognouisti (nam post negotiorum fluctus
ex antiqua tua consuetudine, atit aliquid ipse legis, aut alios re-
citantes audis) eos mihi vt ad communem studiosorum vtilita-
tem publicarem tradidisti. Quo nomine, cum ego prӕter cӕte-
ros, quem, q; huius prouinciӕ rectorem non omnino malum exi-
stimasti, laus non parua secutura est: tũ boni omnes ad quos huius
beneficii inopinata vtilitas latissime prouentura est, debere tibi, si
grati esse volẽt, fateanẽ necesse est. Nã sũmũ ego Auctorẽ, & sũme
vtilẽ Corneliũ Tacitũ semper iudicaui cũ priuatis hoĩbus & opti-
matibus, tũ vero etiã Principibus ipsis atq; Impatoribus: Et.n.cũ
ex reliqs Historicis alii res tãtũ domi forisq; ĩ Re p.gestas pscribãt
vt Sallustius, vt Liuius. Alii principum vitas ostendisse contenti
sint, vt Suetonius vt Plutarchus: Hic vnus vtrũq; munus sũmo or-
dine, diligenti cura, magno iudicio, multa cõcinitate cõplexus est.
His autem

His auté quinq; libris decé reliquos cõnectere placuit, vt suo tandem capite Cornelius, suam faciem multo integrior spectandam tuoq; munere agnoscédam preberet. Atq; vtinam alii quoq; & per multa linguæ nostræ volumina quę deperdita sunt iampridem, nunc te clauum christianæ cymbæ moderante inueniantur: spondere. n. omnibus audeo ac pro te pręstare me vadem, vt quicunq; volumen aliquod egregium, ex his ipsis quæ vetustatis iniuria interciderunt, repertum ad te attulerit, fore vt tanti auctor muneris non minorem in se tuam sensurus sit, q̃ hic ipse senserit, qui hos quinq; attulit, liberalitatem. Nam cum tu multas Laurentii parentis tui excellentes animi dotes nobis representes, nullam te magis exprimere ac refferre animaduerto q̃ vt de litteris bene meruisse iudiceris: Atq; id quoq; vt reliquas actiones tuas & prudenter insti tuis & sapiéter facis: Et. n. Laurentius quamq̃ suæ Reip. fuerit columen: Italiam vniuersam quoaduixit prudentia & consilio pręsti terit immunem ab incursionibus barbarorum gentium & rapinis: Regum illustrium toto orbe sũmam beneuolentiam multis officiis sibi conciliarit, fueritq; plane vir vnus qui de humano genere optime meritus iudicari possit: nullam tamen plenioré gratiam, nullum vberius meritum tulit q̃ idipsum, quo litterę sunt eum remuneratæ: memores. n. illius in se beneficétię, ne ingratæ haberentur eum mortalitate ereptum æternitati consecrarunt. Ita nescias vtrum maius pręsidiũ litteris attulerit Laurentius, an ab eis maius ipse nomen, amplioré dignitaté fuerit cõsecutus. Huic auté instituto & proposito tuo tã recto tã magnanimo fortuna quoq; ipsa subseruire, occasionesq; offerre visa est qbus animi tui nobilissimas cogitatiões exprimere posses. Si quãdo. n. clari in litteris viri extitere, affirmare ausim tuis téporibus extare sũmos: nec in litteris modo: sed in Musica, Pictura, Statuaria, Architectura celeberrimos: Quorum tu artes liberaliter foues, opera intelligéter laudas, ingenia magnifice extollis. Magna sane fęlicitas hęc est ingeniorũ, vt suarum virtutũ intelligenté & amanté principem nacta sint. Sed nec principis eius fortuna minor, Qui eo seculo natus sit, quo possit eos habere spectatores & suarũ actionũ testes qui posteris illas quoq; narrare possint incorrupte. Deus igitur optimus Maximus hanc tibi menté hũc animũ perpetuo conseruet, incolumitaté q̃ diutissime tueatur, vt vnus post hominũ memoriã fuisse Pontifex dicaris, Qui magni principis numeros absolueris: Religioné sanctissime colueris: fontes beneficétię in bonorũ tantũ cõmoditates deriuaris: Virtutes demũ omnes cognoueris, amaueris, illustraueris. Vale.

A iii

3

PH. BEROALDVS AD LECTOREM.

SED Quoniam vetus Codex, vnde hunc ipsum describendum atq; inuulgandum curaui, pluribus mendis scatet, æquum videtur Lectorem in primo quasi operis limine consilii mei, quo in hoc toto negotio sum vsus, admonere. Nãq; errores qui poterãt nulla temeritatis nota emendari, consultis primo nonnullis eruditis & acris iudicii viris correxi. At quę loca in se maiorem in corrigendo difficultatem habere videbantur, sicut erant reliqui, appositis interiori margini stellulis quæ vitiosum codicem testarentur. Seposuimus vero libellum in calce Quinti libri in quo per numerum chartarum stellulam ipsam cum suo numero tanq̃ ad causam dicendam in iudicium vocamus. Ibi dum Lector aut dubitationem aut opinionem nostram audiet, vel sentẽtiam approbabit meam, vel meliorem ipse afferet.

.P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTO, RIARVM LIBER PRIMVS.

V RBEM ROMAM A PRINcipio Reges habuere. Libertatem,& Cõsulatũ.L.Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur. Neq; decemuiralis potestas vltra biennium. Neq; Tribunorũ militum consulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. Et Pompeii Crassiq; potentia cito in Cæsarem. Lepidi, atq; Antonii arma in Augustum cessere: Qui cuncta discordiis ciuilibus fessa, nomine principis sub Imperium accepit. Sed veteris populi Ro. prospera vel aduersa claris scriptoribus memorata sunt. Temporibusq; Augusti dicendis nõ defuere decora ingenia, donec gliscẽte adulatiõe deterrerẽtur. Tiberii, Caiiq;,& Claudii, ac Neronis res florentibus ipsis ob metum falsæ: Postq̃ occiderant recentibus odiis compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de Augusto,& extrema tradere: mox Tiberii principatum,& cętera, sine ira,& studio, quorum causas procul habeo. Postq̃ Bruto,& Cassio cæsis, nulla iam publica arma. Pompeius apud Siciliam oppressus: exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidẽ partibus, nisi Cæsar dux reliquus, posito triumuiri nomine Consulem se ferens,& ad tuendam plebem tribunitio iure contentum. Vbi militem donis, populũ annona, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo aduersante: cum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent: cæteri nobiliũ, quanto quis seruitio promptior, opibus,& honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & pręsentia, q̃ vetera,& periculosa mallent. Neq; prouincię illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus, populiq; Imperio ob certamina potentium,& auaritiam magistratuum, inualido legum auxilio: quæ vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur. Cęterum Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum sororis filium admodũ adulescentem Pontificatu,& curuli Ædilitate. M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia & victorię socium geminatis consulatibus extulit: mox defuncto Marcello generum sumpsit. Tiberium Neronem,& Claudium Drusum priuignos

mperatoriis nominibus auxit, integra etiamdum domo sua: nam genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Cæsarum indu xerat: necdum posita puerili prætexta Principes iuuentutis appella ri, destinare Consules specie recusantis flagrantissime cupiuerat. Vt Agrippa vita concessit. L. Cæsarem euntem ad Hispanię̃ses exercitus: Caium remeantem Armenia, & vulnere inualidũ, mors fato propera, vel nouercæ Liuiæ dolus abstulit. Drusoq; pridem extincto, Nero solus e priuignis erat. Illuc cuncta vergere: filius, collega Imperii, consors tribunitiæ potestatis adsumitur: omnisq; per exercitus ostentatur: non obscuris vt antea matris artibus, sed palam hortatu: nam senem Augustum deuinxerat adeo vti nepotem vnicum Agrippam Posthumũ in insulam Planasiam proiiceret, rudem sane bonarum artium, & robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertũ. At hercule Germanicũ Druso ortum octo apud Rhenum legionibus imposuit: adsciriq; per adoptionem a Tiberio iussit: quamq̃ esset in domo Tiberii filius iuuenis: sed quo pluribus monumentis insisteret. Bellum ea tempestate nullum, nisi aduersus Germanos supererat: abolendæ magis infamiæ ob amissum cum Quintilio Varo exercitum: q̃ cu pidine proferendi Imperii, aut dignum ob pręmiũ. Domi res trã quillæ: eadem magistratuum vocabula: Iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes pleriq; inter bella ciuium nati: quotus quisq; reliquus qui Remp. vidisset? Igitur verso ciuitatis statu nihil vsq̃ prisci & integri moris, omnis exuta æqualitate iussa Principis aspectare, nulla in præsens formidine dũ Augustus ætate validus, seq; & domum, & pacem sustẽtauit. Postq̃ prouecta iam senectus ęgro & corpore fatigabatur, aderatq; finis, & spes noua: pauci bona libertatis in cassum disserere: plures bellum pauescere: alii cupere. pars multo maxima imminentis dominos variis rumoribus differebant. trucem Agrippam, & ignominia accensum, non ætate, neq; rerum experientia tantę moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atq; insita Claudiæ familiæ superbia: multaq; indicia sęuitiæ, quamq̃ premantur, erumpere: hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice: congestos iuueni Consulatus, Triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi specie secessus exulem egerit, aliq̃ id q̃ iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri impotentia: seruiendum fœminæ, duobusq; insuper adulescentibus, qui Remp. interim premant, quandoq; distrahant. Hęc atq; talia agitantibus, grauescere valitudo Augusti: & quidam sce-

lus

lus vxoris suspectabat. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite vno Fabio Maximo Planasiam vectum, ad visendum Agrippam: multas illic vtrinque lachrymas, & signa charitatis: spemque ex eo fore, vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum vxori Martiæ aperuisse: illam Liuiæ. C. Nauum id Cæsari. Neque multo post, extincto Maximo (dubium an quæsita morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset. vtcunque se ea res habuit vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris literis accitur: neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud vrbem Nolam: an exanimem reppererit: acribus namque custodiis domum, & vias sepserat Liuia, lætique interdum nuncii vulgabantur: donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit Posthumi Agrippæ cædes quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo Centurio, ægre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud Senatum disseruit. Patris iussa simulabat: quibus præscripsisset, tribuno custodiæ adposito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere quandocunque ipse supremum diem expleuisset. Multa sine dubio, sæuaque Augustus de moribus adulescentis questus, vt exilium eius Senatus consulto sanciretur perfecerat: cæterum in nullius vnquam suorum necem durauit: neque mortem nepoti pro securitate priuigni inlatam credibile erat: propius vero, Tiberium, ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odiis suspecti & inuisi iuuenis cædem festinauisse. Nuncianti Centurioni (vt mos militiæ) factum esse quod imperasset, neque imperasse se se, & rationem facti reddendam apud Senatum, respondit. Quod postquam Salustius Crispus particeps secretorum (is ad Tribunum miserat codicillos) comperit, metuens ne reus subderetur, iuxta periculoso, ficta seu vera promeret: monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: neue Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad Senatum vocando: Eam conditionem esse Imperandi, vt non aliter ratio constet, quam si vni reddantur. At Romæ ruere in seruitium Consules, Patres, Eques, quanto quis inlustrior, tanto magis falsi, ac festinantes, vultuque composito, ne læti excessu Principis, neu tristior primordio: lachrymas, gaudium, questus adulatione

I miscebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Consules primi in verba Tiberii Cæsaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius: ille prætotiarum cohortium præfectus, hic annonæ. Mox

Senatus, milesq;, & populus: nam Tiberius cuncta per Consules in cipiebat, tanq̃ vetere Rep. & ambiguus imperandi: ne Edictũ quidem quo patres in curiam vocabat, nisi Tribunitię potestatis praescriptione posuit sub Augusto acceptę. verba Edicti fuere pauca, & sensu permodesto: De honoribus parentis consulturum, neq; abscedere a corpore, idq; vnum ex publicis muneribus vsurpare, sed defuncto Augusto signum prætoriis cohortibus vt Imperator dederat, excubiæ, arma, cætera aulæ. miles in forum, miles in curiam comitabatur: literas ad exercitus, tanq̃ adepto principatu misit, nusq̃ cunctabundus, nisi cum in Senatu loqueretur. causa pręcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere Imperium, q̃ expectare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus, electusq; potius a Rep. videretur, q̃ per vxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. postea cognitum est, ad introspiciendas etiam Procerum voluntates inductam dubitationem: nam verba, vultus in crimen detorquẽs recõdebat. Nihil primo Senatus die agi passus nisi de supremis Augusti, cuius testamentum inlatum per virgines Vestæ, Tiberium, & Liuiam heredes habuit. Liuia in familiam Iuliam, nomenq; Augustę adsumebatur. In spem secundam, nepotes pronepotesq;. tertio gradu Primores ciuitatis scripserat, plerosq; inuisos sibi, sed iactantia, gloriaq; ad posteros. Legata non vltra ciuilem modum, nisi q; populo, & plebi. cccc xxxv. Prętoriarum cohortiũ militibus singula nummũ millia. Legionariis autẽ cohortibus ciuium Romanorum trecenos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus: ex quis maxime insignes visi, vt porta Triumphali duceretur funus. Gallus Asinius vt legũ latarũ tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrẽtur. L. Arrũtius censuere. addebat Messala Valerius renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberii: Interrogatusq; a Tiberio, num se mandante eam sententiam prompsisset, sponte dixisse, respondit: neq; in iis quæ ad Remp. pertinerent consilio nisi suo vsurum, vel cũ periculo offensionis: ea sola species adulandi supererat. Conclamant Patres corpus ad rogum humeris Senatorum ferendum. Remisit Cæsar adroganti moderatione, Populũq; edicto monuit, ne vt quondam nimiis studiis funus diui Iulii turbassent, ita Augustum in foro, potiusq̃ in campo Martis, sede destinata cremari vellent. Die funeris milites velut pręsidio stetere: multum inridentibus qui ipsi viderant, quiq; a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc seruitii & libertatis in prospera repetita, cum occisus

dictator

Dictator Cæsar, aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videretur: nunc senem principem longa potentia, prouisis etiam heredum in Remp. opibus: auxilio scilicet militari tuendum, vt sepultura eius quieta foret. Multus hinc ipso de Augusto sermo: plerisq; vana mirantibus, quod idem dies accepti quondam Imperii princeps, & vitæ supremus. quod Nolæ in domo, & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuisset. numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum, & .C. Mariũ simul æquauerat: continuata per septem & triginta annos Tribunitia potestas: Nomen Imperatoris semel atq; vicies partum: aliaq; honorum multiplicata aut noua. At apud prudentes vitæ eius, varie extollebatur, arguebaturue. Hi pietate erga parentem, & necessitudine Reip. in qua nullus tunc legibus locus ad arma ciuilia actum, quæ neq; parari possent, neq; haberi per bonas artes: multa Antonio tũc interfectores Patris vlcisceretur: multa Lepido concessisse: postq̃ hic socordia senuerit: ille per libidines pessum datus sit: non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, q̃ ab vno regeretur. Non regno tamen, neq; dictatura, sed principis nomine cõstitutam Remp. Mari oceano, aut amnibus longinquis septum Imperium. legiones, prouincias, classes, cuncta inter se connexa: Ius apud ciues, modestiam apud socios: Vrbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quo cæteris quies esset. Dicebatur contra: pietatem erga parentem, & tempora Reip. obtentui sumpta: cæterum cupidine dominandi concitos per largitionem veteranos: paratum ab adulescente priuato exercitũ: corruptas Consulis legiones: simulatam Pompeianarum gratiam partium: mox vbi decreto patrum, fasces, & ius prætoris inuaserit, cæsis Hircio, & Pansa (siue hostis illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum, sui milites Hircium, & machinator doli Cæsar abstulerat) vtriusq; copias occupauisse: Extortum inuito Senatu consulatum: armaq; quæ in Antonium ceperit, contra Remp. versa: Proscriptionem ciuium: diuisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecere, laudatas. sane Cassii, & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos: quamq̃ fas sit priuata odia publicis vtilitatibus remittere: sed Pompeium imagine pacis: sed Lepidum specie amicitiæ deceptos: post, Antonium Tarentino, Brundisinoq; fœdere, & nuptiis sororis inlectum subdolæ adfinitatis pœnas morte exoluisse: Pacem sine dubio post hæc, verum cruentam: Lollianas, Varianasq; clades: interfectos Romę Varrones, Egnatios, Iulios. Nec domesticis abstinebatur: abducta

Neroni vxor: & consulti per ludibrium Pontifices, an concepto, nec dum edito partu rite nuberet. quæ Tedii & Vedii Pollionis luxus. Postremo Liuia grauis in Remp. mater: grauius domui Cæsarum nouerca: nihil Deorum honoribus relictum, cum se templis, & effigie numinũ per flamines, & sacerdotes coli vellet: ne Tiberium quidem caritate, aut Reip. cura successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam sæuitiamq; eius introspexerit: comparatione deterrima sibi gloriam quæsiuisse. Et enim Augustus paucis ante annis, cum Tiberio tribunitiam potestatem a Patribus rursum postularet (quamq̃ honora oratione) quædam de habitu, cultuq;, & institutis eius iecerat, quæ velut excusando exprobraret. Ceterũ sepultura more perfecta, templum & cælestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces. Et ille varie disserebat: de magnitudine Imperii sua modestia: solam Diui Augusti mentem tantæ molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum experiendo didicisse, q̃ arduum, q̃ subiectum fortunæ regendi cuncta onus: proinde in ciuitate tot inlustribus viris subnixa non ad vnum omnia deferrent: plures facilius munia Reip. sociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis q̃ fidei erat: Tiberioq; etiam in rebus quas non occuleret, seu natura, siue adsuetudine, suspensa semper & obscura verba. Tunc vero nitenti vt sensus suos penitus abderet, in incertum, & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, si intellegere viderentur, in questus, lachrymas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere: cum proferri libellum, recitariq; iussit. Opes publicæ continebantur, quãtum ciuium, sociorumq; in armis: quot classes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & necessitates ac largitiones, quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus, addideratq; cõsilium, coercendi intra terminos Imperii: incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ Senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit forte Tiberius, se, vt non toti Reip. parem: ita quæcunq; pars sibi mandaretur: eius tutelam suscepturum. Tum Asinius Gallus, interrogo inquit, Cæsar quam partem Reip. mandari tibi velis? Perculsus improuisa interrogatione paulum reticuit: dein collecto animo respondit. Nequaq̃ decorum pudori suo legere aliquid, aut euitare ex eo cui in vniuersum excusari mallet. Rursum Gallus (etenim vultu offensionem coniectauerat) non idcirco interrogatum ait, vt diuideret, quæ separari nequirent, sed & sua confessione argueretur, vnum esse Reipub. corpus, atq; vnius

animo

animo regendum: Addidit laudem de Augusto, Tiberiumq; ipsum victoriarum suarum, quæq; in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram eius leniuit pridem inuisus: tamq̃, ducta in matrimonium Vipsania .M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberii vxor fuerat, plusq̃ ciuilia agitaret, Pollionisq; Asinii patris ferociam retineret. Post quæ .L. Arruncius haud multum discrepans a Galli oratione perinde offendit: quamq̃ Tiberio nulla vetus in Arruncium ira: sed diuitem, promptum artibus egregiis, & pari fama publice suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cũ tractaret, qui nam adipisci principem locum, suffecturi abnuerent: aut impares vellent: vel idem possent cuperentq; .M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem: Gallum Asinium auidum & minorem .L. Arruncium non indignum, & si casus daretur, ausurum. De prioribus consentitur: pro Arrũcio quidam .Cn. Pisonem tradidere: omnesq; prę ter Lepidum variis mox criminibus struente Tiberio circũuenti sunt. Etiam .Q. Haterius & Mamercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere: Haterius cum dixisset, quousq; patieris Cęsar non adesse apud te Reip? Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non irritas fore Senatus preces, q; relationi Consulum iure tribunitiæ potestatis non intercessisset. In Haterium statim inuectus est: Scaurum cui implacabilius irascebatur silentio tramisit: fessusq; clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, non vt fateretur suscipi a se Imperium, sed vt negare, & rogari defineret. Constat Haterium cum deprecandi causa palatium introisset, ambulantisq; Tiberii genua aduolueretur, prope a militibus interfectum: quia Tiberius casu, an manibus eius impeditus prociderat: neq; tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret, & vsq; acuratissimis precibus protegeretur. Multa patrũ & in Augustam adulatio: alii Parentem, alii Matrem Patriæ appellandam: pleriq; vt nomini Cæsaris adscriberetur, Iuliæ Filius, censebant. Ille moderandos fœminarum honores dictitans, eademq; se temperantia vsurum in his quę sibi tribuerent: cæterũ anxius inuidia, & muliebre fastigiũ in diminutioné sui accipiés: ne lictoré qdé ei decerni passus est, aráq; adoptionis, & alia huiuscemodi ꝓhibuit. At Germanico Cæsari ꝓcõsulare Imperiũ petiuit: missiq; Legati q deferrét: simul męsticiá eius ob excessum Augusti solarent. quo minus idé ꝑ Druso postularetur, ea causa, q; designatus Cõsul Drusus pręsensq; erat. Cãdidatos pręturę duodecim noíauit: numerũ ab Augusto traditũ: & hortãte

Senatu, vt augeret: iureiurando obstrinxit: se non excessurum. Tum primum e Campo comitia ad patres translata sunt: nam ad eam diem, & si potissima arbitrio principis: quædam tamen studiis tribuum fiebant: neq; Populus ademptum ius questus est, nisi inani rumore: Et Senatus largitionibus, ac precibus sordidis exolutus, libens tenuit: moderante Tiberio, ne plures q̃ quattuor candidatos cōmendaret sine repulsa & ambitu designandos: Inter quæ Tribuni plebei petiuere, vt proprio sumptu ederēt ludos: qui de nomine Augusti fastis additi Augustales vocarentur: sed decreta pecunia ex ærario, vtq; per Circum Triumphali veste vterentur: curru vehi haud permissum: Mox celebratio annum ad Prætorem trāslata, cui inter ciues, & peregrinos iurisdictio eueniset. Hic rerum vrbanarum status erat, cum Pānonicas Legiones seditio incessit, nullis nouis causis, nisi q; mutatus Princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello spem præmiorum ostēdebat. Castris æstiuis tres simul Legiones habebantur, præsidente Iunio Blæso: qui fine Augusti, & initiis Tiberii auditis, ob iustitium, aut gaudium intermiserat solita munia: Eo principio lasciuire miles, discordare, pessimi cuiusq; sermonibus prębere aures: deniq; luxū, & otiū cupere: disciplinam, & laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim Theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quæ nam post Augustum militię conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis conloquiis, aut flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus deterrimū quęq; congregare: Postremo promptis iam & aliis seditionis ministris velut contionabundus interrogabat: cur paucis Centurionibus, paucioribus Tribunis in modum seruorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia nisi nouum & nutantem adhuc Principem precibus, vel armis adirent? satis per tot annos ignauia peccatum, q; tricena, aut quadragena stipendia senes, & plerįq; truncato ex vulneribus corpore tolerent: ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre: ac siquis tot casus vita superauerit, trahi adhuc diuersas in terras, vbi per nomen agrorum, vligines paludum, vel inculta montium accipiant: Enimuero militiā ipsam grauē, infructuosam, denis in diē assibus animā & corpus æstimari: hinc vestē, arma, tētoria: hinc sæuitiā Cēturionū, & vacationes munerū redimi: At hercule verbera, & vulnera, durā hyemē, exercitas æstates, bellū atrox, aut sterilem pacē sempiterna: Nec aliud leuamētū,

q̃ si certis

q̄ si certis sub legibus militia iniretur: vt singulos denarios me-rerent: sextusdecumus stipendii annus finem adferret: ne vltra sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecunia solueretur. An prętorias cohortes quę binos denarios acceperint, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus pericu-lorum suscipere? non obtrectari a se vrbanas excubias: sibi tamen apud horridas gentes e contuberniis hostem aspici. Adstrepe-bat vulgus diuersis incitamētis: hi verberum notas, illi caniciem, plurimi detrita tegmina, & nudū corpus exprobrantes. Postremo eo furoris venere, vt tres legiones miscere in vnam agitauerint, depulsi ęmulatione: quia suæ quisq; legioni eum honorem quæ-rebant: alio vertunt: atq; vna tres Aquilas, & signa cohortium locant: simul congerunt cespites, extruunt tribunal, quo magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus aduenit, increpa-batq;, ac retinebat singulos clamitans, mea potius cæde imbuite manus, leuiore flagitio Legatum interficietis, q̄ ab Imperatore desciscitis: aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugula-tus pęnitentiam adcelerabo. Aggerebatur nihilominus cespes: iamq; pectori vsq; adcreuerat: cum tandem peruicatia victi in-ceptum omisere. Blæsus multa dicendi arte, non per seditio-nem, & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda ait, neq; veteres ab Imperatoribus priscis, neq; ipsos a Diuo Augusto tam noua petiuisse: & parum in tempore incipientes Principis curas onerari: si tamen tenderent in pace temptare, quę ne ciuilium qui-dem bellorum victores expostulauerint: cur contra morem ob-sequii, contra fas disciplinæ vim meditentur? decernerent Lega-tos, seq; coram mandata darent. Adclamauere vt filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq; militibus missionem ab sexdecim annis: cætera mandaturos vbi prima prouenissent. Profecto iuuene, modicum otium, sed superbire miles, q̄ filius Legatiorator pubic æ causæ, satis ostenderet, necessitate expressa quæ per modestiam non obtinuissent. Interea manipuli ante cę-ptam seditionem Nauportum missi, ob itinera, & pontes, & alios vsus: postq̄ turbatum in castris accepere, vexilla conuellunt: di-reptisq; proximis vicis, ipsoq; Nauporto quod municipii instar erat, retinentis Centuriones inrisu, & contumeliis, postremo ver-beribus insectantur: præcipua in Aufidienum Rufum præfectum castrorum ira, quem direptum vehiculo sarcinis grauant, aguntq; primo in agmine per ludibriū rogitantes an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis,

dein Centurio, mox castris pręfectus antiquam duramq; militiam
reuocabat, intus operis, ac laboris: & eo imitior quia tolerauerat. ✳
Horum aduentu redintegratur seditio, & vagi circumiecta popu- I
labantur. Blæsus paucos maxime præda onustos ad terrorem cæ-
terorum adfici verberibus, claudi carcere iubet (nam etiã tum le-
gato a Centurionibus, & optimo quoq; manipulariũ parebatur)
Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere mo-
do nomina singulorum, modo centuriam quisq; cuius manipu-
laris erat: cohortem, legionem: eadem omnibus iminere clamitan
tes: simul probra in Legatum cumulant: cęlum, ac deos obtestan-
tur: nihil reliqui faciunt, quo minus inuidiam, misericordiam, me
tum, & iras permouerent. Adcurritur ab vniuersis, & carcere effra-
cto, soluunt vincula: desertoresq;, ac rerũ capitalium dãnatos sibi
iam miscent. Flagrantior inde uis, plures seditioni duces: & Vi-
bulenus quidã gregarius miles ante tribunal Blæsi adleuatus cir-
cumstantium humeris apud turbatos, & quid pararet intentos.
Vos quidem inquit his inocentibus, & miserrimis lucem, & spiri-
tum reddidistis: sed quis fratri meo vitã, quis fratrem mihi red-
dit? quem missum ad vos a Germanico exercitu de cõmunibus
cõmodis nocte proxima iugulauit per gladiatores suos, quos in
exitium militum habet, atq; armat. Responde Blæse vbi cada-
uer abieceris? ne hostes quidem sepulturam inuident: cum oscu-
lis, cum lachrymis dolorem meum impleuero, me quoq; trucida-
ri iube, dum interfectos nullum ob scelus, sed quia vtilitati legio-
num consulebamus Ii sepeliant. Incendebat hæc fletu: & pectus,
atq; os manibus verberans: mox disiectis quorum per humeros
sustinebatur præceps & singulorum pedibus aduolutus tãtum cõ-
sternationis inuidiæq; conciuit, vt pars militum, gladiatores qui e
seruitio Blæsi erant, pars cęteram eiusdem familiam vincirent: alii
ad quærendum corpus effunderentur, ac ni propere neq; corpus
vllum reperiri, & seruos adhibitis cruciatibus abnuere cędem, neq;
illi fuisse vnq̃ fratrem pernotuisset, haud multum ab exitio Legati
aberant. Tribunos tamen, ac præfectum castrorum extrusere: sar-
cinæ fugientium direptæ: & Centurio Lucillius interficitur, cui
militaribus facetiis vocabulum, Cedo alteram, indiderant: quia
fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam po-
scebat: cæteros latebrę texere, vno retento Clemente Iulio, qui per-
ferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum in-
genium. Quin ipsæ inter se legiones Octaua, & Quintadecima
ferrum parabant, dum Centurionem cognomento Sirpicum, illa
morti

morti deposcit: Quintadecumani tuentur, ni miles Nonanus preces, & aduersum aspernantis, minas iteriecisset. Hæc audita, quāq̃ abstrusum, & tristissima quæq; maxime occultantem Tiberium perpulere, vt Drusum filium cum primoribus ciuitatis, duabusq; prætoriis cohortibus mitteret: nullis satis certis mandatis ex re cōsulturum: & cohortes delecto milite supra solitum firmatæ: additur magna pars prætoriani equitis: & robora Germanorū: qui tum custodes Imperatori aderāt: simul prætorii præfectus Ælius Seianus collega Straboni patri suo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector iuueni & cæteris, periculorū, prēmiorumq; ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obuiæ fuere legiones: non lætæ (vt adsolet) neq; insignibus fulgentes: sed inluuie deformi, & vultu, quāq̃ mēsticiam imitarētur, cōtumaciē propiores. Postq̃ vallū introit portas stationibus firmāt: globos armatorum certis castrorū locis, opperiri iubent: cæteri tribunal ingēti agmine circūueniunt. Stabat Drusus silentiū manu poscens: Illi quotiens oculos ad multitudinem rettulerant vocibus truculentis strepere, rursum viso Cæsare, trepidare: murmur incertū, atrox clamor, & repēte quies, diuersis animorū motibus pauebāt, terrebātq;. Tādē interrupto tumultu litteras patris recitat: in quis perscriptum erat: præcipuā ipsi fortissimarū legionū curā, quibus cū plurima bella tolerauisset: vbi primū a luctu requiesset animus acturū apud patres de postulatis eorū: misisse interim filiū, vt sine cūctatione cōcederet quæ statim tribui possent: cætera Senatui seruanda, quem neq; gratiē, neq; seueritatis expertē haberi par esset. Respōsum est a cōcione, mandata Clemēti centurioni quē pferret. Is orditur de missione a sexdecim annis: De prēmiis finitæ militiē, vt denarius diurnū stipendiū foret: Ne veterani sub vexillo haberent. Ad ea Drusus cū arbitriū Senatus & patris obtēderet, clamore turbat: Cur venisset, neq; augēdis militū stipendiis, neq; adleuandis laboribus: deniq; nulla bene faciendi licentia? At hercule verbera, & necem cūctis pmitti: Tiberiū olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitū: easdem artes Drusum rettulisse: nunq̃ ne nisi ad se filios familiarū venturos? nouū id plane, q; Imperator sola militis cōmoda ad Senatū reiiciat: eundem ergo Senatum cōsulendum quotiens supplicia, aut prælia indicantur. an prēmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse? Postremo deserūt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorumue Cēsaris occurreret, manus intentantes, causam discordiē, & initium armorū: maxime infensi. Cn. Lentulo, q; is ante alios ætate, & gloria belli firmare

Drusum credebatur: & illa militię flagitia primus aspernati. Nec
multo post digredientem cũ Cęsare, ac prouisu periculi hiberna
castra repetentẽ, circũsistũt rogitãtes, quo pgeret ad Imperatorẽ?
an ad patres? vt illic quoq; cõmodis legionum aduersaref? simul
ingruũt, saxa iaciũt: iãq; lapidis ictu cruẽtus, exitii certus, adcursu
multitudinis quæ cũ Druso aduenerat, protectus est. Noctẽ mina-
cem, & in scelus erupturã fors leniuit: nam Luna clariore pene cęlo
visa lãguescere. Id miles rationis ignarus omen pręsentiũ accepit,
ac suis laboribus defectionẽ sideris adsimulans, prosperecq; cessura *
quæ pergerent, si fulgor, & claritudo deæ redderef. Igif æris sono, I
tubaq; cornuũq; concentu strepere: prout splẽdidior, obscurior ue,
lætari, aut mœrere: & postq̃ ortæ nubes offecere visui, creditumq;
conditã tenebris, vt sunt mobiles ad supstitionem perculsæ semel
mentes, sibi æternũ laborẽ portẽdi, sua facinora aduersari deos la-
mentãtur. Vtendũ inclinatione ea Cęsar, & quæ casus obtulerat in
sapientiam vertẽda ratus, circũiri tentoria iubet. Accitur centurio
Clemens, & si alii bonis artibus grati in vulgus: in vigiliis, stationi
bus, custodiis portarũ se inserunt, spem offerunt, metũ intendunt.
Quousq; filiũ Imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis?
Percẽnio ne, & Vibuleno sacramẽtũ dicturi sumus? Percẽnius, &
Vibulenus stipedia militibus, agros emeritis largienf? deniq; pro
Neronibus, & Drusis Imperium Populi Ro. capessent? quin po-
tius vt nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus?
Tarda sunt quę in cõmune expostulanf: priuatã gratiã statim me-
reare, statim recipias. Cõmotis p hæc mentibus, & inter se suspe-
ctis, tironem a veterano: legionem a legione dissociant. Tum re-
dire paulatim amor obsequii: Omittũt portas, signa vnũ in locũ
principio seditionis congregata, suas in sedes referũt. Drusus orto
die, & vocata concione, quãq̃ rudis dicendi, nobilitate ingenita,
incusat priora, probat pręsentia: negat se terrore, & minis vinci:
flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scriptũrũ patri,
vt placatus legionũ preces exciperet. orãtibus rursum idẽ Blæsus
& L. Apronius eques Romanus e cohorte Drusi, Iustusq; Cato-
nius primi ordinis centurio ad Tiberiũ mittunf. Certatũ inde sen
tentiis, cũ alii operiẽdos Legatos, atq; interim comitate pmulcẽdũ
militẽ censerẽt: alii fortioribus remediis agẽdũ: nihil in vulgo mo-
dicũ terrere ni paueãt: vbi ptimuerint impune, cõtẽni: dũ supstitio
vrgeat, adiiciendos ex duce metus sublatis seditionis auctoribus.
Prõptũ ad asperiora ingeniũ Druso erat. vocatos Vibulenũ, & Per
cenniũ interfici iubet. Tradũt pleriq; intra tabernaculũ ducis obru-
tos: alii

tos: alii corpora extra vallũ abiecta ostentui. Tũ vt q(ue)sq(ue) pręcipuus turbator, cõquisiti, & pars extra castra palãtes a centurionibus, aut prętoriarũ cohortiũ militibus cæsi: quosdã ipsi manipuli, documẽtũ fidei, tradidere. Auxerat militũ curas pręmatura hyems imbribus cõtinuis, adeoq(ue) sæuis, vt nõ egredi tẽtoria, cõgregari inter se, vix tutari signa possent, quę turbine, atq(ue) vnda raptabanť. durabat & formido cælestis irę, nec frustra aduersus impios hebescere sidera, ruere tẽpestates: nõ aliud malorũ leuamentũ, q̃ si linquerẽt castra infausta, temerataq(ue): & soluti piaculo suis quisq(ue) hybernis redderenť. primũ Octaua: dein Quintadecuma legio rediere: Nonanus opperiendas Tiberii epistulas clamitauerat: mox desolatus aliorũ discessione ĩminentẽ necessitatẽ sponte præuenit: & Drusus nõ expectato legatorũ regressu, quia pręsentia satis cõsiderant, in vrbẽ rediit. Iisdem ferme diebus, iisdẽ causis Germanicæ legiones turbatæ: quãto plures, tãto violentius, & magna spe fore vt Germanicus Cęsar Imperiũ alterius pati nequiret, daretq(ue) se legionibus, vi sua cũcta tracturus. Duo apud ripã Rheni exercitus erãt: cui nomen superiori sub. C. Silio legato: Inferiorẽ. A. Cęcina curabat. Regimen sũmæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum intentũ. Sed quibus Silius moderabať mente ambigua fortunã seditionis alienę speculabanť. Inferioris exercitus miles in rabiem ꝓlapsus est, orto ab Vndeuicesimanis Quintanisq(ue) initio, & tractis Prima quoq(ue), ac Vicesima legionibus: nã iisdem æstiuis in finibus Vbiorũ habebanť ꝑ otiũ, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti vernacula multitudo nuper acto in vrbe delectu lasciuię sueta, laborũ intolerãs, implere cæterorũ rudes animos: Venisse tẽpus quo veterani maturã missionẽ: iuuenes largiora stipendia: cuncti modũ miseriarũ exposcerẽt, sæuitiãq(ue) centurionũ vlciscerẽtur. Nõ vnus hęc vt Pannonicas inter legiones Percẽnius, nec apud trepidas militũ aures alios validiores exercitus respicientium: sed multa seditionis ora, vocesq(ue). sua in manu sitã rem Romanã: suis victoriis augeri Remp. In suũ cognomẽtũ adsci Imperatores. Nec Legatus obuiã ibat: quippe pluriũ vecordia cõstantiã exemerat. Repente lymphati districtis gladiis in centuriones inuadunt. Ea vetustissima militaribus odiis materies, & sæuiendi principiũ: prostratos verberibus mulctant: sexageni singulos, vt numerũ centurionum adęquarent. Tum cõuulsos, laniatosq(ue), & partim exanimos, ante vallũ, aut in amnem Rhenũ ꝓiiciũt. Septimius cũ perfugisset ad tribunal, pedibusq(ue) Cæcinæ aduolueref, eo vsq(ue) flagitatus est donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde

.C.Cæsaris memoriā apud posteros adeptus:tū adulescēs, & animi ferox inter obstātes, & armatos ferro viā patefecit. Nō Tribunus vltra,nō castrorū præfectus ius obtinuit:vigilias,stationes,& si qua alia præsens vsus indixerat,ipsi partiebant. Id militares animos altius coniectātibus præcipuū indiciū magni atq; implacabilis motus:q; neq; disiecti,nil paucorum instinctu,sed pariter ardescerent, pariter silerēt:tāta æqualitate,& constantia vt regi crederes. Interea Germanico per Gallias(vt diximus)census accipienti, excessisse Augustū adfert. Neptē eius Agrippinā i matrimonio,pluresq; ex ea liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberii genitus,Augustæ nepos:sed anxius occultis in se Patrui Auiæq; odiis,quorum causæ acriores,quia iniquæ.quippe Drusi magna apud Populū Ro. memoria:credebat'q; si rerū potitus foret libertatē redditurus:vnde in Germanicū fauor & spes eadē. Nā iuueni ciuile ingeniū,mira comitas,& diuersa a Tiberii sermone,vultu,adrogātibus,& obscuris. Accedebāt muliebres offensiōes,nouercalibus Liuiæ in Agrippinā stimulis: atq; ipsa Agrippina paulo cōmotior, nisi q; castitate,& mariti amore,quāuis indomitū animū in bonū vertebat. Sed Germanicus quāto sūmæ spei propior,tāto impēsius pro Tiberio niti: Sequanos proximos, & Belgarū ciuitates in verba eius adigit. dehinc audito legionū tumultu raptim profectus,obuias extra castra habuit,deiectis in terrā oculis velut pœnitentia. Postq̄ vallum iniit dissoni questus audiri cœpere:& quidā prehensa manu eius p spetiē exosculandi inseruerūt digitos,vt vacua dentibus ora contingeret: alii curuata senio membra ostēdebāt. Adsistētē cōcionē,quia permixta videbat',discedere in manipulos iubet:sic melius audituros responsum:vexilla præferri, vt id saltē discerneret cohortes: tarde obtemperauere,Tūc a veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias, triumphosq; Tiberii,præcipuis laudibus celebrans,quæ apud Germanias illis cū legionibus pulcherrima fecisset:Italiæ inde cōsensum,Galliarū fidē extollit:nil vsq̄ turbidū aut discors. Silentio hæc, vel murmure modico audita sunt. Vt seditionē attigit:vbi modestia militaris? vbi veteris disciplinæ decus? quo nā Tribunos?quo centuriones exegissent rogitās:Nudāt vniuersa corpora, cicatrices ex vulneribus,verberū notas exprobrāt:mox indiscretis vocibus pretia vacationū,angustias stipendii,duritiā operū,ac propriis nominibus incusant,vallū,fossas:pabuli,materiæ lignorum adgestus:& siqua alia ex necessitate aut aduersus otiū castrorū quærūtur. Atrocissimus veteranorū clamor oriebat',qui tricena aut supra stipendia numerātes,mederetur fessis: neu mortem in iisdem

laboribus

laboribus, sed sinē tam exercitæ militię, neq; inopem requiem ora bant. fuere etiā q legatā a diuo Augusto pecuniā reposcerent, fau stis i Germanicū ominib⁹, & si vellet Imperiū ꝓ̄ptas ostētauere. Tū vero quasi scelere cōtaminaref, pręceps tribunali desiluit: oppo suerūt abeūti arma minitātes ni regrederef. At ille moriturū potius q̄ fidē exueret clamitās, ferrū a latere diripuit, elatūq; deferebat in pectus, ni ꝓximi prehensam dextrā vi attinuissent. extrema & con globata inter se pars cōcionis, ac vix credibile dictu, quidā singuli propius incedētes, feriret, hortabanf: & miles nomine Calusidius strictū obtulit gladiū, addito, acutiorē esse: Sæuū id maliq; moris etiā furentibus visum, ac spatiū fuit quo Cęsar ab amicis in taber naculū raperef. consultatū ibi de remedio: etenim nūciabaf parari Legatos, qui supiorē exercitū ad causam eādē traherent: destinatū excidio Vbiorū oppidū, imbutasq; pręda manus, in direptionem galliarū erupturas. Augebat metū gnarus Romanæ seditionis, & si omitteref ripa inuasurus hostis: at si auxilia, & socii aduersum ab scedentis legiones armarenf, ciuile bellū suscipi: periculosa seueri tas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia cōcedenf, in anci piti Repu. Igitur volutatis inter se rationibus, placitū vt epistulę nomine principis scriberenf, missionē dari vicena stipendia meri tis, exauctorari qui sena dena fecissent: ac retineri sub vexillo, cæte rorū īmunes, nisi propulsandi hostis. legata quę petiuerāt exolui, duplicariq;. Sensit miles in tēpus cōficta, statimq; flagitauit. missio p tribunos maturaf, largitio differebaf. In hiberna cuiusq̄ non ab scessere Quintani Vndeuicesimaniq;, donec iisdem in æstiuis cōtra cta ex viatico amicorū ipsiusq; Cęsatis pecunia psolueref. Primā, ac Vicessimā legiones Cæcina Legatus in ciuitatem Vbiorū redu xit, turpi agmine, cū fisci de Imperatore rapti inter signa, interq; Aquilas veherenf. Germanicus superiorē ad exercitū ꝓfectus Se cūdā & Tertiādecumā & Sextādecumā legiones nihil cūctatus sa cramento adigit. Quartadecimani paulū dubitauerant. pecunia, & missio, quāuis nō flagitātibus oblata est. At in Caucis cœptauere seditionē præsidiū agitātes vexillarii discordiū legionū: & pręsenti duorū militū supplicio paulū repressi sunt. Iusserat id Mennius ca strorū pręfectus, bono magis exēplo, q̄ cōcesso iure: deinde inru mescente motu profugus, reptusq;: postq̄ intutæ latebræ, pręsidiū ab audacia mutuaf: non pręfectū ab iis, sed Germanicū ducē, sed Tiberiū Imperatorē violari: simul exterritis q obstiterāt, raptum vexillū ad ripā vertit, & si qs agmine decessisset pro desertore fore clamitās, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos. Interea Legati

ab Senatu regressi iam, apud aram Vbiorũ Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones Prima, atq; Vicesima, veteraniq; nuper missi sub vexillo hyemabãt. pauidos, & conscientia vecordes intrat metus, venisse patrũ iussu, qui irrita facerent quæ p seditionem expresserant. vtq; mos vulgo, q̃uis falsis, reũ subdere: Munatium Plancum consulatu functũ, principem Legationis, auctorem senatusconsulti incusant: & nocte cõcubia vexillũ in domo Germanici situm flagitare occipiũt: cõcursuq; ad ianuã facto, moliuntur fores: extractũ cubili Cæsarem, tradere vexillum intento mortis metu subigunt: mox vagi per vias obuios habuere Legatos, audita cõsternatione ad Germanicũ tendentes: ingerũt cõtumelias, cædem parãt, Plãco maxime: quem dignitas fuga impediuerat. neq; aliud periclitanti subsidiũ q̃ castra primæ legionis: illic signa, & Aquilã amplexus, religione sese tutabatur. ac ni Aquilifer Calpurnius vim extremã arcuisset, rarũ etiã inter hostes, Legatus Populi Romani Romanis in castris sanguine suo altaria deum cõmaculauisset. Luce demũ, postq̃ dux, & miles, & facta noscebant, ingressus castra Germanicus perduci ad se Plancũ imperat, recepitq; in tribunal. Tũ fatalem increpans rabiem neq; militũ, sed deum ira resurgere: cur venerint Legati aperit, ius legationis, atq; ipsius Planci grauem, & ĩmeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio facunde miseratur: attonitaq; magis q̃ quieta concione Legatos præsidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in metu arguere Germanicum omnes, q; nõ ad superiorem exercitum pergeret, vbi obsequia, & contra rebellis auxilium: satis superq; missione & pecunia, & mollibus consultis peccatum: vel si vilis ipsi salus, cur filium paruulum, cur grauidam cõiugem inter furentes & omnis humani iuris violatores haberet? illos saltem auo, & Reip. redderet. Diu cunctatus aspernantem vxorem, cum se diuo Augusto ortam, neq; degenerem ad pericula testaretur: postremo vterum eius, & cõmunem filium multo cum fletu complexus vt abiret perpulit. Incedebat muliebre, & miserabile agmen, profuga ducis vxor paruulum sinu filium gerens: lamentantes circum amicorum coniuges, quæ simul trahebãtur. nec minus tristes qui manebãt: nõ florentis Cęsaris neq; suis in castris, sed velut in vrbe victa facies: gemitusq;, ac planctus, etiam militũ aures oraq; aduertere. Progrediuntur contuberniis, quis ille flebilis sonus? quod tam triste? fœminas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil Imperatoriæ vxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treuiros, & externæ fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippæ, Augusti aui memoria, socer Drusus, ipsa

insigni

insigni fœcunditate, præclara pudicitia: Iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerũq; ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æque flexit q̃ inuidia in Treuiros: orant, obsistũt, rediret, maneret. pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum regressi: Isq; vt erat recens dolore & ira, apud circũfusos ita cœpit. Non mihi vxor, aut filius patre & Repub. cariores sunt: sed illum quidem sua maiestas: Imperium Romanum cæteri exercitus defendent: cõiugem, & liberos meos quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul a furentibus sũmoueo: vt quicquid istuc sceleris iminet meo tantum sanguine pietur, ne ue occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratum ue vobis? quod nomen huic cœtui dabo? milites ne appellem? qui filium Imperatoris vestri vallo, & armis circunsedistis? an ciues quibus tam proiecta Senatus auctoritas? hostium quoq; ius, & sacra Legationis, & fas gentium rupistis. Diuus Iulius seditionem exercitus verbo vno compescuit: Quirites vocando, qui sacramentum eius detractabant. Diuus Augustus vultu, & aspectu Actiacas legiones exterruit: Nos vt nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ, Syriæ ue miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat. Prima ne, & vicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis: tu tot prçliorũ socia, tot præmiis aucta egregiam duci vestro gratiam refertis? hũc ego nuncium patri læta omnia aliis e prouinciis audienti feram, ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia saciatos? hic tantum interfici Centuriones, eiici Tribunos, includi Legatos, infecta sanguine castra, flumina: meq; precariã animã inter infensos trahere. Cur enim primo cõcionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam detraxistis? O improuidi amici: melius & amãtius ille qui gladiũ offerebat: cecidissem certe nõdũ tot flagitiorũ exercitui meo cõscius: legissetis ducẽ q meã quidẽ mortẽ impunitã sineret, Vari tamen & triũ legionũ vlciscerec. Neq; n. Dii sinãt vt Belgarũ (quãq̃ offerẽtiũ) decus istud, & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, cõpressisse Germanię populos. Tua diue Auguste cœlo recepta mensitua pater Druse imago, tui memoria iisdẽ istis cũ militibꝰ quos iã pudor, & gloria intrat, eluãt hãc maculã, irasq; ciuiles in exitiũ hostibus vertãr. Vos quoq; quorũ alia nũc ora, alia pectora cõtueor, si Legatos Senatui, obseqũ Imperatori, si mihi cõiugẽ, ac filiũ redditis, discedite a cõtactu, ac diuidite tur

bidos: id ſtabile ad pœnitentiā, id fidei vinculū erit. Supplices ad hęc & vera exprobrari fatētes orabāt puniret noxios, ignoſceret la pſis, & duceret in hoſtē, reuocaret coniux, rediret legionū alūnus, neue obſes Gallis traderet. reditū Agrippinę excuſauit ob īminētē partū, & hyemē: venturū filiū, cætera ipſi exequerent. Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimū quēq; vinctos trahūt ad Legatū legionis primæ. C. Cetroniū q iudiciū & pœnas de ſingulis in hūc modū exercuit. ſtabāt pro cōcione legiōes diſtrictis gladiis, reus in ſugge ſtu p Tribunū oſtendebat: ſi nocentē adclamauerant, pręceps datus trucidabat: & gaudebat cædibus, miles tanq̄ ſemet abſolueret: nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius iuſſu penes eoſdē ſæuitia facti & inuidia erat: ſecuti exemplū veterani haud multo poſt in Rętiā mittunt, ſpetie defendēdę ꝓuinciæ, ob īminēteis Sueuos: cęterū vt auellerent caſtris, trucibus adhuc, non minus aſperitate remedii, q̄ ſceleris memoria. Cēturionatū inde egit, citatus ab Imperatore no men, ordinē, patriā numerū ſtipēdiorū, quę ſtrenue in pręliis feciſ ſet, & cui erāt donaria militaria edebat: ſi Tribuni, ſi legio induſtriā īnocentiāq; adprobauerāt, retinebat ordines: vbi auaritiā, aut crude litatē cōſenſu obiectauiſſent, ſoluebat militia. Sic cōpoſitis pręſen tibus haud minor moles ſupererat, ob ferociā Quintæ, & Vndeuī ceſimæ legionū, ſexageſimū apud lapidē (loco Vetera nomen eſt) hibernātiū: nā primi ſeditionē ceptauerāt: atrociſſimū quodq; faci nus horū manibus patratū, nec pœna cōmilitonū exterriti, nec pœ nitētia cōuerſi iras retinebāt. Igit Cæſar arma, claſſem, ſocios de mittere Rheno parat, ſi Imperium detrectet bello certaturus. At Romæ nōdū cognito q fuiſſet exitus in Illyrico: & legionū Ger manicarū motu audito trepida ciuitas incuſare Tiberiū, q; dū pa tres, & plebē, inualida & inermia, cūctatiōe ficta ludificet: diſſideat interim miles: neq; duorū adoleſcētiū nōdū adulta auctoritate cō primi queat: ire ipſum & opponere maieſtatē Imperatoriā debuiſſe ceſſuris, vbi principē longa experientia, eundēq; ſeueritatis, & mu nificentiæ ſūmū vidiſſent: an Auguſtū feſſa ætate totiēs in Germa nias cōmeare potuiſſe: Tiberiū vigētē annis ſedere in Senatu verba patrū cauillātē: ſatis proſpectū vrbanę ſeruituti: militaribus animis adhibēda fomēta vt ferre pacē velint. Immotū aduerſus eos ſermo nes, fixūq; Tiberio fuit nō omittere Caput rerū: neq; ſe rēq; pu. in ca ſum dare. Multa quippe, & diuerſa angebāt: validior p Germaniā exercitus: propior apud Pānoniā: Ille Galliarū opib⁹ ſubnixus: hic Italię īminēs: quos igit anteferret? ac ne poſtpoſiti cōtumelia incen deret. At p filios pariter adiri, maieſtate ſalua, cui maior e lōgīquo

reuerentia:

reuerẽtia: ſimul aduleſcẽtibus excuſatũ, quędã ad patrẽ reiicere: re-
ſiſtentisq; Germanico, aut Druſo, poſſe a ſe mitigari vel infringi:
quod aliud ſubſidiũ ſi Imperatorẽ ſpreuiſſent? Cæterũ vt iãiamq;
iturus legit comites, cõquiſiuit impedimẽta, adornauit naues: mox
hyemẽ, aut negotia varie cauſatus, primo prudẽtes, dein vulgum,
diutiſſime ꝓuincias feſellit. At Germanicus quãq̃ cõtracto exer-
citu, & parata in defectores vltione, dandũ adhuc ſpatiũ ratus ſi re-
centi exemplo ſibiipſi cõſulerent, præmittit litteras ad Cæcinã, ve-
nire ſe valida manu, ac ni ſuppliciũ in malos pręſumãt, vſurũ pro
miſcua cęde. Eas Cæcina aquiliferis, ſigniferisq;, & quod maxime
caſtrorũ ſincerũ erat, occulte recitat: vtq; cunctos infamiæ, ſeipſos
morti eximãt hortat̃: nam in pace cauſas & merita ſpectari: vbi bel
lum ingruat, ĩnocẽtes ac noxios iuxta cadere. Illi temptatis quos
idoneos rebant̃, poſtq̃ maiorẽ legionũ partẽ in officio vident, de
ſentẽtia Legati ſtatuũt tẽpus, quo fędiſſimũ quẽq;, & ſeditiõi prõ-
ptũ ferro inuadãt. Tunc ſigno inter ſe dato, inrũpũt cõtubernia,
trucidãt ignaros, nullo niſi cõſciis noſcente quod cędis initiũ, q̃s
finis. Diuerſa omniũ quę vnq̃ accidere ciuiliũ armorũ facies: non
pręlio, nõ aduerſis e caſtris, ſed iiſdẽ e cubilibus, quos ſimul veſcen
tis dies, ſimul q̃etos nox habuerat: diſcedũt in partes, ingerũt tela,
clamor, vulnera, ſanguis palã: cauſa in occulto: cætera fors regit: &
q̃dã bonorũ cæſi. poſtq̃ intellectũ in quos ſæuiret̃ peſſimi quoq;
arma rapuerãt: neq; Legatus, aut Tribunus moderator adfuit: per-
miſſa vulgo licẽtia atq; vltio, & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Ger
manicus nõ medicinã illud plurimis cũ lachrymis, ſed cladẽ ap-
pellãs: cremari corpora iubet. truces etiã tũ animos cupido ĩuolat
eundi in hoſtẽ, piaculũ furoris: nec aliter poſſe placari cõmilitonũ
manes, q̃ ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent. Sequit̃
ardorẽ militũ Cęſar: iũctoq; põte tramittit duodecim millia e legio
nibus ſex: & viginti ſocias cohorteis: octo eq̃tũ alas, quarũ ea ſedi-
tione intemerata modeſtia fuit. Lęti neq; ꝓcul Germani agitabãt:
dũ iuſtitio ob amiſſum Auguſtũ, poſt, diſcordiis attinemur. At
Romanus agmine ꝓpero ſiluã Cęſiã limitẽq; a Tiberio ceptũ ſcin
dit: caſtra in limite locat: frontẽ ac tergũ vallo: latera cõcędibus mu
nitus. Inde ſaltus obſcuros pmeat: conſultatq; ex duob' itineribus,
breue, & ſolitũ ſequat̃: an ĩpeditius, & ĩtẽptatũ, eoq; hoſtib' ĩcautũ.
Delecta lõgiore via cętera adcelerant̃: etenim attulerãt exploratores
feſtã eã Germanis noctẽ, ac ſollẽnibus epulis ludicrã. Cæcina cũ ex
peditis cohortib' pręire, & obſtãtia ſiluarũ amoliri iubet̃: legiones
modico ĩteruallo ſequũt̃. Iuuit nox ſiderib' illuſtris, ventũq; ad vicos

Marſorũ,& circũdatæ ſtationes,ſtratis etiã tũ per cubilia, ꝓpterq; mẽſas,nullo metu:nõ ante poſitis vigiliis: adeo cuncta incuria diſiecta erãt:neq; belli timor,ac ne pax quidẽ niſi languida,& ſoluta inter temulẽtos. Cęſar auidas legiones,quo latior populatio foret, quattuor in cuneos diſpertit: quinquaginta milliũ ſpatiũ ferro flãmiſq; ꝑuaſtat:nõ ſexus,nõ ætas miſerationẽ attulit. profana ſimul, & ſacra,& celeberrimũ illis gentibus templũ,quod Tãfanæ vocabant,ſolo æquãtur.ſine vulnere milites q ſemiſõnos, inermos,aut palãteis ceciderãt.Exciuit ea cædes Bructeros, Tubãtes, Vſipetes, ſaltuſq; ꝑ quos exercitui regreſſus,inſedere: quod gnarũ duci, inceſſitq; itineri,& prœlio:pars equitũ,& auxiliarię cohortes ducebãt: Mox prima legio:& mediis impedimẽtis ſiniſtrũ latus Vndeuicecimani: dextrũ Quintani clauſere: viceſima legio terga firmauit: poſt cæteri ſociorũ.Sed hoſtes donec agmen ꝑ ſaltus porrigeretur ĩmoti: dein latera,& frontẽ modice adſultãtes, tota vi nouiſſimos incurrere: turbabãturq; denſis Germanorũ cateruis leues cohortes, cũ Cæſar aduectus ad viceſimanos voce magna,hoc illud tẽpus oblitterãdæ ſeditionis clamitabat,ꝑgerent,properarẽt culpã in decus vertere.Exarſere animis,vnoq; impetu perruptũ hoſtẽ redigũt in aperta,cæduntq;.ſimul primi agminis copiæ euaſere ſiluas, caſtraq; cõmuniuere.Quietũ inde iter: fidensq; recentibus ac priorũ oblitus miles in hibernis locaᵗ. Nũciata ea,Tiberiũ lætitia curaq; adfecere: gaudebat oppreſſam ſeditionẽ,ſed quod largiẽdis pecuniis,& miſſione feſtinata fauorẽ militũ quæſiuiſſet, bellica quoq; Germanici gloria angebaᵗ.Rettulit tamen ad Senatũ de rebus geſtis,multaq; de virtute eius memorauit,magis in ſpeciẽ verbis adornata,q̃ vt penitus ſentire crederet: paucioribus Druſum, & finẽ illyrici motus laudauit,ſed intẽtior & fida oratione.Cunctaq; quę Germanicus indulſerat ſeruauit: etiã apud Pãnonicos exercitus. Eodem anno Iulia ſupremũ diem obiit,ob impudicitiam olim a patre Auguſto Pãdateria ĩſula,mox oppido Rheginorũ,q Siculũ fretũ accolũt clauſa.Fuerat ĩ matrimonio Tiberii,florẽtibus Caio & Lucio Cęſaribus,ſpreueratq; vt imparẽ.nec alia tã ĩtima Tiberio cauſa cur Rhodũ abſcederet: Imperiũ adeptus extorrẽ,infamẽ,& poſt interfectũ Poſthumũ Agrippã oĩs ſpei egenã,inopia, ac tabe longa peremit, obſcurã fore necem longinquitate exilii ratus.Par cauſa ſæuitię in Semproniũ Gracchũ q familia nobili,ſollers ingenio,& praue facũdus eãdẽ Iuliã in matrimonio.M.Agrippę temerauerat: nec is libidini finis:traditã Tiberio ꝑuicax adulter cõtumacia,& odiis in maritũ accẽdebat:litteræq; quas Iulia patri Auguſto

cum

cũ insectatione Tiberii scripsit a Graccho cõpositæ credebantur. Igitur amotus Cercinã Africi maris Insulã quattuordecim annis exiliũ tolerauit. Tunc milites ad cædem missi inuenere in prominenti litoris nihil lætum opperiẽtem: quorũ aduentu breue tempus petiuit, vt suprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret: ceruicẽq; pcussoribus obtulit, cõstãtia mortis haud indignus Sempronio nomine, vita degenerauerat: Quidã nõ Roma eos milites, sed ab .L. Asprenate pcõsule Africę missos tradidere auctore Tiberio q famã cędis posse ĩ Asprenatẽ verti frustra sperauerat. Idẽ annus nouas cerimonias accepit, addito sodaliũ Augustaliũ sacerdotio: vt quondã .T. Tatius retinẽdis sabinorũ sacris sodales Tatios instituerat. sorte ducti e primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Drususq;, & Claudius, & Germanicus adiiciunt. Ludos Augustales tũc primũ cœptos turbauit discordia ex certamine histrionũ. Indulserat ei ludicro Augustus dum Mæcenati obtemperat effuso in amorẽ Bathylli: neq; ipse abhorrebat talibus studiis, & ciuile rebatur misceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morũ via: sed populũ p tot annos molliter habitũ nõdũ audebat ad duriora vertere. Druso Cæsare .C. Norbano consulibus decernitur Germanico triũphus manẽtę bello, quod quãq̃ in æstatẽ sũma ope parabat, initio veris & repẽtino in Chattos excursu pręcepit: Nam spes incesserat dissidere hostẽ ĩ Arminiũ ac Segestẽ, insignẽ vtrũq; pfidia in nos, aut fide. Arminius turbator Germanię: Segestes parari rebellionẽ sæpe alias & supremo cõuiuio post quod in arma itũ, aperuit: suasitq; Varo vt se, & Arminiũ, & cæteros pceres vinciret: nihil ausurã plebẽ principibus amotis: atq; ipsi tẽpus fore quo crimina, & ĩnoxios discerneret. sed Varus fato & vi Arminii cecidit. Segestes, quãq̃ cõsensu gẽtis ĩ bellũ tractus, discors manebat, auctis priuatim odiis, q; Arminius filiã eius alii pactã rapuerat. gener inuisus: inimici soceri: quæq; apud cõcordes vincula caritatis, incitamẽta irarũ apud infensos erãt. Igit̃ Germanicus quattuor legiões, quinq; auxiliariũ millia, & tumultuarias cateruas Germanorũ cis Rhenũ colẽtiũ Cæcinæ tradit: totidẽ legiões, duplicẽ sociorũ numerũ ipse ducit: positoq; castello super vestigia paterni pręsidii in monte Tauno expeditũ exercitũ in Chattos rapit .L. Apronio ad munitiones viarũ, & fluminũ relicto: Nã (rarũ illi cęlo) siccitate, & amnibus modicis inoffensum iter pperauerat: ĩbresq; & fluminũ auctus regrediẽti metuebat̃: sed Chattis adeo improuisus aduenit, vt quod imbecillũ ætate ac sexu statim captũ, aut trucidatum sit: Iuuẽtus flumen Adranã nãdo tramiserit: Romanosq; põtẽ cęptãtis

arcebant: dein tormentis, sagittisq; pulsi temptatis frustra conditionibus pacis, cũ quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis, vicisq; in siluas disperguntur. Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenũ, nõ auso hoste terga abeuntium lacessere: quod illi moris, quotiens astu magis, q̃ per formidinem cessit. fuerat animus Cheruscis iuuare Chattos: sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma, & Marsos congredi ausos prospero prælio cohibuit. Neq; multo post Legati a Segeste venerunt, auxilium orantes aduersus vim popularium, a quis circũsedebatur, validiore apud eos Arminio q̃do bellum suadebat. Nam barbaris quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus rebus cõmotis potior habetur. Addiderat Segestes Legatis filium nomine Segimũdum, sed Iuuenis conscientia cũctabatur. quippe anno quo Germaniæ desciuere sacerdos apud arã Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem clementię Romanæ pertulit patris mandata: benigneq; exceptus cum prępsidio gallicam in ripam missus est: Germanico pretium fuit conuertere agmen: pugnatumq; in obsidentis, & ereptus Segestes magna cum propinquorũ & clientiũ manu. Inerãt fœminæ nobiles, inter quas vxor Arminii, eademq; filia Segestis, mariti magis, q̃ parentis animo: neq; victa in lachrymas, neq; voce supplex, compressis intra sinum manibus grauidum vterum intuens. Ferebantur & spolia Varianæ cladis, plerisq; eorum qui tum in deditionem veniebant prędæ data. Simul Segestes ipse ingens visu & memoria bonę societatis impauidus: verba eius in hunc modum fuere. Non hic mihi primus erga populum Ro. fidei & constantiæ dies: ex quo a Diuo Augusto ciuitate donatus sum amicos, inimicosq; ex vestris vtilitatibus delegi: neq; odio patriæ (quippe proditores etiam iis quos anteponunt inuisi sunt) verum quia Romanis, Germanisq; idem conducere, & pacem q̃ bellum probabã: Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum qui tum exercitui pręsidebat, reũ feci: dilatus segnitia ducis, quia parum pręsidii in legibus erat, vt me, & Arminium, & conscios vinciret flagitaui: testis illa nox, mihi vtinam potius nouissima: quę secuta sunt defleri magis, q̃ defendi possunt. cæterum & inieci cathenas Arminio: & a factione eius iniectas perpessus sum: atq; vbi primum tui copia, vetera nouis, & quieta turbidis ante habeo: neq; ob præmium, sed vt me perfidia exoluam: simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam, q̃ perniciem maluerit. Pro iuuenta, & errore filii

filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam fateor: tuum erit consultare vtrum præualeat, q ex Arminio concepit, an q ex me genita est. Cæsar clementi responso, liberis propinquisq eius incolumitatem: ipsi sedem veterē in prouincia pollicetur. Exercitū reduxit, nomenq Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminii vxor virilis sexus stirpē edidit: educatus Rauennę puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneq excepti Segestis vulgata, vt quibusq bellum inuitis, aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium super insitā violentiam, rapta vxor, subiectus seruitio vxoris vterus, vecordē agebant: volitabatq per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cęsarem poscens. Neq probris tēperabat: Egregium patrē: magnum Imperatorem: fortem exercitum, quorum tot manus vnā muliercula auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non.n.se proditione, neq aduersus fœminas grauidas, sed palam aduersus armatos bellum tractare: cerni adhuc Germanorū in lucis signa Romana, quę diis patriis suspēderit. coleret Segestes victā ripam: redderet filio sacerdotium: Hominē Germanos nūq satis excusaturos, q inter Albim, & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint: Aliis gentibus ignorantia Imperii Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa: Quę quando exuerint, irritusq discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adulescentulum, ne seditiosum exercitum pauescerent: Si patriam, parentes, antiqua mallent, q dominos, & colonias nouas, Arminium potius glorię, ac libertatis, q Segestem flagitiosę seruitutis ducem sequerentur. Conciti per hęc non modo Cherusci, sed conterminę gentes: tractusq in partis Inguiomerus Arminii patruus veteri apud Romanos auctoritate: vnde maior Cęsari metus: & ne bellum mole vna ingrueret, Cęcinam cū quadraginta cohortibus Romanis distrahendo hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Equitem Pedo præfectus finibus Frisiorum ducit: ipse impositas nauibus quattuor legiones per lacus vexit: simulq pedes, eques, classes apud prędictum amnem cōuenere. Chauci cum auxilia pollicerent, in cōmilitium adsciti sunt: Bructeros sua vrenteis expedita cū manu. L. Stertinius missu Germanici fudit, Interq cædem & prædam repperit Vndeuicesimæ legionis Aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorū: Quātūq Amisiam, & Luppiam amnes inter, vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu: in quo reliquię Vari legionumq insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cęsarem inuadit

soluendi suprema militibus Ducique: permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorũ, & sortem hominum. pręmisso Cęcina vt occulta saltuũ scrutaretur: pontesque & aggeres humido paludũ & fallacibus cãpis imponeret. Incædunt mœstos locos visuque, ac memoria deformes. Prima Vari castra lato ambitu, & dimensis principiis trium legionũ manus ostentabãt. dein semiruto vallo humili fossa accisę iam reliquię consedisse intellegebantur. Medio cãpi albentia ossa, vt fugerant, vt restiterant disiecta, vel aggerata: adiacebãt fragmina telorum, equorumque artus: simul truncis arborũ ante fixa ora: lucis propinquis barbarę arę, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant: & cladis eius superstites pugnam aut vincula elapsi referebant, hic cecidisse Legatos, illic raptas Aquilas: primum vbi vulnus Varo adactum: vbi infelici dextera & suo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: quot patibula captiuis: quę scrobes: vtque signis & Aquilis p superbiam inluserit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextũ post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt cõsanguineos, aucta in hostem ira, mœsti simul & infensi condebant. Primum extruendo tumulo cespitem Cęsar posuit, gratissimo munere in defũctos, & pręsentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, siue exercitũ imagine cęsorum, insepultorumque tardatum ad prœlia: & formidolosiorem hostium credebat: neque Imperatorem auguratu & vetustissimis cęrimoniis præditum adtrectare feralia debuisse. Sed Germanicus cædentem in auia Arminium secutus, vbi primũ copia fuit, euehi equites, cãpumque quem hostis insederat eripi iubet. Arminius colligi suos, & propinquare siluis monitos, vertit repente: mox signum prorũpendi dedit iis quos per saltus occultauerat. Tunc noua acie turbatus eques: missęque subsidiarię cohortes: & fugientium agmine impulsę auxerant consternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis: ni Cęsar productas legiones instruxisset: Inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus ęquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu legiones classe vt aduexerat, reportat. Pars equitũ litore Oceani petere Rhenum iussa. Cęcina qui suum militem ducebat monitus (quãq̃ notis itineribus regrederetur) pontes longos q̃ maturrime superare. Angustus is trames, vastas inter paludes: & quondam a. L. Domitio aggeratus. cętera limosa, tenacia graui cœno, aut

riuis

riuis incerta erant:circum siluæ paulatim adcliues:quas tũ Arminius impleuit,compẽdiis viatum & cito agmine onustũ sarcinis, armisq; militem cum anteuenisset. Cæcinæ dubitãti quo nam modo ruptos vetustate pontes reponeret,simulq; propulsaret hostem, castrametari in loco placuit, vt opus & alii prœlium inciperent. Barbari pfringere stationes,seq; inferre munitoribus nisi,lacessũt, circũgrediuntur,occursant,miscetur operantium,bellãtiumq; clamor: & cuncta pariter Romanis aduersa:locus vligine profunda, idem ad gradum instabilis,procedentibus lubricus, corpora grauia loricis,neq; librare pila inter vndas poterãt.Contra Cheruscis sueta apud paludes prœlia, procera membra, hastæ ingentes ad vulnera facienda,q̃uis procul:mox demum inclinantis tum legiones aduersæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi,ne tum quidem sumpta quiete,quantum aquarum circũsurgentibus iugis oritur, vertere in subiectai mersaq; humo & obruto quod effectũ operis,duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendiũ Cæcina parendi, aut imperitandi habebat,secũdarum, ambigu rũq; rerum sciens,eoq; interritus. Igitur futura voluens, non aliud reperit q̃ vt hostem siluis coherceret,donec saucii, quantũq; grauioris agminis,anteirent:Nam medio montium, & paludum porrigebatur planities,quæ tenuem aciem pateretur.Deliguntur legiones quinta dextro lateri, Vndeuigesima in læuum: Primani ducendum ad agmen Vicesimanus aduersum secuturos:nox per diuersa inquies:cum barbari festis epulis,læto cantu,aut truci sonore subiecta vallium ac resultantis saltus complerent. Apud Romanos inualidi ignes, interruptæ voces, atq; ipsi passim adiacerent vallo,oberrarent tentoriis,insomnes magis q̃ peruigiles:Ducemq; terruit dira quies: Nam Quintillium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum cernere & audire visus est,velut vocantem, non tamen obsecutus & manum intendentis reppulisse. Cæpta luce missę in latera legiones,metu,an contumacia locum deserere capto propere campo humentia vltra. Neq; tamen Arminius. quãq̃ libero incursu statim prorupit: sed vt hæsere cœnõ, fossisq; impedimenta, turbati circũ milites,incertus signorũ ordo,vt qui tali in tempore,sibi quisq; properus, & lentæ aduersum Imperii aures,irrumpere Germanos iubet,clamitãs,en Varus, & eodem iterũ fato victæ legiones. Simul hæc & cũ delectis scindit agmen, equisq; maxime vulnera ingerit:illi sanguine suo,& lubrico paludum lapsantes,excussis rectoribus disiicere obuios, pterere iacentes: plurimus circa Aquilas labor, quæ neq; aduersum ferri in

gruentia tela, neq; figi limosa humo poterāt. Cæcina dum susten-tat aciem, suffosso equo delapsus circūueniebatur, ni prima legio sese opposuisset: iuuit hostium auiditas, omissa cæde, prædam se-ctantium, enisæq; legiones vesperascēte die in aperta & solida. neq; is miseriarum finis, struendum vallum, petendus agger, amissa ma gna ex parte per quæ geritur humus aut exciditur cespes: non ten-toria manipulis, non fomenta sauciis: infectos cęno, aut cruore ci-bos diuidentes, funestas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. forte equus abruptis vinculis vagus & clamore territus: quosdam occurrentium obturbauit: tanta inde consternatio inrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas, quarum decumana maxime petebatur, auersa hosti, & fugientibus tutior. Cæcina comperto, vanam esse formi-dinem, cum tamen neq; auctoritate, neq; precibus, ne manu quidē obsistere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus Legati eundum erat, clausit viam: simul tribuni, & centuriones falsum pauorem esse docuerūt. Tunc contractos in principia, iussosq; dicta cum silentio acciperet temporis, ac necessitatis monet, vnam in armis salutem, sed ea con silio temperanda, manendumq; intra vallum, donec expugnandi hostes spe, propius succederent: mox vndiq; erūpendum: illa eru-ptione ad Rhenum perueniri: Quod si fugerent, pluris siluas, pro-fundas magis paludes, sæuitiam hostium superesse: at victoribus decus, gloriam: quæ domi cara, quæ in castris honesta memorat, reticuit de aduersis. Equos dehinc orsus a suis, legatorum tribuno-rumq; nulla ambitione, fortissimo cuiq; bellatori tradit, vt hi mox pedes in hostem inuaderēt. Haud minus inquies Germanus spe, cupidine & diuersis ducum sententiis agebat: Arminio, sinerent egredi egressosq; rursum per humida & impedita circūuenirent suadente atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent: promptam expugnationem, plures captiuos, incorru-ptam prædā fore. Igitur orta die proruunt fossas, iniiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, & quasi ob metū defixo. Postq̄ hæsere munimentis, datur cohortibus signum: cornuaq;, ac tubæ cōcinuere: exin clamore & impetu tergis Germanorum cir-cunfunduntur, exprobrantes, non hic siluas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos. hosti facile excidium, & paucos, ac semermos cogitanti sonus tubarum, fulgor armorum quanto inopina tanto maiora offenduntur: cadebantq; vt rebus secundis auidi, ita aduer-sis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue vulnus,

pugnam

pugnã deseruere: vulgus trucidatũ est, donec ira & dies permãsit: nocte demũ reuersę legiones, quãuis plus vulnerũ, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatẽ, copias, cuncta in victoria habuere. Peruaserat interim circũuenti exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peti: ac ni Agrippina impositũ Rheno pontẽ solui prohibuisset, erãt qui id flagitiũ formidine auderent: sed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit: militibusq;, vt quis inops, aut saucius vestem & fomẽta dilargita est. tradit. C.
* Plinius Germanicorũ bellorũ scriptor stetisse apud principiũ ponti laudes & grates reuersis legionibus habentem. Id Tiberii animum altius penetrauit: non.n. simplices eas curas, nec aduersus externos militem quęri: nihil relictũ Imperatoribus, vbi fęmina manipulos interuisat, signa adeat, largitionem temptet, tanq̃ parum ambitiose filium ducis gregali habitu circũferat, Cæsaremq; Caligulam appellari velit: potiorem iam apud exercitus Agrippinam q̃ Legatos, q̃ duces: compressam a muliere seditionem cui nomen principis obsistere nõ quiuerit. Accendebat hæc onerabatq; Seianus peritia morum Tiberii, odia in longũ iaciens, quæ recõderet, auctaq; promeret. At Germanicus legionum, quas nauibus vexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri. P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo aut modice adlabente æstu quietum habuit, mox impulsu aquilonis simul sydere ęquinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi, agiq; agmen: & opplebantur terræ, eadem freto, littori, campis, facies: neq; discerni poterãt incerta ab solidis, breuia a profundis: sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumenta, sarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occursant, permiscentur inter se manipuli, modo pectore, modo ore tenus extantes: aliquando subtracto solo disiecti aut obruti: nox, vox, & mutui hortatus iuuabant, aduersante vnda, nihil strenuus ab ignauo, sapiens a prudenti, consilia a casu differre: cuncta pari violentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eodem agmen subduxit: pernoctauere sine vtensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miserabiles q̃ quos hostis circũsidet: quippe illis etiam honestæ mortis vsus, his inglorium exitium. lux reddidit terram penetratũq; ad amnem Visurgin, quo Cæsar classe contenderat: impositæ deinde legiones, vagante fama submersas: nec fides salutis, anteq̃ Cæsarem exercitũq; reducem videre. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerũ fratrem Segestis præmissus, ipsum

& filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat, data vtrique venia facile Segimero, cunctatius filio, quia Quintilii Vari corpus inlusisse dicebatur. Cæterum ad supplenda exercitus damna certauere Galliæ, Hispaniæ, Italia: quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modo & equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem iuuit: vtque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere, vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio, & cura, sibique & prœlio firmabat. Decreta eo anno triumphalia insignia. A. Cæcinæ. L. Apronio C. Silio ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriæ Tiberius a populo sæpius ingestum repudiauit: neque in acta sua iurari, quanquam censente Senatu, permisit. cuncta mortalium incerta: quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans: non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi, nam legem maiestatis reduxerat: cui nomen apud veteres idem sed alia in iudicium veniebant: Si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta Repu. maiestatē populi Romani minuisset, facta vrguebantur, dicta impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, cōmotus Cassii seueri libidine, qua viros fœminasque inlustres procacibus scriptis diffamauerat: mox Tiberius consultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperauere carmina incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiamque eius, & discordem cum matre animum. Haud pigebit referre in Falanio & Rubrio modicis equitibus Romanis prætentata crimina, vt quibus initiis, quanta Tiberii arte grauissimum exitium irrepserit: dein repressum sit, postremo arserit, cunctaque corripuerit, noscatur. Falanio obiiciebat accusator, quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quendam mimum corpore infamem adsciuisset: quodque venditis hortis statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur violatum periurio nomen Augusti. Quæ vbi Tiberio notuere scripsit Consulibus, non ideo decretum patri suo cœlum, vt in perniciem ciuium is honor verteretur: Cassium histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri: quod effigies eius vt alia numinum simulacra venditionibus hortorum & domuum accedant. Iusiurandum perinde æstimandum, quam si Iouem

q̄ si Iouem fefelliſſet:deorum iniurias diis curæ. Nec multo poſt Granium Marcellum prætorem Bithyniæ quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus maieſtatis poſtulauit,ſubſcribente Romano Hiſpone, qui formam vitæ iniit, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt: nam egens ignotus,inquies dum occultis libellis ſæuitiæ principis adrepit: mox clariſſimo cuiq; periculum faceſſit: potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus,dedit exemplū quod ſecuti ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi,perniciem aliis,ac poſtremum ſibi inuenere. Sed Marcellum inſimulabat,ſiniſtros de Tiberio ſermones habuiſſe.ineuitabile crimen cum ex moribus principis fœdiſſima quæq; deligeret accuſator,obiectaretq; reo: Nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo ſtatuam Marcelli altius q̄ Cæſarum ſitam:& alia in ſtatua amputato capite Auguſti effigiem Tiberii inditam: ad quod exarſit adeo, vt rupta taciturnitate proclamaret,ſe quoq; in ea cauſa laturum ſententiam palam, & iuratum,quo cæteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiam tum veſtigia morientis libertatis: Igitur .CN. Piſo, quo inquit loco cenſebis Cæſar? ſi primus,habebo quod ſequar: ſi poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam.permotus his,quantoq; incautius efferbuerat,pœnitentia, patiens tulit abſolui reum criminibus maieſtatis. de pecuniis repetūdis adreciperatores itum eſt. Nec patrū cognitionibus ſatiatus,iudiciis adſidebat in cornu tribunalis, ne Prętorem curu'i depelleret: multaq; eo corā aduerſus ambitum & potentiū preces conſtituta.ſed dum veritati cōſulitur, libertas corrumpebatur:Inter quæ Pius Aurelius Senator,queſtus mole publicę viæ,ductuq; aquarū,labefactas ædis ſuas,auxiliū patrū inuocabat:reſiſtētibus ærarii prętoribus ſubuenit Cęſar,pretiūq; ædiū Aurelio tribuit,erogādę p honeſta pecuniæ cupiens:quā virtutē diu retinuit cū cæteras exueret. Propertio celeri prętorio veniā ordinis ob pauptatē petēti decies ſeſtertiū largitus eſt,ſatis cōperto, paternas ei anguſtias eſſe.temptātis eadē alios, ꝓbare cauſam Senatui iuſſit,cupidine ſeueritatis:in his etiā quę rite faceret,acerbus:vnde cæteri ſilentiū & paupertatē cōfeſſioni & beneficio prępoſuere. Eodē anno cōtinuis imbribus auctus Tiberis,plana vrbis ſtagnauerat,relabentē ſecuta eſt ædificiorū & hominū ſtrages: Igitur cenſuit Aſinius Gallus,vt libri Sibyllini adirēt:renuit Tiberius pinde diuina humanaq; obtegēs:ſed remediū cohercēdi fluminis Ateio Capitoni &.L. Arrūtio mādatū. Achaiā ac Macedoniā onera depcātis leuari in pſens ,pcōſulari Impio,tradiq; Cęſari placuit. Edēdis

gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quanq̃ vili sanguine nimis gaudens, quod vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur: Cur abstinuerit spectaculo ipse, varie trahebant: alii tædio cœtus: quidam tristitia ingenii & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam sæuitiam mouendasq; populi offensiones concessam filio materiem, quanq̃ id quod dictum est, a theatri licentia proximo priore anno, cœpta grauius tum erupit, occisis non modo e plæbe & militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis dũ probra in magistratus & dissensionem vulgi prohibent. Actum de ea seditiõe apud patres, dicebanturq; sententiæ vt Prætoribus, ius virgarum in histriones esset: Intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei: increpitusq; est Asinii Galli oratione silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis Senatui præbebat: valuit tamen intercessio, quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neq; fas Tiberio infringere dicta eius. de modo lucarisi & aduersus lasciuiam fautorum multa decernuntur: ex quis maxime insignia, ne domos pantomimorum senator introiret: ne egredientes in publicum equites Romani cingerent, aut alibi q̃ in theatro spectarentur: & spectantium immodestiam exilio multandi potestas prætoribus fieret. Templum vt in colonia Tarraconensi strueretur Augusto petentibus Hispanis permissum: datumq; in omnes prouincias exemplum. Centessimam rerum venalium post bella ciuilia institutam, deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti, simul imparem oneri Rempub. nisi vicessimo militiæ anno veterani dimitterentur: Ita proximę seditionis male consulta, quibus sexdecim stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum. Actum deinde in Senatu ab Arruntio & Areio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus per quos augescit: auditæq; municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idq; ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates disseruere, pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus superstagnauisset. Nec Reatini silebant: Velinum lacum, qua in Narem effunditur obstrui recusantes: quippe in adiacentia erupturum: optume rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, vtq; originẽ ita fines dederit: spectandas etiã religiones

sociorum,

sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patriis amnibus dicauerint: quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuiis orbatũ, minore gloria fluere. Seu preces coloniarũ, seu difficultas operũ, siue superstitio valuit vt in sententiam Pisonis concederet, qui nil mutandum censuerat. Prorogatur Poppeo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaia & Macedonia. Id quoq; morum Tiberii fuit, continuare Imperia, ac plęrosq; ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere. causæ variæ traduntur: alii tedio nouę curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidam inuidia, ne plures fruerentur. sunt qui existiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium: Neq;.n. eminentis virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat: ex optimis periculum sibi: sibi a pessimis dedecus publicum metuebat: qua hæsitatione postremo eo prouectus est, vt mandauerit quibusdã prouincias, quos egredi vrbe non erat passurus. De comitiis consularibus, quę tum primum illo principe, ac deinceps fuere, vix quicq̃ firmare ausim, adeo diuersa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur: modo subtractis candidatorum nominibus originem cuiusq; & vitam & stipendia descripsit, vt qui forent intelligeretur. aliquando ea quoq; significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est: plerũq; eos tãtum apud se professos disseruit, quorum nomina consulibus edidisset: posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent: speciosa verbis, re inania, aut subdola: quãtoq; maiore libertatis imagine tegebantur tanto eruptura ad infensius seruitium.

LIBRI PRIMI FINIS.

.P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER SECVNDVS

ISENNA STATILIO TAVRO .L. Libone Consulibus, mota Orietis Regna, prouinciæq; Romanæ, initio apud Parthos orto: qui petitũ Roma, acceptũq; Regem, q̃uis gentis Arsacidarũ, vt externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus a Phrahate. Nam Phrahates quãq̃ depulisset exercitus, ducesq; Romanos cuncta venerantiũ officia ad Augustũ verterat, partemq; prolis, firmãdæ amicitiæ miserat: haud perinde nostri metu, q̃ fidei populariũ diffisus. post finẽ Phrahatis & sequẽtiũ regum, ob internas cædes, venere in vrbẽ Legati a primoribus Parthis, q Vononẽ vetustissimũ liberorũ eius accirent. Magnificũ id sibi credidit Cęsar, auxitq; opibus. Et accepere barbari lætãtes, vt ferme ad noua Impia. Mox subit pudor degenerauisse Parthos, petitũ alio ex orbe regem, hostiũ artibus infectũ: Iam inter prouincias Romanas soliũ Arsacidarũ haberi, dariq;: vbi illã gloriã trucidãtiũ Crassum? exturbãtiũ Antoniũ? si mãcipiũ Cęsaris tot p annos seruitutẽ ppessum Parthis imperitet? Accẽdebat dedignãtes, & ipse, diuersus a maiorũ institutis, raro venatu, segni equorũ cura, quotiẽs p vrbes incederet lecticę gestamine, fastuq; erga patrias epulas: Inridebant & gręci comites, ac vilissima vtẽsiliũ anulo clausa: sed ꝓmpti aditus, obuia comitas, ignotę Parthis virtutes, noua vitia & quia ipsorũ maioribus aliena, pinde odiũ prauis & honestis. Igit Arthabanus Arsacidarũ e sanguine apud Dahas adultus excit: p̃moq; cõgressu fusus, reparat vires, regnoq; potit. victo Vononi pfugiũ Armenia fuit, vacua tũc, interq; Parthorũ & Romanas opes infida, ob scelus Antonii: qui Artauasden regẽ Armeniorũ specie amicitię inlectũ, dein cathenis oneratũ, postremo ĩterfecerat. Eius filius Artaxias, memoria patris nobis ĩfensus, Arsacidarũ vi seq; regnũq; tutatus est. occiso Artaxia p dolũ ꝓpinquorũ, datus a Cęsare Armeniis Tigranes, deductusq; in regnũ a Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnũ Impiũ fuit, neq; liberis ei⁹, quãq̃ sociatis more externo ĩ matrimoniũ, regnũq;: dein iussu Augusti ĩpositus Artauasdes, & nõ sine clade nr̃a deiectus. Tũ C. Cęsar cõponendę Armenię deligit. Is Ariobarzanen origine Medũ, ob insignem corporis formã, & pręclarũ animũ volentibus Armeniis

Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuita absumpto stirpem eius haud tolerauere: téptatoq; feminę Imperio, cui nomen Erato, eaq; breui pulsa, incerti solutiq;, & magis sine domino, q̃ in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed vbi minitari Artabanus: & parum subsidii in Armeniis: vel si nostra vi defenderetur, bellum aduersus Parthos sumendum erat, rector Syrię Creticus Sillanus excitum custodia circũdat, manente luxu & regio nomine: quod ludibriũ vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Cęterũ Tiberio haud ingratũ accidit, turbari res oriẽtis, vt ea specie Germanicũ suetis legionibus abstraheret: nouisq; prouinciis impositum, dolo simul & casibus obiectaret. At ille quãto acriora in eum studia militũ, & auersa patrui voluntas, celerandæ victorię intentior, tractare pręliorũ vias: & quę sibi tertiũ iam annum belligeranti sęua vel ꝓspera euenissent: fundi Germanos acie & iustis locis: iuuari siluis, paludibus, breui æstate, & prematura hyeme: Suum militẽ haud perinde vulneribus, q̃ spatiis itinerũ, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longũ impedimentorum agmen, opportunũ ad insidias, defensantibus iniquum: At si mare intretur, promptam ipsis possessionem, & hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi: legionesq; & cõmeatus pariter vehi: integrum equitem, equosq; p ora & alueos fluminum media in Germania fore. Igitur huc intendit, missis ad census Galliarũ .P. Vitellio & Cantio. Silius & Anteius & Cęcina fabricandę classi pręponuntur. Mille naues sufficere visę, properatęq;: Alię breues angusta puppi, proraq; & lato vtero, quo facilius fluctus tolerarent: quędam planę carinis, vt sine noxa siderent: plures appositis vtrinq; gubernaculis, conuerso vt repente remigio, hinc vel illinc adpellerent: multę pontibus stratę, super quas tormenta veherentur, simul aptę ferendis equis, aut cõmeatui, velis habiles, citę remis: augebãt alacritate militum in speciem ac terrorẽ. Insula Batauorũ in quam conuenirent prędicta, ob faciles adpulsus, accipiendisq; copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo continuus, aut modicas insulas circũueniens, apud principiũ agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur: seruatq; nomen & violentiam cursus qua Germaniam pręuehitur, donec Oceano misceatur: Ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens verso cognomento Vahalem accolę dicunt: mox id quoq; vocabulum mutat Mosa flumine: eiusq; immenso ore eundem in Oceanum effunditur. Sed Cęsar dum adiguntur naues, Silium Legatum cum expedita manu inruptionem in Cattos facere

iubet: Ipse audito castellum Luppię flumini adpositum obsideri, sex legiones eo duxit: Neq; Silio ob subitos imbres aliud actũ, q̃ vt modicam prædam, & Arpi principis Cattorum coniugem, filiamq; raperet. Neq; Cęsari copiam pugnę obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi: tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & veterẽ aram Druso sitam disiecerant. Restituit aram: honoriq; patris princeps ipse cũ legionibus decucurrit: Tumulum iterare haud visum: & cũcta inter castellum Alisonem ac Rhenũ nouis limitibus, aggeribusq; permunita. Iamq; classis aduenerat cum pręmisso cõmeatu, & distributis in legiones: ac socios nauibus, fossam, cui Drusianę nomen ingressus: precatusq; Drusum patrem, vt se eadem ausum, libens placatusq; exemplo ac memoria consiliorum, atq; operũ iuuaret. Lacus inde & Oceanum vsq; ad Amisiam flumen secunda nauigatione peruehitur. classis Amisiæ relicta læuo amne: erratumq; in eo quod non subuexit, transposuit militem dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria nondum adcrescente vnda intrepidi transiere. postremum auxiliorum agmen, Batauiq; in parte ea dum insultant aquis artemq; nandi ostentant, turbati: & quidam hausti sunt. Metãti castra Cęsari Angriuariorum defectio a tergo nuntiatur. Missus illico Stertinius cum equite & armatura leui: igne & cędibus perfidiã vltus est. Flumen Visurgis Romanos Cheruscosq; interfluebat: eius in ripa cum cęteris primoribus Arminius adstitit: quæsiroq; an Cęsar venisset: postq̃ adesse responsum est, vt liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis ante annis duce Tiberio. tum permissum: progressusq; salutatur ab Arminio: qui amotis stipatoribus: vt sagittarii nostra pro ripa dispositi abscederent, postulat: & postq̃ digressi, vnde ea deformitas oris interrogat fratrẽ: Illo locum, & prœlium referente: quodnam pręmium recepisset exquirit. Flauius aucta stipendia, torquem, & coronã aliaq; militaria dona memorat, inridẽte Arminio vilia seruitii pretia. Exin diuersi orditintur: hic magnitudinem Romanam, opes Cęsaris, & victis graues pœnas: in deditionem venienti paratam clementiam: neq; cõiugem & filium eius hostiliter haberi. Ille fas patrię, libertatem auitam, penetralis Germaniæ deos: matrem precum sociam: ne propinquorum & adfinium, deniq; gentis suæ desertor & proditor, q̃ Imperator esse mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interiecto

iecto cohibebantur, ni Stertinius adcurrens, plenum irę armaq; & equum poscentem Flauium attinuisset. cernebatur contra minitabundus Arminius, prœliumq; denuntians: nam pleraq; latino sermone interiaciebat: vt qui Romanis in castris ductor popularium meruisset. postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar nisi pontibus præsidiisq; impositis dare in discrimen legiones haud Imperatorium ratus, equitem vado tramittit. præfuere Stertinius: & e numero primipillariũ Æmilius, distantibus locis inuecti vt hostem deducerent. qua celerrimus amnis Carioualda dux Batauorum erupit: eum Cherusci fugam simulantes in planitiem saltibus circũiectam traxere: dein coorti & vndiq; effusi trudunt aduersos, instant cedentibus, collectosq; in orbem pars congressi, quidam eminus proturbant. Carioualda diu sustentata hostium sęuitia, hortatus suos vt ingruentes cateruas globo fringerẽt: atq; ipse in densissimos inrupens, congestis telis & suffosso equo labitur: ac multi nobilium circa: cæteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilioq; subuenientes periculo exemere. Cæsar transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit delectũ ab Arminio locum pugnæ: conuenisse & alias nationes in siluam Herculi sacram: ausurosq; nocturnam castrorũ oppugnationem. habita indici fides: & cernebantur ignes, suggressiq; propius speculatores audiri fremitum equorum, immensiq; & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus: quo nam id modo incorruptum foret secum agitabat. Tribunos & centuriones læta sępius q̃ comperta nuntiare: libertorum seruilia ingenia: amicis inesse adulationem: si contio vocetur, illic quoq;, quæ pauci incipiant, reliquos adstrepere: penitus noscendas mentes, cum secreti & incustoditi inter militaris cibos, spem aut metũ proferrent. Nocte cępta egressus Augurali perocculta & vigilibus ignara: comite vno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias: adsistit tabernaculis, fruiturq; fama sui: cum hic nobilitatem ducis, decorem alius: plurimi patientiam, comitatem, per seria, per iocos, eundem animũ laudibus ferrent: reddendamq; gratiam in acie faterentur: simul perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactandos. Inter quę vnus hostiũ latinę linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magna, coniuges, & agros, & stipendii in dies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset Arminii nomine pollicetur. Incẽdit ea contumelia legionum iras: veniret dies, daretur pugna, sumpturũ militem Germanorum agros, tracturum coniuges, accipere omen, &

matrimonia ac pecunias hostium prædę destinare. Tertia ferme vigilia adsultatum est castris sine coniectu teli, postq̃ crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensere. nox eadem lætam Germanico quietem tulit: viditq; se operatum, & sanguine sacro respersa prætexta, pulchriorem aliam manibus Auiæ Augustæ accepisse. auctus omine, addicentibus auspiciis vocat contionem: & quæ sapientia, prævisa, aptaq; iminenti pugnæ differit. Non campos modo militi Romano ad prœlium bonos: sed si ratio adsit, siluas & saltus: nec enim imensa barbarorum scuta, enormis hastas inter truncos arborum: & enata humo virgulta perinde haberi q̃ pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina: densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non Galeam, ne scuta quidem ferro, neruo ue firmata: sed viminum textus, vel tenuis, & fucatas colore tabulas: primam vtcũq; aciem hastatam, cæteris pręusta aut breuia tela: iam corpus vt visu toruũ & ad breuem impetum validum, sic nulla vulnerum patientia: sine pudore flagitii, sine cura ducum, abire, fugere: pauidos aduersis, inter secũda, non diuini, non humani iuris memores: si tædio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorem iam Albim q̃ Rhenum, neq; bellum vltra: modo se patris patruiq; vestigia premẽtem iisdem in terris victorem sisterent. Orationem ducis secutus militum ardor, signumq; pugnæ datum. Nec Arminius, aut cæteri Germanorum proceres omittebant suos quisq; testari. hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos: qui ne bellũ tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum: pars fluctibus & pcellis fractos artus, infensis rursum hostibus, aduersis diis obiiciãr, nulla boni spe: classem quippe & auia oceani quęsita ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed vbi miscuerint manus, inane victis ventorum remorum ue subsidium: meminissent modo auaritię, crudelitatis, superbiæ. aliud sibi reliquum q̃ tenere libertatem, aut mori ante seruitiũ? Sic accensos & prœlium poscentes in campum, cui Idistauiso nomen, deducũt: Is medius inter Visurgim & colles, vt ripæ fluminis cædunt, aut prominentia montium resistũt, inæqualiter sinuatur: pone tergum insurgebat silua editis in altum ramis: & pura humo inter arborũ truncos. campum & prima siluarum barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedere: vt prœliantibus Romanis desuper incurrerẽt. Noster exercitus sic incessit. auxiliares Galli, Germaniq; in fronte, post quos pedites sagittarii: dein quattuor legiones: & cum duabus prætoriis cohortibus, ac delecto equite Cæsar: exin totidem

aliæ

aliæ legiones: & leuis armatura cum equite sagittario: cęteræq; sociorum cohortes. Intentus paratusq; miles vt ordo agminis in aciem adsisteret: visis Cheruscorum cateruis: quæ per ferociã proruperant: validissimos equitum incurrere latus: Stertinium cũ cæteris turmis circumgredi, terga ue inuadere iubet: Ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium octo Aquilæ petere siluas, & intrare visæ, Imperatorem aduertere: exclamat irent, sequerentur Romanas aues: propria legionum numina: simul pedestris acies infertur: & præmissus eques, postremos ac latera impulit: mirumq; dictu, duo hostium agmina diuersa fuga, qui siluam tenuerant, in aperta: qui campis adstiterant, in siluam ruebant: medii inter hos Cherusci, collibus detrudebantur: inter quos insignis Arminius: manu, voce, vulnere sustentabat pugnam. Incubueratq; sagittariis, illa rupturus: ni Rhætorũ Vindelicorumq; & Gallicæ cohortes signa obiecissent: nisu tamen corporis & impetu equi peruasit, oblitus faciem suo cruore ne nosceretur. quidam adgnitum a Chaucis inter auxilia Romana agẽtibus, emissumq; tradiderũt. Virtus seu fraus eadem Inguiomero effugiũ dedit: Cæteri passim trucidati, & plerosq; tranare Visurgim conantes, iniecta tela, aut vis fluminis, postremo moles ruentium, & incidentes ripæ oppressere. Quidam turpi fuga in summa arborum nisi, ramisq; se occultantes admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixere. Magna ea victoria: neq; cruenta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad noctem cæsi hostes decem millia passuum cadaueribus atq; armis oppleuere: repertis inter spolia eorum cathenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerãt. Miles in loco prœlii Tiberium Imperatorem salutauit: struxitq; aggerem & in modum tropheorum arma, subscriptis victarum gentiũ nominibus imposuit. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, q̃ ea species dolore & ira adfecit: Qui modo abire sedibus, trans Albim concedere parabant: pugnam volunt, arma rapiunt, plebes, primores, iuuentus, senes, agmen Romanum repẽte incursant, turbant: postremo deligunt locum, flumine & siluis clausum: arcta intus planicie & humida: siluas quoq; profunda palus ambibat, nisi ꝙ latus vnum Angriuarii lato aggere extulerant: quo a Cheruscis dirimerentur: Hic pedes adstitit, equitem propinquis lucis texere: vt ingressis siluam legionibus a tergo foret. Nihil ex iis Cæsari incognitum, consilia, locos, prompta, occulta nouerat, astusq; hostium in perniciem ipsis vertebat: Seio Tuberoni legato tradit equitem campumq;: peditum aciem ita instruxit: vt pars

æquo in ſiluam aditu incederet, pars obiectum aggerem enitere-
tur. quod arduum ſibi: cætera legatis permiſit. quibus plana eue-
nerant facile inrupere: quis impugnandus agger, vt ſi murum ſuc-
cederent, grauibus ſuperne ictibus conflictabantur. Senſit dux im-
parem cominus pugnam, remotisq; paulum legionibus, fundito-
res libratoresq; excutere tela, & proturbare hoſtem iubet: miſſæ e
tormentis haſtæ: quantoq; conſpicui magis propugnatores, tanto
pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæſar cum prætoriis cohor-
tibus capto vallo dedit impetum in ſiluas: conlato illic gradu cer-
tatum: hoſtem a tergo palus: Romanos flumen aut montes clau-
debant: vtrisq; neceſſitas in loco: ſpes in virtute: ſalus ex victoria.
Nec minor Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorum ſu-
perabantur. cum ingens multitudo artis locis prælongas haſtas
non protenderet: non colligeret, neq; adſultibus & velocitate cor-
porum vteretur, coacta ſtabile ad prœlium. contra miles, cui ſcu-
tum pectori adpreſſum: & inſidens capulo manus, latos barbaro-
rum artus, nuda ora foderet, viamq; ſtrage hoſtium aperiret. im-
prompto iam ob continua pericula: ſiue illum recens *
acceptum vulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum tota volitan- 1
tem acie, fortuna magis q̃ virtus deſerebat. & Germanicus quo
magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti: orabatq; inſiſterẽt
cædibus: nil opus captiuis, ſolam internitionem gẽtis finem bello
fore. Iamq; ſero diei ſubducit ex acie legionem faciendis caſtris,
cæteræ ad noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt. equites ambigue cer
tauere. Laudatis pro concione victoribus Cæſar, congeriem mar-
morum ſtruxit ſuperbo cum titulo. debellatis inter Rhenum
Albimq; nationibus exercitum Tiberii Cæſaris ea munimenta
Marti & Ioui, & Auguſto ſacrauiſſe. de ſe nihil addidit, metu in-
uidiæ, an ratus conſcientiam factis ſatis eſſe? Mox bellũ in Angri-
uarios Stertinio mandat: ni deditionem properauiſſent: atq; illi
ſupplices nihil abnuendo, veniam omnium accepere. Sed æſtate
iam adulta legionum aliæ itinere terreſtri in hybernacula remiſſæ.
plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam oceano inue-
xit: ac primo placidum æquor mille nauium remis ſtrepere, aut ve
lis impelli: mox atro nubium globo effuſa grando: ſimul variis
vndiq; procellis, incerti fluctus proſpectum adimere: regimen im-
pedire, milesq; pauidus, & caſuum maris ignarus: dũ turbat nau-
tas, vel intempeſtiue iuuat, officia prudẽtium corrumpebat. omne
dehinc cœlum, & mare omne in auſtrum ceſſit: qui tumidis Ger-
maniæ terris, profundis amnibus: immenſo nubium tractu vali-
dus: &

dus: & rigore vicini septemtrionis horridior rapuit, disiecitq; na-
ues in aperta oceani, aut insulas saxis abruptis, vel p occulta vada
infestas: quibus paulum ęgreq; vitatis postq̃ mutabat æstus: eo-
demq; quo ventus ferebat, non adhęrere anchoris, non exhaurire
irrumpentis vndas poterant: equi, iumenta, sarcinæ, etiam arma
præcipitantur: quo leuarentur aluei manantes per latera, & fluctu
superurgente. Quanto violentior cætero mari oceanus, & trucu-
lentia cœli pręstat Germania, tantum illa clades nouitate & ma-
gnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto & pro-
fundo, vt credatur nouissimum ac sine terris mare. pars nauiũ hau-
stę sunt, plures apud insulas longius sitas eiectæ: milesq; nullo illic
hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eo-
dem elisa tolerauerant. sola Germanici triremis Chaucorũ terram
adpulit: quem per omnes illos dies noctesq; apud scopulos & pro
minentis oras, cum se tanti exitii reum clamitaret, vix cohibuere
amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandẽ relabente æstu &
secundante vento, claudę naues raro remigio, aut intentis vestibus,
& quædam a validioribus tractę, reuertere: quas raptim refectas mi-
sit, vt scrutarẽtur insulas. collecti ea cura plerique. multos Angriuarii
nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere. qui-
dam in Britanniam rapti, & remissi a Regulis. vt quis ex longin-
quo reuenerat, miracula narrabant: vim turbinum: & inauditas vo
lucres, mõstra maris, ambiguas hominũ & beluarũ formas, visa,
siue ex metu credita. Sed fama classis amissę vt Germanos ad spem
belli: ita Cæsarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta pe
ditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: Ipse ma-
ioribus copiis Marsos inrumpit. quorũ dux Malouendus nuper
in deditionem acceptus propinquo loco defossam Varianę legio
nis Aquilã modico pręsidio seruari indicat. Missa extemplo ma-
nus: quę hostem a fronte eliceret: alii qui terga circumgressi reclu-
derent humum: & vtrisq; adfuit fortuna. eo promptior Cæsar per-
git introrsus, populatur, excindit nõ ausum congredi hostem, aut
sicubi restiterat, statim pulsum: nec vnq̃ magis (vt ex captiuis co-
gnitum est) pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus supera-
biles Romanos pręedicabant: qui perdita classe, amissis armis, post
constrata equorum virorumq; corporibus litora: eadem virtute,
pari ferocia, & veluti aucti numero inrupissent. Reductus inde in
* Hiona miles: lætus animi, q aduersa maris, expeditione prospera
I pensauisset. addidit munificentiã Cæsar, quantũ quis damni pro-
fessus erat exoluendo: Nec dubium habebatur, labare hostes, pe-

tendeq; pacis consilia sumere : et si proxima æstas adiiceretur, posse bellum patrari : Sed crebris epistulis Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum : satis iam euentuum, satis casuum, prospera illi & magna prœlia: eorum quoq; meminisset, quæ vēti & fluctus nulla ducis culpa : grauia tamen & sæua damna intulisset: se nouies a Diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio q̃ ui perfecisse: Sic Sicambros in deditionē acceptos, sic Sueuos, Regemq; Maroboduũ pace obstrictum : posse & Cheruscos cæterasq; rebellium gentes, quando Romanæ vltioni consultũ est, internis discordiis relinqui. Precanre Germanico annum efficiendis cœptis: acrius modestiam eius adgreditur, alterum consulatum offerendo: cuius munia præsens obiret : simul adnectebat : si foret adhuc bellandum : relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ : qui nullo tũ alio hoste nõ nisi apud Germanias adsequi nomen Imperatorium, & deportare Lauream posset. Haud cunctatus est vltra Germanicus : quãq̃ fingi ea : seq; per inuidiã parto iam decori abstrahi intellegeret. Sub idem tempus e familia Scriboniorũ Libo Drusus defertur moliri res nouas. Eius negotii initium, ordinem, finem curatius disseram : quia tum primũ reperta sunt, quæ per tot annos rem publicã exedere. Firmius Catus Senator ex intima Libonis amicitia iuuenem improuidũ & facilem inanibus ad Chaldeorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit : dum proauum Pompeiũ, amitam Scriboniã, quæ quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinus Cæsaris plenã imaginibus domum ostentat : hortaturq; ad luxum, & æs alienũ, socius libidinũ & necessitatũ: quo pluribus indiciis inligaret. vt satis testiũ, & qui serui eadem noscerēt, repperit: aditũ ad principem postular. Demonstrató crimine & reo per Flaccum Vescularium equitem Romanũ: cui propior cũ Tiberio vsus erat. Cæsar indicium haud aspernatus, congressus abnuit. posse enim eodē Flacco internũcio sermone cõmeare. atq; interim Libonē ornat pretura, conuictibus adhibet: nõ vultu alienatus, nõ verbis cõmotior: adeo irã condiderat: cũctaq; eius dicta factaq; cum prohibere posset, scire mallebat: donec Iunius quidã temptatus vt infernas vmbras carminibus eliceret: ad Fulciniũ Trionem iudiciũ detulit. celebre inter accusatores Trionis ingeniũ erat, auidũq; famæ malæ. statim corripit reũ, adit cõsules, Senatus cognitionem poscit: & vocant patres, addito consultandũ super re magna & atroci. Libo interim veste mutata cũ primoribus fœminis circũire domos, orare adfines, vocem aduersum pericula poscere, abnuētibus cũctis cũ diuersa pretēderet,

eadem

eadem formidine. Die Senatus metu & ægritudine fessus: siue, vt tradidere quidã, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiæ: innisusq; fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberiũ tendẽs, ĩmoto eius vultu excipitur: mox libellos & auctores recitat Cæsar, ita moderans ne lenire, ne ve asperari crimina videret. Accesserant pręter Trionẽ & Catũ accusatores Fonteius Agrippa &. C. Liuius. certabantq; cui ius perorãdi in reũ daret. donec Liuius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturũ professus, protulit libellos vęcordes adeo, vt cõsultauerit Libo an habiturus foret opes, quis viã Appiã Brundisiũ vsq; pecunia opperiret. inerãt & alia huiuscemodi stolida, vana, si mollius acciperes miserãda: vni tamen libello manu Libonis, nominibus Cæsarũ aut Senatorũ additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negãte reo, adgnoscentes seruos per tormenta interrogare placuit: & quia vetere Senatus cõsulto, quęstio in caput domini prohibebat: callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet. scilicet, vt in Libonem ex seruis, saluo Senatus cõsulto quæreretur. ob quæ posterũ diẽ reus petiuit: domũq; digressus, extremas preces. P. Quirino propinquo suo ad principẽ mandauit. responsum est: vt Senatũ rogaret. cingebat interim milite domus: strepebãt etiã in vestibulo vt audiri, vt aspici possint: cum Libo ipsis, quas in nouissimã voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorẽ, prẽhẽsare seruorũ dextras, inserere gladium: atq; illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpositũ mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. ad gemitũ conlabentis adcurrere liberti, & cęde visa miles adstitit. Accusatio tamen apud patres adseueratione eadem peracta: Iurauitq; Tiberius petiturũ se vitã, quãuis nocenti, nisi voluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuidunt. & pręturę extra ordinem datę his qui Senatorii ordinis erãt. Tunc Cotta Messalinus ne imago Libonis exequias posterorum comitaretur censuit. GN. Lentulus ne quis Scribonius cognomẽtum Drusi adsumeret: supplicationũ dies Pomponii Flacci sententia constituti. vt dona Ioui, Marti, Cõcordię: vtq; Iduũ Septẽbriũ dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur. L. P. & Gallus Asinius & Papius Mutilus & L. Apronius decreuere: quorũ auctoritates adulationesq; rettuli, vt sciretur vetus id in Rep. malũ. Factã & de Mathematicis Magisq; Italia pellendis senatuscõsulta. quorũ e numero. L. Pituanius Saxo deiectus est. In P. Martium consules extra portã Exquilinam, cũ classicũ canere iussissent, more prisco

aduertere. Proximo Senatus die multa in luxum ciuitatis dicta a Q. Haterio cõsulari: Octauio Frontone prętura functo: decretũq; ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent: ne vestis Sirica viros fœdaret. excessit Fronto, ac postulauit modum argento, supellectili, familiæ. Erat quippe adhuc frequens Senatoribus, si quid e republica crederent, loco sententię promere. Contra Gallus Asinius disseruit: auctu Imperii adoleuisse etiam priuatas opes: idq; non nouum, sed e vetustissimis moribus: aliam apud Fabricios: aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad rem publicam referri: qua tenui, angustas ciuium domos: postq̃ eo magnificentiæ venerit, gliscere singulos: neq; in familia & argento, quæq; ad vsum parentur, nimium aliquid, aut modicum nisi ex fortuna possidentis: distinctos Senatus & equitum census: non quia diuersi natura: sed vt locis, ordinibus, dignationibus antistent. talesq; ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur: nisi forte clarissimo cuiq; plures curas, maiora pericula subeunda, delenimentis curarum & periculorum carẽdum esse. Facilem adsensum Gallo sub nominibus honestis confessio vitiorum & similitudo audientium dedit: Adiecerat & Tiberius, non id tempus censuræ: nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. inter quæ L. Piso ambitum fori, corrupta iudicia, sæuitiam oratorum accusationes minitantium increpans, abire se, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. Simul curiam relinquebat: cõmotus est Tiberius: & quamq̃ mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoq; eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit: vocata in ius Vrgulania: quã supra leges amicitia Augustæ extulerat: nec aut Vrgulania obtemperauit in domum Cæsaris spreto Pisone vecta, aut ille absistit: quãq̃ Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus vt se iturum ad pretoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ diceret. processit palatio procul sequi iussis militibus: spectabatur occursante populo compositus ore & sermonibus variis tempus atq; iter ducens: donec propinquis Pisonem frustra cohercentibus deferri Augusta pecuniam quæ petebat iuberet. Isq; finis rei: ex qua neq; Piso inglorius: & Cæsar maiore fama fuit. cæterũ Vrgulaniæ potẽtia adeo nimia ciuitati erat: vt testis in causa quadã quæ apud Senatũ tractabatur venire dedignaret. missus est prętor qui domi interrogaret: cũ virgines vestales in foro & iudicio audiri quotiens testimoniũ dicerent, vetus mos fuerit. Res eo anno pro-

latas

latas haud referrem, ni precium foret .GN. Pisonis & Asinii Galli super eo negotio diuersas sententias noscere. Piso, quamq̃ adfuturũ se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat: vt absente principe Senatus & equites possent sua munia sustinere, decorum Reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso pręceperat: nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Ro. nisi coram & sub oculis Cęsaris, eoq; cõuentum Italiæ & adfluentis prouincias pręsentiæ eius seruãda dicebat. Audiẽte hęc Tiberio ac silente, magnis vtrinq; cõtentionibus acta: sed res dilatæ. Et certamẽ Gallo aduersus Cæsarem exortũ est: Nã censuit in quinquenniũ magistratuũ comitia habenda: vtq; legionũ legati qui ante pręturam ea militia fungebantur iam tum prętores destinarentur: princeps duodecim candidatos in annos singulos nominaret. Haud dubiũ erat, eam sententiã altius penetrare: & arcana Imperii temptari. Tiberius tamen quasi augeretur potestas eius dißeruit: graue moderationi suæ
* 1 tot eligere, tot differre: vix per singulos annos offensiones vitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur: quantum odii fore ab his qui vltra quinquennium proiiciantur? vnde prospici posse quæcuiq; tam longo temporis spacio mens, domus, fortuna? superbire homines etiam annua designatione: quid si honorum per quinquennium agitent? quinquiplicari prorsus magistratus subuerti leges: quæ sua spacia exercendæ candidatorũ industriæ, quærendisq; aut potiundis honoribus statuerint. Fauorabili in speciem oratione vim Imperii tenuit: censusq; quorũdam Senatorũ iuuit: quod magis mirum fuit, q̃ preces .M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifesta supbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii inlectus a Diuo Augusto liberalitate decies sestertium ducere vxorem, suscipere liberos ne clarissima familia extingueretur. Igitur quattuor filiis ante limen curiæ adstantibus loco sententiæ, quũ in palatio Senatus haberetur: modo Hortensii inter oratores sitã imaginem, modo Augusti intuens ad hunc modum cæpit. Patres conscripti hos quorum numerum & pueritiam videtis non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant vt posteros haberent: nam ego qui non pecuniam, non studia populi, neq; eloquentiã gentile domus nostræ bonũ varietate temporũ accipere vel parare potuissem: satis habebã si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiq̃ oneri forẽt: iussus ab Imperatore vxorẽ duxi. En stirps & progenies tot cõsulũ, tot dictatorũ: nec ad inuidiã ista, sed conciliandę misericordiæ refero: adsequẽtur florente te Cæsar quos dederis honores: interim, Q. Hortensii pronepotes

Diui Augusti alumnos ab inopia defende. Inclinatio Senatus inci tamentum Tiberio fuit: quo promptius aduersaretur: his ferme verbis vsus. Si quantū pauperum est venire huc: & liberis suis petere pecunias cęperint singuli: nunq̄ exatiabuntur: Resp. deficiet: nec sane ideo a maioribus concessum est egredi aliquādo relationem: & quod in cōmune cōducat loco sententiæ proferre: vt priuata negotia & res familiares nostras hic augeamus: cū inuidia Senatus & principū siue indulserint largitionē, siue abnuerīt: nō. n. preces sunt istuc sed efflagitatio intempestiua quidem & improuisa cū aliis de rebus cōuenerint patres cōsurgere: & numero, atq; ętate liberū suorum vrgere modestiā Senatus: eandē vim in me transmerei ac velut perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendū erit. dedit tibi Hortale Diuus Augustus pecuniā, sed nō cōpellatus, nec ea lege vt semper daretur: languescet alioqui industria, intendeť socordia, si nullus ex se metus, aut spes & securi omnes aliena subsidia expectabūt sibi ignaui, nobis graues. Hæc atq; talia quāq̄ cū adsensu audita ab his quibus omnia principum honesta atq; inhonesta laudare mos est: plures p silentiū aut occultū murmur excepere. sensitq; Tiberius & cū paulū reticuisset: Hortalo se respondisse ait: cæterū si patribus videreť daturū liberis eius ducena sestertia singulis qui sexus virilis essent. egere alii grates siluit Hortalus, pauore an auitæ nobilitatis etiā inter angustias fortunę retinens: neq; miseratus est, posthac Tiberius quāuis domus Hortēsii pudendā ad inopiā dilabereť. Eodē anno māncipii vnius audacia, ni mature subuētū foret, discordiis armisq; ciuilibus Remp. percu lisset. Posthumi Agrippæ seruus noīe Clemēs cōperto fine Augusti pergere in insulā Planasiā: & fraude aut vi raptū Agrippā ferre ad exercitus Germanicos nō seruili animo cōcepit. ausa eius impediuit tarditas onerariæ nauis: atq; interim parata cęde ad maiora & magis pręcipitia cōuersus furatť cineres: vectusq; coram ethruriæ promontoriū ignotis locis sese abdit: donec crinem, barbāq; promitteret: nā ętate & forma haud dissimili in dominū erat: tū p idoneos & secreti eius socios crebrescit viuere Agrippā, occultis primum sermonibus, vt vetita solēt: mox vago rumore apud imperitissimi cuiusq; promptas aures aut rursum apud turbidos, eoq; noua cupiētes: atq; ipse adire municipia obscuro diei: neq; propalam aspici: neq; diutius hiisdem locis: sed quia veritas visu & mora: falsa, festinatione & incertis valescunt: relinquebat famam, aut præueniebat. vulgabatur interim per Italiam seruatum munere Deum Agrippam: credebatur Romæ: iamq; Hostiam inuectum

uectũ multitudo ingens, iam in vrbe clãdestini cœtus celebrabãt: cum Tiberiũ anceps cura distrahere, vi ne militũ seruũ suũ coherceret, an inanem credulitatem tẽpore ipso vanescere sineret: modo nihil spernendũ, modo non omnia metuenda ambiguus pudoris ac metus reputabat: postremo dat negotiũ Sallustio Crispo ı ille e clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt.) delegit atq; hortatur, simulata conscientia, adeant, offerãt pecuniam, fidem, atq; pericula polliceãtur. Exequuntur vt iussum erat. dein speculati noctem incustoditã, accepta idonea manu vinctum clauso ore in palatiũ traxere. percũctanti Tiberio quomodo Agrippa factus esset? respondisse fert: quomodo tu Cęsar. vt ederet socios subigi nõ potuit. Nec Tiberius pęnam eius palã ausus, in secreta palatii parte interfici iussit: corpusq; clam auferri: & quãq̃ multi e domo principis equitesq; ac Senarores sustentasse opibus, iuuisse consiliis dicerẽtur, haud quęsitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signa cũ Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii ı Erędes Fortis fortunę Tiberim iuxta in hortis quos Cęsar dictator populo Ro. legauerat ı sacrariũ genti Iulię: Effigiesq; diuo Augusto apud Bouillas dicantur. C. Cęlio. L. Põponio consulibus Germanicus Cæsar ad. vii. kał. Iunias triũphauit de Cheruscis Catrisq; & Angriuariis: quæq; alię nationes vsq; ad Albim colunt. vecta spolia, captiui, simulacra montiũ, fluminũ, prę liorum: bellumq; quia cõficere prohibitus erat pro confecto accipiebatur. augebat intuentiũ visus eximia ipsius species, currusq; quinq; liberis onustus: sed suberat occulta formido reputãtibus haud ꝓsperũ ı Druso patre eius fauorem vulgi: auũculũ eiusdem Marcellũ flagrãtibus plebis studiis ĩtra iuuẽtã ereptũ: breues & infaustos populi romani amores. Cęterum Tiberius nomine Germanici trecenos plebi sestertios viritim dedit ı seq; collegã consulatui eius destinauit: nec ideo sincerę charitatis fidẽ adsecutus ı amoliri iuuenem specie honoris statuit: struxitq; causas aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimũ annũ Cappadocia potiebat inuisus Tiberio, ꝙ eũ Rhodi agentẽ nullo officio coluisset: nec id Archelaus ꝑ superbiã omiserat: sed ab intimis Augusti monitus: quia florente. C. Cæsare, missoq; ad res orientis intuta Tiberii amicitia credebatur. vt versa Cęsarum sobole Imperium adeptus est, elicit Archelaũ matris lr̃is: quę nõ dissimulatis filii offensionibus clemẽtiã offerebat si ad precandũ veniret. ille gnarus doli vel si intellegere crederet vim metuens ĩ vrbẽ ꝓperat: exceptusq; ĩmiti a ꝑncipe: & mox accusatus in Senatu: nõ ob crimina quę fingebãt, sed angore simul fessus senio

& quia regibus æqua nedum infima insolita sunt, finem vitæ spon te an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactū est: fructibusq; eius leuari posse centesimæ vectigal professus Cæsar, ducentesimā in posterum statuit. per idem tempus Antiocho Comagenorum: Philopatore Cilicū regibus defunctis: turbabātur nationes: plerisq; Romanum, aliis regium Imperiū cupientibus: & prouinciæ Syria atq; Iudęa fessę oneribus diminutionem tributi orabant: Igitur hęc & de Armenia quæ supra memoraui apud patres disseruit: nec posse motum orientem nisi Germanici sapientia componi. Nam suam ætatem vergere: Drusi nondum satis adoleuisse. Tunc decre to patrum permissæ Germanico prouinciæ quę mari diuiduntur: maiusq; Imperiū quoquo adisset: q̄ his qui forte aut missu princi pis obtinerent: sed Tiberius demouerat Syria creticum Sillanum per adfinitatem cōnexum Germanico: quia Sillani filia Neroni ve tustissimo liberorū eius pacta erat: prętuleratq;. GN. Pisonē inge nio violentum: & obsequii ignarum insita ferocia a patre Pisone: qui ciuili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuit: mox Brutū & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorū abstinuit: donec vltro ambiretur delatū ab Augusto consulatū accipere. sed pręter paternos spiritus, vxorisq; Plancinę nobilitate & opibus accendebatur vix Tiberio cōcedere: liberos eius vt multū īfra despectare: nec dubiū habebat se delectū qui Syrię imponeretur ad spes Germanici cohercendas. credidere quidā data & a Tiberio occulta mandata: & Plancinā haud dubie Augusta monuit muliebri ęmulatione Agrippinā insectādi. diuisa namq; & discors Aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicū stu diis. Tiberius vt ꝓprium & sui sanguinis Drusum fouebat: Ger manico alienatio patrui, amorem apud cęteros auxerat: & quia cla ritudine mater generis anteibat, auum. M. Antonium, auūculum Augustum ferens: contra Druso proauus eques Ro. Pomponius Atticus dedecere Claudiorū imagines videbatur: & coniunx Ger manici Agrippina fęcunditate ac fama Liuiā vxorem Drusi prę cellebat: sed fratres egregie concordes: & proximorum certamini bus inconcussi. Nec multo post Drusus in illyricum missus est: vt suesceret militię, studiaq; exercitus pararet: simul iuuenem vrbano luxu lasciuientem melius in castris haberi Tiberius seq; tutiorem rebatur, vtroq; filio legiones obtinente. Sed Sueui pretendebātur auxilium aduersus Cheruscos orantes: nam discessu Romanorū ac vacui externo metu, gentis adsuetudine & tum æmulatione glo riæ arma in se verterant: vis nationum: virtus ducum in æquos: & Maroboduum

Maroboduum regis nomen inuisum apud populares: Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur nō modo Cheruscis sociiq; eorum, vetus Arminii miles sumpsere bellum: sed e regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi desecere ad eum: quibus additis prępollebat: ni Inguiomerus cū manu clientum ad Maroboduum perfugisset: non aliam ob causam q̄ quia fratris filio iuueni, patruus senex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari vtrinq; spe: nec vt olim apud Germanos vagis incursibus aut disiectas p cateruas: quippe longa aduersus nos militia insueuerant sequi signa, subsidiis firmari, dicta Imperatorum accipere. Ac tunc Arminius equo conlustrans cuncta, vt quosq; aduectus erat: reciperatam libertatem, trucidatas legiones: spolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum ostentabat: contra, fugacem Maroboduum appellans, prœliorum expertem Hircinię latebris defensum: ac mox per dona & legationes petiuisse fœdus: proditorem patriæ, satellitem Cæsaris, haud minus infensis animis exturbandum q̄ Varum Quintilium interfecerint: meminissent modo tot prœliorum quorum euentu: & ad postremum eiectis Romanis satis probatum, penes vtros summa belli fuerit. Neq; Maroboduus iactātia sui aut probris in hostem abstinebat: sed Inguiomerum tenēs: illo in corpore decus omne Cheruscorum: illius consiliis gesta, quæ prospere ceciderint testabatur: vęcordem Arminium, & rerum nescium alienam gloriā in se trahere: quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarū perfidia deceperit, magna cum clade Germaniæ & ignominia sua: cum cōiunx, cum filius eius seruitiū adhuc tolerent. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam seruauisse: mox cōditionibus æquis discessum: Neq; pęnitere quod ipsorum in manu sit, integrum aduersus Romanos bellum an pacem incruentam malint. His vocibus instinctos exercitus propriæ quoq; causæ stimulabāt: cum a Cheruscis Langobardisq; pro antiquo decore, aut recente libertate: & contra augendę dominationi certaretur. Non alias maiore mole concursum: neq; ambiguo magis euentu: fusis vtrinq; dextris cornibus. Sperabaturq; rursum pugna ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signū perculsi fuit: & transfugis paulatim nudatus in Marcomannos concessit: misitq; Legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, nō iure eū aduersus Cheruscos arma Romana inuocare: qui pugnātis in eundem hostem Romanos nulla ope iuuisset. Missus tamen Drusus, vt retulimus, pacis firmator. Eodē anno duodecim ce/

lebres Asiæ vrbes cōlapsæ nocturno motu terræ: quo improuisior grauiorq; pestis fuit: neq; solitū in tali casu effugium subueniebat in aperta prorumpendi: quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immēsos montes: visa in arduo quæ plana fuerint: effulsisse inter ruinam ignes memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimū in eosdem misericordię traxit: nam centies Sestertium pollicitus Cęsar: & quantum ęrario, aut fisco pendebant in quinquennium remisit. Magnetes a Sipylo, proximi damno ac remedio habiti: Temnios: Philadelphenos: Ægęatas: Apolloniēses: quiq; Mosteni aut Macedones hyrcani vocantur: & Hierocæsaream: Myrinā, Cymen, Tmolū leuari idem in tempus tributis: mittiq; ex Senatu placuit: qui pręsentia spectaret, refoueretq;. delectus est. M. Aletus e prætoriis: ne consulari obtinente Asiam ęmulatio inter pares: & ex eo impedimentū oriretur. Magnificam in publicū largitionem auxit Cęsar, haud minus grata liberalitate: q; bona Æmylię Musę locupletis intestatæ petita in fiscū, Æmylio Lepido cuius e domo videbatur: Et Patulei diuitis equitis Romani hereditatē (quāq̄ ipse heres in parte legeretur) tradidit. M. Seruilio quem prioribus neq; suspectis tabulis scriptum compererat: nobilitatem vtriusq; pecunia iuuandam pręfatus. Neq; hereditatē cuiusq̄ adiit: nisi cū amicitia meruisset. Ignotos & aliis infensos, eoq; principē nuncupātes procul arcebat. Cæterum vt honestam innocentiū paupertatem leuauit, ita prodigos & ob flagitia egētes Vibidium Varronē, Marium Nepotem, Appiū Appianū, Corneliū Sullam, Q. Vitelliū mouit Senatu, aut spōte cędere passus est. Iisdem temporibus deū ædes vetustate aut igni abolitas cęptasq; ab Augusto dedicauit: Libero Liberæq; & Cereri iuxta circū maximū: quas Aulus Posthumius dictator vouerat: Eodemq; in loco ædem Florę ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus constitutā: Et Iano templū: quod apud forum olitoriū. C. Duillius struxerat: qui primus rem Romanam prospere mari gessit: triumphūq; naualem de Pœnis meruit. Spei ædes a Germanico sacratᵉ. hanc Atillius vouerat eodem bello.

Adolescebat interea lex maiestatis. Et Apuleiam Variliam sororis Augusti neptem: quia probrosis sermonibus Diuum Augustū ac Tiberium, & matrem eius inlusisset: Cęsariq; cōnexa adulterio teneretur, maiestatis delator arcescebat. De adulterio satis caueri lege Iulia visum. Maiestatis crimen distingui Cęsar postulauit: damnariq; si qua de Augusto ireligiose dixisset. In se iacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus a cōsule quid de his censeret: quę de matre eius locuta secus argueretur, reticuit: dein proximo Senatus

dic illius

die illius quoq; nomine orauit:ne cui verba in eũ quoquo modo habita criminι forent. liberauitq; Apuleiam lege maiestatis: adulterii grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum propinquis suis vltra ducẽtesimũ lapidem remoueretur suasit. Adultero Manlio Italia atq; Africa interdictum est. De prętore in locum Vipsanii Galli quẽ mors abstulerat subrogãdo certamen incessit. Germanicus atq; Drusus(nam etiam tum Romę erant)Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant. contra plęriq; nitebantur: vt numerus liberorum in candidatis prępolleret: quod lex iubebat. lętabatur Tiberius cũ inter filios eius & leges Senatus disceptaret. victa est sine dubio lex: sed neq; statim & paucis suffragiis, quomodo etiã cum valerẽt leges, vincebantur. Eodem anno cęptum in Africa bellum, duce hostium Tacfarinate: Is natione Numida, in castris Romanis auxiliaria stipẽdia meritus: mox desertor, vagos primum, & latrociniis suetos ad prędam & raptus cõgregare: dein more militiæ per vexilla: & turmas componere: postremo non inconditæ turbæ, sed Musulamorum dux haberi: valida ea gens & solitudinibus Africæ propinqua nullo etiam tum vrbium cultu cępit arma: Maurosq; accolas in bellũ traxit: dux & his Mazippa: diuisusq; exercitus, vt Tacfarinas lectos viros & Romanum in modum armatos castris attineret, disciplina & Imperiis suesceret. Mazippa leui cum copia incendia & cędes: & terrorem circũferret: compulerantq; Cinithios haud spernẽdã nationem in eadem: cum Furius Camillus proconsul Africæ legionem & quod sub signis sociorum, in vnum conductos ad hostem duxit, modicam manum: similitudinem Numidarum atq; Maurorum spectares: sed nihil æque cauebatur q̃ ne bellum metu eluderent: spe victoriæ inducti sunt vt vincerẽtur: Igitur legio, medio, leues cohortes duæq; alæ in cornibus locantur. nec Tacfarinas pugnam detractauit. fusi Numidæ: multosq; post annos Furio nomini partum decus militiæ(nam post illum reciperatorem vrbis, filiũq; eius Camillũ, penes alias familias Imperatoria laus fuerat) Atq; hic quem memorauimus bellorũ expers habebatur: eo pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebrauit: & decreuere patres triumphalia insignia: quod Camillo ob modestiam vitæ impune fuit. Sequens annus Tiberiũ tertio, Germanicũ iterum consules habuit sed eum honorem Germanicus iniit. apud vrbem Achaiæ Nicopolim: quo venerat per Illyricam oram viso fratre Druso in Dalmatia agente: Hadriatici, ac mox Ionii maris aduersam nauigationem perpessus: igitur paucos dies insumpsit refi

ciendæ classi, simul sinus actiaca victoria iclutos & sacratas ab Augusto manubias, castraqꝫ Antonii cũ recordatione maiorũ suorũ adiit: namqꝫ ei vt memoraui auunculus Augustus auus Antonius erant: magnaqꝫ illic imago tristium lætorumqꝫ. Hinc ventũ Athenas fœderiqꝫ sociæ & vetustæ vrbis datum vt vno lictore vteretur. Excępere græci quęsitissimis honoribus vetera suorum facta dictaqꝫ præferentes quo plus dignationis adulatio haberet. Petita inde Eubœa, tranisit Lesbum, vbi Agrippina nouissimo partu Iuliam edidit: Tum extrema Asiæ Perinthumqꝫ, ac Byzantium thracias vrbes, mox Propontidis angustias, & os ponticum intrat, cupidine veteres locos, & fama celebratos noscendi. pariterqꝫ prouincias internis certaminibus aut magistratuum iniuriis fessas refouebat: atqꝫ illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem obuii Aquilones depulere. Igitur aliaqꝫ quæ ibi varietate fortunæ & nostri origine veneranda, relegit, Asiam, adpellitqꝫ Colophona, vt Clarii Apollinis oraculo vteretur. Non fœmina illic vt apud Delphos, sed certis e familiis & ferme Mileto accitus sacerdos, numerum modo consultãtium & nomina audit, tum in specum degressus hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumqꝫ litterarum, & carminum, edit responsa, versibus compositis super rebus quas quis mente concepit: & ferebatur Germanico per ambages (vt mos oraculis) maturũ exitium cecinisse. At. GN. Piso quo properantius destinata inciperet ciuitatem Atheniensium turbido incessu exterritam oratione sæua increpat, oblique Germanicũ perstringens ꝙ contra decus Romani nominis non Athenienses tot cladibus extinctos, sed conluuiem illam nationum comitate nimia coluisset: hos enim esse Mithridatis aduersus Sullam, Antonii aduersus Diuum Augustum socios. etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones improspere, violẽter in suos fecissent: offensus vrbi propria quoqꝫ ira: quia Theophilum quẽdam a reo iudicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compendia maris adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nesciũ quibus insectationibus petitus foret: Sed tanta mansuetudine agebat, vt cum orta tempestas raperet in abrupta, possetqꝫ interitus inimici ad casum referri, miserit triremis quaru n subsidio discrimini eximeretur. Neqꝫ tamen mitigatus Piso: & vix diei moram perpessus linquit Germanicum præuenitqꝫ: & postꝙ̃ Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu infimos manipularium iuuando: cum veteres centuriones, seueros tribunos demoueret, locaqꝫ eorum clientibus suis,

vel

vel deterrimo cuiq; attribueret: desidiam in castris, licentiam in vrbibus, vagum, ac lasciuientem per agros militem sineret: eo vsq; corruptionis prouectus est, vt sermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora fœminis tenebat: sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere, quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, q; haud inuito Imperatore ea fieri occultus rumor incidebat. Nota hæc Germanico, sed præuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus hominum ingeniis sed situ terrarum quo nostris prouinciis late prætenta, penitus ad Medos porrigitur: maximisq; Imperiis interiecti & sæpius discordes sunt aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidia. Regem illa tempestate non habebant amoto Vonone: sed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis Regis pontici filium: q; is prima ab infantia instituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemq; iuxta deuinxerat. Igitur Germanicus in vrbe Artaxata adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti eius imposuit: cæteri venerantes regem, Artaxiam consalutauere, quod illi vocabulum indiderant ex nomine vrbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti. Q. Veranium Legatum accepere: & quædam ex regiis tributis deminuta, quo mitius Romanum Imperium speraretur. Cōmagenis. Q. Seruæius præponitur, tum primum ad ius prætoris translatis. cunctaq; socialia prospere composita: non ideo lætum Germanicum habebant ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, vtrunq; neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumæ legionis conuenire. firmato vultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crederetur, & erat vt rettuli clemētior, sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa: ipsumq;, & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremo paucis familiariū adhibitis sermo cęptus a Cæsare qualem ira & dissimulatio gignit. Responsum a Pisone precibus cōtumacibus. discesserantq; opertis odiis. postq; rarus in tribunali Cęsaris Piso: & si quādo adsideret atrox, ac dissentire manifestus. vox quoq; eius audita est in conuiuio, cum apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæsari, & Agrippinæ: leues Pisoni, & cæteris offerrentur: Principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari: abiecitq; simul coronā: & multa in luxum addidit, quæ Ger-

manico quamq̃ acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab Rege Parthorum Artabano Legati venere: miserat amicitiam, ac fœ-dus memoraturos, & cupere renouari dextras: datumq; ho-nori Germanici vt ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nunciis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus de societate Romanorum, Parthorumq; magnifice, de aduentu Regis, & cul-tu sui cum decore, ac modestia respondit. Vonones Pompeio-polim Ciliciæ maritimam vrbem amotus est: datum id non mo-do precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Sillano, & L. Norbano consulibus Germanicus Ægyptũ pro-ficiscitur cognoscendæ antiquitatis: sed cura prouinciæ prætende-batur: leuauitq; apertis horreis pretia frugũ: multaq; in vulgus gra-ta vsurpauit: sine milite incedere pedibus intectis, & pati cum græ-cis amictu. P. Scipionis æmulatione, quem eadẽ factitauisse apud Siciliam quãuis flagrante adhuc Pœnorum bello accepimus. Ti-berius cultu, habituq; eius lenibus verbis perstricto acerrime incre-puit, q contra instituta Augusti nõ sponte principis Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus Romanis inlustri-bus, seposuit Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam: quisquis eam prouinciam, claustraq; terræ, ac maris quãuis leui præsidio aduer-sum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus nondum com-perto profectionem eam incusari Nilo subuehebatur orsus oppi-do a Canopo. Condidere id Spartani ob sepulium illic rectorem nauis Canopum, qua tempestate Menelaus græciam repetens di-uersum ad mare terramq; Libyam delatus. Inde proximum am-nis os dicatũ Herculi quem indigenæ ortũ apud se & antiquissi-mum perhibent, eosq; qui postea pari virtute fuerint in cogno-mentum eius adscitos. Mox visit veterum Thebarum magna ue-stigia: & manebant structis molibus litteræ ægyptiæ priorem opu-lentiam complexæ: iussusq; e senioribus sacerdotum patrium ser-monem interpretari, referebat habitasse quondam septingẽta mil-lia ætate militari: atq; eo cum exercitu regem Rhamsen Libya, Æthiopia, Medisq;, & Persis, & Bactriano, ac Scytha potitum: quasq; terras Suri Armeniiq;, & contigui Cappadoces colunt: Inde Bithynum, hinc Lycum ad mare Imperio tenuisse. legeban-tur & indicta gentibus tributa: pondus argẽti, & auri: numerus ar-morum equorumq;, & dona templis ebur, atq; odores: quasq; co-

pias

pias frumenti, & omnium vtensilium quæq; natio penderet: haud minus magnifica q̃ nũc vi Parthorũ, aut potentia Romana iubentur. Cæterũ Germanicus aliis quoq; miraculis intendit animum. quorũ præcipua fuere Memnonis saxea effigies: vbi radiis solis icta est, vocalem sonũ reddens. disiectasq; inter & vix peruias arenas instar montiũ eductæ Pyramides certamine & opibus regum: lacusq; effossa humo superfluẽtis Nili receptacula, atq; alibi angustiæ, & profunda altitudo nullis inquirentiũ spaciis penetrabiles. Exin ventũ Elephãtinen, ac Syenen claustra olim Romani Imperii, quod nũc rubrũ ad mare patescit. Dũ ea æstas Germanico plures p̃ puincias transigit̃ haud leue decus Drusus quęsiuit inliciẽs Germanos ad discordias: vtq; fracto iã Maroboduo vsq; in exitiũ insisteret. Erat inter Gotones nobilis iuuenis noĩe Catualda profugus olim vi Marobodui, & tũc dubiis rebus eius vltionẽ ausus. Is valida manu fines Marcomanorũ ingredit̃, corruptisq; primoribus ad societatẽ, inrũpit regiã, castellũq; iuxta situm: veteres illic Sueuorũ prædæ, & nostris e puinciis, lixæ, ac negociatores reperti, quos ius cõmercii, dein cupido augendi pecuniã: postremũ obliuio patriæ suis quęq; ab sedibus hostilem in agrũ transtulit. Maroboduo vndiq; deserto nõ aliud subsidiũ q̃ misericordia Cæsaris fuit. transgressus Danubiũ qua Noricam prouinciã pr̨efluit: scripsit Tiberio, nõ vt profugus aut supplex: sed ex memoria prioris fortunæ. nã multis nationibus clarissimũ quondam Regem ad se vocantibus Romanam amicitiã prætulisse: responsum a Cæsare tutam ei honoratãq; sedẽ in Italia fore si maneret: sin rebus suis aliud cõduceret abiturũ fide qua venisset. cæterum apud Senatum disseruit: non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio qua magnitudinem viri, violentiam subiectarum & gentium, & q̃ propinquus Italiæ hostis suaq; in destruẽdo eo cõsilia extulit. & Maroboduus qdẽ Rauẽnæ habitus. ne si quãdo insolescerent Sueui quasi reditus in regnũ ostẽtabatur: sed nõ excessit Italia per duodeuiginti annos, consenuitq; multũ imminuta claritate ob nimiã viuẽdi cupidinẽ. Idem Catualdæ casus: neq; aliud pfugiũ: pulsus haud multo post Hermũdurorũ opibus, & Vibilio duce receptusq;, forũ Iuliũ Narbonẽsis Galliæ coloniã mittit̃: barbari vtrũq; comitati, ne quietas puincias immixti turbarent, Danubiũ vltra inter flumina Marũ, & Cusum locant̃ dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nunciato regem Artaxian Armeniis a Germanico datum decreuere patres vt Germanicus atq; Drusus ouantes vrbem introirent. structi, & arcus circum la-

tera templi Martis vltoris cum effigie Cæsarum, lætiore Tiberio quia pacem sapientia firmauerat q̃ si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporim quoq; Thraciæ Regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhoemetalces tenuerat: quo defuncto Augustus partem thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. In ea diuisione arua, & vrbes, & vicina græcis Cotyi: quod incultũ, ferox, adnexũ hostibus Rhescuporidi cessit: ipsorumq; regum ingenia, illi mite, & amœnum: huic atrox, auidum, & societatis impatiens erat: sed primo subdola concordia egere: mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistentium facere: cunctanter sub Augusto, quẽ auctorem vtriusq; regni si sperneretur, vindicem metuebat: enimuero audita mutatione principis, immittere latronũ globos, excindere castella, causas bello. Nihil æque Tiberium anxium habebat, q̃ ne composita turbarentur. deligit centurionem qui nunciaret regibus ne armis disceptarent. statimq; a Cotye dimissa sunt quæ parauerat auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat eundem in locum coiretur, posse de controuersiis colloquio transigi: nec diu dubitatum de tempore, loco: dein conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cuncta interse concederent acciperentq;: Rhescuporis sanciendo (vt dictitabat) fœderi conuiuium adiicit: tractaq; in multam noctem lætitia per epulas, ac vinolentiam, incautum Cotyn: & postq̃ dolum intellexerat sacra regni, eiusdem familiæ deos, & hospitalis mensas obtestantem cathenis onerat. Thraciaq; omni potitus scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem. simul bellum aduersus Basternas, Scythasq; prætendens nouis peditum, & equitum copiis sese firmabat. molliter rescriptum si fraus abesset posse eum innocẽtiæ fidere: cæterum neq; se, neq; Senatum nisi cognita causa ius, & iniuriam discreturos: proinde tradito Cotye veniret, transferretq; inuidiam criminis. Eas literas Latinius Pandus proprætore Mœsiæ cum militibus quis Cotys traderetur in thraciam misit. Rhescuporis inter metum, & iram cunctatus, malluit patrati q̃ incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet: mortemq; sponte sumptam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pando quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem stipendiis, & arcta cum rege amicitia, eoq; accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Mœsiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgressus per ingentia promissa, quãuis ambiguũ & scelera sua reputantem, perpulit, vt præsidia Romana intraret.

intraret. circumdata hinc regi specie honoris valida manus, Tribuni, & centuriones monendo, suadendo, & quanto longius abscedebat apertiore custodia: postremo gnarũ necessitatis in vrbem traxere. accusatus in Senatu ab vxore Corys damnatur, vt procul regno teneretur. Thracia in Rhoemetalcen filium quem paternis consiliis aduersatum constabat, inq; liberos Cotys diuiditur: iisq; nondum adultis Trebellenus Rufus prætura functus datur qui regnum interim tractaret: exemplo quo maiores. M. Lepidũ Ptolemæi liberis tutorem in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam deuectus, atq; illic fugam temptás, an ficto crimine, interficitur. Per idem tempus Vonones quem amotũ in Ciliciam memoraui corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosq;, & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est, specie venandi, omissis maritimis locis, auia saltuum petiit: mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant audita regis fuga, neq; uado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis a Vibio Frontone pręfecto equitum vincitur. mox Rẽmius euocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eum transfigit: vnde maior fides, conscientia sceleris & metu indicii mortem Vononi inlatam. At Germanicus Ægypto remeans cuncta quæ apud legiones aut vrbes iusserat, abolita vel in cõtrarium versa cognoscit: hinc graues in Pisonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarẽ temptabantur. dein Piso abire Suria statuit: mox aduersa Germanici valitudine detentus: vbi recreatum accepit, votaq; pro incolumitate soluebantur, admotas hostias sacrificalem apparatum festam Antiochensium plebem per lictores proturbat. Tum Seleuciam degreditur opperiens ægritudinem quæ rursum Germanico acciderat. seuam vim morbi augebat persuasio veneni a Pisone accepti: & reperiebantur solo, ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ: carmina & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum: semusti cineres, ac tabe obliti, aliaq; maleficia quis creditur animas numinibus infernis sacrari: simul missi a Pisone incusabantur vt valitudinis aduersa rimantes: Ea Germanico haud minus ira q̃ per metum accepta, si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret: quid deinde miserrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: festinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones solus habeat: sed non vsq; eo defectum Germanicũ: neq; præmia cędis apud interfectorem mansura. componit epistulas quis amicitiam

ei renunciabat. Addūt pleriq; iussum prouincia decedere: nec Piso moratus vltra, nauis soluit: moderabaturq; cursui, qui propius regrederetur, si mors Germanici Suriam aperuisset. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, vbi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum adloquitur. Si fato concederem iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, q; me parentibus, liberis, patriæ intra iuuentam præmaturo exitu raperent: nunc scelere Pisonis, & Plancinæ interceptus vltimas preces pectoribus vestris relinquo. referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumuentus miserrimam vitam pessima morte finierim: si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat, inlachrymabūt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem muliebri fraude cecidisse. erit vobis locus querendi apud Senatum, inuocandi leges. non hoc præcipuum amicorum munus est prosequi defunctum ignauo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandauerit exequi: flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos si me potius q̃ fortunam meam fouebatis. ostendite populo Romano Diui Augusti Neptem, eandemq; coniugem meam: numerate sex liberos: misericordia cum accusantibus erit: fingētibusq; scelesta mandata aut non credent homines, aut non ignoscent. Iurauere amici dextram morientis contingentes spiritum anteq̃ vltionem amissuros. Tum ad vxorem versus per memoriam sui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, sæuienti fortunæ summitteret animum: neu regressa in vrbem æmulatione potentiæ validiores inritaret. Hæc palam: & alia secreto per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neq; multo post extinguitur ingenti luctu prouinciæ: & circumiacentium populorum: Indoluere exteræ nationes regesq;: tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes: visuq;, & auditu iuxta venerabilis: cum magnitudinem & grauitatem summæ fortunæ retineret, inuidiam, & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus & pompa: per laudes, & memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorū in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarent. Nam vtrūq; corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum suorum insidiis externas inter gentes occidisse: Sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egisse: neq; minus prœliatorem, etiam si temeritas abfuerit: præpeditusq; sit perculsas tot victoriis Germanias seruitio

premeret

premere: q̃ si solus arbiter rerū, si iure, & nomine regio fuisset tanto promptius adsecuturum gloriam militiæ, quantum clementia, temperantia, cæteris bonis artibus prçstitisset. Corpus anteq̃ cremaretur nudatū in foro Antiochensiū qui locus sepulturæ destinabatur. Prçtulerit ne veneficii signa parū cōstitit: Nam vt quis misericordia in Germanicum, & præsumpta suspitione: aut fauore in Pisonem pronior, diuersi interpretabant. Consultatum inde inter Legatos, quiq; alii Senatorū aderant: quis nam Suriç prçficeretur? Et cæteris modice nisis, inter Vibiū Marsum, & GN. Sentium diu quæsitum. Dein Marsus seniori, & acrius tendenti Sentio cōcessit. Isq; infamem veneficiis ea in prouincia, & Plancinæ percaram nomine Martinā in vrbem misit, postulantibus Vitellio, ac Veranio cæterisq; qui crimina & accusationem tanq̃ aduersus receptos iam reos instruebāt. At Agrippina q̃q̃ defessa luctu, & corpore ęgro; omniū tamen quæ vltionem morarent intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis: miserātibus cūctis q̃ fœmina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio, inter venerātes, gratantisq; aspici solita, tunc feralis reliquias sinu ferret, incerta vltionis, anxia sui, & infœlici fœcūditate fortunæ totiens obnoxia. Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequit, excessisse Germanicū. Quo intemperārer accepto cædit victimas, adit templa: neq; ipse gaudiū moderans: & magis insolescente Plancina, quæ luctum amissæ sororis, tum primū læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones: monebantq; prompta illi legionum studia: repeteret prouinciā nō iure ablatam & vacuā. Igitur quid agendū consultanti. M. Piso filius properandum in vrbem censebat: nihil adhuc inexpiabile admissum: neq; suspitiones imbecillas aut inania famæ pertimescenda: discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, nō pœna: & ademptione prouinciç satisfactum inimicis. Quod si regrederef obsistente Sentio, ciuile bellū incipi: nec duraturos in partibus centuriones militesq;, apud quos recens Imperatoris sui memoria & penitus infixus in Cęsares amor præualeret. Cōtra Domitius Celer ex intima eius amicitia disseruit, vtēdum euentu: Pisonem nō Sentiū Suriæ præpositum. Huic fasces & ius prætoris: huic legiones datas: si quid hostile ingruat quē iustius arma oppositurū, qui Legati auctoritatē & ꝓpria mādata acceperit? Relinquēdū etiā rumoribus tempus quo senescāt plerūq; innocētes recēti inuidię impares. At si teneat exercitū, augeat vires: multa quę prouideri nō possint, fortuito in melius casura. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere: vt te inauditum &

indefensum planctus Agrippinæ : ac vulgus imperitũ primorum ore rapiant? Est tibi Augustæ conscientia : est Cęsaris fauor, sed in occulto: & periisse Germanicum nulli iactantius mœrent q̃ qui maxime lætantur. Haud magna mole Piso promptus ferocibus in sententiam trahitur : missisq; ad Tiberium epistulis, incusat Germanicum luxus, & superbiæ: seq; pulsum, vt locus rebus nouis patefieret: curam exercitus eadem fide qua tenuerit repetiuisse. Simul Domitium impositum triremi vitare littorum oram : præterq; insulas lato mari pergere in Suriam iubet. cõcurrentes desertores per manipulos componit : armat lixas : traiectisq; in continentem nauibus : vexillum Tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum vt se auxiliis iuuarent scribit : haud ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone, quanq̃ suscipiendum bellum abnuisset. Igitur oram Lycię ac Pamphiliæ prælegentes obuiis nauibus, quę Agrippinam vehebant : vtrinq; infensi, arma primo expediere: dein mutua formidine, non vltra iurgiũ processum est. Marsusq; Vibinus nunciauit Pisoni Romam ad dicendam causam veniret. Ille eludens respondit, adfuturum vbi Prætor qui de veneficiis quæreret reo atq; accusatoribus diem pr̨ędixisset. Interim Domitius Laodiceam vrbem Syriæ adpulsus, cum hyberna sextæ legionis peteret, q; eam maxime nouis consiliis idoneam rebatur : a Pacuuio Legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit : monetq; ne castra corruptoribus, ne prouinciã bello temptet. Quosq; Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, cõtrahit : magnitudinem Imperatoris identidem ingerens : & rem publicam armis peti : ducitq; validã manum & prœlio paratam. Nec Piso, quanq̃ cœpta secus cadebant, omisit tutissima e pręsentibus : sed castellum Ciliciæ munitum admodum cui nomen Celenderis occupat. Nam admixtis desertoribus & tirone nuper intercępto, suisq; & Plancinæ seruitiis, auxilia Cilicum, quæ Reguli miserant in numerum legionis composuerat : Cęsarisq; se legatum testabatur. Prouinciam quãuis dedisset, arceri non a legionibus (earum quippe accitu venire) sed a Sentio, priuatum odium falsis criminibus tegente : consisterent in acie non pugnaturis militibus, vbi Pisonem ab ipsis parẽtem quondam appellatum, si iure ageretur potiorem : si armis nõ inualidum, vidissent. Tum pro munimẽtis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto: nam cætera mari cinguntur. Contra veterani ordinibus ac subsidiis instructi : hinc militum, inde locorum asperitas : sed non animus, nõ spes : ne tela quidem nisi agrestia ad subitũ vsum ꝑperata, vt venire in manus. non

non vltra dubitatum, q̃ dum Romanæ cohortes in æquum enite/rentur : vertunt terga Cilices : seq; castello claudunt. Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra tentauit : re/gressusq;, & pro muris modo semet adflictando, modo singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœptabat : adeoq; commouerat vt signifer legionis sextæ signum ad eum transtu/lerit. Tum Sentius occanere cornua tubasq; : & peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promptissimum quemq; succedere : alios tormentis, hastas, saxa, & faces ingerere. Tandem victa pertinacia Piso orauit vti traditis armis maneret in castello, dum Cęsar cui Syriam per/mitteret consulitur. Nõ receptæ conditiones : nec aliud q̃ naues & tutum in vrbem iter concessum est. At Romæ postq̃ Germanici valitudo percrebruit : cũctaq; vt ex longinquo aucta in deterius ad/ferebantur, dolor, ira, & erumpebant questus. Ideo nimirum in ex/tremas terras relegatum : ideo Pisoni permissam prouinciam : hoc egisse secretos Augustæ cum Plancina sermones : vera prorsus de Druso seniores locutos : displicere regnantibus ciuilia filiorum in/genia : neq; ob aliud interceptos, q̃ quia Populum Romanũ æquo iure complecti reddita libertate agitauerint. Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit : vt ante edictum magistratuum : ante Senatus consultum, sumpto iustitio desererentur fora : clauderentur domus : passim silentia & gemitus : nihil compositũ in ostentatio/nem. Et quãq̃ neq; insignibus lugentium abstinerẽt : altius animis mœrebant. Forte negotiatores viuente adhuc Germanico Syria egressi, lætiora de valitudine eius attulere : statim credita : statim vul/gata sunt : vt quisq; obuius (quãuis leuiter audita) in alios, atq; illi in plures cumulata gaudio transferũt : cursant per vrbem : moliunt templorum fores : iuuat credulitatem nox, & promptior inter te/nebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius : donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum ereptũ acrius doluit. Honores, vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, re/perti decretiq; : vt nomen eius saliari carmine caneret : Sedes curu/les sacerdotum Augustalium locis, superq; eas querceæ coronæ sta/tuerentur : ludos circenses eburna effigies præiret : ne ue quis flamen aut Augur in locum Germanici nisi gentis Iuliæ crearetur. Arcus additi Romæ : & apud ripam Rheni : & in monte Syriæ Amano cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Remp. obiisse. sepulchrum Antiochiæ vbi crematus : tribunal Epi daphne quo in loco vitam finierat. Statuarum locorum ue in quis coleretur, haud facile quis numerum inierit. cum censeretur Clypeus auro, & ma/

gnitudine insignis inter auctores eloquentiæ: adseruit Tiberius so/litum paremq; cæteris dicaturum: neq; enim eloquentiam fortuna discerni: & satis inlustre si veteres inter scriptores haberetur. Eque/ster ordo cuneum Germanici appellauit qui Iuniorum diceba/tur: instituitq; vti Turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerētur. plęraq; manent, quædam statim omissa sunt: aut vetustas oblitera uit. Cæterum recenti adhuc mœstitia soror Germanici Liuia nu/pta Druso duos virilis sexus simul enixa est: quod rarum, lætumq; etiam modicis penatibus, tanto gaudio principem adfecit vt non temperauerit quin iactaret apud patres, nulli ante Romanorum eiusdem fastigii viro geminam stirpem editam: nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoq; dolorem tulit, tanq̃ auctus liberis Drusus domum Germanici ma/gis vrgeret. Eodem anno grauibus Senatus decretis libido fœmi/narum cohercita: cautumq; ne quæstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Ro. fuisset: nam Vistilia prętoria fa/milia genita licentiam stupri apud ædiles vulgauerat: more inter veteres recepto: qui satis pœnarũ aduersum impudicas in ipsa pro fessione flagitii credebãt. exacta & a Titidio Labeone Vistiliæ ma/rito cur in vxore delicti manifesta vltionẽ legis omisisset: atq; illo prætendente sexaginta dies ad consultandum datos, needum præ/teriisse, satis visum de Vistiliã statuere: eaq; in insulam Seriphon ab dita est. Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisq; pellendis: factũq; patrum consultum, vt quattuor millia libertini generis, ea super/stitione infecta quis idonea ætas in insulam Sardiniam veherentur: cohercendis illic latrociniis: & si ob grauitatem cœli interiissent, vile damnum: cæteri cederent Italia, nisi certam ante diem profa/nos ritus exuissent. Post quæ rettulit Cæsar capiendam virginem in locum Occiæ, quę septem & quinquaginta per annos summa sanctimonia vestalibus sacris præsederat: ægitq; grates Fonteio Agrippę, & Comitio Pollioni quod offerendo filias, de officio in Remp. certarent: pręlata est Pollionis filia nõ ob aliud: q̃ q; ma/ter eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa discidio, do/mũ imminuerat: & Cęsar quãuis posthabitã decies Sestertii dote solatus est. Sęuitiam annonę incusante plebe statuit frumento pre/cium quod emptor penderet: binosq; nũmos se additurum nego/tiatoribus in singulos modios. Neq; tamen ob ea parẽtis patrię de/latum & antea vocabulum adsumpsit: acerbeq; increpuit eos qui diuinas occupationes, ipsumq; dominum dixerant. vnde angusta & lubrica oratio sub principe qui libertatem metuebat, adulatio/

nem

n.m oderat. Reperio apud ſcriptores, ſenatoresq; eorũdem temporum Adgandeſtrii principis Chattorum lectas in Senatu litteras: quibus mortem Arminii promittebat: ſi patrandæ neci venenum mitteretur, reſpõſumq; eſſe: non fraude neq; occultis, ſed palam & armatũ populum Romanũ hoſtes ſuos vlciſci. qua gloria æquabat ſe Tiberius priſcis Imperatoribus: qui venenum in Pyrrhum Regem vetuerant prodiderantq;. Cæterum Arminius abſcedentibus Romanis, & pulſo Maroboduo regnum adfectãs, libertatem popularium aduerſam habuit: petitusq; armis: cum varia fortuna certaret dolo propinquorum cecidit: liberaior haud dubie Germaniæ: & qui non primordia populi Romani ſicut alii reges ducesq; ſed florentiſſimum Imperium laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus. ſeptem & triginta annos vitæ: duodecim potentiæ expleuit: caniturq; adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus: qui ſua tantum mirantur. Romanis haud perinde celebris dum vetera extollimus recentium incurioſi.

LIBRI SECVNDI FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTO, RIARVM LIBER TERTIVS.

a IHIL INTERMISSA NAVIgatione hyberni maris Agrippina Corcyrã insulam aduehitur, littora Calabrię contra sitam. illic paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu, & nescia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quisq; amicorum, & plerisq; militares, vt quisq; sub Germanico stipendia fecerant: multiq; etiam ignoti vicinis e municipiis: pars officium in principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium quod nauiganti celerrimum fidissimumq; adpulsu erat. Atq; vbi primum ex alto visa classis, complentur non modo portus, & proxima maris: sed mœnia ac tecta, quaq; longissime prospectari poterat, mœrentium turba, & rogitantium inter se, silentio ne an voce aliqua egredientem exciperent: neq; satis constabat quid pro tempore foret: cum classis paulatim successit, non alacri vt adsolet remigio: sed cunctis ad tristitiam compositis. postq̃ duobus cũ liberis feralem vrnam tenẽs egressa naui, defixit oculos: idem omnium gemitus: neq; discerneres, proximos, alienos, virorum fœminarum ue planctus: nisi quod comitatum Agrippinæ longo mœrore fessum obuii & recentes in dolore anteibãt. Miserat duas prætorias cohortes Cæsar, addito vt magistratus Calabriæ, Appuliq;, & Campani, suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumq; humeris cineres portabantur: præcedebant incompta signa, versi fasces: atq; vbi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites: pro opibus loci vestem, odores, aliaq; funerum solemnia cremabant: etiam quorũ diuersa oppida tamen obuii, & victimas atq; aras diis manibus statuentes lachrymis, & cõclamationibus dolorem testabanẽ. Drusus Tarracinã progressus est, cũ Claudio fratre, liberisq; Germanici, qui in vrbe fuerant. consules. M. Valerius &. C. Aurelius (iam.n. magistratum occœperant) & Senatus, ac magna pars populi viam compleuere: disiecti, & vt cuiq; libitum flentes: aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætã Tiberio Germanici mortẽ male dissimulari. Tiberius atq; Augusta publico abstinuere, inferius maiestate sua rati si palam lamentarentur: an ne omnium oculis, vultum

eorum

eorum ſcrutantibus falſi intellegerentur? matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna actorum ſcriptura reperio vllo inſigni officio functam: cum ſuper Agrippinam, & Druſum, & Claudium cæteri quoq; conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu valitudine præpediebatur, ſeu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre viſũ non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio, & Auguſta qui domo non excedebant cohibitam: vt par mœror, & matris exemplo auia quoq; & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modo per ſilentium vaſtus, modo ploratibus inquies: plena vrbis itinera, conlucentes per Campum Martis faces. illic miles cum armis, ſine inſignibus: magiſtratus, populus per tribus, concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquum clamitabant: promptius apertiusq; q̃ vt meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit: q̃ ſtudia hominum accenſa in Agrippinam: cum decus patriæ, ſolũ Auguſti ſanguinem, vnicum antiquitatis ſpecimen appellarent: verſiq; ad cœlum ac deos integrã illi ſobolem: ac ſuperſtitem iniquorũ precarentur. Fuere qui publici funeris pompã requirerent, compararentq; quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet. ipſum quippe aſperrimo hyemis, Ticinũ vſq; progreſſum: neq; abſcedentẽ a corpore ſimul vrbem intrauiſſe: circũfuſſas lecto Claudiorum Iuliorũq; imagines: defletum in foro: laudatum pro roſtris: cuncta a maioribus reperta, aut quæ poſteri inuenerint cumulata. at Germanico ne ſolitos quidem & cuicũq; nobili debitos honores contigiſſe. ſane corpus ob longinquitatẽ itinerum externis terris quoquo modo crematũ: ſed tanto plura decora mox tribui par fuiſſe: quanto prima fors negauiſſet: non fratrem niſi vnius diei via: non patruũ ſaltem porta tenus obuium. vbi illa veterũ inſtituta? præpoſitam toro effigiem: meditata ad memoriã virtutis carmina, & laudationes & lachrymas, vel doloris imitamenta. gnarũ id Tiberio fuit: vt que premeret vulgi ſermones, monuit edicto: multos inluſtriũ Romanorum ob Remp. obiiſſe. neminem tam flagranti deſiderio celebratum: Idq; & ſibi & cunctis egregiũ ſi modus adiiceretur. nõ enim eadem decora principibus viris, & Imperatori, populoq; modicis domibus, aut ciuitatibus. cõueniſſe recenti dolo-

ri luctum, & ex mœrore solatia. sed referendum iam animum ad firmitudinem: vt quondam Diuus Iulius amissa vnica filia: vt Diuus Augustus ereptis nepotibus abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis: quotiens populus Romanus clades exercituum: interitum ducum: funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. principes mortales, Rempublicam æternam esse: proin repeterent solemnia. Et quia ludorum Megalesium spectaculum suberat: etiam voluptates resumerent. Tum exuto iustitio, reditum ad munia: et Drusus Illyricos ad exercitus profectus est. Erectis omnium animis petendæ e Pisone vltionis: & crebro questu, quod vagus interim per amœna Asiæ atq; Achaiæ, adroganti & subdola mora, scelerum probationes subuerteret. Nam vulgatum erat missam (vt dixi) a .GN. Sentio famosam veneficiis Martinam subita morte Brundisii extinctam: venenumque nodo crinium eius occultatum: nec vlla in corpore signa sumpti exitii reperta. At Piso præmiso in vrbem filio: datisque mandatis, per quę principem molliret: ad Drusum pergit. quem haud fratris interitu trucem, q̃ remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret: exceptum comiter iuuenem sueta erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni si vera forent quæ iacerentur: præcipuum in dolore suum locum respondit: sed malle falsa & inania: nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Hæc palam, & vitato omni secreto: neque dubitabantur præscripta & a Tiberio: cum incallidus alioqui & facilis iuuenta senilibus tum artibus vteretur. Piso Dalmatico mari tramisso, relictisque apud Anconam nauibus per Picenum: ac mox Flaminiam viam adsequitur legionem, quæ e Pannonia in vrbem: dein præsidio Africæ ducebatur: ea que res agitata rumoribus, vt in agmine atque itinere crebro se militibus ostentauisset. ab Narnia vitandæ suspicionis: an quia pauidis consilia in incerto sunt? Nare ac mox Tiberi deuectus auxit vulgi iras: quia nauem tumulo Cæsarum adpulerat, dieque. & ripa frequenti, magno clientium agmine ipse: fœminarum comitatu Plancina & vultu alacres incessere. Fuit inter irritamenta inuidiæ domus foro imminens festa ornatu: conuiuiumque & epulæ: & cælebritate loci

te loci nihil occultum. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit. contra Vitellius ac Verannius, cæterique Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes Trioni: neq; se accusatores, sed rerum indices & testes mandata Germanici perlaturos. Ille dimissa eius causæ delatione: vt priorem vitam accusaret obtinuit: petitumque est a principe cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrum metuens. contra, Tiberium spernendis rumoribus validum: & conscientiæ matris innexum esse: veraq; aut in deterius credita iudice ab vno facilius discerni. odium & inuidiam apud multos valere. haud fallebat Tiberium molis cognitionis: quaque ipse fama distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit: integramq; causam ad Senatum remittit. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quamquã patres censuissent ob receptum Maroboduum & res priore æstate gestas vt ouans iniret: prolato honore vrbem intrauit. postq̃ reo. T. Arruntium, Fulcinium, Asinium Gallum, Æserninum, Marcellum Sex. Pompeium patronos petenti: Iisq; diuersa excusantibus. M. Lepidus & L. Piso: & Liuineius Regulus adfuere: arrecta omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici: quæ fiducia reo: satin cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret. Iis haud alias intentior populus: plus sibi in principem occultæ vocis aut suspicacis silentii permisit. die Senatus Cæsar orationem habuit meditato, temperamenta patris sui, Legatum atq; amicum Pisonem fuisse: adiutoremq; Germanico datum a se, auctore Senatu rebus apud orientem administrandis: illic contumacia & certaminibus asperasset iuuenem, exituq; ius lætatus esset: an scelere extinxiesset: integris animis diiudicandum. Nam si Legatus officii terminos, obsequium erga Imperatorem exuit, eiusdemq; morte, & luctu meo lætatus est: odero seponamq; a domo mea: & priuatas inimicitias noui principis vlciscar: sin facinus in cuiuscumq; mortalium nece vindicandum detegitur, vos vero & liberos Germanici & nos parentes iustis solatiis adficite: simulq; illud reputate, turbide & seditiose tractauerit exercitus Piso: quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia: an falsa hæc in maius

vulgauerint accusatores : quorum ego nimiis studiis iure suc-censeo : Nam quo pertinuit nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere ? diferriq; etiam per externos, tamq̃ veneno interceptus esset : si incerta adhuc ista & scrutanda sunt, defleo equidem filium meum, semperq; deflebo : sed neq; reum prohibeo quo minus cuncta proferat quibus innocentia eius subleuari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit : vosq; oro : ne, quia dolori meo causa connexa est : obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. si quos propinquus sanguis : aut fides sua patronos dedit : quantum quisq; eloquentia & cura valet iuuate periclitátem. ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. id solum Germanico super leges præstiterimus : quod in curia potius q̃ in foro, apud Senatum q̃ apud iudices de morte eius anquiritur : cætera pari modestia tractentur. nemo Drusi lachrymas : nemo mœstitiam meam spectet : nec si qua in nos aduersa finguntur. Exin biduum criminibus obiiciendis statuitur : vtq; sex dierum spatio interiecto reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur. ambitiose, auareq; habitam Hispaniam : quod neq; conuictum noxæ reo si recentia purgaret : neq; defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitiis. postq̃ Seruæus & Veranius & Vitellius consimili studio, & multa eloquentia Vitellius obiecere, odio Germanici & rerum nouarum studio Pisonem vulgus militum per licentiam & sociorum iniurias eo vsq; conrupisse, vt parens legionum a deterrimis appellaretur : contra in optimum quemq;, maxime in comites & amicos Germanici sæuisse. postremo ipsum deuotionibus & veneno peremisse : sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atq; Plancinæ : petitam armis Remp. vtq; reus agi posset, acie victum. Defensio in cæteris trepidauit. nam neq; ambitionem militarem : neq; prouinciam pessimo cui obnoxiam : ne contumelias quidem aduersum Imperatorem inficiari poterat : solũ veneni crimen visus est diluisse : quod ne accusatores quidem satis firmabant, in cõuiuio Germanici, cũ super eũ Piso discũberet infectos manibus eius cibos arguentes : quippe absurdum videbatur inter aliena seruitia, & tot adstantiũ visu, ipso Germanico corá id ausum : offerrebatq; familiã reus & ministros in tormẽta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erant, Cæsar ob bellũ pro-

uinciæ

uinciæ inlatum : Senatus nunq̃ ſatis credito, ſine fraude Germani-cum interiiſſe ſcripſiſſent expoſtulātes: quod haud minus Tiberius q̃ Piſo abnuere. ſimul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus ſi patrum ſententias euaſiſſet. effigiesq; Pi-ſonis traxerant in gemonias ac diuellebant, ni iuſſu principis pro-tectæ repoſitæq; forent. Igitur inditus lecticæ, & a tribuno prætorię cohortis deductus eſt: vario rumore cuſtos ſalutis, an mortis exa-ctor ſequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia, eoq; ambi guum habebatur quantum Cæſari in eam liceret. atq; ipſa, donec mediæ Piſoni ſpes, ſociam ſe cuiuſcunq; fortunæ: &, ſi ita ferret, comitem exitii ꝑmittebat. vt ſecretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit, paulatim ſegregari a marito: diuidere defenſionem cœ-pit: quod reus poſtq̃ ſibi exitiabile intellegit: an adhuc experire-tur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, Senatumq; rur-ſum ingreditur: redintegratamq; accuſationem infenſas patrum voces, aduerſa & ſęua cuncta perpeſſus: nullo magis exterritus eſt, q̃ ꝙ Tiberium ſine miſeratione, ſine ira obſtinatum clauſumq; vidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum tamq̃ de-fenſionem in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatq; & liberto tradit. Tum ſolita curando corpori exequitur: dein mul-tam poſt noctem, egreſſa cubiculo vxore, operiri fores iuſſit: & cæpta luce perfoſſo iugulo, iacente humi gladio repertus eſt. Audire me memini ex ſenioribus, viſum ſæpius inter manus Pi-ſonis libellum, quem ipſe non vulgauerit, ſed amicos eius dicti-taiſſe, litteras Tiberii, & mandata in Germanicum contineri, ac deſtinatum promere apud patres, principemq; arguere ni eluſus a Seiano per vana promiſſa foret: nec illum ſponte extinctum, verum immiſſo percuſſore. quorum neutrum adſeuerauerim: neq; tamen occulere debui narratum ab iis qui noſtram ad iuuen-tam durauerunt. Cæſar flexo in mœſtitiam ore ſuam inuidiam tali morte quæſitam apud Senatum, crebriſq; interrogationibus exquirit qualem Piſo diem ſupremum, noctemq; exegiſſet? Atq; illo pleraq; ſapienter quædam inconſultius reſpondente recitat co-dicillos a Piſone in hunc ferme modum compoſitos. Conſpira-tione inimicorum & inuidia falſi criminis oppreſſus, quatenus ve-ritati & innocentiæ meæ nuſq̃ locus eſt, deos immortales teſtor vixiſſe me Cæſar cum fide aduerſum te: neq; alia in matrem tuam pietate, voſq; oro liberis meis cōſulatis: ex quibus. GN. Piſo qua-licunq; fortunæ meæ non eſt adiunctus cum omne hoc tempus in vrbe ægerit, M. Piſo repetere Syriā dehortatus eſt: atq; vtinā ego

potius filio iuueni q̃ ille patri seni cessisset: eo impensius precor ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. per quinq; & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondam Diuo Augusto parenti tuo probatus: & tibi amicus, nec quidq̃ post hæc rogaturus, salutem infelicis filii rogo. de Plancina nihil addidit. postquæ Tiberius adulescentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa nec potuisse filium detrectare: simul nobilitatem domus: etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro plancina cum pudore, & flagitio disseruit, matris preces obtendens in quã optimi cuiusq; secreti questus magis ardescebant. Id ergo fas auiæ interfectricem nepotis aspicere, adloqui. eripere Senatui, quod pro omnibus ciuibus leges obtineãt, vni Germanico non contigisse. Vitellii & Veranii voce defletum Cæsarem. ab Imperatore, & Augusta defensam Plancinam. perinde venena, & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam in liberos eius: egregiamq; auiam, ac patruum sanguine miserrimæ domus exsatiaret. Biduũ super hæc imagine cognitionis absumptum, vrgente Tiberio liberos Pisonis matrem vti tuerentur. Et cum accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo miseratio q̃ inuidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit, partem bonorum publicandam, pars vt. GN. Pisoni filio cõcederetur, isq; prænomen mutaret. M. Piso exuta dignitate, & accepto quinquagies sestertio in decem annos relegatur, concessa Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia mitigata sunt a principe, ne nomen Pisonis fastis eximeretur: quãdo. M. Antonii qui bellũ patriæ fecisset: Iulii Antonii qui domum Augusti violasset, manerent. et. M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitq; ei paterna bona: satis firmus vt sæpe memoraui aduersum pecuniam, & tum pudore absolutę Plancinę placabilior. Atq; idem cũ Valerius Messalinus signũ aureum in æde Martis vltoris Cęcina Seuerus aram vltioni statuendam censuissent, prohibuit ob externas ea victoria sacrari dictitans domestica mala tristitia operienda. addiderat Messalinus Tiberio, & Augustæ & Antoniæ, & Agrippinæ Drusoq; ob vindictã Germanici, grates agendas, omiseratq; Claudii mentionem. et Messalinum quidem. L. Asprenas Senatu corã percunctatus est an prudens præterisset? ac tũ demũ nomen Claudii adscriptum est. Mihi quanto plura recentium, seu veterũ reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortaliũ cunctis in negociis * 1

obuersantur:

obuersantur: quippe fama, spe, veneratione potius omnes destinabantur Imperio, q̃ quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis post diebus Cęsar auctor Senatui fuit Vitellio, atq; Veranio, & Seruęo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad honores pollicitus monuit ne facundiam violentia præcipitaret. Is finis fuit vlciscéda Germanici morte. Nõ modo apud illos homines qui tum agebant etiam secutis temporibus vario rumore iactata: adeo maxima quęq; ambigua sunt, dũ alii quoquo modo audire pro compertis habent. Alii vera in contrarium vertunt & gliscit vtrunq; posteritate. At Drusus vrbe egressus repetendis auspiciis mox ouans introiit: paucosq; post dies Vipsania mater eius excessit, vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam cęteros manifestum ferro, vel creditum est veneno, aut fame extinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum a Camillo memoraui, bellum in Africa renouat, vagis primum populationibus & ob pernicitatem inultis: dein vicos excindere, trahere graues prędas: postremo haud procul Pagyda flumine cohortem Romanam circũsedit. Præerat castello Decrius impiger manu: exercitus militia, & illam obsidionem flagitii ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnę in aperto facerent: aciem pro castris instruit. Primoq; impetu pulsa cohorte promptus inter tela occursat fugientibus, increpat signiferos, ꝙ inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret: simul excepta vulnera, & quãq̃ transfosso oculo aduersum os in hostem intendit: neq; prœliũ omisit donec desertus suis caderet. Quę postq̃. L. Apronio (nã Camillo successerat) comperta: magis dedecore suorum, q̃ gloria hostis anxius: raro ea tempestate, & e vetere memoria facinore, decumum quemq; ignominiosę cohortis sorte ductos fuste necat. Tantũq; seueritate profectum, vt vexillum veteranorum non amplius quingenti numero easdẽ Tacfarinatis copias p̃sidiũ (cui Thala nomen) adgressas fuderint: quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit: donatusq; est ab Apronio torquibus & hasta. Cęsar addidit ciuicam coronam: ꝙ nõ eam quoq; Apronius iure proconsulis tribuisset questus magis q̃ offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis & obsidia aspernantibus spargit bellum: vbi instareẽ cedens, ac rursum in terga remeans: & dũ ea ratio barbaro fuit inritũ, fessũq; Romanũ ĩpune ludificabaẽ. Postq̃ deflexit ad maritimos locos ĩligatus p̃da statiuis castris herebat: missu patris Apronius Cesianus cũ eqte & cohortibus auxiliariis qs velocissimos legionũ addiderat prosperã aduersum Numidas pugnã facit,

pellitq; in deserta. At Romæ Lepida cui super Æmyliorum de/cus. L. Sulla, ac. GN. Pompeius proaui erant, defertur simulauisse partum ex. P. Quirinio diuite atq; orbo: adiiciebantur adulteria, venena: quæsitumq; per Chaldæos in domum Cæsaris: defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinius post dictum repudium adhuc infensus quãuis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud facile quis dispexerit illa in cognitione mentem principis adeo vertit, ac miscuit iræ & clementiæ signa: deprecatus primo Senatum ne maiestatis crimina tractarentur. Mox. M. Seruilium e consularibus aliosq; testes inlexit ad proferenda quæ velut reticere voluerat. idemq; seruos Lepidæ, cum militari custodia haberentur, transtulit ad consules: neq; per tormenta interrogari passus est de his quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiã Drusum cõsulem designatum dicendæ primo loco sententiæ: quod alii ciuile rebantur ne cæteris adsentiendi necessitas fieret: quidã ad sæuitiam trahebant: neq;.n. cessurum nisi dãnandi officio. Lepida ludorum diebus qui cognitionem interuenerant Theatrum cum claris fœminis ingressa lamentatione flebili maiores suos ciens: ipsumq; Pompeium cuius ea monimenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordia permouit, vt effusi in lachrymas sæua & detestanda Quirinio clamitarent: cuius senectæ atq; orbitati & obscurissimæ domui, destinata quondam vxor. L. Cæsari ac Diuo Augusto nurus, dederetur. dein tormentis seruorum patefacta sunt flagitia: itumq; in sententiam Rubellii Blãdi a quo aqua atq; igni arcebatur. Huic Drusus adsensit quãq; alii mitius censuissent. mox Scauro qui filiam ex ea genuerat datum ne bona publicarentur. Tum demũ aperuit Tiberius compertum sibi etiam ex. P. Quirinii seruis veneno eum a Lepida petitum inlustrium domuũ aduersa. At enim haud multum distanti tempore Calpurnii Pisonem, Æmylii Lepidam amiserant. Solatio adfecit. D. Sillanus Iuniæ familiæ redditus: casum eius paucis repetam. Vt valida diuo Augusto in Remp. fortuna, ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit: adulterosq; earũ morte aut fuga puniuit: nam culpam inter viros ac fœminas vulgatam graui nomine læsarum religionum ac violatæ maiestatis appellãdo clementiam maiorum, suasq; ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cætera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi plures ad curas vitã produxero. D. Sillanus in Nepti Augusti adulter (quãq; non vltra foret sæuitum q̃ vt amicitia Cæsaris prohiberetur) exiliũ sibi demonstrari intellexit: nec nisi Tiberio imperitante

tante deprecari Senatum ac principem ausus est. M. Sillani fratris potentia qui per insignem nobilitatem & eloquẽtiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Sillano, patribus coram respondit, se quoq; lætari quod frater eius e peregrinatione longinqua reuertisset, idq; iure licitum, quia non Senatus consulto non lege pulsus foret: sibi tamen aduersus eum integras parentis sui offensiones: neq; reditu Sillani dissoluta quæ Augustus voluisset. fuit post hac in vrbe, neq; honores adeptus est. Relatum deinde de moderanda Papia poppæa quam senior Augustus post Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat: nec ideo coniugia & educationes liberum frequentabantur præualida orbitate. cæterum multitudo periclitantium gliscebat, cum omnis domus delatorum interpretationibus subuerteretur: vtq; ante hac flagitiis, ita tũc legibus laborabat. Ea res admonet vt de principiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitã ac varietatem legum peruẽtum sit, altius disseram. Vetustissimi mortaliũ nulla adhuc mala libidine sine probro scelere eoq; sine pœna aut coercitionibus agebant: neq; præmiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur: & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postq̃ exui æqualitas, & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incidebat: prouenire dominationes, multosq; apud populos æternum mansere. Quidam statim, aut postq̃ Regum pertesum, leges maluerunt. Hæ primo rudibus hominum animis simplices erant. maximeq; fama celebrauit Cretensium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: Ac mox Atheniensibus quæsitiores iam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus vt libitum imperitauerat. dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit: repertaq; quędam a Tullo & Anco. sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legũ fuit: quis etiam Reges obtemperarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis & firmandæ concordiæ: creatiq; decemuiri & accitis quæ vsq̃ egregia: compositæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris: Nam secutæ leges (& si aliquando in maleficos ex delicto) sæpius tamen dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores aut pellendi claros viros, aliaq; ob praua per vim latę sunt. hinc Gracchi & Saturnini turbatores plebis: nec minor largitor nomine Senatus Drusus, corrupti spe aut inlusi per intercessionem socii. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omissum quin multa & diuersa sciscerentur: donec. L. Sulla dictator abolitis vel conuersis prioribus cum plura addidisset, otium eius rei haud in

longum parauit, statim turbidis Lepidi rogationibus: Neq; multo post Tribunis reddita licentia quoquo vellent populum agitandi. Iamq; non modo in cõmune, sed in singulos homines latæ quæstiones: & corruptissima Rep. plurimæ leges. Tum .GN. Pompeius tertium consul corrigendis moribus delectus, & grauior remediis q̃ delicta erant, suarumq; legum auctor idem ac subuersor, quæ armis tuebatur, armis amisit. Exin cõtinua per viginti annos discordia, non mos, non ius: deterrima quæq; impune, ac multa honesta exitio fuere. Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ triumuiratu iusserat, aboleuit: deditq; iura quis pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla; inditi custodes, & lege Papia poppæa præmiis inducti uisi a priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant: vrbemq; & Italiam & quod vsq̃ ciuium corripuerant: multorumq; excisi status: & terror omnibus intentabatur, ni Tiberius statuendo remedio quinq; consularium, quinq; e prætoriis, totidem e cætero Senatu sorte duxisset: apud quos exsoluti pleriq; legis nexus, modicum in præsens leuamentum fuere. Per idem tempus Neronem e liberis Germanici iam ingressum iuuentam cõmendauit patribus: vtq; munere capessendi vigintiuiratus solueretur: & quinquennio maturius q̃ per leges Quæsituram peteret, non sine inrisu audientium postulauit. prætendebat sibi atq; fratri decreta eadem petente Augusto. sed neq; tum fuisse dubitauerim, qui eiusmodi preces occulti inluderent: ac tamen initia fastigii Cæsaribus erãt, magisq; in oculis vetus mos: & priuignis cum vitrico leuior necessitudo q̃ auo aduersum nepotem. Additur pontificatus: & quo primum die forum ingressus est congiarium plebi admodum lætæ q; Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium nuptiis Neronis & Iuliæ Drusi filiæ. vtq; hæc secundo rumore ita aduersis animis acceptum q; filio Claudii socer Seianus destinaretur: polluisse nobilitatẽ familię videbant, suspectũq; iam nimiæ spei Seianũ vltra extulisse. Fine anni concessere vita insignes viri. L. Volusius & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neq; tamen præturam egressa: ipse consulatum intulit: censoria etiam potestate legendis Equitum decuriis functus, opumq; quis domus illa immensum viguit, primus adcumulator. Crispum equestri ortum loco .C. Sallustius rerum Romanorum florentissimus auctor sororis nepotem in nomen adsciuit: atq; ille, quãquã prompto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate

gnitate senatoria multos triumphalium consulariumq; potentia anteiit: diuersus a veterum instituto: per cultum & munditias copiaq; & affluentia luxu propior: suberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eo acrior quo somnum & inertiam magis ostentabat. igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta Imperatorum inniterentur: & interficiēdi Posthumi Agrippæ conscius: ætate prouecta speciem magis in amicitia principis q̃ vim tenuit: idq; & Mæcenati acciderat, fato potentiæ raro sempiternæ. an satias capit, aut illos cum omnia tribuerunt? aut hos, cum iam nihil reliquum est quod cupiant? Sequitur Tiberii quartus Drusi secundus consulatus, patris atq; filii collegio insignis: nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor: neq; patruo lętus, neq; natura tam cōnexus fuerat. Eius anni principio Tiberius quasi firmandæ valitudini in campaniam concessit, longam & continuam absentiam paulatim meditans: siue vt amoto patre Drusus munia consulatus solus impleret. Ac forte parua res magnum ad certamen progressa prebuit iuueni materiem apiscendi fauoris. Domitius Corbulo prætura functus de .L. Sulla nobili iuuene questus est apud Senatum q̧ sibi inter spectacula gladiatorum loco non decessisset. pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant. contra, Mamercus Scaurus & .L. Arruntius aliiq; Sullæ propinqui nitebantur: certabantq; orationibus: & memorabantur exempla maiorum qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis notauissent. donec Drusus apta temperandis animis disseruit: & satisfactum Corbuloni per Mamercum: qui patruus simul ac vitricus Sullæ & oratorum ætate vberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera fraude mancipum & incuria magistratuum interrupta & imperuia clamitādo, executionem eius negotii libens suscepit. quod haud perinde publice vsui habitum q̃ exitiosum multis quorum in pecuniam atq; famam damnationibus & hasta sæuiebat. Neq; multo post missis ad Senatū litteris Tiberius motam rursum Africam incursu Tacfarinatis docuit: iudicioq; patrū deligendum proconsule, gnarum militiæ, corpore validum, & bello suffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduersus. M. Lepidum odii nactus, vt socordem, inopem, & maioribus suis dedecorum: eoq; etiam Asiæ sorte depellendum incusauit, aduerso Senatu qui Lepidum mitem magis q̃ ignauum, paternas ei angustias & nobilitatem sine probro actam, honori q̃ ignominię habendam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa decre

tum vt Cæsar legeret cui mandāda foret. Inter quæ Seuerus Cæcina censuit: ne quem magistratum cui ꝓuincia obuenisset vxor comitaretur: multum ante repetito concordem sibi coniugem: & sex partus enixam: seq; quę in publicum statueret domi seruauisse cohibita intra Italiam: quamq̃ ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset. haud enim frustra placitum olim: ne fœminæ in socios aut gentes externas traherentur. inesse mulierum comitatui quæ pacem luxu, bellum formidine moreantur: & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant: non imbecillum tātum, & imparem laboribus sexū, sed si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum: incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsedisse nuper fœminam exercitio cohortium, decursu legionum. cogitarent ipsi quotiens repetundarum aliqui arguerentur: plura vxoribus obiectari: his statim adhærescere deterrimum quemq; prouincialium. ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria, peruicacibus magis & impotentibus mulierū iussis, quæ Oppiis quondā aliisq; legibus constrictę, nunc vinclis exolutis, domos, fora iam & exercitus regerent. Paucorum hæc adsensu audita plures obturbabant. neq; relatum de negotio, neq; Cæcinam dignum tantæ rei censorem. mox Valerius Messalinus cui parens Messala, ineratq; imago paternæ facundiæ, respondit. Multa duritiæ veterum melius & lætius mutata: neq; enim vt olim obsideri vrbem bellis: aut prouincias hostilis esse: & pauca fœminarum necessitatibus concedi: quæ ne coniugum quidem penates, adeo socios non onerent: cætera promiscua cum marito: nec vllum in eo pacis impedimentum. bella plane accinctis obeunda: sed reuertentibus post laborem: quod honestius q̃ vxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem aut auariciam prolapsas. Quid ipsorum magistratuum nonne plerosq; variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciam mitti. corruptos sæpe prauitatibus vxorū maritos. num ergo omnes cęlibes integros? placuisse quondam Oppias leges: sic temporibus Reip. postulantibus. remissum aliquid postea, & mitigatum quia expedierit: frustra nostram ignauiam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, si fœmina modum excedat: porro ob vnius aut alterius imbecillum animū male eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumq;: simul sexum natura inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis, vix presenti custodia manere inlesa coniugia: quid fore, si

per

per plures annos in modum discidii obliterentur? sic obuiã irent iis quæ alibi peccarẽtur, vt flagitiorũ vrbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam principibus adeunda sępius longinqua Imperii. Quotiens diuum Augustum in occidentem atq; orientem meauisse comite Liuia? se quoq; in Illyricum profectum: &, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper æquo animo si ab vxore carissima, & tot cõmunium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ sententia elusa. Et proximi Senatus die Tiberius per litteras castigatis oblique patribus, quod cuncta curarum ad principem reiicerent. M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit: ex quis proconsule Africæ legeretur. Tum audita amborum verba: intentius excusante se Lepido: cum valitudinem corporis, ætatem liberum, nubilem filiã obtenderet: intellegereturq; etiam quod silebat: auunculũ esse Seiani Blæsum, atq; eo præua[illegible]um. Respondit Blæsus spetie recusantis, sed neq; eadem adseueratione: & consensu adulantium auditus est. Exin promptum quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia impune probra: & inuidiam in bonos excitandi arrepta imagine Cæsaris. libertiq; etiam ac serui patrono vel domino cum voces, cũ manus intentarent: vltro metuebantnr. Igitur. C. Cestius Senator disseruit: Principes quidem instar deorum esse: sed neq; a diis nisi iustas supplicum preces audiri: neq; quemquam in Capitolium alia ue vrbis templa perfugere: vt eo subsidio ad flagitia vtatur. abolitas leges, & funditus versas: vbi in foro, in limine curiæ ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intendantur: neq; ipse audeat ius experiri, ob effigiem Imperatoris oppositam. Haud dissimilia alii, & quidam atrociora circumstrepebãt: precabanturq; Drusum daret vltionis exemplum. donec accitam, conuictamq; attineri publica custodia iussit. Et Considius Æquus, & Cælius Cursor Equites Ro. quod fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuissent, auctore principe, ac decreto Senatus puniti. vtrũq; in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in vrbe inter cætus & sermones hominum obuersante, secreta patris mitigari: neq; luxus in iuuene adeo displicebat. huc potius intenderet, diem ædificationibus, noctem conuiuiis trahere: q̃ solus & nullis voluptatibus auocatus mœstam vigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordium procõsule Cretæ postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine: quod tum omnium

accusationum complementum erat. Cæsar Antistium Veterem e primoribus Macedoniæ absolutū adulterii, increpitis iudicibus, ad dicendā maiestatis causam retraxit: vt turbidū, & Rhescuporidis cōsiliis permixtū: qua tempestate Cotye fratre interfecto, bellū aduersus nos voluerat. Igit̃ aqua & igni interdictū reo, adpositūq; vt teneret̃ insula neq; Macedoniæ neq; Thraciæ opportuna. Nam Thracia diuiso Imperio in Rhoemetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiā tutor erat Trebellienus Rufus, insolētia nostri discors agebat. neq; minus Rhoemetalcen, q̃ Trebellienū incusans popularīū iniurias inultas sinere. Cœlaletę, Odrusæq;, & alii, validę nationes, arma cœpere: ducibus diuersis & paribus inter se p ignobilitatē. quæ causa fuit ne in bellum atrox coalescerent. pars turbant pręsentia. alii montē Hęmū transgrediunt̃ vt remotos populos cōcirent. plurimi ac maxime cōpositi Regē, vrbēq; Philippopolim a Macedone Philippo sitā circūsidunt. Quę vbi cognita. P. Vellæo (is pximū exercitū præsidebat) alarios equites ac leuis cohortium mittit in eos q pręda būdi aut adsumendis auxiliis vagabant̃. Ipse robur peditū ad exoluendū obsidiū ducit. simulq; cuncta prospere acta, cæsis populatoribus, & dissensiōe orta apud obsidētes, Regisq; opportuna eruptione, & aduētu legionis. neq; aciem aut prœlium dici decuerit: in quo semermes ac palātes trucidati sunt, sine nostro sanguine. Eodē anno Galliaꝝ ciuitates ob magnitudinē ęris alieni rebellionē cœptauere. cuius exstimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus. apud Æduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorū bona facta: eoq; Romana ciuitas olim data: cū id rarū, nec nisi virtuti preciū esset. Ii secretis cōloquiis, ferocissimo quoq; adsumpto, aut qbus ob egestatē ac metū ex flagitiis maxima peccādi necessitudo, cōponūt: Florus Belgas, Sacrouir ppiores Gallos cōcire. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa disserebant, de continuatione tributorū, grauitate fœnoris, sęuitia, ac supbia pręsidentium: & discordare militem audito Germanici exitio. egregiū resumendę libertati tempus: si ipsi florētes: q̃ inops Italia: q̃ imbellis vrbana plebis: nihil validū in exercitibus, nisi quod externū, cogitarent. Haud ferme vlla ciuitas intacta seminibus eius motus fuit. sed erupere primi Andecaui, ac Turonii: quorū Andecauos Acilius Auiola legatus excita cohorte quę Lugduni pręsidiū agitabat, coercuit. Turonii legionario milite, quē Visellius Varro inferioris Germaniæ Legatus miserat, oppressi, eodē Auiola duce, & qbusdam Galliarū primoribus, qui tulere auxiliū: quo dissimularēt defectionē, magisq; in tēpore efferrent. spectatus & Sacrouir intecto

capite

capite pugnam pro Romanis ciens ostentādæ, vt ferebat, virtutis. sed captiui, ne incesseret telis, adgnoscendū se præbuisse, arguebāt. Consultus sup eo Tiberius, aspernatus est indiciū. aluitq; dubitatione bellū. Interim Florus insistere destinatis: pellicere alam equitum, quę cōscripta Treueris, militia disciplinaq; nostra habebat, vt cæsis negociatoribus Romanis bellū inciperet. paucîq; equitū corrupti, plures in officio māsere. Aliud vulgus obæratorū aut cliētiū arma cœpit: petebātq; saltus qbus nomen Arduēna: cū legiones vtroq; ab exercitu quas Visellius, &. C. Silius aduersis itineribus obiecerāt, arcuerūt: pmissusq; cū delecta manu Iulius Indus e ciuitate eadē discors Floro, & ob id nauādæ operæ auidior incōditā multitudinē adhuc disiecit. Florus incertis latebris victores frustratus: postremo visis militibus qui effugia insederāt sua manu cecidit. Isq; Treuerici tumultus finis. Apud Æduos maior moles exorta, quāto ciuitas opulētior: & cōprimendi procul præsidium. Augustodunū caput gētis armatis cohortibus Sacrouir occupauerat nobilissimā Galliarū sobolē, liberalibus studiis sibi operatā: vt eo pignore parētes pͥpinquosq; eorū adiūgeret. simul arma occulte fabricata iuuētuti dispertit. Quadraginta millia fuere: qnta sui parte legionariis armis: cęteri cū venabulis & cultris: quęq; alia venātibus tela sunt. addunt e seruitiis gladiaturæ destinati: quibus more Gētico cōtinuū ferri tegimen (Cruppellarios vocāt) inferēdis ictibus inhabiles, accipiēdis impenetrabiles. augebant hæ copiæ vicinarū ciuitatū, vt nōdū aperta cōsensiōe, ita viritim prōptis studiis, & certamine ducū Romanorū: quos inter ambigebat, vtroq; bellū sibi poscēte. mox Varro īualidus senecta vigenti Silio cōcessit. At Romæ nō Treueros modo, & Æduos, sed quattuor & sexaginta Galliarū ciuitates desciuisse: adsumptos in societatem Germanos: dubias Hispanias: cūcta (vt mos famæ) in maius credita. optumus quisq; Reip. cura mœrebat. multi odio pͥsentiū, & cupidine mutationis, suis quoq; periculis lętabātur: increpabātq; Tiberiū, quod in tāto rerū motu libellis accusatorū īsumeret operā. an Iul. Sacrouirū maiestatis crimine reū in Senatu fore? extitisse tādē viros qui cruētas epistulas armis cohiberēt: miserā pacē vel bello bene mutari. Tāto impēsius in securitatē cōpositus, neq; loco, neq; vultu mutato: sed, vt solitū, p illos dies ęgit altitudine animi: an cōperat modica esse, & vulgatis leuiora? Interim Silius cū legionibus duabus incedēs, pmissa auxiliari manu, vastat Sequanorū pagosq; finium extremi, & Æduis cōtermini, sociiq; in armis erāt. Mox Augustodunū petit pͥpero agmine, certātibus inter se signiferis: fremēte etiā

gregario milite, ne suetam requiem, ne spacia noctium opperire-tur: viderent modo aduersos, & aspicerentur: id satis ad victoriã. duodecimum apud lapidem Sacrouir, copiæq; patentibus locis apparuere. In frontem statuerat ferratos: in cornibus cohortes: a tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memo-rare veteres Gallorũ glorias: quæq; Romanis aduersa intulissent. q̃ decora victoribus libertas: quanto intolerantior seruitus iterum victis. Non diu hæc, nec apud lætos. et enim ꝓpinquabat legio-num acies, inconditiq; ac militiæ nescii oppidani: neq; oculis neq; auribus satis competebant. contra Silius, & si præsumpta spes hortandi causas exemerat: clamitabat tamen: pudendum ipsis, q; Germaniarum victores, aduersum Gallos tamq̃ in hostem duce-rentur. vna nuper cohors rebellem Turonum, vna ala Treuerum, paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quãto pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Æduos: euincite, & fugientibus cõsulite. Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: frontemq; pedites inuasere: nec cunctatum apud latera. paulum moræ attulere ferrari, restantibus laminis ad-uersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris vt si murum perrumperet: cædere tegmina & corpora: quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere: iacentesq; nullo ad resurgendum nisu quasi exanimes linquebantur. Sacrouir pri-mo Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquã cum fidissimis pergit. Illic sua manu: reliqui mutuis ictibus occi-dere. ingressa super villa omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratumq; bellum Senatui scripsit: neq; dempsit aut addi-dit vero: sed fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse: simul causas cur non ipse, nõ Drusus profecti ad id bellũ forent adiun-xit: magnitudinem Imperii extollens: neq; decorũ principibus, si vna altera ue ciuitas turbet: omissa vrbe, vnde i omnia regimen: nunc quia nõ metu ducat̃ iturũ vt præsentia spectaret, cõponeretq;. Decreuere patres vota pro reditu eius: supplicationesq;, & alia deco ra. Solus Dolabella Cornelius dũ anteire cæteros parat: absurdã in adulationẽ ꝓgressus, cẽsuit vt ouãs e campania vrbem introiret. Igit̃ secutæ Cæsaris litteræ: quibus se nõ tam vacuũ gloria prædi-cabat: vt post ferocissimas gentes ꝑdomitas, tot receptos in iuuẽta aut spretos triũphos, iã senior peregrinatiõis suburbanę inane ꝓmiũ peteret. Sub idẽ tẽpus vt mors Sulpicii Quirinii publicis exequiis frequentaretur, petiuit a Senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipiũ

Lanuuium

Lanuuium: sed impiger miliciæ, & acribus ministeriis cõsulatum sub Diuo Augusto: mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusq; rector. C. Cæsari Armeniam obtinenti. Tiberium quoq; Rhodi agentem coluerat: quod tunc patefecit in Senatu: laudatis in se officiis, & incusato M. Folio, quem auctorem. C. Cæsari prauitatis & discordiarum arguebat. sed cæteris haud læta memoria Quirinii erat: ob intenta (vt memoraui) Lepidæ pericula: sordidamq; & præpotentem senectam. Fine anni Clutorium Priscum Equitem Romanum post celebre carmen, quo Germanici suprema defleuerat, pecunia donatum a Cæsare, corripuit delator, obiectans ægro Druso composuisse: quod si extinctus foret, maiore præmio vulgaretur. Id Clutorius in domo. P. Petronii, socru eius Vitellia corã, multisq; inlustribus fœminis per vaniloquentiam legerat. vt delator extitit, cæteris ad dicendum testimonium exterritis, sola Vitellia nihil se audiuisse adseuerauit. sed arguentibus ad perniciem, plus fidei fuit: sententiaq; Haterii Agrippæ consulis designati indictũ reo vltimũ suppliciũ. contra. M. Lepidus in hũc modũ exorsus est. Si. P. C. vnum id spectamus: q̃ nefaria voce Clutorius Priscus mentem suã & aures hominũ polluerit: neq; carcer neq; laqueus, ne seruiles quidem cruciatus in eum suffecerint: sin flagitia & facinora sine modo sunt suppliciis ac remediis: principis moderatio, maiorũq; & vestra exempla temperant: & vana a scelestis, dicta a maleficiis differunt. est locus sententiæ per quam neq; huic delictũ impune sit: & nos clementiæ simul ac seueritatis nõ pœniteat. Sæpe audiui principem nostrũ conquerentem: si quis sumpta morte misericordiam eius præuenisset. vita Clutorii in integro est: qui neq; seruatus in periculũ reip. neq; interfectus, in exemplũ ibit. studia illi vt plena vęcordiæ: ita inania & fluxa sunt: nec quicq̃ graue ac seriũ ex eo metuas: qui suorum ipse flagitiorũ proditor, nõ virorum animis, sed muliercularũ adrepit. cædat tamen vrbe, & bonis amissis aqua & igni arceatur. Quod perinde censeo: ac si lege maiestatis teneret. Solus Lepido Rebellius Blãdus e cõsularibus adsensit. cæteri sententiã Agrippæ secuti. ductusq; in carcerẽ Priscus, ac statim examinatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud Senatum incusauit: cum extolleret pietatem quamuis modicas principis iniurias acriter vlciscentiũ: deprecaret tã precipitis verborũ pœnas: laudaret Lepidum: nec Agrippam argueret. Igitur factũ. S. C. ne decreta patrum ante diem ad ærarium deferrentur: idq; vitæ spatiũ damnatis prorogaretur. sed non Senatui libertas ad pœnitendum.

erat: neq; Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius D. Harius consules sequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi suspecta seueritate aduersum luxum qui immensum proruperat ad cuncta quis pecunia prodigitur. Sed alia sumptuũ quãuis grauiora dissimilatis plerumq; pretiis occultabantur. ventris & ganeæ paratus adsiduis sermonibus vulgati fecerãt curam, ne princeps antiquæ parsimoniæ durius aduerteret. Nam incipiente .C. Bibulo cæteri quoq; Ædiles disseruerant: sperni sumptuariã legẽ, vetitaq; vtensilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remediis resisti posse. & consulti patres, integrum id negotiũ ad principem distulerant. Sed Tiberius sępe apud se pensitato an coerceri tam profusæ cupidines possent: num coercitio plus damni in Remp. ferret: q̃ indecorum adtrectare quod non obtineret: vel recentum ignominiam, & infamiam virorum inlustriũ posceret. postremo litteras ad Senatum composuit: quarum sententia in hunc modũ fuit. Cæteris forsitan in rebus P.C. magis expediat me coram interrogari: & dicere quid e Rep. censeam: in hac relatione subtrahi oculos meos melius fuit: ne denotantibus vobis ora, ac metum singulorum qui pudendi luxus arguerentur: ipse etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. q; si mecum ante viri strenui Ædiles consilium habuissent: nescio an suasurus fuerim omittere potius præualida, & adulta vitia: q̃ hoc adsequi, vt palam fieret quibus flagitiis impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, vt cæteros quoq; magistratus sua munia implere velim. mihi autem neq; honestum silere: neq; proloqui expeditum: quia non Ædilis, aut prætoris, aut consulis partis sustineo: maius aliquid & excelsius a principe postulatur. et cum recte factorum sibi quisq; gratiam trahant: vnius inuidia ab omnibus peccatur. Quid enim primũ prohibere, & priscum ad morem recidere adgrediar? villarum ne infinita spatia: familiarum numerum & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularũq; miracula? promiscuas viris & fœminis vestes? atq; illa fœminarũ ꝓpria? quis lapidum causa pecuniæ nostræ ad externas aut hostilis gentes transferunt. nec ignoro in conuiuiis & circulis incusari ista: & modũ posci. sed si qs legẽ sanciat: pęnas indicat. iidẽ illi ciuitatẽ verti, splẽdidissimo cuiq; exitiũ parari, neminẽ criminis expertẽ clamitabũt. Atq ne corporis qdẽ morbos veteres, & diu auctos, nisi p dura & aspera coerceas: corruptus simul & corruptor, ęger & flagrãs animus haud leuiorib9 remediis restinguẽdus est: q̃ libidinib9 ardescit. tot a maiorib9 repertæ leges: tot quas diuus Augustus tulit, illæ obliuioẽ: hæ (qđ flagitiosius est)

gitiosius est) contemptu abolitæ securiorem luxum fecere. nam si velis quod nondum vetitum est: timeas ne vetere. at si prohibita impune trāscēderis: neq; metus vltra: neq; pudor est. cur ergo olim parsimonia pollebat? quia sibi quisq; moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus: ne inritamenta quidem eadem intra Italiam dominantibus. externis victoriis, aliena: ciuilibus, etiā nostra consumere didicimus. Quantulum istud est de quo Ædiles admonent? q̄, si cætera respicias, in leui habendum? At hercule nemo refert q Italia externæ opis indiget: q vita populi Ro. per incerta maris, & tempestatum cotidie voluitur. ac nisi prouinciarū copiæ & dominis & seruitiis, & agris subuenerint: nostra nos scilicet nemora, nostræq; villæ tuebūtur? Hanc. P. C. curam sustinet princeps: hęc omissa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendū est: nos pudor, pauperes necessitas, diuites satias in melius mutet. aut si quis ex magistratibus tantam industriam ac seueritatem pollicetur: vt ire obuiam queat. hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare vitia volunt: dein cum gloriam eius rei adepti sunt: simultates faciunt, ac mihi relinquunt. credite. P. C. me quoq; non esse offensionum auidū: quas cum graues, & plerumq; iniquas pro Rep. suscipiam. inanes & inritas neq; mihi aut vobis vsui futuras iure deprecor. Auditis Cæsaris litteris, remissa Ædilibus talis cura. luxusq; mensæ a fine Actiaci belli, ad ea arma quis Ser. Galba rerū adeptus est, per annos centum profusis sumptibus exerciti paulatim exoleuere. Causas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobiliū aut claritudine insignes studio magnificentiæ prolabebantur: nam etiamtum plebem, socios, regna colere, & coli licitum. vt quisq; opibus, domo, paratu speciosus per nomen & clientelas inlustrior habebatur. postq̄ cædibus sęuitū: & magnitudo famæ exitio erat: cæteri ad sapientiora cōuertere. simul noui homines e municipiis & coloniis: atq; etiam prouinciis in Senatum crebro adsumpti, domesticam parsimoniam intulerunt: & quamq̄ fortuna vel industria pleriq; pecuniosam ad senectam peruenirent: mansit tamen prior animus. Sed præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit: antiquo ipse cultu, victuq;. obsequium inde in principem, & æmulandi amor, validior q̄ pœna ex legibus & metus. nisi forte rebus cunctis inest quidam velut orbis: vt quemadmodum temporum vices: ita morum vertantur. nec omnia apud priores meliora: sed nostra quoq; ætas multa laudis & artium imitanda posteris tulit. verū hæc nobis maiores certamina ex honesto maneāt.

Tiberius fama moderationis parta quod ingruentis accusatores represserat, mittit litteras ad Senatū, quis potestatē Tribunitiam Druso petebat. Id summi fastigii vocabulum Augustus repperit: ne Regis aut Dictatoris nomen adsumeret: ac tamen appellatione aliqua cætera Imperia præmineret. Marcum deinde Agrippā socium eius potestatis, quo defuncto Tiberium Neronem delegit: ne successor in incerto foret: sic cohiberi prauas aliorū spes rebatur: simul modestiæ Neronis & suę magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo Tiberius Drusum sūmæ rei admouet: cū incolumi Germanico integrum inter duos iudicium tenuisset. Sed principio litterarum veneratus deos, vt consilia sua reip. prosperarent: modica de moribus adulescentis: neq; in falsum aucta, rettulit. esse illi coniugem & tres liberos, eamq; ætatem qua ipse quondam a diuo Augusto ad capescendum hoc munus vocatus sit: neq; nunc propere, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis triumphalem & bis consulem, noti laboris participem sūmi. præceperant animis orationē patres, quo quæsitior adulatio fuit: nec tamen repertum nisi vt effigies principum, aras deum, templa & arcus: aliaq; solita censerent: nisi quod. M. Sillanus ex contumelia consulatus honorem principibus petiuit: dixitq; pro sententia, vt publicis: priuatis ue monimentis, ad memoriam temporum: non consulum nomina præscriberentur: sed eorum qui tribunitiam potestatem gererent. atq; Haterius cum eius diei Senatus consulta aureis litteris figenda in curia censuisset: deridiculo fuit: senex fœdissimæ adulationis tantum infamia vsurus. Inter quæ prouincia Africa Iunio Blæso prorogata: Seruius Maluginēsis flamen dialis, vt Asiam forte haberet postulauit: frustra vulgatum dictitans non licere dialibus egredi Italia: neq; aliud Iussum q̄ Martialium Quirinaliumq; Flaminum: porro si hi duxissent prouincias cur dialibus id vetitum? nulla de eo populi sita: non in libris cærimoniarum reperiri: sępe Pontifices dialia sacra fecisse, si flamen valitudine aut munere publico impediretur, duobus & septuaginta annis post Cornelii Merulæ cædem neminem suffectum: neq; tamen cessauisse religiones. Quod si per tot annos possit non creari nullo sacrorum damno: q̄to facilius absuturum ad vnius anni proconsulare Imperium? priuatis olim simultatibus effectum: vt a Pontificibus Maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deum munere sūmum Pontificum etiam sūmum hominum esse, non æmulatione: non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxiū. aduersus quę, cum augur Lentulus aliiq; varie differerent:

rerent: eo decurſum eſt: vt Pontificis Max. ſentētiam opperiren/tur. Tiberius dilata notione de iure flaminis: decretas ob tribuni/tiam Druſi poteſtatem cærimonias, temperauit: nominatim ar/guens inſolentiam ſententię, aureaſq; litteras contra patrium mo/rem. Recitatę & Druſi epiſtulæ, quāq̄ ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiūtur. Huc decidiſſe cūcta: vt ne iuuenis qui/dem tanto honore accepto, adiret vrbis deos: ingrederet Senatū, auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet. Bellum ſcilicet: aut diuerſo terrarum diſtineri: littora & lacus campaniæ, tum maxi/me peragrantem: Sic imbui rectorem generis humani: id primū e paternis cōſiliis diſcere: Sane grauaretur aſpectum ciuium ſenex Imperator: feſſamq; ætatem, & actos labores prętenderet: Druſo quod niſi ex adrogantia impedimētum? Sed Tiberius vim prin/cipatus ſibi firmans imaginem antiquitatis Senatui præbebat: po/ſtulata prouinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Cre/breſcebat enim Græcas per vrbes licentia atq; impunitas Aſyla ſta/tuendi. Complebantur templa peſſimis ſeruitiorum: eodem ſub/ſidio obærati aduerſum creditores: ſuſpectiq; capitalium crimi/num receptabantur. Nec vllum ſatis validum Imperium erat co/hercendis ſeditionibus: populi, flagitia hominum vt cærimonias deum protegentes. Igitur placitum vt mitterent ciuitatis iura, atq; legatos. Et quędā quod falſo vſurpauerant ſpōte omiſere. Multę vetuſtis ſuperſtitionibus: aut meritis in Populum Romanū fide/bant. Magnaq; eius diei ſpecies fuit, quo Senatus maiorum bene/ficia: ſociorum pacta: Regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta: ipſorum q; numinum religiones introſpexit, li/bero, vt quondam, quid firmaret mutaret ve. Primi omnium Epheſii adiere memorantes non vt vulgus crederet, Dianam atq; Apollinem Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, lo/cum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam & oleæ, quæ tum etiam maneat, adniſam, edidiſſe ea numina: deorumq; monitu ſa/cratū nemus. Atq; ipſum illic Apollinem poſt interfectos Cyclo/pas Iouis iram vitauiſſe. Mox Liberum patrem bello victorem ſupplicibus Amazonum quę aram inſederant ignouiſſe. Auctam hinc conceſſu Herculis, cum Lydia potiretur, cærimoniam tem/plo: neq; Perſarum ditione diminutum ius. Poſt Macedonas, dein nos ſeruauiſſe. Proximo Magnetes. L. Scipionis: & L. Sullæ conſtitutis nitebantur: quorū ille Antiocho: hic Mithridate pul/ſis fidem atq; virtutem Magnetum decorauere, vti Dianæ Leuco/phryenę perfugium inuiolabile foret. Aphrodiſienſes poſt hac &

Stratonicenses dictatoris Cęsaris ob vetusta in parteis merita, & recens diui Augusti decretū adtulere. Laudati q̄ Parthorū inruptionem nihil mutata in Populū Romanum constantia pertulissent. Sed Aphrodisiensium ciuitas, Veneris: Stratonicensium, Iouis & Triuiæ religionem tuebantur. Altius Hierocæsarienses exposuere Persicā apud se Dianam, delubrū rege Cyro dicatum: & memorabantur Perpēnæ: Isaurici: multaq̧ alia Imperatorum nomina, qui nō modo templo, sed duobus millibus passuum eandem sanctitatem tribuerāt. Exin Cyprii tribus delubris: quorū vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Ærias. Post filius eius Amathus Veneri Amathusiæ: & Ioui Salaminio Teucer Telamonis patris ira profugus, posuissent. Auditæ aliarū quoq̧ ciuitatium legationes: quorum copia fessi patres: & quia studiis certabatur, Consulibus permisere: vt perspecto iure, & si qua iniquitas inuolueretur: rem integrā rursum ad Senatum referrent. Consules super eas ciuitates quas memoraui: apud Pergamū Æsculapii compertum Asylum rettulerūt: cæteros obscuris ob vetustatē initiis niti: nā Smyrnęos oraculum Apollinis, cuius, Imperio Stratonici, diuæ Veneri templū dicauerint: Tenios eiusdē carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem: ædemq̧ iussi sint. Propiora Sardianos, Alexādri victoris id donū: Neq̧ minus Milesios Dareo rege vti: sed cultus numinū vtrisq̧ Dianam, aut Apollinem venerādi. Petere & Cretenses simulachro diui Augusti. Factaq̧ Senatus cōsulta quis multo cū honore, modus tamen pręscribebatur: iussiq̧ ipsis in tēplis facere aras sacrandā ad memoriam: neu specie religionis in ambitionem delaberent. Sub idē tempus Iuliæ Augustæ valitudo atrox necessitudinem principi fecit festinati in vrbem reditus, sincera adhuc inter matrem filiumq̧ concordia: siue occultis odiis. Neq̧.n. multo ante cū haud ꝑcul Theatro Marcelli effigiē diuo Augusto Iulia dicaret, Tiberii nomen, suo post scripserat: idq̧ ille credebatur, vt inferius maiestate principis, graui & dissimulata offensione abdidisse. Sed tum supplicia diis ludiq̧ Magni ab Senatu decernuntur: quos Pontifices, & augures, & quindecenuiri septemuiris simul & sodalibus Augustalibus ederent. Censuerat. L. Apronius vt fœciales quoq̧ iis ludis præsiderent. Contradixit Cęsar distincto sacerdotiorū iure: & repetitis exemplis: neq̧.n. vnq̄ fœcialibus hoc maiestatis fuisse. ideo Augustales adiectos quia proprium eius domus sacerdotiū esset pro qua vota persoluerētur. Exequi sentētias haud instituí nisi insignes per honestū: aut notabili dedecore: quod præcipuū munus Annaliū reor: ne virtutes sileantur:

vtq̧

vtq; prauis dictis factisq; ex posteritate & infamia metus sit. cæterũ tempora illa adeo infecta & adulatione sordida fuere: vt nõ modo primores ciuitatis quibus claritudo sua obsequiis protegẽda erat: sed omnes consulares, magna pars eorũ qui prætura functi, multiq; etiam pedarii Senatores certatim exurgerent: fœdaq; & nimia censerent. memoriæ proditur Tiberiũ quotiens curia egrederetur, Græcis verbis in hunc modũ eloqui solitũ. ô homines ad seruitutem paratos. scilicet etiam illũ qui libertatem publicam nolet. tam proiectæ seruientium patientiæ tędebat. paulatim dehinc ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Sillanũ procons. Asiæ repetundarũ a sociis postulatũ Mamercus Scaurus e consularibus, Iunius Otho prætor, Brutedius Niger ædilis simul corripiũt: obiectãtq; violatũ Augusti numen, spretã Tiberii maiestatẽ: Mamercus antiqua exempla iaciens. L. Cottam a Scipione Africano: Ser. Galbã a Catone censorio. P. Rutilium a. M. Scauro accusatos. videlicet Scipio & Cato talia vlciscebanť: aut ille Scaurus, quem proauũ suum obprobriũ malorũ, Mamercus infami opera dehonestabat: Iunio Othoni litterariũ ludum exercere vetus ars fuit: mox Seiani potẽtia Senator: obscura initia impudẽtibus ausis propolluebat: Brutedium artibus honestis copiosum, & si rectum iter peragerett, ad clarissima quæq; iturũ, festinatio extimulabat: dum æqualis, dein superiores, postremo suasmet ipse spes antereparat: quod multos etiã bonos pessum dedit: qui spretis quæ tarda cum securitate: præmatura, vel cũ exitio properãt. Auxere numerum accusatorũ Gellius Publicola. & M. Paconius. Ille quæstor Sillani, hic Legatus: nec dubiũ habebať, sæuitiæ captarũq; pecuniarum teneri reum: sed multa adgerebanť etiã insontibus periculosa: cum super tot Senatores aduersos, facundissimis totius Asiæ, eoq; ad accusandũ delectis respõderet solus, & orãdi nescius ꝓprio in metu, qui exercitã quoq; eloquentiã debilitat: nõ tẽperante Tiberio quin premeret voce, vultu: eo ꝙ ipse creberrime interrogabat: neq; refellere, aut eludere, dabatur: ac sæpe etiã confitendũ erat, ne frustra quæsiuisset: seruos quoq; Sillani, vt tormentis interrogentur actor publicus mancipio acceperat: & ne quis necessariorũ iuuaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur, vinclum & necessitas silendi. Igitur petito paucorũ dierũ interiectu defensionem sui deseruit: ausis ad Cæsarem codicillis quibus inuidiam & preces miscuerat: Tiberius quæ in Sillanũ parabat, quo excusatius sub exemplo acciperentur, libellos diui Augusti de Voleso Messala eiusdẽ Asiæ proconsule, factumq; in eum Senatus consultũ recitari iubet.

Tum .L. Pisonem sententiā rogat. ille multū de clementia princi- pis præfatus, aqua atq; igni Sillano interdicendū censuit. ipsumq; in insulā Gyarū relegādū. Eadem cæteri: nisi quod. GN. Lentulus separanda Sillani materna bona: quippe alia parēre geniti: redden- daq; filio dixit adnuēte Tiberio. At Cornelius Dolabella dū adu- latione longius sequit̄ increpitis. C. Sillani moribus, addidit ne qs vita probrosus, & opertus infamia ꝓuinciā sortiret̄: idq; princeps diiudicaret: nā a legibus delicta puniri: quāto fore mitius in ipsos, melius in socios prouideri ne peccaretur? Aduersum quę disseruit Cæsar: Non quidē sibi ignara quæ de Sillano vulgabantur: sed nō ex rumore statuēdū: multos in prouinciis contra q̄ spes aut metus de illis fuerit, egisse: excitari quosdā ad meliora magnitudine rerū: hebescere alios: neq; posse principem sua scientia cuncta cōplecti: neq; expedire, vt ambitione aliena trahatur: ideo leges in facta cō- stitui, quia futura in incerto sint: sic a maioribus institutū, vt si an- tiissent delicta, pœnę sequerentur: ne verterent sapienter reperta & semper placita: satis onerū principibus, satis etiā potētię, minutura quotiens gliscat potestas: nec vtendū Imperio vbi legibus agi pos- sit. Quanto rarior apud Tiberiū popularitas: tanto lætioribus ani- mis accępta: atq; ille prudens moderādi (si propria ira nō impelle- retur) addidit insulā Gyarū īmitem & sine cultu hominū esse: da- rent Iuniæ familiæ & viro quondam ordinis eiusdem Cytheram potius concederet: id sororem quoq; Sillani Torquatam priscæ sanctimoniæ virginem expetere. In hāc sententiam facta discessio. Post auditi Cyrenenses: & accusante Anchario Prisco Cæsius Cordus reperūdarū damnat̄. L. Ennium Equitem Ro. maiestatis postulatum ꝙ effigiem principis promiscuū ad vsum argenti ver- tisset, recipi Cæsar inter reos vetuit: palam aspernāte Ateio Capi- tone quasi per libertatē: nō. n. debere eripi patribus vim statuendi: neq; tantū maleficiū impune habendum: sane lentus in suo dolore esset: Reip. iniurias ne largiret̄. Intellexit hæc Tiberius vt erāt ma- gis q̄ vt dicebant̄, perstititq; intercedere. Capito insignior infamia fuit, ꝙ humani, diuiniq; iuris sciens egregium publicū: & bonas domī artes dehonestauisset. Incessit dein religio quo nā in templo locandū foret donū, quod ꝓ valetudine Augustæ Eqtes Romani vouerāt Equestri fortunæ: nā et si Delubra eius deæ multa in vrbe, nullū tamen tali cognomēto erat. repertū est ædem esse apud Antiū quæ sic nuncuparet̄, cunctasq; cerimonias Italicis in oppidis tem- plaq; & numinū effigies iuris atq; Imperii Romani esse. ita donū apud Antium statuitur. et quando de religionibus tractabatur di-

latum

latũ nuper responsum aduersus Seruiũ Maluginensem Flaminem Dialem promisit Cæsar: recitauitq; decretũ Pontificum: quotiens valitudo aduersa Flaminẽ Dialẽ incessisset: vt Pontificis Maximi arbitrio plusq̃ binoctiũ abesset: dũ ne diebus publici sacrificii neu sæpius q̃ bis eundem in annum. Quæ principe Augusto cõstituta, satis ostendebant annuã absentiã & prouinciarum administratio nem dialibus non concedi. memorabaturq; .L. Metelli Pontificis Maximi exemplũ: qui Aulum Posthumiũ flaminem attinuisset. Ita sors Asiæ in eũ qui consulariũ Maluginensi proximus erat cõlata. Iisdem diebus Lepidus ab Senatu petiuit vt Basilicam Pauli Æmylia monimẽta propria pecunia firmaret ornaretq;. erat etiam tum in more publica munificẽtia: nec Augustus arguerat Taurũ, Philippũ, Balbũ hostiles exuuias: aut exundantis opes ornatũ ad vrbis, & posterum gloriã cõferre. quo tũ exemplo Lepidus, quãq̃ pecuniæ modicus, auitũ decus recoluit. At Pompeii theatrũ igne fortuito haustũ Cæsar extructurũ pollicitus est: eo q nemo e familia restaurãdo sufficeret: manente tamen nomine Pompeii: simul laudibus Seianũ extulit, tanq̃ labore vigilantiaq; eius tanta uis vnũ intra damnũ stetisset. Et cẽsuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrũ Pompeii locaretur: Neq; multo post Cæsar cum Iunium Blæsum procons. Africæ triumphi insignibus attolleret: dare id se dixit honori Seiani cuius ille auũculus erat. Ac tamen res Blęsi dignæ decore tali fuere. nã Tacfarinas quãq̃ sæpius depulsus, reparatis p intima Africæ auxiliis, huc adrogãtię venerat, vt Legatos ad Tiberiũ mitteret: sedem q vltro sibi atq; exercitui suo postularet, aut bellũ inexplicabile minitaret. Nõ alias magis sua populiq; Ro. cõtumelia indoluisse Cæsarẽ ferunt: q̃ q desertor & prædo, hostiũ more ageret: ne Spartaco quidẽ post tot consulariũ exercituum clades inultã Italiam vrenti (quãq̃ Sertorii atq; Mithridatis ingẽtibus bellis labaret Resp.) datũ vt pacto in fidem acciperetur, ne dum pulcherrimo populi Ro. fastigio latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. Dat negotium Blæso, cæteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo potiretur: & recepti ea venia pleriq;. mox aduersum artes Tacfarinatis haud dissimili modo belligeratũ. Nã quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incursaret: eluderetq;, & insidias simul tentaret: tres incessus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio Legatus pręfuit, qua prædatio in Leptinos & suffugia Garamantum. alio latere ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriã manũ Blæsus filius

duxit. Medio cũ delectis castella & munitiões idoneis locis impo- nens dux ipse arcta & infensa hostibus cũcta fecerat: quia quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & sæpe a tergo erat. multiq; eo modo cæsi aut circũuenti. Tunc tripartitũ exercitum plures in manus dispergit, præponitq; centuriones virtu- tis expertæ: nec vt mos fuerat, acta æstate, retrahit copias, aut in hybernaculis veteris prouinciæ componit: sed vt in limine belli dispositis castellis per expeditos & solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbabat: donec fratre eius capto, re- gressus est, properantius tamen q̃ ex vtilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus id quoq; Blæso tribuit vt Imperator a legionibus salutaret, prisco erga duces honore: qui bene gesta Repub. gaudio & impetu victo ris exercitus cõclamabantur: erantq; plures simul Imperatores: nec super cæterorũ æqualitatem. concessit quibusdam & Augustus id vocabulum: ac tunc Tiberius Blæso. Postremum obiere eo anno viri inlustres Asinius Salonius. M. Agrippa & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis, Cæsariq; progener destinatus. Et Ca- pito Ateius de quo memoraui, principem in ciuitate locũ studiis ciuilibus adsecutus: sed auo Centurione, Sullano patre prætorio: consulatum ei adcelerauerat Augustus, vt Labeonem Antistium iisdem artibus præcellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namq; illa ætas duo pacis decora simul tulit: sed Labeo incorru- pta libertate, & ob id fama celebratior. Capitonis obsequium do- minantibus magis probabatur. Illi q praeturam intra stetit, cõmen datio ex iniuria. huic q cõsulatum adeptus est: odium ex inuidia oriebatur. Et Iunia sexagesimo quarto post philippensem aciem anno supremum diem expleuit: Catone auũculo genita. C. Cassii vxor. M. Bruti soror. Testamentum eius multo apud vulgum ru- more fuit: quia in magnis opibus cum ferme cunctos proceres cũ honore nominauisset, Cæsarem omisit: quod ciuiliter acceptũ: neq; prohibuit quo minus laudatione pro rostris cæterisq; soléni- bus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarũ ima- gines antelatę sunt, Manlii: Quintii: aliaq; eiusdem nobilitatis no- mina: sed prefulgebant Cassius atq; Brutus eo ipso q effigies eorũ non visebantur.

LIBRI TERTII FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER QVARTVS.

.C. ASINIO .C. ANTISTIO CONSulibus, nonus Tiberio annus erat compositæ Reip. florentis domus. Nã Germanici mortem inter ꝓspera ducebat: cũ repente turbare fortuna cæpit: sæuire ipse, aut sæuientibus vires prębere. Initiũ & causa penes Ælium Seianũ cohortibus Prætorii præfectũ: cuius de potentia supra memoraui. Nũc originem, mores, & quo facinore dominationẽ captauerit expediam. Genitus Vulsiniis, patre Seio Strabone Equite Romano: & prima iuuenta. C. Cæsarem diui Augusti nepotẽ sectatus: nõ sine rumore Apicio diuiti & prodigo stuprũ venũdedisse. mox Tiberiũ variis artibus deuinxit: adeo vt obscurũ aduersum alios, sibi vni incautũ, intectũq; efficeret: non tã solertia (quippe iisdẽ artibus victus est) q̃ deũ ira ĩ rẽ Romanã: cuius pari exitio viguit, ceciditq;. Corpus illi laborũ tolerãs, animus audax, sui obtegẽs, in alios criminator: iuxta adulatio & sup̃bia: palã cõpositus pudor: intus sũma apiscẽdi libido: eiusq; causa, modo largitio & luxus: sępius industria, ac vigilãtia: haud minus noxiæ quotiẽs parãdo regno finguntᷣ. Vim pręfecturæ modicã antea intẽdit, dispersas p vrbẽ cohortes vna in castra cõducẽdo: vt simul Imperia acciperẽt: numeroq; & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in cæteros metus crederetᷣ. Prętẽdebat lasciuire militẽ diductũ, si qd subitũ ingruat, maiore auxilio pariter subueniri: & seuerius acturos si vallũ statuatᷣ ꝓcul vrbis ĩlecebris. Vt pfecta sunt castra: ĩrepere paulatim militares animos adeũdo, appellãdo, simul cẽturiones ac tribunos ipse deligere: neq; senatorio ambitu abstinebat: cliẽtes suos honoribus, aut ꝓuinciis ornãdo: facili Tiberio, atq; ita prono, vt sociũ laborũ, nõ modo in sermonibus, sed apud patres, & populũ celebraret: coliq; p theatra & fora effigies eius interq; principia legionũ sineret. cæterũ plena Cęsarũ domus, iuuenis filius: nepotes adulti morã cupitis adferebãt. & qa vi tot simul corripere intutũ: dolus ĩterualla scelerũ poscebat: placuit tñ occultior via: & a Druso incipere: in quem recenti ira ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo cõmotior, orto forte iurgio intenderat Seiano manus: & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta temptanti promptissimum visum ad vxorem eius

Liuiam conuertere. Quæ soror Germanici, formæ, initio ætatis, indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hác, vt amore incensus, adulterio pellexit. & postq̃ primi flagitii potitus est, neq; fœmina amissa pudicitia alia abnuerit: ad cõiugii spem, consortium Regni, & necem mariti impulit. Atq; illa cui auũculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seq; ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat: vt pro honestis & præsentibus flagitiosa & incerta expectaret. Sumit in cõscientiã Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequẽs secretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam ex qua tres liberos genuerat: ne pellici suspectaret. Sed magnitudo facinoris metũ, prolationes, diuersa interdũ cõsilia adferebat. Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis togã virilẽ sumpsit: Quæq; fratri eius Neroni decreuerat Senatus, repetita addidit orationẽ Cæsar multa cũ laude filii sui: q̃ patria beniuolentia in fratris liberos foret. Nam Drusus (quãq̃ arduũ sit eodem loci potentiã & concordiã esse) æquus adulescentibus, aut certe nõ aduersus habebatur. Exin vetus & sæpe simulatũ proficiscendi in ꝓuincias consiliũ refertur. multitudinẽ veteranorũ prætexebat Imperator: & delectibus supplẽdos exercitus: nam volũtarium militẽ deesse, ac si suppeditet, nõ eadem virtute ac modestia agere: quia plerũq; inopes ac vagi spõte militiã sumãt: percẽsuitq; cursim numerũ legionũ, & quas prouincias tutarentur. quod mihi quoq; exequendum reor: quæ tum Romana copia in armis, qui socii Reges, quãto sit angustius imperitatũ. Italiam vtroq; mari duæ classes, Misenum apud, & Rauennam, proximumq; Galliæ littus rostratæ naues præsidebant: quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuũ robur Rhenũ iuxta, cõmune in Germanos Gallosq; subsidiũ: octo legiones erãt. Hispaniæ recẽs ꝑdomitæ tribus habebant. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. cætera Africæ p duas legiones: pariq; numero Ægyptus. dehinc initio ab Suria vsq; ad flumen Euphraten, quãtũ ingẽti terrarũ sinu ambit, quattuor legionibus cohercita: accolis Hybero: Albanoq;: & aliis Regibus q magnitudine nr̃a ꝓtegũt. Aduersum externa Impia, & Thraciã, Rhoemetalces ac liberi Cothyis ripãq; Danubii. legionũ duæ ĩ Pãnonia: duæ in Mœsia attinebãt. totidẽ apud Dalmatiã locatis quę positu regionis, a tergo illis: ac si repẽtinũ auxiliũ Italia posceret, haud ꝓcul accirent: quãq̃ ĩsideret vrbẽ ꝓprius miles: tres vrbanæ: nouẽ Prętorię cohortes, Ethruria ferme vmbriaq; delectę, aut vetere latio, & colonis antiqtus Romanis. at apud idonea ꝓuinciaꝝ

sociæ

sociæ triremes alæq; & auxilia cohortium: neq; multo secus in iis viriũ, sed persequi incertũ fuit: cũ ex usu tẽporis huc illuc mearẽt, gliscerent numero, & aliquãdo minuerent. Cõgruens crediderim recensere cæteras quoq; Reip. partes quibus modis ad eam diem habitæ sint: quãdo Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primũ publica negotia, & priuatorũ maxima apud patres tractabant: dabaturq; primoribus disserere: & in adulationẽ lapsos cohibebat ipse: mandabatq; honores, nobilitatẽ maiorũ, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando: vt satis cõstaret, nõ alios potiores fuisse. sua cõsulibus: sua prætoribus species. Minorũ quoq; magistratuũ exercita potestas: legesq;, si maiestatis quæstio eximeretur, bono in vsu. At frumenta & pecuniæ vectigales, cætera publicorũ fructuũ societatibus Equitũ Romanorũ agitabant. res suas Cæsar spectatissimo cuiq;, quibusdã ignotis, ex fama mãdabat: semelq; adsumpti tenebant, prorsus sine modo, cũ plerią; iisdem negotiis insenescerent. Plebes agri quidẽ annona fatigabat: sed nulla in eo culpa ex principe: quin infœcunditati terrarũ, aut asperis maris obuiam iit, quãtũ impendio, diligentiaq; poterat: & ne prouinciæ nouis oneribus turbarent, vtq; vetera sine auaritia, aut crudelitate magistratuum tolerarent, prouidebat. corporũ verbera: ademptiones bonorum aberant: rari per Italiam Cæsaris agri: modesta seruitia: intra paucos libertos domus: ac si quãdo cũ priuatis disceptarer, forũ & ius. quæ cuncta nõ quidem comi via: sed horridus ac plerũq; formidatus retinebat tamen. donec morte Drusi verterent. nã dũ superfuit mansere: quia Seianus incipiente adhuc potẽtia, bonis cõsiliis notescere volebat: & vltor metuebatur nõ occultus odiis: & crebro querens incolumi filio adiutorem Imperii aliũ vocari: & quãtũ superesse vt collega dicatur? primas dominandi spes in arduo: vbi sis ingressus: adesse studia & ministros: extructa iã sponte præfecti castra: datos in manũ milites: cerni effigiem eius in monimentis. GN. Pompei: cõmunes illi cũ familia Drusorũ fore nepotes: precandã post hæc modestiã, vt cõtentus esset. Neq; raro, neq; apud paucos talia iaciebat. & secreta quoq; eius corrupta vxore pdebant. Igit Seianus maturãdũ ratus, deligit venenũ, quo paulatim inrepẽte, fortuitus morbus adsimularet. Id Druso datũ p Lygdũ Spadonẽ: vt octo post annos cognitũ est. Cæterũ Tiberius p oẽs valitudinis eius dies, nullo metu. an vt firmitudinẽ animi ostẽtaret? ẽt defũcto necdũ sepulto curiã ĩgressus ẽ: cõsulesq; sede vulgari p speciẽ męstitię sedẽtes, honoris lociq; admonuit: & effusũ ĩ lachrymas Senatũ victo gemitu simul oĩone

continua erexit. Nõ quidẽ sibi ignarũ posse argui: ꝙ tã recenti dolore subierit oculos Senatus: vix propinquorũ adloquia tolerari: vix diẽ aspici a plerisq; lugentiũ: neq; illos imbecillitatis dãnados: se tñ fortiora solatia e cõplexu Reip. petiuisse. miseratusq; Augustæ extremã senectã: rudem adhuc nepotũ: & vergentẽ ætatẽ suã: vt Germanici liberi, vnica præsentiũ malorũ leuamẽta, inducerentur petiuit. Egressi cõsules, firmatos adloquio adulescentulos, deductosq; ante Cæsarẽ statuũt. Quibus adprehensis, Patres conscripti hos inquit orbatos parẽte tradidi patruo ipsorum: precatusq; sum (quãq̃ esset illi propria soboles) ne secus q̃ suum sanguinẽ foueret ac tolleret: sibiq; & posteris cõformaret. erepto Druso, preces ad vos conuerto, diisq; & patria corã obtestor: Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos suscipite, regite: vestrã meãq; vicem explete. Hi vobis Nero & Druse parentum loco. ita nati estis: vt bona malaq; vestra ad Remp. pertineãt. Magno ea fletu, & mox precationibus faustis audita: ac si modũ orationi posuisset, misericordia sui gloriaq; animos audiẽtiũ impleuerat: ad vana & totiens inrisa reuolutus: de reddenda Rep. vtq; consules seu quis alius regimen susciperẽt, vero quoq; & honesto fidẽ dempsit. Memoriæ Drusi eadem quæ in Germanicũ decernuntur, plerisq; additis vt ferme amat posterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inlustre fuit, cum origo Iuliæ gentis Æneas, omnesq; Albanorum Reges, & cõditor vrbis Romulus: post Sabina nobilitas, Appius Clausus, cæteræq; Claudiorũ effigies, longo ordine spectarenť. In tradẽda morte Drusi quæ plurimis maximeq; fidis auctoribus memorata sunt rettuli: sed nõ omiserim eorũdem temporũ rumorem validũ adeo: vt nõdũ exolescat. Corrupta ad scelus Liuia, Seianũ Lygdi quoq; spadonis animum stupro vinxisse, ꝙ is Lygdus ætate atq; forma carus dño ĩterq; primores ministros erat: deinde inter cõscios: vbi locus veneficii tẽpusq; cõposita sunt, eo audaciæ prouectũ, vt verteret, & occulto indicio Drusum veneni in patrem arguẽs, moneret Tiberiũ, vitandã potionẽ quæ prima & apud filiũ epulãti offerreť: ea fraude tũ senem, postq̃ cõuiuiũ inierat, exceptũ poculũ Druso tradidisse: atq; illo ignaro & iuueniliter hauriẽte auctam suspitionẽ, tãq̃ metu & pudore, sibimet inrogaret mortẽ quã patri struxerat. Hęc vulgo iactata, sup id ꝙ nullo auctore certo firmanť, prõpte refutaueris. qs. n. mediocri prudentia ne dũ Tiberius tãtis rebus exercitus, inaudito filio exitiũ offerret: idq; sua manu & nullo ad pęnitendũ regressu? quin potius ministrũ veneni excruciaret: auctorẽ exqreret: insita deniq; etiã in extraneos cũctatione,

& mora

& mora, aduerſum vnicum, & nullius ante flagitii compertũ vteretur? Sed quia Seianus facinorũ omniũ repertor habebat: ex nimia caritate in eũ Cęſaris, & cæterorũ in vtrunq; odio, quãuis fabuloſa, & ĩmania credebantur: atrociore ſemper fama erga dominãtium exitus. Ordo alioqui ſceleris p Apicatã Seiani proditus, tormẽtis Eudemi, ac Lygdi patefactus eſt: neq; quiſq̃ ſcriptor tã infenſus extitit, vt Tiberio obiectaret: cũ omnia alia cõquirerẽt, intẽderẽtq;: Mihi tradendi arguẽdiq; rumoris cauſa fuit, vt claro ſub exemplo falſas auditiones depellerem: peteremq; ab iis quorũ in manus cura noſtra venerit, diuulgata atq; incredibilia, auide accepta, veris neq; in miraculũ corruptis antehabeãt. Cæterũ laudãte filiũ pro roſtris Tiberio Senatus populuſq; habitum ac voces dolentũ ſimulatione magis q̃ libens induebat: domũq; Germanici reuireſcere occulti lætabant. Quod principiũ fauoris: & mater Agrippina ſpem male tegẽs, perniciẽ adcelerauere. Nã Seianus vbi videt mortẽ Druſi inultam interfectoribus, ſine mœrore publico eſſe: ferox ſcelerũ: & quia prima ꝓuenerãt: volutare ſecũ, quo nã modo Germanici liberos peruerteret: quorũ nõ dubia ſucceſſio: neq; ſpargi venenũ in tres poterat, egregia cuſtodũ fide, & pudicitia Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciã eius inſectari: vetus Auguſtę odiũ: recentẽ Liuiæ conſcientiã exagitare, vt ſuperbiã fœcũditate ſubnixã popularibus ſtudiis inhiare dominationi apud Cęſarem arguerẽt. Atq; hęc callidis criminatoribus: inter quos delegerat Iuliũ Poſthumũ p adulteriũ Mutiliæ Priſcæ inter intimos Auię: & cõſiliis ſuis peridoneũ: q͡a Priſca in animo Auguſtæ valida, anũ ſuapte natura potẽtiæ anxiã inſociabilẽ nurui efficiebat. Agrippinę quoq; proximi inliciebant prauis ſermonibus tumidos ſpiritus ꝓſtimulare. At Tiberius nihil intermiſſa rerũ cura, negotia ꝓ ſolatiis accipiẽs, Ius ciuiũ, p̃ces ſociorũ tractabat. Factaq; auctore eo Senatus cõſulta vt ciuitati Cibyraticę apud Aſiã: Æginẽſi apud Achaiã motu terræ labefactis ſubueniret, remiſſione tributi in trienniũ. Et Vibius Serenus proconſule vlterioris Hiſpaniæ de vi publica dãnatus, ob atrocitatẽ tẽporũ ĩ inſulã Amorgũ deportat. Carſius ſacerdos reus tanq̃ frumento hoſtem Tacfarinatẽ iuuiſſet, abſoluit. Eiuſdẽq; criminis. C. Gracchus. Hũc comitẽ exilii admodũ infantẽ pater Sempronius in inſulã Cercinã tulerat. Illic adultus ĩter extorres & liberaliũ artiũ neſcios: mox p Africã ac Siciliã mutãdo ſordidas merces ſuſtẽtabat: neq; tñ effugit magnę fortunę pĩcula. Ac ni Ælius Lamia, & L. Apronius q Africã obtinuerant: inſontẽ ꝓtexiſſent: claritudine infauſti generis, & paternis aduerſis foret abſtractus,

Is quoq; annus legationes græcarum ciuitatium habuit. Samiis Iunonis: Cois Æsculapii delubro vetustū Asyli ius vt firmaretur petentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebātur: queis præcipuū fuit rerum omnium iudicium ea, qua tempestate grȩci conditis per Asiam vrbibus ora maris potiebantur. Neq; dispar apud Coos antiquitas: & accedebat meritū ex loco. Nā ciues Romanos templo Æsculapii induxerant: cum iussu Regis Mithridatis apud cunctas Asiæ insulas & vrbes trucidarentur. Variis dehinc & sæpius irritis prætorum questibus: postremo Cȩsar de immodestia histrionum rettulit. Multa ab iis in publicum seditiose, fœda per domos temptari: Oscum quondam ludicrum leuissime apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum & virium venisse: auctoritate patrum coercendum fit. Pulsi tum histriones Italia. Idem annus alio quoq; luctu Cȩsarem adficit: alterū ex geminis Drusi liberis extinguēdo. Neq; minus morte amici. Is fuit Lucillius Lōgus omnium illi tristium lætorumq; socius: vnusq; e Senatoribus Rhodii secessus comes. Ita quanq̄ nouo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti publica pecunia patres decreuere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeo vt procurator Asiæ Lucillius Capito accusante prouincia causam dixerit: magna cum adseueratione principis: non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse: q̄ si vim prætoris vsurpasset: manibusq; militum vsus foret: spreta in eo mandata sua: audirent socios. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam vltionem, & quia priore anno in .C. Syllanum vindicatum erat: decreuere Asiæ vrbes templū Tiberio matriq; eius, ac Senatui. Et permissum statuere: ȩgitq; Nero grates ea causa patribus atq; auo: lætas inter audientium adfectiones: qui recenti memoria Germanici illum aspici, illum audiri rebantur: aderantq; iuueni modestia ac forma principe viro digna: notis in eum Seiani odiis ob periculum gratiora. Sub idem tempus de flamine diali in locū Seruii Maluginensis defuncti legendo, simul roganda noua lege disseruit Cȩsar. Nam patritios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari: ex quis, vnus legeretur vetusto more: neq; adesse, vt olim, eam copiam, omissa cōfarreandi adsuetudine, aut inter paucos retenta: pluresq; eius rei causas adferrebat: potissimam, penes incuriam virorum fœminarūq;. Accedere ipsius cȩrimoniȩ difficultates quæ consulto vitarentur. Et quando exiret e iure patrio qui id Flaminium apisceretur: quęq; in manum flaminis conueniret. Ita medendum Senatus decreto: aut lege: sicut Augustus

quȩdam

quædam ex horrida illa antiquitate ad pręsentem vsum flexisset. Igitur tractatis religionibus placitum instituto flaminum nihil demutari. Sed lata lex, qua Flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri: cætera promiscuo fœminatū iure ageret. et filius Maluginēsis patri suffectus: vtq; glisceret dignatio sacerdotū: atq; ipsis promptior animus foret ad capessendas cærimonias, decretū Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebat. LLS. xx. & quotiēs Augusta theatrum introisset, vt sedes inter Vestalium consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone conss. Pontifices eorumq; exemplo cæteri sacerdotes, cum pro incolumitate principis vota susciperent: Neronem quoq; & Drusum iisdem diis cōmendauere: non tam caritate iuuenum: q̃ adulatione: Quæ moribus corruptis, proinde anceps si nulla, & vbi nimia est. Nam Tiberius haud vnq̃ domui Germanici mitis: tum vero æquari adulescentes senectæ suæ impatienter indoluit: accitosq; Pontifices percontatus est: num id precibus Agrippinæ aut minis tribuissent. & illi quidem quamq̃ abnuerent modice perstricti: et enim pars magna e propinquis ipsius aut primores ciuitatis erant. Cæterum in Senatu oratione monuit in posterum ne quis mobiles adulescentium animos præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Seianus, incusabatq; diductam ciuitatem: vt ciuili bello: esse qui se partium Agrippinæ vocent: ac ni resistatur, fore pluris: neq; aliud gliscentis discordiæ remedium, quā si vnus alter ue maxime prompti subuerterētur. Qua causa. C. Silium & Titiū Sabinum adgreditur. amicitia Germanici perniciosa vtriq;. Silio, & quod ingentis exercitus septem per annos moderator, partisq; apud Germaniam triumphalibus Satrouiriani belli victor, quāto maiore mole procederet: plus formidinis in alios dispergebatur. credebant plerīq; auctam offensionem ipsius intēperantia īmodice iactantis, suum militem in obsequio durauisse: cū alii ad seditiones prolaberentur: neq; mansurū Tiberio Imperium: si iis quoq; legionibus cupido nouandi fuisset. Destrui per hæc fortunā suam Cæsar, imparemq; tanto merito rebatur. Nam beneficia eō vsq; læta sunt, dum videntur exolui posse: vbi multum anteuenere, pro gratia odium redditur. Erat vxor Silio Sosia Galla caritate Agrippinæ inuisa principi. Hos corripi, dilato ad tēpus Sabino, placitum: immissusq; Varro cōsul: qui paternas inimicitias obtendens, odiis Seiani per dedecus suum gratificabatur. precāte reo breuem moram dum accusator consulatu abiret: aduersatus est Cæsar. solitum quippe magistratibus diem priuatis dicere: nec

infringendũ consulis ius: cuius vigiliis niteretur: ne quod Resp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit: scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multa adseueratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur: aut Varro consul: aut illud Resp. esset: coguntur patres silente reo. vel si defensionem cęptaret: nõ occultante cuius ira premeretur. conscientia belli Sacrouir diu dissimulatus: victoria per auaritiam fędata: & vxor Sosia arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus hærebant: sed cũcta quęstione maiestatis exercita. et Silius iminentem damnationem voluntario fine pręuertit. Sæuitum tamen in bona, non vt stipendiariis pecuniæ redderentur: quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti auulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exilium pellitur Asinii Galli sententia: qui partem bonorum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, censuerat. contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis, cętera liberis concessit. Hunc ego Lepidum temporibus illis grauem & sapientem virum fuisse comperior. Nam pleraq; ab sæuis adulationibus aliorum, in melius flexit: neq; tamen temperamenti egebat cum æquabili auctoritate & gratia apud Tiberium viguerit. vnde dubitare cogor fato & sorte nascendi, vt cętera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis: liceatq; inter abruptam cõtumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambitione ac periculis vacuũ. At Messalinus Cotta haud minus claris maioribus sed animo diuersus censuit: cauendum Senatus consulto: vt quamq̃ insontes magistratus & culpæ alienę nescii, prouincialibus vxorum criminibus, perinde q̃ suis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Pisone nobili ac feroci viro. Is namq; vt retuli cessurum se vrbe ob factiones accusatorum in Senatu clamitauerat: & spreta potẽtia Augustæ, trahere in ius Vrgulaniã, domoq; principis excire ausus erat. Quę in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras: etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonemq; grauius secreti sermonis incusauit aduersum maiestatem habiti: adiecitq; in domo eius venenum esse: eumq; gladio accinctum introire curiam. Quod vt atrocius vero tramissum, cæterorumq; multa cumulabantur receptus est reus: neq; peractus ob mortem opportunam. relatum & de Cassio Seuero exule: qui sordidæ originis, maleficæ vitæ: sed orandi validus: per ĩmodicas inimicitias vt iudicio iurati Senatus Cretam amoueretur effecerat:

atq; illic

atq; illic eadem actitando recentia veteraq; odia aduertit: bonisq; exutus interdicto igni atq; aqua saxo Seriphio cõsenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus Praetor incertis causis Aproniã cõiugem in praeceps iecit: tractusq; ad Caesarem ab L. Apronio socero turbata mente respondit: tanq̃ ipse somno grauis atq; eo ignarus, & vxor sponte mortem sumpsisset. Non cunctanter Tiberius pergit in domum: visit cubiculum in quo reluctãtis & impulsę vestigia cernebantur. Refert ad Senatum: datisq; iudicibus Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditũ quasi principis monitu, ob amicitiã Augustae cũ Vrgulania. Reus frustra tẽtato ferro venas prębuit exoluẽdas. Mox Numantina prior vxor eius accusata, iniecisse carminibus & veneficiis vęcordiã marito insons iudicatur. Is demũ annus Populũ Romanum longo aduersum Numidam Tacfarinatem bello absoluit. Nam priores duces sub impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderãt: hostem omittebant. Iamq; tres laureatae in vrbe statuae: & adhuc raptabat Africam Tacfarinãs: auctus Maurorũ auxiliis: qui Ptolemęo Iubae filio iuuenta incurioso libertos regios & seruilia Imperia bello mutauerant. Erat illi pędarũ receptor ac socius populandi Rex Garamantum: non vt cũ exercitu incederet: sed missis leuibus copiis, quae ex longinquo in maius audiebant: ipsaq; e prouincia vt quis fortunae inops, moribus turbidus, promptius ruebant: quia Cęsar post res a Blęso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus, reportari nonã legionem iusserat: nec proconsule eius anni. P. Dolabella retinere ausus erat: iussa principis magis q̃ incerta belli metuẽs. Igitur Tacfarinas disperso rumore, tem Romanã aliis quoq; ab nationibus lacerari: eoq; paulatim Africa decedere: ac posse reliquos circũueniri: si cũcti, qbus libertas seruitio potior, incubuissent: auget vires: positisq; castris Thubuscũ oppidum circũsidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani: & quia Numidae peditũ aciem ferre nequeunt, primo sui incessu soluit obsidium: locorũq; opportuna permuniuit: simul principes Musulamorum defectionem ceptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersum Tacfarinatem expeditionibus cognitum: nõ graui nec vno incursu consectandum hostem vagũ: excito cum popularibus Rege Ptolemęo quattuor agmina parat: quę legatis ac tribunis data: Et pędatorias manus delecti Maurorum duxere. Ipse consultor aderat omnibus. Nec multo post adfertur Numidas apud castellum semirutum: ab ipsis quondã incensum, cui nomen Auzea, positis Mapalibus cõsedisse

fiſos loco : quia vaſtis circũ ſaltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæq; quã in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq; cœptus dies : & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros : præpeditis Numidarum equis, aut diuerſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſitæ Turmæ, cuncta prœlio prouiſa : Hoſtibus contra omnium neſciis : nõ arma : non ordo : non conſiliũ : ſed pecorũ modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoria laborũ : & aduerſum eludentes optatæ totiés pugnę : ſe quiſq; vltione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notũ tot prœliis conſectentur : non niſi duce interfecto requiẽ belli fore. At ille delectis circũ ſtipatoribus, vinctoq; iam filio, & effuſis vndiq; Romanis ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Iſq; finis armis impoſitus. Dolabellę petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens : ne Blęſi auunculi eius laus obſoleſceret. Sed neq; Blęſus ideo inluſtrior : & huic negatus honor gloriã intendit. Quippe minore exercitu, inſignis captiuos, cædem ducis, belliq; confecti famam deportarat : Sequebantur & Garamantum legati raro in vrbe viſi : quos Tacfarinate cęſo perculſa gens & culpæ neſcia ad ſatisfaciendũ Populo Ro. miſerat. Cognitis dehinc Ptolemęi per id bellum ſtudiis, repetitus ex vetuſto more : miſſuſq; e ſenatoribus qui Scipionem eburnum, togam pictam antiqua patrum munera daret : regemq; & ſocium atq; amicum appellaret. Eadem ęſtate mota per Italiam ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultus. T. Curtiſius quondam prętoriæ cohortis miles : primo cœtibus clandeſtinis apud Brundiſiũ, & circũiecta oppida : Mox poſitis pro palam libellis ad libertatem vocabat agreſtia per longinquos ſaltus & ferocia ſeruitia : Cum velut munere deũ tres biremes adpulere ad vſus cõmeanriũ illo mari. Et erat iiſdem regionibus Curtius Lupus quęſtor cui ꝓuincia vetere ex more Calles euenerat. Is diſpoſita claſſiariorum copia cœptãtem tum maxime cõiurationem diſiecit. Miſſuſq; a Cęſare propere Staius tribunus cum valida manu, ducem ipſum & proximos audacię in vrbem traxit : iam trepida ob multitudinem familiarũ quæ gliſcebat immenſum minore in dies plebe ingenua. Iiſdem conſulibus miſeriarum ac ſeuitię exemplum atrox : reus pater, accuſator filius : nomen viri. Q. Vibius Serenus, in Senatum inducti ſunt, ab exilio retractus : inluuieq; ac ſqualore obſitus & cũ cathena vinctus, perorante filio. Pręparatur aduleſcẽs multis mũditiis, alacri vultu, ſtructas principi inſidias, miſſos in Galliam cõcitores belli. Index idẽ, & teſtis

& testis dicebat: adnectebat q Cæcilium Cornutum prætorium ministrauisse pecuniam: qui tedio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur mortem in se festinauit. at contra reus nihil infracto animo, obuersus in filiû, quatere uincula, vocare vltores deos, vt sibi quidem redderent exilium, vbi procul tali more ageret. filiû autem quandoq supplicia sequerentur. Adseuerabatq innocentem Cornutum & falsa exterritum: idq facile intellectu si proderentur alii: non enim se cædem principis & res nouas vno socio cogitasse. Tum accusator. GN. Lentulum & Seium Tuberonem nominat: magno pudore Cæsaris: cum primores ciuitatis, intimi ipsius amici: Lentulus senectutis extremę, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ reipublicæ accerserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex seruis quæsitum: & quæstio aduersa accusatori fuit: qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, robur & saxum, aut parricidarum pęnas minitantiû, cessit vrbe: ac retractus Rauenna exequi accusationem adigitur: non occultante Tiberio vetus odium aduersum exulem Serenum: Nam post dânatum Libonem missis ad Cæsarem litteris exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse: addideratq quędam contumacius q̃ tutum apud aures superbas & offensioni proniores: Ea Cæsar octo post annos retulit, medium tempus varie arguens: etiam si tormenta, peruicacia seruorum, cỗtra euenissent. dictis dein sententiis vt Serenus more maiorum puniretur: quo molliret inuidiam intercessit Gallus Asinius Gyaro aut Donusa claudêdum censeret: Id quoq aspernatus est, egenam aquæ vtrâq insulam referens, dandosq vitæ vsus cui vita concederetur: ita Serenus Amorcum reportatur. & quia Cornutus sua manu ceciderat, actum de premiis accusatorum abolendis: si quis maiestatis postulatus ante perfectû iudicium se ipse vita priuauisset: ibaturq in eam sententiam, ni durius cỗtraq morem suum palam pro accusatoribus Cæsar inritas leges, rempublicam in pręcipiti conquestus esset: subuerterêt potius iura, q̃ custodes eorum amouerent. sic delatores genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunq̃ satis coercitum, per premia eliciebantur. His tam adsiduis tamq mœstis modica lætitia interiicitur: q. C. Cominiû Equitem Romanum probrosi in se carminis conuictum, Cæsar precibus fratris qui Senator erat, cỗcessit. Quo magis mirum habebatur, gnatum meliorum & quę fama clementiam sequeretur,

tristiora malle: neq; enim socordia peccabat: nec occultum est quando ex veritate: quando adumbrata lætitia facta Imperatorum celebrentur. quin ipse compositus alias, & velut eluctantium verborum solutius promptiusq; eloquebatur quotiens subueniret. At. P. Suillium quæstorem quondam Germanici cum Italia arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicãdam cœpisse ammouendum in insulã censuit: tanta contentione animi, vt & iurando obstringeret e Repub. id esse. Quod aspere acceptum ad præsens, mox in laudem vertit: regresso Suillio, quem vidit sequens ætas præpotentem Venalem, & Claudii principis amicitia diu prospere, nunquam bene vsum. Eadem pœna in Catum Firmium Senatorem statuitur tamquã falsis maiestatis criminibus sororem petiuisset. Catus vt retuli Libonem inlexerat insidiis: deinde iudicio perculerat. eius operæ memor Tiberius: sed alia prætendens, exilium deprecatus est: quo minus Senatu pelleretur non obstitit. Pleraq; eorum quæ retuli, quæq; referam parua forsitan & leuia memoratu videri non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella: expugnationes vrbium: fusos captosque reges: aut, si quandq ad interna præuerterent, discordias consulum aduersum tribunos: agrarias frumentariasque leges: plebis & Optimatium certamina libero egressu memorabant. Nobis in arcto & inglorius labor. Immota quippe aut modice lacessita pax: mœstæ vrbis res: & princeps proferendi Imperii incuriosus erat: Non tamen sine vsu fuerit introspicere illa, primo aspectu leuia: ex quis magnarum sæpe rerum motus oriuntur. Nam cunctas nationes et vrbes populus, aut primores, aut singuli regunt: delecta ex his & constituta reipublicæ forma laudari facilius quam euenire, vel si euenit, haud diuturna esse potest. Igitur vt olim plebe valida: vel cum patres pollerent noscenda vulgi natura: & quibus modis temperanter haberetur: Senatusq; & optimatium ingenia qui maxime perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur: Sic conuerso statu neque alia rerum quam si vnus imperitet. hæc conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentia, honesta ab deterioribus: vtilia ab noxiis discernunt: plures, aliorum euentis docentur. cæterum vt profutura ita

ra, ita minimum oblectationis adferunt: Nam situs gentium varietates prœliorum, clari ducum exitus retinent ac redintegrant legentium animum: Nos sæua iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium: & easdem exitu causas coniungimus obuia rerum similitudine, & facietate. tum quod antiquis scriptoribus rarus obtrectator: neque refert cuiusquam, Punicas Romanas ue acies lætius extuleris. At multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamias subiere posteri manent: vtque familiæ ipsæ iam extinctæ sint, reperies qui ob similitudinem morum aliena malefacta sibi obiectari putent: Etiam gloria ac virtus infensos habet, vt animus ex propinquo diuersa arguens. Sed ad incæpta redeo. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa consulibus Cremutius Cordus postulatur, nouo ac tunc primum audito crimine, quod editis annalibus, laudatoque .M. Bruto .C. Cassium Romanorum vltimum dixisset. Accusabant Satrius Secundus & Pinarius Natta Seiani clientes: id perniciabile reo. & Cæsar truci vultu defensionem accipiens: quam Cremutius relinquendæ vitæ certus in hunc modum exorsus est. Verba mea .P. C. arguuntur (adeo factorum innocens sum) sed neque hæc in principem aut principis parentem quos lex maiestatis amplectitur: Brutũ & Cassiũ laudauisse dicor: quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis. GN. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Augustus appellaret: neq; id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum nusquam latrones & parricidas: quæ nunc vocabula imponuntur: sæpe vt insignis viros nominat. Asinii Pollionis scripta egregiam eorũdem memoriam tradunt. Messala Coruinus Imperatorem suum Cassium prædicabat: & vterque opibusq; atq; honoribus peruiguere. Marci Ciceronis libro quo Catonem cœlo æquauit: quid aliud dictator Cæsar q̃ rescripta oratione velut apud iudices respõdit? Antonii epistulæ: Bruti cõtiones, falsa quidem in Augustum probra: sed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli referta contumeliis Cæsarũ legũtur. sed ipse diuus Iulius, ipse diuus Augustus & tulere ista: & reliquere, haud facile dixerim moderatione magis an sa-

pientia: Namq; spreta exolescunt: si irrascare, adgnita videntur. Non attingo Græcos quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut si quis aduertit, dictis dicta vltus est: sed maxime solutum, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratia exemisset: Num cum armatis Cassio & Bruto, ac philippenses campos obtinentibus, belli ciuilis causa populum per contiones incendo? An illi quidem septuagesimum ante annum perempti: quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem aboleuit: sic partem memoriæ apud scriptores retinent. suum cuiq; decus posteritas rependit: nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii & Bruti, sed etiam mei meminerint. Egressus dein Senatu vitam abstinentia finiuit. libros per Ædiles cremandos censuere patres. & manserunt occultati & editi. Quo magis socordiam eorum inridere libet: qui præsenti potentia credunt extingui posse etiam sequentis æui memoriam. Nam contra, punitis ingeniis gliscit auctoritas: neq; aliud externi reges, aut qui eadem sæuitia vsi sunt, nisi dedecus sibi atq; illis gloriam peperere. Cæterum postulandis reis: tam continuus annus fuit, vt feriarum latinarum diebus præfectum vrbis Drusum auspicandi gratia tribunal ingressum adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Marium. quod a Cæsare palam increpitum causa exilii Saluiano fuit. Obiecta publice Cyzicenis incuria cerimoniarum diui Augusti additis violentiæ criminibus aduersum ciues Romanos. & amisere libertatem quam bello Mithridatis meruerant circumsessi: nec minus sua constantia, quam præsidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito qui proconsul Asiam curauerat absoluitur, comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenũ: neq; tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat: Nam vt quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hispania vlterior missis ad Senatum legatis orauit, vt exemplo Asiæ delubrum Tiberio matriq; eius extrueret: qua occasione Cæsar validus alioqui spernendis honoribus: & respondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiuscemodi orationem cepit. Scio.P.C. constantiam meam a plerisq; desideratam, quod Asiæ ciuitatibus nuper idem istud petentibus, non sim aduersatus: Ergo & prioris silentii defensionem, & quid in futurum statuerim simul aperiam. Cũ

diuus

diuus Augustus sibi atq; vrbi Romæ templum apud Pergamum sisti nõ phibuisset qui omnia facta dictaq; eius vice legis obseruẽ. Placitum iam exemplum promptius secutus sum: quia cultui meo veneratio Senatus adiungebatur. Cæterum vt semel recepisse, veniam habuerit: Ita per omnes prouincias effigie numinum sacra, ambitiosum, superbum: & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me.P.C. mortalem esse & hominum officia fungi: satisq; habere, si locum principem impleam: & vos testor, & meminisse posteros volo: qui satis superq; memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum, rerum vestrarum prouidum: constantem in periculis, offensionum pro vtilitate publica non pauidum credant. Hæc mihi in animis vestris templa: hæ pulcherrimę effigies & mansuræ. Nam quę Saxo struuntur, si iudicium posteriorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, ciues, & deos & deas ipsas precor: hos vt mihi ad finem vsq; vitę, quietam & intellegentem humani diuiniq; iuris mentem duint. Illos vt quandocũq; concessero: cum laude & bonis recordationibus facta atq; famam nominis mei prosequantur. Perstititq; posthac secretis etiam sermonibus aspernari talem sui cultũ: quod alii modestiam: multi quia diffideret: quidam vt degeneris animi interpretabãtur. Optumos quippe mortalium altissima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Gręcos: Quirinum apud nos Deum numero additos. Melius Augustum qui sperauerit. Cætera principibus statim adesse: vnum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam: Nam contemptu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimia fortuna socors, & muliebri insuper cupidine incensus: promissum matrimonium flagitante Liuia: componit ad Cæsarem codicillos. Moris quippe tum erat, quanq̃ præsentem, scripto adire. Eius talis forma fuit. Beniuolentia patris Augusti: & mox plurimis Tiberii iudiciis ita insueuisse: vt spes votaq; sua non prius ad deos q̃ ad principum aures conferret. Neq; fulgorem honorum vnquã precatum. Excubias ac labores, vt vnum e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. At tamen quod pulcherrimum adeptum: vt coniunctione Cęsaris dignus crederetur: hinc initium spei. Et quoniam audiuerit Augustum in conlocãda filia nõ nihil etiam de Equitibus Romanis consultauisse: ita si maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, sola necessitudinis gloria vsurum: Non enim exuere imposita munia: satis æstimare firmari domum aduersum iniquas Agrippinæ offensiones:

idq́ liberorum cauſa: Nam ſibi multum ſuperq́ vitæ fore quod tali cũ principe expleuiſſet. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, ſuisq́ in eum beneficiis modice percurſis, cum tempus tanq̃ ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit. Cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent. Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigẽda: ideo ſe nõ illuc decurrere quod promptũ reſcriptu: Poſſe ipſam Liuiã ſtatuere, nubendũ poſt Druſum: an in penatibus iiſdem tolerandũ haberet: Eſſe illi matrem & auiã, propiora cõſilia: ſimplicius acturum: de inimicitiis primum Agrippinæ quas longe acrius arſuras ſi matrimonium Liuiæ, velut in partes domum Cæſarum diſtraxiſſet: Sic quoq́ erumpere æmulationem fœminarum: eaq́ diſcordia nepotes ſuos conuelli. Quid ſi intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim Seiane ſi te manſurum in eodem ordine putas: & Liuiam quę C. Cęſari, mox Druſo nupta fuerit ea mente acturam vt cum Equite Romano ſeneſcat. Ego vt ſinam, credis ne paſſuros, qui fratrem eius, qui patrem maioresq́ noſtros in ſũmis imperiis videre? vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere: ſed illi magiſtratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibusq́ de rebus conſulunt, exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigiũ, legeq́ antiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt: per q́ inuidiam tui me quoq́ incuſant. At enim Auguſtus filiã ſuam Equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule ſi cum in omnis curas diſtraheretur: immenſumq́ attolli prouideret quem cõiunctione tali ſuper alios extuliſſet. C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni trãquillitate vitæ, nullis rei publicę negotiis permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mouemur: quãto validius eſt q̃ M. Agrippæ: mox mihi conlocauit? Atq́ ego hæc pro amicitia non occultaui. Cęterum neq́ tuis neq́ Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intra animum voluta uerim: quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam ad preſens referre: id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum quod non virtutes iſtæ, tuusq́ in me animus mereantur: datoq́ tempore vel in Senatu vel in concione non reticebo. Rurſum Seianus non tam de matrimonio, ſed altius metuens tacita ſuſpitionum, vulgi rumorem, ingruentẽ inuidiã deprecatur. Ac ne adſiduos in domũ cœtus arcendo, infringeret potentiam: aut receptando, facultatem criminantibus pręberet: huc flexit, vt Tiberiũ ad vitã ꝓcul Roma amœnis locis degendã impelleret. Multa quippe prouidebat: ſua in manu aditus: litterarũq́ magna ex parte ſe arbitrum fore, cum

per milites

per milites commearent: mox Cæsarem vergente iam senecta, secretoq; loci mollitum munia Imperii facilius tramissurum: & minui sibi inuidiam, adempta salutantum turba, sublatisq; inanibus, vera potentia augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat: extollens laudibus quietem & solitudinem: quis abesse tedia & offensiones, ac pręcipua rerum maxime agitari: Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenii viro cognitio, cũctantem iam Tiberiũ perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus vocesq; quæ plerũq; veræ & graues coram ingerebantur: Nam postulatio Votieno ob contumelias in Cæsarem dictas testis Æmylius e militaribus viris dum studio probandi cuncta refert, & quãq; inter obstrepẽtes magna adseueratione nititur: audiuit Tiberius probra: quis p occultũ lacerabatur: adeoq; perculsus est: vt se vel statim vel in cognitione purgaturũ clamitaret: precibusq; proximorũ, adulatione omniũ ægre componeret animũ: Et Votienus quidẽ maiestatis pęnis adfectus est. Cæsar obiectã sibi aduersus reos inclementiã, eo peruicacius amplexus Aquiliam adulterii delatã, cũ Vario ligure quamq; Lentulus Getulicus consul designatus lege Iulia damnasset, exilio puniuit: Apidiũq; Merulã q; ĩ acta diui Augusti nõ iurauerat, albo senatorio erasit. Auditæ dehinc Lacedęmoniorũ & Messeniorũ legationes de iure tẽpli Dianę limenetidis: qđ suis a maioribus suaq; in terra dicatũ Lacedæmonii firmabãt annaliũ memoria, vatumq; carminibus, sed Macedonis Philippi cum quo bellassent armis ademptum: ac post. C. Cæsaris & M. Antonii sententia redditũ. Contra Messenii veterem inter herculis posteros diuisionem Peloponessi protulere, suoq; recident Heliatem agrum in quo id delubrum cessisse: monimẽtaq; eius rei sculpta saxis & ære prisco manere. q; si vatum, annaliũ ad testimonia vocenẽ plures sibi, ac locupletioris esse: neq; Philippũ potentia: sed ex vero statuisse: idem regis Antigoni: idem Imperatoris Mumii iudiciũ: sic Milesios permisso publice arbitrio: postremo Atidium Geminum prætorem Achaiæ decreuisse. Ita secũdum Messenios datum. Et Segestani ædem Veneris montem apud Erycum vetustate delapsam restaurari postulauere: nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio: suscepit curã libẽs vt cõsanguineus. Tũc tractatæ Massiliensiũ preces, pbatũq;. P. Rutilii exemplũ: nãq; eũ legibus pulsum ciuẽ sibi Smyrnei addiderãt. quo iure Vulcatius Moschus exul ĩ Massiliẽses receptus, bona sua reip. eorũ vt patriæ reliq̃rat. obiere eo ãno viri nobiles. GN. Lẽtulus, & L. Domitius. Lentulo sup cõsulatũ &

triumphalia de Getis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas: dein magnæ opes innocenter paratæ, & modestæ habitæ. Domitium decorauit pater ciuili bello maris potens, donec Antonii partibus mox Cæsaris misceretur. Auus pharsalica acie pro optumatibus ceciderat: ipse electus cui minor Antonia Octauia genita in matrimonium daretur. Post, exercitu flumen Albim transcendit, longius penetrata Germania, q̃ quisq̃ priorum: easq; ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit &. L. Antonius multa claritudine generis, sed improspera: nam patre eius Iulio Antonio ob adulteriũ Iuliæ morte punito, hunc admodum adulescentulum sororis nepotem seposuit Augustus in ciuitatem Massiliensem, vbi specie studiorum nomen exilii tegeretur: habitus tamen supremis honor ossaq; tumulo Octauiorum inlata per decretum Senatus. Iidem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania admissum a quodã agreste, natiõis Termestinæ: Is prætorẽ puinciæ. L. Pisonẽ pace incuriosum ex ĩprouiso in itinere adortus vno vulnere in mortẽ adfecit: ac pernicitate equi profugus, postq̃ saltuosos locos attigerat dimisso equo per derupta & auia, sequentis frustratus est: neq; diu fefellit; nam prehenso ductoq; per proximos pagos equo, cuius foret, cognitum: & repertus cum tormentis edere conscios adigeretur: voce magna, sermone patrio frustra se interrogari clamitauit: adsisterent socii ac spectarent, nullã vim tantam doloris fore vt veritatem eliceret: idemq; cum postero ad quæsitionem retraheretur: eo nisu proripuit se custodibus, saxoq; caput adflixit: vt statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo cesus habetur: qui pecunias e publico interceptas acrius q̃ vt tolerarent barbari cogebat. Lentulo Getulico. C. Caluisio consulibus decreta triumphi insignia Poppæo Sabino contusis thracũ gentibus: qui montium editis inculti atq; eo ferocius agitabant. Causa motus super hominum ingenium, q pati delectus: & validissimum quéq; militiæ nostræ dare aspernabantur, ne regibus quidem parere nisi ex libidine soliti: aut si mitterent auxilia suos ductores præficere: nec nisi aduersum accolas belligerare. ac tum rumor incesserat fore vt disiecti aliisq; nationibus permixti diuersas in terras traherentur: Sed antequã arma inciperent misere legatos, amicitiam, obsequiumq; memoraturos: & mansura hæc si nullo nouo onere temptarentur: sin vt victis seruitium indiceretur: esse sibi ferrum & iuuentutem, & promptum libertati aut ad mortem animum. simul castella rupibus indita, conlatosq; illuc parentes & coniuges ostentabant, bellumq; impeditum, arduum, cruentũ minitabãtur.

At Sabinus

At Sabinus donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus responsis dum Pomponius Labeo e Mœsia cũ legione, rex Rhoemetalces cum auxiliis popularium qui fidem non mutauerant veniret: Addita præsenti copia, ad hostem pergit, compositum iam per angustias saltuum: quidam audentius apertis in collibus visebantur: quos dux Romanus acie suggressus haud ægre pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco cõmunitis valida manu montem occupat, angustum, & æquali dorso continuum vsq; ad proximum castellum: quod magna vis armata aut incondita tuebatur. simul in ferocissimos qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudiis persultabant, mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur crebra & inulta vulnera fecere: propius incedẽtes eruptione subita turbati sunt: receptiq; subsidio Sycambræ cohortis: quã Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta thracibus: quos nobis adfuisse memoraui: iisq; permissum vastare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemq; in castris tutã & vigilem capesserent. idprimo seruatum: mox versi in luxum & rapti opulentia, omittere stationes: lasciuia epularum aut sonno & vino procũbere. Igitur hostes incuria eorum cõperta duo agmina parant: quorum altero populatores inuaderentur: alii castra Romana adpugnarent: non spe capiendi: sed vt clamore, telis, suo quisq; periculo intentus, sonorem alterius prœlii non acciperet: Tenebræ insuper delectæ augendam ad formidinem. sed qui vallũ legionum temptabant, facile pelluntur. Thracum auxilia repẽtino concursu territa cum pars munitionibus adiacerent: plures extra pabularentur: tanto infensius cæsi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad suum, patriæq; seruitium incusabantur. Postera die Sabinus exercitum æquo loco ostendit: si barbari successu noctis alacres prœlium auderent. et postq̃ castello, aut cõiunctis tumulis non digrediabantur: obsidium cœpit per præsidia: quæ opportune iam muniebat: dein fossam loricamq; contexens quatuor millia passuum ambitu amplexus est. tum paulatim, vt aquam pabulũq; eriperet: contrahere claustra arctaq; circũdare. & struebatur agger, vnde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem iacerentur: sed nihil æque q̃ sitis fatigabat: cum ingens multitudo bellatorũ imbellium vno reliquo fonte vterentur. Simul æque armenta (vt mos barbaris) iuxta clausa egestate pabuli exanimari: adiacere corpora

hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat. pollui cuncta sanie, odore, contactu: rebusq; turbatis malum extremum discordia accessit. his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter se ictus parantibus: & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent. neq; ignobiles quamuis diuersi sententiis: verum e ducibus, Dinis prouectus senecta & longo vsu, vim atq; clementiam Romanam edoctus ponenda arma, vnum adflictis id remedium differebat. Primusq; se cum coniuge & liberis victori permisit. secuti aetate aût sexu imbecilli: & quibus maior vitae q̃ gloriae cupido. At iuuentus Tarsam inter & Turesim distrahebatur: vtriq; destinatum cum libertate occidere. sed Tarsa properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum: demisso in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem opperitur, haud nescio duce nostro. Igitur firmatae stationes densioribus globis: & ingruebat nox nimbo atrox: hostisq; clamore turbido, modo per vastum silentium incertos obsessores effecerat. Quum Sabinus circumire, hortari: ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiãtibus aperirent: sed sua quisq; munia seruarent immoti, telisq; non in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, praeustas sudes, decisa robora iacere: nunc virgultis et cratibus & corporibus exanimis complere fossas: quidam pontes & scalas ante fabricati inferre propugnaculis: eaq; prehensare, detrahere, & aduersus resistentis cominus niti: miles contra deturbate telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His partae victoriae spes: & si cędant, insignitius flagitium: illis extrema iam salus, & adsistentes plerisq; matres & coniuges, earumq; lamenta, addunt animos: nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuisa, suorum atq; hostium ignoratio: & montis anfractu repercussae veluta tergo voces adeo cuncta miscuerant: vt quaedam munimenta Romani quasi perrupta omiserint: neq; tamen peruasere hostes nisi admodum pauci: cęteros deleto promptissimo quoq; aut saucio, adpetẽte iam luce trusere ad sũma castelli: vbi tandem coacta deditio & proxima sponte inimicorum recepta: reliquis quo minus vi aut obsidio subigerentur praematura montis Haemi & saeua hyems subuenit. At Romę cõmota principis domo vt series futuri in Agrippinam exitii inciperet Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens pretura, modicus dignationis, & quoquo

& quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiæ adulterum Furnium, veneficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tū & periculo propinquæ accensa pergit ad Tiberiū, ac forte sacrificantē patri repperit: quo initio inuidiæ, nō eiusdē ait mactare diuo Augusto victimas, & posteros eius insectari: nō in effigies mutas diuinū spiritū transfusum: sed imaginē verā cęlesti sanguine ortam intellegere discrimen, suscipere sordes: frustra Pulchrā præscribi: cui sola exitii causa sit, ꝙ Agrippinam stulte prorsus ad cultū delegerit: oblita Sosiæ ob eadem adflictæ. Audita hæc raram occulti pectoris vocē elicuere: correptāq; Gręco versu admonuit: ideo lædi quia nō regnaret. Pulchra & Furnius damnant̄: Afer primoribus oratorū additus, diuulgato ingenio & secuta adseueratione Cæsaris: qua suo iure disertū eum appellauit: mox capessendis accusationibus, aut reos tutando prosperiore eloquentiæ q̄ morum fama fuit: nisi ꝙ ætas extrema multū etiā eloquentiæ dempsit: dum fessa mente retinet silentii impatientiā. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata: cū viseret eam Cæsar, profusis diu ac p silentiū lachrymis: mox inuidiam & preces ordit̄: subueniret solitudini: daret maritū: habilē adhuc iuuentā sibi: neq; aliud ꝓbis q̄ ex matrimonio solatiū: esse in ciuitate:
Germanici cōiugē: ac liberos eius recipere dignaret̄.
Sed Cæsar nō ignarus quātū ex Rep. peteretur: ne tamen offensionis aut metus manifestus foret sine respōso, quāq; instantē, reliquit. Id ego a scriptoribus annaliū nō traditum, repperi in cōmentariis Agrippinæ filiæ. Quæ Neronis principis mater vitā suam & casus suorū posteris memorauit. Cæterū Seianus mœrentem & improuidam altius perculit: imissis qui per speciē amicitiæ monerēt: paratū ei venenū: vitādas soceri epulas. atq; illa simulationū nescia: cū propter discumberet, nō vultu aut sermone flecti: nullos attingere cibos: donec aduertit Tiberius: forte, an quia audiuerat? idq; quo acrius experiret̄, poma vt erant adposita laudans nurui suæ manu tradidit. aucta ex eo suspitio Agrippinæ: & intacta ore seruis tramisit: nec tamen Tiberii vox corā secuta: sed obuersus ad matrē: nō mirū ait si quid seuerius in eam statuisset, a qua veneficii insimularetur. Inde rumor parari exitiū: neq; id Imperatorem palā audere: secretū ad perpetrandū quæri. Sed Cæsar quo famā auerteret adesse frequēs Senatui: Legatosq; Asiæ ambigentes quanam in ciuitate tēplū statueret̄ pluris p dies audiuit. Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuersæ: neq; multū inter se distantia memorabāt: de vetustate generis: studio in populū Romanū per

bella Persi & Aristonici aliorumq; regum. Verũ Hypęponi Tra-
lianiq; Laodicenis, ac Magnetibus simul tramissi, vt parũ validi-
ne Ilienses quidem cum parentem vrbis Romæ Troiam referrẽt:
nisi antiquitatis gloria pollebãt: paulũ addubitatũ: q; Alicarnassii
mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas
viuoq; in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos
(eo ipso nitebãtur, ædem Augusto ibi sitam) satis adeptos creditũ.
Ephesii Milesiiq;: hi Apollinis, illi Dianæ cerimonia occupauisse
ciuitates visi. Ita Sardianos inter Smyrnęosq; deliberatũ. Sardiani
decretum Etruriæ recitauere, vt consanguinei: nam Tyrrhenum
Lydumq; Atye rege genitos ob multitudinem diuisisse gentem:
Lydum patriis in terris resedisse: Tyrrheno datũ nouas vt cõderet
sedes. & ducum e nominibus indita vocabula illis per Asiam: his
in Italiã: auctamq; adhuc Lydorũ opulentiam missis in Græciam
populis: cui mox a Pelope nomen: simul litteras Imperatorũ: & di-
cta nobiscũ fœdera bello Macedonũ: vbertatẽq; fluminũ suorũ:
temperiem cœli, ac dites circũ terras memorabãt. At Smyrnęi re-
petita vetustate: seu Tantalus Ioue ortus, illos: siue Theseus diuina
& ipse stirpe: siue vna Amazonũ cõdidisset, transcendere ad ea: q̃s
maxime fidebãt, in populũ Romanũ officiis: missa nauali copia
nõ modo externa ad bella: sed quæ in Italia tolerabãt: seq; primos
templũ vrbis Romæ statuisse. M. Porcio cõsule: magnis quidem
iam Romani populi rebus: nõdũ tñ ad sũmum elatis: stãte adhuc
punica vrbe: & validis per Asiã regibus: simul. L. Sullã testem ad-
ferebãt grauissimo in discrimine exercitus ob asperitatẽ hyemis: &
penuriã vestis: cũ id Smyrnã in cõcionẽ nunciatũ foret: omnes qui
adstabãt detraxisse corpori tegmina, nostrisq; legiõibus misisse. Ita
rogati sñiam p̃res Smyrnęos ꝓtulerũt. Cẽsuitq; Vibius Marcus vt
M. Lepido, cui ea ꝓuincia obuenerat, sup numerũ legaretẽ q̃ tẽpli
curã susciperet: & q̃a Lepidus ipse deligi se p modestiã abnuebat
Valerius Naso e prætoriis sorte missus est. Interq; diu meditato,
prolatoq; sæpius cõsilio: tandẽ Cęsar in campaniã specie dedicãdi
templũ apud Capuã Ioui, apud Nolã Augusto: sed certus procul
vrbe degere. Causam abscessus (quãq̃ secutus plurimos auctoꝝ ad
Seiani artes rettuli) quia tñ cęde eius patrata sex postea annos pari
secreto cõiunxit, plærũq; permoueor: nũ ad ipsum referri verius sit
sæuitiã ac libidinẽ cũ factis promeret: locis occultãtis. Erant qui
crederẽt in senectute quoq; corporis habitũ pudori fuisse: quippe
illi pręgracilis & incurua proceritas: nudus capillo vertex: vlcerosa
facies: ac plęrũq; medicaminibus interstincta: & Rhodi secreto vi-

tare

tare cœtus: recōdere voluptates insuerat. Tradiť etiā matris impo/tētia extrusum: quā dominationis sociā aspernabať: neq; depellere poterat, cū dominationē ipsam donū eius accepisset. Nam dubitauerat Augustus Germanicū sororis nepotem, & cūctis laudatū rei Romanæ imponere: sed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicū: sibi Tiberiū adsciuit: idq; Augusta exprobrabat: reposcebat. Profectio arcto comitatu fuit: vnus Senator cōsulatu functus Cocceius Nerua cui legū peritia: Eques Romanus pręter Seianum ex inlustribus Curtius Atticus: cęteri liberalibus studiis prędíti, ferme Gręci quorū sermonibus leuareť. Ferebāt periti cœlestiū iis motibus siderū excessisse Roma Tiberiū: vt reditus illi negaretur: vnde exitii causa multis fuit: pperū finē vitę cōiectātibus, vulgātibusq;: Neq;.n.tā incredibilem casum puidebāt: vt vndecim p annos libens patria careret. Mox patuit breue cōfiniū artis, & falsi: veraq; q̄ obscuris tegereť: Nā in vrbem nō regressurū, haud forte dictū: cæterorū nescii egere, cū propinquo rure, aut litore: & sępe mœnia vrbis adsidēs extremā senecta cōpleuerit. Ac forte illis diebus oblatum Cęsari anceps periculū auxit vana rumoris: prębuitq; ipsi materiē cur amicitiæ constantiæq; Seiani magis fideret. Vescebanť in villa cui vocabulū spelūcę Mareamūdanū inter Fundanos mōtes, natiuo ī specu: Eius os lapsis repēte saxis obruit quosdā ministros: hinc metus in omnes: & fuga eorum qui conuiuium celebrabāt. Seianus genu, vultuq; & manibus sup Cęsarē suspensus opposuit sese incidētibus: atq; habitu tali reptus est a militibus qui subsidio venerāt. Maior ex eo: & q̄q̄ exitiosa suaderet: vt nō sui anxius cū fide audiebať: adsimulabatq; iudicis partes aduersus Germanici stirpem: subditis q accusatorū nomina sustinerent: maximeq; insectareť Neronē pximū successioni: & quāq̄ modesta iuuēta, plęrūq; tn̄ quid in pręsentiarū cōduceret, oblitū: dū a libertis & clientibus apiscendę potentię properis extimulatur: vt erectū & fidentē animi ostēderet: velle id Populū Romanū: cupere exercitus: neq; ausurū cōtra, Seianū, qui nunc patientiā senis, & segnitiā iuuenis iuxta insultet. Hęc atq; talia audienti nihil quidē prauæ cogitationis: sed interdū voces pcedebāt cōtumaces: & incōsultę: quas adpositi custodes exceptas auctasq; cū deferrēt: neq; Neroni defendere dareť, diuersæ insuper sollicitudinū formæ oriebanť: Nā alius occursum eius vitare: quidā salutatione reddita statim auerti: pleriq; inceptū sermonē abrumpere: insistētibus cōtra, inridentibusq; qui Seiano fautores aderant. Enimuero Tiberius toruus, aut falsum renidens vultu: seu loquereť: seu taceret iuuenis, crimen ex silentio, ex voce:

ne nox qdé secura: cũ vxor vigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ: atq; illa Seiano patefaceret: q fratré quoq; Neronis Drusum traxit in ptes spe obiecta pncipis loci: si prioré ætate & iá labefactũ demouisset. Atrox Drusi ingeniũ sup cupidiné potétię, & solita fratribus odia, accédebat inuidia: q mater Agrippina pmptior Neroni erat: Neq; tñ Seianus ita Drusum fouebat: vt nó in eũ quoq; semina futuri exitii meditaret, gnarus pferocé & insidiis magis opportunũ. Fine anni excessere insignes viri Asinius Agrippa claris maioribus q̃ vetustis: vitaq; nó degener. Et. Q. Haterius familia Senatoria, eloquétię quoaduixit celebratę: moniméta ingenii eius haud pinde retinét. Scilicet impetu magis q̃ cura vigebat: vtq; aliorũ meditatio & labor in posterũ valescit: sic Hateri: canorũ illud & profluẽs cũ ipso simul extinctũ est. M. Licinio. L. Calpurnio coss. ingentiũ bellorũ cladé ęquauit malũ íprouisum: eius initiũ simul & finis extitit. Ná cępto apud Fidená amphitheatro Atilius qdá libertini generis quo spectaculũ gladiatorũ celebraret: neq; fũdaméta p solidũ subdidit: neq; firmis nexibus ligneá cõpagé supstruxit vt q nó abũdátia pecunię: nec municipali ambitione: sed in sordida mercede id negotiũ q̃siuisset. Adfluxere auidi taliũ imperitáte Tiberio, pcul voluptatibus habiti: virilis ac muliebris sexus, oís ætas ob ppinquitaté loci effusus: vnde grauior pestis fuit: cõferta mole, dein conuulsa: dũ ruit intus, aut in exteriora effundit: íméfamq; vim mortaliũ spectaculo intétos, aut qui circũ adstabát pręceps trahit, atq; operit. Et illi quidé quos principiũ stragis in morté adflixerat: vt tali sorte cruciatũ effugere. Miserádi magis quos abrupta parte corporis, nódũ vita deseruerat: qui p diem visui p nocté vlulatibus & gemitu cõiuges, aut liberos noscebát. Iam cæteri fama exciti: hic fratré, propinquũ ille, alius parentes lamentari: etiá quorũ diuersa de causa amici aut necessarii aberant, pauere tñ: Neq; dũ comperto quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta cõcursus ad exanimos cõplectentiũ, osculantiũ: & sępe certamen si confusior facies: & par forma aut ætas errorem adgnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominũ millia eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautũq; in posterũ Senatus cõsulto: ne qs gladiatoriũ munus ederet: cui minor quadringentorum milliũ res: ne ue amphitheatrum imponeret, nisi solo firmitatis spectatæ. Atilius in exilium actus est. Cæterũ sub recétem cladem patuere procerũ domus, fomenta, & medici passim prębiti: fuitq; vrbs per illos dies, quáq̃ mœsta facie, veterũ institutis similis: qui magna post prœlia saucios largitione: & cura sustétabát. Nondũ ea clades exoleuerat: cum ignis

cum ignis violentia vrbē vltra solitū adfecit: deusto monte Cęlio: feralemq; annū ferebant: & ominibus aduersis susceptum principi cōsilium absentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahētes: ni Cęsar obuiā isset: tribuēdo pecunias ex modo detrimenti. Actęq; ei grates apud Senatū ab inlustribus: famaq; apud populū: quia sine ambitione, aut proximorum precibus ignotos etiā & vltro accitos munificētia iuuerat. Addunt sententiæ vt mons Cęlius in posterū Augustus appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus sola Tiberii effigies sita in domo Iunii Senatoris inuiolata mansisset: euenisse id olim Claudiæ Quintiæ: eiusq; statuam vim igniū bis elapsam, maiores apud ædem matris deum consecrauisse: sanctos acceptosq; numinibus Claudios: & augendam cęrimoniam loco, in quo tantū in principem honorem dii ostenderent. Haud fuerit absurdum tradere montem eum antiquitus Querquetulanum co/gnomēto fuisse: q; talis siluæ frequens, fęcundusq; erat: mox Cęliū appellitatū a Cęle Vibenna: qui dux gentis Etruscæ cum auxilium appellatum tauisset: sedem eam acceperat a Tarquinio prisco: seu quis alius regum dedit: nam scriptores in eo dissentiunt: cętera nō ambigua sunt. magnas eas copias per plana etiā ac foro ꝑpinqua habitauisse: vnde Thuscū vicū e vocabulo aduenarū dictū. Sed vt studia ꝑcerū, & largitio principis aduersum casum solatiū tulerāt, ita accusatorū maior in dies & infestior vis sine leuamento grassa/batur: corripueratq; Varum Quintilium diuitem & Cęsari pro/pinquum Domitius Afer Claudiæ Pulchræ matris eius condem/nator: nullo mirante q; diu egens: & parto nup præmio male vsus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellā socium dela/tionis extitisse miraculo erat: quia claris maioribus, & Varo con/nixus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditū ibat. Re/stitit tñ Senatus & opperiendum Imperatorem censuit: quod vnū vrgentiū malorū suffugiū in tempus erat. At Cęsar dedicatis per Cāpaniā tēplis q̄q̄ edicto monuisset ne quis quietē eius irrūperet: cōcursusq; oppidanorū disposito milite ꝑhiberent: perosus tamen municipia & colonias, omniaq; in cōtinēti sita, Capreas se in insulā abdidit, triū milliū freto ab extremis Surrētini promontorii diiū/cti. Solitudinē eius placuisse maxime crediderim: q̄m importuo/sum circa mare: & vix modicis nauigiis pauca subsidia: neq; adpu/lerit quisq̄ nisi gnaro custode: Cœli temperies hyeme mitis obie/ctu montis quo sæua ventorū arcentur: æstas in Fauonium obuer/sa: & apto circū pelago pamœna: prospectabatq; pulcherrimū sinū anteq̄ Vesuuius mons ardescens faciē loci verteret. Græcos ea te/

nuisse, Capreasq; Thelebois habitatas fama tradit. Sed tū Tiberius duodecim villarū noībus, & molibus insederat: quāto intētus olim publicas ad curas, tāto occultior in luxus, & malū otium resolutus. Manebat quippe suspitionū & credēdi temeritas, quā Seianus au/gere etiā in vrbe suetus, acrius turbabat: nō iam occultis aduersum Agrippinā & Neronē insidiis: qs additus miles, nūcios, introitus, aperta, secreta velut in annales referebat: vltroq; struebant̄ qui mo nerēt pfugere ad Germaniæ exercitus: vel celeberrimo fori effigiē diui Augusti amplecti: Populūq;, ac Senatū auxilio vocare. Eaq; spreta ab illis, velut pararēt, obiiciebāt̄. Iunio Sillano & Silio Ner ua coss. fœdū anni principiū incessit, tracto in carcerē inlustri Eqte Romano Titio Sabino ob amicitiā Germanici: Neq;.n. omiserat cōiugē, liberosq; eius pcolere: sectator domi: comes ī publico: post tot cliētes vnus, eoq; apud bonos laudatus: & grauis iniquis. Hūc Latinius Latiaris: Porcius Cato, Petitius Rufus. M. Opsius ptura fūcti adgrediūt̄, cupidine cōsulatus: ad quē nō nisi p Seianū aditus: neq; Seiani volūtas nisi scelere qrebat̄. Cōpositū īter ipsos vt Latia ris q modico vsu Sabinū cōtingebat, strueret dolū: cæteri testes ad/essent: deinde accusationē inciperēt. Igit̄ Latiaris iacere fortuitos primū sermones: mox laudare constantiā, q nō vt cæteri florentis domus amicus, adflictā deseruisset: Simul honora de Germanico Agrippinā miserās differebat. Et postq̄ Sabinus (vt sunt molles in calamitate mortaliū animi) effudit lachrymas, iūxit q̄stus: audētius iam onerat Seianū: sæuitiā, supbiā, spes eius: ne in Tiberiū qdē cō/uitio abstinet. Iiq; sermones tanq̄ vetita miscuissent, speciem arctę amicitiæ facere. Ac iā vltro Sabinus quęrere Latiarē, ventitare do/mū: dolores suos quasi ad fidissimū deferre. Cōsultāt quos memo raui: quo nā modo ea pluriū auditu acciperēt̄: nā loco in quē coi/bat̄ seruāda solitudinis facies: & si pone fores adsisterēt̄: metus vi/sus, sonitus, aut forte ortæ suspitiōes erāt. Tectū inter & laquearia tres Senatores, haud minus turpi latebra q̄ detestāda fraude, sese ab/strudūt: foraminibus & rimis aurē admouēt. Interea Latiaris rep/tum in publico Sabinū, velut recēs cognita narraturus: domū & in cubiculū trahit. Pręteritaq; & instātia quorū adfatim copia: ac no uos terrores cumulat. Eadē ille: & diutius: q̄to mœsta, vbi semel prupere difficilius reticent̄. Properata inde accusatio: missisq; ad Cęsarem litteris ordinem fraudis: suumq; ipsi dedecus narrauere. Non alias magis anxia & pauens ciuitas: egens aduersum proxi/mos: congressus, colloquia, notæ ignotæq; aures vitari: etiam muta atq; inanima, tectum & parietes circunspectabantur. Sed

Cęsar

Cæſar ſolénia incipientis anni kal. Ianuarias epiſtula precatus vertit in Sabinũ, corruptos quoſdã libertorũ, & petitũ ſe arguẽs ultionem[que] haud obſcure poſcebat, nec mora, quin decerneret. & trahebatur dãnatus, quãtũ obducta veſte, & adſtrictis faucibus niti poterat clamitans: ſic inchoari annũ: has Seiano victimas cadere. quo intẽdiſſet oculos, quo verba acciperẽt: fuga, vaſtitas, deſeri itinera, fora: & quidã regrediebant, oſtentabant[que] ſe rurſum, id ipſum pauentes quod timuiſſent: quem.n. diẽ vacuũ pœna? vbi inter ſacra & vota, quo tempore verbis etiã profanis abſtineri mos eſſet: vincla & laqueus inducant: nõ prudentẽ Tiberiũ tantã inuidiã adiiſſe: quęſitũ meditatũ[que]: ne quid impedire credat, quo minus noui magiſtratus quo modo delubra & altaria ſic carcerẽ recludãt. Secutæ inſuper litteræ grates agẽtis [quod] hominẽ iſenſum Reip. puniuiſſent, adiecto, trepidã ſibi vitã, ſuſpectas inimicorũ inſidias, nullo nominatim cõpellato: ne[que] tñ dubitabatur in Neronẽ & Agrippinã intẽdi. Ni mihi deſtinatũ foret ſuũ quæ[que] in annũ referre, auebat animus antire, ſtatim[que] memorare exitus quos Latinius at[que] Opſius cæteri[que] flagitii eius repertores habuere: nõ modo poſtq̃. C. Cæſar rerum potitus eſt: ſed incolumi Tiberio, qui ſcelerum miniſtros vt peruerti ab aliis nolebat: ita plerum[que] ſatiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit: verum has at[que] alias ſontiũ pœnas in tempore trademus. Tũ cenſuit Aſinius Gallus cuius liberorum Agrippina matertera erat: petendũ a principe vt metus ſuos Senatui fateret, amoueri[que] ſineret. Nullã æque Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus ſuis q̃ diſſimulationem diligebat: eo ægrius accepit recludi quæ premeret: Sed mitigauit Seianus non Galli amore, verũ vt cũctationes principis aperirent: gnarus lentũ in meditando: vbi prorupiſſet, triſtibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortẽ obiit: quã neptem Auguſtus conuictã adulterii damnauerat proiecerat[que] in inſulam Trimerum, haud procul Apulis littoribus: illic viginti annis exiliũ tolerauit, Auguſtæ ope ſuſtentata: quæ florentes priuignos, cum per occultũ ſubuertiſſet, miſericordiam erga adflictos palam oſtentabat. Eodem anno Friſii Transrhenanus populus pacem exuere: noſtra magis auaritia q̃ obſequii impatientes. Tributum iis Druſus iuſſerat modicum: pro anguſtia rerum: vt in vſus militares coria boum penderent: nõ intẽta cuiuſq̃ cura, quæ firmitudo, quæ mẽſura: donec Olẽnius e primipilaribus, regẽdis Friſiis impoſitus terga Vrorum delegit: quorũ ad formã acciperent. Id aliis quo[que] nationibus arduum: apud Germanos difficilius tolerabatur: quis

ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armēta sunt: ac primo boues ipsos, mox agros: postremo corpora cōiugū, aut liberorū seruitio tradebant. Hinc ira & questus & postq̄ nō subueniebat: remediū ex bello: rapti qui tributo aderāt milites, & patibulo adfixi: Olénius infensos fuga præuenit: receptus castello cui nomen Fleuū: & haud spernēda illic ciuiū sociorūq; manus litora oceani pręsidebat. Quod vbi. L. Apronio inferioris Germanię ꝓprætore cognitū: vexilla legionū, e supiore ꝓuincia: peditūq; & equitū auxiliariū delectos acciuit: ac simul vtrūq; exercitū Rheno deuectū Frisiis intulit, soluto iā castello obsidio, & ad sua tutāda digressis rebellibus. Igitur ꝓxima æstuaria aggeribus & pontibus traducēdo grauiori agmini firmat: atq; interim reptis vadis alā Cāninefatem: & quod peditū Germanorū inter nostros męrebat, circūgredi terga hostium iubet: qui iā acie cōpositi pellunt, turmas sociales, eqtesq; legionū subsidio missos. Tū tres leues cohortes, ac rursum duæ: dein tēpore īteriecto, acrius eques īmissus, satis validi si simul incubuissent: p interuallū aduētantes, neq; constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientiū auferebant. Cethecio labeoni Legato quintæ legionis, quod reliquū auxiliorū tradit. atq; ille dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionū implorabat: Prorūpunt quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiūt cohortis, alasq; fessas vulneribus: neq; dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit: quamq̄ multi tribunorum, præfectorumq; & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum a transfugis nongentos Romanorū apud lucū, quem Baduhennæ vocāt, pugna in posterū extracta, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipēdiarii villa: postq̄ proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna ne cui bellum permitteret. Neq; Senatus in eo cura, an Imperii extrema dehonestarentur. Pauor internos occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebat. Ita quamq̄ diuersis super rebus consulerentur, aram clementiæ, aram amicitiæ, effigiesq; circum Cæsaris ac Seiani censuere: crebrisq; precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem aut propinqua vrbi digressi sunt: satis visum omittere insulam: & in proximo campaniæ aspici: eo venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Seianum: cuius durior congressus, atq; eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur: satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium

spectantis

ſpectanti: quippe Romæ ſueti diſcurſus, & magnitudini vrbis incertum, quod quiſque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo diſcrimine noctem ac diem iuxta gratiam aut faſtus ianitorum perpetiebantur: donec idque vetitum: & reuenere in vrbé trepidi, quos non ſermone, non viſu dignatus erat: quidam male alacres, quibus infauſtæ amicitiæ, grauis exitus iminebat. Cæterũ Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cum coram GN. Domitio tradidiſſet, in vrbe celebrari nuptias iuſſit. In Domitio, ſuper vetuſtatem generis, propinquũ Cæſaribus ſanguinem delegerat. Nam is auiam Octauiam, & per eam Auguſtũ auunculum præferebat.

LIBRI QVARTI FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER QVINTVS.

VBELLIO ET FVSIO COSS. quorũ vtriq; Geminus cognomentũ erat, Iulia Augusta mortem obiit: ætate extrema: Nobilitatis per Claudiã familiã & adoptione Liuiorũ Iuliorumq; clarissimæ. primum ei matrimoniũ & liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Perusino profugus pace inter Sex. Pompeiũ ac Triumuiros pacta in vrbẽ rediit. Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertũ an inuitam, adeo properus vt ne spatio quidem ad enitendum dato penatibus suis grauidam induxerit: nullam posthac sobolem edidit, sed sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa cõmunes pronepotes habuit: sanctitate domus priscum ad morem: comis vltra q̃ antiquis fœminis probatum: mater impotens, vxor facilis: & cum artibus mariti, simulatione filii bene composita. Funus eius modicum: testamentum diu inritum fuit: laudata est pro rostris a. C. Cæsare pronepote qui mox rerum potitus est. At Tiberius quod supremis in matrem officiis defuisset nihil mutata amœnitate vitæ magnitudinem negociorum per litteras excusauit, honoresq; memoriæ eius ab Senatu large decretos quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis: & addito ne cœlestis religio decerneret: sic ipsam maluisset: quin & parte eiusdem epistulæ increpuit amicitias muliebres, Fusium consulem oblique perstringens. is gratia Augustæ floruerat, aptus alliciendis fœminarum animis: dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere solitus, quarum apud præpotentes in longum memoria est. Cæterum ex eo prærupta iam & vrgens dominatio: nam incolumi Augusta erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obsequium: neq; Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exoluti proruperunt: missæq; in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem allatas & cohibitas ab Augusta credidit vulgus: haud enim multum post mortem eius recitatæ sunt. verba inerant quæsita asperitate: sed non arma, non rerum nouarum studium: amores iuuenũ, & impudicitiam nepoti obiectabat: in nurum ne id quidem confingere ausus: adrogantiam oris & contumacem animum incusauit, magno

uit, magno Senatus pauore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahũtur, vt referretur postulauere: promptissimo Cotta Messalino cum atroci sententia: sed aliis a primoribus maximeq; a magistratibus trepidabat: quippe Tiberius & si infense inuectus, cætera ambigua reliquerat. Fuit in Senatu Iunius Rusticus componendis patrum actis delectus a Cæsare, eoq; meditationis eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neq; enim ante specimen constantiæ dederat) seu praua solertia, dum imminentium oblitus incerta pauet, inserere se dubitantibus ac monere consules ne relationem inciperent: disserebatq; breuibus momentis summa verti posse quãdoq; Germanicis Titium pœnitentiæ senis simul

* 1 populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens: circũsistit curiam, faustiq; in Cæsarem ominibus falsas litteras & principe inuito exitium domui eius intendi clamitat: ita nihil triste illo die patratũ. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Seianum sententiæ exercentibus plerisq; per occultum, atq; eo procacius libidinem ingeniorum: vnde illi ira violẽtior, & materies criminandi: spretum dolorem principis: ab Senatu desciuisse populum: audiri iam & legi nouas contiones, noua patrum cõsulta: quid reliquum nisi vt caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis secuti forent duces Imperatoresq; deligerent? Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotem & nurum probris, increpitaq; per edictũ plebe questus apud patres quod fraude vnius Senatoris Imperatoria maiestas elusa publice foret: integra tamen sibi cũcta postulauit: nec vltra deliberatum quo minus non quidem extrema decernerent: id enim vetitũ, sed paratos ad vltionem vi principis impediri testarentur

* 2 Quattuor & quadraginta orationes super ea re habitæ ex quis ob metũ paucæ: plures adsuetudine mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui

versa est fortuna: & ille quidem qui collegam & generum adsciuerat, sibi ignoscit: cæteri quem per dedecora fouere: cum scelere insectantur.

miserius sit ob amicitiam accusari: an amicũ accusare haud discreuerim: non crudelitatem, non clemẽtiam cuiusq̃ experiar: sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum: Vos obtestor ne memoriam nostri per mœrorem q̃ læti retineatis, adiiciendo me quoq; iis qui fine egregio publica mala effugerũt. Tũc singulos vt cuiq; adsistere adloqui animus erat retinens aut dimittens partem diei

L

absumpsit: multoq; adhuc cœtu & cunctis intrepidū vultum eius spectantibus: cū superesse tempus nouissimis crederent, gladio quē sinu abdiderat incubuit. neq; Cæsar vllis criminibus aut probris defunctū insectatus est: cū in Blæsum multa fœdaq; incusauisset. Relatum inde de. P. Vitellio & Pomponio Secūdo, illum indices arguebant: claustra ærarii cui præfectus erat, & militarem pecuniā rebus nouis obtulisse. Huic a Cōsidio prætura functo obiectabatur Velii Galli amicitia, qui punito Seiano in hortos Pomponii quasi fidissimū ad subsidiū perfugisset: neq; aliud periclitantibus auxilii q̄ in fratrum constantia fuit, qui vades extitere: mox crebris prolationibus spem ac metū iuxta grauatus Vitellius petito p speciem studiorum scalpro, leuem ictum venis intulit: vitamq; ægritudine animi finiuit. At Pomponius multa morū elegantia, & ingenio inlustri dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur, vanescente quamq̄ plebis ira, ac plerisq; per priora supplicia lenitis: igitur portantur in carcerem filius imminentium intellegens: puella adeo nescia vt crebro interrogaret, quod ob delictū, & quo traheretur? neq; facturam vltra: &, posse se puerili verbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, quia triumuirali supplicio affici virginem inauditum habebatur: a carnifice laqueum iuxta compressam, exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Asia atq; Achaia exterritæ sunt acri magis quam diuturno rumore: Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum: & erat iuuenis haud dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis velut agnitus, per dolumq; comitantibus alliciebantur ignari fama nominis: & promptis Græcorum animis ad noua & mira: quippe lapsum custodiæ pergere ad paternos exercitus: Ægyptum aut Syriam inuasurum fingebāt simul, credebantq;: iam iuuentutis concursu iam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus & inanium spe: Cum auditū id Pompeio Sabino. Is Macedoniæ tum intētus, Achaiam quoq; curabat. Igitur quo vera seu falsa antiret Toronçū Thermęūq; sinū præfestinās: mox Eubœam Ægæi maris insulā & Piræeum atticæ oræ: dein Corinthiense litus, angustiasq; Isthmi euadit: mariq; alio Nicopolim Romanā coloniā ingressus: ibi demū cognoscit sollertius īterrogatū quisnā foret? dixisse. M. Sillano genitū: & multis sectatorū dilapsis, ascendisse nauem, tamq̄ Italiam peteret: scripsitq; hæc Tiberio. neq; nos originem finem ue eius rei vltra cōperimus. Exitu anni diu aucta discordia cōsulum erupit: nā Trio facilis ca-

pessendis

pessendis inimicitiis & foro exercitus vt segnē Regulū ad opprimēdos Seiani ministros oblique perstrinxerat: ille nisi lacesseret modestiæ retinēs, nō modo retudit collegā, sed vt noxiū coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisq; patrū orātibus ponerēt odia in pniciem itutai māsere infensi ac minitātes, donec magistratu abirēt. GN. Domitius & Camillus Scribonianus cōsulatū inierāt cū Cæsar tramisso quod Capreas & Surrētū interluit freto, campaniā prælegebat, ambiguus an vrbē intraret: seu quia cōtra destinauerat speciem venturi simulās & sæpe in ꝓpinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis: saxa rursum & solitudinē maris repetiit: pudore scelerū & libidinū: quibus adeo indomitis exarserat: vt more regio pubem ingenuā stupris pollueret: nec formā tantū & decora corpora: sed in his modestā pueritiā: in aliis imagines maiorū incitamentū cupidinis habebat. tuncq; primū ignota ante vocabula reperta sunt: sellariorū & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia: præpositiq; serui q quęrerent, ptraherēt: dona in ꝓmptos, minas aduersum abnuētes: & si retinerēt ꝓpinquus aut parēs, vim, raptus, suaq; ipsi libita velut in captos exercebāt. At Romæ principio anni quasi recēs cognitis Liuiæ flagitiis, ac nō pridem etiā punitis: atroces sentētiæ dicebant: in effigies quoq; ac memoriā eius: & bona Seiani ablata ærario vt in fiscū cogerent, tum rettulere Scipiones. Hæc & Sillani & Cassii iisdē ferme aut paulū īmutatis verbis adseueratione multa censebāt: cū repente Togonius Gallus dū ignobilitatē suā magnis nominibus inserit p deridiculū audit. Nā principem orabat deligere Senatores ex quis viginti sorte ducti & ferro accincti quotiēs curiā inisset salutem eius defenderēt. crediderat nimirū epistulæ subsidio sibi alterū ex cōsulibus poscētis: vt tutus a Capreis vrbē peteret. Tiberius tñ ludibria seriis permiscere solitus egit gratis beneuolentiæ patrū: Sed quos omitti posse: quos deligi? semp ne eosdem, an subinde alios? & honoribus pfunctos, an iuuenes? priuatos an e magistratibus? quā deinde speciem fore sumentiū in limine curiæ gladios? neq; sibi vitā tanti, si armis tegēda foret. Hæc aduersus Togoniū verbis moderās neq; vltra abolitionem sententiæ suadere. At Iuniū Gallionē qui cēsuerat vt prætoriani actis stipēdiis ius apiscerent in quattuordecim ordinibus sedēdi, violēter increpuit: velut corā rogitās: quid illi cū militibus? quos neq; dicta Imperatoris neq; pręmia nisi ab Imperatore accipere par esset: reperisse prorsus quod diuus Augustus non puiderit: an potius discordiā & seditionē a satellite Seiani quæsitā? qua rudes animos nomine honoris ad corrūpendū militiæ morē pro

pelleret. hoc preciũ Gallio meditatę adulationis tulit. statim curia: deinde Italia exactus: & quia incusabatur facile toleraturus exiliũ: delecta Lesbo insula nobili & amœna, retrahitur in vrbẽ: custoditurq; domibus magistratuũ. Iisdem lr̃is Cæsar Sestiũ Pagonianum prætoriũ perculit: magno patrũ gaudio, audacem, maleficũ, omniũ secreta rimãtẽ: delectũq; a Seiano, cuius ope dolus. C. Cæsari pararet᷑: quod postq̃ patefactũ, ꝓrupere cõcepta p idem odia: & summũ suppliciũ decernebat᷑: ni ꝓfessus indiciũ foret: Vt vero Latiniũ Latiarem ingressus est accusator: acrius iuxta inuisi: gratissimũ spectaculũ prębebat᷑. Latiaris vt retuli, prępcipuus olim circũueniendi Titii Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. interq; Haterius Agrippa cõsules anni prioris inuasit: cur mutua accusatione intenta: nũc silerent? metũ prorsus & noxiã conscientię ꝓ fœdere haberi: at nõ patribus reticẽda quæ audiuissent. Regulus manere tempus vltionis: seq; corã principe executurũ. Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iecissent melius oblitterari respõdit. Vrgente Agrippa, Sanquinius maximus e consularibus orauit Senatũ, ne curas Imperatoris, cõquisitis insup acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus & Trioni dilatio exitii quæsita. Haterius inuisior fuit: qa somno aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam: quãuis crudelẽ principem nõ metuẽs, inlustribus viris perniciẽ inter ganeũ ac stupra meditabat᷑. exin Cotta Messalinus sæuissimæ cuiusq; sententiæ auctor: eoq; inueterata inuidia: vbi primũ facultas data arguit᷑: pleraq; C. Cæsarem quasi incesta virilitatis: & cũ die Natali Augustæ inter sacerdotes epularetur nouendialẽ eã cœnã dixisse: quærẽsq; de potentia. M. Lepidi, ac. L. Arruntii cũ quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse: illos quidẽ Senatus, me autẽ tuebit᷑ Tiberiolus meus: neq; cunctatus a primoribus ciuitatis reuincebatur. iisq; instãtibus ad Imperatorẽ ꝓuocauit: nec multo post litteræ adferũtur: quibus in modũ defensionis, repetito inter se: atq; Cottã amicitiæ principio, crebrisq; eius officiis cõmemoratis: ne verba praue detorta: neu cõuiualiũ fabularũ simplicitas in crimen duceret᷑, postulauit. Insigne visum est earũ Cæsaris litterarũ initiũ: nã his verbis exorsus est. Quid scribã vobis. P. C. aut quomodo scribã? aut quid omnino nõ scribam hoc tempore? Dii me deæq; peius perdãt quã perire me quotidie sentio, si scio. Adeo facinora atq; flagitia sua ipsi quoq; in suppliciũ verterãt. Neq; frustra præstãtissimus sapientiæ firmare solitus est: si recludantur tyrannorũ mẽtes posse aspici laniatus & ictus: quando vt corpora verberibus: ita

sæuitia,

sæuitia, libidine, malis cõsultis animus dilaceretur: quippe Tiberiũ nõ fortuna, nõ solitudines protegebãt, quin tormẽta pectoris suasq; ipse pœnas fateref. Tũ facta patribus potestate, statuendi de Cæsiliano Senatore, qui plurima aduersum Cottã prompserat: placitũ eandẽ pœnã intogari: quã in Aruseium & Sanquiniũ accusatores L. Arrũtii. quo nõ aliud honorificẽtius Cottæ euenit: qui nobilis quidem sed egens ob luxũ, p flagitia infamis: sanctissimis Arruntii artibus dignitate vltionis æquabaf. Quintus Seruæus posthac & Minutius Thermus inducti: Seruæus prætura functus & quondam Germanici comes. Minutius equestri loco, modeste habita Seiani amicitia: vnde illis maior miseratio. contra Tiberius præcipuos ad scelera increpãs admonuit. C. Cæstiũ patrẽ dicere Senatui quæ sibi scripsisset: suscepitq; Cæstius accusationẽ: quod maxime exitiabile tulere illa tẽpora: cũ primores Senatus infimas etiã delationes exercerent: alii propalã, multi p occultũ: neq; discerneres alienos a cõiunctis, amicos ab ignotis: qd repens, aut vetustate obscurũ: pinde in foro, in cõuiuio, quaqua de re locuti incusabanf: vt quis præuenire & reũ destinare ppetat: pars ad subsidiũ sui: plures infecti quasi valitudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus accessere. Tractiq; sunt in casum eũdẽ Iulius Africanus e Santonis Gallica ciuitate: Seius Quadratus, originem nõ repperi: neq; sum ignarus a plerisq; scriptoribus omissa multorũ pericula & pœnas: dũ copia fatiscũt: aut quę ipsis nimia, & mœsta fuerãt: ne pari tædio lecturos adficerẽt vereẽf. Nobis pleraq; digna cognitu obuenere: quãq̃ ab aliis ĩcelebrata: Nã ea tẽpestate qua Seiani amicitiã cæteri falso exuerãt: ausus est eques Romanus. M. Terentius ob id reus amplecti, ad hũc modũ apud Senatũ ordiendo. Fortunæ qdẽ meæ fortasse minus expediat adnoscere crimen q̃ abnuere: sed vtcũq; casura res est, fatebor & fuisse me Seiano amicũ, & vt essem expetisse: & postq̃ adeptus erã, lætatũ. viderã collegã patris regẽdis prætoriis cohortibus: mox vrbis & militiæ munia simul obeũtem: illius ppinqui & adfines honoribus augebanf: vt qsq; Seiano intimus, ita ad Cęsaris amicitiã validus: cõtra qbus infensus esset metu ac sordibus cõflictabanf. nec quemq̃ exemplo adsumo. cũctos qui nouissimi cõsilii exptes fuimus, meo vnius discrimine defendã. Nõ enim Seianũ Vulsiniensem, & Claudiæ & Iuliæ domus ptem, quas adfinitate occupauerat. Tuũ Cæsar generũ: tui cõsulatus sociũ: tua officia in Rep. capessentem colebamus. Non e[illegible] nostrũ æstimare quẽ supra cæteros, et quibus de causis extollas. Tibi summũ rerũ iudicium dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est. spectamus

porro quæ coram habentur: cui ex te opes, honores: quis plurima
iuuandi nocendi ue potẽtia: quæ Seiano fuisse nemo negauerit. ab-
ditos principis sensus, & si quid occultius parat: exquirere inlicitũ,
anceps: nec ideo adsequare. Ne. P. C. vltimũ Seiani diem: sed sex-
decim annos cogitaueritis. etiã Satriũ atq; Põponiũ venerabamur:
Libertis quoq; ac ianitoribus eius notescere p magnifico accipie-
batur. Quid ergo indistincta hæc defensio & promiscua dabitur?
immo iustis terminis diuidat. Insidiæ in Remp. cõsilia cædis ad-
uersum Imperatorẽ puniantur. de amicitia & officiis, idem finis &
te Cæsar & nos absoluetit. Cõstãtia orationis, & quia repertus erat
qui efferret quæ omnes animo agitabãt eo vsq; potuere, vt accusa-
tores eius, additis quæ ante deliquerãt, exilio, aut morte multarent.
Secutæ dehinc Tiberii litteræ in Sex. Vestiliũ prætoriũ quẽ Druso
fratri percarũ i cohortẽ suã trãstulerat. causa offensiõis Vestilio fuit
seu cõposuerat quædã in C. Cæsarẽ vt impudicũ: siue ficto habita
fides: atq; ob id cõuictu principis prohibitus cũ senili manu ferrũ
tentauisset, obligauit venas: precatusq; p codicillos imitti rescripto
venas resoluit. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Sillanus
Scauro Mamerco, simul ac Sabino caluisio maiestatis postulãtur,
& Vicinianus Pollioni patri adiiciebat: clari genus, & quidã sũmis
honoribus. cõtremuerãtq; patres: nã quotus qsq; adfinitatis aut ami
citiæ tot inlustriũ virorũ exps erat? ni Celsus vrbanæ cohortis tri-
bunus, tũ iter Idices, Appiũ, & Caluisiũ discrimini exemisset. Cæsar
Pollionis, ac Viciniani, Scauriq; causam vt ipse cũ Senatu nosceret
distulit: datis qbusdã in Scaurũ tristibus notis. Ne fœminæ qdẽ ex-
ortes periculi, qua occupãdæ Reip. argui nõ poterãt, ob lachrymas
incusabant: necataq; est anus Vitia Fusii Gemini mater, q filii necẽ
fleuisset. Hæc apud Senatum: nec secus apud principẽ, Vescularius
Atticus, ac Iulius Marinus ad mortẽ agunt: e vetustissimis familia-
riũ Rhodũ secutii & apud Capreas indiuidui. Vescularius insidia-
rũ in Libonẽ internũcius. Marino participe Seianus Curtiũ Atticũ
oppresserat: quo lætius acceptũ sua exẽpla in cõsultores recidisse.
Per idẽ tẽpus. L. Piso Pontifex, rarũ in tãta claritudine, fato obiit.
nullius seruilis sentẽtiæ spõte auctor: & quotiẽs necessitas ingrueret
sapiẽter moderãs. patrẽ ei Censoriũ fuisse memoraui: ætas ad octo-
gesimũ annũ pcessit. decus triũphale in Tracia meruerat: sed pci-
pua ex eo gloria q pfectus vrbi recẽs, cõtinuã potestatẽ, & insolẽtia
parẽdi grauiorẽ, mire tẽperauit. Nãq; antea præfectis demũ regibus,
ac mox magistratibus, ne vrbs sine Imperio foret i tẽpus deligebat
q ius redderet: ac subitis mederet: ferũtq; ab Romulo dẽtrem Ro-
mulium

muliū: post ab Tullo hostilio Numā Marciū: & ab Tarqnio supbo Spuriū Lucretiū impositos: dein cōsules mādabant, duratq; Simulacrū quotiēs ob ferias latinas pficit̃ q cōsulare munus vsurpet. Cæterū Augustus bellis ciuilibus Cilniū Mœcenatē equestris ordinis cūctis apud Romā, atq; Italiā pposuit. Mox rerū potitus ob magnitudinē populi: ac tarda legū auxilia, sumpsit e cōsularibus q coerceret seruitia: & qd̃ ciuiū audacia turbidū nisi vim metuat. primusq; Messala Coruinus eā potestatē, & paucos intra dies finē accepit: quasi nescius exercēdi. Tū Taurus statilius, quāq̃ prouecta ætate, egregie tolerauit. Dein Piso viginti p annos pariter pbatus publico funere ex decreto Senatus celebratus est. Relatum inde ad patres a Quintiliano tribuno plebei de libro Sibullæ: quē Caninius Gallus qndecēuir recipi inter cæteros eiusdē vatis, & ea de re Senatus cōsultū postulauerat: quo p discessionē facto, misit lr̃as Cęsar modice tribunū īcrepās, ignarū antiq moris ob iuuētā: Gallo exprobrabat q; sciētiæ cærimoniarūq; vetus, īcerto auctore, ante sn̄iam collegii, nō vt assolet lecto p magistros æstimatoq; carmine, apud infrequentē Senatū egisset. Simul cōmonefecit: qa multa vana sub noīe celebri vulgabant̄, sanxisse Augustū, quē intra diē ad prætorē vrbanū deferrent̄: neq; habere priuatim liceret: quod a maioribus quoq; decretū erat: post exustū sociali bello capitoliū quęsitis Samo, Ilio, Erythris, p Africā etiā ac Siciliā & Italicas colonias carminib⁹ Sibyllę, vna, seu plures fuere, datoq; sacerdotibus negotio: q̄tū humana ope potuissent, vera discernere. Igit̄ tūc quoq; notioni qndecimuirū is liber subiicit̄. Iisdē cōsulibus grauitate ānonę iuxta seditionē vētū: multaq; & plures p dies in theatro licētius efflagitata q̄ solitū aduersum Impatorē: quis cōmotus incusauit magistratus patresq;: q; nō publica auctoritate populū coercuissent: addiditq; qbus e pruinciis & q̄to maiorē q̄ Augustus rei frumētarię copiā aduectaret. Ita castigādæ plebi cōpositū Senatus cōsultū prisca seueritate, neq; segnius cōsules edixere. silētiū ipsius nō ciuile, vt crediderat: sed ī supbiā accipiebat̄. Fine anni Geminius Celsus, Pōpeius eqtes Romani cecidere cōiurationis crimine. Ex qs Geminius pdigētia opū, ac mollitia vitę amicus Seiano, nihil ad seriū. Et Iulius Celsus tribunus ī vinclis laxatā cathenā, & circūdatā ī diuersū tēdēs suā ipse ceruicē pfregit. At Rubrio Fabato tāq̄ desperatis rebus Romanis, Parthoꝝ ad misericordiā fugeret custodes additi. sanus reptus apud fretū Sicilię retractusq; p cēturionē, nullas pbabiles causas lōginquę pegrinationis adferebat. Māsit tn̄ īcolumis obliuiōe magis q̄ clemētia. Ser. Galba. L. Sulla cōsules, diu quęsito quos neptibus suis maritos de-

ſtinaret Cæſar. Poſtq̃ inſtabat Virginũ ætas. L. Caſſiũ. M. Viniciũ legit. Vinicio oppidanũ genus: Callibus ortus, patre, atq; auo cõſularibus: cætera equeſtri familia erat: mitis ingenio, & cõptæ facundiæ. Caſſius plebei Romę generis, verũ antiqui honoratiq;, & ſeuera patris diſciplina eductus: facilitate ſæpius q̃ induſtria cõmendabat. Huic Druſillã, Vinicio Iuliã Germanico genitas cõiungit: ſupq; ea re Senatui ſcripſit, leui cũ honore iuuenũ: dein redditis abſentiæ cauſis admodum vagis, flexit ad grauiora: & offenſiones ob Remp. cæptas: vtq; Macro pręfectus: tribunorũq; & cẽturionũ pauci ſecũ ĩtroirẽt quotiẽs curiã ingrederet, petiuit: factoq; large, & ſine pręſcriptiõe generis, aut numeri, Senatus cõſulto, ne tecta qdẽ vrbis adeo publicũ cõſiliũ nunq̃ adiit: deuiis plerũq; itineribus ambigẽs patriã & declinãs. Interea magna vis accuſatorũ in eos inrupit qui pecunias fœnore auctitabãt, aduerſum legẽ dictatoris Cæſaris, qua de modo credẽdi, poſſidẽdiq; intra Italiã cauet: omiſſa olim: quia priuato vſui bonũ publicũ poſtponit. Sane vetus vrbi fœnebre malum, & ſeditionũ diſcordiarũq; creberrima cauſa: eoq; cohibebat antiqs quoq; & minus corruptis moribus. Nã primo duodecim tabulis ſanctũ, ne qs vnciario fœnore amplius exerceret: cũ antea ex libidine locupletiũ agitaret. dein rogatione tribunitia ad ſemũcias redacta. Poſtremo vetita verſura multiſq; plebis ſcitis obuiã itum: fraudibuſq; totiẽs repreſſę, miras p artes rurſum oriebant. Sed tum Gracchus prætor, cui ea quęſtio euenerat, multitudine periclitãtiũ ſubactus, rettulit ad Senatũ. trepidiq; patres (neq;. n. qſq̃ tali culpa vacuus) veniã a pncipe petiuere: & cõcedẽte: annus ĩ poſterũ, ſexq; mẽſes dati, quis ſecũdũ iuſſa legis ratiões familiares quiſq; cõponerẽt. hinc inopia rei nũmariæ, cõmoto ſimul omniũ ære alieno: & qa tot dãnatis, boniſq; eorũ diuẽditis, ſignatũ argẽtũ fiſco vel ærario attinebat. ad hoc Senatus præſcripſerat: duas qſq; fœnoris ptes in agris p Italiã cõlocaret. ſed creditores in ſolidũ appellabãt. nec decorũ appellatis minuere fidẽ. Ita primo cõcurſatio & pces: dein ſtrepere pętoris tribunal. eaq; quę remedio q̃ſita, vẽditio, & emptio in cõtrariũ mutari: qa fœneratores omnẽ pecuniã mercandis agris cõdiderãt, copiã vẽdẽdi ſecuta vilitate: quãto qs obæratior ægrius diſtrahebãt: multiq; fortunis puoluebant: euerſio rei familiaris digni tatẽ ac famã præceps dabat. donec tulit opẽ Cæſar diſpoſito p mẽſas millies ſeſtertio: factaq; mutuãdi copia ſine vſuris p triẽniũ: ſi debitor populo in duplũ pdiis cauiſſet. Sic refecta fides: & paulatim priuati quoq; creditores repti: neq; emptio agroꝵ exercita ad formã Senatus cõſulti: acribus vt ferme talia initiis, ĩcurioſo fine. Dein redeunt

deũt priores metũs postulato maiestatis Cõsidio Proculo q nullo pauore diẽ Natalẽ celebrãs, raptus in curiã pariterq; dãnatus interfe/ctusq; : & sorori eius Sanciæ aqua, atq; igni interdictum accusante Q. Põponio. Is moribus inqes, hæc & huiuscemodi a se factitari ꝑtẽdebat: vt parra apud principẽ gratia piculis Põponii secũdi fratris mederet. etiã in Põpeiã Macrinã exiliũ statuit, cuius maritum Argolicũ, socerũ Laconẽ e primoribus Achæorũ Cęsar adflixerat. Pater quoq; inlustris eques Romanus, ac frater ꝑtorius cũ dãnatio instaret se ipsi ĩterfecere. datũ erat crimini q Theophanen Mitylenęũ proauũ eoꝝ. GN. Magnus inter intimos habuisset: quodq; defuncto Theophani cælestes honores græca adulatio tribuerat. Post quos Sex. Marius Hispaniarũ ditissimus defert incestasse filiam. & Saxo Tarpeio deiicit: ac ne dubiũ haberetur magnitudinẽ pecuniæ malo vertisse aurariasq; eius(q̃q̃ publicarent)sibimet Tiberius seposuit. inritatusq; suppliciis, cũctos q carcere attinebant accusati societatis cũ Seiano, necari iubet. Iacuit ĩmensa strages, omnis sexus, oĩs ætas, inlustres, ignobiles dispsi, aut aggerati: neq; ꝓpinquis, aut amicis adsistere, inlachrymare, ne uisere quidẽ diutius dabat: sed circũiecti custodes: & in mœrorẽ cuiusq; intẽti corpora putrefacta adsectabant: dũ in Tyberim traherent, vbi fluitãtia, aut ripis adpulsa, nõ cremare qsq̃, nõ cõtingeret ĩterciderat sortis humanę cõmerciũ vi metus: quãtũq; sæuitia gliscetet miseratio arcebat. Sub idẽ tẽpus. C. Cæsar discedẽti Capreas auo comes Claudiã. M. Sillani filiã cõiugio accepit: ĩmanẽ animũ subdola modestia tegẽs: nõ dãnatione matris: nõ exilio fratrũ rupta voce: qualẽ diẽ Tiberius induisset pari habitu: haud multũ distãtibus verbis. Vnde mox scitũ Passieni oratoris dictũ percrebruit. Neq; meliorẽ vnq̃ seruũ: neq; deteriorẽ dominũ fuisse. Nõ omiserim præsagiũ Tiberii de Ser. Galba tũ cõsule, quẽ accitũ, & diuersis sermõibus ꝑtẽptatũ. postremo græcis verbis in hãc sentẽtiã adlocutus: et tu Galba quãdoq; degustabis Imperiũ: serã ac breuẽ potentiã significãs scientia Chaldęorũ artis, cuius apiscẽdæ otiũ apud Rhodũ magistrũ Trasullũ habuit, peritiã eius hoc modo exptus. quotiẽs sup negotio cõsultaret, edita domus pte, ac liberti vnius cõsciẽtia vtebat: is litterarũ ignarus corpore valido: per auia ac derupta: nã saxis domus ĩminet: præibat eũ cuius artẽ expiri Tiberius statuisset: & regrediẽtem si vanitatis, aut fraudũ suspitio ĩcesserat: ĩ subiectũ mare pcipitabat, ne index arcani existeret. Igit Trasullus iisdẽ rupibus ĩductus, postq̃ pcũctãtẽ cõmouerat, Impiũ ipsi, & futura solerter patefaciẽs: Interrogat an suam quoq; genitalẽ horã cõperisset, quẽ tũ annũ, qualẽ diẽ haberet. Ille

positus siderũ, ac spacia dimensus, hęrere primo: dein pauescere, & q̃tũ introspiceret, magis ac magis trepidus admiratiõis, & metus: postremo exclamat ambiguũ sibi ac ꝓpe vltimũ discrimen īstare. Tũ cõplexus eũ Tiberius ꝑsciũ periculorũ, & īcolumẽ fore grataꝶ: quæq; dixerat oracli vice accipiẽs īter intimos amicorũ tenet. Sed mihi hæc, ac talia audiẽti in incerto iudiciũ est: fato ne res mortaliũ & necessitate īmutabili, an forte voluanꝶ: quippe sapiẽtissimos vete rum, quiq; sectã eorũ æmulanꝶ, diuersos reperies: ac multis insitam opinionẽ, nõ initia nostri, nõ finẽ, nõ deinq; hoĩes diis curæ. Ideo creberrima & tristia in bonos: læta apud deteriores esse. Cõtra alii, fatum quidẽ cõgruere rebus putãt: sed nõ e vagis stellis: verũ apud principia: & nexus naturaliũ causarũ: ac tñ electionem vitæ nobis relinquũt: quã vbi elegeris, certũ īminentiũ ordinẽ: neq; mala vel bona quæ vulgus putet: multos qui cõflictari aduersis videantur, beatos: at plerosq;, quãq̃ magnas ꝑ opes, miserrimos: si illi grauem fortunã cõstanter tolerẽt: hi prospera incõsulte vtanꝶ. Cæterũ plu rimis mortaliũ nõ eximitur, quin primo cuiusq; ortu ventura desti nenꝶ: sed quædã secus q̃ dicta sint cadere fallaciis ignara dicẽtiũ: ita corrũpi fidem artis cuius clara documẽta, & antiqua ætas, & no stra tulerit. Quippe a filio eiusdẽ Trasulli prædictũ Neronis Im periũ in tẽpore memorabiꝶ ne nũc incepto lõgius abierim. Iisdẽ consulibus Asinii Galli mors vulgaꝶ: quẽ egestate cibi peremptũ haud dubiũ: sponte vel necessitate, incertũ habebatur. Cõsultusq; Cęsar an sepeliri fineret, nõ erubuit ꝑmittere, vltroq; incusare casus qui reũ abstulissent anteq̃ corã cõuincereꝶ. scilicet medio triennio defuerat tempus subeũdi iudiciũ cõsulari seni, tot cõsulariũ parẽti. Drusus deinde extinguiꝶ cũ se miserandis alimẽtis mãdendo e cu bili tomẽto nonũ ad diem detinuisset. Tradidere quidã præscriptũ fuisse Macroni si arma ab Seiano tẽptarenꝶ extractũ custodia iuue nẽ (nã in palatio attinebaꝶ) ducẽ populo imponere: mox qa rumor incedebat fore vt nuru ac nepoti cõciliareꝶ Cæsar, sæuitiã, q̃ pœni tentiã maluit: quin & inuectus in defunctũ probra corporis, exitia bilem in suos, infensum Reip. animũ obiecit: recitariq; factorũ, di ctorũq; eius descripta ꝑ dies iussit: quo nõ aliud atrocius visum: ad stitisse tot ꝑ annos q vultũ, gemitus, occultũ etiã murmur excipe rẽt: & potuisse auũ audire, legere, in publicũ ꝓmere. vix fides, nisi q; Actii cẽturionis, & Didymi liberti epistulæ seruorũ nomina præ ferebãt: vt qs egredientẽ cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat etiam sua verba centurio sæuitiæ plena, tamq̃ egregium, vocesq; deficiẽtis adiecerat: qs primo alienationẽ mentis simulãs quasi per dementiam

dementiã funesta Tiberio: mox vbi exspes vitæ fuit, meditatas, cõpositasq; diras imprecabat: vt quẽadmodũ nurũ, filiumq; fratris, & nepotes, domũq; omnẽ cædibus cõpleuisset: ita pœnas nomini generiq; maiorũ, & posteris exolueret. Obturbabãt quidẽ patres specie detestãdi: sed penetrabat pauor, & admiratio, callidũ olim & tegendis sceleribus obscurũ, huc cõfidentiæ venisse: vt tãq̃ dimotis parietibus ostẽderet nepotẽ sub verbere cẽturionis, inter seruorum ictus, extrema vitæ alimẽta frustra orãtẽ. Nõdũ is dolor exoleuerat cũ de Agrippina auditũ, quã ĩterfecto Seiano spe sustẽtatã ꝓuixisse reor: & postq̃ nihil de sæuitia remittebat, volũtate extinctam: nisi si negatis alimẽtis adsimulatus est finis, qui videret sponte sumptus. Enimuero Tiberius fœdissimis criminatiõibus exarsit, impudicitiã arguens. & Asiniũ Gallũ adulterũ: eiusq; morte ad tædiũ vitæ cõpulsam. Sed Agrippina æqui impatiẽs, dominãdi auida, virilibus curis, fœminarũ vitia exuerat. Eodẽ die defunctã quo biẽnio ante Seianus pœnas luisset: memoriæq; id prodẽdũ addidit Cæsar: iactauitq; q̃ nõ laqueo strãgulata neq; in gemonias ꝓiecta foret. Actæ ob id grates. decretũq; vt quintũdecimũ kalẽdas Nouẽbris vtriusq; necis die per omnis annos donũ Ioui sacraret. Haud multo post Cocceius Nerua cõtinuus principis, oĩs diuini, humaniq; iuris sciẽs integro statu: corpore inlæso moriẽdi cõsiliũ cœpit. Quod vt Tiberio cognitũ, adsidere, causas reqrere, addere ꝑces, fateri postremo graue cõsciẽtiæ, graue famæ suæ, si ꝓximus amicorũ nullis moriẽdi ratiõibus vitã fugeret: Auersatus sermonẽ Nerua abstinẽtiã cibi cõiunxit. ferebãt gnari cogitationũ eius quãto ꝓpius mala Reip. viseret, ira, & metu, dũ integer, dũ intẽptatus, honestũ finẽ voluisse. Cęterũ Agrippinæ pnicies (quod vix credibile) Plancinam traxit. Nupta olim. GN. Pisoni, & palã læta morte Germanici: cũ Piso caderet precibus Augustæ, nec minus inimicitiis Agrippinę defensa erat. vt odiũ, & gratia desiere, ius valuit: petitaq; criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis, q̃ ĩmerita supplicia psoluit. Tot luctibus funesta ciuitate pars mœroris fuit: q̃ Iulia Drusi filia quondã Neronis vxor denupsit ĩ domũ Rubellii Blãdi: cuius auũ Tiburtẽ equitẽ Romanũ pleriq; meminerãt. Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere cẽsorio celebrata: q administrãdę Suriæ, imagine tãdẽ exolutus vrbi præfuerat. genus illi decorũ, viuida senectus, & non pmissa ꝓuincia dignationẽ addiderat. Exin Flacco Põponio Syrię ꝓprætore defũcto: recitant Cæsaris lr̃æ qs incusabat egregiũ quẽq;, & regẽdis exercitibus idoneũ abnuere id munus: seq; ea necessitudine ad preces cogi: per quas cõsulariũ aliqui capessere prouincias

adigerentur, oblitus Arrũtiũ ne in Hispaniam pergeret, decimũ iam annum attineri. Obiit eodem anno &.M.Lepidus, de cuius moderatione, atq; sapientia in prioribus libris satis conlocaui: neq; nobilitas diutius demonstranda est: quippe Æmilium genus foecundum bonorum ciuium, & qui eadem familia corruptis moribus, inlustri tamen fortuna egere. Paulo Fabio.L.Vitellio coss. post longum seculorũ ambitum auis Phœnix in Ægyptũ venit: præbuitq; materiem doctissimis indigenarum, & Græcorũ, multa super eo miraculo differẽdi, de quibus cõgruũt & plura ambigua: sed cognitu non absurda promere libet. Sacrum soli id animal, & ore ac distinctu pinnarũ a cæteris auibus diuersum consentiunt qui formam eius definiere. De numero annorũ varia traduntur: maxime vulgatum, quingentorum spatium: sunt qui adseuerent mille quadringentos sexaginta vnum interici prioresq; aliter esse. Sosidе primum: post Amaside dominãtibus: dein Ptolemęo, qui ex Macedonibus tertius regnauit in ciuitatem cui Heliopolis nomen aduolauisse, multo cæterarum volucrum comitatu, nouã faciem mirantiũ. Sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemeũ, ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt: vnde non nulli falsum hũc phœnicem, neq; Arabũ e terris credidere: nihilq; vsurpauisse ex his quæ vetus memoria firmauit: cõfecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet suis in terris struere nidũ eiq; vim genitalem adfundere: ex qua fœtum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris: neq; id temere: sed sublato murrhæ pondere: temptatoq; per longũ iter, vbi par oneri, par meatui sit: subire patrium corpus, inq; solis aram perferre, atq; adolere. hæc incerta, & fabulosis aucta. Cæterum aspici aliquãdo in Ægypto eam volucrẽ non ambigit. At Romę cæde cõtinua Pomponius Labeo quem præfuisse Mœsiæ rettuli per abruptas venas sanguinẽ effudit: æmulataq; est cõiunx Paxęa: nam promptas eiusmodi mortes metus carnificis faciebat: & quia dãnati publicatis bonis sepultura prohibebãtur: eorũ qui de se statuebãt humabantur corpora, manebant testamẽta, pręciũ festinandi. Sed Cæsar missis ad Senatũ litteris, disseruit, morem fuisse maioribus quotiens dirimerẽt amicitias interdicere domo: eũq; finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone: atq; illum, quia male administratæ prouinciæ aliorũq; criminũ vrgebatur, culpã inuidia velauisse: frustra cõterrita vxore, quam et si nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum postulat insignis nobilitate & orãdis causis, vita probrosus: nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haud minus validum

nus validum ad exitia Macronis odiũ: qui easdem artes occultius exercebat. detuleratq; argumẽtum tragœdiæ a Scauro scriptæ, additis versibus qui in Tiberium flecterẽtur. Verũ ab Seruilio, & Cornelio accusatoribus adulterium Liuiæ, magorũ sacra obiectabantur. Scaurus vt dignum veteribus æmyliis dãnationem anteit: hortante Sexitia vxore: quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accusatores si facultas incideret pœnis adficiebantur: vt Seruilius, Corneliusq; perdito Scauro famosi: quia pecuniam a Vario ligure omittendæ delationis ceperant in insulas interdicto igni, atq; aqua demoti sunt. & Abudius Ruso functus ædilitate dũ Lentulo Getulico sub quo legioni præfuerat periculum facessit, q; is Seiani filium generum destinasset, vltro damnatur: atq; vrbe exigitur. Getulicus ea tempestate superioris Germaniæ legiones curabat, mirumq; amorem adsecutus erat effusæ clementiæ, modicus seueritate: & proximo quoq; exercitui per. L. Apronium socerum non ingratus: vnde fama constans ausum mittere ad Cæsarem litteras: adfinitatem sibi cum Seiano haud sponte, sed consilio Tiberii cœptã: perinde se q̃ Tiberium falli potuisse: neq; errorem eundem illi sine fraude, aliis exitio habendum: Sibi fidem integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram: Successorem non aliter q̃ indiciũ mortis accepturum: firmarent velut fœdus quo princeps cæterarũ rerũ potiretur, ipse prouinciam retineret. Hæc mira quãq̃, fidem ex eo trahebant, q; vnus omnium Seiani adfinium incolumis: multaq; gratia mansit: reputãte Tiberio publicũ sibi odiũ, extremam ætatẽ: magisq; fama, q̃ vi stare res suas. G. Cestio. M. Seruilio coss. nobiles Parthi in vrbẽ venere ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in suos: mox superbiam in nos, sæuitiam in populares sumpsit: fretus bellis, quæ secunda aduersum circũiectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberii vt inermem despiciens, auidusq; Armeniæ: cui defuncto rege Artaxia, Arsacen liberorum suorum veterrimum imposuit, addita contumelia: & missis qui Gazam a Vonone relictam in Syria, Ciliciaq; reposcerent: simul veteres Persarum, ac Macedonũ terminos: seq; inuasurum possessa Cyro, & post Alexandro: per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuncios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familia ac perinde opibus: & proximus huic Abdus ademptæ virilitatis. Non despectum id apud barbaros, vltroq; potentiam habet. Ii adscitis & aliis primoribus: quia neminem gentis Arsacidarũ summæ rei imponere poterãt, interfectis ab Artabano plerisq;, aut nondũ adultis: Phrahaten regis

Phrahatis filium Roma poscebant. Nomine tantum & auctore opus, vt sponte Cęsaris, vt genus Arsacis ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio: ornat Phrahaten, accingitq; paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidiis Artabanus tardari metu: modo cupidine vindictę inardescere. Et barbaris cũctatio, seruilis: Statim exequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas: vt Abdum specie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret: Sinnacen dissimulatione, ac donis simul per negotia moraretur. Et Phrahates apud Syriam dũ omisso cultu Romano, cui per tot annos insueuerat, instituta Parthorum insumit, patriis moribus impar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius omisit incępta. Tiridaten sanguinis eiusdem, æmulum Artabano, recuperandæq; Armenię, hiberum Mithridatem deligit, conciliatq; fratri Pharasmani: qui gentile Imperium obtinebat: & cunctis, quæ apud Orientem parabátur. L. Vitellium præfecit. Eo de homine haud sum ignarus sinistrã in vrbe famam, pleraq; fœda memorari. Cæterũ regendis prouinciis prisca virtute ęgit: vnde regressus & formidine. C. Cęsaris, familiaritate Claudii turpe in seruitium mutatus: exemplar apud posteros adulatorii dedecoris habetur: cesseruntq; prima postremis: & bona iuuentæ senectus flagitiosa obliterauit. At ex regulis prior Mithridates Pharasmanem perpulit, dolo & vi conatus suos iuuare: repertiq; corruptores: ministros Arsacis multo auro ad scelus cogũt: Simul Hiberi magnis copiis Armeniam inrumpunt: & vrbe Artaxata potiuntur. Quæ postq̃ Artabano cognita, filium Orodem vltorem parat: datq; Parthorum copias: mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorũ Sceptuchi vtrinq; donis acceptis more gentico diuersa induere. Sed Hiberi locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facile arcebantur: cum alios incessus hostis clausisset: vnum reliquum mare inter & extremos Albanorum montes æstas impediret: quia flatibus Etesiarum implentur vada: hibernus Auster reuoluit fluctus: pulsoq; introrsus freto, breuia littorum nudantur. Interim Oroden sociorum inopem auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnã: & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula: ac sæpe modum obsidii stationibus cingebat: donec Parthi contumeliarũ insolentes, circũsisterent regem, poscerent prœlium: Atq; illis sola in equite vis: Pharasmanes & pedite valebat: Nã Hiberi Albaniq; saltuosos

saltuosos locos incolentes duritię patientięq; magis insueuere. Feruntq; se Thessalis ortos: qua tẽpestate Iason post auectã Medeã, genitosq; ex ea liberos inanem mox regiã Aeetę vacuosq; Colchos repetiuit. Multaq; de noĩe eius, & oraclum Phryxi celebrant. Nec quisq̃ Ariete sacrificauerit: credito vexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Cęterũ directa vtrinq; acie, Parthus Imperiũ Oriẽtis, claritudinẽ Arsacidarũ: Cõtraq; ignobilem hiberũ mercennario milite disserebat. Pharasmanes integros semet a Parthico dominatu: Quãto maiora peterẽt, plus decoris victores: aut si terga darent, flagitii atq; periculi laturos: simul horridã suorum aciem, picta auro Medorũ agmina: hinc viros: inde prędã ostendere. Enim vero apud Sarmatas nõ vna vox ducis, se quisq; stimulant: ne pugnã p sagittas inirent: impetu & cõminus pręueniẽdũ. Varię hinc bellantium species: cũ Parthus sequi vel fugere: pari arte suetus distraheret turmas: spacium ictibus quęreret. Sarmatę omisso arcu, quo breuius valent: contis gladiisq; ruerẽt: Modo equites tres, prœlii more, frontis & tergi vices: aliquando vt consęrta acies corporibus & pulsu armorũ pellerẽt, pellerenť. Iamq; & Albani Hiberiq; pręnsare, detrudere, ancipitem pugnã hostibus facere. Quos super eques & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quę Pharasmanes Orodesq; dũ strenuis adsunt: aut dubitantibus subueniũt, conspicui, eoq; gnari, clamore, telis, equis cõcurrunt: instantius Pharasmanes, nam vulnus per galeam adegit: nec iterare valuit pręlatus equo & fortissimis satellitũ ꝓtegentibus sauciũ. Fama tñ occisi falso credita exterruit Parthos, victoriãq; cõcessere. Mox Artabanus tota mole regni vltimi (id peritia locorum, ab Hiberis melius pugnatũ) nec ideo abscedebat, ni cõtractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tanq̃ Mesopotamiã inuasurus metũ Romani belli fecisset. Tũ omissa Armenia: versęq; Artabani res, inliciente Vitellio desererẽt regẽ sæuum in pace: & aduersis prœliorũ exitiosum. Igiť Sinnaces: quẽ antea infensum memoraui: patrẽ Abdagesem, aliosq; occultos cõsilii: & tũc cõtinuis cladibus ꝓmptiores ad defectionem trahit: adfluẽtibus paulatim, qui metu magis q̃ beniuolẽtia subiecti repertis auctoribus sustulerant animũ. Nec iam aliud Artabano reliquũ q̃ si qui externorũ corpori custodes aderãt, suis quisq; sedibus extorres: qs neq; boni intellectus: neq; mali cura: sed mercede alunť, ministri sceleribus. His adsumptis in longinqua & cõtermina Scythię fugam maturauit spe auxilii: quia Hyrcanis Carmaniisq; p adfinitatẽ innexus erat. Atq; interim posse Parthos absentiũ ęquos: p̃sentibus

mobiles ad pœnitentiá mutari. At Vitellius ꝓfugo Artabano & flexis ad nouú regẽ populariũ animis hortatus Tiridaten parata ca pessere: robur legionũ sociorũq;,ripá ad Euphratis ducit. Sacrifi/ cantibus cum hic more Romano Suouetaurilia daret: ille equum placando amni adornasset: nũciauere accolę Euphraten nullá im/ brium vi: sponte & ímensum attolli: Simul albẽtibus spumis in modũ diadematis sinuare orbes. Auspiciũ ꝓspere tráſgressus: qui dá callidius interpretabant: initia conatus, secũda neq; diuturna: quia eorũ quę terra,cœlo ve portẽderent, certior fides: fluminum instabilis natura: simul ostẽderet omina raperetq;. Sed ponte na/ uibus effecto,tramissoq; exercitu, primus Ornospades multis eqtũ millibus in castra venit. Exul quondá & Tiberio cũ Dalmaticum bellũ conficeret: haud inglorius auxiliator: eoq; ciuitate Romana donatus: Mox repetita amicitia regis multo apud eũ honore præ/ fectus campis: qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circunflui Mesopotamię nomen acceperũt. Neq; multo post Sinnaces auget copias: Et columen partiũ Abdageses gazá & paratus regios adi/ cit. Vitellius ostẽtasse Romana arma satis ratus,monet Tiridaten primoresq;: hũc Phrahatis aui vt altoris Cęsaris,quę vtrobiq; pul/ chra meminerit: illos obsequiũ in regem,reuerentiá in nos: decus quisq; suũ & fidẽ retinerẽt. Exin cũ legionibus í Syriá remeauit.

Quæ duabus ęstatibus gesta coniunxi: quo requiesceret animus a domesticis malis. Nó.n.Tiberiũ,quáq̃ triennio post cędẽ Seiani: quę cæteros mollire solent: tẽpus,preces,satias mitigabát: qn in/ certa vel abolita ꝑ grauissimis & recẽtibus puniret. Eo metu Ful/ cinius Trio ingruentis accusatores haud ppessus supremis tabulis multa & atrocia in Macronẽ: ac pręcipuos libertorũ Cęsaris cõpo suit: Ipsi fluxam senio mentẽ: & cõtinuo abscessu, velut exilium obiectádo. Quę ab heredibus occultata recitari Tiberius iussit: pa tientiá libertatis alienę ostentás: & cõtemptor suę infamię: an sce/ lerũ Seiani diu nescius? Mox quoquo modo dicta vulgari male/ bat: veritatisq;,cui adulatio officit, p ꝓbra saltẽ gnarus fieri. Iisdẽ diebus Granius Martianus Senator a.C.Graccho maiestatis postu latus,vim vitę suę attulit. Tatiusq; Gratianus prętura functus, lege eadẽ extremũ ad suppliciũ dánatus. Nec dispares Trebellieni Rufi & Sextii Paconiani exitus. Ná Trebellienus sua manu cecidit: Pa/ conianus in carcere ob carmina illic in principẽ factitata strangula/ tus est. Hęc Tiberius nó mari vt olim diuisus: neq; p longinquos nũcios accipiebat: Sed vrbẽ iuxta,eodẽ vt die vł noctis interiectu, litteris consulũ rescriberet: quasi aspiciẽs vndátem p domos san/ guinem,

guinem, aut manus carnificũ. Fine anni Poppæus Sabinus con/ cessit vita: modicus originis, principũ amicitia cõsulatũ ac trium/ phale decus adeptus: maximisq; puinciis p quattuor & viginti an/ nos impositus: nullã ob eximiã artem: sed q par negotiis, neq; su/ pra erat. Quintius Plautius Sex. Papinius consules sequunt. Eo anno, neq; q.L. Aruseius morte adfecti forent: adsuetudine malo/ rum vt atrox aduertebatur: Sed exterruit, q Vibulenus Agrippa eques Romanus: cũ perorassent accusatores: in ipsa curia depró/ ptum sinu venenũ hausit: prolapsusq; ac moribũdus festinatis li/ ctorũ manibus in carcerẽ raptus est: faucesq; iam exanimis laqueo vexatę. Ne Tigranes quidẽ Armenia quondã potitus, ac tunc reus nomine regio, supplicia ciuiũ effugit. At.C.Galba consularis, & duo Blęsii volũtario exitu cecidere. Galba tristibus Cęsaris litte/ ris prouinciã sortiri phibitus: Blęsiis sacerdotia, integra eorũ do/ mo, destinata: cõuulsa, distulerat: tũc vt vacua contulit in alios: quod signũ mortis ĩtellexere, & executi sunt. Et Æmylia Lepida: quã iuueni Druso nuptã rettuli: crebris criminibus maritũ insecu/ ta: quãq̃ intestabilis: tñ impunita agebat, dũ supfuit pater Lepi/ dus: post a delatoribus corripit ob seruũ adulterũ: nec dubitabat de flagitio. Ergo omissa defensione finẽ vitę sibi posuit. Per idẽ tempus Citarũ natio Cappadocię Archelao subiecta: qa nostrũ in modũ deferre census: pati tributa adigebat: in iuga Tauri montis abscessit: Locorũq; ingenio sese cõtra imbelles regis copias tuta/ bat. Donec.M.Trebellius legatus a Vitellio pside Syrię cũ quat/ tuor millibus legionariorũ & delectis auxiliis missus: duos collis: quos barbari ĩsederãt: minori Cadra, alteri Dauara nomẽ est: opi/ bus circũdedit: et erũpere ausos ferro: cæteros siti ad deditionẽ coe git. At Tiridates volẽtibus Parthis Nicephoriũ & Anthemusiadas cæterasq; vrbes: q̃ Macedonibus sitę, gręca vocabula vsurpãt: Ha/ lũq; & Artemitã Parthica oppida recepit: certãtibus gaudio, qui Artabanũ Scythas inter eductũ ob sęuitiã execrati: come Tiridatis ingeniũ Romanas p artes sperabãt. Plurimũ adulationis Seleucen ses induere: ciuitas potẽs, septa muris, neq; in barbarũ corrupta: sed cõditoris Seleuci retinẽs. Trecenti opibus, aut sapiẽtia delecti, vt Senatus: sua populo vis: & quoties cõcordes agũt, spernuntur: Parthus, vbi dissensere: dũ sibi quisq; contra ęmulos subsidium vocãt, accitus in partem aduersum omnes valescit. Id nuper acci/ derat Artabano regnãte: qui plebẽ primoribus tradidit ex suo vsu: Nam populi Imperiũ, iuxta libertatẽ: paucorũ dominatio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantem Tiridaten extollũt, veterũ

regum honoribus : & quos recens ætas largius inuenit : Simul pro bra in Artabanũ fundebãt : materna origine Arsaciden, cætera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo ꝑmittit : mox cõsultans quo nã die sollẽnia regni capesseret : litteras Phrahatis & Hieronis : q validissimas pręfecturas obtinebãt, accipit, breuem morã precãtiũ. Placitũq; opperiri viros prępollẽtis. Atq; interim Ctesiphon sedes Imperii petita : Sed vbi diẽ ex die prolatabãt : multis corã & adprobãtibus, Surena patrio more Tiridaten insigni regio euinxit. Ac si statim ĩteriora, cæterasq; natiões petiuisset : oppressa cunctãtiũ dubitatio, & omnes in vnũ cedebãt. Adsidẽdo castellũ, in quod pecuniã & pellices Artabanus cõtulerat : dedit spaciũ exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & si qui alii delectũ capiẽdo diademati diem haci cõcelebrauerãt : pars metu, quidã inuidia in Abdacesen : qui tũ aula, & nouo rege potiebaꝰ : ad Artabanũ vertere. Isq; in Hyrcanis repertus est, inluuie obsitus, & alimenta arcu expediẽs : Ac primo tanq̃ dolus pararetur, territus : vbi data fides reddendę dominationi venisse, adleuatur animũ : et quę repentina mutatio exquirit. Tũ Hiero pueritiã Tiridatis increpat : neq; penes Arsacidem Imperiũ sed inane nomen apud imbellẽ externa mollitia : vim in Abdagesis domo. Sensit vetus regnãdi, falsos in amore odia nõ fingere : Nec vltra moratus quãtũ Scytharũ auxilia cõciret, pergit properus : & pręueniens inimicorũ altus, amicorũ pœnitentiã, neq; exuerat pędorem : vt vulgũ miseratione aduerteret : nõ fraus, nõ preces : nihil omissum : quo ambiguos inliceret, prõpti firmarenꝰ. Iamq; multa manu ꝓpinqua Seleucię aduentabat : cũ Tiridates simul fama atq; ipso Artabano percussus, distrahi cõsiliis : iret cõtra, an bellũ conctatione tractaret ? Quibus prœliũ & festinati casus placebãt : disiectos & longinquitate itineris fessos : ne animo quidẽ satis ad obsequiũ coaluisse disserũt : ꝓditores nuper hostesq; eius : quẽ rursum foueãt. Verũ Abdageses regrediendũ in Mesopotamiã censebat : vt amne obiecto Armeniis interim Elymęisq; & cæteris a tergo excitis : aucti copiis socialibus : & quas dux Romanus misisset : fortunã tẽptarẽt : ea sentẽtia valuit : quia plurima auctoritas penes Abdagesen : & Tiridates ignarus ad pericula erat : sed fugę specie discessũ. ac principio a gẽte Arabũ facto : cæteri domos abeunt, vel in castra Artabani : Donec Tiridates cũ paucis in Syriã reuectus pudore ꝓditiõis omnes exoluit. Idẽ annus graui igne vrbem adficit deusta parte circi : quę Auẽtino cõtigua, ipsoq; Auẽtino : Quod dãnũ Cęsar ad gloriã vertit : exolutis domuũ & insularũ preciis. Millies Sestertiũ ea munificentia con

locatum

locatum : tanto acceptius in vulgum, quãto modicus priuatis ædi/ficationibus. Ne publice quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto & scenam Pompeiani Theatri : eaq; perfecta contemptu ambitionis an per senectutem haud dedicauit : Sed æstimando cuiusq; detrimento quattuor progeneri Cęsaris. GN. Domitius, Cassius Longinus. M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti : additusq; nominatione consulum. P. Petronius. Et pro ingenio cuiusq; quęsiti decretiq; in principem honores. Quos omiserit receperit ue in incerto fuit : ob propinquum vitæ finem. Neq;.n. multo post supremi Tiberio consules. GN. Acerronius. C. Pontius magistratum occepere, nimia iam potentia Macronis : qui gratiam. C. Cęsaris nunq̃ sibi neglectam, acrius in dies fouebat : Impuleratq; post mortem Claudiæ : quã nuptã ei retculi : vxorem suã Enniam immittendo, amore iuuenem inlicere : pactoq; matrimonii vincire nihil abnuentem dũ dominationis apisceretur. Nam et si cõmotus ingenio simulationũ tamen falsa in sinu aui perdidicerat. Gnarũ hoc principi : eoq; dubitauit de tradenda republica : primũ inter nepotes : quorum Druso genitus sanguine & caritate propior : sed nõdum pubertatem ingressus. Germanici filio robur iuuentę, vulgi studia, eaq; apud auum odii causa. Etiam de Claudio agitanti, q; is composita ætate bonarũ artiũ cupiens erat : imminuta mens eius obstitit. Sin extra domum successor quæreretur : ne memoria Augusti : ne nomen Cęsarũ in ludibria & cõtumelias verterẽt metuebat. Quippe illi nõ perinde curæ gratia pręsentiũ q̃ in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, cõsiliũ, cui impar erat fato permisit : iactis tamen vocibus : per quas intellegeretur prouidus futurorum. Namq; Macroni nõ abdita ambage, Occidentem ab eo deseri, Oriẽtem spectari exprobrauit. Et. C. Cęsari forte orto sermone. L. Sullam inridenti, omnia Sullæ vitia, & nullã eiusdem virtutem habiturũ prędixit : Simul crebris cũ lachrymis minorem ex nepotibus cõplexus, truci alterius vultu : Occides hũc tu inquit, & te alius. Sed grauescente valitudine nihil e libidinibus omittebat : in patientia firmitudinem simulans : Solitusq; eludere medicorum artes : atq; eos qui post tricesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo vtilia vel noxia, alieni cõsilii indigerent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cędibus semina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam. P. Vitellii quondam vxorem maiestatis postulauerat : qua damnata, cũ pręmium accusatori decerneretur : Iunius Otho tribunus plebei intercessit. vnde illis odia : mox Othoni exiliũ. Dein multorũ amoribus famosa

Albucilla : cui matrimonium cum Satrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem : connectebantur vt cōscii & adulteri eius. GN. Domitius, Vibius Marsus. L. Arrūcius. de claritudine Domitii supra memoraui. Marsus quoq; vetustis honoribus, & inlustris studiis erat. Sed testium interrogationi, tormentis seruorum Macronem pręsedisse cōmentarii ad Senatū missi ferebant : nullæq; in eos Imperatoris litteræ suspitionem dabant : inualido ac fortasse ignaro. ficta pleraq; ob inimicitias Macronis notas in Arruncium. Igitur Domitius defensionem meditans : Marsus tanq̄ inędiam destinauisset, produxere vitam. Arrūcius cunctationem & moras suadentibus amicis : Nō eadem omnibus decora respondit : sibi satis ętatis : neq; aliud pœnitendum q̄ q; inter ludibria, & pericula anxiam senectam tolerauisset : diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentiū inuisus non culpa, sed vt flagitiorum impatiens. Sane paucos & suprema principis dies posse vitari : quemadmodum euasurum imminentis iuuentā? An cum Tiberius post tantam rerum experientiam vi dominationis conuulsus & mutatus sit. C. Cęsarem vix finita pueritia, ignarū omnium, aut pessimis innutritum meliora capessiturum Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendum Seianum delectus plura per scelera rem publicam conflictauisset : prospectare iam se acrius seruitium : eoq; fugere simul acta & instantia. Hęc vatis in modū dictitans venas resoluit. documento sequentia erunt bene Arruncium morte vsum. Albucilla inrito ictu ac semet vulnerata iussu Senatus in carcerem fertur. Stuprorum eius ministri Grasidius sacerdos prætorius vt in insulam deportatur. Pontius fregellanus amitteret ordinem senatorium : & eędem pœnę in Lęlium Balbum decernuntur : id quidem a lætantibus : quia Balbus truci eloquentia habebatur promptus aduersum insontes. Iisdem diebus Sex. Papinius consulari familia repentinum & informem exitum delegit, iacto in pręceps corpore : causa ad matrem referebatur. Quę pridem repudiata adsentationibus atq; luxu perpulisset iuuenem ad ea : quorum effugium non nisi morte inueniret. Igitur accusata in Senatu, quāq̄ genua patris aduolueretur : luctumq; communem, & magis imbecillum tali super casu fœminarum animum : aliaq; in eundem dolorem mœsta & miseranda diu ferret : vrbe tamen in decem annos prohibita est : donec minor filius lubricum iuuentę exiret. Iam Tiberium corpus : iam vires, nondum dissimulatio deserebat. Idem animi rigor sermone ac vultu intentus : quæsita interdum comitate quāuis manifestam defectionem tegebat :

bat: mutatisq; sæpius locis tandem apud promontorium Miseni consedit in villa, cui .L. Lucullus quondam dominus. Illic eum adpropinquare supremis tali modo compertum. Erat medicus arte insignis nomine Charicles, non quidē regere valitudines principis solitus, consilii tamen copiam prębere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per speciem officii manum complexus pulsum venarum attigit, neq; fefellit. Nam Tiberius incertū an offensus tantoq; magis iram premēs, instaurari epulas iubet: discūbitq; vltra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec vltra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta conloquiis inter præsentes: nunciis apud legatos & exercitus festinabantur. Decimoseptimo Kal. Aprilis interclusa anima creditus est mortalitatem expleuisse. Et multo gratantum concursu ad capienda Imperii primordia. C. Cęsar egrediebatur: cum repente adfertur redire Tiberio vocem, ac visus, vocariq; qui recreandæ defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes, & cæteri passim dispergi: se quisq; mœstum aut nescium fingere. Cęsar in silentiū fixus a summa spe, nouissima expectabat. Macro intrepidus opprimi senem iniectu multę vestis iubet, discediq; ab limine. Sic Tiberius finiuit, octauo & septuagesimo ętatis anno.

Pater ei Nero, & vtrinq; origo gentis Claudię: quāq; mater in Liuiam & mox Iuliā familiā adoptionibus trāsierit. Casus prima ab infantia ancipites: Nam proscriptū patrem exul secutus, vbi domum Augusti priuignus introiit, multis ęmulis conflictatus est: dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusq; Cęsares viguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maxime in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus vacuos principis penates duodecim annis: mox rei Romanę arbitrium tribus ferme & viginti obtinuit. Morū quoq; tempora illi diuersa. Egregium vita, famaq;, quoad priuatus, vel in Imperiis sub Augusto fuit. Occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaq; mixtus incolumi matre. Intestabilis sæuitia, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitue. Postremo in scelera simul acdedecora prorupit, postq̄ remoto pudore & metu, suo tantum ingenio vtebatur.

P. COR. TACITI LIBER QVINTVS
FINIT AD LAVDEM OMNIPOTENTIS
DEI ET LEONIS .X. PONT. MAX.

PHI. BEROALDVS LECTORI.

Hi sunt Cornelii Taciti Quinq; Libri nuper in Germania inuenti & auspiciis Leonis. X. Pont. Max. in lucē ad vsum bonorū editi: In quibus transcribēdis quędā occurrere ita mendosa vt nō sine temeritate inuerti possent. Quibus locis stellulam margini interiori apponendā curauimus. Ex iis autē quę arbitrabamur posse ad sanitatem restitui opinionē nostrā subiecimus. De quorū vero salute plane desperabamus, ea tacita dissimulatione curationi aliorum reliquimus.

Ex Libro Primo.

NEV tristior. Forte corrigendū erit tristiores. vel sit numerus pro numero. quod amicum est huic scriptori.

MVLTA Antonio tūc interfectores. Deesse arbitror particulam vt. vel. quo. quam correctionem qui non respuit suo addat codici.

QVÆ Tedii & Vedii. & ista. GRAVIVS domui Cęsarū. Opinor corrigēdū: Qui Tedii & Vedii. &, Grauis domui Cęsarū.

MOX celebratio annum. Posses non absurde emendare. Mox celebratio annuum ad pretorem.

INTVS operis. Quid si legas, inuictus operis? vt q vinci a magnis laboribus nesciret. vel imitis operis. sequit enim atq; eo imitior. nam qui nimius esset in imponendis militi laboribus.

LATERA concędibus munitus. Nō est corruptus locus. sed non obuia omnibus loquutio. Sunt autem cōcedes veluti sepes firmiores e Silua Cędua arboribus cesis constructę. Cęsar in cōmentariis & Ammianus ea dictione vtunt. Et hodie quoq; tali castrorum munimento vti videmus ductores exercitus prout ratio loci in castrametando suaserit.

CLARIORE pene cęlo. Codex vetus habet clamore pena cęlo. si cui nostra correctio displicet ipse meliorem inueniat.

APVD principium ponti. Sine cōtrouersia legēdum est. pontis.

Ex Libro Secundo.

IMPROMPTO iam) ob continua pericula. adderem ego nomen Arminii & legerem Impromptu iam Arminio ob continua, &c.

IN HIONA corrigeres forte non inepte in Hiberna.

QVASI auretur potestas. si corriges augeretur plane bene cōsistet sensus.

ET LEGE Pappia Poppea premiis inducti visi a priuilegiis. dictio illa, visi, toto sensui officit. quare eã excutiendã cęteris relinquimus. Sed vt hunc locum non facile correxerim ita Suetonii codicem in Claudio emẽdare ausim. Vbi.n. mentio fit legiis Pappię, ita codices habent Pappię Pompeię. emendarem ego Pappię Poppęæ.

Ex Libro Quinto.

Simul populus effigies. Hoc loco & paulo infra multa desunt: & illa in primis, Agrippinę & eius filiorum Neronis & Drusi relegatio. Seiani coniuratio & pęna, multorumq; eius amicorum supplicia & Liuię vxoris Drusi, quę Liuilla a Suetonio nuncupatur. Item initium consulatus Trionis & Reguli.
Si quę alia sunt loca pręter hęc duriuscula ea sibi quisq; pro captu ingenii interpretetur aut corrigat. mihi satis fuerit ex fide omnia rettulisse.

Neq; vero quemq; mirari volumus si quasdam dictiones inueniet ab vsu cotidiano paulum remotiores sed tamen antiquitatem redolentes quas inuertere & secus q̃ erant in vetusto codice publicare non modo temerarii sed plane indocti viri fuisset. Vt Sulla pro Sylla. Donusa pro Donysa. Sibulla pro Sybilla. Inclutos pro inclytos. Inritum inridere inluxit: pro irridere irritum illuxit. Antire pro anteire. satias pro facietas: qua dictione etiã Terentius vsus est. Apisci ꝑ adipisci more Lucretiano. Tramissus pro transmissus. Epistula pro epistola. & Lucaris quod mercedem & pręmium significat. vt mulcatum corpus per percusso & quassato. Inueniet etiam restaurari duobus in locis, nisi sit vitium in codice vetusto: quãq̃ sunt qui affirment Liuium & Iustinum & Iuris cõsultos eo verbo vsos. Inuenies etiam, in pręsentiarum, qua locutione auctor rhetorices ad Herenium vsus est. Inuenies etiam numeros quosdam virgula superposita deliniatos vt erant in codice vetusto: quę virgula designat augumentum millenarii numeri.

Hoc quoqꝫ monitum lectorem volo contulisse me hos quinqꝫ libros iam formis excusos cum vetere codice. Et si quid ab eo variatū per Impressorem fuerat hic inferius annotasse. Ex qua diligentia sperare lector poterit reliqua omnia bona fide publicata.

Ex Libro Primo.

Charta. 9. cruentus exitii certus, corrige cruentus & exitii
operiendos legatos, opperiendos legatos
10 Corporibus mulctāt, In codice veteri legitur: mulcant, quo verbo etiā infra vtitur: quod percutere significat.
12 Cedibus, miles, Cedibus miles,

Ex Secundo.

21 primipillarium, primipilarium
22 ripę opperuere, operuere.
23 trunculentia, truculentia
24 pecunia opperiret, operiret.
26 vxorisqꝫ plancinę, vxoris quoqꝫ plancinę
28 iniit. apud, iniit apud
29 .M.Syllano &.L., .M. Syllano.L.
34 perinde ceebris, celebris.

Ex Tertio.

35 circūfussas, circūfusas
36 postꝗ reo, post quę
45 principem sūmi, sumi.
47 in magnis operibus, quāꝗ in codice vetusto ita legatur arbitror tamen corrigendum: opibus

Ex Quarto.

48 pretorii pręfectum, pretoriis.
56 Nam postulatio, postulato
ꝗqꝫ Lentulus, ꝗꝗ Lentulus
isdem cons., iisdem
concursu territa, incursu territa
57 deturbate telis, deturbare
sponte inimicorum, in vetusto codice legitur: sponte incorum: corrigendum arbitror incolarū: nam & alibi hac elocutione vtitur Tacitus.
58 Interqꝫ diu, Inter quę diu

Ex Quinto.

63 Interqꝫ Haterius, Inter quę Haterius
68 Surię, imagine, Surię imagine

Franciscus Puteolanus Iacobo Antiquario ducali Secretario. Sal.

Maximis plurimisq; rebus in vtraq; mea fortuna a te adiutus sub-
leuatus ac ornatus vir perfectissime, vni omniũ secundũ deos im-
mortales plurimũ debeo, & quia parem gratiam nullã vnq̃ referre
possem : qua vna via datur ingratitudinis notã effugiam : habebo
quã nõ referre est: & quicquid aut nũc est aut in futurum mihi erit
tibi acceptũ referri debere haud inuitus fatebor : tu mihi omnia nõ
amici solum officia sed affectum pietatemq; paternã præstitisti : tu
grauissimis in fluctibus: nõ solũ versatum sed obrutũ manũ porri
gens in portum perduxisti : tu omnibus incõmodis perfunctũ post
longa certamina pręmiis sudoris & pulueris ornasti : tu tranquil-
lam vitã: ad quã enixisse frustra contendebam : tribuisti: neq; in me
vno tua innotuit beneficẽtia: longus ordo post me & ante me extat
te patronũ salutantiũ. nam cũ ob rarissimas animi tui virtutes: gra-
uissimos mores: religionis cultũ: totius vitæ tenorẽ æquabilẽ : mo-
destiam in isto fastigio admirandã : lenitatẽ & mansuetudinẽ pari
coniunctã grauitati : in omni fortuna constantiã: mirã scientiã atq;
facundiã: in agendis rebus dexteritatẽ: ad maxima negocia obeũda
efficaces cogitationes: in omnibus rebus fidem ac pares laude pru-
dentiã atq; simplicitatẽ, nõ modo multitudini fueris acceptissimus:
verũ & totius Italię principes, Tetrarchę Reges Pontifices te suspe
xerint euexerint ꝑmouerint : nihil vnq̃ tibi ambiuisti: rogasti: im-
petrasti: Quicquid tulisti: honores sacerdotia mera principũ libera-
litas ac iudiciũ fuit : quãq̃ nec ea quidẽ pro virtutibus aut meritis:
quæ licet multis maxima videantur: pleriq; haud quãq̃ artibus tuis
pares plura tenuerũt. Piget pudetq; referre adulatores scurras dela-
tores quos cernimus ditiores. Cur tu vt virtute & innocentia ita fla
miniis ꝓcurationibus pręfecturis alios nõ excellis ? Verũ nõ eodẽ
iudicio quo cæteri fœlicitatem metiris : ideo quæ maxima isti pu-
tant: semper contempsisti. Compertũ habeo exiguo labore leuissi-
mis atq; etiã honestissimis precibus honorificentissimũ quiddã tibi
quęri potuisse. Obstitit antiquus rigor: & prisca frugalitas: & mo
dicis cõtentus animus. Quod pro te tamen nunq̃ propositis vllis
præmiis faceres: vidimus multotiẽs amicorũ causa ambitiosissime
cõtendisse: multa. n. multis rogasti atq; impetrasti. Sed ego in hoc
latissimo campo in uberrima tuarũ laudũ materia parcius loqui
cogor: quod. n. omnia tibi debeo : vereor ne fœda assentandi libi-
dine rapi videar: Accedit ꝙ virtutibus tuis parẽ orationem afferre
nõ possumus: Sed vt floribus ac interdũ solis precibus diis suppli-

cant qui thura nō habēt: sic hoc tempore ego tibi: quē vice magni numinis colo munusculū affero Cor. Taciti equitis Ro. historicorū omniū grauissimi disertissimiq; q̄cquid incuriosę vetustati superfuit. i. fragmenta ex actionibus diurnalibus Augustæ historię. De moribus & situ Germanię: de genere eloquentiæ nō corruptę: cui operi a quibusdā titulus de claris oratoribus inscribit: Vitam Iulii Agricolę soceri: multis vigiliis intentissimoq; studio recognita adiuuante Berardino Lanterio oīum Mediolanensiū eruditissimo: vt eū parcissime laudē: sub tuo nomine nostris Impressoribus tradidimus: tū quia eius eloquētia perfecta meo iudicio & admirabilis peculiariter ita te vt me delectat: tū ne in tanta librorū copia solus ipse supprimeret: Veteri enim Impressores adeo inculcauerāt ac fœdauerant hoc diuinū opus vt nō modo Cornelianę facundię maiestas inquinaret: sed vix sensus vllus coniectari posset: Quid ego effecerim iudicent docti sed collatis exemplaribus. De ipso Tacito hęc præfanda duxi: In repu. versatū: Belgicæ Galliæ rationes p̄curasse: Causas dixisse: historiā scripsisse ab Augusto ad principatū Adriani: sed maior & melior pars proh dolor & humani generis īmensa iactura: tempoꝝ incuria abolita est: Absoluisse omnē historię legē: nā cū suorū temporū maiore ex parte memorię cōsuluerit: id pari eloquētia ac libertate pręstitit: debebat tribus deinceps gentis flauię Imperatoribus ab iis ad maximos honores euectus: quos incorruptam rerū fidē p̄fessus, vt nullo odio sic nullo amore rettulit: nihil falsi dicere: nihil veri omittere ausus: In scribendo. n. ne suspectus quidē vnq̄ fuit aut gratię aut simultati aliq̄d tribuisse: Rerū rationē: qua ordo temporū regionū descriptio exigit nemo historicorū diligētius obseruauit. Iam cōsilia acta euētus vt dii boni expēdit? & de cōsiliis quid p̄bet quid nōt: In rebus gestis nō solū quid actū sed quale: de euētu vero omnes causas explicat casus sapientiæ temeritatis: hominū porro nō solum res gestas: sed quæ fama: quod nomen: quę natura: quę vita: Quo artificio oēs mea sententia facile vicit: ita creber rerū frequētia: vt verborū prope numerū sentētiarū numero sequat: ita dein verbis aptus & pressus: vt nescias vtrū res oratione: an verba sententiis illustrentur: In cōtionibus (audeo. n. promere quod sentio) Liuio quoq; anteferendus. magis tñ Salustii argutam densitatē q̄ huius amplitudinem imitatus. hunc primo legens laudabis eloquentiā: cū iterū in manū sumpseris mirū acumen depręhendes & miraberis: vbi contubernalem reddideris: semper artificiosa docebit varietate: immensaq; iucunditate delectabit. Vale Decus & pręsidium meum.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER VNDECIMVS.

AM VALERIVM ASIATICVM bis conſulem, fuiſſe quondã adulterum eius credidit: paritercꝫ hortis inhians quos ille a Lucullo cœptos inſigni magnificẽtia extollebat. Suilliũ accuſandis vtriſcꝫ immittit. Adiungitur Soſibius Britannici educator: qui ꝑ ſpeciem beniuolentię moneret Claudiũ: caueri vim atcꝫ opes principibus infenſas: pręcipuum auctorem Aſiaticũ interficiendi Cęſaris non extimuiſſe in concione populi Romani fateri: gloriãcꝫ facinoris vltro petere: clarum ex eo in vrbe, dedita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus: quãdo genitus Viennæ multiſcꝫ & validis propinquitatibus ſubnixus: turbare gentiles nationes promptũ haberet. At Claudius nihil vltra ſcrutatus: citis cũ militibus tãq̃ opprimendo bello: Criſpinum prætorii pręfectum miſit. a quo repertus eſt apud Baias: vincliſcꝫ inditis in vrbem raptus: necꝫ data Senatus copia, intra cubiculũ auditur, Meſſalina coram: & Suillio corruptionem militum quos pecunia & ſtupro in omni flagitio obſtrictos arguebat: exin adulterium Poppeæ: ac poſtremum molliciam corporis obiectante. Ad quod victo ſilentio prorupit reus: & interroga inquit Suilli filios tuos: virũ me eſſe fatebuntur. ingreſſuſcꝫ defenſionem, cõmoto maiorem in modum Claudio, Meſſalinę quocꝫ lachrymas exciuit: quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitelliũ ne elabi reum ſineret. Ipſa ad perniciem Poppeæ feſtinat: ſubditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeo ignaro Cęſare: vt paucos poſt dies epulantem apud ſe maritum eius Scipionẽ percõtaretur: cur ſine vxore diſcubuiſſet: atcꝫ ille functam fato reſponderet. Sed conſultanti ſuꝑ abſolutione Aſiatici: flens Vitellius cõmemorata vetuſtatę amicitię: vtcꝫ Antoniam principis matrem pariter obſeruaſſent: dein ꝑcurſis Aſiatici in Remp. beneficiis: recenticꝫ aduerſus Britanniã militia, quęcꝫ alia cõciliandæ miſericordię videbant̃: liberũ ei mortis arbitriũ ꝑmiſit: & ſecuta ſunt Claudii verba in eandẽ clementiã: hortãtibus dehinc quibuſdam inediam & lęnem exitũ: remittere beneficiũ Aſiaticus ait: & vſurpatis quibus inſueuerat exercitationibus: lauto corpore: hilare epulatus: cum ſe honeſtius calliditate Tiberii, vel impetu

C. Cęſaris periturum dixiſſet: q̃ ꝙ fraude muliebri & impudico Vitellii ore caderet: venas exoluit: viſo tamen ante rogo: iuſſoq; transferri partem in aliam ne opacitas arborũ vapore ignis minueretur: tantum illi ſecuritatis nouiſſime fuit. Vocantur poſt hæc patres: pergitq; Suillius addere reos equites Romanos illuſtres: quibus Petra cognomentum: At cauſa necis, ꝙ domum ſuam Valerii & Poppeæ congreſſibus prębuiſſent. Verum nocturnæ quietis ſpecies alteri obiecta: itamq̃ vidiſſet Claudium ſpicea corona euinctum: ſpicis retro conuerſis: eaq; imagine grauitatem annonæ dixiſſet. Quidam pampineam coronam albentibus foliis viſam: atq; ita interpretatum tradidere: vergente autũno mortem principis oſtendi. Illud haud ambigit̃ qualicũq; inſomnio ipſi fratriq; perniciem allatam. Seſtertium quindecies & inſignia pręturæ Criſpino decreta. Adiecit Vitellius Seſtertium decies Soſibio: ꝙ Britãnicum pręceptis: Claudium conſiliis iuuaret. Rogatus ſentẽtiam & Scipio: cũ idem inquit de admiſſis Poppeæ ſentiã quod omnes putate me idem dicere quod omnes. eleganti temperamento inter coniugalem amorem & ſenatoriam neceſſitatem. Continuus inde & ſæuus accuſandis reis Suillius: multiq; audacię eius æmuli. Nam cuncta legum & magiſtratuum munia in ſe trahens princeps: materiam prædãdi patefecerat: nec quicq̃ publicę mercis tam venale fuit: q̃ aduocatorum perfidia: adeo vt Samius inſignis eques Romanus quadringentis nũmorum millibus Suillio datis: & cognita pręuaricatione: ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio conſule deſignato: cuius de potentia & exitio in tempore memorabo: conſurgunt patres: legemq; Titiam flagitant: qua cauetur antiquitus: ne quis ob cauſam orandam pecuniam donũ ue accipiat. Deinde obſtrepẽtibus his quibus ea contumelia parabat̃ diſcors Suillio Silius acriter incubuit veterum oratorum exempla referens qui famam in poſteros pręmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima. alioquin & bonarum artium principem ſordidis miniſteriis fœdari: ne fidem quidem integrã manere, vbi magnitudo quæſtuum ſpectetur. ꝙ ſi in nullius mercedem negotia tueantur: pauciora fore: nunc inimicitias, accuſationes, odia, & iniurias foueri: vt quomodo vis morborum pretia medentibus: ſic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminiſſent. T. Galbæ. C. Aſinii & Meſſalæ: ac recentiorũ Arruntii & Eſernini ad ſũma prouectorũ, incorrupta vita, & facundia. Talia dicente conſule deſignato: cõſentientibus aliis parabat̃ ſententia: qua lege repetundarũ tenerẽt: ãricũ Suillius & Coſſutianus: & cæteri qui nõ iudiciũ, quippe in manife-

ſtos ſed

ftos: sed pœnam statui videbát: circũsistunt Cęsarem, ante acta de precantes. Et postq̃ annuit tacens: incipiunt. Quẽ vllũ tãta supbia esse: vt æternitatem famę spe pręsumat? vsui & rebus subsidiũ pręparari: ne quis inopia aduocatorũ potẽtioribus obnoxius sit: Neq; tamen eloquentiã gratuito cõtingere: omitti curas familiares: vt qs se alienis negotiis intẽdat: multos militia: quosdã exercẽdo agros tolerare vitã. Nihil a quoquã expeti: nisi cuius fructus ante pręuidetur. Facile Asiniũ & Messalam inter Antoniũ & Augustũ bellorũ pręmiis refertos: aut ditium familiarũ heredes Eserninos & Arrũtios magnum animũ induisse. prompta sibi exempla quãtis mercedibus. P. Clodius aut. C. Curio contionari soliti sint: se modicos Senatores: qui a Rep. nulla nisi pacis emolumenta peterent. cogitaret plebem qua toga enitescerét: sublatis studiorũ pretiis, etiã studia peritura, vt minus decora. Hæc ita haud frustra dicta princeps ratus: capiendis pecuniis posuit modum: vsq; ad dena sestertia: quæ egressi repetundarũ tenerẽtur. Sub idem tempus Mithridates quẽ imperitasse Armeniis: & ad pręsentiã Cęsaris vectum memoraui: monente Claudio in regnũ remeauit: fisus Pharasmanis opibus. Is rex hyberis idemq; Mithridatis frater, nũciabat discordare Parthos: summaq; Imperii, ambigua: minora, sine cura haberi. Nã inter Gotarzis pleraq; sæua (qui necẽ fratri Artabano: coniugiq; ac filio eius pręparauerat: vnde metus eius in cęteros) acciuere Bardanẽ. Ille vt erat magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorũ inuadit: Ignarũq; & exterritũ Gotarzem pturbat: neq; cunctaẽ qn proximas pręfecturas corripiat: solis Seleucensibus dominationẽ eius abnuentibus. In quos vt patris sui quoq; defectores ira magis q̃ ex vsu pręsenti accensus: implicatur obsidione vrbis validæ & munimentis obiecti amnis: muroq; & cõmeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Dahaę Hyrcanorũq; opibus auctus bellũ renouat. coactusq; Bardanes omittere Seleuciã: Bactrianos apud cãpos castra cõtulit. Tunc distractis orientis viribus: & quonã inclinarẽt incertis: casus Mithridati datus est occupandi Armeniam vi militis Romani ad excidenda castellorũ ardua: simul hybero exercitu campos persultante. Nec. n. restitere Armenii, fuso qui prœliũ ausus erat Demonacte pręfecto. Paululũ cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Corys: versis illuc quibusdã procerũ. deinde litteris Cęsaris coercitus: & cuncta in Mithridatẽ fluxere: atrociorem q̃ nouo regno cõduceret. At Parthi Imperatores cũ pugnam pararẽt: fœdus repẽte iaciunt: cognitis populariũ insidiis: quas Gotarzes fratri patefecit: congressiq;, primo cunctanter: deinde complexi dextras: apud alta

ria deum pepigere, fraudem inimicorum vlcisci: atque ipsi inter se concedere: potiorque Bardanes visus retinendo regno. at Gotarzes ne quid ęmulationis existeret penitus in Hircaniam abiit. regressoque Bardane deditur Seleucia septimo post defectionē anno: nō sine dedecore Parthorum: quos vna ciuitas tādiu eluserat. Exin validissimas pręfecturas inuasit. & recuperare Armeniā parabat, ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentia concessi regni: & reuocāte nobilitate: cui in pace durius seruitium est: contrahit copias. & huic contra itum ad amnem Erindem: in cuius transgressu multū certato peruicit Bardanes. prosperisque prœliis medias nationes subegit ad flumē Gyndem: quod Dahas Ariosque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. Nam Parthi quamquam victores, longinquam quamque militiam aspernabantur. Igitur extructis munimentis, quibus opes suas testabatur (nec enim cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parata) regreditur, ingens gloria: atque eo ferocior, & subiectis intolerantior: qui dolo ante composito incautum venationique intentum interfecere primam intra iuuentam. sed claritudine paucos inter senū regum: si perinde amorē inter populares: quam metum apud hostes quęsiuisset. Nec Bardanis turbatæ Parthorū res inter ambiguos quis in regno acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant: quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obsidio nobis datum. Deinde præualuit Gotarzes: potitusque regia: per sęuitiam ac luxum: adegit Parthos mittere ad principem Romanum occultas preces: quis permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi seculares octingentesimo post Romam conditā: quarto & sexagesimo quam Augustus ediderat spectati sunt. Vtriusque principis rationes prætermitto: satis narratas libris quibus res Imperatoris Domitiani composui: nam is quoque edidit ludos seculares: iisque intentius affui sacerdotio Quindecimuirali præditus: ac tum Prętor: quod non iactantia refero: sed quia collegio Quindecimuirum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exequebantur officia cęrimoniarum. Sedente Claudio circensibus ludis: cum pueri nobiles equis ludicrū Troię inirent: interque eos Britānicus Imperatore genitus: & L. Domitius adoptione mox in Imperium & cognomentum Neronis adscitus: fauor plebis acrior in Domitium loco præsagii acceptus est: vulgabaturque affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum: fabulosa & externis miraculis assimulata. nā ipse haud quaquam sui detractor vnam omnino anguem in cubiculo visam: narrare solitus est.

solitus est. Verũ inclinatio populi supererat ex memoria Germa- nici: cuius illa reliqua soboles virilis. & matri Agrippinę miseratio augebatur ob sęuitiam Messalinæ: quę semper infesta & tunc cõ- motior: quo minus strueret crimina & accusatores: nouo & furori proximo amore distinebatur. Nam in. C. Silium iuuentutis Ro- manę pulcherrimum ita exarserat: vt Iuliam Syllanam nobilem fœminam matrimonio eius exturbaret: vacuoq; adultero potiretur. Neq; Silius flagitii aut periculi nescius erat. sed certo si abnueret exitio: & nõnulla fallendi spe: simul magnis pręmiis opperiri futu- ra: & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim: sed multo comitatu ventitare domum: egressibus adherescere: largiri opes: honores. postremo velut translata iam fortuna: serui, liberti, paratus principis apud adulterum visebantur. At Claudius matri monii sui ignarus, & munia censoria vsurpans: theatralem populi lasciuiam seueris edictis increpuit: q in. P. Pomponium consula- rem: Is carmina scenę dabat: inq; fœminas illustres ꝓbra iecerat. Et lege lata: sęuitiam creditorum cohercuit, ne in morte parentũ pecunias filiis familiarum fœnori darent. Fontesq; aquarum sub Imbruinis collibus deductos vrbi intulit. Ac nouas litterarũ for- mas addidit vulgauitq;: comperto quoq; græcam litteraturam nõ simul cœptam absolutamq;. Primi per figuras animaliũ Ægyptii sensus mentis effingebant: & antiquissima monimenta memoriæ humanę impressa saxis cernuntur: & litterarũ semet inuentores per- hibent. Inde Phœnicas quia mari præpollebant intulisse græciæ: gloriamq; adeptos, tamq̃ repererint quę acceperãt. Quippe fama est Cadmum classe Phœnicum vectum rudibus adhuc græcorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam Cecropẽ Athenien- sem: vel Linum Thebanum: & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorãt, sexdecim litterarũ formas: mox alios ac prę- cipuum Simonidem cæteras reperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Demaratho: Aborigines, arcade ab Euandro didice- rũt. Et formę lr̃is latinis, quę veterrimis Gręcoꝝ. Sed nobis quoq; paucæ primũ fuere, deinde additę sunt. Quo exẽplo Claudius tres litteras adiecit: quę vsui, imperitãte eo: post, obliteratę: aspiciũt etiã nũc i ære publicãdis plebiscitis p fora ac tẽpla fixo. Retulit deinde ad Senatũ super collegio aruspicũ: ne vetustissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret: sæpe aduersis Reip. temporibus accitis: quoꝝ monitu redintegratas cęrimonias & i posteꝝ rectius habitas: ꝑmoresq; ethrurię spõte aut patrũ Romanoꝝ ĩpulsu retinuisse sciẽ- tiã: & in familias propagasse: Quod nũc segnius fieri publica circa

bonas artes socordia, & quia externę superstitiones inualescant: Et læta quidē in presens omnia: sed benignitati deū gratiā referendā: ne ritus sacrorum inter ambigua cultu per prospera obliterarentur. Factū ex eo Senatus cōsultū, Viderent pontifices: quę retinenda firmandaq; aruspicū. Eodem anno Cheruscorū gens regem Romę petiuit: amissis per interna bella nobilibus: & vno reliquo stirpis regiæ: qui apud vrbē habebat: nomine Italus. Paternū huic genus e Flauio fratre Arminii. Mater ex Catumero principe Cattorum erat: ipse forma decorus & armis equisq; in patriū nostrūq; morem exercitus. Igitur Cęsar, auctū pecunia, additis stipatoribus: hortat gentile decus magno animo capessere. Illū primū Romę ortum: nec obsidem: sed ciuem: ire externū ad Imperium. Ac primo lætus Germanis aduētus: atq; eo magis: q; nullis discordiis imbutus pari in omnes studio ageret: celebrari: coli: modo comitatē & tēperantiā nulli inuisam: sæpius vinolentiā ac libidines grata barbaris vsurpans. Iamq; apud ꝓximos, iam lōgius clarescere. cū potentiā eius suspectātes qui factionibus floruerāt discedūt ad cōterminos populos, ac testificāt: adimi veterē Germanię libertatē: & romanas opes insurgere. adeo neminē iisdem in terris ortū qui principis locū impleat: nisi exploratoris Flauii ꝓgenies supra cūctos extollat? Frustra Arminiū pręscribi: cuius si filius hostili in loco adultus, in regnū venisset, posset extimesci, infectū alimonia, seruitio, cultu, oībus externis. At si paterna Italo mens esset: nō aliū infensius arma cōtra patriā ac deos penates: q̄ parētes eius exercuisse. His atq; talibus magnas copias coegere. Nec pauciores Italū sequebant: nō. n. irrupisse ad inuitos: sed accitū memorabāt. quādo nobilitate cęteros anteiret: virtutē experirent, an dignum se patruo Arminio: auo Catumero pręberet: Nec patrē illi rubori esse: q; fidē aduersus Romanos volētibus Germanis sumptā nunq̄ omisisset. Falso libertatis vocabulū obtendi ab iis q̄ priuatim degeneres, in publicū exitiosi, nihil spei nisi p discordias habeāt. Adstrepebat huic alacre vulgus: & magno inter barbaros prœlio victor rex. Dehinc secūda fortuna ad superbiam prolapsus: pulsusq;. ac rursus Langobardorū opibus refectus: per læta p aduersa res ethrufcas afflictabat. Per idē tēpus Chauci nulla dissensiōe domi: & morte Sanqnii alacres: dū Corbulo aduētat: inferiorē Germaniā incursauere: duce Gānasco q natione Caninefas auxiliaris & diu meritus: post trāsfuga: leuibus nauigiis pręda būdus: Gallorū maxime orā vastabat: nō ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo ꝓuinciā ingressus: magna cū cura & mox gloria, cui principiū illa militia fuit: triremes alueo Rheni: cęteras naues vt

quæq;

quæq; habiles per ęstuatia & fossas adegit. lintribusq; hostium depressis: & exturbato Gănascoı vbi pręsentia satis cōposita sunt ı legiones operū & laboris ignaras : populationibus lętantes veterē ad morē reduxit ı ne quis agmine decederet : nec pugnā nisi iussus iniret. stationes, vigilię: diurna nocturnaq; munia in armis agitabant. Ferunrq; militem quia vallū non accinctus: atq; aliū quia pugione tantū accinctus foderet: morte puniros. quę munia & incertum an falso iacta vel aucta ı originem tñ e seueritate ducis traxere: Intētūq; & magnis delictis inexorabilē scias cui tantū asperitatis etiā aduersus leuia credebatur. Cæterū is terror milites hostesq; in diuersum affecit. Nos virtutē auximus: Barbari ferociam infregere. Et natio Frisioꝝ p rebellionē clade. L. Apronii ceptā infensa: aut male fida: datis obsidibus cōsedit apud agros a Corbulone descriptos. Idem Senatū : magistratus: leges imposuit. Ac ne iussa exuerent: pręsidiū inde muniuit. missis qui maiores Chaucos ad deditionē pellicerēt: simul Gănascū dolo aggrederent. Nec irritæ aut degeneres insidię fuere aduersus transfugā & violatorem fidei. Sed cede eius motæ Chaucorū mentes. & Corbulo semina rebellionis pręb ebat: vt læta apud plærosq;, ita apud quosdā sinistra fama: cur hostem cōcitet: aduersa in Remp. casura: cū prospere egisset : formidolosum paci virū insignem & ignauo principi pręgrauē. Igitur Claudius adeo nouā in Germanias vim ꝓhibuit : vt referri pręsidia cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni: hæ litteræ redduntur. Ille re subita quāq̄ multa simul offunderent: metus ex Imperatore, cōtēptio ex barbaris: ludibriū apud socios : nihil aliud perlocutus : q̄ beatos quosdam duces Romanos: signum receptui dedit. Ne tamen miles otium exueret : inter Mosam Rhenumq; trium & viginti millium spacio fossam ꝓduxit qua incerta oceani vetarentur: insignia tamen triumphi indulsit Cęsar, quāuis bellum negauisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur : qui in agro Machiaco recluserat specus quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus: nec in longum fuit : At legionibus cū dāno labor, & fodere riuos : quęq; in aperto grauia : humum infra moliri : Quis subactus miles & quia plures per prouincias similia tolerabantur ı componit occultas litteras nomine exercituum precantium Imperatorem : vt quibus permissurus esset exercitus triūphalia ante rribueret. De origine Curtii Rufi quem gladiatore genitū quidam prodidere : neq; falsa prompserim : & vera exequi pudet. Postq̄ adoleuit : sectator quęstoris cui Africa obtigerat: dū in oppido Adrumēto vacuis per medium diei porticibus secretus

agitat: oblata ei species muliebris vltra modũ humanum. & audita est vox. Tu es rufe: qui in hanc prouinciam procõsule venies: Tali omine in spẽ sublatus: digressusq; in vrbem: & largitiõe amicorũ: simul acri ingenio: quęsturã: & mox nobiles inter cãdidatos prętu- ram principis suffragio assequit: cũ hisce verbis Tiberius dedecus nataliũ eius velauisset: Curtius Rufus videt mihi ex Senatu. Longa post hęc senecta: & aduersus supiores tristi adulatione, arrogans mi noribus: inter pares difficilis: cõsulare Imperiũ: triũphi insignia: ac postremo Africã obtinuit: atq; ibi defunctus fatale pręsagiũ imple- uit. Interea Romę nullis palã neq; cognitis mox causis. GN. No- uius eques Romanus: ferro accinctus reperitur in cœtu salutãtium principem: Nã postq̃ tormẽtis dilaniabatur: de se Nouius cõscios nõ edidit: incertũ an occultãs. Iisdem cõsulibus. P. Dolabella cen suit spectaculũ gladiatorũ p omnes annos celebrandũ pecunia eorũ qui quęsturã adipiscerent. Apud maiores virtutis id prẽmiũ fue- rat: cunctisq; ciuiũ si bonis artibus fiderent: licitũ petere magistra- tus. ac ne ætas quidẽ distinguebatur: quin prima iuuenta cõsulatũ ac dictaturas inirent. Sed quęstores regibus etiã tum imperantibus instituti sunt: quod lex curiata ostendit ab. L. Bruto repetita. Man- sitq; consulibus potestas deligẽdi: donec eum quoq; honorem po- pulus mandaret. creatiq; primũ Valerius Posthumius Æmylius Mamercus. lxiii. anno post Tarquinios exactos: vt rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis: duo additi qui Romę curarent. Mox duplicatus numerus: stipendiaria iam Italia: & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Post lege Syllæ viginti creati supplendo Senatui: cui iudicia tradiderat. et quamq̃ equites iudicia recuperauissent: quęstura tamen ex dignitate candidatorũ: aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur: donec sententia Dolabellæ velut venundaretur. A. Vitellio. L. Vipsano consuli- bus: cum de supplendo Senatu agitaretur: primoresq; Gallię quę comata appellatur: fœdera & ciuitatem Romanam pridem asse- cuti ius adipiscendorũ in vrbe honorũ expeterent: multus ea sup re variusq; rumor: & studiis diuersis apud principẽ certabat: asseuerã- tiũ nõ adeo ęgram Italiã: vt Senatũ suppeditare vrbi suæ nequiret. suffecisse olim indigenas cõsanguineis populis: nec pœnitere vete- ris Reip. Quin adhuc memorari exẽpla: q̃ priscis moribus ad virtu tẽ & gloriã Romana indoles pdiderit. An parũ q; Veneti & Insubres curiã irruperint: nisi cœtus alienigenarũ velut captiuitas inferatur? Quẽ vltra honorẽ residuis nobiliũ? aut si qs pauper e Latio Senator foret? oppleturos omnia diuites illos: quorũ aui proauiq; hostiliũ nationum

nationum duces exercitus nostros ferro igniq; ceciderint: Diuum Iulium apud Alexiam obsederint. Recentia hæc: quid si memoria eorum inoriretur: qui capitolio & ara Romana manibus eorũdem prostratis: fruerentur sane vocabulo ciuitatis: Insignia patrũ, decora magistratuum ne vulgarent. His atq; talibus haud permotus princeps: etiam statim contra disseruit. & vocato Senatu ita exorsus est. Maiores mei quorum antiquissimus Clausus origine Sabina: simul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est, hortantur vti paribus consiliis Remp. capessam: transferendo huc quod vsq̃ egregium fuerit. Neq; enim ignoro Iulios Alba: Coruncanos Camerio: Porcios Tusculo. & ne vetera scrutemur: Etruria Lucaniaq; & omni Italia in Senatũ accitos. Postremo ipsam ad alpes promotam: vt non modo singuli viritim: sed terræ gentesq; in nomen nostrũ coalescerent. Tunc solida domi quies, & aduersus externa floruimus: cum Transpadani in ciuitatem recepti: cum specie deductarum per orbem terrę legionum, additis prouincialium validissimis: fesso Imperio subuentũ est. num pœnitet Balbos ex Hispania: nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi transiuisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis cõcedunt. Quid aliud exitio Lacedęmoniis & Atheniensibus fuit: quamq̃ armis pollerent: nisi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor nostri Romulus tantum sapientia valuit: vt plerosq; populos eodem die hostes: dein ciues habuerit. Aduenę in nos regnauerũt. Libertinorum filiis magistratus mandati: non vt pleriq; falluntur, recens sed priori populo factitatũ est. At cum Senonibus pugnauimus: scilicet Volsci & Equi nunq̃ aduersam nobis acié instruxere? Capti a Gallis sumus: sed & Tuscis obsides dedimus: & Samnitũ iugum subiuimus. Attamen si cũcta bella recenseas: nullũ breuiore spacio q̃ aduersus Gallos confectũ: continua inde ac fida pax. Iam moribus: artibus: affinitatibus nostris mixti: aurum & opes suas inferant potius: q̃ separati habeant. Omnia, P.C. quæ nunc vetustissima creduntur: noua fuere. plebei magistratus, post patricios. latini, post plebeios. cæterarum Italię gentiũ, post latinos. Inueterascet hoc quoq;: & quod hodie exẽplis tuemur, inter exẽpla erit. Orationẽ principis secuto patrũ cõsulto. Primi Edui Senatorũ in vrbe ius adepti sunt: datũ id fœderi antiquo: & qa soli Gallorũ fraternitatis nomẽ cũ Po. Ro. vsurpãt. Iisdẽ diebus ĩ numerũ patriciorũ asciuit Cęsar vetustissimũ quęq; e Senatu: aut qbus clari parẽtes fuerãt: paucis iã reliqs familiarũ quas Romulus maioꝶ: et, L. Brutus minoꝶ gẽtiũ appellauerãt: exhaustis

etiam quas dictator Cęsar lege cassia: & princeps Augustus lege senia sublegere. Lætaq; hæc in.R.P. munia multo gaudio Cęsaris inibant. Famosos pbris quonā modo Senatu depelleret anxius mitem & recens repertā quandā ex seueritate prisca ratiōnē adhibuit: monendo: secū quisq; de se consultaret: peteretq; ius exeundi ordinis: facilem eius rei veniam: & motos Senatu: & excusatos simul propositurum: vt iudicium censorum ac pudor sponte cedentium permixti: ignominiam mollirent. Ob ea Vipsanus cōsul rettulit: patrem Senatus appellandum esse Claudium: quippe promiscuū patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita non vsitatis vocabulis honoranda. Sed ipse cohibuit consulem vt nimiū assentantem. condiditq; lustrum: quo censa sunt ciuium. lxviiii. centena &. cxliiii. millia. Isq; illi finis inscitiæ erga domū suam fuit: haud multo post, flagitia vxoris noscere ac punire adactus: vt deinde ardesceret in nuptias incestas. Iam Messalina facilitate adulterorum in fastidium versa ad incognitas libidines profluebat: cū abrumpi dissimulationem etiam Silius, siue fatali vecordia: an imminentiū periculorū remedium ipsa pericula ratus vrgebat: quippe non eo ventum vt senectam principis opperirent: Insontibus, innoxia cōsilia: flagitiis manifestis, subsidium ab audacia petēdum: adesse cōscios paria metuentes: se celibem, orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum: mansuram eandem Messalinæ potentiā: addita securitate: si pręuenirent Claudium vt insidiis incautum: ita irę properum. Segniter hæ voces acceptę: nō amore in maritum: sed ne Silius sūma adeptus sperneret adulteram: scelusq; inter ancipitia pbatū: veris mox preciis ęstimaret, nomen tamen matrimonii cōcupiuit ob magnitudinem infamię: cuius apud pdigos nouissima voluptas est. Nec vltra expectato q̄ dum sacrificii gratia Claudius Hostiam proficisceretur: cuncta nuptiarum solēnia celebrat. Haud sum ignarus fabulosum visum iri: tantum vllis mortalium securitatis fuisse in ciuitate omnium gnara & nihil reticente: nedum consulem designatum cū vxore principis: prędicta die, adhibitis qui obsignarent velut suscipiendorum liberorum causa cōuenisse: atq; illam audisse auspicum verba: subisse: sacrificasse apud deos: discubitum inter conuiuas: oscula, complexus: noctem deniq; actam licentia coniugali: sed nihil compositum miraculi causa: verum audita scriptaq; senioribus tradā. Igitur domus principis inhorruerat: maximeq; quos penes potentia: & si res verterent, formido: nō iam secretis colloquiis: sed aperte fremere, dum industria cubiculū principis occulit adulteros: dedecus quidem illatum, sed excidiū

procul

procul abfuiſſe. nunc iuuenem nobilem dignitate : forma iuuenta : propinquo q̃ conſulatu maiorem ad ſpem accingi. nec. n. occultum quid poſt tale matrimonium ſupereſſet. ſubibat ſine dubio metus : reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctũ, multaſq̃ mortes iuſſu Meſſalinæ patratas. ruſus ipſa facilitas Imperatoris fiduciam dabat : ſi atrocitate criminis præualuiſſent : poſſe opprimi damnatam anteq̃ ream. Sed in eo diſcrimen verti : ſi defenſio audiretur : vtq̃ clauſæ aures etiam confitenti forent. Ac primo Caliſtus iam mihi circa mortem Cęſaris narratus : & Appianæ cædis molitor Narciſſus : flagrantiſſimaq̃ eo tempore gratia Pallas agitauere : num Meſſalinã ſecretis minis depellerent amore Silii : cuncta alia diſſimulantes. deinde metu ne ad perniciem vltro traherentur, deſtitũt. Pallas per ignauiam : Caliſtus prioris quoq̃ regiæ peritus : & potentiam cautis q̃ acribus conſiliis tutius haberi. perſtitit Narciſſus : & ſolum id immutans, ne quo ſermone præſciã criminis : & accuſatoris faceret. Ipſe ad occaſiones intentus : longa apud Hoſtiam Cęſaris mora duas pellices : quarum is corpori maxime inſueuerat : largitione ac promiſſis, & vxore deiecta plus potentiæ oſtentãdo perpulit delationem ſubire. Exin Calphurnia (id pellici nomen) vbi datum ſecretũ : Cęſaris genibus prouoluta nupſiſſe Meſſalinam Silio exclamat : ſimul Cleopatram quę idem opperiens adſtabat : an comperiſſet : interrogat : atq̃ illa annuẽte : cieri Narciſſum poſtulat. Is veniam in præteritum petens : q̃ ei cis Vectium Plancium diſſimulauiſſet : nec nũc adulteria obiecturũ ait : ne domum : ſeruitia & cæteros fortunæ apparatus repoſceret : frueretur imo iis : & redderet vxorem rumperetq̃ tabulas nuptiales. an diſſidium inquit tuum noſti? nam matrimonium Silii vidit populus : & Senatus & miles : ac ni propere agis : tenet vrbem maritus. Tum potiſſimum amicorum vocat : primumq̃ rei frumentariæ præfectum Turranum. poſt Luſcium Getam prætorianis impoſitum, percunctatur. Quibus fatentibus : tum certatim cæteri circumſtrepunt : Iret in caſtra : firmaret prætorias cohortes : ſecuritati anteq̃ vindictæ conſuleret. Satis conſtat eo pauore offuſum Claudium vt identidem interrogaret : an ipſe Imperii potens? an Silius priuatus eſſet? At Meſſalina non alias ſolutior luxu : adulto autumno ſimulachrũ vindemiæ per domũ celebrat : vrgeri prela : fluere lacus : & fœminæ pellibus accinctæ aſſultabant : vt ſacrificantes vel inſanientes Bacchæ. Ipſa crine fluxo thyrſum quatiens : iuxtaq̃ Silius hedera vinctus : gerere cothurnos : iacere caput : ſtrepente circum procaci choro. Ferunt Vectium valẽtem laſciuia in

P

prælatam arborem cõnisum: interrogantibus quid aspiceret: respondisse tempestatẽ ab Hostia atrocem. siue cœperat ea species: seu forte lapsa vox in præsagium vertit. Non rumor interea: sed vndiq nuncii incedunt: qui gnara Claudio cũcta: & venire promptum vltioni afferrẽt. Igitur Messalina lucullianos in ortos: Silius dissimulãdo metu: ad munia fori digreditur. Cæteris passim dillabentibus, affuere centuriones: inditaq sunt vincula: vt quis reperiebatur in publicò aut p latebras. Messalina tamen quãq̃ res aduersæ consilium adimerent: ire obuiam: & aspici a marito: quod sępe subsidium habuerat: haud segniter intendit: Iussitq vt Britannicus & Octauia in cõplexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam orauit: Pontificis Maximi aures adire, clementiam expetere. Atq interim tribus omnino comitantibus (id repente sollitudinis erat) spacium vrbis pedibus emẽsa: vehiculo quo purgamenta ortorum eripiuntur: Hostiensem viam intrat: nulla cuiusq̃ misericordia: quia flagitiorũ deformitas pręualebat. Trepidabat nihilominus a Cęsare: quippe Getæ prętorii pręfecto haud satis fidebat, ad honesta seu praua iuxta leui. Ergo Narcissus assumptis quibus idem metus: non aliam spem incolumitatis Cęsaris affirmat: q̃ si ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret: seque offert suscepturũ. Ac ne dum in vrbem vehitur ad pœnitentiam a. L. Vitellio. P. Largo cęcina mutaretur: in eodem gestamine sedem poscit sũmitq. Crebra post hæc fama fuit: inter diuersas principis voces. cum modo incusaret flagitia vxoris: aliquando ad memoriam coniugii & infantiam liberorum reuolueret: non aliud prolocutum Vitellium, q̃ o facinus, o scelus. instabat quidem Narcissus aperire ambages: & veri copiã faceret: sed non ideo peruicit: quin suspensa & quo ducerentur inclinatura responderet: exemploq eius Largus Cæcina vteretur: & iã erat in aspectu Messalina: clamitabatq audiret Octauiæ & Britannici matrem: cum obstreperet accusator, Sillium & nuptias referens: simul codicillos libidinum indices tradidit: quibus visus Cęsaris auerteret. Nec multo post vrbem ingredienti offerebantur cõmunes liberi: nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiã depellere nequiuit: quę multa cum inuidia flagitaret: ne indefensa coniunx exitio daretur. Ergo auditurũ principem & fore diluendi criminis facultatem respondit. Iret interim virgo & sacra capesceret. Mirum inter hæc silentium Claudii: Vitellius ignaro propior (omnia liberto obediebant) patefieri domum adulteri: atq illuc deduci Imperatorem iubet. Ac primũ in vestibulo effigiem

patris

patris Silii cõsulto Senatus abolitam demonstrat. Tum quicquid habitum Neronibus & Drusis in preciũ probri cessisse. incensumq; & ad minas prorumpentem: castris infert parata concione militũ: apud quos pręmonente Narcisso pauca verba fecit. Nã & si iustũ dolorem pudor impediebat, cohortium clamor dehinc cõtinuus nomina reorum & pœnas flagitantium: admotusq; Silius tribunali non defensionem, nõ moras temptauit: precatus vt mors accelleraretur: eadem constantia & illustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titiũ Proculum custodem Silio ac Messalinę dat: & indicium offerentem, Vectium valentem & confessum, & Pompeiũ Vrbicum: ac Saufellum Trogum ex consciis tradi ad supplicium iubet. Decius quoq; Calphurnianus Vigilum præfectus. Sulpicius Rufus ludi procurator. Iuncus Vergilianus Senator: eadem pœna affecti: solus Mnester contationem attulit: dilaniata veste clamitans aspiceret verberum notas: reminisceretur vocis qua se obnoxiũ iussis Messalinæ dedisset. Aliis largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: Nec cuiq̃ ante perdudum fuisse: si Silius rerũ potiretur. Cõmotum his & pronum ad misericordiam Cęsarem perpulere liberti: ne tot illustribus viris interfectis, histrioni consuleretur: Sponte an coactus tã magne peccauisset, nihil referre. ne Trauli quidẽ Montani equitis Ro. defensio recepta est. Is modesta iuuenta, sed corpore insigni: accitus vltro: noctemq; intra vnam a Messalina proturbatus erat, paribus lasciuiis ad cupidinem & fastidia. Suilio Cesonino & Plantio Laterano mors remittitur. Huic ob patrui egregium meritũ: Cesoninus vitiis protectus est: itaq̃ in illo fœdissimo cœtu passus muliebria. Interim Messalina luculianis in hortis prolatare vitã: cõponere preces: nõnulla spe: & aliquando ira tanta, inter extrema, superbia agebat. Ac ni cedem eius Narcissus properauisset, verterat perniciem in accusatorem. Nam Claudius domum regressus & tẽpestiuis epulis delinitus, vbi vino incaluit, iri iubet nunciariq; miseræ (hoc.n. verbo vsum ferunt) dicendam ad causam postera die adesset. Quod vbi auditum: & languescere ira: redire amor: ac si cõtarentur, propinqua nox: & vxorii cubiculi memoria timebãtur, prorupit Narcissus: denunciatq; centurionibus & tribuno qui aderant exequi cedem, ita Imperatorem iubere, custos exactor e libertis Euodus datus. Isq; raptim in hortos pręgressus, reperit fusam humi: assidente matre Lepida: quę florenti filię haud concors, supremis eius necessitatibus ad miseratioñe euicta erat. Suadebatq; ne percussorem opperiretur: transisse vitam neq; aliud q̃

morti decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto nihil honestum inerat. lachrymæq; & questus irriti ducebantur. Tum impetu venientium pulsæ fores: astitit Tribunus per silentium, ac libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc primum fortunam suam introspexit: ferrumq; accepit, quod frustra iugulo aut pectori per trepidationem admouens ictu tribuni transfigitur. corpus matri cõcessum. Nunciatũq; Claudio epulanti perisse Messalinam: non distincto sua an aliena manu. nec ille quæsiuit: poposcitq; poculum, & solita conuiuio celebrauit. Ne secutis quidem diebus odii, gaudii, iræ, tristitiæ, vllius deniq; humani effectus signa dedit: non cum lætantes accusatores aspiceret: nõ cum filios mœrentes. Iuuitq; obliuionem eius Senatus: censendo nomen & effigies priuatis & publicis locis demouendas: Decreta Narcisso quæstoria insignia, leuissimum fastigii eius, cum secundũ Pallantem & Calistum ageret, honesta quidem: sed ex quibus deterrima orirentur: flagitiis multis.

FINIT LIBER VNDECIMVS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER DVODECIMVS.

C EDE MESSALINÆ CONVVLsa principis domus orto apud libertos certamine: quis deligeret vxorem, Claudio celibi vitæ intonanti: & coniugũ Imperiis ob noxio. Nec minore ambitu fœminę exarserãt, suã quæq; nobilitatẽ, formã, opes cõtendere, ac dignam tanto matrimonio ostentare: Sed maxime ambigebaẽ inter Loliã Paulinam. M. Lolii cõsularis filiam, & Iuliam Agrippinã Germanico genitam. Huic Pallas, illi Calistus fautores aderant: Et Elia Petina e familia Tuberonum Narcisso fouebatur. Ipse modo huc, modo illuc: vt quẽq; suadentiũ audierat ꝓmptus: discordantes in consilium vocat: ac promere sententiã, & adiicere rationes iubet. Narcissus vetus matrimoniũ: familiam cõmunem (nã Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus eius nouum differebat: si sueta cõiunx rediret: haud quaq̃ nouercalibus odiis vsura in Britanicum & Octauiã, ꝓxima suis pignora. Calistus improbatã longo dissidio: ac si rursus assumereẽ: eo ipso superbã: longeq; rectius Loliã induci: quãdo nullos liberos genuisset: vacuã ęmulatione: & priuignis parẽtis loco futurã. At Pallas id maxime in Agrippina laudare ꝙ Germanici nepotẽ secũ traheret dignũ prorsus Imperatoria fortuna: Stirpẽ nobilẽ & familię Claudię: quę posteros cõiũgeret: ne fœmina experta fœcũditatis integra iuuẽta: claritudinẽ Cęsarũ aliã in domũ ferret. Pręualuere hęc adiuta Agrippinę illecebris: ad eũ ꝑ speciẽ necessitudinis crebro ventitãdo pellicit patruũ: vt pręlata cęteris: & nõdũ vxor, potẽtia vxoria iã vtereẽ. Nã vbi sui matrimonii certa fuit: struere maiora: nuptiasq; Domitii quẽ ex GN. Ænobarbo genuerat: & Octauię Cęsaris filiæ molliri. quod sine scelere ꝑpetrari nõ poterat: quia. L. Syllano desponderat Octauiã Cęsar: iuuenẽq; & alias clarũ insigni triũphaliũ & gladiatorii muneris magnificẽtia ꝓtulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduũ videbaẽ in animo principis: cui nõ iudiciũ, nõ odiũ erat, nisi indita & iussa. Igiẽ Vitellius noĩe censoris, seruiles fallacias obtegẽs: ingruẽtiũq; dominationũ ꝓuisor: quo gratiã Agrippinę pararet: cõsiliis eius implicari: serere crimina in Syllanũ cui sane decora & procax soror Iunia Caluina, haud multũ ante Vitellii nurus fuerat. hinc

initium accuſationis, fratriſq; nō inceſtū: ſed incuſtoditū amorem ad infamiā traxit. & prębebat Cęſar aures accipiēdis aduerſus generum ſuſpitionibus: caritate filiæ ꝓmptior. At Syllanus inſidiarū neſcius: ac forte eo anno prętor: repēte p edictū Vitellii ordine Senatorio mouet: quāq̄ lecto pridē Senatu: luſtroq; cōdito. ſimul affinitatē Claudius diremit: adactuſq; Syllanus eiurare magiſtratum: & reliquus pręturę dies in Epriū Marcellū collatus eſt. C. Pōpeio Q. Veranio cōſulibus: pactū inter Claudiū & Agrippinā matrimoniū. Iā fama, iā amore illicito firmabat: necdū celebrare ſollēnia nuptiarū audebāt: nullo exemplo deducta in domū patrui, fratris filia. Quin & inceſtū ac ſi ſperneret: ne in malū publicū erūperet metuebat. Nec ante omiſſa cōctatio: q̄ Vitellius ſuis artibus id perpetrādū ſumpſit. percūctatuſq; Cęſarē: an iuſſis populi an auctoritati Senatus cęderet: vbi ille vnū ſe ciuiū & cōſenſu imparem reſpōdit: opperiri intra palatiū iubet: Ipſe curiā ingredit: ſūmāq; Reip. agi obteſtās: veniā dicēdi ante alios expoſcit. Orditq; grauiſſimos principis labores, ꝗs orbē terræ capeſſat: egere adminiculis: vt domeſtica cura vacuus in cōmune cōſulat. quod porro honeſtius cenſorię mētis leuamen: q̄ aſſumere cōiugē ꝓſperis dubiiſq; ſociā? cui cogitationes intimas: cui paruos liberos tradat: nō luxui aut voluptatibus aſſuefactus, ſed q prima ab iuuenta legibus obtēperauiſſet. Pōſtq̄ hęc fauorabili oratione ꝓmiſit: multaq; patrū aſſentatio ſequebat: capto rurſus initio quādo maritādū principem cūcti ſuaderēt deligi opportere fœminā nobilitate: puerperiis: ſanctimonia inſignē. Nec diu inquirēdū, quin Agrippina claritudine generis anteiret: datū ab ea fœcūditatis experimētū: & cōgruere artes honeſtas. Id vero egregiū: q; ꝓuiſu deū vidua iungeretur principi: ſua tantū matrimonia experto: audiuiſſe a parentibus: vidiſſe ipſos: arripi cōiuges ad libita Cęſarū: procul id a pręſenti modeſtia. ſtatueret īmo documentū quo vxorem Imperator acciperet. At. n. noua nobis in fratrū filias cōiugia: ſed aliis gentibus ſollēnia: nec lege vlla ꝓhibita. Et ſobrinarū diu ignorata, tempore addito percrebuiſſe: morē accōmodari ꝓut cōducat: & fore hoc quoq; in his quę mox vſurpent. Haud defuere qui certatim: ſi cūctaret Cęſar: vim acturos teſtificātes erūperent curia. Cōglobat ꝓmiſcua multitudo: populūq; Romanū eadē orare clamitat. Nec Claudius vltra expectato, obuiū apud forum prębet ſe gratātibus. Senatūq; ingreſſus: decretū poſtulat: quo iuſte inter patruos fratrūq; filias nuptiæ etiā in poſterū ſtatuerent. Neq; tñ repertus eſt: niſi vnus talis matrimonii cupitor Talledius Seuerus eques Romanus.

manus, quẽ pleriq; Agrippinę gratia impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas & cũcta fœminę obediebãt: nõ per lasciuiã vt Messalinæ rebus Romanis illudenti. Additũ & quasi vile seruitiũ palã seueritas: ac sæpius superbia: nihil domi impudicũ: nisi dominationi expediret. cupido auri ĩmensa obtentũ habebat, quasi subsidiũ regno pararet. Die nuptiarũ Syllanus sibi mortẽ consciuit: siue eo usq; spem vitæ ꝑduxerat: seu delecto die augendã ad inuidiã. Caluina soror eius Italia pulsa est. Addidit Claudius sacra ex legibus Tulli regis: piaculaq; apud Lucũ Dianę p Põtifices dãda. irridẽtibus cũctis q poenę ꝓcurationesq; incesti id tẽporis exquirerent. At Agrippina ne malis tãtũ facinoribus notesceret, veniam exilii ꝓ Anneo Seneca: simul pręturã impetrat, lætũ in publicum rata, ob claritudinem studiorũ eius: vtq; Domitii pueritia tali magistro adolesceret: & cõsiliis eiusdẽ ad spem dominationis vteref: qa Seneca fidus in Agrippinã memoria beneficii, & infensus Claudio dolore iniurię credebaf. Placitũ dehinc nõ vltra cũctari: Sed designatũ consulem Memmiũ Pollionẽ: ingẽtibus ꝓmissis inducũt: sentẽtiã expromere: qua hortaref Claudius despõdere Octauiã Domitio: quod ętati vtriusq; nõ absurdũ: & maiora patefacturum erat. Pollio haud disparibus verbis ac nuper Vitellius cẽset. despõdeturq; Octauia ac secũdũ priorẽ necessitudinẽ: spõsus iã & gener Domitius æquari Britannico studiis matris: arte eorũ qs ob accusatã Messalinã vltio ex filio timebaf. Per idẽ tẽpus legati Parthorũ ad expetendũ vt rettuli Meherdatẽ missi: Senatũ ingrediũtur. mandataq; in hunc modũ incipiunt. Nõ se fœderis ignaros: nec defectione a familia Arsacidarũ venire. Sed & filiũ Vononis nepotẽ Phrahatis accersere aduersus dominationẽ Gotarzis: nobilitati plebiq; iuxta intolerandã. Iã fratres: iam ꝓpinquos: iam longius sitos: cędibus exhaustos, abiici cõiuges grauidas: liberos paruos: dum socors domi: bellis infaustus: ignauiã sæuitia tegat: veterem sibi ac publice cœptã nobiscũ amicitiã: & subueniendum sociis viriũ æmulis: cędentibusq; per reuerentiã. Ideo regũ obsides liberos dari: vt si domestici Imperii tedeat, sit regressus ad principem patresq;: quorũ moribus assuefactus rex melior adsciscere/tur. Vbi hæc atq; talia dissertauere: incipit orationem Cęsar de fastigio Romano: Parthorũq; obsequiis seq; diuo Augusto adæquabat: petitũ ab eo regem referẽs: omissa Tiberii memoria: q̃q̃ is quoq; miserat. Additq; ꝑcepta (& enim aderat Meherdates) vt non dominationem & seruos: sed rectorem & ciues cogitaret: clementiãq; ac iustitiã quãto ignoratiora barbaris: tãto tolerãtiora

capesseret. Hinc versus ad legatos: extollit laudibus alūnum vrbis spectatę ad id modestię: ac tñ ferenda regū ingenia: neq; vsui crebras mutationes. rem Romanā huc satietate glorię ꝓuectā: vt externis quoq; gētibus quietē velit datā. Post hęc. C. Cassio q Syrie pręerat: deducere iuuenē ripā ad Euphratis iubet. Ea tempestate Cassius cæteros pręeminebat peritia legū: nā militares artes p otiū ignotæ: Industriosq; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen q̄tū sine bello dabat: reuocare priscū morē: exercere legiones: cura, ꝓuisu, perinde agere ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis: & familia Cassia ratus, ꝑ illas quoq; gentes celebrata. Igitur excitis quorū de sentētia petitus rex: positisq; castris apud Zeuma: vnde maxime peruius amnis: postq̄ illustres Parthi: rexq; Arabū Abbarus aduenerat: monet Meherdatē, barbarorū impetus acres cōtatione lāguescere: aut in perfidiā mutari. Itaq; vrgeret cœpta. Quod spretū fraude Abbari qui iuuenē ignarū: & summā fortunā in luxu ratū: multos p dies attinuit apud oppidū Edessam. Et vocante Carrhene: ꝓmptasq; res ostentāte si citi aduenissent. nō cominus Mesopotamiā: sed flexu Armeniā petiuit. Id tēporis importunū: qa hyems occipiebat. Exin niuibus & montibus fessi: postq̄ cāpis ꝓpinquabāt: copiis Carrhenis adiūgunt. Transmissoq; amne Tygri: pmeāt Adiabenos: quorū rex Hyliates societatem Meherdatis palā induerat. in Gotarzen p occultā & magis fidā inclinabat. Sed capta in trāsitu vrbs Ninos vetustissima sedes Assyrię: castellum insigne fama: quod postremo inter Darium atq; Alexandrū prœlio Persarū illic opes cōciderāt. Interea Gotarzes apud montē cui nomen Sābulos: vota diis loci suscipiebat: pręcipua religione Herculis. q tēpore statuto: p quietē monet sacerdotes: vt templū iuxta equos venatui adornatos sistant: equi vbi pharetras tęlis onustas accepere: p saltus vagi: nocte demū vacuis pharetris: multo cū anhelitu redeūt. Rursus deus quas siluas pererrauerint: nocturno visu demōstrat. reperiunturq; fusæ passim ferę. Cęterum Gotarzes nondum satis aucto exercitu: flumine Corma pro munimēto vti. Et quāq̄ per insectationes & nūcios ad prœliū vocaretur: nectere moras, locos mutare, & missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quis Ezates Adiabenus mox Abbarus Arabum cum exercitu abscedunt: leuitate gentili: & quia experimentis cognitum est: Barbaros malle Roma petere reges q̄ habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus: cęterorū proditione suspecta: quod vnū erat reliquum: rem in casum dare: prœlioq; experiri statuit. Nec detrectauit pugnam Gotarzes

deminutis

deminutis hostibus ferox. Concursumq; magna cęde: & ambiguo euentu, donec Carrhenem profligatis obuersis: longius euectum integer a tergo globus circũueniret. Tum omni spe perdita: Meherdates promissa parrhacis paterni clientis secutus: dolo eius vincitur, traditurq; victori. Atq; ille non propinquum neq; arsacis de gente sed alienigenam & Romanum increpans: auribus decisis viuere iubet: ostentui clementiæ suæ & in nos dehonestaméto. Dein Gotarzes morbo obiit: accitusq; in regnum Vonones: medis tum prędidens. Nulla huic prospera aut aduersa quis memoraretur: breui & inglorio Imperio perfunctus est. Resq; Parthorũ in filium eius Vologesen translatæ. At Mithridates Bosphoranus amissis opibus vagus posteaq̃ Didium ducem Romanum: roburq; exercitus abiisse cognouerat: relictos in nouo regno Cotyn iuuenta rudem: & paucas cohortium cum Iulio Aquila equite Romano: spretis vtrisq;, concire nationes: illicere perfugas: postremo exercitu coacto: regem Dandaridarum exturbat, Imperioq; eius potitur. Quę vbi cognita: & iam iamq; Bosphorum inuasurus habebatur: diffisus propriis viribus Aquila & Cotys: quia Zorsines Syracusárum rex Hostilia resumpserat: externas & ipsi gratias quæsiuere. Missis legatis ad Eunonem qui Adorsorũ genti pręcellebat. Nec fuit in arduo societas: potentiam Romanam aduersus rebellem Mithridatem ostentantibus. Igitur pepigere equestribus prœliis Eunones certaret: obsidia vrbium Romani capesserent. Tum composito agmine: incedunt cuius frontem & terga Adorsi: media cohortes & Bosphorani tutabantur nostris in armis. Sic pulsus hostis. ventumq; Soza oppidum Dandaridę quod desertum a Mithridate, ob ambiguos popularium animos: obtineri relicto ibi pręsidio visum. Exin Soracos pergũt & transgressi amnem Pandam. circũueniunt vrbem Vispeni editam loco: & mœnibus ac fossis munitam nisi q; mœnia nõ saxo: sed cratibus iunctis: ac media humo aduersum irrumpentes inualida erant. eductęq; altius turres facibus atq; hastis turbabant obsessos. Ac ni prœlium nox diremisset: cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Postremo misere legatos veniam liberis corporibus orantes. Seruitii decem millia offerebãt: quod aspernati sunt victores: quia trucidare deditos sęuũ: tantã multitudiné custodia cingere arduũ: vt belli potius iure caderent. Datũq; militibus qui scalis euaserant signum cædis. Excidio Vispensium métus cæteris iniectus: nihil tutũ ratis cũ arma muniméta impediri vel eminentes loci: amnesq; & vrbes iuxta prorũperentur. Igitur

Gorsines diu pensitato Mithridatis ne rebus extremis: an patrio re-gno consuleret: postq̃ pręualuit gentilis vtilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cęsaris ꝓcubuit: magna gloria exercitus Romani: quem incruẽtũ & victorẽ: tridui itinere abfuisse ab amne Tanai cõstitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit. quia nauiũ quasdam: quæ mari remeabant: in littora Taurorũ delatas circũuenere barbari: prefecto cohortis: & plęrisq; cõsulariũ interfectis. Interea Mithridates nullo in armis subsidio, cõsultat cuius misericordiã experiret. Frater Cotys proditor olim: deinde hostis metuebat. Romanorũ nemo eius auctoritatis aderat: vt promissa eius magni penderent. Ad Eunonẽ conuertit propriis odiis infensum: & recens cõiuncta nobiscum amicitia, validum. Igitur cultu: vultuq; q̃ maxime ad pręsentem fortunã cõparato: regiam ingredit: genibusq; eius prouolutus, Mithridates inquit terra mariq; Romanis per tot annos quęsitus sponte adsum. Vtere vt voles prole magni Achemenis: quod mihi solũ hostes nõ abstulerũt. At Eunones claritudine viri: mutatiõe rerũ: & prece haud degenere ꝓmotus, alleuat supplicẽ, laudatq;: q gentem Adorsorum: q suam dexteram petendę veniæ delegerit. Simul legatos litterasq; ad Cęsarẽ in hũc modũ mittit. Po. Romani Imperatoribus magnarũq; nationũ regibus: primam ex similitudine fortunę amicitiam sibi & Claudio: ex cõmunione victorię esse bellorũ egregios fines: quotiens ignoscẽdo transigantur. Sic Zorsini victo nihil ereptũ pro Mithridate quãdo grauius mereret: nõ potentiã: neq; regnũ precari: sed ne triumpharet: neue pœnas capite expẽderet. Atq; Claudius quãq̃ nobilitatibus externis mitis: dubitauit tamen accipere captiuũ pacto salutis: an repetere armis rectius foret. Hinc dolor iniuriarum & libido vindictę adigebat. Sed disserebat cõtra. Suscipi bellum auio itinere: importuoso mari. Ad hęc reges feroces: vagos populos: solum frugũ egens: tum tedium ex mora: pericula ex properantia: modicã victoribus laudem ac multum infamię si pellerentur. Quin arriperet oblata: & seruaret exulem cui inopi quanto longiorem vitã, tanto plus supplicii fore. His ꝓmotus: scripsit Eunoni. meritũ quidem nouissima exẽpla Mithridatẽ: nec sibi vim ad exequendũ deesse. Verũ ita maioribus placitũ quãtalibet puicatia in hoc tẽtata: beneficentia aduersus supplices vtendũ. Nã triũphos de populis regnisq; integris adquiri: Traditus post hęc Mithridates: vectusq; Romã p Iuniũ Colonẽ ꝓcuratorẽ Ponti: ferocius q̃ pro fortuna disseruisse apud Cęsarem ferebat. Elataq; vox eius in vulgũ hisce verbis. Nõ sum remissus ad te: sed reuersus: vl̃ si nõ credis: dimitte & q̃re vultu

quoq;

quoq; interrito permansit: cũ rostra iuxta custodibus circũdatus: visui populo pręberetur. Consularia insignia Coloni. Aquilæ prętoria decernunt. Iisdem cõsulibus atrox odii Agrippina ac Loliæ infensa: q; secum de matrimonio principis certauisset: molit crimina: & accusatoré: q; obiiceret Chaldęos: Magos: interrogatũq; Apollinis Clarii simulachrũ sup nuptiis Imperatoris. Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine eius apud Senatũ pręfatus, sorore. L. Volusii genitã: maioré ei patruũ Cottam Messalã esse, Mennio quondã Regulo nuptã (nã de. C. Cęsaris nuptiis cõsulto reticebat) addidit pniciosa in Remp. cõsilia, & materiã sceleri detrahendã. Proin publicatis bonis cederet Italia. Ita quinquagies sestertiũ ex opibus ímensis exuli relictũ. Et Calphurnia illustris fœmina peruertit: quia formã eius laudauerat princeps, nulla libidine sed fortuito sermone, vnde uis Agrippinę citra vltima stetit. In Loliã mittit tribunus a quo ad morté adigeret. Dãnatus & lege repetundarũ Cadius Rufus accusantibus Bithynis. Gallię Narbonensi ob egregiã in patres reuerétiã datũ: vt senatoribus eius puinciæ: nõ exquisita principis sentétia: tute quo Sicilia haberet res suas inuisere liceret. Itureiq; & Iudęi defunctis regibus Suhénio atq; Agrippa puincię Syriæ additi. Salutis auguriũ qnq; & viginti annis omissum repeti ac deinde cõtinuari placitũ. Et pomerium vrbis auxit Cęsar more prisco: quo iis qui ptulere Imperium: etiam terminos vrbis ppagare dat. Nec tñ duces Romani q̃q̃ magnis nationibus subactis: vsurpauerãt, nisi. L. Sylla, & diuus Augustus. Regũ in eo ambitio: vel gloria varie vulgata. Sed initiũ cõdédi: & quod pomeriũ Romulus posuerit noscere haud absurdũ reor. Igit a foro boario vbi æreũ Tauri simulachrũ aspicimus: quia id genus animaliũ aratro subdit: sulcus designãdi oppidi cœptus: vt magnam Herculis arã amplecteret. Inde certis spaciis interiecti lapides: per ima mõtis Palatini ad arã Cõsi. mox ad curias veteres: tũ ad sacellũ Lariũ, forũq; Romanũ: & capitoliũ nõ a Romulo: sed a. T. Tatio additũ vrbi credidere. Mox pro fortuna pomeriũ auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis pscriptũ. C. Antistio. M. Suillio cõsulib9 adoptio í Domitiũ auctoritate Pallãtis festinat: qui obstrictus Agrippinę vt cõciliator nuptiarum & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium: consuleret Reip. Britannici pueritiã robore circũdaret. Sic apud diuum Augustum quãq̃ nepotibus subnixũ viguisse priuignos: a Tiberio super propriam stirpem Germanicũ assumptũ. Se quoq; accingeret iuuene: partem curarũ capessituro. His euictus biennio

maiorem natu Domitium filio anteponit: habita apud Senatum oratione in eundem, quem a liberto acceperat modum. Adnotabant periti nullam antehac adoptioné inter patricios Claudios reperiri: eosq; ab Actio Clauso cótinuos durauisse. Cæterum actæ principi grates: exquisitiore in Domitium adulatione. Rogataq; lex qua in familiam Claudiã & nomen Neronis transiret. Augeť & Agrippina cognomento Augustæ: quibus patratis: nemo adeo expers misericordiç fuit: quem non Britannici fortunæ mœror afficeret: desolatus paulatim etiam seruilibus ministeriis per intempestiua nouercæ officia: in ludibria vertebat. intelligens falli se. Neq;.n. segnem ei fuisse indolem ferunt: siue verum seu periculis cómendatus retinuit famam sine experiméto. Sed Agrippina quo vim suam sociis quoq; nationibus ostentaret: in oppidũ Vbiorũ: in quo genita erat: veteranos coloniamq; deduci impetrat cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, vt eam gentem Rheno transgressam auus Agrippa in fidem acciperet. Iisdẽ temporibus in superiore Germania trepidatum: aduentu Cattorũ latrocinia agitantium. Deinde. L. Pomponius legatus auxiliares Vuangionas ac Nemetas addito equite alario monuit: vt anteirẽt populatores: vel dilapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum. diuisiq; in duo agmina: qui lęuum iter petiuerant: recens reuersos: prædaq; per luxum vsos: & somno graues circũuenere. Aucta lętitia: q; quosdam e clade Variana quadragesimũ post annũ seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendiis ierant obuio hosti: & in aciem ausos plus cladis faciunt. Et præda famaq; onusti: ad montem Taurum reuertuntur: vbi Pomponius cũ legionibus opperiebať: si Catti cupidine vlciscendi casum pugnæ prębèrent. Illi metu ne hinc Romanus: inde Cherusci: cum quis æternum discordant: circũgrederentur: legatos in vrbem & obsides misere: decretusq; Pomponio triumphalis honos: modica pars famę eius apud posteros: in quis carminũ gloria pręcellit. Per idem tempus Vánius Sueuis a Druso Cęsare impositus: pellitur regno: prima Imperii ætate clarus acceptusq; popularibus. Mox diuturnitatem in superbiam mutans: & odio accolarum: simul domesticis discordiis circumuentus. Auctores fuere Iubillius Hermũduorum rex: & Vando ac Sydo sorore Vannii geniti. Nec Claudius quãq̃ sępe oratus arma certantibus barbaris interposuit. tutum Vannio perfugium promittens si pelleret: scripsitq;. P. Atillio hystro: qui Pannoniæ pręsidebat: legionem ipsaq; e prouincia lecta auxilia: pro ripa componeret

poneret subsidio victis: & terrori aduersus victores: ne fortuna clari, nostrã quoq; pacem turbarentur. nam vis innumera Ligii aliçq; gentes aduentabant fama ditis regni qđ Vannius .xxx. per annos prędationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques e sarmatis Iazigibus erat: impar multitudini hostium. eoq; castellis sese defensare: bellumq; ducere statuerat. Sed Iaziges obsidionis impatientes: & proximos per campos vagi: necessitudinem pugnę attulere: quia Ligius Hermũdurusq; illic ingruerãt. Igitur digressus castellis Vannius, funditur prelio. q̃q̃ rebus aduersis laudatus φ & pugnam manu capessiuit: & corpore aduerso vulnera excepit. Cęterum ad classem in danubio opperientem perfugit. Secuti mox cliẽtes: & acceptis agris: in Pannonia locati sunt. Regnũ Vangio ac Sydo inter se partiti sunt egregia apud nos fide. subiectis suo ne an seruitii ingenio: dum adipiscerentur dominationes multa caritate & maiore odio postq̃ adepti sunt. At in Britannia P. Ostoriũ proprętorem turbidę res excepere: effusis in agrum sociorum hostibus: eo violentius φ nouũ ducem exercitu ignoto: & cępta hyeme iturum obuiam nõ rebantur. Ille gnarus primis euẽtibus metum aut fiduciã gigni: citas cohortes rapit. & cęsis qui restiterunt: disiectos consectatus: ne rursus conglobarentur: infensaq; & infida pax non duci non militi requiem permitteret: detrahere arma suspectis: cinctosq; Castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, valida gens: nec prępliis concussa quia societatem nostram volentes accesserant: Hisq; auctoribus circũiectę nationes locum pugnę delegere septũ agresti aggere & aditu angusto: ne peruius equiti foret. Ea munimẽta dux romanus: q̃q̃ sine robore legionũ sociales copias ducebat: perrumpere aggreditur. & distributis cohortibus turmas quoq; pedi/ad munia accingit. Tunc dato signo perfringũt aggerem. suisq; claustris impeditos turbant. Atq; illi conscientia rebellionis & obseptis effugiis: multa & clara facinora fecere. Qua pugna filius legati. M. Ostorius seruari ciuis decus meruit. Cęterum clade Icenorum compositi qui bellum inter & pacẽ dubitabant. & ductus in Cangos exercitus. Vastati agri. prędę passim actę: non ausis aciem hostibus: vel si ex occulto carpere agmen tentarent: punito dolo. Iam ventum haud procul mari: qđ Hyberniam insulam aspectat. cum ortę apud Brigantes discordię: retraxere ducem: destinationis certum: ne noua moliretur: nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem paucis qui arma cęptabant interfectis: in reliquos data venia: resedere. Sylurarum gens non atrocitate: non

clementia mutabatur : quin bellum exerceret . castrisq; legionum premenda foret . Id quo promptius veniret : colonia Camulodunum valida veteranorum manu : deducitur in agros captiuos subsidium aduersus rebelles : & imbuēdis sociis ad officia legum . Itū inde in Syluras super propriam ferociam Caractaci viribus confisos . quē multa ambigua : multa prospera extulerant : vt cęteros Britannorum imperatores prēmineret . Sed tum astu : tum locorū fraude prior : vi militum inferior : trāsferr bellum in Ordolucas . additisq; qui pacē nostram metuebant : nouissimum casum experitur : sumpto ad prēlium loco . vt aditus : abscessus : cuncta nobis importuna : & suis in melius essent . Tunc montibus arduis : & si qua clemēter accedi poterant in modū valli : saxis prēstruit . & pfluebat amnis vado incerto : cateruaq; maiorū p munimētis cōstiterat . Ad hoc gentiū ductores circumire : hortari : firmare animos : minuendo metu , accendēda spe : aliisq; belli incitamētis . Enim vero Caractacus huc illuc volitans : illum diē : illam aciē testabatur : aut recuperandę libertatis : aut seruitutis ęternę initium fore . vocabatq; nomina maiorū qui dictatorē Cęsarē pepulissent : quorum virtute vacui a securibus & tributis : intemerata coniugum & liberorum corpora retinerēt . Hec atq; talia dicēti adstrepere vulgus : gētili quisq; religioni obstringi , non telis : nō vulneribus cessuros . Obstupefecit ea alacritas ducē romanum . simul obiectus amnis : additum vallum īminentia iuga : nihil nisi atrox & propugnatoribus frequēs terrebat . Sed miles prēlium poscere . cuncta virtute expugnabilia clamitare . prēfectiq; ac tribuni paria disserentes : ardorem exercitus intendebant . Tum Ostorius circūspectis quę impenetrabilia queq; peruia , ducit infensos . amnemq; haud difficulter euadit . Vbi vētum ad aggerem : dum missilibus certabatur : plus vulnerum in nos : & plerēq; cędes oriebantur . Postea q̄ facta testudine : rudes & informes saxorum compages distractę : parq; cominus acies : decedere Barbari in iuga montium . Sed eo quoq; irrupere ferentarius grauisq; miles . Illi telis assultantes : hi cōferto gradu : turbatis contra Britannorum ordinibus : apud quos nulla loricarum galearumue tegmina . & si auxiliaribus resisterēt : gladiis ac pilis legionariorum : si huc verterēt spatis , & hastis auxiliarium sternebātur . clara ea victoria fuit . captaq; vxore & filia Caractaci : fratres quoq; in deditionem accepti . Ipse vt ferme intuta sunt aduersa cum fidem Cartimanduę reginę Brigantum petiuisset : vinctus ac victoribus traditus est : nono post anno q̄ bellum in Britānia cœptum . Vnde fama eius euecta insulas : & proximas prouincias

cias peruagata: per Italiam quoq; celebrabatur. auebantq; viserei quis ille tot per annos opes nostras spreuisset. Ne Romę quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cęsar dum suum decus extollit: addidit gloriam victo. Vocatus quippe vt ad insigne spectaculum populus. Stetere in armis prętorię cohortes campo qui castra pręiacet. Tunc incedētibus regiis clientulis phalerę torquesq;: quęq; externis bellis quęsierat, traducta: mox fratres & coniunx & filia: postremo ipse ostētatus. Cęterorum preces degeneres fuere ex metu. At non Caractacus aut vultu demisso aut verbis misericordiam requirens: vbi tribunali astitit: in hunc modum locutus est. Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit: tanta rerū prosperarum moderatio fuisset: amicus potius in hanc vrbem: q̄ captus venissem: Neq; dedignatus essem claris maioribus ortus: pluribus gētibus imperitans fœdere pacem accipere. Pręsens sors mea vt mihi informis: sic tibi magnifica est: Habui equos: viros: arma: opes: quid mirum si hęc inuitus amisi? Nā si vos omnibus imperitare vultis: sequitur vt omnes seruitutem accipiant. Si statim deditus traderer: neq; mea fortuna: neq; tua gloria inclaruisset. & supplicium mei obliuio sequeretur. At si incolumem seruaueris: ęternum exemplar clęmentię ero. Ad ea Cęsar veniā ipsiq; & coniugi & fratribus tribuit. Atq; illi vinclis absoluti. Agrippinam quoq; haud procul alio suggestu cōspicuam, iisdem quibus principem laudibus gratiisq; venerati sunt. Nouum sane: & moribus veterum insolitum: fœminam signis Romanis pręsidere. Ipsa semet parti a maioribus suis imperii sociam ferebat. Vocati posthac patres multa & magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. neq; minus id clarum q̄ cum Siphacem .P. Scipio: Persem .L. Paulus: & si qui alii victos reges po. Ro. ostendere. Censentur Ostorio triumphi insignia: ꝓsperis ad id rebus eius: mox ambiguis: siue q; amoto Caractaco: quasi debellatum foret: minus intenta apud nos militia fuit: siue hostes miseratione tanti regis: acrius ad vltionem exarsere. Pręfectum castrorum: & legionarias cohortes extruendis apud Syluras pręsidiis relictas, circūfundunt. Ac ni cito vicis & castellis proximis subuentum foret: copiarum obsidione occubuisset. Pręfectus tamen & octo Centuriones: ac promptissimus quisq; manipulus cecidere. nec multo post pabulatis nostros: missasq; ad subsidium turmas profligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit: nec ideo fugā sistebat: ni legiones pręlium excepissent. Earū robore ęquata pugna: dein nobis ꝑ meliore fuit. Effugere hostes tenui dāno: quia

Inclinabat dies. crebra hinc prelia: & sepius in modum latroci/nii: per saltus per paludes: vt cuiq; sors: aut virtus temere pugna ob iram ob predam iussu: & aliquando ignaris ducibus: ac preci pua Sylurum peruicacia: quos accendebat vulgata Imperatoris Ro. vox vt quondam Sycambri excisi: vt in gallias traiecti forēt: ita Sylurum nomen penitus extinguendum. Igitur duas auxilia/res cohortes auaritia prefectorum incautius populantes intercepe/re. Spoliaq; & captiuos largiendo: ceteras quoq; nationes ad de/fectionem trahebant: cum tedio curarum fessus Ostorius conces/sit vita, letis hostibus: tanquam ducem haud spernēdum: & si nō prelium: at certe bellum absumpsisset. At Cesar cognita morte legati: ne prouincia sine rectore foret. A. Didium suffecit. Is pro/pere vectus: non tamen integras res inuenit: aduersa interim le/gionis pugna: cui Manlius Valens preerat: Auctaq; & apud ho/stes eius rei fama: quo venientem ducem exterrerent. Atq; illo au gente audita vt maior laus compositi: vel si durauissent: venia iu stior tribueretur. Sylures id quoq; dānum intulerant lateq; persul/tabant. donec accursu Didii pellerentur. Sed post captum Cara/ctacum: precipuus scientia rei militaris Venutius e Iugantum ciui tate: vt supra memoraui: fidusq; diu: & Romanis armis defen/sus: cum Cartimandam Reginam matrimonio teneret. mox or to dissidio: & statim bello etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primo tantum inter ipsos certabatur: callidisq; Cartimanda artibus: fratrem ac propinquos Venutii intercepit. Inde accensi ho stes: stimulante ignominia: ne foemine imperio subderentur: va lida & lecta armis iuuētus regnum eius inuadunt: quod nobis pre uisum. & misse auxilio cohortes acre prelium fecere. cuius initio ambiguo: finis letior fuit. neq; dispari euentu pugnatum a legio/ne cui Cesius Nasica preerat. Nā Didius senectute grauis: & mul ta copia honorum: per ministros agere & arcere hostem satis ha/bebat. Hec q̄q̄ a duobus Ostorio Didioq; propretoribus plures res per annos gesta coniunxi: ne diuisa haud perinde ad memoriā sui valerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. T. L. Claudio quintum Ser. Cornelio Orfito consulibus: virilis toga Neroni maturata. quo capessende Reip. habilis videretur. Et Cesar adu/lationibus Senatus: liberis cessit: vt vicesimo etatis anno: consu/latum Nero iniret. Atq; interim designatus proconsulare imperiū extra vrbem haberet: ac princeps iuuentutis appellaretur. Addi/tum nomine eius donatiuum militi. congiarium plebi: Et ludi/cro circensium quod acquirendis vulgi studiis edebatur: Britan/

nicus in prętexta: Nero triumphalium veste transuecti sunt. Spe/ctaret Populus hunc decore Imperatorio: illum puerili habitu ac perinde fortunam vtriusq; præsumeret: Simulq; qui Centurionū tribunorumq; sortem Britannici miserabantur remoti fictis causis: & alii per speciem honoris: et libertoꝝ si quis incorrupta fide de/pellitur. Tali occasione obuii inter se: Nero Britannicū nomine, ille Domitiū salutauere: qđ vt discordiæ initiū: Agrippina multo quæstu: ad maritum defert. Sperni quippe adoptionem: quā q; cēsuerint patres: iusserit Populus: intra penates abrogari. Ac nisi prauitas tā infensa docentiū arceat: eruptura in publicā perniciē. Cōmotus his quasi criminibus Claudius: optimū quēq; educatorē filii exilio ac morte afficit: datosq; a nouerca: custodiæ eius im/ponit. Nondū tamē summa moliri Agrippina audebat: ni præto/riaꝝ cohortium cura exolueretur: Luscius Geta: & Rufus Crispi/nus quos Messalinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum: & si ab vno regerent in tentiorem fore disciplinam asseuerante vxore: transfertur regimen cohortium ad Burrhū Afranniū egregiæ militaris famę: gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Suū quoq; fastigium Agrippina extollere altius: carpento Capitolium ingredi: qui mos Sacerdo tibus: & sacris druidibus antiquitus cōcessus. Venerationē augebat fœminæ quā Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit: & coniugem & matrem fuisse: vnicū ad hunc diem exemplū est. Inter quæ pręcipuus propugnator eius Vitellius: validissima gratia: ætate extrema (adeo incertę sunt potentium res) accusatio/ne corripitur: deferente Iunio Lupo Senatore. Is crimina maiesta tis & cupidinē Imperii obiectabat. Prębuissetq; aures Cęsar: nisi Agrippinæ minis magis q̄ precibus, mutatus esset: vt accusatori aqua atq; igne interdiceretur. Hactenus Vitellius voluerat. Mul/ta eo anno ꝓdigia euenere. Insessum diris auibus Capitolium cre/bris terręmotibus prorupta domus. ac dum latius metuitur trepi/datione vulgi: inualidus quisq; obtritus. Frugum quoq; egestas: & orta ex eo fames: in prodigiū accipiebantur. Nec occulti tantū questus. sed iura reddentē Claudium, circumuaserē clamoribus turbidis. pulsumq; in extremam fori partem vrgebant. donec mi litum globo, infestos perrupit. quindecim dierum alimenta vrbi non amplius superfuisse constitit. magnaq; deum benignitate: & modestia vrbis rebus extremis subuentum. At Hercule olim Italię regionibus longinquas in ꝓuincias cōmeatus portabant. nec nunc infęcunditate laborat. sed Africam potius & Ægyptū exercemus.

nauibusq; & casibus vita Populi Ro. permissa est. Eodem anno bellum inter Armenios hyberosq; exortum. Parthis quoq; ac Romanis grauissimorum inter se motuum causa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat: materna origine expellice græca: concessu fratrum regnum adeptus Hyberos Pharasmanes vetusta possessione. Armenios frater eius Mithrydates optinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus: decora proceritate: vi corporis insignis: & patrias artes edoctus. claraq; inter accolas fama. Is modicum Hyberię regnum senecta patris detineri ferocius crebriusq; iactabat q̃ vt cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes iuuenem potentiæ promptæ: & studio popularium accinctum vergētibus iam annis suis metuens. aliam ad spem trahere. & Armeniam ostentare: pulsis Parthis: datam Mithrydati a semet memorando. Sed vim differendam: & potiorem dolum quo incautum opprimerēt. Ita Rhadamistus simulata aduersus patrem discordia: tanq̃ nouercę odiis impar. pergit ad patruũ multaq; ab eo comitate in speciem liberum cultus: primores Armeniorum ad res nouas illicit: Ignaro & orante insuper Mithrydate: reconciliationis spetie assumpta. Regressusq; ad patrē: qua fraude confici potuerit prompte nunciat. cętera armis exequenda. Interim Pharasmanes belli causas confingit: prælianti sibi aduersus regem Albanorum: & Romanos auxilio vocanti fratrem aduersatum. eamq; iniuriam excidio ipsius vltum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille irruptione subita territum exutumq; campis Mithrydatem compulit in Castellum Gorneas: tutum loco ac præsidio militum: quis Celius Pollio præfectus. Centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum Barbaris q̃ machinamenta & astus oppugnationũ. At nobis ea pars militiæ maxime gnara est. Ita Rhadamistus frustra vel cum dãno tētatis munitionibus obsidium incipit. Et cum vis negligeretur: auaritiam præfecti emercatur: obstante Casperio: ne socius Rex: ne Armenia donũ Populi Romani scelere & pecunia venderentur. Postremo quia multitudinem hostium Pollio: iussa patris Rhadamistus obtendebant: pactus inducias abscedit. vt nisi Pharasmanem bello absteruisset. T. Vinidium Quadratũ præsidem Syriæ doceret quo in statu Armenię forēt. Digressu centurionis velut custodiæ exolutus præfectus: hortari Mithrydatem ad fanciendum fœdus. Coniunctionem fratrum. ac priorem ętate Pharasmanem & cætera necessitudinum nomina referens: ꝙ filiam eius in matrimonio haberet: ꝙ ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacē

hyberos

hyberos quanq̃ in tempore validiores: & fatis cognita Armenio/
rum perfidia. nec aliud pręsidii q̃ Castellum cõmeatu egenum:
ne dubitaret armis q̃ incruentas conditiones malle. Cunctante ad
ea Mithrydate & suspectis præfecti cõsiliis ꝙ pellicem regiam pol
luerat: inq; omnem libidinem venalis habebatur: Casperius inte/
rim ad Pharasmanem paruadit. Vtq; hyberi obsidio decedant ex/
postulat. Ille propalam incerta: & sæpius molliora respondens:
secretis nunciis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo
modo celerare. Augetur flagitii merces. & Pollio occulta corru/
ptione impellit milites: vt pacem flagitarent. seq; præsidio abitu/
ros minitarentur. Qua necessitate Mithrydates diem locumq; foe
deri accepit. Castelloq; egreditur. Ac primo Rhadamistus in
amplexus eius effusus: simulare obsequium: socerum ac paren/
tem appellare. Adiicit iusiurandum non ferro: non veneno vim
allaturum: simul in lucum propinquum trahit. prouisum illic
sacrificium imperatum dictitans: vt diis testibus pax firmaretur.
Mos est regibus quotiens in societatem coheant: implicare dex/
tras. pollicesq; inter se vincire: nodoq; perstringere. Mox vbi
sanguis in artus extremos suffuderit, leui ictu cruorem eliciunt: atq;
inuicem lambunt. Id fœdus archanum habetur: quasi mutuo
cruore sacratum. Sed tunc qui ea vincula admouebat: decidisse
simulans: genua Mithrydatis inuadit: Ipsumq; prosternit: Si/
mulq; cõcursu plurium initiuntur cathenæ ac compedes. ꝙ dede/
corum Barbaris trahebatur. Moxq; vulgus duro imperio habi/
tum: probra ac verbera intentabat. Et erant contra qui tantam
fortunæ cõmotionem miserarentur. Secutaq; cum paruis liberis
coniunx cuncta lamentatione complebat: diuersis & contectis ve/
hiculis abduntur: cum Pharasmanis iussa exquirerentur illi cupi/
do regni fratre & filia potior: animusq; sceleribus paratus. visui
tamen consuluit: ne coram interficerentur. Et Rhadamistus qua
si iurisiurandi memor. non ferrum non venenum in sororem &
patruum expromit: sed proiectos in humum: & veste multa gra/
uiq; opertos necat. Filii quoq; Mithrydatis ꝙ cædibus paren/
tum illachrimauerant, trucidati sunt. At Quadratus cogno/
scens proditum Mithrydatem: & regnum ab interfectoribus ob/
tineri: vocat consilium: docet acta: & an vlcisceretur consultat.
Paucis decus publicum curæ, plures tuta disserunt: Omnes sce/
lus externum cum lætitia habendum. Sæmina etiam odio/
rum iacienda: vt sæpe principes Romani eandem Armeniam
spetie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint.

Potiretur Rhadamiſtus male partis : dum inuiſus : infamis . quã/
do id magis ex vſu q̃ ſi cum gloria adeptus foret . In hanc ſenten/
tiam itum . Ne tamen annuiſſe facinori viderentur : & diuerſa Cę
ſar præciperet : miſſi ad Pharaſmanem nuncii : vt abſcederet a fini
bus Armeniis filiumq́ abſtraheret . Erat Cappadociæ procurator
Iulius Pelignus ignaui animi : & de ridiculo corporis iuxta con
ſpiciendus . Sed Claudio perquam familiaris: cum priuatas olim
conuerſationes curaret : iners otium oblectaret . Is pelignus auxi/
liis prouincialium contractis : tanq̃ recuperaturus Armeniam : dũ
ſocios magiſquam hoſtes prædatur abſceſſu ſuorum : & incurſan
tibus Barbaris : præſidii egens : ad Rhadamiſtum venit : doniſq́
eius euictus : vltro Regium inſigne ſumere cohortatur . Sumétiq́
adeſt auctor & ſatelles . Quod vbi turpi fama diuulgatum ne cęteri
quoq́ ex peligno coniectarentur : Heluidius priſcus Legatus cum
legione mittitur : rebus turbidis pro tempore : vt conſuleret . Igiť
prope montem Taurum tranſgreſſus : moderatione plura q̃ vi :
compoſuerat : cũ redire in Syriam iubetur ne initiũ belli aduerſus
Parthos exiſteret . Nam Vologeſes caſum inuadendæ Armeniæ :
obueniſſe ratus : quam a maioribus ſuis poſſeſſam : externus rex
flagitio obtineret:contrahit copias fratremq́ Tyridatem deducere
in regnum parat : nequa pars domus ſine imperio ageret . Inceſſu
Parthorum ſine acie pulſi hyberi . Vrbeſq́ Armeniorum Artaxata
& Tygranocerta iugum accepere . Deinde atrox hyems . ſeu parũ
prouiſi cõmeatus : & orta ex vtroq́ tabes : percellunt Vologeſen
omittere præſentia vacuamq́ rurſus Armeniam Rhadamiſtus in/
uaſit : truculentior q̃ antea : tanquam aduerſus defectores : & in tẽ
pore bellaturos . Atq́ illi quis ſeruitio ſueti patientiam abrumpũt:
armiſq́ Regiam circumeunt . Nec aliud Rhadamiſto ſubſidium
fuit : q̃ pernicitas equorum , quis ſeq́ & coniugem abſtulit . Sed
coniunx grauida : primam vtcunq́ fugam ob metum hoſtilem &
mariti caritatẽ tolerauit . Poſt feſtinatione continua : vbi quati vte
rus : & viſcera vibrantur : orare vt morte honeſta cõtumeliis capti/
uitatis eximeretur . Ille primo amplecti,alleuare,adhortari: modo
virtutẽ admirãs:modo timore eger : ne quis relicta potireť . Poſtre
mo violẽtia amoris : & facinoꝝ non rudis : diſtringit Acynacem.
vulneratamq́ ad ripam Araxis trahit:flumini tradit ne corpus etiã
auferretur . Ipſe pręceps hyberos ad patrium Regnum peruadit .
Interim Zenobiam id mulieri nomen : placida illuuie : ſpirantem
ac vitę manifeſtam aduertere paſtores : & dignitate formę haud de
generẽ reputantes: obligãt vulnus : agreſtia medicamina adhibẽt:
cognitoq́

cognitoq; nomine & casu : in vrbem Artaxata ferunt . vndé publi ca cura deducta ad Tyridatem : comiterq; excepta i cultu regio ha bita est . Fausto Sylla . Siluio Othone consulibus Furius Scribo/ nianus in exilium agitur : quasi finem principis per Chaldęos scru taretur . adnectabatur crimini Iunia mater eius . vt casus prioris : Nam relegata erat impatiens . Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat . Idq; ad clemétiam trahebat Cęsar: qui stirpem hostilem iterũ conseruaret . Neq; tamen exuli longa post hac vita fuit , morte fortuita : an per venenum extinctus esset vt quisq; credidit vulgauere . De mathematicis Italia pellendis factũ Senatus cõsultum atrox & irritum . Laudati dehinc oratione Prin/ cipis : qui ob angustias familiares ordine Senatorio sponte cęde/ rent : Motiq; qui remanendo impudétiam paupertati adiicerent . Interq; refertur ad patres de pœna fœminarum : quę seruis coniun gerentur . Statuitq; vt ignaro domino ad id prolapsa : in seruitute sui consensisset : & qui nati essent pro libertis haberentur . Pallan ti quem repertorem eius relationis ediderat Cęsar : pretoria insi/ gnia : & centies quinquagies sestertium censuit consul designa/ tus Barea Soranus . additum a Scipione Cornelio grates publice ag édas qui regibus Archadię ortus : veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret , seq; inter ministros principis haberi sineret . Asseuerauit Claudius contentum honore Pallantem : intra prioré paupertatem subsistere . Et fixum est ęre publico Senatus consul/ tum , quo libertinus Sestertii ter millies possessor : antiquę parsi/ monię laudibus cumulabatur . At non frater eius cognomento Fœlix pari moderatione agebat : iam pridem Iudęę impositus : & cuncta malefacta sibi impune ratus : tanta potentia subnixo . Sane prębuerant Iudęi speciem motus orta seditione . Postquam cogni ta cęde eius : haud obtemperatum esset . Sed manebat metus : ne quis Principum eadem imperitaret . Atq; interim Fœlix : intem/ pestiuis remediis : delicta accendebat : ęmulo ad deterrima Venti/ dio Cumano : cui pars prouincię habebatur : ita diuisis , vt huic Galilęorum natio : Fœlici Samaritę parerent . discordes olim & tum contemptu regentium minus cohercitis odiis . Igitur raptare inter se immittere latronum globos . componere insidias : & aliquã/ do prœliis congredi : spoliaq; & prędas ad procuratores referre . Hiq; primo lętari : mox gliscente pernicie : cũ arma militũ interie cissent : cęsi milites . Arsissetq; bello puincia , ni Quadratus Syrię rector subuenisset Nec diu aduersus Iudęos q in necé militũ prope rãt dubitatũ: qn capite pœnas luerét: Cumanus & Fœlix cõctationé

afferebant : quia Claudius causis rebellionis auditis ius statuendi etiam de ꝑcuratoribus dederat. Sed Quadratus Fœlicem inter iudices ostentauit receptum in tribunal quo studia accusantium deterrerent. Damnatusq; flagitiorum quę duo deliquerant. Cumanus & quies prouincię reddita. Nec multo post agrestium Cilicum nationes : quibus clitarum cognomentum sępe & alias commotę tunc Trosobore duce: montes asperos castris cœpere. Atq; inde decursu in littora aut vrbes : vim cultoribus ac oppidanis ac plęrūq; in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaq; ciuitas Anemuriensis: & missi e Syria in subsidium equites : cum pręfecto Curtio Seuero turbātur : quod duri circum loci : peditibusq; ad pugnam idonei equestre prœlium haud patiebantur. Dein rex eius orę Antiochus blandimentis aduersus plebem : fraude in ducem cum Barbarorum copias dissociasset. Trosobore paucisq; primoribus interfectis. cęteros clementia composuit. Sub idem tempus inter lacum Fucinū amnemq; Lyrin perrupto monte : quo magnificentia operis a pluribus viseretur, lacu in ipso nauale prœlium adornatur : vt quondam Augustus structo cis Tiberim stagno : sed leuibus nauigiis & minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesq; & vndeuiginti hominum millia armauit : cincto ratibus ambitu : ne vaga effugia forent. ac tamen spacium amplexus : ad vim remigii : & gubernantium artes. impetus nauium : & prœlio soliti in ratibus prętoriarum cohortium manipuli turmęq; adstiterant : antepositis propugnaculis : ex quis catapultę balistęq; tenderentur. Reliqua lacus classiarii rectis nauibus obtinebant. Ripas & colles : ac montium edita in modum Theatri : multitudo innumera compleuit : proximis e municipiis : & alii vrbe ex ipsa : visendi cupidine : aut officio in principem. Ipse insigni plaudaméto : neq; procul Agrippina chlamyde aurata pręsidere. Pugnatum quamq̃ inter insontes fortium virorum animo. Ac post multum vulnerum occidioni exempti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter: & incuria operis manifesta fuit : haud satis depressi ad Lacus ima vel media. Eoq; tempore interiecto altius effosi specus : & contrahendę rursus multitudini gladiatorum : spectaculū editur : inditis pontibus pedestrem ad pugnā. Quin & cōuiuium effluuio lacus appositum magna formidine cūctos affecit : quia vis aquarū prorumpens, proxima trahebat. cōuulsis vlterioribus : aut fragore : sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis vsa : ministrū operis Narcissum incusat : cupidinis: ac ṗdarũ. Nec ille reticet īpotétiā muliebré nimiasq; spes

eius

eius arguens. D. Iunio. Q. Auterio cõsulibus sedecim annos natus Nero Octauiã Cęsaris filiam in matrimonium accepit. Vtq; studiis honestis: & eloquentię gloria nitesceret: causa Iliensium suscepta: Romanum troia demissum: & Iulię stirpis auctorem Æneam: aliaq; haud procul fabulis vera facunde executus impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur. Eodem oratore Bononiensi Colonię igni haustę subuentũ: centies sestertii largitione. Redditur Rhodiis libertas: adépta sępe: aut firmata ꝑut bellis externis meruerant: aut domi seditione deliquerãt. Tributũq; Apamiensibus terręmotu conuulsis: in quinquénium remissum. At Claudius sęuissima queq; promere adigebaẗ eiusdẽ Agrippinæ artibus. quæ statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit: accusante Tarquinio prisco. Legatus is Tauri Africam imperio proconsulari régentis: postquam reuenerant pauca repetundarum crimina: cęterũ magicas superstitiones obiectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indigna sorte perpessus: vim vitę suę attulit ante sententiam Senatus. Tarquinius tñ curia exactus est: quod patres odio delatoris: cõtra ambitũ Agrippinę peruicere. eodẽ anno sempius audita vox principis: parem vim rerũ habendã a ꝓcuratoribus suis iudicatoꝶ: acsi ipse statuisset. Ac ne fortuito prolapsus videreẗ Senatus quoq; consulto cautũ: plenius quam antea & vberius. Nam diuus Augustus apud equestres qui Ægypto pręsiderẽt lege agi: decretaq; eorũ proinde haberi iusserat: ac si magistratus romani constituissent. mox alias per prouincias: & in vrbe pleraq; concessa sunt, quę olim a pretoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit: de quo toties seditione: aut armis certatũ. Cum Sẽpronii rogationibus: Equester ordo in possessione iudiciorũ locareẗ: aut rursum Seruilię leges Senatui iudicia redderent. Matiusq; & Sylla olim de eo vel pręcipue bellarent. Sed tũc ordinum diuersa studia & quę vicerant publice valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cęsaris opibus, potuere cõditiones pacis: & arbitria belli tractare: Matthios posthac & vedios: & cętera equitum Romanorum: preualida nomina: referre nihil attinuerit: cum Claudius libertos: quos rei familiari prefecerat: sibiq; & legibus adęquauerit. Rettulit dein de immunitate Chois tribuenda. Multaq; super antiquitate eorum memorauit. Argiuos vel cum Latonę parente: vetustissimos insulę cultores: mox aduentu Æsculapii artem medicẽdi illatam: maximeq; inter posteros eius celebrem fuisse: nomina singulorum referens: & quibus quisq; ętatibus viguissent. Quinetiam dixit

Xenophontem : cuius scientia ipse vteretur : eadem familia ortū. Precibusq; eius dandum vt omni tributo vacui in posterum choi : sacram & tanti dei ministram insulam colerent : neq; dubium haberetur : multa eorūdem in po. Ro. merita : sociasq; victorias patuisse. Claudius facilitate solita quod vni cōcesserat : nullis extrinsecus adiumentis velauit. At Byzantii : data dicendi copia : cum magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur: cuncta repetiuere : orsi a fœdere quod nobiscum iecerant : qua tempestate bellauimus aduersus regem Macedonum. Cui vt degeneri: pseudophilippi vocabulum impositum. Missas post hac copias in Antiochum : Persem : Aristonicum : & pyratico bello adiutum Antonium. Memorabantq; quę Syllę aut Lucullo aut Pompeio obtulissent. Mox recentia in cęsares merita : quando ea loca insiderent : quę transmeantibus terra mariq; ducibus : exercitibusq;. simul vehendo cōmeatu opportuna forēt. Namq; arctissimo inter Europam Asiamq; diuortio Byzantium in extrema Europę posuere gręci quibus pythium Apollinem consulentibus vbi conderent vrbem: redditum oraculum est : Quęrerent sedem gręcorum terris aduersam. Ea ambage chalcędonii monstrabantur : quod priores illuc aduecti : prępuisa locorum vtilitate peiora legissent. Quippe Byzātium fertili solo fœcundoq; mari : quia vis piscium in Metapontum erumpēs : & obliquis subter vndas saxis exterrita : omisso alterius littoris flexu : hos ad portus defertur. Vnde primo quęstuosi & opulenti : post magnitudine onerum vrgente : finem aut modum orabant : annitente principe qui thracio bosphoranoq; bello recens fessos iuuandosq; rettulit. Ita tributa in quinquēnium remissa. M. Asilino. M. Acilio cōsulibus mutationem rerum in deterius portendi cognitum est, crebris prodigiis. Signa. n. ac tentoria militum igne cęlesti arsere. Fastigio capitolii examen apum insedit. Biformes hominum partus: & suis fœtum editum, cui accipitrum vngues inessent. Numerabatur inter ostēta diminutus omnium magistratuum numerus, quęstore : edili : tribuno : ac pretore : & consule : paucos intra menses defunctis : Sed in pręcipuo pauore Agrippina vocem Claudii : quam temulentus iecerat : fatale sibi, vt coniugum flagitia ferret : dein puniret. metuens : agere : & celerare statuit : perdita prius Domitia leuibus : & mulieribus causis : quia lepida minore Antonia genita : auunculo Augusto Agrippinę sobrina prior ac Gnei mariti eius soror : parē sibi claritudinē credebat. Nec forma : ętas : opes multum distabant. & vtraq; impudica : infamis : violenta : haud

minus

minus vitiis ęmulabantur q̃ si qua ex fortuna prospera acceperant. Enim vero certamen acerrimum: amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis ac largitionibus iuuenilem animum deuinciebat. truci contra ac minaci Agrippina. quæ filio dare Imperium: tolerare imperitantem nequibat. Cęterę obiecta sunt q̃ coniugiũ principis deuotionibus petiuisset: q̃q; parę coercitis per Calabriam seruorum agminibus pacẽ Italiæ turbaret. Ob hæc mors indita: multum aduersante Narcisso qui Agrippinam magis magisq; suspectans: prompsisse inter proximos ferebatur: certam sibi perniciem seu Britannicus rerum: seu Nero potiretur. Verum ita de se meritum Cęsarem: vt vitam vsui eius impenderet. Conuictam Messalinam & Silium pares iterum accusandi causas esse: si Nero imperitaret Britãnico successore. Nullũ principi meritum ac nouercæ insidiis domum omnem conuelli. maiore flagitio: q̃ si impudicitiam prioris coniugis reticuisset. quãq̃ ne impudicitiam quidem nunc abesse: Pallante adultero ne quis ambigat: decus: pudorem: corpus: cũcta regno viliora habere. Hæc atq; talia dictitans: amplecti Britãnicum. robur ætatis q̃ maturrimũ precari: mõ ad deos. modo ad ipsum tẽdere manus: adolesceret: patris inimicos depelleret. Matris etiam interfectores vlcisceretur. In tanta mole curarum Claudius valitudine aduersa corripitur. Refouendisq; viribus mollicie cœli & salubritate aquarum Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa & oblatæ occasionis propera nec ministrorum egens de genere veneni cõsultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur. si lentum & tabidum delegisset: ne admotus supremis Claudius: & dolo intellecto: ad amorem filii rediret. Exquisitum aliquid placebat qđ turbaret mentem & mortem differret. Deligitur artifex talium, vocabulo Locusta nuper veneficii dãnata, & diu inter instrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus. cuius minister e spadonibus fuit Halotus: inferre epulas: & explorare gustu solitus adeoq; cuncta mox pernotuere: vt temporum illorum scriptores prodiderint: Infusum delectabili cibo boletorum venenum. nec vim medicaminis statim intellectam: socordia ne an Claudii vinolentia: simul soluta aluus subuenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina & quando vltima timebantur: spreta pręsentium inuidia: prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille tanq̃ nisus euomentis adiuuaret: pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur: haud ignarus summa scelera incipi cum periculo: peragi cum pręmio. Vocabatur interim

Senatus : votaq; pro incolumitate principis : consules & sacerdo/tes nuncupabant: cum iam exanimis vestibus & fomentis obtegere/tur : dum res firmando Neronis Imperio componuntur. Iam primum Agrippina velut dolore victa & solacia conquirens : tenere amplexu Britãnicum. veram paterni oris effigiẽ appellare : ac va/riis artibus demorari : ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoq; & Octauiam sorores eius attinuit : & cunctos aditus custodiis clauserat. crebroq; vulgabat : ire in melius valitudinẽ principis : quo miles bona in spe ageret. tempusq; prosperum ex monitis Chal/dęorum aduentaret. Tunc medio diei tertium ante Idus Octob. foribus palatii repente diductis : comitante Burro Nero egreditur: a cohorte quæ more militiæ : excubiis adest : ibi monente præfe/cto : festis vocibus exceptus : inditur lecticæ. Dubitauisse quosdã ferunt respectantes : rogitantesq; vbi Britãnicus esset. mox nullo in diuersum auctore quæ offerebantur secuti sunt. Illatusq; castris Nero : & congruentia tempori præfatus : promisso donatiuo : ad exemplum paternæ largitionis Imperator consalutatur. Sententiã militum secuta patrum consulta. Nec dubitatum est apud prouincias. Cælestesq; honores Claudio decernuntur : & funeris solẽne perinde ac diuo Augusto celebratur æmulante Agrippina proauiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentũ tamen haud recitatũ : ne ante positus filio priuignus, iniuria & inuidia animos vulgi turbaret.

EINIT LIBER DVODECIMVS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTO/RIARVM LIBER XIII.

P RIMA NOVO PRINCIPATV mors Iunii Sillani proconsulis Asiæ : ignaro Nerone : per dolum Agrippinæ paratur. non quia ingenii violentia exitum irritauerit. segnis & dominationibus aliis fastiditus adeo vt .C. Cęsar pecudem auream eum appellare solitus sit : Veræ Agrippina fratri eius. L. Sillano necem molita : vltorem metuebat : crebra vulgi fama : anteponendum esse vix dum pueriiciam egresso Neroni : & Imperium per scelus adepto. Virum ætate cõ

posita

posita. insontem, nobilem: & quod tunc spectaretur: e Cęsarum
posteris. Quippe & Syllanus diui Augusti abnepos erat. haec cau
sa necis. ministri fuere. P. celerius aeques Romanus & Elius liber/
tus: rei familiari principis in Asia impositi. Ab iis proconsuli ve/
nenum inter epulas datum est: apertius q̄ vt fallerent. Nec mi/
nus properato Narcissus Claudii libertus: de cuius iurgiis aduer/
sus Agrippinā retuli: aspera custodia: & necessitate extrema: ad
mortem agitur inuito principe. Cuius abditis adhuc vitiis per aua
ritiam ac prodigentiam mire congruebat. Ibaturq; in caedes nisi
Affranius, Burrus & Anneus Seneca obuiam issent. Hi rectores im
peratoriae iuuentae: & pari in societate potentiaq; concordes. diuer
sa arte ex aequo pollebant. Burrus militaribus curis: & seueritate
morum. Seneca praeceptis eloquentiae & comitate honesta iuuan/
tes inuicem quo facilius lubricam principis ętatem si virtuté asper/
naretur voluptatibus concessis retinerent. Certamen vtriq; vnum
erat contra ferociam Agrippinae: quę cunctis malae dominationis
cupidinibus flagrans: Habebat in partibus Pallantem quo auctore
Claudius nuptiis incestis & adoptione exitiosa semet peruerterat.
Sed neq; Neroni infra seruos ingenium. & Pallas tristi arrogantia
modum liberti egressus taedium sui mouerat. Propalam tamen
omnes in eam honores cumulabantur. signumq; more militiae pe
tenti tribuno dedit. optimę matris. Decreti & a Senatu duo licto
res flaminium claudiale: simul Claudio cēsorium funus: & mox
cōsecratio. Die funeris laudationem eius princeps exorsus est. dū
antiquitatem generis: consulatus: ac triumphos maiorum enume
rabat: intentus ipse & caeteri: liberalium quoq; artium cōmemora
tio: & nihil regēte eo Reip. triste ab externis accidisse: pronis ani
mis audita. Postq̄ ad prouidentiā sapientiamq; flexit: nemo risui
temperare. quanq̄ oratio a Seneca composita multum cultus prę
ferret. Vt fuit illi viro ingenium amoenum & temporis illius auri/
bus accōmodatum. Adnotabant seniores quibus otium est, vete
ra & pręsentia contendere: primum ex iis qui rerum potiti essent
Neronem alienę facūdię eguisse. Nam dictator Cęsar summis ora
toribus aemulus. & Augusto prompta ac profluens: quae deceret
principem eloquētia fuit. Tiberius quoq; artem callebat: qua ver
ba expenderet: tum validus sensibus: ac cōsulto ambiguus. Etiā
C. Cęsaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Clau
dio quotiens meditata dissereret: elegātiam requireres. Nero pue/
rilibus statim annis viuidum animum in alia detorsit. celare & pin
gere: cantus aut regimen equorum exercere: & aliquando carmi/

nibus pangendis: inesse sibi elementa doctrinę ostendebat. Cętera peractis tristicię imitamétis: curiam ingressus: & de auctoritate patrum: & consensu militum pręfatus: cōsilia sibi & exempla capessendi egregii Imperii memorauit. nec iuuentam armis ciuilibus: aut domesticis discordiis imbutam: nulla odia: nullas iniurias: nec cupidinem vltionis afferre. Tum formā futuri principatus pręscripsit: ea maxime declinans: quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negotiorum omnium iudicem fore: vt clausis vnam intra domum accusatoribus & reis: paucorum potentia grassaref. Nihil in penatibus suis venale: aut ambitioni peruium. discretam domum & Remp. teneret antiqua munia Senatus. Consulū tribunalibus Italia & publicę prouincię assisterent. Illi patrum aditū pręberent: se mandatis exercitibus cōsulturum. Nec defuit fides. multaq; arbitrio Senatus constituta sunt. nequis ad causam orandam mercede aut donis emeretur. Ne designatis quidem quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidem aduersante Agrippina: tanq̄ acta Claudii subuerterentur: obtinuere patres: qui in palatium ob id vocabātur: vt astaret abditis a tergo foribus velo discreta: quod visum arceret: aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum causam gentis apud Nerone̅ orantibus: asce̅dere suggestum Imperatoris: & præsidere simul parabat: nisi cęteris pauore defixis Seneca admonuisset: venienti matri occurreret. Ita specie pietatis: obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos: & rapi Armeniam allatū est. pulso Rhadamisto: qui sæpe regni eius potitus: dein profugus: tum quoq; bellum deseruerat. Igitur in vrbe sermonū audia: que̅admodum princeps vix septemdecim annos egressus suscipere eā molem aut propulsare posset: quod subsidium in eo qui a fœmina regeretur? Num prœlia quoq; & oppugnationes vrbium: & cętera belli per magistros administrari possent: inquirebant. Cōtra alii melius euenisse dixerūt quā si inualidus senecta & ignauia Claudius: militię ad labores vocaretur: seruilibus iussis obtéperaturus. Burrum tamen & Senecam multarum rerum experientia cognitos. & Imperatori quantum ad robur deesse? cum octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius: nonodecimo Cęsar Octauius ciuilia bella sustinuerint. Pluraq; in summa fortuna auspiciis & consiliis q̄ telis & manibus geri. Daturum plane documentum honestis: an secus amicis vteretur: si ducem amota inuidia egregium: quam si pecuniosum & gratia subnixum per ambitum deligeret. Hæc atq; talia vulgantibus Nero & iuuentutem proximas per prouincias quę

sitam

sitam supplendis Orientis legionibus admouere: legionesq; ipsas propius Armeniam collocari iubet. Duosq; veteres reges Agrippam & Iocchum expedire copias: quis Parthorum fines vltro intrarent: Simul pontes per amnē Euphratem iungi. Et minorē Armeniam Aristobolo: regionem Sophenem Sohemo cum insignibus regiis mandat. Exortusq; in tempore æmulus Vologeso filius Vardanis. Et abscessere Armenia Parthi: tanq̃ differrent bellum. Sed apud Senatum omnia in maius celebrata sunt: sententiis eorum qui supplicationes & diebus supplicationū vestem principi triumphalē: vtq; ouans vrbem iniret: effigiesq; eius pari magnitudine: ac Martis vltoris eodē in templo censuere præter suetam adulationem læti: q̃ Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Videbaturq; locus virtutibus patefactus. Copiæ orientis ita diuiduntur: vt pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam: & legatum eius Quadratum Vinidium remaneret. par ciuium sociorumq; numerus Corbuloni esset: additis cohortibus: aliisq; quæ apud Cappadociam hyemabant. Socii reges prout bello conduceret: parere iussi. Sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant. qui vt famæ inseruiret: quæ in nouis cœptis validissima est: itinere ꝑpere confecto: apud Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit: illuc ꝑgressum. ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo: omnium ora in se verteret. Corpore ingens: verbis magnificus: & super experientiam sapientiamq;: etiam specie inanium validus: Cęterum vterq; Vologesem regem nūciis monebāt, pacem q̃ bellum mallet: datisq; obsidibus, solitam prioribus reuerentiam in Populum Romanum continuaret. Et vologeses quo bellum ex æquo modo pararet: an vt æmulationis suspectos per nomen obsidum amoueret? tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Acceptiq; eos Centurio histerius ab Vinidio missus: forte priore de causa adito rege. Quod postq̃ Corbuloni cognitum est ire præfectum Cohortis Anium Varrum: & recipere obsides iubet. hinc ortum inter præfectum & Centurionem iurgium: Quod ne diutius externis spectaculo esset: arbitrium rei obsidibus legatisq; qui eos ducebant: permissum. atq; illi ob recentem gloriam: & inclinationem quandam etiam hostium Corbulonem prętulere: Vnde discordia inter duces quærente Vinidio prȩrepta quæ suis consiliis patrauisset: testante contra Corbulone non prius conuersum regem ad offerendos obsides: q̃ ipse dux bello delectus, spes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diuersos: sic euulgari

iussit : ob res a Quadrato & Corbulone prospere gestas laurum fa/scibus Imperatoriis addi : quæ in alios consules egressa coniunxit. Eodem anno Cæsar effigiem . Gn . Domitio patri : consularia in/signia Asconio labeoni : quo tutore vsus erat : petiuit a Senatu : sibiq; statuas argento vel auro solidas : aduersus offerentes ꝓhibuit: Et quanquã censuissent patres : vt principium anni inciperet men/se Decembri quo ortus erat Nero : veterem religionem calendarũ Ianu . inchoando anno retinuit : neq; recepti sunt inter reos Car/rinas celer Senator : seruo accusante : aut Iulius densus equester . cui fauor in Britannicũ crimini dabatur . Claudio Nerone . L . Antistio consulibus , cum in acta principis iurarent magistratus: in sua acta collegam Antistium iurare ꝓhibuit : magnis patrum lau/dibus . vt iuuenilis animus leuium quoq; rerum gloria sublatus : maiores continuaret . Secutaq; lenitas in Plantiũ Lateranum : quẽ ob adulterium Messalinæ ordine remotũ : reddidit Senatui : clæmentiam suam obstringens crebris orationibus : quas Seneca te/stificando : q̃ honesta præciperet : causa iactandi ingenii voce principis vulgabat . Cæterum infracta paulatim potentia matris : delapso Nerone in amorem libertæ : cui vocabulũ Actæ fuit . Si/mul assumptis in conscientiam Othone & Claudio Senetione ado lescentulis decoris . quorum Otho familia consulari : Senetio li/berto Cæsaris patre genitus : ignara matre : dein frustra obtinente. penitus irrepserat per luxũ & ambigua secreta : ne seuerioribus qui dem principis amicis aduersantibus : muliercula nulla cuiusquam iniuria cupidines principis explente : quando vxore ab Octauia nobili quidem : & probitatis spectatę fato quodam : an quia præ/ualent illicita : abhorrebat . metuebaturq; ne in stupra fœminarum illustrium prorumperet , si illa libidine prohiberetur . Sed Agrip/pina libertam æmulam : nurum ancillam : aliaq; eundem in mo/dum muliebriter fremere . Neq; pœnitentiam filii : aut satietatem opperiri : Quantoq; fœdiora exprobrabat : acrius accendere . do nec vi amoris subactus : exueret obsequium in matrem : Senecęq; permitteret . Ex cuius familiaribus Anneus Serenus simulatione amoris aduersus eandem libertam primas adolescẽtis cupidines ve lauerat : præbueratq; nomẽ vt quæ princeps furtim mulierculæ tri/buebat : ille palam largiretur . Tum Agrippina versis artibus : per blandimenta iuuenem aggredi : suum potius cubiculum ac sinum offerre contegendis quæ prima ętas : & summa forma expeterent . Quin & fatebatur intempestiuam seueritatem : & suarum opum quę haud procul Imperatoriis aberãt : copias tradebat . Vt nimia

nuper

nuper coercendo filio: ita rursum intẽperanter demissa. Quæ mutatio neq; Neronẽ fefellit: & proximi amicorũ metuebant: orabãtq; caueri insidias mulieris semper atrocis: tum & falsę. Forte illis diebus Cęsar inspecto ornatu: quo principũ coniuges ac parẽtes effulserant: deligit vestem & gẽmas: misitq; domum matri: nulla parsimonia: cũ pręcipua & cupita aliis: prior deferret. Sed Agrippina nõ his instrui cultus suos: sed cęteris arceri ꝓclamat & diuidere filiũ: quę cuncta ex ipsa haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus iis quibus superbia muliebris innitebatur: demouet Pallantem cura rerũ, quis a Claudio impositus: velut arbitrium regni agebat. Ferebaturq; digrediente eo: magna ꝓsequẽtium multitudine: non absurde dixisse: Ire Pallantẽ, vt eiuraret. Sane pepigerat Pallas: ne cuiusq; facti in pręteritũ interrogaret᷑: parisq; rationes cũ Rep. haberet. Pręceps post hęc Agrippina: ruere ad terrorẽ & minas. neq; principis auribus abstinere: quo minus testaret᷑: adultũ iam esse Britãnicum: veram dignãq; stirpẽ suscipiendo patris Imperio: quod insitus & adoptiuus p iniurias matris exerceret. Non abnuere se: quin cuncta infelicis domus mala patefierent. suę in primis nuptię: suũ veneficium. Id solum diis & sibi ꝓuisum: ꝙ viueret priuignus. Ituram cũ illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia: inde vilis rursus Burrus & exul Seneca: trũca scilicet manu: & ꝓfessoria lingua: generis humani regimen expostulantes. Simul intẽdere manus. aggerere ꝓbra: Consecratum Claudium: infernos Sillanorũ manes inuocare: & tot irrita facinora. Turbatus his Nero: & propinquo die: quo quartumdecimum ętatis annũ Britãnicus explebat: voluetare secum: modo matris violentiam: modo ipsius indolem: vtquidem experimento nuper cognitam: quo tamen fauorem late quęsiuisset. Festis Saturno diebus inter alia ęqualium ludicra: regnum lusu sortientium: euenerat ea sors Neroni. Igitur cęteris diuersa: nec ruborem allatura: vbi Britãnico iussit exurgeret: progressusq; in medium cantũ aliquem inciperet: irrisum ex eo sperans: pueri sobrios quoq; conuictus: nedum temulentos ignorantis. ille constanter exorsus est carmen: quo euolutum eum sede patria rebusq; summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior: quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellecta inuidia: odium intẽdit. Vrgentibusq; Agrippinę minis: quia nullum crimen: neq; iubere cędem fratris palam audebat: occulta molitur. Parari venenũ iubet: ministro Pollione Iulio pretorię cohortis tribuno: cuius cura attinebatur damnata veneficii nomine Locusta: multa scelerũ

fami. Nam vt proximus quisq; Britannico neq; fas neq; fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum venenū ab ipsis educatoribus accepit: transmisitq; exoluta aluo parum validum: siue temperamentum inerat: ne statim sæuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens: minitari tribuno: iubere supplicium Veneficę: quod rumorem respiciunt, dum parant defensiones securitatē morarenť. Promittētibus dein tam præcipitem necem q̄ si ferro vrgeretur: cubiculum Cęsaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum. mos habebať principū liberos cū cęteris idē ętatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorū, ꝓpria & parciore mēsa. Illic epulante Britānico, quia cibus potusq; eius delectus ex ministri gustu explorabatur, ne omittereť institutū: aut vtriusq; morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac prę calida, & libata gustu potio tradiť Britānico. Dein postq̄ feruore aspernabať: frigida in aqua infundiť venenū: quod ita cūctos eius artus peruasit: vt vox pariter & spiritus eius raperenť. Trepidatur a circunsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuētes. Ille vt erat reclinis: & nescio similis, solitum ita ait: ꝑ comitialem morbū quo primū ab infantia afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim visus, sensusq;. At Agrippinę is pauor, ea consternatio mentis q̄uis vultu premeretur: emicuit, vt perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum: & parricidii exemplum intelligebat. Octauia quoq; q̄uis rudibus annis: dolorem: caritatem omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentium repetita conuiuii lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit: prouiso ante funebri apparatu qui modicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est: adeo turbidis imbribus, vt vulgus iram Deum portendi crediderit aduersus facinus: cui plæriq; etiam hominum ignoscebāt: antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum æstimantes. tradunt plæriq; eorum temporum scriptores: crebris ante exitium diebus illusum esse pueritiæ Britannici Neronem vt iam non præmatura: neq; sæua mors videri queat quāuis inter sacra mensæ: ne tempore quidem ad complexum sorori dato: ante oculos inimici properata sit in illum supremum claudiorum sanguinem: stupro priusquam veneno pollutum. Festinationem exequiarum edicto Cęsar defendit: id a maioribus institutū referēs: subtrahere oculis acerba funera. Neq; laudationibus, aut pōpa detinere. Cętera & sibi amisso fratris auxilio: reliquas spes in Rep. sitas. & tāto magis fouēdū

patribus:

patribus : Populoq; principem : qui vnus superesset e familia sum mum ad fastigium genita. Exin largitione potissimos amicorum auxit. Nec defuerunt : qui arguerent viros grauitatem asseuerantes, quod domos villasq; id temporis quasi prædas diuisissent. Alii necessitatem adhibitam credebant a principe : sceleris sibi conscios & veniam sperante : si largitionibus validissimum quemq; obstrinxisset. At matris ira nulla munificentia leniri. Sed amplecti Octauiam. Crebra cum amicis secreta habere. Super ingenitam auaritiam : vndiq; pecunias quasi in subsidium corripiens. Tribunos & Centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium : qui etiam tum supererant : in honore habere : quasi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiasq; militares : quę vt coniugi Imperatoris soli tum & vt matri seruabantur : & germanos super eundem honorem custodes additos digredi iubet : ac ne cœtu salutantium frequentaretur : separat domum. Matremq; transfert in eam quæ Antoniæ fuerat. quotiens ipse illuc ventitaret : septus turba centurionum & post breue osculum digrediens. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est : q̃ fama potẽtiæ, non sua vi nixa. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari : nemo adire : præter paucas fœminas : amore an odio incertum. Ex quibus erat Iulia Syllana : quam matrimonio. C. Silii a Messalina depulsam : supra retuli : insignis genere, forma, lasciuia, & Agrippinæ diu percara. Mox occultis inter eas offensionibus : quia Sextium Africanum nobilem iuuenem a nuptiis Syllanæ deterruerat Agrippina : impudicam & vergentem annis dictitans : non vt Africanum sibi seponeret : sed ne opibus & orbitate Syllanæ maritus potiretur. Illa spe vltionis causa oblata : parat accusatores ex clientibus suis Iturium & Caluisium, non vetera, & sæpius iam audita deferens. quod Britannici mortem lugeret : aut Octauiæ iniurias euulgaret. Sed destinauisse eam Rubellium plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu a diuo Augusto, ad res nouas extollere. Coniugioq; eius etiam Imperio Remp. rursus inuadere. hæc Iturius & Caluisius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt : qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum & ipsum Domitiæ impulit ire propere : crimenq; atrociter deferre. Prouecta nox erat : & Neroni per vinolentiam trahebatur. Cum ingreditur Paris : solitus alioquin id temporis luxus principis intendere. Sed tunc compositus ad mœstitiam : expositoq; indicii ordi/

ne: ita audientem exterret: vt non tantum matrem Plautumq́ interficere: sed Burrum etiam dimouere præfectura destinaret. tanq̃ Agrippinæ gratia prouectum: & vicem reddentem. Fabius rusticus auctor est: scriptos esse ad Cecinam thuscum codicillos mãdata ei prætoriarum cohortium cura: sed ope Senecæ dignationem Burro retentam. Plinius & Cliuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. sane Fabius inclinat ad laudes Senecæ cuius amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuturi quæ diuersa prodiderint: sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus: & interficiendæ matris auidus: non prius differri potuit: q̃ Burrus necem eius promitteret: si facinoris coargueretur. Sed cuicunq́, nedum parenti defensionem tribuendam: nec accusatores adesse: sed vocem vnius ex inimica domo afferri: refutare tenebras: & vigilatam conuiuio noctem: omniaq́ temeritati & inscitię propiora. Sic lenito principis metu & luce orta, itur ad Agrippinam vt nosceret obiecta, dissolueretq́: vel pœnas lueret. Burrus iis mandatis Seneca coram fungebatur. Aderant & ex libertis arbitri sermonis. Deinde & a Burro postquam crimina & auctores exposuit: minaciter actũ. & Agrippina ferociæ memor. Non miror inquit Syllanam nunquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neq́ enim perinde a parentibus liberi q̃ ab impudica adulteri mutantur. Nec si Iturius & Caluisius adesis omnibus fortunis: nouissimam suscipiendæ accusationis operam anui rependunt: ideo aut mihi infamia parricidii: aut Cęsari conscientia subeunda est: Nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem: si beniuolentia mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum. & histrionem paridem quasi scenæ fabulas componit. Baiarum suarum piscinas excolebat: cum meis consiliis adoptio: & proconsulare ius & designatio consulatus: & cætera adipiscendo imperio præpararentur. At existat qui cohortes in vrbe temptatas: qui prouinciarum fidem labefactatam: deniq́ seruos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potiente rerum poteram: Ac si Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus obtinuerit. desunt scilicet mihi accusatores qui non verba impatientia caritatis aliquando incauta: sed ea crimina obiiciant: quibus nisi a filio mater absolui nõ possim. Cõmotis qui aderant: vltroq́ spiritus eius mitigãtibus: colloquiũ filii exposcit. Vbi nihil ꝓ innocẽtia quasi diffideret: nec beneficiis quasi exprobraret disseruit. Sed vltionẽ in delatores & prȩmia amicis obtinuit. Prȩfectura annonȩ Senio Rufo. cura ludoꝝ qui a Cęsare parabant Arrũcio Stellȩ. Ægyptus C. Balbillo

C.Balbillo permittuntur. Syria Pantello destinata : & variis mox artibus elusus : ad postremum in vrbe retentus est. At Syilana in exilium acta. Caluisius quoq; & Iturius relegantur. de Atimeto supplicium sumptum. Validiore apud libidines principis Paride: q̃ vt pœna afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc cõsensisse Pallas : ac Burrus : vt Cornelius Sulla claritudine generis : & affinitate Claudii : qui per nuptias Antoniæ gener erat : ad Imperium vocaretur. Eius accusationis auctor extitit Pętus quidam i exercendis apud ærarium sectionibus famosus : & tum vanitatibus manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia : q̃ grauis superbia fuit. qppe nominatis libertis eius : quos conscios haberet : respondit : nihil vnquam se domi, nisi nutu aut manu significasse : vel si plura demonstranda essent, scripto vsum : ne vocem consociaret. Burrus quamuis reus : inter iudices sententiam dixit. Exiliumq; accusatori irrogatum : & tabulæ exustæ sunt : quibus oblitterata ærarii monimenta retrahebat. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita : demouetur. quo maior species libertatis esset : vtq; miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret. & plebes daret experimentum : an amotis custodibus : modestiam retineret. vrbem princeps lustrauit e respõso aruspicum : quod Iouis ac Mineruæ ædes de cœlo tactæ erãt.

Qu. Volusio .P. Cepione consulibus otium foris : fœda domi lasciuia qua Nero itinera vrbis & lupanaria : & diuerticula : veste seruili in dissimulationem sui compositus pererrabat : comitantibus qui raperent ad venditionem exposita : & obuiis vulnera inferrent aduersus ignaros : adeo vt ipse quoq; exciperet ictus : & ore præferret. Deinde vbi Cæsarem esse qui grassaretur pernotuit : augebanturq; iniuriæ aduersus viros fœminasq; insignes : & quidã simili licentia sub nomine Neronis: multi propriis cum globis eadem exercebant : & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidem Montanus Senatorii ordinis : sed qui nondum honorem capessisset : congressus forte per tenebras cum principe quia vim tẽtantem acriter reppulerat : deinde agnitum orauerat : quasi exprobrasset : mori adactus est : Nero autem metuentior in posterum : milites sibi : & plærosq; gladiatorum circundedit : qui rixarũ initia modica : & quasi priuata sinerẽt : si a læsis validius ageretur : arma inferrent. Ludicram quoq; licentiam : & fautores histrionum velut in prœlia conuertit impunitate & præmiis. atq; ipse occultus : & plærũq; coram prospectans : donec discordi Populo & grauioris motus terrore, non aliud remedium repertũ est : q̃ vt histrio/

nes Italia pellerentur : Milesq; theatro rursum assideret. Per idem tempus actum in Senatu de fraudibus libertorum. efflagitatumq; vt aduersus male meritos : reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro principe : perscripsere tamen consensum Senatus. Ille an auctor constitutionis fieret : vt inter paucos & sententiæ aduersos : quibusdam coalitam libertate irreuerentiam : eo prorupisse frementibus. vi ne an æquo cum patronis iure agerent. sententiam eorum consularent : ac verberibus manus vltro intenderent : impulere vel pœnam suam dissuadẽtes. Quid.n.aliud læso patrono concessum : q̃ vt vicesimum vltra lapidem in oram campaniæ libertũ releget? Cęteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendũ aliqđ telum qđ sperni nequeat. Nec graue manumissis per idem obsequiũ retinendi libertatem : p quod assecuti sint. Ac criminũ manifestos merito ad seruiturẽ retrahi vt metu coerceantur quos beneficia non cõmutauissent. Differebatur cõtra paucoꝝ culpã ipsis exitiosam esse debere : nihil vniuersorum iuri derogandũ. quippe late fusum id corpus. hinc plerũq; tribus : decurias : ministeria magistratibus & sacerdotibus: cohortes ẽt in vrbe cõscriptas: & plurimis equitũ. plærisq; Senatoribus. non aliunde originẽ trahi. Si separarentur libertini : manifestã fore penuriã ingenuorum: Non frustra maiores cũ dignitatẽ ordinũ diuiderent : libertatem in cõmuni posuisse. Quin & manumittendi duas species institutas. Vt relinqueretur pœnitentię aut nouo beneficio locus. quos vindicta patronus nõ liberauerit. velut vinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisq; merita tardeq; concederet : quod datum non adimeretur. Hæc sententia valuit. Scripsitq; Cęsar Senatui : priuatim expenderent causam libertorum : quotiens a patronis arguerentur. In commune nihil derogent. Nec multo post : ereptus amitæ libertus Paris : quasi iure ciuili, non sine infamia principis : cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reipublicæ. Nam inter Bibulium pretorem & plebei tribunum Antistium : ortum certamen : q; immodestos fautores histrionum & a prætore in vincula ductos : tribunus omitti iussisset. Comprobauere patres incusata Antistii licentia. Simul prohibiti tribuni ius prætorum & consulum præripere aut vocare ex Italia cum quibus lege agi posset. Addidit .L. Piso designatus consul : ne quid intra domum pro potestate animaduerterent : neue mulctam ab iis dictam quæstores ærarii in publicas tabulas ante quattuor menses referrent : medio

tempore

tempore contradicere liceret. Deq; eo consules statuerent. Cohibita arctius & ędilium potestas, statutūq; quātū curules, quantū plebei pignoris caperēt, vel pœnę irrogarent. Eo Heluidius Priscus tribunus plebis: aduersus Obutronium Sabinum ęrarii quæstorem cōtentiones proprias exercuit, tanq̄ ius hastę aduersus inopes inclemēter augeret. Dein princeps curam tabularū publicarū a quęstoribus ad pręfectos transtulit, varie habita: ac sępe imutata eius rei forma. Nā Augustus permisit Senatui deligere pręfectos, dein ambitu suffragiorū suspecto: sorte ducebantur: ex numero pętorū qui pręessent. Neq; id diu mansit: quia sors deerrabat ad parū idoneos, tūc Claudius quęstores rursum imposuit: iisq; ne metu offensionū segnius cōsulerent: extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ętatis eū primū magistratū capessentibus. Igitur Nero pręfectura perfunctos: & experientia ꝓbatos delegit. Damnatus iisdem cōsulibus Vipsanius Lenas ob Sardiniam ꝓuinciam auare habitā. Absolutus Cestus proculus repetūdarū cędentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis: quod pręfectus remigū qui Rauennę haberent, velut infimā nationū Italiam luxuria sęuitiaq; afflictauisset: veneno damnationē anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritia legū: & pecunię magnitudine: cruciatus ęgræ senectę misso per venas sanguine effugit: haud creditus sufficere ad cōstantiā sumendę mortis: ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama concessit. Cui tres & nonaginta anni spatiū viuendi pręcipuęq; opes bonis artibus: inoffensa tot Imperatorū malitia fuit. Nerone secūdū. L. Pisone cōsulibus: pauca memoria digna euenere: nisi cui libeat: laudandis fundamētis & trabibus: quis molē amphitheatri: apud Campum Martis Cęsar extruxerat, volumina implere. cū ex dignitate Populi Romani repertum sit: res illustres annalibus: talia diurnis vrbis actis mandare. Cęterū Colonię Capua atq; Nuceria: additis veteranis: firmatę sunt. Plebeiq; congiariū quadrigeni nummi viritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatū est ad retinēdam populi fidem. Vectigal quoq; quintę & vicesimę venaliū mancipiorum remissum specie magisq̄ vi, quia cū venditor pendere iuberet: in partem precii emptoribus accrescebat. Edixit Cęsar ne quis magistratus: aut ꝓcurator in ꝓuincia obtineret spectaculū gladiatorū: aut ferarū: aut quid aliud ludicrum ederet. Nam ante non minus tali largitione: q̄ corripiendis pecuniis: subiectos affligebant: dū quę libidine deliquerant: ambitu propugnant. Factū & S. cōsultum vltioni iuxta & securitati vt si quis a suis seruis interfectus

esset: ii quoq; qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent: inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lurius Varius cõsularis: auaritię criminibus olim perculsus. Et Põponia græcina insignis fœmina Plantio: qui ouans se de Britanniis rettulit: nupta: ac superstitionis externę rea: mariti iudicio permissa. Isq; prisco instituto ꝓpinquis coram, de capite famaq; cõiugis cognouit, & insontem nunciauit. Longa huic Pomponiæ ętas, & cõtinua tristitia fuit. Nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messalinę interfectã: per quadraginta annos, nõ cultu nisi lugubri: nõ animo nisi mœsto egit. Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriã vertit. Idẽ annus plures reos habuit: quorũ P. Celerem accusante Asia: quia absoluere nequibat Cęsar: traxit senecta donec mortẽ obiret. Nam Celer interfecto vt memoraui Syllano ꝓcõsule: magnitudine sceleris cætera flagitia obtegebat. Cossucianũ Capitonem Cilices detulerãt: maculosum fœdumq;: & idem ius audatiæ in prouincia ratum: quod in vrbe exercuerat. Sed peruicaci accusatione conflictatus: postremo defensionẽ omisit, ac lege repetũdarũ damnatus est: Pro Eprio Marcello a quo lycii res repetebant, eo usq; ambitus pręualuit: vt quidã accusatorum eius exilio multarent: tãq̃ insonti periculũ fecissent. Nerone tertiũ consule simul init cõsulatum Valerius Messala, cuius ꝓauũ oratorem Coruinũ: diuo Augusto abauo Neronis: collegã in eo magistratu fuisse: pauci iam senũ meminerãt: Sed nobili familię honor auctus est: oblatis in singulos annos quingenis sestertiis: quibus Messala paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoq; Cottę & Aterio Antonino annuã pecuniam statuit princeps: quãuis per luxũ habitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolatum inter Parthos Romanosq; de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tyridatem dati a se regni expertem esse: aut alienę id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine Populi Romani rebatur: parta olim a Lucullo Pompeioq; recipere. Ad hęc Armenii ambigua fide vtraq; arma inuitabant: situ terrarum: similitudine morum Parthis propiores, cõnubiisq; permixti, ac libertate ignota illuc magis ad seruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiam militum q̃ contra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transmotę legiones pace longa segnes: munia Romanorum ęgerrime tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos: qui non stationem: non vigilias inissent. Vallum fossamq; quasi noua & mira viserent. Sine ga

leis: fine loricis: nitidi & quęstuosi: militia per oppida expleta. Igitur dimissis quibus senecta, aut valitudo aduersa erat: supplementum petiuit. Et habiti per Gallaciam ac Cappadociam delectus. Adiectaq; ex Germania legio cum equitibus alariis: & peditatu cohortium. Retentusq; omnis exercitus sub pellibus: quãuis hyeme sæua adeo vt obducta glacie: nisi effossa humus: tentoriis locum non pręberet: Ambusti multorum artus vi frigoris: & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatúsq; miles: qui fascẽ lignorũ gestabat ita pręriguisse manus: vt oneri adhęrentes: trũcis brachiis reciderent. Ipse cultu leui: capite intecto: in agmine in laboribus frequẽs adesse: laudem strenuis: solatium inualidis: exemplũ omnibus ostendere. Dehinc quia duriciã cœli militięq; multi abnuebant: deserebantq;: remedium seueritate quęsitũ est. Nec enim vt in aliis exercitibus primum alterumq; delictum venia prosequebatur: sed qui signa reliquerat: statim capite pęnas luebat. Idq; vsu salubre: & misericordia melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere: q̃ ea in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis: donec ver adolesceret: dispositisq; per idoneos locos cohortibus auxiliariis ne pugnã priores adirent: pędicit. Curam pręsidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quãq̃ incautos barbaros, & bene gerendę rei casum offerri scripserat: tenere se munimentis: & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto Imperio: postq̃ paucę e proximis castellis Turmæ aduenerant: pugnamq; imperitia poscebant: congressus cum hoste funditur. Et damno eius exterriti qui subsidium ferre debuerant: sua quisq; in castra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit: Increpitumq; Pactium: & pręfectos: militesq; tendere omnes extra vallum iussit. Inq; ea contumelia detenti: nec nisi p̃cibus vniuersi exercitus exoluti sunt. At Tyridates super proprias clientelas: ope Vologesi fratris adiutus: non furtim iam: sed palam bello infensare Armeniam: quosq; fidos nobis rebatur depopulari: & si copię contra ducerentur, eludere: huc quoq; & illuc volitans: plura fama q̃ pugna exterrere. Igitur Corbulo quęsito diu prœlio, frustra habitus. & exemplo hostium circũferre bellum coactus, dispartit vires: vt legati pręfectiq; diuersos locos pariter inuaderent. Simul Regem Antiochum monet: proximas sibi pręfecturas petere. Nã Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto: quasi proditore suo: quo fidem in nos testaretur: vetus aduersus Armenios odiũ promptius exercebat: Tunc quoq; primũ illecti Isichi: gens ante alias

ſocia Romanis : auia Armenię incurſauit. Ita conſilia Tyridati
in contrarium vertebantur. Mittebatq; oratores : qui ſuo Partho/
rumq; nomine expoſtularent : cur datis nuper obſidibus : redinte/
grataq; amicitia : quæ nouis quoq; beneficiis locum aperiret : ve/
tere Armenię poſſeſſione depelleretur. Ideo nundũ ipſum Volo/
geſem cõmotum : quia cauſa, q̃ vi agere mallet. Sin perſtaretur
in bello : non defore Arſacidis virtutem fortunamq; ſępius clade
Romana expertam. Ad ea Corbulo, ſatis cõperto. Vologeſem
defectione Hyrcanię attineri : ſuadet Tyridati precibus Cęſarem
aggredi. Poſſe illi regnum ſtabile : & res incruentas contingere :
ſi omiſſa ſpe longinqua & ſera : pręſentem potioremq; ſequeretur.
Placitũ dehinc : quia cõmeantibus inuicem nunciis:nihil in ſũma
pacis proficiebatur : colloquio ipſorũ tempus locumq; deſtinari.
Mille equitum pręſidium Tyridates affore ſibi dicebat : quantum
Corbuloni cuiuſq; generis militum aſſiſteret : non ſtatuere : dum
poſitis loricis & galeis : in faciem pacis veniretur. Cuicunq; mor/
talium : nedũ veteri : & prouido duci barbarę aſtutię patuiſſent.
Ideo arctum inde numerũ finiri : & hinc maiorem afferri : vt do/
lus patraretur. Nam equiti ſagittarum vſu exercito: ſi detecta cor/
pora obiicerentur : nihil profuturam multitudinem. Diſſimulato
tamen intellectu : rectius de iis quę in publicũ conſulerentur : totis
exercitibus coram diſſertaturos reſpondit. Locũq; delegit : cuius
pars altera colles erant clementer aſſurgentes : accipiendis peditũ
ordinibus : pars in planiciem porrigebatur : ad explicandas equitũ
turmas : dieq; pacto : prior Corbulo ſocias cohortes & auxilia re/
gum pro cornibus medio ſextam legionem conſtituit. Cui accita
per noctem aliis ex caſtris : tria millia tertianorum permiſcuerat :
vna cum Aquila : quaſi eadem legio ſpectaretur. Tyridates ver/
gente iam die procul aſtitit : vnde videri magis quã audiri poſſet.
Ita ſine congreſſu dux Romanus abſcedere militem ſua quemq; in
caſtra iubet. Rex ſiue fraudem ſuſpectans : quia plura ſimul in lo/
ca ibatur : ſiue vt cõmeatus noſtros Pontico mari : & Trapezunte
oppido aduentantes interciperet : propere diſcedit. Sed neq; cõ/
meatibus vim facere potuit : quia per montes ducebantur pręſidiis
noſtris inſeſſos : & Corbulo, ne irritum bellum traheretur : vtq;
Armenios : ad ſua defendenda cogeret excindere parat caſtella.
ſibiq; quod validiſſimum in ea pręfectura : cognomento vallan/
dum ſumit. Minora Cornelio Flacco legato & Iſteo Capitoni.
caſtrorum pręfecto mandat. Tum circũſpectis munimentis : &
quę expugnationi idonea : prouiſis : hortatur milites : vt hoſtem
vagum :

vagum: neq; paci aut prœlio paratum: sed perfidiã & ignauiam fuga confitentem: exuerent sedibus. gloriæq; pariter & prędę cõsulerent. Tum quadripartito exercitu: hos in testudinem conglobatos: subruendo vallo inducit. alios scalas mœnibus admouere: multos tormentis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusq; attributus locus: vnde eminus glãdes torquerent: ne qua pars subsidium laborantibus ferret: pari vndiq; motu. Tantus inde ardor certãtis exercitus fuit: vt intra tertiam diei partem: nudati propugnatoribus muri: obiices portarum subuersi: capta ascensu munimenta: omnesq; puberes trucidati sint: nullo milite amisso: paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus sub corona venundatum. reliqua prẹda victoribus cessit. Pari fortuna legatus: ac prẹfectus vsi sunt. tribusq; vna die castellis expugnatis: cętera terrore: & alia sponte incolarum: in deditionem veniebant. Vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductę legiones. quę si amnẽ Araxem: qui mœnia alluit: ponte transgrederentur: sub ictum dabantur. procul & latioribus vadis transiere. At Tyridates pudore & metu: ne si concessisset obsidioni: nihil opis in ipso videretur: si prohiberet impeditis locis seq; & equestres copias illigaret: statuit postremo ostendere aciem. Et dato die prœlium incipere: vel simulatione fugę, locum fraudi parare. Igitur repẽte agmen Romanũ circũfundit: non ignaro duce nostro: qui vię pariter & pugnę cõposuerat exercitum. Latere dextro tertia legio: sinistro sexta insedebat: mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta. & tergum mille equites tuebantur: quibus iusserat: vt instantibus cominus resisterent: refugos non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius: & cętera manus equitũ ibat. Productiore cornu in sinistro per ima collium: vt si hostis intrauisset: fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diuerso Tyridates: nõ vsq; ad iactum teli: sed tum minitans: tum specie trepidãtis: si laxare ordines & diuersos consectari posset. vbi nihil temeritate solutum: nec amplius q̃ decurio equitum audentius progressus: & sagittis confixus: cęteros ad obsequium exemplo firmauerat. propinquis iam tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus: an expeditis legionibus, nocte Artaxata pergeret, obsidioneq; circũdaret agitauit: concessisse illuc Tyridatem ratus. Dein postquã exploratores attulere longinquum regis iter: & Medi an Albani peterentur, incertum: lucem opperitur: pręmissaq; leuis armatura: quę muros interim ambiret: oppugnationemq; eminus inci

peret. Sed oppidani portis sponte patefactis: se suaq; Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit. Artaxatis ignis immissus: deletaq; & solo æquata sunt. quia nec teneri sine valido præsidio, ob magnitudinem mœnium: nec id nobis virium erat: quod firmando præsidio: & capessendo bello diuideretur. Vel si integra & incustodita relinquerentur: nulla in eo vtilitas aut gloria quod capta essent. Adiicitur miraculum velut numine oblatum. Nam cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere: quod repente mœnibus cingebatur: ita atra nube coopertum fulguribusq; discretum est vt quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc consultatus Imperator Nero. & Senatus consulto supplicationes habitę. statuęq; & arcus & continui consulatus principi. Vtq; inter festos referretur dies quo patrata victoria, quo nunciata, quo relatum de ea esset. Aliaq; in eandem formam decernuntur: adeo modum egressa: vt.C. Cassius de cæteris honoribus assensus: si pro benignitate fortunę diis grates agerentur ne totum quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit, eoq; oportere diuidi sacros & negotiosos dies: quis diuina colerent, & humana non impedirent. Variis deinde casibus iactatus: & multorum odia meritus reus, haud tamen sine inuidia Senecæ damnatur. Is fuit. P. Suillius imperitante Claudio terribilis ac venalis: & mutatione temporum: non quantum inimici cuperent demissus. quiq; se nocentem videri: quam supplicem mallet: Eius opprimendi gratia repetitum credebatur Senatus consultum pœnaq; Cinciæ legis: aduersus eos qui pretio causas orauissent: Nec Suillius questu aut exprobratione abstinebat, præter ferociam animi extrema senecta liber: & Senecam increpans: infensum amicis Claudii: sub quo iustissimum exilium pertulisset. Simul studiis inertibus: & iuuenem imperitiæ suetum: inuidere iis qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se Quęstorem Germanici, Illum domus eius adulterum fuisse. an grauius ęstimandum sponte litigatoris præmium honestæ operæ assequi: q̃ corrumpere cubicula principum fœminarum? qua sapientia, quibus philosophorum præceptis: intra quadriennium regiæ amicitiæ: ter millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos, velut indagine eius capi, Italiam & prouincias immenso fœnore hauriri. At sibi labore quęsitam: & modicam pecuniam esse. crimen, periculum omnia potius toleraturum: q̃ veterem ac olim partam dignationem subitę fœlicitati submittere. Nec deerant qui hæc iisdem verbis, aut versa inde

terius

terius Senecę deferrent. Repertiq; accusatores: direptos socios cũ Suillius prouinciam Asiam regeret: ac publicæ pecuniæ peculatum detulere. Mox quia inquisitionem annuam impetrauerat: breuius visum: suburbana crimina incipi: quorum obuii testes erant. Ii acerbitate accusationis. Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum: Iuliam Drusi filiam, Sabinamq; Poppęam ad mortem actas: & Valerium Asiaticum. Lusium Saturninum: Cornelium Lupum circumuentos. Iam equitum Romanorum agmina damnata: omnemq; Claudii sęuitiam Suillio obiectabãt. Ille nihil ex his sponte susceptum: sed principi paruisse defendebat. donec eam orationem Cęsar cohibuit: compertum sibi referens ex commentariis patris sui: nullam cuiusq̃ accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messalinę prętendit: & labare defensio. Cur enim neminem alium electum: qui sęuienti impudicę vocem pręberet? puniendos rerum atrocium ministros: vbi precia scelerum adepti: scelera ipsa aliis delegent. Igitur adempta bonorum parte (uam filio & nepti pars concedebatur: eximebanturq; etiam quę testamento matris: aut aui acceperant) in insulas Baleares pellitur: non ipso discrimine: nõ post damnationem fractus animo: ferebaturq; copiosa & molli vita, secretum illud tolerauisse. filiũ eius Nerulinum aggressis accusatoribus: per inuidiam patris: & crimina repetundarum, intercessit princeps: tamq̃ satis expleta vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus Pótię mulieris nuptę amore vecors: ingentibus donis adulterium: & mox vt omitteret maritum emercatur: suum matrimonium promittens: ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit: nectere moras: aduersam patris voluntatem causari: repertaq; spe ditioris coniugis: promissa exuere. Octauius contra modo conqueri: modo minitari: famam perditam: pecuniam exhaustam obtestans: deniq; salutem quę sola reliqua esset: arbitrio eius permittens. Ac postquam spernebatur: noctem vnam ad solatium poscit: qua delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille vno cum liberto ferrum veste occultum infert. Tum vt assolet in amore: & ira iurgia: preces: exprobratio: satisfactio: & pars tenebrarum: libidine seposita & questu incensus: nihil metuentem ferro transuerberat. & accurrentem ancillam vulnere absterret: cubiculoq; prorumpit. Postera die manifesta cędes: haud ambiguus percussor (quippe mansitasse vna conuincebatur) Sed libertus suũ illud facinus ꝓfiteri: se patroni iniurias vltũ esse.

Cõmoueratq; quosdam magnitudine exempli. donec ancilla ex vulnere refecta: verum aperuit: postulatusq; apud consules a patre interfectę: postq̃ tribunatu abierat: sententia patrum: & lege Cornelia de sicariis condemnatur. Non minus insignis eo anno impudicitia, maiorum Reipub. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppęa. T. Ollio patre genita: sed nomen aui materni sumpserat, illustri memoria Poppęi Sabini consulari & triũphali decore pręfulgentis. Nam Ollium honoribus nõdum functum amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cũcta alia fuere: pręter honestum animũ. Quippe mater eius ętatis suę fœminas pulchritudine supergressa: gloriam pariter & formã dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis: nec absurdum ingenium modestiam pręferre: & lasciuia vti: rarus in publicum egressus: Idq; velata parte oris: ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Famę nunquã pepercit, maritos & adulteros non distinguens: neq; affectui suo aut alieno obnoxia: Vnde vtilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispi equitis Romani: ex quo filium genuerat: Otho pellexit iuuenta ac luxu. Et quia flagrãtissimus in amicitia Neronis habebatur: nec mora quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho siue amore incautus: laudare formam elegantiãq; vxoris apud principem: siue vt accenderet: ac si eadem fœmina potirentur: id quoq; vinculum potentiam ei adiiceret. Sępe auditus est consurgens e conuiuio Cęsaris: se ire ad illam: ibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia fœlicium. His atq; talibus irritamentis: non longa cunctatio interponitur: sed accepto aditu: Poppęa primum per blandimenta & artes valescere. Imparem cupidini se, & forma Neronis captam simulans: mox acri iam principis amore: ad superbiam vertens: si vltra vnam alteramq; noctem attineretur: nuptã esse se dictitans: nec posse matrimonium amittere: deuinctam Othoni per genus vitę: quod nemo adęquaret. Illum animo & cultu magnificum: Ibi se summa fortuna dignam visere. At Nerone pellice ancilla & assuetudine Actes deuinctũ: nil e contubernio seruili: nisi abiectũ & sordidũ traxisse. Deiicit familiaritate sueta: post cõgressũ & comitatu Otho: & postremo: ne ĩ vrbe ęmulus ageret: ꝓuincię Lusitanię ꝑficit. Vbi vsq; ad ciuilia arma: nõ ex priore infamia: sed integre sanctęq; egit: ꝓcax otii: & potestatis temperantior. Hactenus Nero flagitiis & sceleribus velamenta quęsiuit. Suspectabat maxime Cornelium Syllam. socors ingenium

nium eius in cõtrarium trahens : callidumq; & simulatorem inter/pretando : quem metum Graptus ex libertis Cæsaris : vsu & senecta a Tiberio vsq; domum principum edoctus : tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat. ventitabatq; illuc Nero : quo solutius vrbem extra lasciuiret. Igitur regredienti per viam Flaminiam compositas insidias : fatoq; euitatas, quoniam diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit : auctoremq; eius doli Syllam ementitur : quia forte redeuntibus ministris principis : quidam per iuuenilem licentiã quæ tunc passim exercebatur : inanem metum fecerant. Neq; seruorũ quisquã : neq; clientium Syllæ agnitus. maxime despecta & nullius ausi capax natura eius a crimine abhorrebat : Perinde tamen quasi conuictus esset : cedere patria : & Massiliensium mœnibus coerceri iubetur. Iisdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes : quas diuersas Senatorius ordo plebsq; ad Senatum miserant. Illi vim multitudinis : hi magistratuum & primi cuiusq; auaritiam increpantes. Cumq; seditio ad saxa & minas ignium progressa necem & arma perliceret. C. Cassius adhibendo remedio delectus. quia seueritatem eius non tolerabant : precante ipso : ad Scribonios fratres ea cura transfertur : data cohorte prætoria : cuius terrore & paucorum supplicio : rediit oppidanis cõcordia. Non referrem vulgatissimum Senatus consultum : quo ciuitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur : nisi Pætus Thrasea contradixisset : præbuissetq; materiam obtrectatoribus arguendæ sententiæ. Cur enim si Rempub. egere libertate Senatoria crederet : tam leuia consectaretur ? quin de bello aut pace : de vectigalibus & legibus : quibusq; aliis Romana continentur : suadere dissuadere licere patribus : quotiens ius dicendæ sententiæ accepissent : quæ vellent expromere : relationemq; in ea postulare. An solum emendatione dignũ : ne Syracusis spectacula largius ederentur ? Cætera per omnes Imperii partes perinde egregia : quã si non Nero : sed Thrasea regimen eorum teneret. Quæ si summa dissimulatione transmitterentur : quanto magis inanibus abstinendum ? Thrasea contra rationem poscentibus amicis : non præsentium ignarum responsdebat : eiusmodi consulta corrigere : sed patrum honori dare : vt manifestum fieret : magnarum rerum curam non dissimulaturos : qui animum etiam leuissimis aduerterent. Eodẽ anno crebris populi flagitationibus : immodestiã publicanorũ arguẽtis dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet : Idq; pulcherrimum do/

num generi mortalium daret. Sed impetum eius: multum prius laudata magnitudine animi: attinuere Senatores, dissolutionem Imperii docendo: si fructus quibus Resp. sustineretur: diminuerentur. Quippe sublatis portoriis sequẽs vt tributorũ abolitio expostularetẽ. Plęrasq; vectigaliũ societates: a consulibus & tribunis plebis constitutas acri etiam Populi Romani libertate. Reliqua mox ita prouisa, vt ratio quęstuum & necessitas irrogationum inter se congruerent, Temperandas plane publicanorum cupidines ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent. Ergo edixit princeps vt leges cuiusq; publici occultę ad id tempus: proscriberentur, omissas petitiones non vltra annum resumerent. Romę prętor. per prouincias qui proprętore aut consule essent, iura aduersus publicanos extra ordinem redderent. Militibus ímunitas seruaretur: nisi in iis quæ veno exercerent: aliaq; admodum ęqua quę breui seruata: dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimę quinquagesimęq;: & quę alia ex auctionibus illicitis nomina publicani inuenerãt. Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio. Et ne cẽsibus negotiatorum naues ascriberentur: tributumq; pro illis penderent constitutum. Reos ex prouincia Africa: qui proconsulare Imperium illic habuerunt Sulpicium Camerinum: & Pomponiũ Siluanum absoluit Cęsar. Camerinum aduersus priuatos & paucos, sæuitię magis q̃ captarum pecuniarum crimina obiicientes: Siluanum magna vis accusatorum circũsteterat: poscebatq; tempus euocãdorum testiũ, Reus illico defendi postulabat. Valuitq; pecuniosa orbitate & senecta: quã vltra eorum vitam produxit, quorum ambitum euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant: ingenio ducum, qui peruulgatis triũphi insignibus: maius ex eo decus sperabant, si pacem continuauissent. Paulinus Pompeius. L. Vetus ea tempestate exercitui prętorant. Ne tamen segnem militem attinerent: ille inchoatum ante tres & sexaginta annos a Druso aggerem cohercendo Rheno, absoluit: Vetus Mosellamq; atq; Ararim facta inter vtrũq; fossa cõnectere parabat: vt copię per mare, dein Rhodano & Arare subuectę: p eã fossam: mox fluuio Mosella: in Rhenum, exin oceanum decurrerent: sublatisq; itinerum difficultatibus, nauigabilia inter se occidentis septẽtrionisq; littora fierent. Inuidit operi Helius Gracilis Belgicę Legatus, deterrendo Vetere, ne legiones alienę prouincię inferret, in studiaq; Galliarũ affectaret. formidolosum id Imperatori dictitans: quo plęrũq; prohibẽtur conatus honesti. Cęterũ cõtinuo

exercituum

exercituum otio fama incessit : ereptum ius legatis ducendi in hostem. Eoq; Frisii iuuentutem saltibus aut paludibus : imbellem ętatem per lacus admouere ripæ : agrosq; vacuos : & militũ vsui sepositos insedere : auctore Verrito : & Malorige qui nationem eam regebant : in qua tum Germanici regnabant. Iamq; fixerant domos : semina aruis intulerant : vtq; patrium solum exercebant : cum dubius Auitus accepta a Paulino prouincia : minitando vim Romanam : nisi abscederent Frisii veteres in locos : aut nouam sedem a Cęsare impetrarent : perpulit Verritũ & Malorigem preces suscipere. profectiq; Romam : dum aliis curis intẽtum Neronem opperiuntur inter ea quę Barbaris ostentant : intrauere Pompeii Theatrũ : quo magnitudinem populi viserent. Illic per otiũ (neq; enim ludicris ignari oblectabantur) dum consessum caueæ discrimina ordinum : quis eques : vbi Senatus percunctant : aduertere quosdam cultu externo in sedibus Senatorũ : & quinã forent rogitantes : postq̃ audiuerãt : earũ gentiũ legatis id honoris datũ : quę virtute & amicitia Romana pręcellerent : nullos mortalium armis aut fidei ante Germanos esse exclamãt : digrediũturq; & inter patres considũt. quod comiter a visentibus exceptũ : quasi impetus antiqui : & bona æmulatione. Nero ciuitate Romana ambos donauit. Frisios decedere agris iussit. atq; illis aspernantibus : auxiliaris eques repente ĩmissus : necessitatem attulit captis cęsis ue qui peruicacius restiterant. Eosdem agros Ansibarii occupauere : validior gens non modo sua copia sed adiacentium populorum miseratione. quia pulsi a Chaucis & sedis inopes : tutum exilium orabant. Aderatq; iis clarus per illas gẽtes : & nobis quoq; fidus : nomine Boiocalus : vinctũ se rebellione Cherusca : iussu Arminii referens : mox Tiberio & Germanico ducibus : stipẽdia meruisse : quinquaginta annorum obsequio. Id quoq; adiungere : q̃ gentem suam ditioni nostrę subiiceret. Quoram partem campi iacere : in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur? Seruarent sane receptos gregibus inter hominum famam. modo ne vastitatem : & solitudinem mallent, q̃ amicos populos Chamanorum quondam ea arua : mox Tubantum : & post Vsipiorum fuisse. Sicut cœlum diis : ita terras generi mortalium datas. quæ sint vacuæ : eas publicas esse. Solem inde respiciens : & cætera sydera vocans : quasi coram interrogabat : vellent ne contueri inane solum? potius mare superfunderent aduersus terrarum ereptores. Et cõmotus his Auitus : patienda meliorum Imperia. Id diis quos implorarent placitum : vt arbitriũ penes

Romanos maneret: quid darent: quid adimerent: neq; alios iudices q̃ se ipsos paterent. Hęc in publicũ Ansibariis respondit. Ipsi Boiocalo ob memoriã amicitię daturum agros: quod ille, vt ꝓditionis preciũ aspernatus addidit, deesse nobis terra viua in qua moriamur non potest. atq; ita infensis vtrinq; animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros: vlteriores etiã nationes sociasq; bello vocabant. Auitus scripto ad Curtiliũ Mantiã superioris exercitus legatũ: vt Rhenũ trãsgressus: arma a tergo ostenderet. Ipse legiones in agrum Tencterũ induxit: excidium minitans: nisi causam suam dissociarent. Igitur assistentibus his: pari metu exterritis. Bructeris: & cęteris quoq; aliena pericula deferentibus sola Ansibariorũ gens retro ad Vsipios & Tubantes cõcessit: quorum terris exacti: cũ Cattos: dein Cheruscos petissent: errore longo: hospites: egeni: hostes in alieno. quod iuuentutis erat, cædunt. Imbellis ætas in prędã diuisa est. Eadem ęstate inter Hermũduros Cattosq; certatũ magno prœlio: dũ flumen gignẽdo sale fœcundũ: & cõterminũ: vi trahũt, super libidine cuncta armis agẽdi religione insita: eos maxime locos ꝓpinquare cœlo: precesq; mortalium a deis nusq̃ ꝓpius audiri. Inde indulgentia numinũ illo in amne, illisq; siluis salem ꝓuenire: nõ vt alias apud gentes eluuie maris arescẽte vnda: sed super arentem arborum struem fusa ex cõtrariis inter se elemẽtis: igne atq; aquis cõcreta. Sed bellũ Hermũduris prosperum. Cattis exitio fuit, quia victores diuersam aciẽ Marti ac Mercurio sacrauere. quo voto, equi, viri, cuncta victa occidioni dant. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebãtur. Sed ciuitas Iuhonũ socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra editi, villas, arua, vicos, passim corripiebant: ferebãturq; in ipsa conditę nuper Colonię mœnia: neq; extingui poterant: non si hymbres caderent: nõ si fluuialibus aquis aut quo alio humore niterentur: donec inopia remedii: & ira cladis: agrestes quidam eminus saxa iacere: dein residentibus flãmis ꝓpius suggressi, ictu fustiũ: aliisq; verberibus: vt feras absterrebant: Postremo tegmina corpori direpta iniiciunt: quanto magis profana: & vsu viliori poluta: tãto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborẽ in comitio quæ sup octingentos & quadraginta ante annos Remi Romuliq; infantiam texerat: mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam prodigii loco habitum est: donec in nouos fœtus reuiuisceret.

FINIT LIBER XIII.

XIIII.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER XIIII.

AIO VIPSANO FONTEIO Cõsulibus diu meditatum scelus: non vltra Nero c distulit, vetustate Imperii coalita audacia: & flagrantior in dies amore Poppeæ, quę sibi matrimonium, & dissidiũ Octauię incolumi Agrippina haud sperans, crebris criminationibus: aliquando per facetias incusaret principem: & pupillum vocaret: qui iussis alienis obnoxius non modo Imperii: sed libertatis etiã indigeret. Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere: & triumphales auos: an fœcunditatem, & verum animũ timeri? ne vxor saltem iniurias patrũ, iram populi aduersus superbiam auaritiamq; matris aperiat: Quod si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset: reddatur ipsa Othonis coniugio: ituram quoquo terrarum: vbi audiret potius contumelias Imperatoris quã viseret periculis eius ĩmixta. Hęc atq; talia lachrymis, & arte adulterę penetrantia, nemo prohibebat cupientibus cunctis infringi matris potentiam: & credente nullo: vsq; ad cædem eius duratura filii odia. Tradit Cliuius ardore retinendę Agrippinã potentię eo usq; prouectam: vt medio diei, cum id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret: offerret se sępius temulento cõptam: & incesto paratam. Iamq; lasciua oscula pręnuncias flagitiis blanditias annotantibus proximis: Senecam contra muliebres illecebras: subsidium a fœmina petiuisse: Immissamq; Acten libertam: quæ simul suo periculo: & infamia Neronis anxia: deferret, peruulgatum esse incestum gloriante matre: nec toleraturos milites profani principis Imperium. Fabius Rusticus non Agrippinę: sed Neroni cupitum id memorat: eiusdemq; libertæ astu disiectum. Sed quę Cliuius eadẽ cęteri quoq; auctores prodidere, & fama huc inclinat: seu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina: seu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea visa est: quę puellaribus annis stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat, pari cupidine vsq; ad libita Pallantis prouoluta: & exercita ad omne flagitium patrui nuptiis. Igitur Nero vitare secretos eius congressus abscedentem in hortos aut tusculanũ: vel antiatem in agrũ, laudare q; otiũ lacesseret. Postremo vbicũq;

haberetur: prægrauem ratus interficere constituit: hactenus cōsul/tans, veneno, an ferro, vel qua alia vi. Placuitq; primo venenum. Sed inter epulas principis si daretur: referri ad casum nō poterat: tali iam Britannici exitio. Et ministros tentare arduū videbatur, mulieris vsu scelerū aduersus insidias intentę, atq; ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cędes quonā modo occul/taretur nemo reperiebat: & ne quis illi tanto facinori delectus iussa sperneret metuebat. Obtulit ingenium Anicetus Libertus, classis apud Misenum pręfectus: & pueritię Neronis educator: ac mu/tuis odiis Agrippinę inuisus. Ergo nauem posse componi docet, cuius pars ipso in mari per artem soluta, effunderet ignarā. Nihil tam capax fortuitorū q̄ mare: & si naufragio intercepta sit: quem adeo iniquū: vt sceleri assignet, quod vēti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctę templum, & aras, & cętera osten/tandę pietati. Placuit solertia, tempore etiam adiuta: quando qn/quatruum festos dies apud Baias frequētabat. Illuc matrem elicit: ferendas parentum iracundias: & placandū animū dictitans: quo rumorem recōciliationis efficeret: acciperetq; Agrippinam: facili fœminarū credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in lit/tora (nam Antio aduentabat) excipit manu, & complexu: ducitq; Baulos (id villæ nomen est quę promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur) Stabat inter alias, nauis orna/tior: tamq̄ id quoq; honori matri daretur. Quippe sueuerat trire/mi: & classiariorum remigio vehi. Ac tū inuitata ad epulas erat: vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit extitisse p/ditorem, & Agrippinam, auditis insidiis an crederet ambiguam, gestamine sellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum subleuauit metum: comiter excepta: superq; ipsum collocata. Nam pluri/bus sermonibus modo familiaritate iuuenili Nero: & rursus addu/ctus quasi seria consociaret: tracto in longum conuictu: prosequi/tur abeuntem arctius oculis & pectori hęrens: siue explenda simu/latione: seu perituræ matris supremus aspectus, quāuis ferū ani/mum retinebat. Noctem syderibus illustrē: & placido mari quie/tam, quasi conuincendū ad scelus, dii pręb uere. Nec multū erat progressa nauis: duobus e numero familiarium Agrippinam co/mitantibus, ex quibus Crepereius Gallus haud procul gubernacu/lis adstabat. Aceronia super pedes cubitantis recliuis, pœnitentiā filii, & recuperatam matris gratiam per gaudium memorabat: cū dato signo, ruere tectum loci multo plumbo graue: pressusq; Cre/pereius, & statim exanimatus est. Agrippina & Aceronia emine/

tibus

tibus tecti parietibus forte validioribus, quãuis oneri cęderẽt: pro/tectę sunt. nec dissolutio nauigii sequebatur turbatis omnibus: & quod plęriq; ignari etiã conscios impediebant. Iussum dehinc re/migibus: ratem vnũ in latus inclinare. atq; ita nauẽ submergere. Sed neq; ipsis promptus in rem subitã consensus: & alii cõtra ni/tentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verũ Acceronia imprudens: dum se Agrippinã esse, & vt subueniret matri princi/pis clamitat: contis & remis & quę sors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina silens: eoq; minus agnita: vnũ tamen vul/nus humero excepit. Nando deinde occursu lenũculorũ Lucrinũ in lacum vectam, villæ suę inferunt. Illic reputans ideo se fallaci/bus litteris accitã: & honore pręcipuo habitam. q̃q; littus iuxta non ventis acta: non saxis impulsa nauis: summa sui parte: ve/luti terrestre machinamentum concidisset: obseruans etiã Accero/niæ necem: simul suum vulnus aspiciens: solũ insidiarum reme/dium esse: si nõ intelligerentur. Misitq; libertum Agerinum, qui nunciaret filio benignitate deum: & fortuna eius euasisse grauem casum. Orare vt q̃uis periculo matris exterritus visendi curã dif/ferret. Sibi ad pręsens quiete opus. Atq; interim securitate simu/lata: medicamina vulneri & fomenta corpori adhibet. Testamẽ/tum Acceronię requiri: bonaq; obsignari iubet. Id tantum nõ per simulationẽ. At Neroni nuncios patrati facinoris opperienti affer/tur euasisse ictu leui sauciam. Et hactenus addito discrimine ne au/ctor dubitaretur: tum pauore exanimis: & iam iamq; affore obte/stans vindictę properam: siue seruitia armaret: vel militem accen/deret: siue ad Senatum & populum peruaderet: naufragium, & vulnus, & interfectos amicos obiiciendo: quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrus & Seneca expergiscerentur: quos statim ac/ciuerat: incertum an & ante ignaros: Igitur lõgum vtriusq; silen/tium ne irriti dissuaderent: & eo descensum credebãt: vt nisi pręueniretur Agrippina: pereundũ Neroni esset. post Seneca hacte/nus promptior respicere Burrum: ac si scitaretur: an militi impe/randa cædes esset? Ille prætorianos toti Cęsarũ domui obstrictos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem eius atrox ausu/ros respondit: perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil cuncta/tus: poscit summã sceleris. Ad illam vocem Nero, illos inuidiæ dari Imperium: auctoremq; tanti muneris libertum profitetur. Iret propere: duceretq; promptissimos ad iussa. Ipse audito, venisse missu Agrippinę nunciũ Agerinum: scenã vltro criminis parat: gladiumq; dũ mandata perfert: abiicit inter pedes eius: tũ quasi

deprçhenso, vincla iniici iubet : vt exitium principis molitam ma/
trem : & pudore deprçhensi sceleris sponte mortem sumpsisse cō/
fingeret. Interim vulgato Agrippinç periculo : quasi casu euenis/
set : vt quisq; acceperat : decurrere ad littus. Hi moliū obiectus :
hi ꝓximas scaphas scandere. Alii quantū corpus sinebat : vadere
in mare. quidā manus protēdere, questibus, vocis clamore diuer/
sa rogantiū : aut incerta respondentiū : omnis ora cōpleri. Afflue
re ingens multitudo cum luminibus. atq; vbi incolumen esse per/
notuit : vt ad gratandū sese expedire : donec aspectu armati & mi/
nitantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circūdat.
refractaq; ianua : obuios seruorū arripit : donec ad fores cubiculi
veniret : cui pauci adstabāt : cçteris terrore irrumpentiū exterritis.
Cubiculo modicū lumen inerat : & ancillarum vna : magis ac ma
gis anxia Agrippina : quod nemo a filio : ac ne Agerinus quidē :
aliam fere littore faciem : nunc solitudinē ac repentinos strepitus :
& extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla : tu quoq; me de/
seris. Prolocuta : respicit Anicetū Trierarcho, Herculeo, & Oloa/
rito centurione classiario comitatum. Ac si ad visendum venisset
refotam nunciaret : sin facinus patraturus, nihil se de filio credere :
nō imperatum paricidiū. Circūsistūt lectum percussores. & prior
Trierarchus fuste caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni
ferrum distringenti, protendens vterum : Ventrem feri, exclama/
uit : rogans ministrum vt vtero dirum ensem conderet : adiiciēs,
hic est hic est fodiēdus ferro, monstrū qui tale tulit. Post hanc vo/
cem : cum supremo mixtā gemitu animam tandē post fera tristem
vulnera reddidit. Ictibus enim multisq; vulneribus confecta est.
Hçc consensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimem Nero :
& formam corporis eius laudauerit : sunt qui tradiderint. sunt qui
abnuant. Cremata est nocte eadem, conuiuali lecto, & exequiis vi/
libus. Neq; dum Nero rerum potiebatur congesta aut clausa hu/
mo : mox domesticorum cura : leuem tumulum accepit. viā Mi/
seni propter, & villam Cçsaris dictatoris : quç subiectos sinus
editissima prospectat, accenso regno libertus eius cognomento
Mnester ipse ferro se transfegit : Incertum caritate in patronam, an
metu exitii. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrip/
pina contempseratq;. Nam consulenti super Nerone, responderūt
Chaldçi : fore vt imperaret matremq; occideret : Atq; illa, occi/
dat inquit, dum imperet. Sed a Cçsare perfecto demum scelere :
magnitudo eius intellecta est : reliquum noctis, modo per silentiū
defixus : sçpius pauore exurgens : & mentis inops lucem opperie/
batur :

batur: tamq̃ exitium allaturam. Atq; eum auctore Burro prima centurionum tribunorũq; adulatio ad spem firmauit: prehensantium manum, gratantiũq;, q discrimen improuisum, & matris facinus euasisset. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo proxima campaniæ municipia: victimis & legationibus lætitiã testari. Ipse diuersa simulatione mœstus: & quasi incolumitati suæ infensus: ac morte parentis illachrymans. Quia tamen nõ vt hominum vultus, ita locorum facies mutantur: obuersabatur maris illius & littorũ grauis aspectus. Et erant qui crederent: sonitũ tubæ: collibus circũ editis: planctusq; tumulo matris audiri. Neapolim concessit: litterasq; ad Senatum misit. quarũ summa erat: repertum cum ferro percussorem Agerinũ, ex intimis Agrippinæ libertis: & luisse eam pœnam conscientia, qua scelus parauisset. adiiciebat crimina longius repetita q cõsortiũ Imperii: iuraturasq; in fœminæ verba prætorias cohortes: idemq; dedecus Senatus & populi sperauisset. Ac postea q̃ frustra oblata sint: infensa militibus patribusq; & plebi: dissuasisset donatiuum & congiarium: periculaq; viris illustribus instruxisset: quãto suo labore perpetratũ? ne irrumperet curiam: ne gentibus externis responsa daret. Temporum quoq; Claudianorũ oblita insectatione: cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit: publica fortuna extinctã referens. Namq; & naufragium narrabat: quod fortuitũ fuisset: qs adeo hebes inueniret: vt crederet? aut a muliere naufraga missum cum telo vnũ: qui cohortes, & classes Imperatoris perfringeret? Ergo nõ iam Nero, cuius immanitas omniũ questus anteibat: sed Seneca aduerso rumore erat: q oratione tali cõfessionem scripsisset. Miro tamen certamine pcerũ decernunt supplicationes apud omnia puluinaria: vtq; quinquatria quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarent. Aureũ Mineruæ simulachrũ in curia: & iuxta principis imago statueretur. Dies Natalis Agrippinæ inter nefastos esset: Thrasea Pætus silentio vel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, exitium Senatui, ac sibi causam periculi fecit: Cæteris libertatis initium nõ præbuit. Prodigia quoq; crebra & irrita intercessere. Anguem enixa mulier. & alia in concubitu mariti fulmine exanimata: Iam Sol repente obscuratus. & tactæ de cœlo quattuordecim vrbis regiones. quæ adeo sine cura deum eueniebant, vt multos post annos Nero Imperium & scelera continuauerit. Cæterum quo grauaret inuidiam matris: eaq; demota, auctam lenitatem suam testificaretur: fœminas illustres Iuniã & Calphurniã: præfectura functos: Valerium Capitonem &

Licinium Gabolũ ſedibus patriis reddidit,ab Agrippina olim pulſos. Etiã Lolię Paulinę cineres reportari: ſepulchrũq; extrui permiſit. quoſq; ipſe nuper relegauerat, Tituriũ & Caluiſium pœna exoluit. Nam Syllana fato functa erat: longinquo ab exilio Tarentũ regreſſa labante iam Agrippina: cuius inimicitiis conciderat,vel tum mitigata. Cunctanti in oppidis campanię: quo nam modo vrbẽ ingrederet: an obſequiũ Senatus, an ſtudia plebis reperiret anxio: contra deterrimus quiſq; quorũ nõ alia regio fœcũdior extitit: inuiſum Agrippinę nomen: & morte eius accenſum populi fauorem differũt. Iret intrepidus. & venerationem ſui coram experiret. Simul progredi expoſcunt. & promptiora q̃ promiſerãt inueniũt: obuias tribus: feſto cultu Senatũ: coniugum ac liberorũ agmina: per ſexũ & ętatem diſpoſita: extructos qua incederet ſpectaculorũ gradus quo modo triũphi viſunt. Hinc ſuperbus ac publici ſeruitii victor: Capitoliũ adiit: grates exoluit. ſeq; in oẽs libidines effudit. quas male coercitas: qualiſcũq; matris reuerentia tardauerat. Vetus illi cura erat curriculo quadrigarum inſiſtere. nec minus fœdũ ſtudiũ cithara ludicrum in modũ canere, cũ cœnaret. quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat: Idq; vatũ laudibus celebre & deorum honori datũ. Enim vero cantus Apollini ſacros: taliq; ornatu aſtare: non modo Gręcis in vrbibus: ſed Romana apud templa: nomen præcipuum: & prę ſcium. Nec iam ſiſti poterat: cum Senecę ac Burro viſum: ne vtroq; peruinceret, alterum concedere. Clauſumq; valle Vaticana ſpacium in quo equos regerẽt: haud promiſcuo ſpectaculo: mox vltro vocari Populus Romanus, laudibus extollere: vt eſt vulgus cupiens voluptatũ: & ſi eodem princeps trahat lętum. Cęterũ vulgatus pudor: non ſatietatem, vt rebantur: ſed incitamentum attulit. Ratuſq; dedecus amoliri,ſi plures fœdaſſet: nobiliũ familiarum poſteros,egeſtate venales, in ſcenam deduxit: quos fato perfunctos, ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium eſt: qui pecuniam ob delicta potius dedit: q̃ ne delinquerent. Notos quoq; equites Romanos operas arenæ promittere ſubegit: donis ingentibus: niſi quod merces ab eo qui iubere poteſt vim neceſſitatis affert. Ne tamen adhuc publico Theatro dehoneſtaretur: inſtituit ludos Iuuenalium vocabulo. In quos paſſim nomina data. Non nobilitas cuiquam: non ætas aut acti honores impedimento: quo minus Græci Latini ue hyſtrionis artem exercerent: vſq; ad geſtus: modoſq; haud viriles. Quin & fœminę illuſtres deformia meditari.

tari. Extructaq; apud Nemus quod nauali stagno circũposuit Augustus: conuenticula & caupone: & posita veno irritamenta luxus. dabanturq; stipes, quas boni, necessitate: intemperantes gloria cõsumerent. Inde gliscere flagitia & infamia. nec vlla moribus olim corruptis plus libidinum circumdedit q̃ illa colluuies. Vix artibus honestis pudor retinetur: nedum inter certamina vitiorũ, pudicitia, aut modestia, aut quicq̃ probi moris reseruaretur. Postremus ipse scenas ascendit: multa cura tentans citharam & praemeditans: assistentibus familiaribus abscesserat cohors militum: centuriones tribuniq;. Et mœrens Burrus, ac laudans. Tuncq; primum conscripti sunt equites Romani: cognomento Augustanorum: etate ac robore conspicui. & pars ingenio procaces: alii in spe potentiae. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam principis vocemq; deum vocabulis appellantes: quasi per virtutem clari: honoratiq; agere. Ne tamen ludicrae tantũ Imperatoris artes notescerent: carminũ quoq; studiũ affectauit: contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis etatis nati, considere simul: & allatos vel ibidem repertos versus connectere: atq; ipsius verba quoquo modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet: non impetu & instinctu: nec ore vno fluens. Etiam sapientie doctoribus tempus impartiebat post epulas. vtq; contraria asseuerantiũ discordie eruebant: nec deerãt qui voce vultuq; tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Sub idẽ tempus leui contentione atrox cedes orta inter colonos Nucerinos, Pompeianosq; gladiatorio spectaculo: quod Liuidineius Regulus quem motum Senatu rettuli edebat. quippe oppidana lasciuia inuicem incessente probra: dein saxa: postremo ferrũ sumpsere: validiore Pompeianorum plebe: apud quos spectaculum edebatur. Ergo deportati sunt in vrbem multi e Nucerinis trunco per vulnera corpore: ac pleriq; liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium princeps Senatui: Senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delata: prohibiti publice in decem annos eiusmodi cœtu Pompeiani. collegiaq; quae contra leges instituerant, dissoluta. Liuidineius & qui alii seditionem conciuerant: exilio mulctati sunt. Motus Senatu & Pedius Blesus: accusantibus Cyrenensibus violatum ab eo thesaurũ Æsculapii delectumq; militarem pretio & ambitione corruptum. Iidem Cyrenenses reum agebant Attilium Strabonem: praetoria potestate vsum: & missum disceptatorem a Claudio agrorum: quos regis Appionis quondam habitos: & Po. Ro. cum regno

relictos: proximus quisq; possessor inuaserant: diutinaq; licentia & iniuria: quasi iure & ęquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris: orta aduersus iudicem inuidia. & Senatus ignota sibi esse mādata Claudii: & consulendū principem respondit. Princeps nec pro/bata Strabonis sententia: se nihilominus subuenire sociis: & vsur/pata concedere scripsit. Sequuntur virorum illustrium mortes. Domitii Afri. &. M. Seruilii qui summis honoribus: & multa elo quentia viguerant. Ille orando causas. Seruilius diu foro. mox tradendis rebus Romanis celebris: & elegantia vitæ. quā clariorē effecit: vt par ingenio, ita morum diuersus. Nerone quartum Cornelio Cosso consulibus, quinquennale ludicrum Romę insti/tutum est: ad morem gręci certaminis: varia fama: vt cuncta fer/me noua. Quippe erant qui GN. quoq; Pompeium incusatum a senioribus ferrent. ꝙ mansuram Theatri sedem posuisset. Nam antea subitariis gradibus, & scena in tempus structa, ludos edi soli/tos. Vel si vetustiora repetas: stantem populum spectauisse. si cō sideret, Theatro dies totos ignauia continuaret. Ne spectaculorū quidem antiquitas seruaretur: quotiens prætor sederet: nulla cui/quam ciuium necessitate certandi. Cęterum abolitos paulatim pa trios mores: funditus euerti: per accitam lasciuiam, vt quod vs/quam corrumpi: & corrumpere queat: in vrbe visatur: degene/retq; studiis externis iuuentus: gymnasia & otia, & turpes amo/res exercendo, principe & Senatu auctoribus. qui non modo li/centiam vitiis permiserint: sed vim adhibeāt. Proceres Romani specie orationum & carminum: scena polluantur. quid superesse, nisi vt corpora quoq; nudent? & cæstus assumant: easq; pugnas pro militia & armis meditentur? An iustitiam augurii: & decu/rias equitum: egregium iudicandi munus expleturos: si fractos sonos & dulcedinem vocum perite audissent? Noctes quoq; de/decori adiectas: ne quod tempus pudori relinquat, sed cœtu pro/miscuo quod perditissimus quisq; per diem cōcupiuerit: per tene bras audeat. Pluribus ipsa licentia placebat: ac tamen honesta no mina prętendebant. Maiores quoq; non abhorruisse spectaculo/rum oblectamentis, pro fortuna quę tum erat. eoq; a Thuscis acci/tos Histriones a Thuriis: equorū certamina, & possessa Achaia: Asiaq; ludos accuratius editos. neq; quemq̄ Romę honesto loco ortum: ad theatrales artes degenerauisse, ducentis iam annis a L. Mumii triumpho qui primus id genus spectaculi in vrbe prę/buerit. Sed & consultū parsimoniæ: quod ꝑpetua sedes Theatro locata sit: potiusq̄ immenso sumptu: singulos ꝑ annos cōsurge/

ret ac

ret ac-strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhau/
sturos: aut populo efflagitanti grȩca certamina: magistratibus cau
sam fore: cum eo sumptu Resp. fungatur. Oratorum ac vatum
victorias incitamentum ingeniis allaturas: nec cuiq̃ iudici graue:
aures studiis honestis: & voluptatibus concessis impartire: lȩtitiȩ
magisq̃ lasciuiȩ dari. Paucas potius quinquennii noctes: quibus
tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat. Sane nullo insi/
gni dehonestamento id spectaculum transit. Ac ne modica quidẽ
studia plebis exarsere: quia redditi quãq̃ scȩnȩ Pantomimi: certa/
minibus sacris prohibebatur. Eloquentiȩ primas partes nemo tu/
lit: sed victorem esse Cȩsarem pronunciatũ. Grȩci amictus quos
per eos dies pleriq; incesserant: tum exoleuerãt. Inter quȩ & sydus
cometes effulsit. de quo vulgi opinio est: tamq̃ mutationẽ regis
portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone: quis nam deligeretᵉ
inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur. cui
nobilitas per matrem ex Iulia familia. Ipse placita maiorum cole
bat habitu seuero: casta & secreta domo: quãtoq; metu occultior
tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta inter/
prȩtatio fulguris. Nam quia discũbentis Neronis apud Symbrui/
na stagna: cui sublaqueum nomen est: ictæ dapes: mensaq; disie/
cta erat: idq; finibus Tiburtum acciderat: vnde paterna Plauto ori
go: hunc illũ numine deum destinari credebant: fouebãtq; mul/
ti: quibus noua & ancipitia prȩcolere auida & plerũq; fallax ambi
tio est. Ergo permotus iis Nero, componit ad Plautum litteras:
consuleret sibi, & turbis: seq; praue diffamantibus subtraheret: esse
illi per Asiam auitos agros: in quibus tuta & inturbida iuuẽta frue
retur. Ita illuc cum coniuge Antistia & paucis familiariũ cõcessit.
Iisdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculũ Neroni
tulit: quia fontem aquȩ Martiȩ ad vrbem deductȩ nando incesse/
rat. videbaturq; potus sacros & cerimoniam loci corpore toto pol
luisse. secutaq; anceps valitudo iram deum affirmauit. At Corbu
lo post deleta Artaxata: vtendum recenti terrore ratus: ad occu/
pandũ Tygranocerta: quibus excisis: metũ hostiũ intenderet: vel
si pepercisset: clementiȩ famã adipisceretur: illuc pergit non infen
so exercitu: ne spem veniȩ auferret: neq; tamen remissa cura, gna/
rus facilem mutatu gentem: vt segnem ad pericula: ita infidam ad
occasiones. Barbari pro ingenio quisq;: alii preces offerre: quidã
deserere vicos: & in auia digredi: ac fruere qui se spelũcis: ac ca/
rissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus,
misericordia aduersus supplices: celeritate aduersus profugos:

immitis iis qui latebras insederant: ora & exitus specuũ sarmẽtis virgultisq; completos: igni exurit. Atq; illũ fines suos prętergre/dientem incursauere Mardi: latrociniis exerciti: cõtraq; irrũpentẽ montibus defensi quos Corbulo immissis hyberis vastauit: hosti/lemq; audaciam externo sanguine vltus est. Ipse exercitusq; vt nullis ex prœlio damnis: ita per inopiã & labores fatiscebãt: car/ne pecudũ propulsare famem adacti. Ad hęc penuria aquę: feruida ęstas: longinqua itinera: sola ducis patientia mitigabant: eo/dem plura q̃ gregario milite tolerante. Ventũ dehinc in locos cul/tos, demessęq; segetes: & ex duobus castellis in quę confugerant Armenii: alterum impetu: qui primam vim depulerãt: obsidio/ne coguntur. Vnde in regionẽ Tarauntiũ transgressus improuisum periculũ vitauit. Nam haud procul tentorio eius: non ignobilis barbarus: cũ telo repertus: ordinem insidiarũ: seq; auctorem & socios per tormenta edidit. Conuictiq; & puniti sunt: qui specie amicitię dolũ parabãt. Nec multo post legati Tigranocerta missi: patere mœnia afferũt: intẽtos popularis ad iussa. Simul hospitale donum coronã aureã tradebant: accepitq; cum honore: nec quic/quam vrbi detractũ: quo promptius obsequiũ integri retinerent. At pręsidium regiũ quod ferox iuuentus clauserat: non sine certa/mine expugnatũ est: Nam & prœliũ pro muris ausi erãt: & pulsi intra munimenta aggeris: demũ & irrumpentiũ armis cessere: quę facilius proueniebant: quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantq; Hyrcani ad principem Romanũ societatem oratum. Attineri a se Vologesen pro pignore amicitię ostentantes: eos re/gredientes Corbulo ne Euphratẽ transgressi hostiũ custodiis circũ/uenirẽtur: dato pręsidio ad littora maris rubri deduxit. Vnde vi/tatis Parthorũ finibus patrias in sedes remeauere. quin & Tirida/tem per Medos extrema Armenię intrantẽ: pręmisso cũ auxiliis Verulano legato: atq; ipse legionibus citis abire procul: ac spem belli amittere subegit. quosq; nobis ob regem auersos animis co/gnouerat: cędibus & incendiis ppopulatus: possessionẽ Armenię vsurpabat: cũ aduenit Tygranes a Nerone ad capessendũ Impe/rium delectus: Cappadocũ ex nobilitate regis Archelai nepos: sed q; diu obses apud vrbem fuerat: vsq; ad seruilẽ patiẽtiã demissus: nec cõsensu acceptus: durãte apud quosdã fauore Arsacidarũ. At pleriq; superbiã Parthorũ perosi: datũ a Romanis regẽ mallebãt: Additũ etiã pręsidiũ: mille legionarii: tres sociorũ cohortes: duęq; equitũ alæ: & quo facilius nouum regnũ tueretur: pars Armeniæ vt cuiq; finitima: pars Nipoliq; & Aristobolo atq; Antiocho pa/rere iussę

tere iussę sunt. Corbulo in Syriam accessit: morte Vinidii legati vacuam ac sibi permissam. Eodem anno ex illustribus Asię vrbibus Laodicea tremore terrę prolapsa: nullo a nobis remedio, ppriis opibus reualuit. At in Italia vetus oppidum Puteoli: ius Colonię: & cognomentū a Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentū & Antium ascripti: non tamen infrequentię locorum subuenere: dilapsis pluribus in prouincias: in quibus stipendia expleuerant: neq coniugiis suscipiendis: neq alendis liberis sueti: orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim vt olim vniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus: & sui cuiusq ordinis militibus: vt consensu & caritate Remp. efficerent: sed ignoti inter se diuersis manipulis sine rectore: sine affectibus mutuis: quasi ex alio genere mortalium: repente in vnū collecti: numerus magisq̃ Colonia. Comitia prętorum arbitrio Senatus haberi solita: q acriore ambitu exarserant: princeps composuit, tris qui supra numerum petebant: legioni pręficiendo. Auxitq patrū honorem statuendo: vt qui a priuatis iudicibus ad Senatum prouocauissent: eiusdem pecunię periculum facerent: cuius ii qui Imperatorem appellauere. nam antea vacuum id solutumq pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus: accusantibus Mauris repetundarum damnatur: atq Italia exigitur: ne grauiore pęna afficeret. Vibii Crispi fratris fauore enixus. Cesonio Pęto: Petronio Turpiliano cōsulibus: grauis clades in Britannia accepta. In qua neq Auitus legatus: vt memoraui nisi parta retinuerat: & successor Verannius: modicis excursibus siluas populatus quin vltra bellū proferret, morte phibitus est: magna dū vixit seueritatis fama: supremis testamēti verbis ambitionis manifestus: quippe multa in Neronē adulatione addidit: subiecturū ei prouincias fuisse, si biennio pximo vixisset. Sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos scientia militię & rumore populi: qui neminem sine ęmulo sinit. Corbulonis cōcertator: receptęq Armenię decus ęquare domitis perduellibus cupiens. Igit Monā insulā incolis validā: & receptaculū perfugarū aggredi parat. nauesq fabricatur plano Alueo aduersus breue littus & incertū. Sic pedites: eqtes vado secuti: aut altiores inter vndas adnātes: eqs trāsmisere. Stabat p littore diuersa acies: dēsa armis, virisq, intercursantibus fęminis in modū furiarū, veste ferali, crinibus deiectis, faces pferebāt. Druidęq circū, preces diras sublatis ad cœlū manibus fundentes: nouitate aspectus perculere militem: vt quasi hęrentibus membris immobile corpus vulneribus pręberēt. Dein cohortationibus du/

cis & se ipsi stimulantes: ne muliebre & fanaticũ agmen pauescerent: inferunt signa: sternuntq; obuios: & igni suo inuoluunt. Pręsidium posthac impositum victis: excisiq; luci: sęuis superstitionibus sacri. Nam cruore captiuo adolere aras: & hominum fibris consulere deos fas habebant. Hęc agenti Suetonio: repetina defectio prouincię nunciatur. Rex Igenorum Prasutagus: longa opulentia clarus, Cęsarem heredem duasq; filias scripserat: tali obsequio ratus: regnum & domum suam procul iniuria fore. quod contra vertit: adeo vt regnum per centuriones: domus per seruos, velut capta vastarentur. Iam primum vxor Boodicia verberibus affecta: & filię stupro violatę sunt. Pręcipui quiq; Igenorũ: quasi cunctam regionem muneri accepissent, auitis bonis exuuntur: & propinqui regis inter mancipia habebantur. qua cõtumelia & metu grauiorum (quando in formam prouincię cesserant) rapiũt arma, cõmotis ad rebellionem Trinouantibus: & qui alii nondum seruitio assuefacti: resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant: acerrimo in veteranos odio. Quippe in Coloniam Camulodunum recens deducti: pellebant domibus: exturbabant agris captiuos, seruos appellando: fouentibus impotentiã veteranorum militibus, similitudine vitę: & spe eiusdem licentię. Ad hæc templum diuo Claudio constitutũ: quasi ara ęternę dominationis aspiciebatur. delectiq; sacerdotes specie religionis: omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur excindere Coloniã nullis munimentis septam. quod ducibus nostris parũ prouisum erat: dum amœnitati prius q̃ vsui consulitur. Inter quę nulla palam causa delapsum Camuloduni simulachrum victorię, ac retro conuersum: quasi cederet hostibus. Et fœminę in furore turbatę: adesse exitium canebant: externosq; fremitus in curia eorum auditos. Consonuisse vlulatibus Theatrũ: visamq; speciem in ęstuario: notam esse subuersę Colonię. Iam oceanus cruento aspectu: sic labente ęstu humanorum corporum effigies relictę. vt Britanni ad spem: ita veterani ad metum trahebantur. Sed quia ꝓcul Suetonius aberat petiuere a Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud amplius q̃ ducentos sine iustis armis misit: & inerat modica militum manus: tutela templi freti: & impedientibus qui occultę rebellionis conscii consilia turbabant: Neq; fossam aut vallũ produxerunt: neq; motis senibus & fœminis: iuuentus sola restitit. quasi media pace incauti: multitudine barbarorũ circũuenĩũtur. Et cętera quidem impetu direpta aut incensa sunt. Templum in quo se miles conglobauerat: biduo obsessum expugnatumq;.

Et victor

Et victor Britãnus Peto ceriali legato legionis nouæ in subsidium aduentanti obuius, fudit legionem: & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra & munimentis defensus est. Qua clade & odiis ꝓuinciæ, quam auaritia in bellum egerat: tre/pidus procurator Catus: in Galliam transit. At Suetonius mira constantia medius inter hostes: Londinium perrexit: cognomẽto quidem Coloniæ non insigne: sed copia negotiatorum & cõmea/tu maxime celebre: Ibi ambiguus an illam sedem bello deligeret: circũspecta infrequentia militis. satisq; magnis documentis teme/ritatem Petilii coercitam: vnius oppidi dãno: seruare vniuersa sta/tuit. Neq; fletu & lachrymis auxiliũ eius orantium flexus est: quin daret profectionis signum: & comitantes in partem agminis acci/peret. Si quos imbellis sexus: aut fessa ætas: vel loci dulcedo atti/nuerat: ab hoste oppressi sunt. Eadẽ clades municipio Verulamio fuit: quia Barbari omissis castellis præsidiisq; militariũ: quod vber/rimum spoliant: & deferentes in tutum læti prædas & aliorum insi/gnes petebant. Ad septuaginta millia ciuium & sociorum iis quæ memoraui locis, occidisse constitit. Neq; enim capere aut venun/dare: aliudue quod belli cõmertium: sed cædes, patibula, ignes, cruces: tanq̃ redditurí supplicium: ac prærepta interim vltione fe/stinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexilliariis: vi/cesimariis: & e proximis auxiliares. decem ferme millia armatorũ erant: cum omittere cunctationẽ: & cõgredi acie parat: deligitq; locũ arctis faucibus: & a tergo silua clausum: satis cognito, nihil hostium nisi in fronte: & apertam planiciẽ esse sine metu insidiaꝝ. Igitur legionarius frequens ordinibus: leui circum armatura con/globatus: pro cornibus eques astitit. At Britãnorum copiæ passim per cateruas & turmas exultabant: quanta non alias multitudo: & animo adeo fero: vt coniuges quoq; testes victoriæ secũ traherent: plaustrisq; imponerent: quæ super extremum ambitum campi po/suerant. Boudicea curru filias præ se vehens vt quãq; nationem ac/cesserat: solitũ quidẽ Britãnis fœminaꝝ ductu bellare testabatur: sed tunc non vt tantis maioribus orta regnũ & opes: veꝝ vt vna e uulgo: libertatẽ amissam: confectũ verberibus corpus: cõtrecta/tã filiaꝝ pudicitiã vlcisci. eo ꝓuectas Romanoꝝ cupidines: vt nõ corpora: nec senectã quidem: aut virginitatẽ impollutã relinquãt. Adesse tamen Deos iustæ vindictæ: cecidisse legionẽ: quæ prœliũ ausa sit. cæteros castris occultari: aut fugam circũspicere: ne stre/pitum quidem & clamorem tot militum: nedum impetus & ma/nus perlaturos, si copias armatorum: si causas belli secum expen/

derent: vincendum illa acie: vel cadendum esse. Id mulieri desti/ natum: viuerent viri: & seruirent. Ne Suetonius quidem in tāto discrimine silebat. qui quanq̄ confideret virtuti: tamē exhortatio/ nes & preceps miscebat. Vt sperneret sonoras Barbarorum & ina/ nes minas. plus illic fœminarum q̄ iuuentutis aspici, Imbelles, inermes cessuros statim: vbi ferrum virtutēq; vincentium, totiens fusi agnouissent. etiā in multis legionibus paucos esse qui prœlia profligarent. gloriæq; eorum accessurum: ꝙ modica manu vni/ uersi exercitus famam adipisceretur. Conferti tātum: & pilis emis/ sis: post vmbonibus & gladiis stragem: cædemq; continuarent: prædę immemores: parta victoria cuncta ipsis cessura. Is ardor verba ducis sequebatur: ita se ad intorquenda pila expedierat: ve/ tus miles & multa prœliorum experientia: vt certus euentu Sueto/ nius: daret pugnæ signum. Ac primum legio gradu immota: & angustias loci pro munimento retinens: postquam propius sug/ gressus hostis certo iactu tela exhauserat: velut cūneo erupit. Idē auxiliarium impetus: & eques protentis hastis: perfringit quod obuium & validum erat. Cæteri terga præbuere difficili effugio: quia circumiecta vehicula sepserant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. Confixaq; tælis etiam iumenta corporū cumulum auxerant: Clara & antiquis victoriis par ea die laus par/ ta. quippe sunt qui paulominus q̄ octoaginta millia Britanno/ rum cecidisse tradant: militum quadringentis ferme interfectis: nec multo amplius vulneratis. Boudicea vitam veneno finiuit. & Pœnius posthumus præfectus castrorum secundę legionis: cogni/ tis quartadecimanorum vicesimanorūq; prosperis rebus: quia pari gloria legionem suam fraudauerat: abnueratq; cōtra ritum militiæ iussa ducis: se ipsum gladio transfegit. Contractus deinde omnis exercitus sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetrāda. Au/ xitq; copias Cęsar: missis e Germania duobus legionariorum mil/ libus. octo auxiliariorum cohortibus: ac mille equitibus: Quoꝝ aduentu: nonani legionario milite suppleti sunt. Cohortes alæq; nouis hybernaculis locatę: quodq; nationū ambiguū aut aduersum fuerat: igni atq; ferro vastatur. Sed nihil ęque quam fames afflige/ bat serendis frugibus incuriosos: & omni ętate ad bellum versa: dum nostros cōmeatus sibi destinant: gentesq; præferoces tardius ad pacē inclinant. quia Iulius Classicianus successor Cato missus: & Suetonio discors: bonum publicū priuatis simultatibus impe/ diebat: disperseratq;, nouum legatum opperiendum esse: sine ho/ stili ira: & superbia victoris: clementer deditis consulturū. Simul

in vrbe mandabat. nullum prœlio finem expectarent: nisi succederetur Suetonio cuius aduersa prauitati ipsius: prospera ad fortunã Reip. referebat. Igitur ad spectandum Britãniæ statum missus est ex libertis Polycletus magna Neronis spe: posse auctoritate eius: nõmodo inter legatũ procuraroremq; concordiam gigni: sed & rebelles Barbarorum animos pace cõponi. Nec defuit Polycletus: quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæq; grauis: postq̃ oceanum trãsmiserat: militibus quoq; nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit. apud quos flagrãte ẽt tum libertate: nondum cognita libertorum potentia erat. Mirabanturq; q dux & exercitus tãti belli confector, seruitiis obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata. detẽtusq; rebus gerundis Suetonius. qui q post paucas naues in littore: remigiumq; in iis amiserat: tanq̃ durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano: qui iam consulatu abierat iubetur. Is non irritato hoste: neq; lacessitus: honestũ pacis nomen segni otio imposuit. Eodẽ anno Romæ insignia scelera, alterum Senatoris: seruili alterum audatia admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius simul longa senecta: simul orbitate & pecunia insidiis obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus: subdidit testamẽtum. ascitis Vicio Rufino: & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium primum & Asinium Marcellum sociauerant. Antonius audacia promptus. Marcellus Asinio Pollione proauo clarus: neq; morum spernendus habebatur: nisi q paupertatẽ præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus Tabulariis quos memoraui: & aliis minus illustribus obsignat: quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniusq; cum Rufino & Terẽtio lege Cornelia dãnatur. Marcellum memoria maiorum: & preces Cæsaris: pœnæ magisq̃ infamiæ exemere. perculit is dies Pompeium quoq; Helianum iuuenem quæstorium, tanq̃ flagitiorum Fabiani gnarũ. Eiq; Italia & Hispania in qua ortus erat: interdictum est. pari ignominia Valerius Ponticus afficitur. q reos ne apud præfectum vrbis arguerentur: ad prætorem detulisset. Interim specie legum: mox præuaricando vltionem elusurus. additur senatusconsultum: qui talem operam emptitasset, vendidissetue, vt perinde pœna teneretur, ac si publico iudicio calũniæ condemnatus. haud multo post præfectum vrbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit: seu negata libertate: cui pretium pepigerat: siue amori exoleti infensus: & dominum æmulum non tolerans. Cæterum cum vetere ex more familiã omnẽ quæ sub eodẽ tecto mãsitauerat ad supplicium

agi oporteret: concursu plebis: quæ tot innoxios ꝓtegebat: vsq; ad seditioné ventum est: Senatus in quo ipso erant studia: nimiá seueritaté aspernantium: pluribus nihil mutandű censentibus. Ex quibus. C. Cassius sententię loco in hunc modű disseruit. Sępe numero. P. C. in hoc ordine interfui: cum contra instituta & leges maioꝝ noua Senatus decreta postularentur. neq; sum aduersatus: non quia dubitarem super omnibus negotiis melius atq; rectius olim prouisum: & quæ conuerterentur: in deterius mutari: sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere videret. Simul quicquid hoc in nobis auctoritatis est: crebris contradictionibus destruendum nő existimabam: vt maneret integrum: si quádo Resp. cősiliis eguisset. quod hodie venit: cősulari viro domi suæ interfecto, per insidias seruiles: quas nemo prohibuit: aut ꝓdidit: quáuis nondű concusso Senatusconsulto. quod supplicitű toti familię minitabatur: decernite hercule impunitaté. At quem dignitas sua defendet, cum prefectura vrbis non profuerit? qué numerus seruoꝝ tuebitur: cum Pedaniű Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opé feret: quę ne in metu quidem pericula nostra auertit? An vt quidá fingere non erubescunt: iniurias suas vltus est interfector? quia de paterna pecunia transegerat. aut auitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus vltro dominű iure cęsum videri. Libet argumenta cőquirere in eo quod sapientioribus deliberatum est. Sed & si nunc primum statuendű haberemus: creditis ne seruum interficiendi domini animum insumpsisse: vt nő vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occuluit: telum inter ignaros parauit. num excubias transiret? cubiculi fores recluderet? lumen inferret? cędé patraret? omnibus nesciis. Multa sceleris indicia pręueniunt serui si prodant: possumus singuli inter plures: tuti inter anxios: postremo si pereundum sit: nő inulti inter nocentes agere. Suspecta maioribus nostris fuerunt ingenia seruorum: etiá cum in agris aut domibus iisdem nascerentur: caritatemq; dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus: quibus diuersi ritus: externa sacra: aut nulla sunt: colluuiem istam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. Num & ex fuso exercitu, cum decimus quisq; fuste feritur: etiam strenui non sortiuntur? habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum: quod cőtra singulos, vtilitate publica rependitur. Sententię Cassii, vt nemo vnus contraire ausus est: ita dissonæ voces respondebant: numerum adt ætatem: aut sexum: ac plurimorum in dubiá innocentiam

innocentiam miserantium. Preualuit tamen pars quę supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat: conglobata multitudine: & saxa ac faces minante. Tum Cęsar populum edicto increpuit. Atq; omne iter quo dānati ad poenam ducebantur: militaribus praesidiis sepsit. Censuerat Cingontus Varro vt liberti quoq; qui sub eodē recto fuissent: Italia deportarent. Id a principe phibitum est: ne mos antiquus; quē misericordia nō minuerat: per sęuiciam incenderetur. Damnatus iisdem consulibus Tarquinius Priscus repetundarum Bithynis interrogantibus; magno patrum gaudio: quia accusātū ab eo Statilium Taurum proconsulē ipsius meminerant. Census p Gallias a. Q. Volusio & Sex Africano: Trebellioq; maximo acti sunt: ęmulis inter se per nobilitatem Volusio atq; Africano: Trebellium dum vterq; dedignatur, supra tulere. Eo anno mortē obiit Memmius Regulus: auctoritate, cōstantia, fama(in quantum prętumbrante Imperatoris fastigio dať) clarus: adeo vt Nero ęger valitudine: & adulantibus circum qui finem Imperio adesse dicebāt, si quid fato pateretur: responderit habere subsidium Remp. Rogātibus dehinc in quo potissimum: addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hęc Regulus, quiete defensus: & quia noua generis claritudine: neq; inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum a Nerone: prębitūq; oleū equiti: ac Senatui graeca facilitate. P. Mario. L. Afinio consulibus Antistius pretor quem in tribunatu plebis licēter egisse memoraui: probrosa aduersus principem carmina factitauit: Vulgauitq; celebri conuiuio: dum apud Ostorium Scapulā epulatur. Exin a Cossuciano Capitone: qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigillini soceri sui receperat: maiestatis delatus est. Tum primum reuocata ea lex credebatur: quę haud perinde exitiū Antistio: q̄ Imperatori gloriam quaesiuit: ne condemnatus a Senatu: intercessione tribunitia morti eximeretur. Et cum Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset: aduersis testibus creditū. Censuitq; Iunius Marullus Consul designatus: adimendā reo pręturam: necandumq; more maiorum. Cęteris inde assentientibus, Pętus Thrasea multo cum honore Cęsaris: & acerrime increpito Antistio: non quicquid nocens reus pati mereretur: Id egregio sub principe & nulla necessitate obstricto Senatui statuendum disseruit: Carnificem & laqueum pridem abolita: & esse poenas legibus constitutas: quibus sine iudicum sęuitia: & tēporum infamia: supplicia decernerentur. quin in insulā publicatis bonis: quo longius sontē vitā traxisset: eo priuatim miserior & publicae clemētiae

maximum exemplum futurum. Libertas Thrasee seruitium aliorũ rupit. Et postq̃ discessionem consul permiserat, pedibus in sen/tentiam eius iere: paucis exceptis: in quibus adulatione prom/ptissimus fuit. A. Vitellius: optimum quẽq; iurgio lacessens: & respondenti reticens: vt pauida ingenia solent. At consules perfi/cere Senatus decretum non ausi: de consensu scripsere Cęsari: Ille inter pudorẽ & iram cunctatus: postremo rescripsit: nulla iniuria prouocatum Antistiũ grauissimas in principem cõtumelias dixis/se. earum vltionem a partibus postulatã. & pro magnitudine de/licti pœnam statui par fuisse. Cęterum se qui seueritatem decernẽ/tium impediturus fuerit: moderationem non ꝓhibere: statuerent vt vellent: datam & absoluendi licentiam. His atq; talibus recita/tis: & offensione manifesta: non ideo aut consules mutauere rela/tionem: aut Thrasea decessit sententia. Cęteri vero quæ probaue/rant deseruere: pars ne principem obiecisse inuidię viderent: plures numero tuti: Thrasea sueta firmitudine animi: & ne gloria inter/cideret. haud dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est: qui multa & ꝓbrosa in patres & sacerdotes composuisset: iis libris quibus nomen codicillorum dederat. Adiiciebat Talius Geminus accusator: venditata ab eo munera principis & adipiscendorum honorum ius. quæ causa Neroni fuit suscipiendi iudicii. Conui/ctumq; Veientonem Italia depulit: & libros exuri iussit, conquisi/tos: lectitatosq; donec cum periculo parabantur: mox licentia ha/bendi obliuionem attulit. Sed grauescentibus in dies publicis ma/lis: subsidia minuebantur. Concessitq; vita Burrus: incertum va/litudine aut veneno. Valitudo ex eo coniectabatur: q; in se tume/scentibus paulatim faucibus, & impedito meatu: spiritum finiebat. Plures iussu Neronis: quasi remediũ adhiberetur: illitum palatũ eius noxio medicamine asseuerabant: & Burrũ intellecto scelere, cũ ad visendum eum princeps venisset, aspectũ eius auersatũ: sci/scitantiq;, hactenus respondisse. Ego me bene habeo. Ciuitati grã/de desiderium eius mansit: per memoriam virtutis, & successorũ, alterius segnem innocentiam, alterius flagrãtissima flagitia & adul/teria. quippe Cęsar duos prętoriis cohortibus imposuerat Fenium Rufum ex vulgi fauore, quia rem frumẽtariam sine quęstu tracta/bat. Ofoniũ Tigillinum: veterẽ impudicitiã atq; infamiã in eo se/cutus, & quæ illi pro genitis moribus fuere. Validior Tigillinus in animo principis ex intimis libidinibus assumptus. Prospera po/puli & militum fama Rufus: quod apud Neronem aduersum ex/periebatur. Mors Burri infregit Senecę potentiam quia nec bonis artibus

artibus idē virum erat: altero velut duce amoto. Et Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecā adoriunt, tanq̄ ingentes & priuatim supra modū euectas opes adhuc augeret. q̄ studia ciuium in se verteret. hortorum quoq̄ amœnitate & villarū magnificentia quasi principem supergrederetur. Obiiciebant etiā eloquentiæ laudem vni sibi adsciscere: & carmina crebrius factitare: postq̄ Neroni amor eorum euenisset. Nam oblectamētis principis palam iniquum: detractare vim eius equos regētis: Illudere voces quotiens caneret. quem ad finem? nihil in Rep. clarū fore, quod non ab illo reperiri credatur: Certe finitam Neronis pueritiā & robur iuuentæ adesse. Exueret magistrum: satis amplis doctoribus instructus maioribus suis. At Seneca criminantiū non ignarus: prodentibus iis quibus aliqua honesti cura: & familiaritatem eius magis aspernante Cęsare: tempus sermoni orat: & accepto ita incipit. Quartusdecimus annus est Cęsar ex quo spei tuę admotus sum: octauus vt Imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atq̄ opum in me cumulasti vt nihil fœlicitati meæ desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis: nec meæ fortunæ, sed tuæ: Atauus tuus Augustus. M. Agrippæ Mitylenense secretū. C. Mecœnati vrbe in ipsa, velut peregrinū otium permisit. quorū alter bellorū socius: alter Romæ pluribus laboribus iactatus: ampla quidē, sed pro ingētibus meritis pręmia acceperāt. Ego qd aliud munificentię adhibere potui q̄ studia (vt sic dixerim) in vmbra educata? e quibus claritudo venit, q̄ iuuentæ tuæ rudimentis affuisse videor: grande huius rei pretiū. at tu gratiam immensam: innumeram pecuniam dedisti: adeo vt plerūq̄ intra me ipse voluam: Ego ne equestri & prouinciali loco ortus: pceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora pręferētes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis cōtentus? Tales hortos instruit & per hęc sub vrbana incedit: & tantis agrorū spaciis: tam lato fœnore exuberat? Vna defensio occurrit: q̄ muneribus tuis obniti non debui. Sed vterq̄ mensuram impleuimus: & tu quantum princeps tribuere amico posset: & ego quantum amicus a principe accipere. Cętera inuidiam augent: quæ quidem, vt omnia mortalia infra tuam magnitudinem iacent: sed mihi incūbūt. Mihi subueniendum est: quo modo in militia aut via fessus adminiculum orarem: ita in hoc itinere vitæ, senex, & leuissimis quoq̄ curis impar, cum opes meas vltra sustinere nō possim: pręsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari: in tuam fortunam recipi: nec me in paupertatem ipse detrudā: sed traditis

quorum fulgore perstringor: quod temporis hortorum aut villa/rum curę seponitur: in animum reuocabo. Superest tibi robur & tot per annos nixum fastigii regimen: possumus seniores amici, quiete respondere: hoc quoq; in tuam gloriam cedet: eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarunt. Ad quę Nero sic ferme re/spondit. Et q meditatę orationi tuę statim occurrã: id primum tui muneris habeo: qui me nõ tantũ pręuisa: sed subitã expedire docuisti. Auus meus Augustus Agrippæ & Mecœnati vsurpare otium post labores concessit: sed in ea ipsa ętate: cuius auctoritas tueretur quicquid illud & qualecunq; tribuisset: attamen neutrum datis a se præmiis exuit. Bellis & periculis meruerant. In his .n. iuuenta Augusti versata est. Nec mihi tęla & manus tuę defuissent in armis agenti. Sed quod præsens conditio poscebat: ratione, consilio, pręceptis pueritiam, dein iuuẽtam meam fouisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, æterna erunt. Quę a me habes, horti, & fœnus, & villę casibus obnoxia sunt: Ac licet multa videant: plęriq; haud quaquã artibus tuis pares, plu/ra tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectant. Vnde etiã rubori mihi est, q pręcipuus caritate, nõdum omnes fortuna antecellis. Verũ & tibi valida ętas: rebusq; & fructui re℞ sufficiẽs: & nos prima Imperii spacia ingredimur. nisi forte aut te Vitellio ter Consuli: aut me Claudio pręponis. Sed quantũ Volusio lon/ga parsimonia quęsiuit: tantum in re mea liberalitas explere nõ po/test. Quin si qua in parte lubricũ adolescentię nostrę declinat, re/uocas: inornatũq; robur subsidio impensius regis: non tua mode/ratio, si reddideris pecuniam: nec quies si reliqueris principẽ: sed mea auaritia: meę crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quod si maxime cõtinentia tua laudet: nõ tamen sapienti viro de/co℞ fuerit, vnde amico infamiã parit, inde gloriam sibi recipere. His adiicit complexum & oscula: facetus natura: & cõsuetudine exercitus velare odiũ fallacibus blãditiis. Seneca (qui finis omniũ cũ dominãte sermonũ) grates agit: Sed instituta prioris potentiæ cõmutat: Prohibet cœtus salutantiũ. Vitat comitantes. Rarus p vrbẽ, quasi valitudine infensa: aut sapiẽtię studiis domi attineret. Perculso Seneca: promptũ fuit Rufum Feniũ ĩminuere, Agrip/pinę amicitiam in eo criminãtibus. Validiorq; in dies Tigillinus, & malas artes: quibus solus pollebat: gratiores ratus: si principẽ societate scelerum obstringeret: metus eius rimatur. compertoq; Plautum & Syllã maxime timeri. Plautum in Asiam: Syllam in Galliã Narbonẽsem nuper amotos: Nobilitatẽ eo℞ & ppinquos huic

huic orientis: illi Germaniæ exercitus commemorat. Non se, vt Burrum, diuersas spes: sed solam incolumitatem Neronis spectare: cui caueri vt cũq; ab vrbanis insidiis pręsentia. longinquos motus quonam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomẽ dictatoriũ: nec minus suspectos Asię populos, claritudine aui drusi. Syllam inopem: vnde pręcipuã audaciã: & simulatorẽ segnitiæ: dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus: ne fingere quidem cupidinẽ otii: sed veterũ Romanorũ imitamẽta pręferre: assumpta etiam stoicorũ arrogantia, sectaq;: quę turbidos: & negotiorũ apperẽtes faciat. Nec vltra mora. Sylla sexto die peruectus Massiliam percussoribus: ante metũ & rumorem interficiẽ, cum epulandi causa discumberet. Relatum caput eius illusit Nero tanq̃ pręmatura canitie deforme. Plauto parari necem, nõ perinde occultum fuit: quia a pluribus salus eius curabatur: & spacium itineris ac maris tempusq; interiectum mouerat famam: vulgoq; fingebant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus pręsidentem, ne clari atq; insontes interficerentur: pręcipuum ad pericula. quin & Asiam fauore iuuenis arma cœpisse: nec milites ad scelus missos aut numero validos: aut animo promptos, postq̃ iussa efficere nequiuerint: ad spes nouas transisse. vna. hęc in oresa/ mę credẽtium otio agebantur. Cęterũ libertus Plauti celeritate vẽtorũ pręuenit Centurionem: & mandata. L. Antistii soceri attulit: effugeret segnẽ mortem, otium, suffugiũ, & magni nominis miseratione: reperturũ bonos, consociaturũ audaces: nullũ interim subsidium aspernãdum, si sexaginta milites (tot.n. veniebãt) protulisset: dum refertur nuncius Neroni: dũ manus alia permeat: multa secutura: quę ad vsq; bellum eualescerent: deniq; aut salutẽ tali consilio quæri: aut nihil grauius aduenti q̃ ignauo patiendum esse. Sed Plautum ea non mouere: siue nullam opem prouidebat inermis atq; exul. seu tedio ambiguæ spei: an amore coniugis, & liberorum quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla sollicitudine turbatum. Sunt qui alios a socero nuncios venisse ferant tanq̃ nihil atrox immineret: doctoresq; sapiẽtiæ, Coetanum græci, Musonium thusci generis. constẽtiam opperiendæ mortis: pro incerta & trepida vita suasisse. Repertus est certe per medium diei nudus exercitando corpori. Talem eum Cẽturio trucidauit: corã Pelagone spadone: quem Nero cẽturioni & manipulo quasi satellibus ministrũ Regium pręposuerat. Caput interfecti relatũ. cuius aspectu: ipsa principis verba referam. Cur inquit Nero deposito metu nuptias Poppeę ob eiusmodi terrores dilatas maturare parat,

Octauiamq; coniugem amoliri? q̄uis modeste ageret nomine pa/
tris, & studiis Populi grauem. Sed ad Senatum litteras misit de
cædibus Syllę Plautiq;: haud confessus: verum vtriusq; ingenium
turbidū esse: & sibi incolumitatē Reip. magna cura haberi. De/
cretæ eo nomine supplicationes: vtq; Sylla & Plautus Senatu mo/
uerentur: grauioribus tamen ludibriis q̄ malis. Igitur accepto pa/
trū cōsulto: postq̄ cūcta scelerū, pro egregiis accipi videt: extur/
bat Octauiam, sterilē dictitans. Exin Poppeę cōiungitur. Ea diu
pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendā ex mini/
stris Octauię impulit: seruilē ei amorē obiicere. destinaturq; reus
cognomēto Eucerus, natione Alexandrina, canere tibiis doctus.
Actę ob id de ancillis quęstiones: & vi tormētorū victis quibusdā,
vt falsa annuerent: plures perstitere sanctitatem dominę tueri. Ex
quibus vna instanti Tigillino: castiora esse muliebria Octauiæ re/
spondit, q̄ os eius. Mouetur tamen primo ciuilis dissidii specie:
domumq; Burri, & prędia Plauti infausta dona accipit. Mox in
Campaniā pulsa est: addita militari custodia. Inde crebri questus,
nec occulti p vulgum: cui minor sapiētia, & ex mediocritate for/
tunę, pauciora pericula sunt. His(haud quaquā Nero pœnitentia
flagitii)coniugē reuocauit Octauiā. Exin lęti Capitoliū scandunt:
Deosq; tandē venerant̄. Effigies Poppeę proruunt. Octauię ima/
gines gestāt humeris. spargunt floribus: foroq; ac tēplis statuunt.
Itur ēt in principis laudes. repetitū venerant̄. Iāq; & palatiū mul/
titudine & clamoribus complebāt: cū emissi militū globi verberi/
bus & intēto ferro turbatos disiecere. Mutataq; quę p seditionem
verterant. Poppeę honos repositus est: quæ semper odio tumens:
metu atrox: ne aut vulgi acrior vis ingrueret: aut Nero inclina/
tione Populi mutaretur: prololuta genibus eius: Non eo loci res
suas agi: vt de matrimonio certet (q̄q̄ id sibi vita potius) sed vi/
tam ipsam in extremum adductam a clientulis & seruitiis Octauię:
quæ plebis sibi nomen indiderint: ea in pace ausi: quæ vix bello
euenirent: Arma illa aduersus principem sumpta: ducem tan/
tum defuisse: qui motis rebus facile reperiretur. Omitteret mo/
do Campaniam & in vrbem ipsam pergeret ad cuius nutum
absentis tumultus cierentur. quod alioquin suum delictum? q̄
cuiusq̄ offensionem? An quia veram progeniem penatibus Cę/
sarum datura sit: malle Populum Romanum tibicinis ægyptii
sobolem Imperatorio fastigio induci. Deniq; si id rebus con/
ducat, libens q̄ coactus acciret dominam: vel consuleret securi/
tati iusta vltione: & modicis remediis, primos motus consecutos

consedisse:

confedisse: at si desperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos. Varius sermo: & ad metum atq; iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parũ valebat suspitio in seruitio: & quæstionibus ancillarũ illuserat. Ergo confessionem alicuius quæri placet: cui rerum quoq; nouarum crimen affingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator Anicetus: classi apud Misenum vt memoraui pręfectus: leui, post admissum scelus, gratia: dein grauiore odio: quia grauiorũ facinorũ ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Cęsar operæ prioris admonet. Solum incolumitati principis aduersus insidiantem matrem subuenisse: locum haud minoris gratiæ instare, si coniugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulteriũ. Occulta quidem ad pręsens: sed magna ei pręmia, & secessus amœnos promittit: vel si negauisset: necem intentat. Ille insita vecordia: & facilitate priorum flagitiorũ, plura etiam q̃ iussum erat, fingit. Faceturq; apud amicos: quos velut consilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur: vbi nõ inops exilium tolerauit: & fato obiit: At Nero præfectum spe sociandæ classis corruptum: & incusatæ paulo ante sterilitatis oblitus: abactos partus conscientia libidinum: eaq; sibi comperta dicto memorat. Insulaq; Pandateria Octauiam claudit. Non alia exul visentium oculos maiore misericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ a Tiberio: recentior Iuliæ memoria obuersabatur a Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. læta aliqua viderant & præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione alleuabant: huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit: deductæ in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet: erepto per venenum patre: & statim fratre. Tum ancilla domina validior. Et Poppea non nisi in perniciem vxoris nupta. Postremo crimen omni exitio grauius. At puella vicesimo ętatis anno inter centuriones & milites: pręsagio malorũ iam a vita exẽpta, nondum tamẽ morte acquiescebat. Paucis dehinc interiectis diebus: mori iubetur cum iam viduam se & tantum sororẽ testaref. Cõmunesq; Germanicos & postremo Agrippinę nomẽ cieret: quaincolumi infoelix quidẽ matrimoniũ: sed sine exitio pertulisset. restringit vinculis: venęq; eius p omnes artus exoluuntur. Et quia pressus pauore sanguis tardius labebatur: pręferuidi balnei vapore enecatur. Additurq; atrocior sęuicia: q, caput amputatũ latũq; in vrbem Poppea vidit: Dona ob hæc templis decreta. quod ad eũ finem memorauimus: vt quicũq; casus temporum illorũ nobis

vel aliis auctoribus noscent: præsumptum habeant: quotiens fugas & cędes iussit princeps: totiens grates deis actas: quæq; rerum secundarum olim: tum publicę cladis insignia fuisse. Neq; tamen silebimus: si quod Senatus consultum: adulatione nouũ, aut patientia postremum fuit. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse creditum est Doriphorum quasi aduersatũ nuptiis Poppeę: Pallantem q immensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam vt C. Pisonis socium: sed validius a Seneca eodem crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles: sed improspera.

FINIT LIBER XIIII.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER XV.

INTEREA REX PARTHORVM Vologeses, cognitis Corbulonis rebus regemq; alienigenam Tygranem Armeniæ impositum: simul fratre Tyridate pulso: spretum arsacidarũ fastigiũ ire ultum volens: magnitudine rursum Romana & continui fœderis reuerentia: diuersas ad curas trahebatur: cũctator ingenio: & defectione hyrcanorum gentis validę multisq; ex eo bellis illigatus. atq; illum ambiguum nouus insuper nuncius cõtumelię extimulat. Quippe egressus Armenia Tygranes Adiabenos conterminam natione latius ac diutius q̃ per latrocinia vastauerat. Idq; primores gentium ęgre tolerabant. eo contemptionis descensum: vt ne duce quidem Romano incursarentur: sed temeritate obsidis: tot per annos inter mancipia habiti. Accedebat dolorem eorum Monobacus quẽ penes Adiabenum regimen: quod præsidium: aut vnde peteret rogitans. Iã de Armenia concessum: proxima trahi. & nisi defendant Parthi: leuius seruitium apud Romanos deditis: q̃ captis esse. Tyridates quoq; regni profugus, per silentiũ aut modice quęrendo, grauior erat. Non.n.ignauia, magna Imperia cõtineri: Virorum armorumq; faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius, quod validius.

validius. & sua retinere, priuatæ domus. de alienis certare, regiã laudem esse. Igitur cõmotus his Vologeses concilium vocat: & proximum sibi Tyridatem constituit, atq; ita orditur. Hunc ego eodem mecum patre genitum: cum mihi per ætatem summo no/ mine concessisset: in possessionem Armeniæ deduxi: qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus ante ceperat: vi/ debarq; contra vetera fratrum odia: & certamen familiæ nostrę pe/ nates rite composuisse. prohibent Romani: & pacem ipsis nunq̃ prospere lacessitam: nunc quoq; in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias æquitate q̃ sanguine, causa q̃ armis retinere parta maioribus malueram. si cõctatione deliqui, virtute corrigã. Ve/ stra quidẽ vis & gloria in integro est: addita modestiæ fama, quę neq; summis mortalium spernenda est, & a diis æstimatur. Simul diademate caput Tyridatis euinxit: promptam equitum manum quę regem ex more sectabatur Monesi nobili viro tradidit: adie/ ctis Adiabenorum auxiliis mandauitq; Tygranem Armenia extur/ bari, dũ ipse positis aduersus hyrcanos discordiis, vires intimas, molemq; belli ciet, prouinciis Romanis minitans. Quę vbi Cor/ buloni certis nũciis audita sunt: legiones duas cum Verulano Se/ uero: q; Vectio Bolano, subsidium Tygrani mittit: occulto prę/ cepto: cõpositius cuncta: q̃ festinatius agerẽt. quippe bellũ habe/ re q̃ gerere malebat: Scripseratq; Cęsari proprio duce opus esse: qui Armeniam defenderet. Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse. Atq; interim reliquas legiones pro ripa Euphra/ tis locat. Tumultuariam prouincialium manum armat. hostiles ingressus pręsidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est: ca/ stella fontibus imposita. quosdam riuos congestu arenæ obdidit. Ea dũ a Corbulone tuendę syrię parant̃: acto raptim agmine Mo/ neses vt famam sui pręiret nõ ideo nescium aut incautũ Tygranem offendit qui occupauerat Tygranocerta, vrbem copia defenso/ rũ & magnitudine mœniũ validam. Ad hęc Nycephorius amnis haud spernenda latitudine partem murorũ ambit. & ducta ingens fossa qua fluuio diffidebatur. Inerantq; milites: & prouisi ante cõ/ meatus quorũ subuectu: pauci auidius ꝓgressi: & repentinis hosti/ bus circũuenti: ira magis q̃ metu cęteros accenderant. Sed Partho ad exequẽdas obsidiones nulla cõminus audacia, raris sagittis, neq; clausos exterret: & semet frustratur. Adiabeni cũ ꝓmouere scalas & machinamenta inciperent, facile detrusi: mox erũpentibus no/ stris: facile cęduntur. Corbulo tamen quãuis secundis rebus suis moderandum fortunæ ratus: misit ad Vologesem qui expostula/

rent vim ꝓuinciæ illatā: socium amicumq; regem cohortes Romanas circūsedere. omitteret potius obsidionem. aut se quoq; in agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationē delectus: apud oppidū Nysibim septē & triginta millibus passuū a Tygranocerta distantem adit regem: & mandata ferociter edidit. Vologesi vetus & penitus infixum erat: arma Romana vitandi: nec præsentia ꝓspere fluebant. irritum obsidium: tutus manu & copiis Tygranes: fugati qui expugnationem sumpserant. missę in Armeniam legiones: & alię pro Syria paratę vltro irrumpere. Sibi imbecillum equitem: pabuli inopiam. Nam exorta vis locustarū abederat quicquid herbidum aut frondosum: Igitur metu abstruso mitiora obtendens: missurum ad Imperatorē Romanū legatos super petenda Armenia & firmamda pace respondet: Monesem omittere Tygranocerta iubet. ipse retro concedit. Hęc plures vt formidine regis: & Corbulonis minis patrata magnifice extollebant. Alii occulte pepigisse interpretabantur: vt omisso vtrinq; bello: & abeūte Vologese: Tygranes quoq; Armenia abscederet. Cur.n.exercitū Romanum a Tygranocertis deductū? cur deserta per otiū: quę bello defenderāt? An melius hybernauisse in extrema Cappadocia: raptim erectis tuguriis: q̄ in sede regni modo retēti? Dilata prorsus arma: vt Vologeses cum alio quā cum Corbulone certaret: Corbulo meritę tot per annos gloriæ: non vltra periculū faceret: Nā vt rettuli proprium ducē tuendę Armenię poposcerat. & aduētare Cesennius Pętus audiebatur. Iamq; aderat. copiis ita diuisis: vt quarta & duodecima legiones addita quinta quę recens e Mœsis excita erat: simul pontica & galatarum: Capadocūq; auxilia Pęto obedirēt: tertia & sexta & decima legiones: priorq; Syrię miles apud Corbulonē manerent. Cętera ex rerū vsu sociarent: partirentur ue. Sed neq; Corbulo ęmuli patiens: & Pętus cui satis ad gloriā erat si ꝓximus haberetur: despiciebat gesta. nihil cędis aut prędę: vsurpatas nomine tenus vrbiū expugnatiōes dictitans. Se tributa ac leges: & pro vmbra regis: Romanum ius victis impositurū. Sub idē tēpus legati Vologesis: quos ad principem missos memoraui: reuertere irriti: Bellūq; propalam sumptum a Parthis: Nec Pętus detrectauit. Sed duabus legionibus: quarum quartā Famisulanus Vectoniarius eo in tempore duodecimā Calauius Sabinus regebat: Armeniā intrat: tristi omine. Nā in transgressu Euphratis: quē ponte transmittebant: nulla palam causa: turbatus equus qui cōsularia insignia gestabat: retro euasit. Hostiaq; quę muniebātur: hybernaculis assistēs: semifacta operas

fuga

fuga perrupit : seq; vallo extulit . & pila militũ arsere, magis insigni pdigio : quia Parthus hostilis missilibus telis decertat. Cęterũ Pętus spretis ominibus : nec dum satis firmatis hybernaculis : nullo rei frumentarię prouisu : rapit exercitum trans montẽ Taurum : recipiendis vt ferebat Tygranocertis : vastandisq; regionibus : quas Corbulo integras omisisset. Et capta quędam castella . glorięq; & prędę non nihil partum : si aut gloriã cum modo , aut prędam cũ cura habuisset. Longinquis itineribus percursando quæ obtineri nequibant , corrupto qui captus erat cõmeatu : vt instante iã hyeme , reduxit exercitũ . composuitq; ad Cęsarẽ litteras : quasi confecto bello, verbis magnificis, rerũ vacuas. Interim Corbulo nunq̃ neglectam Euphratis ripã crebrioribus pręsidiis insedit : & ne ponti iniiciendo , impedimentum hostiles turmę afferrent (iam . n . subiectis cãpis magna specie volitabant) Naues magnitudine pręstantes : & cõnexas trabibus : ac turribus auctas : agit per amnem. catapultisq; & balistis proturbat barbaros : in quos saxa & hastæ longius permeabant : q̃ vt contrario sagittarum iactu adęquarentur . Dein pons continuatus : collesq; aduersi per socias cohortes : post legionum castris occupantur : tanta celeritate & ostentatione virium : vt Parthi omisso paratu inuadendæ Syrię : spem omnem in Armeniam verterent . Ibi Pętus imminentium nescius : quintam legionem procul in Ponto habebat. Reliquas promiscuis militum cõmeatibus infirmauerat : donec aduentare Vologesem magno & infenso agmine auditũ . accitur legio duodecima . & vnde famam aucti exercitus sperauerat : prodita infrequentia : qua tamẽ retineri castra : & eludi Parthus tractu belli poterat , si Pęto aut in suis : aut in alienis consiliis constantia fuisset . Verum vbi a viris militaribus aduersus vrgentes casus firmatus erat : rursus ne alienæ sententię indigens videretur , in diuersa ac deteriora transibat . Et tunc relictis hybernis : nõ fossam neq; vallum sibi : sed corpora & arma in hostẽ data clamitans : duxit legiones quasi prœlio certaturus . Deinde amisso centurione & paucis militibus : quos visendis hostiũ copiis pręmiserat : trepidus remeauit . Et quia minus acriter Vologeses institerat : vana rursus fiducia, tria millia delectorum proximo Tauri iugo imposuit : quo trãsitum regis arcerẽt . Alares quoq; Pãnonios robur equitatus in parte campi locat . Coniunx ac filius castello cui Asamosata nomen est , abditi : data in pręsidium cohorte ac disperso milite . qui in vnum habitus : vagũ hostem promptius sustẽtauisset . & ęgre cõpulsum ferunt : vt instantẽ Corbuloni faterẽ . Nec a Corbulone properatũ : quo gliscẽtibus

periculis etiam subsidii laus augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus: & alarios octingētos: parem numerū e cohortibus iussit. At Vologeses quāuis obsessa a Pęto itinera hinc peditatu: inde equite accepisset: nihil mutato consilio: sed vi ac minis alares exterruit: legionarios obtriuit: vno tantum Centurione Tarquitio Crescēte turrim in qua pręsidium agitabat, defendere auso: Facta sępius eruptione: & cęsis qui Barbarorum propius suggrediebantur: donec igniū iactu circūueniretur. pedi tum si quis integer: per longinqua & auia vulnerati, castra repetiuere: Virtuté regis, sęuiciam, & copias gentiū: cuncta metu extollentes: facili credulitate eorū qui eadem pauebant. Nec dux quidē obniti aduersis: sed cuncta militię munia deseruerat: missis itē ad Corbulonem precibus: veniret propere, signa & Aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: Se fidem interim donec vita suppeditet: retēturos. Ille interritus & parte copiarū apud Syriam relicta: vt munimenta Euphrati imposita retinerentur: qua proximum & cōmeatibus non egenum: regionē Cōmagenā: exin Cappadociam: inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum pręter alia assueta bello: magna vis camellorum onusta frumenti: vt simul hostem famemq; depelleret. Primum e perculsis Pactium primipili centurionem obuium habuit. dein plerosq; militū: quos diuersas fugę causas obtendentes: redire ad signa: & clementiam Pęti experiri monebat. Se nisi victoribus immitē esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriā ostendere. Non vicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana: duasq; in iis legiones pretiū laboris peti. Si singulis manipularibus pręcipua seruati ciuis corona Imperatoria manu tribueretur: quod illud & quantū decus: vbi par eorū numerus adipisceret qui attulissent salutem: & qui accepissent? His atq; talibus in cōmune alacres: & erant quos pericula fratrū. aut propinquorum propriis stimulis incenderent: continuum die noctuq; iter properabant. eoq; intentius Vologeses premere obsessos: modo vallum legionum: modo castellū quo imbellis ętas defendebatur: oppugnare: ꝓpius incedens q̄ mos Parthis: si ea temeritate hostē in prœlium eliceret. At illi vix cōtuberniis extracti: ne aliud q̄ munimenta propugnabant: pars iussu ducis: & alii ꝓpria ignauia: aut metu: Corbulonē opperientes: ac si vis ingrueret: ꝓuisis exēplis Caudinę ac Numantinę cladis. Neq; eandem vim Samnitibus Italico populo: aut Pœnis Romani Imperii ęmulis: validam quoq; & laudatam antiquitatem: quotiens fortuna contra daret: saluti consuluisse. Qua

desperatione

desperatione exercitus: dux subactus: primas tamē litteras ad Vologesen: non supplices: sed in modum querentis composuit: ꝙ pro Armeniis semper Romanę ditionis aut subiectis Regi: quem Imperator delegisset: hostilia faceret. Pacem ex ęquo vtilem. nec pręsentia tantum spectaret: ipsum aduersus duas legiones totis regni viribus aduenisse. At Romanis orbem terrarum reliquū: quo bellum iuuarent. Ad ea Vologeses: nihil pro causa: sed opperiēdos sibi fratres Pacorum ac Tyridatem rescripsit. Illum locum tēpusq; consilio destinatum quid de Armenia cernerent. Adiecisse deos dignum Arsacidarū simul: & de legionibus Romanis statuerent. Missi post a Pęto nuncii: & regis colloquiū petitū. qui Vasatē pręfectum equitatus ire iussit. Tū Pętus Lucullos: Pompeios: & si qui duces obtinēde donādę ue Armenię egerāt: Vasates imaginē retinendi donandi ue penes nos: Vim penes Parthos memorat: Et multum inuicem disceptato: Monobanzus Adiabenus in diem posterum testis iis quę pepigissent, adhibetur. Placuitq; liberari obsidio legiones: & decedere omnem militem finibus Armeniorum: castellaq; & cōmeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret mittendi ad Neronē legatos. Interim fluuio Arsameti(is castra perfluebat)pontem imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum victorię iusserant: Nāq; iis vsui fuit. nostri per diuersum iere. Addidit rumor: sub iugum missas legiones. & alia ex rebus infaustis: quorum simulacrum ab Armeniis vsurpatū est. Nāq; & munimenta ingressi sunt: antequā agmen Romanum excederet: & circūstetere vias: captiua olim mancipia: aut iumenta agnoscentes: abstrahentesq;. Raptæ etiam vestes: retenta arma: pauido milite & concedente: ne qua prœlii causa existeret. Vologeses armis: & corporibus cęsorum aggregatis: quo cladem nostram testaretur: visu fugientiū legionum abstinuit. Fama moderationis quęrebatur: postquā superbiam expleuerat. Flumen arsametē elephanto insidens: & proximus quisq; regi vi equorum perrupere: quia rumor incesserat: pontem cessurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi sunt: validum & firmum intellexere. Cęterum obsessis adeo suppeditauisse rem frumentariam constitit: vt horreis ignem iniicerent. Contraq; prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum: & pabulo attrito: relicturos oppugnationem: neq; se plus tridui itineri abfuisse. Adiecit iureiurando Pęti, cautum apud signa: adstantibus iis quos testificando rex misisset: neminem Romanum Armeniā ingressurum: donec referrentur litterę Neronis: an paci

annueret. Quę vt augendę infamię composita: sic reliqua non in obscuro habentur: vna die quadraginta milliū spacium emensum esse Pętum: desertis passim sauciis: neq; minus deformem illam fugientium trepidationem: q̄ si terga in acie vertissent. Corbulo cū suis copiis apud ripam Euphratis obuius: non eam speciem insi/gnium & armorum pręrulit: vt diuersitatem exprobraret: Mœsti manipuli: ac vicem cōmilitonum miserantes: ne lachrymis qui/dem tēperate. Vix prę fletu vsurpata consalutatio. Decesserat cer/tamen virtutis: & ambitio glorię, fœlicium hominum affectus: sola misericordia valebat: & apud minores magis. ducum inter se breuis sermo secutus est: hoc conquerentium irritū laborem: po/tuisse bellum fuga Parthorum finiri. Ille integra vtriq; cuncta re/spondit. conuerterent Aquilas: & iuncti inuaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam. Non ea Imperatoris habere man/data Corbulo: periculo legionum cōmotum: e prouincia egres/sum. Quando in incerto habebantur Parthorum conatus: Syriā repetiturum. Sic quoq; optimam fortunam orandam: vt pedes confectus spaciis itinerum: alacrem & facilitate camporum pręue/nientem equitem assequeretur. Exin Pętus per Cappadociam hy/bernauit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuncii: detraheret castella trans Euphratem: amnemq; vt olim medium faceret. Ille Armeniam quoq; diuersis pręsidiis vacuam fieri expostulabat. Et postremo concessit rex. Dirutaq; quę Euphratem vltra cōmunie/rat Corbulo. & Armenii suo arbitrio relicti sunt. At Romę tro/phea de Parthis: arcusq; medio capitolini montis sistebantur: de/creta ab Senatu: integro adhuc bello: neq; tum omissa: dū aspe/ctui consulitur, spreta conscientia. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum: in Tyberim iecit: quo securitatem annonę sustnetaret: cuius precio nihil additum est: q̄uis ducentas ferme naues portu in ipso: vio/lentia tēpestatis: & centum alias Tyberi subuectas: fortuitus ignis assumpsisset. Tris dein consulares. L. Pisonem: Ducēnium ge/minium: Pompeium Paulinum Vectigalibus publicis pręposuit: cū insectatione priorum principum: qui grauitate sumptuū iustos redditus anteissent: Se annuum sexcenties sestertium Reip. largiri. Precrebruerat ea tēpestate prauissimus mos: cū ꝓpinquis comitiis, aut sorte prouinciarū, pleriq; orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios: pręturasq; & prouincias inter patres sortiti, statim emitterēt manu quos adoptauerant. Qui magna cū inuidia Senatum adeūt: ibi naturę munus, labores educandi aduersus fraudē & artes & bre/

uitatem

uitatem adoptionis enumerant. Satis precii esse orbis quod multa securitate nullis oneribus, gratiã, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promissa legũ diu expectata, in ludibriũ verti: quãdo quis sine sollicitudine parẽs: sine luctu orbus, longa patrũ vota repente adęquaret. Factũ ex eo Senatus consultũ: ne simulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret: ac ne vsurpandis quidem hęreditatibus ꝓdesset: Exin Claudius Timarchus Cretẽsis reus agitur: cęteris criminibus, vt solent pręualidi prouincialiũ: & opibus nimiis ad iniurias minorũ elati: vna vox eius vsq; ad cõtumeliã Senatus penetrauerat: q; dictitasset: in sua potestate situm: an ꝓconsulibus qui Cretam obtinuissent: grates agerẽtur. quã occasionẽ Pętus Thrasea ad bonum publicum vertens: postq̃ de reo censuerat: prouincia Creta depellendũ: hęc addidit. Vsu ꝓbatũ est. P. C. leges egregias, exẽpla honesta, apud bonos ex delictis aliorũ gigni. Sic oratorũ licentia, Cinciam rogationẽ. candidatorũ ambitus, Iulias leges: magistratuũ auaritia Calphurnia scita pepererunt. Nã culpa q̃ pœna tẽpore prior: emendari q̃ peccare posterius est. Ergo aduersus nouã prouinciarum superbiã dignũ fide cõstantiaq; Romana capiamus consiliũ: quo tutelę sociorum nihil derogetur: nobis opinio decedat. qualis quisq; habeatur alibi q̃ in ciuiũ iudicio esse. Olim quidẽ non modo prętor aut consul: sed priuati ẽt mittebantur: qui prouincias viserent: & quid de cuiusq; obsequio videretur, referrent: Trepidabantq; gentes de ęstimatione singulorũ. At nunc colimus externos: & adulamur: & quomodo ad nutũ alicuius grates: ita promptius accusatio decernitur: decernaturq;: & maneat prouincialibus, potentiã suam tali modo ostentandi. Sed laus falsa & precibus expressa: perinde cohibeantur, q̃ malitia, q̃ crudelitas. Plura sępe peccantur: dũ demeremur: q̃ dũ offendimus: quędã immo virtutes odio sunt: seueritas obstinata: inuictus aduersus gratiã animus. Inde initia magistratuũ nostrorũ meliora ferme: & finis inclinat: dũ in modũ candidatorũ suffragia conquirimus. quę si arceantur: ęqualius atq; constantius prouincię regentur: Nam vt metu repetundarum infracta auaritia est: ita vetita gratiarũ actione ambitio cohibetur. Magno assensu celebrata sententia. Non tamen senatusconsultum perfici potuit abnuentibus consulibus ea de re relatum: Mox auctore principe sanxere: ne quis ad concilium sociorum referret: agendas apud Senatum pro pretoribus proue consulibus grates: neu quis ea legatione fungeretur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit effigiesq; in eo Neronis ad informe æs lique/

facti. Et motu terrę celebre Campanię oppidum Pompei magna ex parte proruit. Defunctaq; virgo vestalis Lęlia: in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est. Memmio Regulo & Virginio Rufo consulibus: natam sibi ex Poppea filiā Nero vltra mortale gaudium accepit: appellauitq; Augustam: dato & Poppeę eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit: vbi ipse generatus erat. Iam Senatus interim vterum Poppeę commendauerat diis, votaq; publice susceperat: quę multiplicata exolutaq;, & additę supplicationes: templumq; Fœcunditati. & certamen ad exemplar Atticæ religionis decretum. Vtq; fortunarum effigies aureę in solio Capitolini Iouis collocarentur: Ludicrū circēse vt Iulię gēti apud Bouillas: ita Claudię Domitięq; apud Antium ederetur. quę fluxa fuere: quartum intra mensem defuncta infante. Rursusq; exorrę adulationes: censentium honorem diuæ & puluinar ędemq; & sacerdotem. Atq; ipse vt lętitię: ita mœroris immodicus egit. Adnotandum est, omni Senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum: immoto animo pręnunciā imminentis cędis cōtumeliam excepisse. Secutā dehinc vocem Cęsaris fuerunt: qua reconciliatum se Thrasęę apud Senecam iactauerit: ac Senecam Cęsari gratulatum. Vnde gloria egregiis viris & pericula gliscebant. Interim veris principio legati Parthorum mādata regis Vologesis: litterasq; in eandem formam attulere. Se priora & totiens iactata super obtinenda Armenia, nunc omittere: quoniam dii q̄uis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. Nuper clausum Tygranem: post Pętum legionesq; cum opprimere posset: incolumes dimisisse. Satis approbatā vim, datum & lęnitatis experimentum. Nec recusaturum Tyridatē accipiendo diademati in vrbem venire, nisi sacerdotii religione attineretur. Iturum ad signa & effigies principis: vbi legionibus corā: regnū auspicaretur. Talibus Vologesis litteris: quia Pętus diuersa tanq̄ rebus integris scribebat: interrogatus Centurio qui cum legatis aduenerat: quo in statu Armenia esset: omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorū irrisu: qui peterent quod eripuerant: consuluit inter primores ciuitatis Nero: bellum anceps, an pax in hoste placeret. Nec dubitatū de bello. & Corbulo tot p annos militū atq; hostiū gnarus, gerēdę rei pręficit: ne cuius alterius inscitia rursum peccaret: qa Pęti piguerat. Igit irriti remittunt, cū donis tamen: vnde spes fieret: non frustra eadem oraturum Tyridatē, si preces ipse attulisset. Syrięq; executio Cintio: copię mili-

tares

tares Corbuloni permissæ : & quintadecima legio ducente Mario Celso a Pānonia adiecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisq; & procuratoribus : & qui prętorum finitimas prouincias regebant iussis Corbulonis obsequi : in tantum ferme modum aucta potestate : quam Populus Romanus Gn. Pompeio bellum pyraticum gesturo dederat. Regressum Pętum cum grauiora metueret, facetiis insectari satis habuit Cęsar his ferme verbis: Ignoscere se statim : ne tam promptus in pauorem a longiore sollicitudine ęgresceret. At Corbulo quarta & duodecima legionibus : quę fortissimo quoq; amisso : & cęteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur : in Syriam translatis : sextam inde ac tertiam legiones : integrum militem & crebris ac prosperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditq; legionem quintam : quę per pontum agens : expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos : & vexilla delectorū ex illyrico & ægypto : quodq; alarum cohortiumq; & auxilia regum in vnum conducta : apud Melitenem qua trāsmittere Euphratem parabat. Tum lustratum rite exercitum ad contionem vocat : orditurq; magnifica de auspiciis Imperatoriis : rebusq; a se gestis : aduersam inscitiam Pęti declinans : multa auctoritate : quę viro militari pro facundia erat. Mox iter. L. Lucullo quondam penetratum. apertis quę vetustas obsepserat : pergit. Et venientes Tyridatis Vologesisq; de pace legatos haud aspernatus adiungit iis centuriones cum mandatis non immitibus. Non. n. adhuc eo ventum : vt certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda : quædam Parthis euenisse : documento aduersus superbiam. proinde & Tyridati conducere intactum vastationibus regnum dono accipere. & Vologesen melius societate Romana q̄ damnis mutuis gēti Parthorum consulturum. Scire q̄tum intus discordiarum : q̄q; indomitas & præferoces nationes regeret. Contra Imperatori suo immotam vbiq; pacem, & vnum id bellum esse. Simul consilio terrorem adiicere. & Megistanas Armenios qui primi a nobis defecerant : pellit sedibus : castella eorum excindit, plana, edita, validos, inualidosq; pari metu complet. Non infensum, nec cū hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur : eoq; cōsilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neq; atrox in summam : & quibusdam Præfecturis inducias petit. Tyridates locum diemq; colloquio poscit. Tempus ꝓpinquum : Locus in quo nuper obsessæ cum Pęto legiones erant cum a Barbaris delectus esset : ob memoriam lętioris sibi rei : non est a Corbulone vitatus : vt diffi

militudo fortunę gloriam augeret. Neq; infamia ęti P augebatur: quod eo maxime patuit: quia filio eius tribuno ducere manipulos: atq; operire reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pacta Tiberius Alexāder illustris eques Romanus minister bello datus: & Viuianus Annius genet Corbulonis: nondū Senatoria ętate: sed pro legato quintę legioni impositus: in castra Tyridatis venere honore eius: ac ne metueret insidias tali pignore: Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Corbulone: Rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes vterq; dextras miscuere. exin Romanus laudat iuuenē: omissis pręcipitibus tuta & salutaria capessentē. Ille de nobilitate generis multū pręfatus: cętera tēperanter adiungit. Iturū quippe Romam: laturumq; nouū Cęsari decus: nō aduersis Parthorū rebus supplicē Arsacidē. Tum placuit Tyridatē ponere apud effigiē Cęsaris insigne regiū: nec nisi manu Neronis resumere: & colloquiū osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis: magna vtrinq; specie: inde eques cōpositus per turmas: & insignibus patriis: hinc agmina legionū stetere fulgētibus aquilis: signisq; & simulachris Deū in modum tēpli. Medio tribunal sedē curulē: & sedes effigiem Neronis sustinebat. Ad quā ꝓpressus Tyridates: cęsis ex more victimis: sublatum capiti diadema imagini subiecit, magnis apud cunctos animorū motibus: quos augebat insita adhuc oculis exercituū Romanorū cędes: aut obsidio. At nunc versos casus. Iterū Tyridatem ostentui gentibus, quāto minus q̄ captiuū? Addidit glorię Corbulo comitatē: epulasq; & rogitāte rege causas: quotiens nouū aliquid aduerterat. Vt initia vigiliarum p centurionem enunciari: conuiuiū buccina dimitti: & structā ante auguralem aram subdita face accendi: cūcta in maius attollēs admiratione prisci moris affecit. postero die spatium orauit: quo tantū itineris aditurus: fratres ante: matrēq; viseret: obsidē interea filiā tradit: litterasq; supplices ad Neronē. Et digressus Pacorū apud Medos: Vologesen Ecbatanis repperit: nō incuriosum fratris. quippe ēt ꝓpriis nūciis a Corbulone petierat: ne quā imaginem seruitii Tyridates perferret: neu ferrū traderet: aut cōplexu prouincias obtinentium arceretur: foribus ue eorum assisteret. tantusq; Romę: q̄tus consulibus honor esset. Scilicet externę superbię sueto: non erat notitia nostri: apud quos ius Imperii valet: inania transmittuntur. Eodem anno Cęsar nationes alpium maritimarum in ius latii transtulit. Equitum Romanorum locos sedibus plebis anteposuit apud circum. Namq; ad eam diem indiscreti ibāt: quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit.

sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit: pari magnifi/
centia ac priori. Sed fœminarum illustrium Senatorumq; plures p
arenam fœdati sunt. C. Lexanio. M. Licinio cōsulibus acrio/
re in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentā/
di. Nam adhuc per domū aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis
quos vt parū celebres & tantę voci angustos spernebat. Non tamē
Romę incipere scenas ausus: Neapolim quasi gręcā vrbē delegit.
Inde initium fore: vt trāsgressus in achaiam insignesq; & antiqui/
tus sacras coronas adeptus, maiore fama: studia ciuium eliceret.
Ergo contractum oppidanorum vulgus: & quos e proximis co/
loniis & municipiis eius rei fama ciuerat: quiq; Cęsarem per hono/
rem, aut varios vsus sectantur: etiam militum manipuli theatrum
Neapolitanorum complent. Illic plerique vt arbitrantur: triste: vt
ipse: prouidum potius & secundis numinibus euenit. Nam egres/
so qui affuerat populo. vacuum & sine vllius noxa theatrum col/
lapsum est. Ergo per compositos cantus grates diis: atq; ipsam
recentis casus fortunam celebrans: petiturusq; maris hadrię traie/
ctus: apud Beneuentum interim consedit. Vbi gladiatorum mu/
nus a Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima eius aulę
ostēta fuit: sutrinę tabernę alūnus, corpore detorto, facetiis scurri/
libus, primo in cōtumelias assumptus: deinde optimi cuiusq; cri/
minatione eousq; valuit: vt gratia, pecunia, vi nocendi etiā aliis
pręemineret. Eius munus frequentāti Neroni: ne inter voluptates
quidem a sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Tor/
quatus Syllanus mori adigitur. quia super Iunię familię claritudi/
nem diuum Augustum atauum ferebat. Iussi id accusatores obi/
cere: prodigum largitionibus: neq; aliam spem q̄ in nouis rebus
esse, qui ne ignobiles haberet quos ab epistolis & libellis & ratio/
nibus appellaret nomina summæ curæ & meditamenta. Tum in/
timus quisq; libertorum vincti abreptiq;. Et cum damnatio insta/
ret: brachiorum venas Torquatus interscidit: Secutaq; Neronis
oratio ex more q̄uis sontem & defensioni merito diffisum: victu/
rum tamen fuisse si clæmentiam iudicis expectasset. Nec multo
post omissa in præsens Achaia (causæ in incerto fuere) vrbem re/
uisit: prouincias orienti maxime ægyptum: secretis imaginatio/
nibus agitans. dehinc dicto testificatus: non longam sui absen/
tiam: & cuncta in Rep. exinde immota ac prospera fore. Super
ea profectione adiit Capitolium: illic veneraturus, deos cū Ve/
stę quoq; templum iniisset: repente cunctos per artus tremens: seu
numine exterrente: seu facinorum recordatione: nunquam timore

vacuus : deseruit inceptum : cunctas sibi curas amore patrię leuiores dictitans. Vidisse mœstos ciuium vultus, audire secretas querimonias, ꝙ tantum iter aditurus esset, cuius ne modicos quidem egressus tolerarēt, sueti aduersum fortuita aspectu principis refoueri. Ergo vt in priuatis necessitudinibus proxima pignora pręualerent : ita Populum Romanum vim plurimam habere. Parēdum retinenti. Hæc atq; talia plebi valentia fuere : voluptatum cupidine : & quæ præcipua cura est : rei frumentarię angustias si abesset metuēti. Senatus & primores in incerto erant : procul an coram atrocior haberet͛. dehinc (quæ natura magnis timoribus) deterius credebant quod euenerat. Ipse quo fidem acquireret : nihil vsquā perinde lętū sibi publicis locis : struere conuiuia, totaq; vrbe quasi domo vti. Et celeberrimæ luxu famaq; epulæ fuere : quasi Tigillino paratę : vt exempla referam : ne sępius eadem prodigētia narrāda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum conuiuium aliarū tractu moueretur. Naues auro & ebore distinctæ. Remigesq; exoleti : per ętates & sciētiam libidinum cōponebantur. Volucres & feras diuersis e terris : & animalia maris : oceano abusq; petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabant, illustribus fœminis completa. Et contra scorta visebantur nudis corporibus. Iam gestus motusq; obscœni : Et postquā tenebrę incedebant : quantum iuxta nemoris : & circumiecta tecta consonare cantu & luminibus clarescere. Ipse per licita atq; illicita fœdatus : nihil flagitii reliquerat, quo corruptior ageret : nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorum grege : cui nomē Pythagorę fuit : in modum sollemnium cōiugiorum denupsisset. Inditum Imperatori flāmeum. Misit auspices duos : & genialis thorus : & faces nuptiales : cuncta deniq; spectata : quæ etiam in fœmina nox operit. Sequit͛ clades, forte, an dolo principis incertū (nam vtrūq; auctores prodidere) omnibus quę huic vrbi per violētiam ignium acciderunt, grauior atq; atrocior. Initium in ea parte circi ortum : quę Palatino, Cęlioq; montibus contigua est. Vbi per tabernas quibus id mercimonium inerat : quo flāma alitur : simul cœptus ignis : & statim validus : ac vento citus longitudinem circi corripuit. Neq;.n.domus munimentis septæ : vel templa muris cinctæ : aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendiū : plana primū : deinde in edita assurgens : & rursus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxia vrbe arctis itineribus : hucq; & illuc flexis : atq; enormibus vicis : qualis vetus Roma fuit. Ad hæc lamenta pauentium fœminarum fessa ætate : aut

rudis

rudis pueritię ætas : quiq; sibi, quiq; aliis consulebant : dũ trahũt inualidos : aut opperiuntur : pars morans, pars festinans : cuncta impediebant : & sæpe dum in tergũ respectant : lateribus aut fronte circũueniebantur. vel si in proxima euaserant : illis quoq; igni correptis : etiam quę longinqua crediderant : in eodem casu reperiebantur. Postremo quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros. quidã amissis omnibus fortunis, diurni quoq; victus : alii caritate suorũ quos eripere nequiuerant, q̃uis patente effugio interiere. Nec quisq̃ defendere audebat; crebris multorum minis restinguere prohibentium : & quia alii palam faces iaciebant : atq; esse sibi auctorem vociferabãtur : siue vt raptus licentius exercerent : seu iussu. Eo in tempore Nero Antii agens : non ante in vrbem regressus est q̃ domui eius : qua palatiũ & Męcenatis hortos continuauerat : ignis ꝓpinquaret. Neq; tamen sisti potuit : quin & palatium & domus & cuncta circumhaurirentur. Sed solatium populo exturbato ac profugo : Campum Martis ac monumenta Agrippæ : hortos quin etiam suos patefecit. & subitaria ędificia extruxit : quę multitudinem inopem acciperent. Subuectaq; vtensilia ab Hostia : & propinquis municipiis : pretiumq; frumenti minutum : vsq; ad ternos nũmos. Quę quamq̃ popularia : in irritum cadebant : quia peruaserat rumor ipso tempore flagrantis vrbis : inisse eum domesticam scenam : & cecinisse Troianum excidium, pręsentia mala vetustis cladibus assimulanté. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus : proruptis per immensum ędificiis : vt continuę violentię campus; & velut vacuum cœlum occurreret. Necdum posito metu satis credebat: cum leuis rursum grassatus ignis : patulis magis vrbis locis : eoq; strages hominum minor : delubra deum : & porticus amœnitati dicatæ latius procidere. plusq; infamię id incendium habuit : quia pręiis Tigillini Æmylianis proruperat. Videbaturq; Nero condendę vrbis nouę : & cognomento suo appellandę gloriam quærere. Quippe in regiones quattuordecim Roma diuiditur. quarũ quattuor integrę manebant : tres solo tenus deiectæ. Septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera & semiusta. Domuum & insularum & templorum : quæ amissa sunt : numerum inire haud promptum fuerit : Sed vetustissima religione : quod Seruius Tullius Lunę : & Magna ara, fanũq; quę pręsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat : Ædesq; Statoris Iouis vota Romulo: Numæq; regia : & delubrum Vestæ cum penatibus Populi Romani exusta. Iam opes tot victoriis quęsitæ & græcarum artium

decora : exin monumenta ingeniorũ antiqua & incorrupta : quã-uis in tanta resurgentis vrbis pulchritudine multa seniores memi-nerint : quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent.xiiii. kal. Sextiles principium incendii huius ortum : & quo Senones captã vrbem inflammauerant. Alii eo usq; cura progressi sunt : vt toti-dem annos mensesq; & dies inter vtraq; incendia numerent. Cęte-rum Nero vsus est patriæ ruinis. extruxitq; domum : in qua haud perinde gẽmæ & aurum miraculo essent : solita pridem : & luxu vulgata : q̃ arua & stagna : & in modum solitudinum : hinc siluę inde aperta spatia : & prospectus : magistris & machinatoribus Se-uero & Celere : quibus ingenium : & audacia erat, etiam quę natu-ra denegauisset, per artem temptare, & viribus principis illudere. Namq; ab lacu Auerno nauigabilem fossam vsq; ad Hostia Tybe-rina depressuros promiserant : squalenti littore : aut per montes aduersos. Neq; enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, q̃ pomptinæ paludes. cætera abrupta aut arentia. ac si perrumpĩ possent, intolerandus labor, nec satis causæ. Nero tamen vt erat incredibilium cupitor : effodere proxima Auerno iuga connixus est. Manentq; vestigia irritæ spei. Cęterum vrbis quæ domus su-pererant : non vt post Gallica incendia : nulla distinctione : nec passim erectę : sed dimensis vicorum ordinibus : & latis viarum spaciis : cohibita ædificiorum altitudine : ac patefactis areis : addi-tisq; porticibus : quæ frontem insularum protegerent. Eas porti-cus Nero sua pecunia extructurum : purgatasq; areas dominis tra-diturum pollicitus est. addidit pręmia pro cuiusq; ordine : & rei familiaris copiis : finiuitq; tempus intra quod effectis domibus aut insulis adipiscerentur : Ruderi accipiendo Hostienses paludes desti-nabat. vti q; naues quę frumentum Tyberi subuectæ essent : onustę rudere decurrerent. Ædificiaq; ipsa certa sui parte : sine trabibus saxo Gabino : Albano ue solidarẽtur.q; is lapis ignibus imperuius est. Iam aqua priuatorũ licentia intercepta : quo largior : & plu-ribus locis in publicum flueret : custodes & subsidia reprimendis ignibus : in propatulo quisq; haberet : nec cõmunione parietum : sed propriis quęq; muris ambirentur. Ea ex vtilitate accepta deco-rem quoq; nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse : quoniam angustiæ itinerum : & altitudo tectorum non perinde solis vapore perrum-perentur. At nunc patulã latitudinem : & nulla vmbra defensam grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis consiliis proui-debantur. Mox petita a diis piacula : aditiq; Sibyllę libri : ex qui-

bus

bus supplicatum Vulcano & Cereri Proserpinæq; . ac propiciata Iuno per matronas: primum in capitolio : deinde apud proximũ mare . Vnde hausta aqua: templum & simulachrum deæ prosper/sum est . & lectisternia ac puigilia celebrauere fœminæ quibus mariti erant . Sed non ope humana : non largitionibus principis aut deum placamentis : decedebat infamia : quin iussum incendium crederetur . Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos : & exqui/sitissimis pœnis affecit : quos per flagitia inuisos : vulgus Christianos appellabat . Auctor nominis eius Christus : qui Tiberio im/peritante : per procuratorem Pontium Pillatum supplicio affectus erat . Repressaq; in pręsens exitiabilis superstitio rursus erũpebat : non modo per Iudęam originem eius mali : sed per vrbem etiam quo cuncta vndiq; atrocia aut pudenda confluunt : celebrãturq; . Igitur primo correpti qui fatebantur : deinde indicio eorum, multitudo ingens : haud proinde in crimine incendii : q̃ odio huma/ni generis conuicti sunt . Et pereuntibus addita ludibria , vt ferarũ tergis contecti, laniatu canum interirent : aut crucibus affixi : aut flammandi : atq; vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur . Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat : & circense lu/dicrũ edebat, habitu aurigæ permixtus plebi : vel circulo insistẽs : Vnde quamq̃ aduersus sontes & nouissima exempla meritos : mi/seratio oriebatur : tanq̃ non vtilitate publica : sed in sæuitiã vnius absumerentur . Interea conferendis pecuniis peruastata Italia, pro/uinciæ euersæ : sociiq; populi : & quę ciuitatum liberæ vocantur . Inq; eam prædam etiam dii cessere : spoliatis in vrbe templis: ege/stoq; auro : quod triumphis : quod votis : omnis Populi Roma/ni ætas prospere aut in metu sacrauerat . Enimuero per Asiam atq; Achaiam non dona tantum : sed simulachra nummum abripiebã tur : missis in eas prouincias Acrato : & Secundo Carinate . Ille libertus cuicũq; flagitio promptus . hic græca doctrina ore tenus exercitus : animum bonis artibus non induerat . Ferebant Senecã quo inuidiam sacrilegii a semet auerteret longinqui ruris secessum orauisse . Et postq̃ non concedebatur : ficta valitudine quasi æger neruis : cubiculum non egressus . Tradidere quidam venenum ei per libertum ipsius cui nomen Cleonicus, paratum iussu Neronis: Vitatumq; a Seneca proditione liberti : seu propria formidine, dũ pro simplici victu : & agrestibus pomis . ac si sitis admoneret : p/fluẽte aqua vitam tolerat . Per idem tempus gladiatores apud op/pidum Præneste : temptata eruptione : præsidio militis qui custos adesset coerciti sunt . Iam Spartacum & vetera mala rumoribus

ferente populo : vt est nouarum rerum cupiens pauidusq; : Nec multo post clades rei naualis accipitur : non bello (quippe haud alias tam immota pax) sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat : non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quãuis sæuiente pelago a Formiis mouere : & graui Africo : dum promontorium Miseni superare contendunt : Cumanis litoribus impacti : triremium plerasq; : & minora nauigia passim amiserunt. Fine anni vulgantur prodigia imminentiũ malorũ nũcia. Vis fulgurum non alias crebrior. & sydus cometes : sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorum ue animalium partus abiecti in publicũ : aut in sacrificiis quibus grauidas hostias immolare mos est reperti : & in agro placentino viã propter natus Vitulus : cui caput in crure esset. Secutaq; haruspicũ interpretatio parari rerum humanarũ aliud caput : sed non fore validum neq; occultum. quia in vtero repressum : aut iter iuxta editum sit. Ineunt deinde consulatum Silius Nerua : & Atticus Vestinus : cœpta simul & aucta coniuratione : in quã certatim nomina dederant Senatores : eques : miles : fœminæ etiam, cũ odio Neronis : tum fauore in. C. Pisonem. Is Calphurnio genere ortus : ac multas insignesq; familias paterna nobilitate complexus : claro apud vulgum rumore erat : per virtutem aut species virtutibus similes. Namq; facundiã tuendis ciuibus exercebat : largitionem aduersus amicos : & ignotis quoq; comi sermone & congressu. Aderãt etiã fortuita : corpus procerũ : decora facies. Sed procul grauitas morũ : aut voluptatum parsimonia. Lenitati ac magnificẽtiæ & aliquãdo luxui indulgebat. Idq; pluribus probabatur qui in tanta vitiorum dulcedine summũ Imperium non restrictum : nec perseuerũ volunt. Initium coniurationi non a cupiditate ipsius fuit : nec tamen facile memorauerim : quis primus auctor : cuius instinctu concitũ sit : quod tam multi sumpserũt. Promptissimos Subrium Flauiũ tribunum prætoriæ cohortis : & Sulpicium Asprum centurionem extitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Anneus Plautiusq; Lateranus consul designatus : viuida odia intulere. Lucanum propriæ causæ accendebãt : q famam carminum eius premebat Nero : prohibueratq; ostentare : vanus assimulatione. Lateranũ cõsulem designatum : nulla iniuria : sed amor Reip. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quintianus : vterq; Senatorii ordinis : contra famam sui : principium tanti facinoris capessiuere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens : & proinde vita somno languida. Quintianus molli corpore infamis : & a Nerone probroso carmine diffamatus :

matus: contumelias vltum ibat. Ergo dum scelera principis: & finem adesse Imperii: deligendumq; qui fessis rebus succurreret inter se aut inter amicos iaciunt: aggregauere Tullium Senetioné: Ceruarium Proculũ: Vulgacium Traricum: Iulium Aurinum: Numatium Gratum: Antonium Natalem: Martium Festum: equites Romanos: Ex quibus Senetio e pręcipua familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens: eo propriis periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Cęteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitę sunt super Subriũ & Sulpitiũ: de quibus rettuli militares manus. C. Syllanus & Statius Proximus tribuni cohortium prætoriarũ: Maximus Scaurus & Venetus Paulus centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo pręfecto videbatur: qué vita famaq; laudatũ: per sęuitiam impudicitiamq; Tigillinus in animo principis anteibat: fatigabatq; criminationibus: ac sępe in metũ adduxerat. quasi adulterũ Agrippinæ & desiderio eius vltioni intentũ. Igitur vbi coniuratis pręfectum quoq; pręrorii in partes descendisse: crebro ipsius sermone facta fides: promptius iam de tempore ac loco cędis agitabãt: Et cœpisse impetũ Subrius Flauius ferebatur: in scęna canenté Neronem aggrediendi: aut cũ ardente domo per nocté hucilluc cursaret incustoditus. Hic occasio solitudinis. Ibi ipsa frequentia tanti decoris testis: pulcherrimũ animũ extimulauerãt: nisi impunitatis cupido retinuisset: magnis semper conatibus aduersa. Interim cunctantibus prolatantibusq; spem ac metũ: Epicharis quędam: incertũ quo nã modo sciscitata: neq; illi ante vlla rerũ honestarum cura fuerat: accẽdere: & arguere cõiuratos ac postremo lẽtitudinis eorũ pertesa: & in Campania agens: primores classiariorũ Misenensium labefacere: & conscientia illigare connixa est tali initio. Erat nauarchus in ea classe Volusius Proculus: occidendæ matris Neronis inter ministros non ex magnitudine sceleris prouectus vt rebatur. Is mulieri olim cognitus: seu recens orta amicitia: dum merita erga Neroné sua & q̃ in irritũ cecidissent, aperit: adiicitq; questus & destinationem vindictę: si facultas oriretur: spem dedit posse impelli & plures conciliare. Nec leue auxilium: in classe: crebras occasiones: quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris vsu lętabatur. Ergo Epicharis plura: & omnia scelera principis orditur. Neq; Senatui quod inane esset: sed prouisum quo nã modo pœnas euersæ Reip. daret. accingeretur modo: nauaret operam: & multum acerrimos duceret in partes: ac digna precia expectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi

indicium irritum fuit: quãuis ea quæ audierat ad Neronem detu/
lisset. Accita quippe Epicharis: & cum indice composita: nullis
testibus inuisum facile confutauit. Sed ipsa in custodia retenta est:
suspectante Nerone: haud falsa esse etiam quæ vera non proba/
bantur. Coniuratis tamen metu proditionis permotis: placitum
maturare cædem apud Baias in villa Pisonis: cuius amœnitate ca
ptus Cęsar crebro ventitabat: balneasq; & epulas inibat omissis ex
cubiis: & fortunę suæ mole. Sed abnuit Piso: inuidiam præten/
dens si sacra mensæ: diiq; hospitales: cæde qualiscunq; principis
cruentarentur. Melius apud vrbem: in illa inuisa & spoliis ciuiũ
extructa domo: vel in publico patraturos: quod pro Rep. susce
pissent. Hæc in cõmune. Cæterum timore occulto: ne. L. Sylla/
nus eximia nobilitate disciplinaq; C. Cassii apud quem educatus
erat: ad omnem claritudinem sublatus: Imperiũ inuaderet: prõ/
pte daturis operam qui a coniuratione integri essent: quiq; misera
rentur Neronem tamq̃ per scelus interfectũ. Pleriq; Vestini quoq;
consulis acre ingenium vitauisse Pisonem crediderunt: ne a liber/
tate moueretur: vel delecto Imperatore alio: sui muneris Remp.
faceret. Et enim expers coniurationis erat: quãuis super eo crimi/
ne Nero vetus aduersus insontem odium expleuerit. Tandem sta/
tuere circensium ludorum die: qui Cereri celebratur: exequi desti/
nata. quia Cęsar rarus egressu: domo aut hortis clausus: ad ludi/
cra circi ventitabat: promptioresq; aditus erant lętitia spectaculi.
Ordinem insidiis composuerant: vt Lateranus quasi subsidiũ rei
familiari oraret: deprecabundus & genibus principis accedés pro
sterneret incautum premeretq;, animi validus: & corpore vigens.
Tum iacentem & impeditum: Tribuni & centuriones, & cęterorũ
vt quiq; audaciæ plus habuisset, accurrerent, trucidarentq;: primas
sibi partes expostulante Sceuino: qui pugionem templo Salutis in
hetruria: siue vt alii tradidere: fortunæ Ferentano in oppido detra
xerat: gestabatq;: velut magni operis sacrum. Interim Piso apud
ædem Cereris opperiretur: vnde eum pręfectus Fenius & cæteri ac/
citum ferrent in castra comitante Antonia Claudii Cęsaris filia, ad
eliciẽdum vulgi fauorem. quod. C. Plinius memorat: nobis quo
quo modo traditum non occultare in animo fuit: quãuis absurdũ
videretur & inane: aut ipsi Antoniam nomen & periculũ cõmo/
dauisse: aut Pisonem notum amore vxoris: alii matrimonio se
obstrinxisse: nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagran/
tior est. Sed mirum q̃ inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus: di/
uites: pauperes: taciturnitate omnia cohibita sint: donec proditio
cœpit

cœpit e domo Sceuini : qui pridie insidiarum : multo sermone cũ Antonio Natale : dein regressus domum, testamẽtum obsignauit: promptum vagina pugionem de quo supra retuli, vetustate obtu/sum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eãq; curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conui/uium initum : Seruorum carissimi libertate, & alii pecunia dona/ti. Atq; ipse mœstus: & magnæ cogitationis manifestus erat, quã/uis lætitiam vagis sermonibus simularet. Postremo vulneribus li/gamenta : quibusq; sistitur sanguis parare eundem Milichum mo net : siue gnarum coniurationis, & illucusq; fidum : seu nescium, & tunc primum arreptis suspitionibus : vt pleriq; tradidere de cõse quentibus. Nam cũ secum seruilis animus præmia perfidiæ repu/tauit, simulq; immensa pecunia & potentia obuersabantur : cessit fas, & salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Et enim vxoris quoq; consilium assumpserat, muliebre ac deterius : quippe vltro metum intentabat : multosq; astitisse libertos ac seruos, qui eadem viderint : nihil profuturum vnius silentium, at præmia penes vnũ fore : qui inditio præuenisset. Igitur cœpta luce Milichus in hor/tos Seruilianos pergit. & cum foribus arceretur : magna & atro/cia afferre dictitans : deductusq; ab ianitoribus ad libertum Nero/nis Epaphroditum : mox ab eo ad Neronem : vrgens periculum: graues coniurationes : & cætera quę audierat, coniectaueratq;, do/cet. Telum quoq; in necem eius paratum ostendit. Accirique reum iussit. Is raptus per milites: & defensionem orsus. ferrũ cuius argue retur, olim religione patria cultum, & in cubiculo habitum, ac frau de liberti subreptum respondit. Tabulas testamenti sæpius a se, & incustodita dierum obseruatione, signatas : pecunias & libertates seruis & ante dono datas : Sed ideo tunc largius : quia tenui iam re familiari : & instantibus creditoribus : testamento diffideret. Enim vero liberales semper epulas struxisse, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iussu suo : sed quia cætera palã vana obiecisset : adiungere crimen visum : se pariter indicem & testem facere. Adiicit dictis constan/tiam. Incusat vltro intestabilẽ. & cõsceleratũ : tãta vocis ac vultus securitate: vt labaret indiciũ: nisi Milichũ vxor admonuisset : An/toniũ Natalẽ multa cũ Sceuino: ac secreto collocutũ: & esse vtrosq; C. Pisonis intimos. Ergo accitur Natalis, & diuersi interrogant: quis nam is sermo : qua de re fuisset. Tum exorta suspitio : quia non congruentia responderant. Inditaq; vincla. Et tormentorũ aspectum ac minas nõ tulere. Prior tñ Natalis totius cõspirationis

magis gnarus : simul arguendi peritior. de Pisone primum fatet. Deinde adiicit Anneum Senecam: siue internuncius inter eũ Piso/ nemq; fuit: siue vt Neronis gratiam pararet: qui infensus Senecæ: omnes ad eũ opprimendũ artes conquirebat. Tum cognito Na/ talis indicio Sceuinus quoq; pari imbecillitate: ante cũcta iam pa/ tefacta credens: nec vllum silentii emolumentum, edidit cæteros. Ex quibus Lucanus Quintilianusq;, & Senetio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatẽ excusarent. Lucanus Aciliam matrem suam. Quintilianus Glicium Gallum: Senetio Anniũ Pollionem amicorũ præcipuos nominauere. Atq; interim Nero recordatus Volusii Proculi idicio Epicharim attinerii ratusq; muliebre corpus impar dolori: tormentis dilacerari iubet. At illã non verbera: nõ ignes, nõ ira eo acrius torquentium ne a fœmina spernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæ/ stionis dies contemptus: postero cũ ad eosdẽ cruciatus retraheret gestamine sellæ (nam dissolutis membris insistere nequibat) vinclo fasciæ quã pectori detraxerat in modũ laquei ad arcũ sellæ restricto: indidit ceruicem: & corporis pondere cõnissa: tenuem iam spiri/ tum expressit. clariore exemplo libertina mulier in tãta necessitate alienos ac prope ignotos protegendo: cum ingenui & viri & equi tes Romani Senatoresq; in tantis tormentis carissima suorũ quisq; pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoq; & Senetio & Quintilianus passim conscios edere: magis magisq; pa uido Nerone: quãq̃ multiplicatis excubiis semet sepsisset. Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus: infesso etiam mari & amne: velut in custodiam dedit. Volitabantq; per fora, per do/ mos, rura quoq; & proxima municipiorum pedites equitesq; per/ mixti Germanis: quibus fidebat princeps quasi externis. Contin/ ua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorũ adiacere. Atq; vbi dicendam ad causam introissent: lata tum erga coniuratos. Si fortuitus sermo: & subiti occursus: si conuiuium: si spectacu/ lum simul inissent pro crimine accipi. Cum super Neronis ac Tigillini sæuas percunctationes, Fenius quoq; Rufus violenter vr/ geret: nondum ab indicibus nominatus: sed quo fidem inscitiæ pararet, atrox aduersus socios. Idem Subrio Flauo assistenti an/ nuentiq; an inter ipsam cognitionem distringeret gladium, cæ/ demq; patraret: retinuit: infregitq; impetum iam manum ad ca/ pulum referentis. Fuere qui prodita coniuratione: dum auditur Milichus: dum dubitat Sceuinus: hortarentur Pisonem pergere in castra: aut rostra conscendere: studiaq; militum & populi ten/ tare:

tare: si conatibus eius conscii aggregarentur, secuturos etiam integros: magnamque motæ rei famam: quæ plurimũ in nouis consiliis valeret. Nihil aduersum hoc Neroni prouisum: Etiam fortes viros subitis terreri: nedum ille scenicus: Tigillino scilicet cum pellicibus suis comitante: arma contra cieret. Multa experiendo fieri: quæ segnibus ardua videantur. Frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio cuncta peruia esse: venturos qui ipsum quoque vincirent: postremo indigna nece afficerent. Quãto laudabilius periturũ? dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat: dum miles potius deesset: & plebes desereret: dũ ipse maioribus dũ posteris: si vita præriperet morté approbaret. Immotus iis: & paululum in publico versatus: post domi secretus: animũ aduersum suprema firmabat: donec manus militũ adueniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat. Nã vetus miles timebat, quãq fauore imbutus. Obiit abruptis brachiorũ venis. Testamentũ fœdis aduersus Neroné adulationibus: amori vxoris dedit: q̃ degenerem: & sola corporis forma cõmẽdatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla: priori marito. Domitius filius. hic patientia: illa impudicitiã, Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautii Laterani consulis designati Nero adiungit, adeo propere: vt non complecti liberos: non illud breue mortis arbitrium permitteret. Raptus in locũ seruilibus pœnis sepositũ: manu Tatii tribuni trucidatur: plenus constantis silentii: nec tribuno obiiciẽs eandem conscientiã. Sequitur cædes Annei Senecæ lætissima principi: nõ quia coniurationis manifestum compererat: sed vt ferro grassaretur, quãdo venenũ nõ pcesserat. Solus quippe Natalis: & hactenus prompsit: missum se ad ægrotũ Senecam vt viseret cõquerereturque: cur Pisonem aditu arceret: Melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam: sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: Cæterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Grauius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis: & an dicta Natalis: suaque responsa nosceret: percunctari Senecam iubetur. Is forte: an prudens ad eum diem ex Campania remeauerat: quartumque apud lapidem suburbano rure substiterat. Illo propinqua vesperã tribunus venit, & villam globus militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeia Paulina vxore: & amicis duobus epulanti mandata Imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalẽ: cõquestũque nomine Pisonis q a visendo eo prohiberet: se ratione valitudinis

& amore quietis : excusauisse respondit. Cur salutem priuati hominis incolumitati suæ anteferret, causam non habuisse. nec sibi promptũ in adulationes ingeniũ. Idq; nulli magis gnarũ q̃ Neroni : qui sępius libertatẽ Senecæ: q̃ seruitiũ expertus esset. Vbi hæc a tribuno relata sunt : Poppęa & Tigillino coram : quod erat sæuienti principi intimũ consiliorũ interrogat : an Seneca volũtariã mortem pararet : Tum tribunus nulla pauoris signa: nihil triste in verbis eius : aut vultu depręhensum confirmauit. Ergo regredi & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus : non eo quo venerat itinere reditum. Sed flexisse ad Fenium præfectum : & expositis Cęsaris iussis : an obtemperaret interrogauisse : monitũq; ab eo: vt exequeref, fatali omniũ ignauia. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebatq; scelera in quorũ vltionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. Intromisitq; ad Senecam vnũ ex centurionibus : qui necessitatem vltimam denunciaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas : ac denegante centurione : conuersus ad amicos: Quãdo meritis eorũ referre gratiã prohiberetur : quod vnum iam : & tamen pulchertimũ habebat : imaginẽ vitæ suę relinquere testatur. cuius si memores essent : bonarũ artiũ famam tam cõstantis amicitiæ laturos. Simul lachrymas eorũ modo sermone : modo intentior in modũ coercentis : ad firmitudinem reuocat : rogitans vbi præcepta sapientiæ ? Vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentia ? Cui enim ignarã fuisse sęuitiam Neronis ? Neq; aliud superesse post matrẽ fratremq; interfectos : q̃ vt educatoris pręceptorisq; necem adiiceret. Vbi hæc atq; talia velut in cõmune disseruit : complectitur vxorem paululum aduersus præsentem formidinem mollitus : rogat oratq; temperaret dolori : ne æternum susciperet : sed in contemplatione vitæ per virtutẽ actæ : desiderium mariti solatiis honestis toleraret. Illa contra: sibi quoq; destinatam mortem adseuerat : manumq; percussoris exposcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduersus : simul amore : ne sibi vnice dilectam ad iniurias relinqueret : Vitæ inquit delinimenta monstraueram tibi : tu mortis decus mauis : non inuidebo exemplo : Sit huius tam fortis exitus constantia penes vtrosq; par : claritudinis plus in tuo fine. Post quæ : eodem ictu brachia ferro exoluunt. Seneca, quoniam senile corpus & paruo victu tenuatum lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoq; & poplitum venas abrumpit. Sæuisq; cruciatibus defessus : ne dolore suo animum vxoris infringeret : atq; ipse visendo eius tormenta : ad impatientiam delaberetur : suadet in aliud cubiculum abscedere.

Et nouissimo

Et nouissimo quoq; momento suppeditante eloquentia aduocatis scriptoribus : pleraq; tradidit : quæ in vulgus edita eius verbis inuertere supersedeo . At Nero nullo in Paulinam proprio odio : ac ne glisceret inuidia crudelitatis : inhiberi mortem imperat . Hortantibus militibus : serui libertiq; obligant brachia . premunt sanguinem : incertũ an ignaræ . Nam vt est vulgus ad deteriora promptum : non defuere qui crederent : donec implacabilẽ Neronem timuerit : famã sociatæ cum marito mortis , petiuisse : deinde oblata mitiore spe : blandimentis vitæ euictam : cui addidit paucos postea annos laudabili in maritum memoria : & ore ac membris in eum pallorem albentibus : vt ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum . Seneca interim durante tractu : & lenitudine mortis : Statium Anneum diu sibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatũ : orat prouisum pridem venenum : quo damnati publico Atheniẽsium iudicio extinguerentur , promeret : allatumq; hausit frustra : frigidis iam artubus & clauso corpore aduersum vim veneni : postremo stagnũ calidæ aquæ introiit : respergẽs proximos seruorũ : addita voce : libare se liquorem illũ Ioui liberatori . Exin balneo illatus : & vapore eius exanimatus : sine vllo funeris sollẽni crematur . Ita codicillis perscripserat : cũ etiã tũ prędiues & prępotens : supremis suis cõsuleret . Fama fuit Subriũ Flauium cum centurionibus occulto cõsilio, neq; tamen ignorãte Seneca , destinauisse : vt post occisum ope Pisonis Neronẽ : Piso quoq; interficeretur : traderetur q; Imperiũ Senecę : quasi insonti : claritudine virtutũ ad summũ fastigium delecto . Quin & verba Flauii vulgabantur : nõ referre dedecori : si citharœdus dimoueretur : & Tragœdus succederet : quia vt Nero cithara : ita Piso Tragico ornatu canebat . Cæterũ militaris quoq; conspiratio non vltra fefellit : accensis quoq; indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium & inquisitorem non tolerabant . Ergo instanti : minitantiq; renidens Sceuinus neminem ait plura scire q̃ ipsum . Hortaturq; vltro redderet tam bono principi vicem . Non vox aduersum ea Fenio : non silentium : sed verba sua præpediens : & pauoris manifestus : cæterisq; ac maxime Ceruario Proculo equite ad conuincendum eum connissis : iussu Imperatoris a Cassio milite qui ob insigne corporis robur adstabat : corripitur : vinciturq; . Mox eorum indicio Subrius Flauius Tribunus peruertitur . primo dissimilitudinem morum ad defensionem trahens : neq; se armatum cum inermibus effœminatis tantum facinus consociaturum . Dein postquam vrgebatur : confessionis gloriam amplexus : Interrogatusque

a Nerone: quibus causis ad obliuionem sacramenti processisset: Oderam te inquit: nec quisq̃ tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti: Odisse cœpi postq̃ parricida matris & vxoris: auriga, & hystrio, & incendiarius extitisti. Ipsa rettuli verba: quia nõ vt Senecę, vulgata erant. Nec minùs nosci decebat militaris viri sensus & incomptos & validos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis accidisse cõstitit: qui vt faciendis sceleribus prõptus: ita audiendi quæ faceret, insolens erat. Pœna Flauii Veianio Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit: quãuis Flauius vt humilem & angustam increpans: circũstantibus militibus: ne hęc quidem inquit ex disciplina. Admonitus fortiter protendere ceruicem: Vtinam ait tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremens: cum vix duobus ictibus caput amputauisset: sęuitiam apud Neronem iactauit: sesquiplaga interfectum a se dicendo. Proximum constantiæ exemplum, Sulpitius Asper centurio prębuit. percunctanti Neroni cur in cædem suam conspirauisset: breuiter respondens: Nõ aliter tot flagitiis eius subueniri potuisse. Tum iussam pœnam subiit. Nec cæteri centuriones in perpetiendis suppliciis denegauere. At non Fenio Rufo par animus: sed lamentationes suas etiam in testamentũ contulit. Opperiebatur Nero vt Vestinus quoq; consul in crimen traheret: violentum & infensum ratus: Sed coniurati consilia cum Vestino nõ miscuerant: quidam vetustis in eum simultatibus: plures quia pręcipitem & insociabilem credebant. Cęterum Neronis odium aduersus Vestinum ex intima sodalitate cœperat: dum hic ignauiã principis penitus cognitam despicit: ille ferociam amici metuit: sępe asperis facetiis illusus: quę vbi multũ ex vero traxere: acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat repens causa: q̃ Vestinus Statiliam Messalinam matrimonio sibi iunxerat: haud nescius inter adulteros eius ad Cęsarem esse. Igitur non crimine: non accusatore existente: quia speciem iudicis induere nõ poterat: ad vim dominationis conuersus: Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit. iubetq; præuenire conatus consulis: occupare velut arcem eius: opprimere delectam iuuentutem: quia Vestinus ímminentes foro ædes: decoraq; seruitia: & pari ætate habebat. Cũcta eo die munia consulis impleuerat: conuiuium celebrarat: nihil metuens aut dissimulando metu: cum ingressi milites vocari eũ a tribuno dixere. Ille nihil demoratus exurgit: & omnia simul properantur. clauditur cubiculo. præsto est medicus. abscindunt venæ. vigens adhuc balneo infertur. calida aqua mersatur: nulla

edita

edita voce: qua semet miseraretur. Circūdati interim custodia qui simul discubuerant: nec nisi prouecta nocte emissi sunt: postq̄ pauorem eorum & mensæ exitium opperientiū & imaginatus & irridens Nero: satis supplicii luisse ait pro epulis cōsularibus. Exin Mannio & Lucani cædem imperat. Is profluente sanguine, vbi frigescere pedes manusq; & paulatim ab extremis cedere spiritū: feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit: recordatus carmen a se compositū quo vulneratū militē per eiusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat: Versus ipsos rettulit: eaq; illi suprema vox fuit. Senetio post hac & Quintilianus, & Sceuinus, nō ex priore vitæ mollitia: mox reliqui coniuratorum periere: nullo facto dicto ue memorando. Sed compleri interim vrbs funeribus: Capitolium victimis. alius filio: fratre alius: aut propinquo: aut amico interfectis: agere grates deis: ornare lauru domum: genua ipsius aduolui. & dextram osculis fatigare. Atq; ille gaudium id credens: Antonii Natalis & Ceruarii Proculi festinata inditia impunitate remuneratur. Milichus pręmiis ditatus: cōseruatoris sibi nomen græco eius rei vocabulo assumpsit. E tribunis Grauius Siluanus quāuis absolutus: sua manu cecidit. Statius Proximus veniam quā ab Imperatore acceperat: vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pōpeius: Cornelius: Martialis: Flauius Nepos. Statius Domitius: quasi principem non quidem odissent: sed tamen extimarentur. Nouio Prisco per amicitiam Senecæ: & Glitio Gallo atq; Annio Pollioni infamatis magisq̄ cōuictis, data exilia. Priscum Antonia Flacilla coniunx comitata est. Gallum Egnatia Maximilla: magnis primum & integris opibus: post ademptis: quæ vtraq; gloriam eius auxere. Pellitur & Rufrius Crispinus occasione coniurationis: sed Neroni inuisus, q̄ Poppęam quondam matrimonio tenuerat. Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Virginius studia iuuenum eloquentia: Musonius pręceptis sapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto: Iulio Agrippę: Blitio Catullino: Pretonio Prisco: Iulio Altino: velut in agmen & numerum: Ægęi maris insulæ permittūtur. At Cadicia vxor Sceuini: & Cesenius maximus Italia prohibentur: reos fuisse se, tantum pœna experti. Atilia mater Annei Lucani sine absolutione in supplicio dissimulata. Quibus perpetratis Nero: & contione militum habita: bina nummū millia viritim manipularibus diuisit. addiditq; sine pretio frumentum: quo ante ex modo annonæ vtebantur. Tum quasi gesta bello expositurus vocat Senatū. & triūphale decus Petronio Turpiano consulari. Cocceio Neruæ prętori

designato. Tigillino præfecto prętorii tribuit. Tigillinum & Neruam ita extollens: vt super triũphales in foro imagines: apud palatium quoq; effigies eorũ sisteret: dedit etiam consularia insignia Nymphidio. de quo quia nunc primũ oblatus est: pauca repetã. Nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus: quæ corpus decorum inter seruos libertosq; principum vulgauerat: ex. C. Cęsare se genitum ferebat: quoniam forte quadam habitu procerus & toruo vultu erat: siue. C. Cęsar scortorum quoq; cupiens, etiam matri eius illusit. Sed Nero vocato Senatu: oratione inter patres habita: edictum apud populum: & collata in libros indicia: confessionesq; damnatorum adiunxit. Et enim crebro vulgi rumore lacerabatur: tanq̃ viros & insontes ob inuidiam aut metum extinxisset. Cęterum cœptam: adultamq; & reuictam coniurationem neq; tunc dubitauere: quibus verũ noscendi cura erat: & fatentur qui post interitum Neronis in vrbem regressi sunt. At in Senatu cunctis vt cuiq; plurimum mœroris: in adulationem demissis: Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidũ: & pro sua incolumitate supplicem increpuit Salienus Clemens: hostem & parricidam vocans: donec consensu patrum deterritus est: ne publicis malis abuti ad occasionem priuati odii videretur. neu compositam, & obliteratam mansuetudinem principis nouam ad sęuitiam retraheret. Tũ decreta dona & grates deis decernuntur. propriusq; honos Soli: cui est vetus ædes apud circũ: in quo facinus parabatur: qui occulta coniurationis numine retexisset. Vtq; circensium Cerealium ludicrum pluribus equorũ cursibus celebraretur. Mensisq; Aprilis Neronis cognomentum acciperet. Templum Saluti extrueretur: eo loci ex quo Sceuinus ferrũ prompserat. Ipse eum pugionem apud Capitolium sacrauit: inscripsitq;. Ioui Vindici. In pręsens haud animaduersum: post arma Iulii Vindicis ad auspicium & pręsagium futurę vltionis trahebatur. Reperio in cõmentariis Senatus Cerialem Anicium cõsulem designatum: pro sententia dixisse: vt templum diuo Neroni q̃ maturrime publica pecunia poneretur. quod quidem ille decernebat: tanq̃ mortale fastigium egresso: & venerationem item hominum merito. quod ad omina olim sui exitus verteretur. Nam deum honor principi non ante habetur: q̃ agere inter homines desierit.

FINIT LIBER XV.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTO- RIARVM LIBER XVI.

I LLVSIT DEHINC NERONI fortuna per vanitatem ipsius: ex promisso Cesellii Bassi: qui origine pœnus: mente turbida: nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit. Vectusq; Romam principis aditum emercatus: expromit repertum in agro suo specum altitudine immensa: quo magna vis auri contineretur: nõ in formam pecuniæ: sed rudi & antiquo põdere. Lateres quippe prægraues iacere: astantibus parte alia columnis: quæ per tantum æui occulta: augendis præsentibus bonis latuerint. Cæterũ vt cõiectura demonstrat: Didonem Phœnissam Tyro profugam: condita Carthagine: illas opes abdidisse: ne nouus populus nimia pecunia lasciuiret: aut reges Numidarum & alias infensi: cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero nõ auctoris: nõ ipsius negotii fide satis spectata: nec missis visoribus per quos nosceret: an vera afferrentur: auget vltro rumorem, mittitq; qui velut partã prædam aduehérent. Dantur triremes & delectum nauigium iuuãdæ festinationi. nec aliud p illos dies populus plus credulitate prodentis diuersa fama tulerat. Ac forte quinquennale Ludicrum secundo lustro celebrabatur ab aratoribus, oratoribusq; præcipua materia in laudem principis assumpta est. Non enim solitas tantum fruges: nec confusum metallis aurum gigni: sed noua vbertate prouenire terræ & obuias opes deferre deos. Quæq; alia sũma facundia: nec minore adulatione seruilia fingebant: securi de facilitate credentis. Gliscebat interim luxuria spe inani: consumebanturq; veteres opes: quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur: & diuitiarum expectatio inter causas paupertatis publicæ erat. Nam Bassus effosso agro suo, latisq; circũ aruis: dum hunc vel illum locum promissi specus adseuerat: sequunturq; non modo milites: sed populus agrestium efficiendo operi assumptus: tandé posita vecordia: non falsa ante somnia sua: seq; tunc primum elusum admirans: pudorem & metum morte voluntaria effugit. Quidam vinctũ ac mox dimissum tradidere ademptis bonis in locum regiæ gazæ. Interea Senatus propinquo iã lustrali certamine: vt dedecus auerteret: offert Impe-

ratori victoriam cantus. adiicit facundiæ coronam: qua ludicra deformitas velaret. Sed Nero nihil ambitu nec potestate Senatus opus esse dictitans: se æquum aduersus æmulos: & religione iudicum meritam laudem assecuturum: Primo carmen in scena recitat. mox flagitante vulgo: vt omnia studia sua publicaret (hæc enim verba dixere) ingreditur Theatrum: cunctis citharæ legibus obtemperans: ne fessus resideret: ne sudorem: nisi ea quā indutui gerebat, veste detergeret: Vt nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremo flexus genu: & cœtum illum manu veneratus sententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidem verbis histrionum quoque gestus iuuare solita personabat certis modis, plausuque composito. Crederes lætari. ac fortasse lætabantur per iniuriam publici flagitii. Sed qui remotis e municipiis seueramque adhuc, & antiqui moris retinentes Italiam: quique per longas prouincias lasciuię inexperti officio legationum aut priuata vtilitate aduenerant. neque aspectum illum tolerare neque labore inhonesto sufficere cum manibus nesciis fatiscerent turbarent gnaros: ac sæpe a militibus verberarentur: qui per cuneos stabāt: ne quod temporis momentum impari clamore: aut silentio segni præteriret. Constitit plerosque equitum dum per angustias aditus: & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemque sedilibus cōtinuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, si spectaculo defuissent: multis palam & pluribus occultis: vt nomina ac vultus, alacritatem, tristitiámque coeuntium scrutarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia: aduersus illustres dissimulatum ad præsens: & mox redditū odiū. Ferebantque Vespasianum tanq̄ somno conniueret: a Phœbo liberto increpitum: ægreque meliorum precibus obtectum: Mox imminentem perniciem maiore fato effugisse. Post finem ludicri Poppęa mortem obiit: fortuita mariti iracundia: a quo grauida ictu calcis afflicta est. Neque enim venenum crediderim: quāuis quidam scriptores tradant, odio magisq̄ ex fide. Quippe liberorum cupiens & amori vxoris obnoxius erat. Corpus nō igni abolitum: vt Romanus mos: sed regum externorum consuetudine: differtum odoribus conditur. tumuloque Iuliorum infertur. Ductæ tamen publice exequię. laudauitque ipse apud rostra formam eius: & q̄ diuinæ infantis parens fuisset. aliaque fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppeæ vt palam tristem: ita recordantibus lętam ob impudicitiā eius sæuitiamque: noua insuper inuidia Nero compleuit, prohibendo C. Cassium officio exequiarum: quod

primum

primum indicium mali: neq; in longum dilatum est. Sed Sylla-
nus additur nullo crimine nisi q Cassius opibus vetustis: & grauí
tate morum: Syllanus claritudine generis: & modesta iuuenta prę
cellebant. Igitur missa ad Senatum oratione: remouédos a Rep.
vtrosq; disseruit. Obiectauitq; Cassio q inter imagines maiorum
etiam.C. Cassii effigiem coluisset: ita inscriptam. Duci partiũ.
Quippe semina belli ciuilis: & defectionem a domo Cęsarũ quę-
sitam. Ac vt memoria tantum infensi nominis ad discordias vte-
retur: assumpsisse.L.Syllanum iuuenem genere nobilem: animo
promptum quem nouis rebus ostentaret. Ipsum dehinc Syllanũ
increpuit iisdem quibus patruum eius Torquatum: tanq̃ dispone-
ret iam Imperii curas: præficeretq; rationibus & libellis & episto-
lis liberros. Inania simul & falsa. Nam Syllanus intentior metu:
& exitio patrui: ad pręcauendum exterritus erat. Inducit posthac
vocabulo indicum: qui in Lepidam Cassii vxorem Syllani ami-
tam: incestum cum fratris filio & diros sacrorum ritus confinge-
rent. Trahebantur vt conscii Vulcatius Tullinus: ac Marcellus
Cornellius Senatores: & Calphurnius Fabatus eques Romanus:
qui appellato principe instantem damnationem frustrati: mox
Neronem circa summa scelera distentum: quasi minores euasere.
Tunc Senatus consulto Cassio & Syllano exilia decernuntur. de
Lepida Cæsar statueret. Deportatusq; in insulam Sardiniam Cas-
sius. & Senatus ius expectabatur. Syllanus tanq̃ Naxum deuehe-
retur Hostia amotus: post municipio Apuliæ cui nomen Barium
est, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans: a cen
turione ad cædem misso corripitur. Suadentiq; venas abrumperet:
animum quidem morti destinatum ait: sed non permittere per-
cussori gloriam ministerii. At centurio quáuis inermem prępuali-
dum tamen & iræ q̃ timori propiorem cernens: premi a militibus
iubet. Nec omisit Syllanus obniti: & intendere ictus quãtum ma
nibus nudis valebat: donec a centurione vulneribus aduersis tanq̃
in pugna caderet. Haud minus prompte .L.Vetus: socrusq; eius
Sextia & Pollutia filia necem subiere: Inuisi principi tanq̃ viuen-
do exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautũ generum Lu-
cii Veteris. Sed initium detegendæ sæuitiæ prębuit interuersis pa-
troni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus: asci
to Claudio Demiano: quem ob flagitia vinctum a Vetere Asiæ
proconsule exoluit Nero: in præmium accusationis. Quod vbi
cognitum reo: seq; & libertum pari sorte componi: Formianos
in agros digreditur. Illic eum milites occulta custodia circũdant.

Aderat filia ſuper ingruens periculum longo dolore atrox: ex quo percuſſores Plauti mariti ſui viderat. Cruentamq; ceruicem eius amplexa ſeruabat ſanguinem, & veſtes reſperſas. vidua implexa luctu continuo: nec vllis alimentis, niſi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur: egreſſus obſidens, audiret inſontem: neue conſulatus ſui quondam collegam dederet liberto: modo muliebri eiulatu: aliquando ſexum egreſſa, voce infenſa clamitabat: donec princeps immobilem ſe precibus & inuidiæ iuxta oſtendit. Ergo nunciat patri abiicere ſpem: & vti neceſſitate. Simul affertur parari cognitionem Senatus: & trucem ſententiam. Nec defuerunt qui monerent magna ex parte heredem Cęſarem nuncupare: atq; ita nepotibus de reliquo conſulere. quod aſpernatus: ne vitam proxime libertate actam nouiſſimo ſeruitio fœdaret: Largitur in ſeruos quantum aderat pecuniæ: & ſi qua aſportari poſſent: ſibi quemq; deducere: tris modo lectulos ad ſuprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo: eodem ferro abſcindunt venas. properiq; & ſingulis veſtibus ad verecundiam velati: balneis inferuntur. pater filiam: Auia neptem: illa vtroſq; intuens: & certatim precantes labenti animæ celerem exitum: vt relinquerent ſuos ſuperſtites & morituros. Seruauitq; ordinē fortuna: Ac ſenior prius: tum cui prima ætas extinguntur. Accuſati poſt ſepulturam. decretumq; vt more maiorum punirentur. Et Nero interceſſit: mortem ſine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adiiciebantur. P. Gallus eques Romanus, q; Fenio Rufo intimus: & Veteri non alienus fuerat: aqua atq; igni prohibitus eſt. liberto & accuſatori præmium operæ: locus in Theatro inter viatores tribunitios datur. Et menſis qui Aprilem eundemq; Neronem ſequebatur: Maius Claudii: Iunius Germanici vocabulis mutantur: teſtificante Cornelio Orfito qui id cenſuerat: ideo Iunium menſem tranſmiſſum: quia duo iam Torquati ob ſcelera interfecti: infauſtum nomen Iunii tum feciſſent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dii tempeſtatibus & morbis inſigniuere: Vaſtata Campania turbine ventorum: qui villas, arbuſta, fruges paſſim diſiecit. pertulitq; violentiam ad mœnia vrbis: in qua omne mortalium genus vis peſtilentiæ depopulabatur: nulla cœli intemperie quę occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis: itinera funeribus complebantur. Non ſexus: non ætas periculo vacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim extingui: inter coniugum & liberorum lamenta: qui dum aſſident, dum deflent: ſæpe eodem

rogo

rogo cremabantur. Equitum Senatorumq; interitus quãuis pro- miscui: minus flebiles erant: tanq̃ cõmuni mortalitate sæuitiam principis præuenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbo- nensem Africamq; & Asiam habiti sunt. supplendis Illyrici legio- nibus: ex quibus ætate aut valitudine fessi, sacramento solueban- tur. Cladem Lugdunensem Quadragies Sestertio solatus est prin- ceps: vt amissa vrbi reponerent: quã pecuniã Lugdunenses ante obtulerant turbidis casibus. C. Suetonio. L. Telesino consulibus Antistius Sosianus factitatis in Neronem carminibus probrosis: exilio, vt dixi, mulctatus: postq̃ id honoris indicibus tanq̃ prom- ptum ad cædes principem accepit: inquietus animo: & occasio- num haud segnis: Parmenẽ eiusdẽ loci exulem: & Chaldæorũ ar- te famosum: eoq; multorũ amicitiis innixũ similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nuncios & consolationes non fru- stra ratus: Simulq; annuam pecuniã a P. Anteio ministrari cogno- scit: neq; nescium habebat Anteium caritate Agrippinæ inuisum Neroni opesq; eius præcipuas ad eliciendã cupidinẽ: eãq; causam multis exitio esse. Igitur interceptis Antei litteris: furatus etiã libel- los quibus dies genitalis eius & euentura secretis Parmenis occulta bant: simul repertis quæ de ortu vitaq; Ostorii Scapulæ cõposita erant. Scribit ad principem magna se & quæ incolumitati eius cõ ducerent allaturũ, si breuem exilii veniam impetrauisset. quippe Anteium & Ostoriũ iminere rebus: & sua Cæsarisq; fata scrutari. Exin missæ Lyburnicæ. aduehiturq; ꝓpere Sosianus. Ac vulgato eius indicio inter dãnatos magisq̃ inter reos Anteius Ostoriusq; habebant: adeo vt testamentũ Antei nemo obsignaret: nisi Tigil- linus auctor extitisset: monitus prius Anteius ne supremas tabulas moraretur. Atq; ille hausto veneno: tarditatem eius perosus: in- tercisis venis: mortẽ approperauit. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurũ id temporis erat: eo missus centurio, qui cædẽ eius maturaret. Causa festinandi ex eo oriebat: ꝙ Ostorius mul- ta militari fama: & ciuicam coronam apud Britanniam meritus: ingenti corporis robore armorumq; scientia: metum Neroni fece- rat: ne inuaderet pauidum semper: & reperta nuper coniuratione: magis exterritum. Igitur centurio vbi effugia villæ clausit: iussa Imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem sæpe aduersum ho- stes spectatam in se vertit. Et quia venæ quanq̃ interruptæ parum sanguinis effundebant: hactenus manu serui vsus: vt immotum pugionem extolleret: adpressit dextram eius iuguloq; occurrit. Etiam si bella externa, & obitas pro Rep. mortes tanta casuum si-

militudine memorarem : meq; ipsum satietas cępisset : aliorumq; tedium expectarem : quãuis honestos ciuium exitus : tristes tamen & continuos aspernantium. At nunc patientia seruilis : tantumq; sanguinis domi perditum : fatigant animum & mœstitia restringunt. Neq; aliã defensionem ab iis quibus ista noscenf exegerim : q̃ ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit. quã non vt in cladibus exercituum: aut captiuitate vrbium semel editam transire licet. Detur hoc illustrium virorum posteritati vt quo modo exequiis : ac promiscua sepulchra separantur : ita in traditione supremorum accipiant habeantq; propriã memoriam. Paucos quippe intra dies eodem agmine Anneius Mella : Cerialis Anitius: Rufus Crispinus : ac Petronius cecidere Mella & Crispinus equites Romani dignitate Senatoria. Nam hic quondam præfectus prætorii : & consularibus insignibus donatus : ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus : accepto iussæ mortis nuncio semet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus : petitione honorum abstinuerat : per ambitionem præposteram, vt eques Romanus : consularibus potentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat : per procurationes administrandis principis negociis. Idẽ Anneum Lucanum genuerat grande adiumentum claritudinis. quo interfecto : dum rem familiarem eius acriter requirit : accusatorem conciuit Fabium Romanum : ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumq; cõiurationis scientia fingitur assimulatis Lucani litteris : quas inspectas Nero, ferri ad eum iussit : opibus eius inhians. At Mella (quæ tum promptissima mortis via) exoluit venas : scriptis codicillis : quibus grandem pecuniam in Tigillinum : generumq; eius Cossutianum Capitonem erogabat : quo cætera manerent. Additur codicillis: tanq̃ de iniquitate exitii querens : ita scripsisse : se quidem mori nullis supplicii causis : Rufium autem Crispinum & Anitium Cerialem vita frui : infensos principi : quæ composita credebantur de Crispino quia interfectus erat : de Ceriale vt interficeretur. Neq; enim multo pòst vim sibi attulit : minore q̃ cæteri miseratione : quia proditam. C. Cęsari coniurationẽ ab eo meminerant. De. C. Petronio pauca supra repetenda sunt. Nam illi dies per somnũ: nox officiis & oblectamentis vitæ transigebatur. Vtq; alios industria : ita hunc ignauia ad famam protulerat. habebaturq; non ganeo & profligator : vt pleriq; sua haurientium : sed erudito luxu. Ac dicta factaq; eius quanto solutiora : & quandam sui negligentiam

præferentia:

præferentia ı tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ & mox consul ingentem se ac parem negotiis ostendit. dein reuolutus ad vitia seu vitiorum imitationem ı inter paucos familiarium Neroni assumptus est ı elegantiæ arbiter: dum nihil amœnum ı & molle affluentia putat: nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigillini ı quasi aduersus æmulum & scientia voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis cui cæteræ libidines cædebant ı aggreditur. Amicitiam Sceuini Petronio obiectans ı corrupto ad indicium seruo: ademptaq; defensione ı & maiore parte familiæ in vincla rapta. Forte illis diebus Campaniam petiuerat Cęsar & Cumas vsq; progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltra timoris aut spei moras: neq; tamen pręceps vitam expulit: Sed incisas venas vt libitum obligatas: aperire rursum: & alloqui amicos ı non per seria ı aut quibus constantiam gloriæ peteret. Audiebatq; referentes, nihil de immortalitate animę, & sapientium placitis: sed leuia carmina & faciles versus. Seruorum alios largitione ı quosdam verberibus affecit. Iniit & vias: somno indulsit: vt quasi coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod pleriq; pereuntium) Neronem aut Tigillinum ı aut quem alium potentiū adulatus est: Sed flagitia principis sub nominibus exoletorum: fœminarumq; & nouitate cuiusq; stupri perscripsit: atq; obsignata misit Neroni: fregitq; annulum ı ne mox vsui esset ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quo nam modo noctiū suarū ingenia notescerent: offertur Silia matrimonio Senatoris ı haud ignota ı & ipsi ad omnem libidinem adscita ı ac Petronio perq̄ familiaris: agitur in exiliū tanq̄ non siluisset quæ viderat, pertuleratq; proprio odio. At Numicium Termum prætura functum Tigillini simultatibus dedidit ı quia libertus Termi quædam de Tigillino criminose detulerat ı quæ cruciatibus tormentorum ı ipse patronus eius nece immerita lueret. Trucidatis tot insignibus viris ad postremū Nero virtutem ipsam excindere concupiuit. Interfecto Barea Sorano & Thrasea Pęto: olim vtrisq; infensus & accedentibus causis in Thraseam q; Senatu egressus est ı cum de Agrippina referetur, vt memoraui. q; q; Iuuenalium ludicro parum expectabilem operam præbuerat. eaq; offensio altius penetrabat: quia idem Thrasea Pataui vnde ortus erat: ludis cesticis a Troiano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoq; quo pętor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortē damnabatur: mitiora censuit, obtinuitq; ı & cum diuini honores Poppeæ decer/

nuntur, sponte absens : funeri non interfuit : quæ obliterari non si/
nebat Capito Cossutianus: præter animum ad flagitia præcipitem,
inimicus Thraseæ: q̃ auctoritate eius concidisset iuuantis Cilicum
legatos : dum Capitonem repetundarum interrogant. quin & illa
obiectabat. principio anni vitare Thraseam sollẽne iusiurandum.
Nũcupationibus votorum non adesse : quãuis Quindecimuirali
sacerdotio præditum : Nunquã pro salute principis: aut cælesti vo/
ce immolauisse assiduum olim & indefessum : qui vulgaribus
quoq; patrum consultis semet fautorem aut aduersarium osten/
deret triennio non introiisse curiam : Nuperrimeq; cum ad coer/
cendos Syllanum.& Veterem certatim concurreretur : priuatis po
tius clientium negotiis vacauisse: secessionem iam id & partes : &,
si idem multi audeant : bellum esse. Vt quondam.C. Cæsarem
inquit &.M.Catonem : ita nunc te Nero & Thraseam auida di/
scordiarum ciuitas loquitur : & habet sectatores vel potius satelli/
tes : qui nondum contumaciam sententiarum : sed habitum vul/
tumq; eius sectantur : rigidi & tristes, qui tibi lasciuiam expro/
brent. Huic vni incolumitas tua sine arte : sine honore prosperas
principis res spernit. etiam ne luctibus & doloribus non satiatur ?
Eiusdem animi est, Poppæam diuam non credere : cuius in acta
diui Augusti & diui Iulii non iurare. Spernit religiones : abrogat
leges : diurna Populi Romani per prouincias, per exercitus accu
ratius leguntur : vt noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut tran/
seamus ad illa instituta si potiora sunt : aut noua cupientibus au/
feraſ dux & auctor. Ista secta Tuberones & Fauonios veteri quoq;
Reipub. ingrata nomina genuit. Vt Imperium euertant : liber/
tatem præferunt : si peruerterint : ipsam aggrediẽtur. Frustra Cas/
sium amouisti : si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus
es. Deniq; nihil ipse de Thrasea scripseris : disceptatorem Sena/
tum nobis relinquere. Extollit ira promptum Cossutiani ani/
mum Nero : Adiicitq; Marcellum Eprium acri eloquentia. At
Bream Soranum iam sibi Torius Sabinus eques Romanus po/
poscerat reum ex proconsulatu Asiæ : In qua offensiones principis
auxit, iustitia atq; industria. Et quia portui Ephesiorum aperien/
do curam insumpserat. Vimq; ciuitatis pergamenæ prohibentis
Atratum Cæsaris libertum statuas & picturas auehere : multam
omiserat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti & ambitio conci/
liandæ prouinciæ ad spes nouas : Tempus damnationi delectum
quo Tyridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat. Vt ad
externa rumoribus intestinũ scelus obscuraref. An vt magnitudi/
nem

nem Imperatoriam cæde illuſtrium virorum quaſi regio facinore
oſtentaret? Igitur omni ciuitate ad excipiendum principem: ſpe/
ctandumq; regem effuſa: Thraſea occurſu prohibitus: non dimi/
ſit animum: Sed codicillos ad Neronem cõpoſuit: requirẽs obie/
cta: & expurgaturũ aſſeuerans: ſi notitiam criminũ & copiam di/
luendi habuiſſet. Eos codicillos Nero properanter accepit. Sæpe
exterritum Thraſeam ſenſiſſe per quæ claritudinem principis extol
leret: ſuamq; famam dehoneſtaret, quo dubie non venit. Vultũq;
& ſpiritus & libertatem inſontis vltro extimuit. Vocari patres iuſ/
ſit. Tum Thraſea inter proximos conſultauit: tentaret ne defenſio
nem: an ſperneret. Diuerſa conſilia afferebãtur. quibus intrari cu/
riam placebat: ſecuros eſſe de cõſtãtia eius dixerunt, nihil dicturũ,
niſi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos ſupremis ſuis ſecretũ
otium dare. Aſpiceret populus virũ morti obuium. audiret Sena
tus voces quaſi ex quodam numine ſupra humanas. Poſſe ipſo mi
raculo etiã Neronem permoueri. Sin crudelitati inſiſteret: diſtin/
gui certe apud poſteros memoriã honeſti exitus ab ignauia per ſi/
lentium pereuntium. Contra qui opperiendum domi cenſebant:
de ipſo Thraſea eadem: ſed ludibria & cõtumelias imminere: ſub/
traheret aures conuitiis & probris. Nõ ſolũ Coſſutianũ aut Epriũ
ad ſcelus promptos: ſupereſſe qui forſitan manus ictuſq; per ima/
nitatem Auguſtĩ etiã bonos metu ſequi. Detraheret potius Senatui
quem perornauiſſet infamiã tanti flagitii & relinqueret incertũ:
Quid viſo Thraſea reo decreturi patres fuerint, vt Neronẽ flagitio
rũ pudor caperet? Irrita ſpe agitari. multoq; magis timendũ in
coniugem: in familiã: in cætera pignora eius ſæuiret. Proinde in/
temeratus, impollutus: quorũ veſtigiis & ſtudiis vitã duxerit: eorũ
gloria peteret finem. Aderat conſilio Ruſticus Arulenus flagrans
iuuenis: & cupidine laudis offerebat ſe interceſſurũ Senatus cõſul/
to. Nã plebis tr. erat. Cohibuit ſpiritus eius Thraſea: ne vana &
reo nõ ꝓfutura, interceſſori exitioſa inciperet. Sibi actam ætatẽ: &
tot per annos cõtinuũ vitæ ordinẽ nõ deſerendũ. Illi initiũ magi/
ſtratuũ & integra quę ſuperſint, multũ ante ſecũ expenderet: quod
tali tempore capeſſendę Reip. iter ingrederet. Cæterũ ipſe an ve/
nire in Senatum deceret, meditationi ſuæ reliquit. At poſtera luce
duę pt̃orię cohortes armatę tẽplũ genitricis Veneris inſedere. Adi/
tum Senatus globus togatorũ obſederat nõ occultis gladiis. diſper
ſiq; per fora ac baſilicas cunei militares. inter quorum aſpectus &
minas ingreſſi curiam Senatores. Et oratio principis per quęſtorẽ
eius audita eſt. nemine nominatim cõpellato patres arguebat: q;

publica munia desererent: eorũq; exemplo equites Ro. ad segni/tiam verterent. Et enim quid mirũ e longinquis ꝓuinciis adueni/ri: cũ pleriq; adepti consulatũ & sacerdotia: hortorũ potius amœ/nitati inseruirent? quod velut telũ arripuere accusatores. Et initiũ faciẽte Cossutiano: maiore vi Marcellus sũmã Reip. agi clamita/bat: cõtumacia inferiorũ, lenitatẽ imperitãtis diminui. Nimiũ mi tes ad eam diẽ patres qui Thraseã desciscẽtẽ: qui generũ eius Hel/uidiũ Priscũ in iisdẽ furoribus simul Ragoniũ Agrippinũ paterni in principes odii heredẽ: & Curtiũ Montanũ detestanda carmina factitantẽ: eludere impune finerent. Requirere se in Senatu cõsu/larem: in votis sacerdotẽ: in iureiurãdo ciuẽ: nisi cõtra instituta & cerimonias maiorũ ꝓditorem palã: & hostem Thrasea induisset: Deniq; agere Senatorẽ: & principis obtrectatores ꝓtegere solitus, veniret: censeret quid corrigi: aut mutari vellet. facilius per la/turos singula increpantẽ: q̃ nũc silentiũ perferrent omnia damnã/tis. Pacem illi per orbem terrę: an victorias sine damno exercituũ displicere? ne hominem bonis publicis mœstũ: & qui fora, Thea tra, templa ꝓ solitudine haberet: qui minitaret exiliũ suum, ambi tionis prauæ compotem facerent. Non illi consulta hæc: nõ ma/gistratus: aut Romanã vrbem videri. Abrumperet vitam ab ea ciuitate cuius caritatem olim: nunc & aspectum exuisset. Cũ per hæc atq; talia Marcellus inueheretur toruus & minax voce, vultu, oculis ardesceret: nõ illa nota & celebritate periculorum sueta iam Senatus mœstitia: sed nouus & altior pauor: manus & tela militũ cernentibus: simul ipsius Thraseæ venerabilis species obuersaba/tur. & erant qui Heluidium quoq; miserarentur: innoxiæ affini/tatis pœnas daturum. Quid Agrippino obiectũ: nisi tristem pa/tris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberii sæuitia cõ cidisset. Enim uero Montanum probe viuentem: neq; famosi car/minis quia protulerit ingeniũ extorrem agi. Atq; interim Torius Sabinus Sorani accusator ingreditur: orditurq; de amicitia Rube/lii Plauti: ꝙq; proconsul Asiæ Soranus pro claritate sibi potius ac/commodatum: q̃ ex vtilitate communi egisset: alendo seditiones ciuitatum. Vetera hæc: Sed recens discrimini patris filiam con/nectebat: ꝙ pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sane pie/tate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga paren/tem, simul imprudentia ætatis: non tamen aliud consultauerat: q̃ de incolumitate domus: & an placabilis Nero: an cognitio Se/natus nihil atrox afferret. Igitur accita est in Senatum. steteruntq; diuersi ante tribunal consulũ: grandis æuo parens: cõtra filia intra

vicesimum

vicesimum ętatis annum nuper marito Annio Pollione in exilium pulso: viduata desolataq́: ac ne patrem quidē intuens: cuius onerasse pericula videbatur. Tum interrogante accusatore: an cultus dotales: an detractum ceruici monile venundedisset: quo pecuniā faciendis magicis sacris cōtraheret: primum strata humi: longoq́ fletu & silentio: post, altaria & aram cōplexa: Nullos inquit impios deos: nullas deuotiones: nec aliud infelicibus precibus inuocaui: q̃ vt hunc optimum patrem tu Cęsar & vos patres seruaretis incolumen. Sic gēmas & vestes & dignitatis insignia dedi: quomodo si sanguinem & vitam poposcissent. Viderint isti antehac mihi ignoti quo nomine sint: quas artes exerceant: Nulla mihi principis mentio: nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater: & si crimen est, sola deliqui. Loquentis adhuc verba excipit Soranus proclamatq́ non illam in prouinciam secum profectam: non Plauto per ętatem nosci potuisse: non criminibus mariti cōnexam: nimię tantum pietatis ream, separarent a se quācunq́ sorté subiret. Simul in amplexus occurrentis filię ruebat: nisi interiecti lictores vtrisq́ obstitissent. Mox datus testibus locus. & quantū nunc sęuicia accusationis pmouerat: tātum irę. P. Egnatius testis cōciuit. Cliens hic Sorani: & tūc emptus ad opprimendū amicū auctoritatem stoicę sectę preferebat: habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti & exerciti: cęterū animo perfidiosus: & subdolus auaritiā ac libidinē occultans. Quę postq̃ pecunia reclusa sunt: dedit exemplum prçcauendi: quomodo fraudibus inuolutos: aut flagitiis cōmaculatos: sic specie bonarum artium falsos & amicitię fallaces. Idem tamē dies & honestum exēplū tulit Cassii Asclepiodoci: qui magnitudine opū pręcipuus inter Bithynos: quo obsequio florentē Soranum celebrauerat: labentē non deseruit. Exutusq́ omnibus fortunis: & in exiliū actus: ęquitate deū erga bona malaq́ documenta. Thrasęę Soranoq́ & Seruilię datur mortis arbitriū. Heluidius & Paconius Italia depelluntur. Montanus patri cōcessus est: prędicto ne in Rep. haberetur Accusatoribus Eprio & Cossutiano quinquagies sestertiū singulis: Ostorio duodecies & quęstoria insignia tribuuntur. Tum ad Thraseam in hortis agēté quęstor consulis missus: vesperascente iam die: Illustrium virorū fœminarūq́ cœtus frequētes egerat: maxime intentus Demetrio cynicę institutionis doctori. cum quo vt coniectare erat: intentione vultus & auditus: si qua clarius proloquebant̃ de natura animę & dissociatione spiritus: corporisq́ inquirebat: donec aduenit Domitius Cęcilianus ex intimis amicis. & ei quid Senatus cēsuisset

exposuit. Igitur flentes queritantesq; qui aderant : facessere propere Thrasea : neu pericula sua miscere cum sorte dānati hortatur. Arriamq; tentantem mariti suprema : & exemplū Arrię matris sequi monet retinere vitam : filięq; cōmuni subsidium vnicum non adimere. Tum progressus in porticum : illic a quęstore reperitur : lętitię propior, quia Heluidium generum suum Italia tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc senatuscōsulto : Heluidiū & Demetriū in cubiculū inducit. Porrectis vtriusq; brachii venis : postquā cruorem effudit : humum super spargens : propius vocato quęstore : libemus inquit Ioui liberatori. Specta iuuenis : & omen quod dii prohibeant : cęterum in ea tēpora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis. Post lentitudine exitus graues cruciatus afferente : obuersis in Demetrium.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER XVII.

I NITIVM MIHI OPERIS SER. Galba iterum. T. Iunius Consules erunt. Nam post cōditam vrbem. DCC. & . XX. prioris ęui annos multi auctores rettulerunt : dum res Populi Ro. memorabantur : pari eloquentia ac libertate. Postq̄ bellatū apud Actium atq; omnē potestatem ad vnum conferrri pacis interfuit : magna illa ingenia cessere. Simul veritas pluribus modis infracta : primum inscitia Reip. vt alienę : mox libidine assentandi : aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis inter infensos vel obnoxios. Sed ambitioni scriptoris facile aduerseris. obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimē seruitutis : malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba Otho Vitellius nec beneficio nec iniuria cogniti. Dignitatem nostram a Vespasiano inchoatam : a Tito auctam : a Domitiano longius prouectam non abnuerim. Sed incorruptam fidem professis nec amore quisq̄ : & sine odio dicendus est. q; si vita suppediret : principatū diui Neruę & Imperium Traiani : vberiorē securioreq; materiam senectuti seposui : rara temporum felicitate : vbi sentire

quæ

quę velis: & quæ sentias dicere licet. Opus aggredior plenum variis casibus, atrox prœliis, discors seditionibus, in ipsa etiam pace sæuum. Quattuor principes ferro interrempti: tria bella ciuilia: plura externa: ac plerūq; permixta. prosperę in Oriente: aduersę in Occidente res. Turbatum illyricum: Galliæ nutantes: perdomita Britannia: & statim missa cohorte in Roxolanos Sarmatarū ac Sueuorum gentes. nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota etiam prope Parthorū arma falsi Neronis ludibrio. Iam vero Italia nouis cladibus: vel post longam sęculorum seriem repetitis: afflicta, haustę aut obrutę vrbes. Fœcundissima Campanię ora: & vrbs incendiis vastata. cōsumptis antiquissimis delubris: ipso Capitolio ciuium manibus incēso i pollutę cerimonię. magna adulteria: plenū exiliis mare. Infecti cędibus scopuli. Atrocius in vrbe sęuitum: nobilitas: opes: omissi gestiq; honores pro crimine: & ob virtutes certissimum exitium. Nec minus pręmia delatorum inuisa q̄ scelera: cum alii sacerdotia & consulatus vt spolia adepti procurationes alii & interiorem potentiam agerent: Verterent cuncta odio & terrore: corrupti in dominos serui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus per amicos oppressi. Non tamen adeo virtutum sterile sęculum: vt nō & bona exempla prodiderit. Comitatę profugos liberos matres: secutę maritos in exilia coniuges. propinqui audientes: constantes generi. Contumax etiam aduersus tormenta seruorum fides supremę clarorum virorum necessitates. Ipsa necessitas fortiter tolerata: & laudatis antiquorū mortibus pares exitus. Pręter multiplices rerū humanarū casus: cęlo terraq; prodigia: & fulminum monitus: & futurorū pręsagia lęta, tristia, ambigua, manifesta. Nec.n.vnq̄ atrocioribus Populi Ro. cladibus, magis vetustis indiciis approbatum est, non esse curę deis securitatem nostram: esse vltionem. Cęterum antequam destinata componam: repetendum videtur: qualis status vrbis: quæ mens exercituū: quis habitus prouinciarū. quid in toto terrarū orbe validū: quid ęgrū fuerit. vt nō modo casus euentusq; rerū: qui plerūq; fortuiti sunt: sed ratio ēt causęq; noscātur. Finis Neronis vt lętus primo gaudentiū impetu fuerat: ita varios motus animorū, nō modo in vrbe apud patres: aut populū aut vrbanū militē: sed omnes legiones ducesq; cōciuerat, euulgato Imperii arcano: posse principē alibi quā Romę fieri. Sed patres lęti vsurpata statim libertate: licentius vt erga principē nouū & absentē: Primores equitū proximi gaudio patrū. pars Populi integra: & magnis domibus annexa: clientes libertiq; dānatorum & exultū in spem erecti. Plebs

sordida & circo ac theatris sueta : simul deterrimi seruorũ : aut qui adesis bonis : per dedecus Neronis alebantur : Mœsti & rumorum auidi. Miles vrbanus longo Cęsarum sacramento imbutus : & ad destituendum Neronem arte magis & impulsu : q̃ suo ingenio tra/ductus : postq̃ neq; dari donatiuũ sub nomine Galbę promissum : neq; magnis meritis ac pręmiis eundẽ in pace qui in bello locũ.pręuentãq; gratiam intelligit apud principẽ a legionibus factũ : pronus ad nouas res : scelere insuper Nymphidii Sabini pręfecti Imperium sibi molientis agitatur. & Nymphidius quidem in ipso conatu op/pressus : & q̃uis capite defectionis ablato : manebat pleris q; militũ cõscientia. Neq; deerant sermones : seniũ atq; auaritiam Galbę in/crepantiũ. laudata olim & militari fama celebrata seueritas eius an/gebat coaspernantes veterem disciplinam. Atq; ita. xiiii. annis a Nerone assuefactos : vt haud minus vitia principũ amarẽt : q̃ olim virtutes verebantur. Accessit Galbę vox pro Rep. honesta : Ipsi anceps : legi a se principem non emi. Nec. n. ad hanc formã cę/tera erant. Inualidum senẽ. T. Iunius & Cornelius laco : alter de/terrimus mortaliũ alter ignauissimus : odio flagitiorum oneratum contemptu inertię destruebant : Tardum Galbę iter & cruentũ : in terfectis Cicomo Varrone consule designato : & Petronio Turpi/liano consulari : Ille vt Nymphidii socius. hic vt dux Neronis : inauditi atq; indefensi tanq̃ innocentes petierant. Introitus in vrbẽ trucidatis tot milibus inermiũ militum, infaustus omine : atq; ipsis etiã qui occiderãt formidolosus. Inducta legione Hispana : rema/nente ea quã e classe Nero cõscripserat : plena vrbs exercitu insolito multi ad hęc innumeri e Germania ac Britãnia & illyrico : quos idẽ Nero electos pręmissosq; ad claustra Caspiarũ : & bellum quod in Albanos parabat : opprimẽdis Vindicis cœptis reuocauerat : ingẽs nouis rebus materia : vt non in vnũ aliquẽ prono fauore ita audenti parata. Forte congruerat vt Clodii Macri & Fontei Capitonis cę/des nunciarẽtur. Mactũ in Africa res haud dubie turbantẽ : Trebo/nius Garucianus procurator, iussu galbę : Capitonẽ in Germania, cũ simili a cœptaret Cornelius Aquiuus & Fabius Valens legati le/gionũ interfecerant anteq̃ iuberent. Fuere qui crederent Capitonẽ vt auaritia & libidine fœdũ ac maculosum ita cogitatione rerũ no/uatũ abstinuisse : sed a legatis bellũ suadentibus : postq̃ impellere nequiuerint : crimẽ ac dolũ vltro cõpositum : & Galbã mobilitate ingenii. an ne altius scrutaret : quoquo modo acta quia mutari nõ poterãt cõprobasse ? Cęterũ vtraq; cędes sinistre accepta : & inuiso semel principe : seu bene seu malefacta premũt. Iã afferebãt venalia

cuncta :

cuncta: prępotentes liberti. Seruorũ manus subitis auidę: & tanq̃ apud senẽ festinantes. Eadẽq; nouę aulę mala æq; grauia: non æq; excusata. Ipsa ętas Galbę & irrisui & fastidio erat: assuetis iuuentę Neronis: & Imperatores forma ac decore corporis (vt est mos vulgi) comparantibus. Et hic quidem Romę tanq̃ in tanta multitudine habitus animorũ fuit. E ꝓuinciis, Hispanię pręerat Cluuius Rufus: vir facundus: & pacis artibus bellis inexpertus. Gallię super memoriam Vindicis obligatę recenti dono Romanę ciuitatis: & in posterum tributi leuamento. Proximę tamen Romanis exercitibus Galliarũ ciuitates: nõ eodẽ honore habitę. Quędam ẽt finibus ademptis: pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebant. Germani exercitus quod periculosissimũ in tãtis viribus: solliciti & irati superbia recentis victorię & metu: tanq̃ alias partes fouissent: tarde a Nerone desciuerant. Nec statim pro Galba. Verginius an imperare voluisset dubium: delatum ei a milite Imperiũ cõueniebat. Fonteiũ capitonẽ occisum: ẽt qui queri nõ poterant: tamẽ indignabant. Dux deerat abducto Verginio p simulationem amicitię: quẽ nõ remitti: atq; ẽt reũ esse: tanquã suũ crimen accipiebãt. Superior exercitus legatũ Hordeoniũ Flaccũ spernebat: senecta ac debilitate pedũ inualidũ: sine cõstantia: sine auctoritate: ne quieto quidẽ milite regimẽ: adeo fruentes infirmitate retinentis vltro ẽt accẽdebant. Inferioris Germanię legiones diutius sine cõsulari fuere: donec missu Galbę Vitellius aderat: Censoris Vitellii ac ter cõsulis filius. Id satis videbatur. In Britãnico exercitu nihil irarũ. Nõ sane alię legiones p omnes ciuiliũ bellorũ motus innocentius egerunt seu quia ꝓcul: & Oceano diuisę: seu crebris expeditionibus doctę hostẽ potius odisse. Quies & Illirico: quanq̃ excitę a Nerone legiones: dũ in Italia cunctant, Verginiũ legationibus adissent. Sed longis spaciis discreti exercitus: quod saluberrimũ est ad cõtinendam militarẽ fidem: nec vitiis nec viribus miscebant. Oriẽs adhuc immotus: Syriã & quattuor legiones obtinębat Licinius Mutianus vir secundis aduersisq; iuxta famosus. insignes amicitias iuuenis ambitiose coluerat. Mox attritis opibus: lubrico statu: suspecta ẽt Claudii iracundia: in secretum Asię repositus: tam ꝓpe ab exule fuit: q̃ postea a principe. Luxuria: industria: comitate: arrogãtia: malis bonisq; artibus mixtus: nimię voluptates, cũ vacaret: quotiẽs expedierat, magnę virtutes. Palã laudares. secreta male audiebant. Sed apud subiectos: apud ꝓximos: apud collegas: variis illecebris potẽs. & cui expeditius fuerat tradere Imperium q̃ obtinere. Bellũ Iudaicũ Flauius Vespa/

sianus (ducē eū Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus Galbam votum aut animus. Quippe T. filium ad veneratione cultūq; eius miserat: vt suo loco memorabimus: occulta lege fati: & ostentis ac responsis destinatū Vespasiano liberisq; eius Imperiū post fortunā credidimus. Ægyptū copiasq; quibus coerceretur: iam inde a diuo Augusto: equites Romani obtinent loco regū. Ita visum expedire prouinciā aditu difficilē: annonę fœcundā: superstitione ac lasciuia discordem & mobilē: insciam legū: ignaram magistratuū domi retinere. Regebat tū Tiberius Alexander eiusdē nationis. Africa ac legiones in ea interfecto Clodio Macro: cōtentę qualicūq; principe, post experimentū domini minoris. Duę mauritanię: Rhetia: Noricū, Thracia: & quę alię ꝓcuratoribus cohibentur: vt cuiq; exercitui vicinę: ita in fauorē aut odiū contactu valentiorū agebantur. Inermes prouincię atq; ipsa in primis Italia cuicūq; seruitio exposita: in pręciū belli cessurę erāt. Hic fuit rerū Romanarū status: cum Ser. Galba iterū. Titus Iunius consules inchoauere annū sibi vltimū: Reip. prope supremū. Paucis post Kal. Ian. diebus Pompeii propinqui procuratoris e Belgica litterę afferuntur: superioris Germanię legiones rupta sacramenti reuerentia: Imperatorē alium flagitare: & Senatui ac Po. Ro. arbitriū eligendi permittere quo seditio mollius acciperetur. Maturauit ea res consiliū Galbę iam pridē de adoptione secū & cum proximis agitantis. Non sane crebrior tota ciuitate sermo p illos mēses fuerat: primū licentia ac libidine talia loquendi: dein fessa iam ętate Galbę. Paucis iudiciū aut Reip. amor. multi occulta spe: prout quis amicus vel cliēs: hunc vel illū ambitionis rumoribus destinabāt. Etiā in. T. Iunii odiū diuerterāt. qui in dies quāto potētior: eodē actu inuisior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorū cupiditates ipsa Galbę facilitas intendebat: cum apud infirmū & credulū: minore metu & maiore premio peccaret. Potentia principatus diuisa in. T. Iuniū cōsulem: & Cornelium Laconē pętorii pręfectum. Nec minor gratia Hycello Galbę liberto: quē annulis donatū equestri nomine Martianū vocitabant. Hi discordes & rebus minoribus sibi quisq; tendentes circa consiliū eligēdi successoris: in duas factiones scindebantur. Iunius pro. M. Othone: Laco atq; Hycellus cōsensu non tam vnum aliquē fouebant: q̄ alium. Neq; erat Galbę ignota Othonis, ac. T. Iunii amicitia ex rumoribus nihil silentio transmittentiū. quia Iunio vidua filia: cęlebs Otho: gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curā subisse: frustra a Nerone translatę

translatę. si apud Othonem relinqueretur: Nāq; Otho pueritiā in/incuriose: adolescentiā petulanter egerat: gratus Neroni ęmulatio/ne luxus. Eoq; iam Poppeā Sabinam principale scortū: vt apud conscīū libidinum deposuerat: donec Octauiā vxorē amoliretur. Mox suspectum in eadē Poppea in prouinciā Lusitaniā specie lega/tionis seposuit. Otho cōmiter administrata prouincia primus in partes transgressus: nec segnis: & donec bellum fuit: inter pręsen/tes splēdidissimus: spem adoptionis statim conceptā acrius in dies rapiebat: fauentibus plęrisq; militū: prona in eum aula Neronis vt similem. Sed Galba post nuncios Germanicę seditionis: q̈q̄ nihil adhuc de Vitellio certū: anxius quonam exercituū vis erūperet: ne vrbano quidem militi confisus: quod remediū vnicum rebatur. comitia Imperii transigit. Adhibitoq; super Iunium ac Laconem Mario Celso consule designato: ac Ducenio gemino pręfecto vr/bis: pauca pręfatus de sua senectute. Pisonē Licinianum accersiri iubet: seu ꝓpria electione: siue vt quidam crediderūt: Lacone in/stante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amici/tia: sed callide vt ignotū fouebat. & ꝓspera de Pisone fama cōsi/lio eius fidem addiderat. Piso. M. Crasso ex Scribonia genitus: nobilis vtrinq;. vultu habituq; moris antiqui: & ęstimatione recta seuerus, deterius interpretantibus tristior habebatur. Ea pars mo/rum eius quo suspectior sollicitis: adoptanti placebat. Igitur Gal/ba apprehensa Pisonis manu: in hunc modum locutus fertur. Si te priuatus lege curiata apud Pontifices vt moris est, adoptarem: & mihi egregium erat tunc Pompeii &. M. Crassi sobolem in penates meos asciscere: & tibi insigne Sulpitię & Luctatię decora: nobilitati tuę adiecisse. Nunc me deorum hominumq; consensu ad Imperium vocatum: pręclara indoles tua: & amor patrię im/pulit: vt principatum de quo maiores nostri armis certabant: bel/lo adeptus: quiescenti offeram: exemplo diui Augusti: qui so/roris filium Marcellum: dein generum Agrippam: mox nepotes suos: postremo Tiberium Neronem priuignum: in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quęsiuit: ego in Rep. non quia propinquos aut socios belli non habeam: sed neq; ipse Imperium ambitione accepi: & iudicii mei docu/mentum sit: non meę tantum necessitudines: quas tibi postpo/sui: sed tuę. Est tibi frater pari nobilitate: natu maior: dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ętas tua quæ cupiditates adolescen/tię iam effugerit. Ea vita in qua nihil præteritum excusandum ha/beas. Fortunam adhuc tantum aduersam tulisti. Secundæ res

acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur: fœlicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis: sed alii per obsequium imminuent. Irrumpent adulatio, blanditiæ pessimum veri affectus venenum: sua cuiq; vtilitas. Etiam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur. cęteri libentius cum fortuna nostra q̃ nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat multi laboris. Assentatio erga principem quemcunq;, sine affectu peragitur. Si immensum Imperii corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram a quo Resp. inciperet. Nunc eo necessitatis iampridem ventum est: vt nec mea senectus conferre plus Populo Ro. posset q̃ bonum successorem: nec tua plus iuuēta q̃ bonum principem: Sub Tiberio, & Caio, & Claudio vnius familiæ quasi hereditas fuimus. loco libertatis erit: q eligi cœpimus. Et finita Iuliorum Claudiorumq; domo: optimum quéq; adoptio inueniet. Nam generari & nasci a principibus, fortuitum: nec vltra ęstimatur. Adoptandi iudicium integrum. & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero: quem longa Cęsarum serie tumentem non Vindex cum inermi prouincia: aut ego cum vna legione: sed sua immanitas: sua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neq; erat adhuc dānati principis exemplum. Nos bello & ab ęstimantibus asciti cum inuidia, q̃uis egregii erimus. Nec tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescūt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: Et audita adoptione, desinam videri senex. quod nunc mihi vnum obiicitur. Nero a pessimo quoq; semper desiderabitur. Mihi ac tibi prouidendum est, ne etiam a bonis desideretur. Monere diutius neq; temporis huius: & impletum est omne consilium, si te bene elegi: vtilissimus quidem ac breuissimus bonarum malarūq; rerum delectus, Cogitare quid aut nolueris sub alio principe, aut volueris. Neq; enim hic vt in cęteris gentibus quę regnantur, certa dominorum domus: & cęteri serui: Sed imperaturus es hominibus: qui nec totam seruitutem pati possunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem hęc ac talia tanq̃ principem faceret: cęteri tanquam cum facto loquebantur. Pisonem ferunt statim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrem Imperatoréq; reuerēs: de se moderatus: nihil in vultu habituq; mutatum: quasi imperare posset magis q̃ vellet. Consultatum inde pro rostris: an in senatu. an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra placuit: honorificum

honorificum id militibus fore: quorum fauorem vt largitione & ambitu male acquiri: ita per bonas artes haud spernendum. Circumsteterat interim palatiū publica expectatio magni secreti impatiens: & male coercitā famam supprimentes augebant. iiii. idus Ianu. fœdum imbribus diem: tonitrua & fulgura & cœlestes minę vltra solitum turbauerant. Obseruatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbam quo minus in castra pergeret: contemptorem talium vt fortuitorum: seu quę fato manent: q̃uis significata non vitentur. Apud frequentem militum contionem Imperatoria breuitatę: adoptari a se Pisonem more diui Augusti: & exēplo militari: quo vir virum legeret, pronūciat: ac ne dissimulata seditio in maius crederet̄: vltro asseuerat: quartā & duodeuicesimā legiones paucis seditionis auctoribus nō vltra verba ac voces errasse, & breui in officio fore. Nec vllū orationi aut lenociniū additū: aut preciū. Tribuni tamē centurionesq; & ꝓximi militū grata auditu respondent: per cęteros mœstitia ac silentium, tanq̃ vsurpatam etiam in pace donatiui necessitatē, bello perdidissent. Cōstat potuisse conciliari animos quantulacūq; parci Senis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia seueritas: cui iam pares non sumus. Inde apud Senatum non comptior Galbę, non longior q̃ apud milites sermo: Pisonis comis oratio. Et patrum fauor aderat. multi voluntate effusius. qui noluerant medie: ac plurimi obuio obsequio priuatas spes agitantes, sine publica cura. Nec aliud sequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cędem fuit) dictum a Pisone in publicum, factum ue: crebrioribus in dies germanicę defectionis nunciis: & facili ciuitate ad accipienda credendaq; omnia noua, cū tristia sunt. Cēsuerant patres mittēdos ad germanicū exercitū legatos. agitatū secreto: num & Piso proficisceretur maiore pretextu. Illi auctoritatem Senatus: hic dignationem Cęsaris laturus. Placebat & Laconem prętorii pręfectum simul mitti. Is consilio intercessit. legati quoq; (nā senatus electionē Galbę permiserat) fœda incōstantia nominati: excusati, substituti, ambitu remanēdi aut eundi: vt quēq; metus vel spes impulerat. proxima pecunię cura. Et cuncta scrutātibus iustissimū visum est: inde repeti: vbi inopię causa erat. Bis & vicies mille sestertiū donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decuma parte liberalitatis apud quemq; eorum relicta. At illis vix decumæ super portiones erat. Iisdem erga aliena sumptibus quibus sua prodegerant. cum rapacissimo cuiq; ac perditissimo, non agri, aut fœnus: sed sola instrumenta vitiorum manerent. Exactioni. xxx.

equites Romani prępositi: nouum officii genus & ambitu ac nu/
mero onerosum: vbiq; hasta: & sector: & inquieta vrbs actioni/
bus. At tamen grande gaudium, q tam pauperes forent quibus
donasset Nero, q̃ quibus abstulisset. Exautorati per eos dies tribu/
ni, e prętorio Antonius Taurus, & Antonius Naso. Ex vrbanis
cohortibus Æmylius pacensis: E uigiliis Iulius Fronto. Nec re/
medium in cęteros fuit: sed metus initiũ: tanq̃ per artem & formi/
dinem singuli pellerentur: omnibus suspectis. Interea Othonem
cui compositis rebus nulla spes: omne in turbido cõsilium: mul/
ta simul extimulabãt. Luxuria etiam principi onerosa. Inopia vix
priuato toleranda. In Galbam ira, in Pisonem inuidia. Fingebat
& metum quo magis concupisceret pręgrauem se Neroni fuisse.
Nec Lusitaniam rursus & alterius exilii honorem expectandum.
Suspectum semper inuisumq; dominantibus, qui proximus desti/
naretur. Nocuisse id sibi apud senem principem. Magis nocitu/
rum apud iuuenem ingenio trucem: & longo exilio efferatum.
Occidi Othonem posse. proin agendum audendumq; dum Gal/
bę auctoritas fluxa: Pisonis nundum coaluisset. Opportunos ma/
gnis conatibus transitus rerum: nec conctatione opus: vbi perni/
ciosior sit quies, q̃ temeritas. Mortem omnibus ex natura æqua/
lem: obliuione apud posteros, vel gloria distingui. Ac si nocen/
tem innocentemq; idem exitus maneat: acrioris viri esse, merito
perire. Non erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et in/
timi libertorum seruorũq; corruptius q̃ in priuata domo habiti: au/
lam Neronis: & luxus adulteria: matrimonia cęterasq; regnorum
libidines auido talium si auderet: vt sua ostentantes: quiescenti:
vt aliena exprobrabãt: Vrgentibus etiam mathematicis: dum no/
uos motus: & clarum Othoni annum obseruatione syderum affir/
mant: genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.
quod in ciuitate nostra & vetabitur semper & retinebitur. Multos
secreta Poppeę mathematicos, pessimum principalis matrimonii
instrumentum, habuerant: e quibus Ptolemęus Othoni in Hi/
spania comes: cum superfuturum eum Neroni promisisset: postq̃
ex euentu fides: coniectura iam & rumore, senium Galbę, & iu/
uentam Othonis computantium: persuaserat fore: vt in Imperiũ
ascisceretur. Sed Otho tanq̃ peritia: & monitu fatorum prædicta
accipiebat: cupidine ingenii humani libentius obscura credi. Nec
deerat Ptolemæus iam & sceleris instinctor: ad quod facillime ab
eiusmodi voto transitur. Sed sceleris cogitatio incertum, an re/
pens: studia militum iam pridem spe successionis, aut paratu faci/
noris

noris affectauerat. In itinere, in agmine, in stationibus vetustissimum quenque militum nomine vocans: ac memoria Neroniani comitatus, cõtubernales appellando: alios agnoscere, quosdam requirere, & pecunia aut gratia iuuare. Inserendo sępius querelas, & ambiguos de Galba sermones: quęque alia turbamenta vulgi: labores itinerii: inopia cõmeatuum i duricia Imperii atrocius accipiebantur: cum Campanię lacus & achaię vrbes classibus adire solii: pyreneum & alpes: & immensa viarum spacia: egre sub armis emitterentur. Flagrantibus iam militũ animis: velut faces addiderat Meuius. Pudẽs e proximis Tigillini: Is mobilissimũ quẽque ingenio aut pecunię indigum: & in nouas cupiditates pręcipitem alliciendo: eo paulatim progressus est: vt per specie conuiui quotiens Galba apud Othonem epularetur: cohorti excubias agenti, viritim centenos nummos diuideret. quam velut publicam largitionem Otho secretioribus apud singulos pręmiis intẽdebat. adeo animosus corruptor: vt Cocceio Proculo spiculatori de parte finiũ cum vicino ambigenti: vniuersum vicini agrum sua pecunia emptum dono dederit: per socordiam pręfecti quẽ nota pariter & occulta fallebant. Sed tum e libertis Onomastum futuro sceleri pręfecit: a quo Barbium proculum Tesseranum spiculatorem & Veturium Othonem eodem perductos: postq̃ vario sermone callidos: audacesque cognouit: precio & promissis onerat: data pecunia ad pertentandos plurium animos. Suscepere duo manipulares Imperium Po. Ro. transferendum i& transtulerunt. In conscientiam facinoris pauci asciti suspensos cęterorum animos: diuersis artibus stimulant. primores militum per beneficia Nymphidii vt suspectos: Vulgus & cęteros ira & desperatione dilati totiens donatiui. Erãt quos memoria Neronis ac desideriũm prioris licentię accenderet. In cõmuni omnes metu mutandę militię terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas iam mentes: postq̃ vulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoque parata apud malos seditio: etiam apud integros dissimulatio fuit, vt postero Iduum die: redeũtem a cęna Othonem rapturi fuerint: nisi incerta noctis, & tota vrbe sparsa militum castra: nec facilem inter temulentos consensum timuissent i non Reipub. cura, quã fœdare principis sui sanguine sobrii parabant, sed ne per tenebras vt quisque Pãnocini vel Germanici exercitus militibus oblatus esset: ignorantibus plerisque pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa quędam apud Galbæ aures præfectus Laço elusit: ignarus militarium animorum.

consiliiq; quis egregii, quod non ipse afferret inimicus: & aduersus peritos peruicax. xviii. Kal. Febr. sacrificanti pro ęde Apollinis Galbę haruspex Vmbricius tritia exta & instantes insidias: ac domesticum hostem prędicit: audiente Othone. Nam proximus adstiterat. idq; vt lętum e contrario & suis cogitationibus prosperum interpretante. Nec multo post libertus Onomastus nunciat expectari eum ab architecto & redéptoribus. quę significatio coeũtium iam militum & paratę coniurationis conuenerat. Otho causam digressus requitentibus cum emi sibi prędia vetustate suspecta: eoq; prius explorāda finxisset: innixus liberto: per Tiberianam domum in Velabrum: inde ad milliarium aureum sub ędem Saturni pergit. Ibi tres & viginti speculatores cõsalutatum Imperatoré: ac paucitate salutantium trepidum: & sellę festinanter impositum: strictis mucronibus rapiũt. Totidem ferme milites in itinere aggregantur: alii cõscientia: plęriq; miraculo: pars clamore & gladiis: pars silentio animos ex euentu sumpturi. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine subiti sceleris: an corrupta latius castra, ac si contra tenderet: exitium metuens: prębuit plęrisq; suspitionem cõscientię. Anteposuere cęteri quoq; tribuni céturionesq; presentia dubiis & honestis. Isq; habitus animorum fuit: vt pessimũ facinus auderét pauci: plures vellent: omnes paterentur. Ignarus interim Galba & sacris intentus fatigabat alieni iam Imperii deos: cum affertur rumor rapi in castra incertum quem senatoré. mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex tota vrbe vt quisq; obuius fuerat: alii formidinem augentes: quidam minora vero: ne tum quidem obliti adulationis. Igitur consultātibus placuit pertētari animum cohortis: quę in palatio stationem agebat: nec per ipsum Galbam: cuius integra auctoritas maioribus remediis seruabatur. Piso pro gradibus domus vocatos: in hunc modum allocutus est. Sextus dies agitur cõmilitones ex quo ignarus futuri: & siue optandum hoc nomen siue timendum erat: Cęsar ascitus sum: quo domus nostrę aut Reip. fatum in vestra manu positum est: nõ quia meo nomine tristiorem casum pauea: vt qui aduersas expertus: tum maxime dicam ne secundas quidem minus discriminis habere. Patris & Senatus & ipsius Imperii vicé doleo, si nobis aut perire hodie necesse est: aut, quod ęque apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus incruétam vrbem: & res sine discordia translatas. Prouisum adoptione videbatur: vt ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestię. neq;. n. relatu virtutum

tutum in comparatione Othonis opus est. Vitia quibus solis glo/
riatur euertere Imperium: etiam cum amicum Imperatoris ageret.
habitu ne & incessu an illo muliebri ornatu mereretur Imperium?
Fallūtur quibus luxuria speciem liberalitatis imponit, Perdere iste
sciet: donare nesciet. Stupra nunc & comessationes & fœminarū
cœtus voluit animo. hæc principatus præmia putat: quorum li/
bido ac voluptas penes ipsum sit: rubor ac dedecus penes omnes.
Nemo enim vnq̄ Imperium flagitio quæsitum bonis artibus exer/
cuit. Galbam consensus generis humani: me Galba consentienti/
bus vobis Cę sarem dixit. Si Respublica & Senatus & Populus va/
na nomina sunt: vestra commilitones interest: ne Imperatorem
pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est
aliquando. Vestra fides famaq; illesa ad hunc diem mansit. & Ne/
ro quoq; vos destituit, non vos Neronem. Minus. xxx. transfu/
gę & desertores: quos centurionem aut tribunum sibi eligentes ne/
mo ferret, Imperium assignabunt? Admittitis exemplum & quie/
scendo commune crimen facitis: Transcendet hęc licentia in pro/
uincias: & ad nos scelerum exitus: bellorum ad vos pertinebunt:
Nec est plus quod pro cæde principis q̄ quod innocentibus datur.
Sed proinde a nobis donatiuo plus ob fidem q̄ ab aliis pro facino/
re accipietis. Dilapsis speculatoribus: cętera cohors non asperna/
ta concionantem, vt turbidis rebus euenit: timore magis: & nō/
nullo adhuc consilio: parat signa: quod postea creditum est insi/
diis & simulatione. Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici
exercitus, Vispani in porticū tendentes. Præceptum Amulio Se/
reno & Domitio Sabino primipilaribus: vt Germanicos milites e
Libertatis atrio accerserent. Legioni classicæ diffidebat: infestę ob
cędem commilitonum: quos primo statim introitu trucidauerat
Galba. Pergunt etiam in castra pretorianorum tribuni Cerius Se/
uerus: Subrius dexter: Pompeius longinus: si incipiens adhuc &
nondum adulta seditio melioribus consiliis flecteretur. Tribuno/
rum, Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum ma/
nibus coercent, exarmantq;: quia non ordine militię: sed e Gal/
bę amicis fidus principi suo: & desciscentibus suspectior erat. Le/
gio Classica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exerci/
tus electi Celsum infestis pilis proturbant. Germanica vexilla diu
nutauere inualidis adhuc corporibus: & placatis animis: quod eos
a Nerone Alexandriam præmissos: atq; inde rursus longa nauiga/
tione ægros, impensiore cura Galba refouebat. Vniuersa iā plebs
palatium implebat: mixtis seruitiis: & dissono clamore cędem

BB

Othonis: & coniuratorum exilium poscentium: vt si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. Neq; illis iudicium aut veritas: Quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more quemcũq; principem adulandi: licentia acclamationum: & studiis inanibus. Interim Galbam duæ sententiæ distinebant. Titus Iunius manendum intra domum: opponenda seruitia: firmandos aditus: non eundum ad iratos cẽsebat. Daret malorum pœnitentiæ: daret bonorum consensui spacium. Scelera impetu: bona consilia mora valescere. Deniq; eundi vltro si ratio sit: eandem mox facultatem: regressus si pœniteat: in aliena potestate. Festinandũ cæteris videbatur antequã cresceret inualida adhuc coniuratio paucorum. Trepidaturum etiam Othonem: qui furtim digressus, ad ignaros illatus: cõctatione nunc & segnitia terẽtium tempus: imitari principem discat: non expectandum vt cõpositis castris forum inuadat: & prospectante Galba Capitolium adeat: dum egregius Imperator cum fortibus amicis ianua: ac limine tenus domum claudit: obsidionem nimirum toleraturus: & præclarum in seruis auxilium: si consensus tantæ multitudinis: & quæ plurimum valet: prima indignatio languescat. Proinde intuta quæ indecora. Vel si cadere necesse sit: occurrendum discrimini. Id Othoni inuidiosius & ipsis honestum. Repugnantem huic sententiæ Iunium: Laco minaciter inuasit: stimulante Hycello priuati odii pertinacia in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus: speciosiora suadentibus accessit. Præmissus tamen in castra Piso. vt iuuenis magno nomine, recenti fauore: & infensus T. Iunio: seu quia erat: seu quia irati ita volebant. Et facilius de odio creditur. Vixdum egresso Pisone: occisum in castris Othonem: vagus primum & incertus rumor: mox vt in magnis mendaciis: interfuisse se quidam: & vidisse affirmabant: credula fama inter gaudentes & incuriosos. Multi arbitrabantur compositum auctumq; rumorem: mixtis iam Othonianis: qui ad euocandum Galbam: læta falso vulgauerant. Tum vero non Populus tantum & imperita plebs in plausus & in modica studia. sed equitum pleriq; ac Senatorũ posito metu incauti: refractis palatii foribus: ruere intus: ac se Galbæ ostentare: præreptam sibi vltionem querẽtes. Ignauissimus quisq;: & vt res docuit: in periculo non ausurus: nimii verbis: linguæ ferocis: nemo scire: & omnes affirmare: donec inopia veri: & consensu errantium victus: sumpto thorace Galba irruenti turbæ: neq; ætate: neq; corpore sistẽs: sella leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus speculator: cruentũ gladiũ ostẽtans: occisum

occisum a se Othonē clamauit. Et Galba cōmilito inquit: quis iussit? insigni animo ad coercendam militarē licentiam: minanri/bus intrepidus: aduersus blandientes incorruptus. Haud dubie iā in castris omnium mentes, tantusq; ardor: vt non contenti agmi/ne & corporibus in suggestu in quo pauloante aurea Galbæ statua fuerat: medium inter signa Othonem vexillis circundarent. Nec tribunus aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caueri insuper pręposiros iubebat. Strepere cuncta clamoribus: & tumul/tu: & exhorratione mutua: nō tanq̄ in Populo ac plebe variis se/gni adulatione vocibus: sed vt quēq; affluentium militū aspexerāt: prehensare manibus, cōplecti armis, collocare iuxta: pręire sacra/mentum: modo Imperatorē militibus: modo Imperatori milites cōmendare. Nec deerat Otho protēdens manus: adorare vulgū, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione. Postquā vni/uersa classiariorū legio sacramentum eius accepit fidens viribus: & quos adhuc singulos extimulauerat: accendēdos in cōmune ratus: pro vallo castrorum ita cœpit. Quis ad vos processerim cōmilito/nes dicere non possum: quia nec priuatum me vocare sustineo, princeps a vobis nominatus: nec principē, alio imperāte. Vestrū quoq; nomē in incerto erit, donec dubitabitur Imperatorē Populi Ro. in castris, an hostem habeatis. Auditis ne vt pœna mea & supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est, neq; perire nos: neq; saluos esse, nisi vna posse: & cuius leuitatis est Galba, iam fortasse promisit: vt qui nullo exposcente, tot millia innocētissimorum ciuium trucidauerit. horror animū subit: quo/tiens recordor feralem introitum: & hanc solā Galbæ victoriā: cū in oculis vrbis decumari deditos iuberet: quos deprecantes in fidē acceperat. His auspiciis vrbē ingressus: quam gloriam ad princi/patū attulit: nisi occisi Obultronii Albini & Marcelli in Hispania: Beruichilonis in Gallia: Fontei capitonis in Germania: Clodii Ma/cri in Africa: Cyconii in via: Turpiliani in Vrbe: Nymphidii in Castris. quę vsq̄ p̄uincia? quę castra sunt nisi cruēta & macula/ta? aut (vt ipse pręd icat) emēdata & correcta? Nam quę alii scele/ra, hic remedia vocat: dū falsis nominibus seueritatē pro sęuicia: parsimoniā pro auaritia: supplicia & cōtumelias vestras disciplinā appellat. Septē a Neronis fine mēses sunt: & iam plus rapuit Hy/cellus: q̄ quod Polycleti & Vatinii & Egii & alii parauerunt. Mi/nore auaritia aut licētia grassatus esset. T. Iunius: si ipse imperas/set: Nunc & subiectos nos habuit, tanq̄ suos: & viles vt alienos. Vna illa domus sufficit donatiuo, quod vobis nunq̄ dat. & quo/

tidie exprobratur Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset : accersit ab exilio, quē tristitia & auaritia sui simillimū iudicabat. Vidistis cōmilitones notabili tēpestate etiā deos infaustā adoptioné aduersantes. Idē Senatus : idē Populi Ro. animus est. Vestra virtus expectatur : apud quos omne honestis consiliis robur: & sine quibus quis egregia inualida sunt. Nō ad bellum vos : nec ad periculum voco : omnium militū arma nobiscum sunt. Nec vna cohors togata defendit nūc Galbam : sed detinet. Cum vos aspexerit : cum signum meum acceperit : hoc solū erit certamen : quis mihi plurimum imputet. Nullus cōctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum. Aperire deinde armamentarium iussit, rapta statim arma : sine more & ordine militię : vt prętorianus: aut legionarius insignibus suis distingueretur. Miscentur auxiliatibus galeis scutisq; nullo tribunorū centurionum ue adhortante. Sibi quisq; dux & instigator : & pręcipuum pessimorum incitamentum : q; boni merebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis : & vocibus in vrbem vsq; resonantibus. Egressum interim Galbam & foro appropinquātem assecutus erat. Iam Marius Celsus haud lęta retulerat : cum alii in palatium redire : alii Capitolium petere, plęriq; rostra occupanda censerent : plures tantum sententiis aliorū contradicerent. Vtq; euenit in cōsiliis infelicibus : optima viderentur quorum tēpus effugerat. Agitasse Laco ignaro Galba de occidendo. T. Iunio dicitur : siue vt pœna eius animos militum mulceret : seu conscium Othonis credebat. ad posterum vel odio hęsitationem attulit tempus ac locus: quia initio cędis orto difficilis modus. & turbauere consilium trepidi nuncii : ac proximorum diffugia : languentibus omnium studiis : qui primo alacres fidem atq; animum ostētauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbę fluctuantis impulsu : cōpletis vndiq; Basilicis ac templis lugubri prospectu. neq; Populi aut plebis vlla vox : sed attoniti vultus : & conuersæ ad omnia aures : nō tumultus : non quies : quale magni metus & magnę irę silentium est. Othoni tamē armari plebē nunciabatur. Ire pręcipites : & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani quasi Vologesen, aut Pacorū auito Arsacidarum solio depulsuri : ac non Imperatorē suum inermem & senē trucidare pergerēt : disiecta plebe: proculcato Senatu : truces armis : rapidis equis forum irrūpunt. Nec illos Capitolii aspectus : & imminentiū templorum religio : & priores & futuri principes terruere quominus facerent scelus : cuius vltor est quisquis successit. Viso cominus armatorū agmine vexillatius comitatus

mitatus Galbę cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradũt) direptam Galbę imaginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othoné omnium militum studia: desertum fuga Populi forũ: districta aduersus dubitantes tela. Iuxta curtium lacum, trepidatione ferẽtium Galba proiectus e sella: ac prouolutus est. Extremã eius vocem, vt cuiq; odiũ aut admiratio fuit, varie prodidere. Alii suppliciter interrogasse: quid mali meruisset? paucos dies exoluendo donatiuo deprecatum. plures obtulisse vltro percussoribus iugulũ, agerent ac ferirent, si ita e Rep. videretur: Non interfuit occidétium quid diceret. de percussore non satis constat. quidam Terẽtium euocatum: alii Lecanium. crebrior fama tradidit Camuriũ xv. legionis militem impresso gladio iugulum eius hausisse. Cęteri crura brachiaq;(nam pectus tegebatur)fœde laniauere. pleraq; vulnera feritate & sęuitia trunco iam corpori adiecta. Titum inde Iunium inuasere: de quo & ipso ambigitur. consumpserit ne vocẽ eius instans metus: an proclamauerit: nõ esse ab Othone mandatum vt occideretur. Quod seu finxit formidine: seu cõscientia coniurationis,cõfessus est. huc potius eius vita famaq; inclinat: vt cõscius sceleris fuerit: cuius causa erat. Ante ędem diui Iulii iacuit primo ictu in poplitem: mox ab Iulio Cario legionario milite in vtrũq; latus trãsuerberatus. Insignem illa die virũ & sẽnẽ trucidare pergũt disiecta plebe Semproniũ Dẽsum,quẽ ętas nostra vidit.Cẽturio is prętorię cohortis ad Galbę custodiã a Pisone additus: stricto pugione occurrẽs armatus: & scelus exprobrãs: ac modo manu,modo voce vertẽdo in se pcussores, quãquã vulnerato,Pisoni effugiũ dedit.Piso in ędẽ Vestę puasit.exceptusq; misericordia publici serui:& cõtubernio eius abditus:nõ religione,nec cerimoniis, sed latebra imminens exitiũ differebat.Tũ aduenere missu Othonis nominatim in cędẽ eius ardentes. Sulpitius Florus e Britãnicis cohortibus, nuper a Galba ciuitate donatus. & Statius Murcus spiculator: a quibus ꝑtractus Piso,in foribus tẽpli trucidatur. Nullã cędem Otho maiore lętitia excepisse: nullũ caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur: Seu tum primũ leuata omni solicitudine mens, vacare gaudio cœperat: seu recordatio maiestatis in Galba: amicitię in. T. Iunio: quãuis immitẽ animum imagine tristi confuderat. Pisonis vt inimici & ęmuli cęde lętari, ius fasq; credebat. Pręfixa cõtis capita gestabãtur inter signa cohortiũ iuxta Aquilã legionis: certatim ostentantibus cruentas manus qui occiderant: qui interfuerant: quiue vere, qui falso: vt pulchrũ & memorabile facinus iactabant. Plures q̃. Cxx. libellos pręmia expo

ſcétium : ob aliquam notabilé illa die operá Vitellius poſtea inue/
nit. omneſq; cóquiri & interfici iuſſit : nó honore Galbę : ſed tra/
dito principibus more munimentum ad prę ſens in poſterum vltio/
né. Alium crederes Senatum : alium populũ. Ruere cuncti in ca/
ſtra: anteire proximos: certare cum pręcurrentibus : increpare Gal/
bã : laudare militum iudiciũ : & oſculari Othonis manũ. quãtoq;
magis falſa erant quę fiebant, tanto plura facere. Nec aſpernabatur
ſingulos Otho, auidum & minacé militum animum voce vultuq;
téperans. Marium Celſum cóſulem deſignatũ : & Galbę vſq; in
extremas res amicũ fiduinq; ad ſuppliciũ expoſtulabant. Induſtrię
eius innocentięq; quaſi malis artibus infenſi. Cędis & prędarũ ini/
tiũ : & optimo cuiq; perniciẽ quęri apparebat. Sed Othoni nondũ
auctoritas inerat ad prohibendũ ſcelus : iubere iam poterat. Ita ſi/
mulatione irę : vinciri iuſſum : & maiores pœnas daturũ affirmãs :
pręſenti exitio ſubtraxit. Omnia deinde arbitrio militũ acta. Prę/
torii pręfectos ſibi ipſi legere, Plotium firmum e manipularibus
quondã : tum vigilibus prępoſitũ : & incolumi adhuc Galba par/
tes Othonis ſecutũ. Adiungitur Licinius proculus intima familia/
ritate Othonis, ſuſpectus cóſilia eius fouiſſe : Vrbi Flauiũ Sabinum
pręfecere : iudicium Neronis ſecuti : ſub quo eandẽ curã obtinue/
rat : pleriſq; Veſpaſianum fratrem in eo reſpicientibus. flagita/
tum vt vacationes prȩſtari centurionibus ſolitæ remitterentur.
Nãq; gregarius miles vt tributum annuum pendebat : pars mani/
pulis : pars per cómeatus : aut in ipſis caſtris vaga : dũ mercedem
centurioni exolueret : neq; modum oneris quiſquam : neq; genus
quęſtus penſi habebat. Per latrocinia & raptus : aut ſeruilibus mi/
niſteriis militare otium redimebant. Tum locupletiſſimus quiſq;
miles labore ac ſęuitia fatigari, donec vacationẽ emeret. Vbi ſum/
ptibus exhauſtus, ſocordia miſer elanguerat : inops pro locuplete &
iners pro ſtreuuo in manipulũ redibat. ac rurſus alius atq; alius ea/
dẽ egeſtate ac licentia corrupti : ad ſeditionẽ & diſcordias & ad ex/
tremum bella ciuilia ruebant. Sed Otho ne vulgi largitione centu/
rionum animos auerteret : ex fiſco ſuo vacationes annuas exolutu/
rum promiſit : Rẽ haud dubie vtilé : & a bonis poſtea principibus
perpetuitate diſciplinę firmatã. Laco pręfectus : tãquam in inſulã
ſeponeretur : ab euocato quem ad cędem eius Otho pręmiſerat,
cófoſſus. In Martianum Icellum : vt in libertum palam animad/
uerſum. Exacto per ſcelera die nouiſſimum malorum fuit lętitia.
Vocat Senatum pretor Vrbanus : certant adulationibus cęteri ma/
giſtratus. Accurrũt patres. decernitur Othoni tribunicia poteſtas,
& nomen

& nomen Augusti : & omnes principum honores : annitentibus cũctis abolere conuitia ac probra : quę promiscue iacta hęsisse animo eius nemo sensit. Omisisset offensas an distulisset, breuitate Imperii in incerto fuit. Otho cruento adhuc foro, per strages iacentium in capitolium : atq; inde in palatium vectus : concedi corpora sepulturę : cremariq; permisit. Pisonem Verania vxor ac frater Scribonianus. T. Iunium Crispina filia composuere : quęsitis redemptisq; capitibus : quę venalia interfectores seruauerant. Piso vnum & tricesimum ętatis annum explebat : fama meliore q̃ fortuna. Fratres eius Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerant. Ipse diu exul : quatriduo Cęsar properata adoptione. Ad hęc tantum maiori fratri prælatus est, vt prior occideretur. T. Iunius .xlvii. annos variis moribus egit. Pater illi e prętoria familia: maternus auus e proscriptis. Prima militia infamis. Legatũ Caluisium Sabinum habuerat : cuius vxor mala cupidine visendi sitũ castrorum per noctem militari habitu ingressa : cum vigilias & cętera militię munia eadem lasciuia tẽprasset : in ipsis principiis stuprum ausa : & criminis huius reus. T. Iunius arguebatur. Igitur iussu. C. Cęsaris oneratus cathenis : mox mutatione temporum dimissus : cursu honorum inoffenso : legioni post pręturam præpositus : probatusq;. seruili deinceps probro respersus est, tanquã scyphum aureum in conuiuio Claudii furatus. Et Claudius postera die soli omnium Iunio fictilibus ministrari iussit. Sed Iunius pro consulatu Galliam Narbonensem seuere integreq; rexit. Mox Galbæ amicitia in abruptum tractus : audax : callidus : promptus : & prout animum intendisset : prauus aut industrius. Eadem vi testamentum. T. Iunii magnitudine opum irritum. Pisonis supremam voluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum : & licentia tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, dispensator Argius e prioribus seruis humili sepultura in priuatis eius hortis conrexit. Caput per lixas calonesq; suffixum : laceratumq; ante Patrobii tumulum. libertus is Neronis punitus a Galba fuerat. Postera demum die repertũ : & cremato iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta annis : quinq; principes prospera fortuna emensus : & alieno Imperio fœlicior q̃ suo. Vetus in familia nobilitas : magnę opes : ipsi mediũ ingenium : magis extra vitia q̃ cũ virtutibus. Famę nec incuriosus, nec vẽdicator. Pecunię alienę nõ appetẽs : suę parcus : publicæ auarus. Amicorũ libertorũq; vbi in bonos incidisset, sine repræhẽsione patiẽs : si mali forẽt, vsq; ad culpã ignarus. Sed claritas

natalium & metus temporum obtinuit, vt quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat ętas: militari laude apud Germanias floruit. proconsul Africam moderate: iam senior citeriorem Hispaniam pari iustitia continuit. maior priuato visus, dum priuatus fuit: & omnium consensu capax Imperii, nisi imperasset. Trepidam vrbem ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores pauentem, nouus insuper de Vitellio nũtius exterruit: ante cędem Galbę suppressus: vt tãtum superioris Germanię exercitum desciuisse crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitia, ignauia, luxuria deterrimos: velut ad perdẽdum Imperiũ fataliter electos: non Senatus modo & eques: quis aliqua pars & cura Reip. sed vulgus quoq; palam mœrere. Nec iã recẽtia sęuę pacis exempla: sed repetita bellorum ciuilium memoria: captam totiens suis exercitibus vrbem: vastitatem Italię: direptiones prouinciarum: Pharsaliam: Philippos, & Perusiam, ac Mutinam nota publicarum cladium nomina loquebantur Prope euersum orbem etiam cum de principatu inter bonos certaretur. Sed mansisse. C. Iulio: mansisse Cęsare Augusto victore Imperium. Mansuram fuisse sub Pompeio Brutoq; Remp. Nunc pro Othone an pro Vitellio in templa ituros? Vtrasq; impias preces: vtraq; detestanda vota inter duos. quorum bello solum id scires: deteriorem fore qui vicisset. Erant qui Vespasianum & arma Orientis augurarentur. & vt potior vtroq; Vespasianus: ita bellum aliud atq; alias clades horrebant. Et ambigua de Vespasiano fama. Solusq; omnium ante se principum: in melius mutatus est. Nunc initia causasq; motus Vitelliani expediã. Cęso cũ omnibus copiis Iulio vindice: ferox pręda gloriaq; exercitus: vt cui sine labore ac periculo, ditissimi belli victoria euenisset: expeditionẽ & aciem: pręmia q̃ stipendia mallebat. diuq; infructuosam & asperam militiam tolerauerat: Ingenio loci cęliq; & seueritate disciplinę: quam in pace inexorabilem discordię ciuiũ resoluũt, paratis vtrinq; corruptoribus: & perfidia impunita. viri: arma: equi ad vsum: & ad decus supererãt. Sed ante bellũ centurias tantũ suas turmasq; nouerãt. exercitus finibus ꝓuinciarũ discernebãtur. Tũ aduersus Vindicẽ cõfractę legiones seq; & gallias expertę: quęrere rursus arma: nouasq; discordias. nec socios vt olim, sed hostes & victos vocabãt. Nec deerat pars Galliarũ quę Rhenũ accolit: easdẽ partes secuta: ac tum acerrima instigatrix aduersus Galbianos: hoc. n. nomen fastidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis heduisq; ac deinde, pro ut opulentia ciuitatibus erat, infensi:

infensi : expugnationes vrbium : populationes agrorũ : raptus pe/natium hauserunt animo : secundũ auaritiam & arrogantiã præci/pua validiorum vitia : cõtumacia Gallorum irritati : qui remissam sibi a Galba quartã tributorum partẽ : & publice donatos in igno/miniã exercitus iactabãt. Accessit callide vulgatũ, temere creditũ, decumari legiones : & promptissimũ quẽq; centurionum dimitti. vndiq; atroces nuncii, sinistra ex vrbe fama, infensa Lugdunensis Colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credẽdumq; materies in ipsis castris, odio, metu : & , vbi vires suas respexerãt, securitate. Sub ipsas superio/ris anni Kalẽ. Decembr. Aulus Vitellius inferiorẽ Germaniã in/gressus : hyberna legionum cum cura adierat. redditi plęrisq; ordi/nes remissa ignominia : alleuatę notę : plura ambitione : quędam iudicio : in quibus sordem & auaritiam Fontei capitonis : adimẽ/dis assignãdis ue suę militię ordinibus integre mutauerat. Nec cõ/sularis legati mensura : sed in maius omnia accipiebantur. Et Vi/tellius apud seueros humilis. Ita comitatem bonitatẽq; fauẽtes vo/cabant, ꝙ sine modo : sine iudicio donaret sua : largiretur aliena. Simul auiditate imperandi ipsa vitia pro virtutibus interpretabant̃. Multi in vtroq; exercitu sicut modesti quietiq; : ita mali & strenui. Sed profusa cupidine : & insigni temeritate legati legionum. A. Cęcina & Fabius Valens : e quibus Valens infensus Galbę : tanq̃ detectam a se Virginii conctationem : oppressa Capitonis consilia ingrate tulisset : instigare Vitellium : ardorem militum ostentans. Ipsum celebri vbiq; fama : Nullam in Flacco Ordeonio moram. Affore Britaniam. Secutura Germanorum auxilia : male fidas pro/uincias : precarium seni Imperium : & breui transiturum. Pande/ret modo sinum : & venienti fortunę occurreret. Merito dubitasse Virginium equestri familia : ignoto patre : Imparem, si recepis/set Imperium : tutum, si recusasset : Vitellio tres patris consula/tus : Censuram : collegium Cęsaris imponere iampridem Impe/ratoris dignationem : & auferre priuati securitatem. Quatiebatur his segne ingenium : vt concupisceret magis q̃ vt speraret. At in superiore Germania Cęcina decora iuuẽta : corpore ingens : animi immodicus : cito sermone : erecto incessu : studia militum illexerat. Hunc iuuenem Galba quęstorem in Betica impigre in partes suas transgressum legioni pręposuit. Mox compertum publicam pe/cuniam auertisse vt peculatorem flagitari iussit. Cęcina ęgre pas/sus, miscere cuncta : & priuata vulnera, Reip. malis operire sta/tuit. Nec deerant in exercitu semina discordię ꝙ & bello aduersus

Vindecem vniuersus affuerat: nec nisi occiso Nerone translatus in Galbam: atq; in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et Treuiri ac Lingones quasq; alias ciuitates atrocibus edictis: aut dāno finium Galba preculerat: hybernis legionum propius miscentur. Vnde seditiosa colloquia: & inter paganos corruptior miles: & in Verginium fauor cuicunq; alii profuturus. Miserat ciuitas Lingonum vetere instituto dona legionibus dextras hospitii insigne. Legati eorum in squalorem mœstitiāq; compositi per principia: per contubernia, modo suas iniurias, modo ciuitatum vicinarum premia: & vbi ꝑnis militum animis accipiebantur ipsius exercitus pericula & contumelias conquuerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant: cū Hordeonius Flaccus abire legatos: vtq; occultior digressus esset: nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor: affirmantibus plærisq; interfectos: ac nisi ipsi consulerent: fore vt acerrimi militum & præsentia conquesti: per tenebras & inscitiam cęterorum occiderentur. Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles primo suspectus: tanq̄ circundatis cohortibus: alisq; impetus in legiones pararetur. Mox eadem acrius voluens faciliore inter malos consensu ad bellum, q̄ in pace, ad concordiam: Inferioris indę Germanię legiones solemni Kal. Ianu. sacramento pro Galba adactæ, multa conctatione, & raris primorum ordinum vocibus: cæteri silentio proximi, cuiusq; audaciam expectantes, Insita mortalibus natura propere sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diuersitas animorum. primani quintaniq; turbidi: adeo vt quidam saxa in Galbæ imagines iecerint. quintadecima ac sextadecima legiones nihil vltra fremitum & minas ausæ: initium erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu: quarta ac duodeuicesima legiones iisdem Hybernis tendentes: ipso Kal. Ianu. die dirrūpunt imagines Galbę. quarta legio promptius. duodeuicesima conctanter. Mox consensu. Ac ne reuerentiam Imperii exuere viderentur. S. P. Q. R. obliterata iam nomina, sacramenta aduocabant: nullo legatorum tribunorum ue pro Galba nitente. quibusdam, vt in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quisq̄ in modum contionis, aut suggestu locutus: neq; enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitii Hordeonius flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes: non retinere dubios: non cohortari bonos ausus: sed segnis: pauidus: & socordia innocens. Quattuor Centuriones duodeuicesimæ legionis Nonius

Receptus.

Receptus. Donatius Valens: Romilius Marcellus: Calphurnius Repentinus: cum protegerent Galbę imagines: impetu militum abrepti, vinctiq; nec cuiq; vltra fides, aut memoria prioris sacramēti. Sed (quod in seditionibus accidit) vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ Kal. Ianu. secuta est, coloniam Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nunciat: quartā: & duodeuicesimam legiones proiectis Galbę imaginibus: in Senatus & Po. Ro. verba iurasse. Id sacramentum inane visum: occupari nutantē fortunam: & offerri principē placuit. Missi a Vitellio ad legiones legatosq;: qui desciuisse a Galba superiorē exercitū nunciarent proinde aut bellandum aduersus desciscentes: aut si cōcordia & pax placeat: faciendum Imperatorem: & minore discrimine sumi principem q̄ quæri. Proxima legionis primæ hyberna erant. & promptissimus e legatis Fabius Valens. Is die postero Coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariorūq; ingressus. Imperatorē Vitellium consalutauit. Secutę ingenti certamine eiusdem prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis Senatus Populiq; Romani nominibus relictis. iii. Non. Ianu. Vitellio accessit. Scires illum priore biduo non penes Remp. fuisse ardorem exercituū. Agrippinenses: Treuiri: Lingones æquabant auxilia, equos, arma, pecunias offerentes: vt quisq; corpore, opibus, ingenio validus. Nec principes modo Coloniarum aut castrorum quibus pręsentes ex affluenti, & parta victoria, magnę spes: sed manipuli quoq; & gregarius miles viatica sua & balteos: phalerasq; insignia armorum argento decora, loco pecunię tradebant: instinctu, & impetu, & auaritia. Igitur laudata militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi solita, in equites Romanos disponit. Vacationes Centurionibus ex fisco numerat. Sæuitiam militum plerosq; ad pœnam exposcentium sæpius approbat: parum simulatione vinculorū frustratur. Pompeius propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Iulium Burdunem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. Exarserat in eum iracundia exercitus, tanq̄ crimen ac mox insidias Fonteio Capitoni struxisset: Grata erat memoria Capitonis: & apud sæuientes occidere palam: ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in custodia habitus. Et post victoriam demum, stratis iam militum odiis, dimissus est. Interim vt piaculum obiicitur Centurio Crispinus: qui se sanguine Capitonis cruentauerat: Eoq; & postulātibus manifestior: & puniēti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exēptus, prępotēs inter Batauos: ne supplicio

eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum. viii. Batauorum cohortes. quartędecimę legionis auxilia: tum discor/dia temporum a legione digressę, prout inclinassent, grande mo/mentum socię aut aduersæ: Nonium donatum: Romulium Cal/phurniũ cẽturiones de quibus supra rettulimus, occidi iussit: dã/natos fidei crimine, grauissimo inter desciscentes. Accessere par/tibus Valerius Asiaticus Belgicę ꝓuincię legatus: quem mox Vi/tellius generũ asciuit: & Iunius Blęsus Lugdunensis Galliæ rector: cum Italica legione: & ala tauriana Lugdunũ tendentibus. Nec in Rheticis copiis mora quo minus statim adiungerẽtur. Ne in Bri/tãnia quidem dubitatũ. Pręerat Trebellius Maximus per auaritiã, ac sordes contemptus exercitui inuisusq;. Accendebat odium eius Roscius Cęlius legatus vicesimæ legionis olim discors: sed occa/sione ciuilium armorum atrocius proruperant. Trebellius seditio/nem & confusum ordinem disciplinæ Cælio: Spoliatas & inopes legiones Cęlius Trebellio obiectabar. Cum interim fœdis legato/rum certaminibus modestia exercitus corrupta: Eoq; discordię vẽ/tum: vt auxiliarium quoq; militum conuitiis proturbatus: & ag/gregantibus se Cęlio cohortibus alisq; desertus Trebellius ad Vitel/lium perfugerit. quies prouinciæ, q̃q̃ remoto cõsulari, mansit. Rexere legati legionũ pares iure, Cęlius audendo potentior. Ad/iuncto Britãnico exercitu: ingens viribus opibusq; Vitellius duos duces duo itinera bello destinauit. Fabius Valens allicere vel si ab/nuerint vastare Gallias: & Cottianis alpibus Italiã irrumpere Cę/cina propiore trãsitu apeninis iugis digredi iussus. Valenti inferio/ris exercitus electi cum Aquila quintę legionis: & cohortibus alisq; ad .xl. millia armatorũ data. xxx. millia Cęcina e superiore Ger/mania ducebat. quorũ robur legio vna prima & vicesima fuit. ad dita vtriq; Germanorũ auxilia. e quibus Vitellius suas quoq; copias suppleuit: tota mole belli secuturus. Mira inter exercitũ Imperato/rẽq; diuersitas. Instare miles, arma poscere dũ Gallię trepidẽt: dũ Hispaniæ cõctentur. Non obstare hyemem: neq; ignauæ pacis moras: Inuadendam Italiam: occupandam vrbem. Nihil in di/scordiis ciuilibus festinatione tutius, vbi facto magisq̃ consulto opus esset. Torpebat Vitellius: & fortunã principatus inerti luxu, ac prodigis epulis pręsumebat: medio diei temulentus: & sagina grauis: cum tamen ardor & vis militum vltro ducis munia imple/bat: vt si adesset Imperator: & strenuis vel ignauis spem metumq; adderet: instructi intentiq; signum profectionis exposcunt. No/mẽ Germanici Vitellio statim additũ: Cęsarem se appellari ẽt vi/

ctor

ctor prohibuit. Lętum Auguriũ Fabio Valenti exercituiq; quem in bellum cogebat, ipso profectionis die: Aquila leui meatu prout agmen incederet: velut dux viæ præuolauit, longumq; per spaciũ. is gaudentium militũ clamor: ea quies interrita alitis fuit: vt haud dubiũ magnæ & prosperæ rei omen acciperetur. Et Treuiros qui/dem vt socios securi adiere Dinoduriũ (Mediomatricorum id op/pidum est) quãq̃ omni comitate exceptos: subitus pauor exterruit: raptis repente armis: ad cædem innoxiæ ciuitatis: non ob prędã: aut spoliandi cupidinem: sed furore & rabie, & causis incertis: eoq; difficilioribus remediis: donec precibus ducis mitigati ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quattuor millia hominum. Isq; terror Gallias inuasit: vt venienti mox agmini vniuersæ ciuita tes cum magistratibus & precibus occurrerent, stratis per vias pue/ris fœminisq;: quæq; alia placamenta hostilis iræ non quidem in bello: sed pro pace tendebãtur. Nunciũ de cæde Galbæ & Impe/rio Othonis Fabius Valens in ciuitate Leucorũ accepit. Nec mili tum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum vol/uebat. Gallis cunctatio exempta: & in Othonem ac Vitelliũ odiũ par: ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat: fida partibus: benigne excepti: modestia certauere. Sed breuis lętitia fuit: cohortium intemperie, quas a legione Quartadecima vt supra me/morauimus: digressas exercitui suo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primum: mox rixa inter Batauos & legionarios: dũ his aut illis studia militum aggregantur: prope in prœlium exarsere: ni Valens animaduersione paucorum: oblitos iam Batauos Imperii admonuisset. Frustra aduersus Heduos quæsita belli causa. Iussi pecuniam atq; arma deferre: gratuitos insuper cõmeatus prębuere: quod Hedui formidine: Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ cohortes. xviii. Lugduni solitis sibi hybernis relinqui placuit. Manlius Valens legatus Italicæ legio/nis: quãq̃ bene de partibus meritus: nullo apud Vitellium hono/re fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarũ: & quo incautior deciperetur, palam laudatũ. Veterę inter Lugdu/nenses Viennensesq; discordiam proximum bellum accenderat: Multæ inuicem clades: crebrius infestiusq;, q̃ vt tantum propter Neronem Galbãq; pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunensium occasione iræ in fiscum verterat. Multus contra in Viennẽses ho/nor. Vnde æmulatio & inuidia: & vno amne discretis cõnexum odiũ. Igitur Lugdunenses extimulare singulos militũ: & in euer/sionem Viennensium impellere: obsessam ab illis coloniã suam:

adiutos Vindicis conatus : conscriptas nuper legiones in præsidiũ Galbæ referendo. Et vbi causas odiorum prætenderant : magnitudinem predæ ostendebãt. Nec iam secreta exhortatio : sed publicæ preces : Irent vltores : excinderent sedem Gallici belli : cuncta illic externa & hostilia : se Coloniam Romanam & partem exercitus : & prosperarum aduersarumq; rerũ socios : si fortuna contra daret, iratis ne relinquerentur. His & pluribus in eundem modum perpulerant : vt nec legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: Cum haud ignari discriminis sui Viennẽses velamenta & infulas p̃ferentes : vbi agmen incesserat : arma, genua, vestigia prehensando flexere militum animos. Addidit Valens tricenos singulis militibus Sestertios. Tum vetustas dignitasq; coloniæ valuit. Et verba Fabii salutem incolumitatemq; Viennensium cõmendantis ęquis auribus accepta. Publice tamen armis mulctati : priuatis & promiscuis copiis iuuere militem. Sed fama constans fuit : ipsum Valentem magna pecunia emptum. Is diu sordidus repente diues : mutationem fortunæ male tegebat. Accensis egestate longa cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuenta senex prodigus. Lento deinde agmine per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus : ipsa itinerũ spacia : & statiuorum mutationes venditante duce fędis pactionibus : aduersus possessores agrorum : & magistratus ciuitatum : adeo minaciter : vt Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admoueret : donec pecunia mitigaretur. quotiens pecuniæ materia deesset : & stupris & adulteriis exorabatur. Sic ad alpes peruentum. plus prędæ ac sanguinis Cęcina hausit. Irritauerant turbidum ingeniũ Heluetii Gallica gens : soli in armis : virisq; mox memoria nominis clara : de cæde Galbæ ignari, & Vitellii Imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac festinatio Vndeuicesimæ legionis. Rapuerant pecuniam missam in stipendium castelli : quod olim Heluetii suis militibus ac stipendiis tuebantur : ægre id passi Heluetii interceptis epistolis : quæ nomine Germanici exercitus ad Pãnonicas legiones ferebantur : centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cęcina belli auidus : proximam quamq; culpam anteq̃ poeniteret vltum ibat. Mota propere castra. Vastati agri. Direptus longa pace in modum municipii extructus locus : amoeno salubrium aquarum vsu frequens. Missi ad Rhętica auxilia nuncii : vt versos in legionem Heluetios a tergo aggrederentur. Illi ante discrimen feroces : in periculo pauidi : quãq̃ primo tumultu Claudiũ Seuerum ducem legerant : non arma noscere :

non

non ordines sequi : non in vnum consulere: exitiosum aduersus ve teranos prœliũ : intuta obsidio dilapsis vetustate mœnibus. Hinc Cęcina cũ valido exercitu : inde Rhęticæ alæ cohortesq; : & ipsorum Rhętorum iuuentus sueta armis : & more militiæ exercita : vndiq; populatio & cædes. Ipsi in medio vagi abiectis armis: magna pars saucii aut pallantes in montem Vocecium perfugere. Ac statim immissa cohorte Thracum depulsi : & consectantibus Germanis Rhętisq; : per siluas atq; in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa : multa sub corona venũdata : Cumq; dirutis omnibus Auenticum gentis caput iusto agmine peteret : missi qui dederent ciuitatem : & deditione accepta in Iulium Alpinũ e principibus vt concitorem belli Cęcina animaduertit. Cæteros veniæ vel sæuitiæ Vitellii reliquit : haud facile dictu est: legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem: an militem inuenerint. Ciuitatis excidium poscunt, tęla ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat : Cũ Claudius Cossus vnus ex legatis : notæ facundiæ : sed dicendi artem apta trepidatione occultans : atq; eo validiori militis animum mitigauit (vt est mos vulgo) mutabilem subitis : & tam pronum in misericordiam : q̃ immodicum sæuitia fuerat. Effusis lachrymis : & meliora constantius postulando : impunitatem salutemq; ciuitati impetrauere. Cęcina paucos in Heluetiis moratus dies, dum sententiæ Vitellii certior fieret : simul transitum Alpium parans : lętum ex Italia nuncium accipit. Alam Syllanam circa Padum agentem sacramento Vitelli accessisse. Proconsulem Vitellium Syllani in Africa habuerãt : mox a Nerone vt in Ægyptum præmitterentur exciti : & ob bellum Vindicis reuocati ac tum in Italia manentes instinctu decurionum : qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentantium legionum & famã Germanici exercitus attollebant : transiere in partes : & vt donum aliquod nouo principi, firmissima Transpadanę regionis municipia Mediolanũ ac Nouariam : & Eporediam : & Vercellas adiunxere. Id Cęcinæ per ipsos compertum : & quia pręsidio alæ vnius latissima pars Italiæ defendi nequibat : pręmissis Gallorum Lusitanorũ Britannorumq; cohortibus : & Germanorum vexillis : in alpe Graia ipse paululum cunctatus : num Rhęticis iugis in Noricum flecteret : aduersus Petronium vrbis procuratorem : qui concitis auxiliis : & interruptis fluminum pontibus : fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes, alasq; : simulac reputans plus gloriæ retentã Italia : & vbicunq; certatum foret. Noricos in

cætera victoriæ præmia cessuros: Penino itinere Subsignanum mi
litem & graue legionũ agmen Hybernis adhuc niuibus traduxit.
Otho interim contra spem omnium non deliciis: neq; desidia tor/
pescere: dilatæ voluptates: dissimulata luxuria: & cuncta ad deco/
rem Imperii composita. Eoq; plus formidinis afferebant falsæ vir
tutes & vitia reditura. Marium Celsum consulem designatũ per
speciem vinculorum: sæuitiæ militum subtractum: acciri in Ca/
pitolium iubet. Clementię titulus e viro claro & partibus inuiso
petebatur. Celsus constanter seruatæ erga Galbam fidei crimen cõ
fessus: exemplum vltro imputauit. Nec Otho quasi ignosceret:
sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet: statim intra inti/
mos amicos habuit: & mox bello inter duces delegit. Mansitq;
Celso velut fataliter etiam pro Othone fides integra & infœlix.
Lęta pro moribus ciuitatis: celebrata in vulgus Celsi laus: ne mi/
litibus quidem ingrata fuit eandem virtutem admirantibus cui ira/
scebantur. Par inde exultatio, disparibus causis consecuta, impe/
trato Tigillini exitio. Ophonius Tigillinus obscuris parentibus:
fœda pueritia: impudica senecta pręfecturam vigilum & pętorii.
& alia præmia virtutum quia velocius erat vitiis adeptus: crudeli/
tatem mox deinde auaritiam: & virilia scelera exercuit: corrupto
ad omne facinus Nerone: quędam ignaro ausus: ac postremo eius/
dem desertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad pœnã
flagitauere: diuerso affectu: quibus odium Neronis inerat: & qui/
bus desiderium. Apud Galbam. T. Iunii potentia defensus pręte/
xentis seruatam ab eo filiam: & haud dubie seruauerat: non cle/
mentia (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum: quia pessi/
mus quisq; diffidentia pręsentium mutationem pauens: aduersus
publicum odium: priuatam gratiam præparat. Vnde nulla inno
centiæ cura, sed vices impunitatis. eo infensior populus addita ad
vetus Tigillini odium recẽti. T. Iunii inuidia, concurrere e tota vr/
be in palatium ac fora: & vbi plurima vulgi licentia: in circum
ac Theatra effusi: seditiosis vocibus obstrepere: donec Tigillinus
accepto apud Suessanas aquas supremæ necessitatis nuncio: inter
stupra concubinarum, & oscula: & deformes moras: sectis noua/
cula faucibus infamem vitam fędauit, etiã exitu sero & inhonesto.
Per idem tempus expostulata ad supplicium Galuia Crispilina va
riis frustrationibus: & aduersa dissimulantis principis fama: peri/
culo exempta est: magistra libidinũ Neronis: transgressa in Africã
ad instigandum in arma Clodium Macrum: famem Populi Ro/
mani haud obscure molita: totius postea ciuitatis gratiã obtinuit

consulari

consulari matrimonio innixa: & apud Galbam: Othonem: Vitelliũ illesa. Mox potens pecunia, & orbitate: quæ bonis malisq; temporibus iuxta valent. Crebræ interim & muliebribus blanditiis infectæ ab Othone ad Vitellium epistolæ offerebantur: pecuniam & gratiam: & quemcũq; quietis locũ prodigæ vitæ legisset. Paria Vitellius ostendebat: primo mollius, stulta vtrinq; & indecora simulatione. Mox quasi rixantes: stupra & flagitia inuicem obiectauere, neuter falso. Otho reuocatis quos Galba miserat legatis: rursus alios ad vtrũq; Germanicum exercitum: & ad legionem Italicam: easq; quæ Lugduni agebant copias: specie Senatus misit. Legati apud Vitellium remansere: promptius q̃ vt retenti viderétur. Prætoriani quos per simulationem officii legatis Otho adiunxerat: remissi anteq̃ legionibus miscerentur. Addit epistolas Fabius Valens nomine Germanici exercitus: ad prætorias & vrbanas cohortes: de viribus partium magnificas: & concordiã offerentes. Increpabãt vltro q̃ tanto ante traditum Vitellio Imperiũ: ad Othonem vertissent. Ita promissis simul ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace nihil amissuri. Neq; ideo Prętorianorũ fides mutata. sed insidiatores ab Othone in Germaniam: a Vitellio in vrbem missi. Vtrisq; frustra fuit Vitellianis impune per tantam hominum multitudinem mutua ignorantia fallẽtibus. Othoniani nouitate vultus: omnibus inuicem ignaris prodebantur. Vitellius litteras ad Tucianum fratrem Othonis composuit: exitium ipsi filioq; eius minitans: ni incolumes sibi mater ac liberi seruarẽtur. Et stetit domus vtraq; sub Othone: incertum an metu. Vitellius victor clementię gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuncius iurasse in eum Dalmatiæ ac Pannoniæ & Mœsiæ legiones. Idem ex Hispania allatum. laudatusq; per edictum Cluuius Rufus: & statim cognitum est: conuersam ad Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem quãq̃ a Iulio Cordo in verba Othonis obstricta diu mansit. Nusq̃ fides aut amor: metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonensem ad Vitellium vertit: facili transitu ad ꝓximos & validiores: Longinquæ prouinciæ: & quicquid armorũ mari dirimitur, penes Othonem manebant: non partium studio: sed erat grande momentum in nomine Vrbis: ac prętextu Senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus: Syriæ legiones Mutianus sacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, omnesq; versæ in Oriẽtem prouinciæ nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequium: initio a Carthagine orto

neq; expectata Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate. Crescẽs Neronis libertus (nam in malis temporibus partẽ se Reip. fecerat) epulum plebi ob letitiam recentis Imperii obtulerat. & populus pleraq; sine modo festinauit. Carthaginem cæteræ ciuitates secutę. Sic distractis exercitibus ac prouinciis Vitellio quidem ad capessendam principatus fortunam bello opus erat. Otho vt in multa pace munia Imperii obibat. quædam ex dignitate Reip. pleraq; cõtra decus & pręsenti vsu properãdo. Cõsul cum Titiano fratre in kal. Martias. Ipse proximos mẽses Verginio destinat: vt aliquod exercitui Germanico delinimentũ. Iungitur Verginio Pompeius Vopiscus: prętextu veteris amicitiæ. Pleriq; Viennensium honori datum interpretabantur. Cęteri consulatus ex destinatione Neronis aut Galbæ mansere. Cęlio ac Flauio Sabinis in Iulias: Archio Antonio & Mario Celso in septembres: quorũ honori ne Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho Pontificatus auguratusq; honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit: & recens ab exilio reuersos nobiles adolescentulos auitis ac paternis sacerdotiis in solaciũ recoluit. Redditus Cadio Rufo: Pedio Blęso: Seuino Pontio Senatorius locus: qui repetundarũ criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoscentibus verso nomine quod auaritia fuerat: videri maiestatem cuius tum odio etiã bonæ leges peribãt. Eademq; largitione ciuitatum quoq; ac prouinciarũ animos aggressus: Hispaniensibus & Emeritensibus familiarũ adiectiones: Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam: prouincię Bethicæ Maurorũ ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ: noua Africæ ostenta, magisq̃ mansura. Interq; necessitate pręsentium rerũ & instantibus curis excusatas ne tum quidem immemor amorũ: statuas Poppeæ per Senatus consultũ reposuit. Creditus est etiam de celebranda Neronis memoria agitauisse: spe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis præponerent atq; etiam Othoni quibusdam diebus populus & miles tanq̃ nobilitatem ac decus astruerent, Neroni Othoni acclamauit. Ipse in suspenso tenuit vetandi metum: vel cognoscendi pudorem. Conuersis ad ciuile bellum animis: externa sine cura habebantur. Eo audentius Rhoxolani Sarmatica gẽs priore hyeme cæsis duabus cohortibus: magna spe ad Mœsiam irruperant: Nouem millia equitũ, & ferocia, & successu prędæ magisq̃ pugnæ intenta. Igitur vagos & incuriosos tertia legio adiũctis auxiliis repẽte inuasit. Apud Romanos omnia prœlio apta. Sarmatæ dispersi aut cupidine prędæ graues onere sarcinarũ: & lubrico itinerum adempta equorũ pernicitate:

velut

velut vincti cædebantur. Namq; mirum dictu vt sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos: nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum. Vbi per turmas aduenere: vix vlla acies obstiterit. Sed tum humido die: & soluto gelu: neq; conti: neq; gladii quos prę longos vtraq; manu regunt vsui, lapsantibus equis, & catafractarũ pondere. Id principibus & nobilissimo cuiq; tegmen: ferreis laminis: aut præduro corio consertum: vt aduersus ictus impenetrabile: ita impetu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum. Simul altitudine & mollitia niuis hauriebantur. Romanus miles facili lorica: & missili pilo: aut lanceis assultans: vbi res posceret leui gladio inermem Sarmatam: neq; enim defendi scuto mos est: cominus fodiebat: donec pauci qui prœlio superfuerant: paludibus abderentur. Ibi sæuitia, hic misericordia vulnerũ absumpti. Postquã id Romę compertum. M. Aponius Mœsiam obtinẽs: triumphali statua: Fuluius Aurelius & Iulianus Titius ac Numisius Lupus legati legionum consularibus ornamentis donantur, læto Othone & gloriam in se trahente: tanq̃ & ipse fœlix bello: & suis ducibus: suisq; exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta seditio: prope vrbi excidio fuit. Septimãdecimam cohortem e colonia Hostiensi in vrbem acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura Vario Crispino tribuno e prętorianis data. Is quo magis vacuus quietis castris iussa exequeret: vehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamentario iubet. Tempus in suspitionem: causa in crimen: affectatio quietis in tumultum eualuit. Et visa inter temulentos arma: cupidinem sui mouere. Fremit miles: & tribunos centurionesq; proditionis arguit, tanq̃ familiæ Senatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignaui & vino graues: pessimus quisq; in occasionem prędarum. Vulgus, vt mos est: cuiuscũq; motus noui cupidum, & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistẽtem seditioni tribunum: & seuerissimos centurionum obtruncant: rapta arma: nudati gladii. Insidentes equis vrbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre cõuiuium primoribus fœminis virisq; qui trepidi fortuitus ne militum furor: an dolus Imperatoris: manere ac depręhendi: an fugere & dispergi: periculosius foret: modo constãtiam simulare: modo formidine detegi: simul Othonis vultum intueri. Vtq; euenit inclinatis ad suspitionem mentibus: cum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine Senatus q̃ suo territus: & p̃fectos prętorii ad mitigãdas militũ iras statim miserat: & abire propere omnes e conuiuio iussit. Tum vero passim magi

ſtratus proiectis inſignibus: vitata comitum & ſeruorum frequētia: ſenes fœminæq; per tenebras: diuerſa vrbis itinera: rari domos, plurimi amicorum tecta: & vt cuiq; humillimus cliens incertas latebras petiuere. Militum impetus ne foribus quidem palatii coercitus, quo minus conuiuium irrumperent: oſtendi ſibi Othonem expoſtulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno: & Vitellio Saturnino præfecto legionis dum ruentibus obſiſtunt. Vndiq; arma & minæ: modo in centuriones tribunoſq;: modo in Senatū vniuerſum. Lymphatis cæco pauore animis: & quia neminem vnum deſtinare iræ poterant, licentiam in omnes poſcentibus: donec Otho contra decus Imperii Thoro inſiſtens: precibus & lachrymis ægre cohibuit. Redieruntq; in caſtra inuiti: neq; innocentes. Poſtera die velut capta vrbe: clauſæ domus: rarus per vias populus: mœſta plebs. deiecti in terram militum vultus. ac plus triſtitiæ q̄ pœnitentię. Manipulatim allocuti ſunt Licinius & Proculus & Plotius Firmus præfecti: ex ſuo quiſq; ingenio mitius aut horridius. Finis ſermonis in eo vt quina millia nummum ſingulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi caſtra auſus. Atq; illum tribuni centurionesq; circunſiſtunt: abiectis militiæ inſignibus: otium & ſalutem flagitantes. Senſit inuidiam miles: & compoſitus in obſequium, auctores ſeditionis ad ſupplicium vltro poſtulabat. Otho quamq̄ turbidis rebus: & diuerſis militum animis: cum optimus quiſq; remedium præſentis licentiæ poſceret. Vulgus & plures ſeditionibus & ambitioſo Imperio læti: per turbas & raptus facilius ad ciuile bellum impellerentur: ſimul reputans non poſſe principatum ſcelere quæſitum: ſubita modeſtia & priſca grauitate retineri: ſed diſcrimine vrbis & periculo Senatus anxius: poſtremo ita diſſeruit. Neq; vt affectus veſtros in amorem mei accenderem commilitones: neq; vt animum ad virtutem cohortarer (vtraq; enim egregie ſuperſunt) ſed veni poſtulaturus a vobis temperamentum veſtræ fortitudinis: & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium non cupidine vel odio: quæ multos exercitus in diſcordiam agere: ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum: nimia pietas veſtra acrius q̄ conſideratius excitauit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus conſecuntur. Imus ad bellum. non omnes nuncios palam audiri: omnia conſilia cunctis præſentibus tractari ratio rerum: aut occaſionum velocitas patitur. Tam neſcire quædam milites q̄ ſcire oportet. Ita ſe ducum auctoritas: ſic rigor diſciplinæ habet: vt multa etiam per centuriones

turiones tribunosq; tantum iuberi expediat. Si vbi iubeantur quęrere singulis liceat: pereunte obsequio etiam Imperium intercidit. An & illic nocte intempesta rapientur arma? Vnus alter ue perditus ac temulentus (neq; enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris: & rerum omnium confusione patefieri occasio etiam aduersus me potest. Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animũ? quas mentes imprecentur? quid aliud q̃ seditionem & discordiam optabũt? ne miles centurioni: ne centurio tribuno obsequatur. Hinc confusi pedites equitesq; in exitium ruamus. Parendo potius commilitones q̃ Imperia ducum sciscitando res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est: qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit: mihi consilium & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit. duorum pœna erit. Cęteri abolete memoriam fœdissimæ noctis: ne illas aduersus Senatum voces vllus vnquã exercitus audiat. Caput Imperii & decora omnium prouinciarum ad pœnam vocare: non hercle illi: quos nunc maxime Vitellius in nos ciet Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni: & Romana vere iuuentus: ad sanguinem & cædem reposcerent ordinem: cuius splendore & gloria sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius: Imaginem quandam exercitus habet. Senatus nobiscum est. Sic fit: vt hinc Respub. inde hostes Reipub. constiterint. Quid vos pulcherrimam hãc vrbem domibus & tectis, & congestu lapidum stare creditis? Muta ista & inania intercidere ac reparari promiscue possunt. Eternitas rerum & pars gentium: & mea cum vestra salus: incolumitate Senatus firmatur. Hunc auspicato a parente & conditore vrbis nostræ institutum & a regibus vsq; ad principes continuum & immortalem: sicut a maioribus accepimus: sic posteris tradamus. Nam vt ex vobis Senatores: ita ex Senatoribus principes nascuntur. Ea oratio ad perstringendos mulcendosq; militum animos: & seueritatis modus (neq; enim in plures q̃ in duos animaduerti iusserat) grate accepta. Compositiq; ad pręsens, qui coerceri nõ poterant. Non tamen quies vrbis redierat. Strepitus telorum: & facies belli erat militibus: vt nihil in cõmune turbãtibus. ita sparsis per domos. occulto habitu & maligna cura in omnes: quos nobilitas aut opes: aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat.

Vitellianos quoq; milites venisse in vrbem ad studia partium noscenda: plæriq; credebant. Vnde plena omnia suspitionum: & vix secreta domuum sine formidine. Sed plurimum trepidationis in publico: vt quemq; nuncium fama attulisset, animo vultuq; conuersis: ne diffidere dubiis, ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto vero in curiam Senatu: arduus rerum omnium modus: ne contumax silentium: ne suspecta libertas: & priuato Othoni nuper atq; eadem dicendi adulatio. Igitur versare sententias: & huc atq; illuc torquere: hostem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentissimus quisq; vulgaribus conuitiis: quidam vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurimę voces, aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant diuersis auctoribus vulgata. In vestibulo Capitolii omissas habenas bigæ cui victoria institerat. Erupisse cella Iunonis maiorem humana speciem: statuam Diui Iulii: in insula Tyberini amnis sereno & immoto die ab Occidente in Orientem conuersam. prolocutum in Etruria bouem: Insolitos animaliũ partus: & plura alia rudibus sæculis etiam in pace obseruata: quæ nunc tantum in metu audiuntur. Sed præcipuus & cum pręsenti exitio etiam futuri pauor: subita inundatione Tiberis qui ĩmenso auctu: prorupto ponte sublicio: ac strage obstantis molis refusus: non modo iacentia: & plana vrbis loca: sed secura huiusmodi casuũ impleuit. Rapti e publico pleriq;: plures in tabernis ex cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum: corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta: dein remeante flumine dilapsa. Vtq; primum vacuus a periculo animus fuit: id ipsum quod paranti expeditionem Othoni Campus Martius & via Flaminia iter belli esset obstructum a fortuitis vel naturalibus causis: in prodigiũ & omen ĩminentiũ cladium vertebatur. Otho lustrata vrbe: & expensis bello consiliis quãdo Pœninæ Cottiæq; alpes: & cæteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur Narbonensem Galliam aggredi statuit: classe valida & partibus fida: q; reliquos cæsorum ad pontem Miluiũ: & sæuitia Galbæ in custodiam habitos: in numero legionis composuerat: Facta & reliquis spes honoratioris in posterum militiæ. Addidit classi vrbanas cohortes: & plerosq; e Prætorianis viris: vt robur exercitus: atq; ipsis ducibus cõsilium & custodes. Summa expedetionis Antonio Nouellio: Suedio Clementi primipilaribus: Æmylio Pacensi: cui ademptũ a Galba tribunatũ reddiderat, permissa. Curã nauiũ Oscus libertus retinebat: ad obseruãdã

honestiorum

honestiorum fidem inuitatus. peditum equitúq; copiis Suetonius Paulinus: Marius Celsus: Annius Gallus rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorii pręfecto. Is vrbanæ militiæ impiger: bellorum insolens: auctoritatem Paulini: vigorem Celsi: maturitatem Galli: vt cuiq; erat criminando (quod facillimum factu est) prauus & callidus: bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniã Aquinatẽ: neq; arcta custodia: neq; obscura, nullum ob crimen: sed vetusto nomine & propinquitate Galbæ monstratus. Multos e magistratibus magnam consularium partem Otho non participes aut ministros bello: sed comitum specie: secum expedire iubet. In quis & L. Vitellium eodem quo cæteros cultu: nec vt Imperatoris fratrem: nec vt hostis. Igitur mota vrbis cura: nullus ordo metu aut periculo vacuus. Primores Senatus ætate inualidi: & longa pace desides: segnis & oblita bellorũ nobilitas: ignarus militiæ eques: quanto magis occultare & abdere pauorem nitebantur, manifestius pauidi. Nec deerant e contrario qui ambitione stolida, cõspicua arma, insignes equos: quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum & irritamenta libidinum: vt instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis a Reipub. cura: leuissimus quisq;: & futuri improuidus spe vana tumens. Multi afflicta fide in pace: ac turbatis rebus alacres: & per incerta tutissimi. Sed vulgus & magnitudine nimia cõmunium curarũ expers: populus sentire paulatim belli mala: conuersa in militum vsum omni pecunia: intentis alimentorum preciis: quæ motu Vindicis haud perinde plebem attriuerant: secura tum vrbe a prouinciali bello: quod inter legiones Galliasq; velut externum fuit. Nam ex quo diuus Augustus res Cęsarum composuit: procul & in vnius sollicitudinem aut decus Populus Romanus bellauerat: Sub Tiberio & Caio tantum pacis aduersa Reipub. pertimuere. Scriboniani contra Claudium incepta, simul audita & coercita. Nero nunciis magis & rumoribus, q̃ armis depulsus. Tũ legiones classesq;: & quod raro alias: Prętorianus Vrbanusq; miles: in aciem deducti. Oriens occidẽsq; & quicquid vtrinq; virium est a tergo: sub ducibus aliis si bellatũ foret, longo bello materia. Fuere qui proficiscenti Othoni moras religionemq; nõdum conditorũ Anciliũ afferrent. Aspernatus omnẽ cõctationem, vt Neroni quoq; exitiosam. Et Cęcina iã alpes trãsgressus extimulabat. Pridie Idus Mar. cõmẽdata patribus Rep. reliquias Neronianarũ sectionũ nõdũ in fiscũ conuersas: reuocatis ab exilio concessit. Iustissimum donum: & in speciem magnificũ

sed festinata iam pridem exactione vsu sterili. Mox vocata contione: maiestatem vrbis: & cōsensum populi ac Senatus: pro se attollens aduersum Vitellianas partes modeste disseruit: Inscitiam potius legionum q̃ audaciam increpans nulla Vitellii mentione: siue ipsius ea moderatio: seu scriptor orationis sibi metuens: contumeliis in Vitellium abstinuit: quando vt in consiliis militiæ Suetonio Paulino & Mario Celso: ita in rebus vrbanis Galeri Trachali ingenio Othonem vti credebatur: & erant qui genus ipsum orandi noscerent: crebro fori vsu celebre: & ad implendas populi aures: latum & sonans. Clamor vocesq; vulgi ex more adulandi nimiæ & falsæ: quasi dictatorem Cęsarem: aut Imperatorem Augustum prosequerétur: Ita studiis votisq; certabant: nec metu aut amore: sed ex libidine seruitii: vt in familiis priuata cuiq; stimulatio & vile iam decus publicū. Profectus Otho quietem vrbis curasq; Imperii Saluio Titiano fratri permisit.

Struebat iam fortuna in diuersa parte terrarum initia causasq; Imperio. quod varie ortum: lætum Reip. aut atrox. Ipsis principibus prosperū aut exitio fuit. Titus Vespasianus e Iudęa incolumi adhuc Galba missus a patre, causam profectionis officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuētam ferebat. Sed vulgus fingendi auidum disperserat, accitum in adoptionem, materia sermonibus: Senium & orbitas principis: & intemperantia ciuitatis: donec vnus eligatur, multos destinandi. Augebat famam ipsius Titi ingenium quantæcūq; fortunæ capax: decoris cū quadam maiestate. Prosperę Vespasiani res. pręsaga responsa: & inclinatis ad credendum animis loco omniū etiam fortuna. Vbi Corinthi Achaiæ vrbe certos nuncios accepit de interitu Galbæ (& aderant qui arma Vitellii bellumq; affirmarent) anxius animo: paucis amicorum adhibitis: cuncta vtrinq; perlustrat. Si pergeret in vrbem, nullam officii gratiam in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, siue Othoni obsidem fore. Sin rediret: offensam haud dubiam victoris: & incerta adhuc victoria: & concedente in partes patre: filium excusatum. Sin Vespasianus Remp. susciperet obliuiscendum infensarum de bello agitātibus. His ac talibus inter spem metumq; iactatum, spes vicit. Fuere qui accensum desiderio Beronices reginæ, vertisse iter crederent. Neq; abhorrebat a Beronice iuuenilis animus. Sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum: lętam voluptatibus adolescentiam egit, suo q̃ patris Imperio modestior. Igitur oram Achaiæ & Asiæ ac lęua maris præteruectus:

prætervectus : Rhodū & Cyprum insulas : inde spaciis aduectioribus Syriā petebat. Atq; illū cupido incessit adeundi visendiq; téplum Paphię Veneris inclytū per indigenas aduenasq;. Haud fuerit longum initia religionis : tēpli situm, formam deę (neq;. n. alibi sic habetur) paucis differere. Conditorē templi regē Venerianū vetus memoria : quidā ipsius deę nomē id perhibent. Fama recétior tradit a Cinara sacratū templum. deāq; ipsam conceptā mari, huc appulsam. Sed scientiā artēq; haruspicū accitū e cilicia Myrrā intulisse. Atq; ita pactum vt familię vtriusq; posteri cerimoniis pręsiderent. Mox ne honore nullo regium genus peregrinā stirpē antecelleret : ipsa quam intulerant scientia hospites cessere. Tantū Cinarades sacerdos cōsulit. hostię vt q/sq; nouisset: mares deligunt. Certissima fides hedorū fibris. Sanguinē arę obfundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolētur. nec vllis hymbribus q̄q̄ in aperto madescunt. Simulachrum deę non effigie humana. Continuus orbis latiore initio tenuem in ambitū metę modo exurgens. Et ratio in obscuro. Titus spectata opulētia donisq; regum : quęq; alia lętum antiquitatibus grecorum genus incertę vetustati affingit : de nauigatione primum consuluit. Postq̄ pandi viam & mare prosperum accepit. de se per ambages interrogat : cęsis pluribus hostiis. Sostratus (sacerdotis id nomen erat) vbi læta & cōgruentia exta magnisq; consultis annuere deam vidit : pauca in præsens & solita respondens : petito secreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem prouectus suspensis prouinciarum & exercituum mentibus : ingens rerum fiducia accessit. Profligauerat bellum Iudaicū Vespasianus oppugnatione Herosolymarum. Reliqua duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicatiam superstitionis : q̄ quo satis virium obsessis ad tolerādas necessitates superesset. Tres, vt supra memorauimus, ipsi Vespasiano legiones erant exercitæ bello. quattuor Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat segnitiam. Quantumq; illis roboris discrimina & labor : tantum his vigoris addiderat integra quies : & inexperti belli labor : Auxilia vtriq; cohortium alarumq; & classes regesq; : ac nomē dispari fama celebre. Vespasianus acer militiæ anteire agmen : locum castris capere : noctu diuq; consilio, ac si res posceret, manu hostibus obniti : cibo fortuito, veste habituq; vix a gregario milite discrepans : prorsus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mucianum e contrario magnificentia & opes : & cuncta priuatum modum supergressa extollebant. aptior sermone, dispositu, prouisuq; ciuilium rerum peritus egregiū

principatus temperamentum : si demptis vtriusq; vitiis , solę vir/
tutes miscerentur . Cęterum hic Syrię : ille Iudęę prępositus : vici/
nis prouinciarum administrationibus inuidia discordes : Exitu de/
mum Neronis : positis odiis in medium consuluere : primum per
amicos : dein præcipua concordiæ fides Titus praua certamina cõ/
muni vtilitate aboleuerat : natura atq; arte compositus alliciendis
etiam Mutiani moribus . Tribuni Centurionesq; & Vulgus mili/
tum : industria : licentia : per virtutes : per voluptates : vt cuiq; in/
genium adsciscebantur . Anteq̃ Titus aduentaret : sacramentum
Othonis acceperat vterq; exercitus precipitibus, vt assolet nunciis :
& tarda mole ciuilis belli : quod longa concordia quietus oriens :
tunc primum parabat . Namq; olim validissima inter se ciuium ar/
ma in Italia , Gallia ue , viribus occidentis cepta . Et Pompeio ,
Cassio , Bruto , Antonio : quos omnes trans mare secutum est ci/
uile bellum : haud prosperi exitus fuerant . Auditiq; sępius in Sy/
ria Iudęaq; Cęsares q̃ inspecti . Nulla seditio legionum : tantum
aduersus Parthos minæ vario euentu . Et proximo ciuili bello tur/
batis aliis inconcussa ibi pax : dein fides erga Galbam . Mox vt
Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas raptum ire :
vulgatum est : ne penes cęteros Imperii premia : penes ipsos tan/
tum seruitii necessitas esset : fremere miles : & vires suas circumspi/
cere . Septem legiones statim : & cum ingentibus auxiliis Syria Iu/
dęaq; : Inde continua ægyptus duæq; legiones : hinc Cappadocia
Pontusq; : & quicquid castrorum Armeniis prætenditur . Asia &
cęteræ prouinciæ : nec virorũ inopes : & pecunię opulentę : quan/
tum insularum mari cingitur & parãdo interim bello seclusum tu/
tumq; ipsum mare . Nõ fallebat duces impetus militum . Sed bel/
lantibus aliis placuit expectari bellum : cum in victores victosq;
nunq̃ solida fides coalesceret . Nec referre Vitellium an Othonem
superstitem fortuna faceret . Rebus secundis etiam egregios duces
insolescere : discordiam his ignauiam luxuriem : & suismet vitiis
alterum bello : alterum victoria periturum . Igitur arma in occa/
sionem distulere Vespasianus Mutianusq; nuper . Cęterum olim
mixtis consiliis : optimus quisq; amore Reip : Multos dulcedo
prędarum stimulabat : alios ambiguę domi res . Ita boni maliq;
causis diuersis : studio pari : bellum omnes cupiebant . Sub idem
tempus Achaia atq; Asia falso exterritę velut Nero aduentaret : va/
rio super exitu eius rumore : eoq; pluribus viuere eum fingentibus ,
credentibusq; . Cęterorum casus conatusq; in contextu operis dice/
mus, Tunc seruus e Ponto : siue vt alii tradidere : libertinus ex Ita/
lia citatę

lia citharę & cantus peritus (vnde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus: quos inopia vagos ingentibus promissis corruperat: mare ingreditur: ac vi tempestatum Scythinum insulam detrusus: & militum quosdam ex oriente cōmeantium asciuit: & abnuentes interfici iussit: & spoliatis negotiatoribus: mancipiorum valentissimum quemq; armauit. Centurionemq; Sysennam dextras concordiæ signa Syriaci ęxercitus nomine ad prętorianos ferentem: variis artibus aggressus est. donec Sysenna clam relicta insula: trepidus & vim metuens aufugeret: Inde late terror multis ad celebritatem nominis erectis rerū nouarum cupidine & odio pręsentium. Gliscentem in dies famam fors discussit. Gallatiam ac Pamphiliam prouincias Calphurnio Asprenati regendas Galba permiserat. Datę e classe misenensi duæ triremes ad prosequendum eum: quibus Scythinum insulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mœstitiam compositus: & fidem suorum quondam militum inuocans: vt eum in Syria: aut Ægypto sisterent orabat. Trierarchi nutantes: seu dolo alloquendos sibi milites: & paratis omniū animis reuersuros firmauerunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nunciata: cuius cohortatione expugnata nauis: & interfectus quisquis ille erat. Corpus insigne oculis comaq; & toruitate vultus in Asiam: atq; inde Romā pęruectum est. In ciuitate discordi & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta: paruę quoq; res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus, pecunia, potentia, ingenio inter claros magisq̄ inter bonos. Annium Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat: ad cognitionem senatus vocabat. Nam recēs Galbę principatu censuerant patres: vt accusatorum causę noscerentur. Id Senatus consultum varie iactatum: & prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum retinebatur. Ad hec terrore & propria vi Crispus incubuerat: delatorem fratris sui peruertere: Traxeratq; magnam senatus partem, vt indefensum, & inauditum dedi ad exitium postularet. Contra apud alios nihil ęque reo proderat q̄ nimia potentia accusatoris: dari tempus: edi crimina: q̄uis infirmum & nocentem, more tamen audiendum censebant. Et valuere primo: dilataq; in paucos dies cognitio. mox dānatus est Faustus: nequaq̄ eo assensu ciuitatis: quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum pręmio exercuisse meminerant. Nec pœna criminis: sed vltor displicebat. Lęta interim Othoni pricipia belli: motis ad imperium eius

e Dalmatia Pannoniaq; exercitibus. Fuere quattuor legiones e qui/
bus bina millia prǽmissa. Ipsǽ modicis interuallis sequebantur.
Septima a Galba conscripta. Veteranǽ vndecima ac tertiadecima
& prǽcipua fama quartadecumana rebellione Britanniǽ compressa.
Addiderat gloriam Nero eligendo vt potissimos. Vnde longa il/
lis erga Neronem fides & erecta in Othonem studia. Sed quo plus
virium ac roboris, e fiducia tarditas inerat: eo agmé legionum alǽ
cohortesq; prǽueniebant: & ex ipsa vrbe haud spernenda manus
quinq; prǽtoriǽ cohortes & equitum vexilla cum legione prima.
Ac deforme insuper auxilium duo millia gladiatorum: sed per ci/
uilia arma etiam seueris ducibus vsurpatum. His copiis rector ad/
ditus Annius Gallus: cum Vestricio Spurina ad occupandas Padi
ripas prǽmissus: quoniam prima consiliorum frustra ceciderant:
transgresso iam alpes Cǽcina: quem sisti intra Gallias posse spera/
uerat. Ipsum Othonem comitabantur spiculatorum lecta corpo/
ra: cum cǽteris prǽtoriis cohortibus: Veterani e prǽtorio, classico/
rum ingens numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter. Sed
lorica ferrea vsus est: & ante signa pedester, horridus, incōptus,
famǽq; dissimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, possessa per mare
& naues, & maiore Italiǽ parte: penitus vsq; ad initiū maritimarū
alpium: quibus tentandis aggrediendisq;: prouinciǽ Narbonensi
Suedium Clemētem, Antonium Nouellum Æmylium Pacēsem
duces dederat. Sed Pacensis per licentiam militū victus. Antonio
nouello nulla auctoritas. Suedius clemēs ambitioso Imperio rege/
bat: vt aduersus modestiam disciplinǽ corruptus: ita prœliorum
auidus, Nō Italia adiri: nec loca sedesq; patriǽ videbantur. Tanq̄
externa littora & vrbes hostium vrere, vastare, rapere, eo atrocius
q nihil vsq̄ prouisum aduersum metus: pleni agri: apertǽ domus:
occursantes domini iuxta coniuges & liberos: securitate pacis: &
belli malo circūueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procu/
rator Marius Maturus. Is concita gente: nec deest iuuētus: arcere
p̄uinciǽ finibus Othonianos intēdit. Sed primo impetu cǽsi disie/
ctiq; montani: vt quibus temere collectis: non castra non ducem
noscitantibus. neq; in victoria decus esset: neq; in fuga flagitium.
Irritatus eo prǽlio Othonis miles: vertit iras in municipiū Albinti/
miliū. quippe in acie nihil prǽdǽ, inopes agrestes, & vilia arma:
nec capi poterāt pernix genus, & gnari locorū. Sed calamitatibus
insontiū expleta auaritia. Auxit inuidiā prǽclaro exemplo fœmina
lygus, quǽ filio abdito: cū simul pecuniā occultari milites credi/
dissent, eoq; per cruciatus interrogarent, vbi filiū occuleret, vterum
ostendens

ostēdens latere respondit. Nec vllis deinde tortoribus: aut morte et constantiam vocis egregię mutauit. Imminere ꝓuincię Narbonēsi in verba Vitellii adactæ: classem Othonis Fabio Valenti trepidi nuncii attulere. Aderant legati coloniarū auxilium orantes. Duas Turingorū cohortes: quattuor equitū turmas. Vniuersam Treuirorū alam cū Iulio Classico pręfecto misit. e qbus pars in Colonia Foroiulensi reiēta: ne omnibus copiis in terrestre iter versis vacuo mari classis acceleraret. Duodecim eqtū turmę & lecti e cohortibus aduersus hostē iere. qbus adiūcta lygurū cohors vetus loci auxiliū: & quingenti Pannonii nondū sub signis. Nec mora prœlio: sed acie ita instructa: vt pars classicorum mixtis paganis in colles mari ꝓpinquos exurgeret. quātum inter colles ac litus ęqui loci prętorianus miles expleret. In ipso mari vt annexa classis & pugnę parata, conuersa: & minaci fronte prętēderetur. Vitelliani quibus minor peditum vis in equite robur, alpinos proximis iugis: cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treuirorū turmę obtulere se hosti incautę: cum exciperet contra veteranus miles: simul a latere saxis vrgeret: apta ad iaciendum paganorum manus: qui sparsi inter milites strenui ignauiq; in victoria idē audebant. Additus perculsis terror: inuecta in terga pugnantium classe. Ita vndiq; clausi. Deletęq; omnes copię forent: ni victorē exercitū attinuisset obscurū noctis obiectū obiētui fugientibus. Nec Vitelliani q̄q̄ victi quieuere, accitis auxiliis: securum hostem: ac successu rerum socordius agentem inuadunt: Cęsi vigiles: perrupta castra: trepidatum apud nauis: donec fidente paulatim metu: occupato iuxta colle defensi. mox irrupere. Atrox ibi cędes: & Turingarum cohortium pręfecti, sustentata quidem diu acie: telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit: quorū improuide securos conuersi equites circūuenerunt. Ac velut pactis induciis: ne hinc classis: inde eques subitam formidinem inferrent: Vitelliani retro Antipolim Narbonēsis Gallię municipium. Othoniani Albingaunum interioris lygurię reuertere. Corsicam ac Sardiniam cęterasq; proximi maris insulas, fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicam prope afflixit Decumi Pacarii procuratoris temeritas: tanta mole belli nihil in summa ꝓfutura, ipsi exitiosa. Namq; Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum viribus statuit: inani auxilio etiam si prouenisset. Vocatis principibus insulę: consilium aperit. Et cōtradicere ausos Claudium Phirrhicum trierarchū lyburnicarum ibi nauiū, Quintium Certū equitē Romanum interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant:

simul ignara & alieni metus socia imperitorũ turba, in verba Vi/
tellii iurauere. Sed vbi delectum agere Pacarius: & incõditos ho/
mines fatigare militię muneribus occepit: laborẽ insolitũ perosi:
infirmitatẽ suam reputabant. Insulã esse quam incolerent. & lon/
ge Germaniã viresq; legionũ. Direptos vastatosq; classe etiã quos
cohortes alęq; ꝓtegerent. Et auersi repente animi, nec tamẽ aper/
ta vi. Aptum tẽpus insidiis legere. Digressis qui Pacariũ frequen/
tabãt: nudus & auxilii inops balneis interficitur. Trucidati & co/
mites. Capita, vt hostiũ, ipsi interfectores ad Othonem tulere.
Neq; eos aut Otho pręmio affecit: aut puniuit Vitellius in multa
colluuie rerũ maioribus flagitiis permixtos. Aperuerat iam Italia,
bellũq; transmiserat, vt supra memorauimus, ala Syllana, nullo
apud quẽq̃ Othonis fauore: nec quia Vitelliũ mallent: sed longa
pax ad omne seruitiũ fregerat faciles occupantibus, & melioribus
incuriosos, Florentissimũ Italiæ latus: quantũ inter Padũ alpesq;
cãporum & vrbium est: armis Vitellii (nãq; & pręmissę a Cęcina
cohortes aduenerant) tenebatur. Capta pãnoniorum cohors apud
Cremonã. Intercepti cẽtum equites: ac mille classici inter Placen/
tiã Ticinũq;. quo successu Vitellianus miles nõ iã flumine aut Ri/
pis arcebatur. Irritabat quin etiã Batauos transrhenanosq; Padus
ipse: quẽ repente cõtra placentiã transgressi raptis quibusdã explo/
ratoribus: ita cęteros terruere: vt adesse omnẽ Cęcinę exercitũ tre/
pidi ac falsi nũciarent. Certũ erat Spurinę (is enim Placentiã obti/
nebat) necdum venisse Cęcinam, & si propinquaret: coercere in/
tra munimenta militem: nec tris prętorias cohortes & mille vexil/
larios cum paucis equitibus veterano exercitui obiicere. Sed indo/
mitus miles: & belli ignarus: correptis signis vexillisq; ruere: &
rętinenti duci tela intentare: spretis centurionibus tribunisq; proui/
dentiam ducis laudantibus: qui pro Othone & accitum Cęcinam
clamitabãt. Fit temeritatis alienæ comes Spurina: primo coactus:
mox velle simulans: quo plus auctoritatis inesset consiliis: si sedi/
tio mitesceret. Postq̃ in conspectu Padus & nox appetebat: valla/
ri castra placuit. Is labor vrbano militi insolitus contudit animos.
Tum mœstissimus quisq; castigare credulitatem suam: metum ac
discrimen ostendere si cum exercitu Cęcina patentibus campis tam
paucas cohortes circumfudisset. Iamq; totis castris modesti sermo/
nes. & inserentibus se Centurionibus tribunisq;: laudari prouidẽ/
tiam ducis: q; Coloniam virium & opum validam robur ac sedẽ
bello legisset. Ipse postremo Spurina non tam culpam exprobrãs
q̃ ratione ostendens relictis exploratoribus: cæteros Placentiam re/
duxit

duxit : minus turbidos : & Imperia accipientes. Solidati muri & propugnacula addita : auctæ turres : prouisa parataq; non arma modo : sed obsequium & parendi amor : quod solum illis partibus defuit cum virtutis haud pœniteret. At Cęcina velut relicta post alpes sæuitia, ac licentia, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius municipia & Coloniæ in superbiam trahebāt: q versicolore sagulo : brachas tegmen barbarum indutus : togatos alloqueretur : vxorem quoq; eius Saloninam q̃q̃ in nullius iniuriam : insigni equo ostroq; veheretur : tanq̃ lesi grauabantur : Insita mortalibus natura : recentem aliorum fœlicitatem ęgris oculis introspicere : modumq; fortunæ a nullis magis exigere : q̃ quos in æquo viderunt. Cęcina Padum transgressus : tentata Othonianorum fide per colloquium & promissa: iisdem petitus : postq̃ pax & concordia speciosis & irritis nominibus iactata sunt : cōsilia curasq; in oppugnationem Placentiæ magno terrore vertit : gnarus vt initia belli prouenissent famam in cætera fore. Sed primus dies impetu magis q̃ veterani exercitus artibus transactus. Aperti incautiq; muros subiere : cibo vinoq; pręgraues. In eo certamine pulcherrimum amphiteatri opus situm extra muros conflagrauit : siue ab oppugnatoribus incensum : dum faces & glandes : & missilem ignem in obsessos iaculantur : siue ab obsessis dum regerunt. Municipale vulgus pronum ad suspitiones : fraude, illata ignis alimēta credidit a quibusdam e vicinis coloniis : inuidiæ æmulatione : q nulla in Italia moles tam capax foret. quocumq; casu accidit, dum atrociora metuebantur, in leui habitum : reddita securitate, tanq̃ nihil grauius pati potuissent, merebant. Cæterum multo suorum cruore pulsus Cęcina : & nox parandis operibus assumpta. Vitelliani pluteos cratesq; & vineas suffodiendis muris protegendisq; oppugnatoribus : Othoniani sudes & immensas lapidum ac plumbi ærisq; moles : perfringendis operibus : obruendisq; hostibus expediunt. Vtrinq; pudor : vtrinq; gloria : & diuersæ exhortationes. hinc legionum & Germanici exercitus robur : Inde Vrbanæ militiæ & prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi vt segnem ac desidem : & circo ac theatris corruptum militem : hi peregrinum & externum increpabant : simul Othonem ac Vitellium celebrantes culpantes ue : vberioribus inter se probris, q̃ laudibus stimulabantur. Vix dum orto die : plena propugnatoribus mœnia : fulgentes armis virisq; campi : densum legionum agmen : sparsa auxiliorum manus altiora murorum sagittis aut saxis incessere. Neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi.

Ingerunt desuper Othoniani pila librato magis & certo ictu : ad/uersus temere subeuntes. Cohortes Germanorum cantu truci : & more patrio nudis corporibus super humeros scuta quatientium : Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, instruit agge/rem, molitur portas. Contra prętoriani dispositos ad id ipsum molares ingenti pondere ac fragore prouoluunt : pars subeuntium obruti : pars confixi : & exangues ac laceri : cum augeret stragem trepidatio : eoq; acrius e mœnibus vulnerarentur, rediere infracta partiũ fama. Et Cęcina fama & pudore cœptę temere oppugnatio/nis: ne irrisus ac vanus iisdem castris assideret : traiecto rursus Pado Cremonam petere intendit. Tradidere se abeũti Turullius cerialis: cum compluribus classicis : & Iulius Bregãticus cum paucis equi/tum. hic pręfectus alę in Batauis genitus. Ille primipilaris & Cæ/cinę haud alienus : ꝙ ordines in Germania duxerat. Spurina com/perto itinere hostium : defensam Placentiam : quęq; acta : & quid Cęcina pararet : Annium Gallum per litteras docet. Gallus legio/nem primam in auxilium Placentię ducebat : diffisus paucitate co/hortium : ne longius obsidiũ & vim Germanici exercitus parũ to/lerarent. Vbi pulsum Cęcinam pergere Cremonam accepit : ęgre coercitã legionem & pugnandi ardore vsq; ad seditioné ꝑgressam Brebriaci sistit. Inter Veronam Cremonamq; situs est vicus : dua/bus iã Romanis cladibus notus, infaustusq;. Iisdẽ diebus a Mar/tio Macro haud procul Cremona ꝓspere pugnatum. Nãq; prom/ptus animi Martius trãsuectos nauibus gladiatores in aduersam Pa/di ripam repente effudit. Turbata ibi Vitellianorũ auxilia. & cæ/teris Cremonã fugientibus : cęsi qui restiterant. Sed repressus vin/centium impetus : ne nouis pręsidiis firmati hostes fortunam pręlii mutarent. Suspectũ id Othonianis fuit : omnia quęcũq; facta pra/ue ęstimantibus. Certatim vt quisq; animo ignauus : procax ore : Annium Gallum & Suetonium Paulinum & Mariũ Celsum (nã eos quoq; Otho pręfecerat) variis criminibus incesserant. Acerri/ma seditionũ ac discordię incitamenta interfectores Galbę : scelere & metu vecordes : miscere cuncta : modo palã turbidis vocibus : modo occultis ad Othoné litteris : qui humillimo cuiq; credulus, bonos metuens trepidabat : rebus ꝓsperis incertus : & inter aduer/sa melior. Igitur Titianum fratrem accitum bello prępofuit : Inte/rea Paulini & Celsi ductu res egregię gestę angebant Cęcinam ne/quicq̃ omnia cœpta. Et senescens exercitus sui fama : pulsus Pla/centia, cęsis nuper auxiliis : etiam per concursum exploratorum crebra magisq̃ digna memoratu prœlia. Inferior propinquante

Fabio

Fabio Valente : ne omne belli decus illuc concederet : recuperare gloriam auidius q̃ cõsultius properabat. Ad duodecimum a Cremona : locus castrorum vocatur : ferocissimos auxiliarium imminentibus vię lucis occultos imponit. equites procedere longius iussit : & irritato prœlio sponte refugere : festinationem sequentium elicere : donec insidię coercerentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paulinus : equitum Celsus sumpsere. Tertiędecimæ legionis vexillum quattuor auxiliorum cohortes & quingenti equites in sinistro locantur. Aggerem viæ tres prętoriæ cohortes arctis ordinibus obtinuere. Dexrra fronte prima legio incessit : cum duabus vexillaribus cohortibus : & quingentis equitibus. Super hos e prętorio auxiliisq; mille equites cumulus prospersis : aut subsidium laborantibus ducebantur. Anteq̃ miscerentur acies : terga vertentibus Vitellianis : Celsus doli prudens : repressit suos : Vitelliani temere exurgentes cędente sensim Celso longius secuti, vltro in insidias pręcipitantur. Nam a lateribus cohortes legionum, aduersa fronte, & subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non statim a Suetonio Paulino pediti datum. Conctator natura: & cui cauta potius consilia cum ratione : q̃ prospera ex casu placerent : Compleri fossas : aperiri campum : pandi aciem iubebat. satis cito incipi victoriam ratus : vbi prouisum foret ne vincerentur. Ea conctatione spacium Vitellianis datum in vineas nexu traducũ impeditas refugiendi. Et modica silua adhęrebat : vnde rursus ausi : promptissimos prętorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes impigre pro Othone pugnãciens. Tum Othonianus pedes erupit : protrita hostiũ acie. Versi in fugam etiam qui subueniebant. Nam Cęcina non simul cohortes, sed singulas acciuerat. quę res in pręlio trepidationẽ auxit : cũ dispersos nec vsq̃ validos pauor fugentiũ abriperet. Orta & in castris seditio : ꝙ non vniuersi ducerentur. Vinctus pręfectus castrorum Iulius Gratus tanq̃ fratri apud Othonem militanti proditionẽ ageret : cum fratrem eius Iulium Frontem tribunũ Othoniani sub eodem crimine vinxissent. Cęterum ea vbiq; formido fuit : apud fugientes occursantesq; in acie pro vallo : vt deleri cum vniuerso exercitu Cęcinã potuisse, ni Suetonius Paulinus receptui cecinisset: vtrisq; in partibus percrebruerit. Timuisse se Paulinus ferebat : tãtum insuper laboris atq; itineris : ne Vitellianus miles recens castris: fessos aggrederetur : & perculsis nullũ retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio ꝓbata : in vulgus aduerso rumore fuit. haud perinde id dãnum Vitellianos in metum cõpulit q̃ ad modestiam

compoſuit. Nec ſolum apud Cęcinā qui culpam in militem con/ferebat: ſeditioni magiſq̃ prelio paratum: ſed Fabii quoq; Valen/tis copię: Iam. n. Ticinum venerat: poſito hoſtium contemptu & recuperandi decoris cupidine: reuerentius & ęqualius duci pare/bant. Grauis alioquin ſeditio exarſerat: quā altiore initio (ne ſ...ili rerum a Cęcina geſtarū ordinem interrumpi oportuerat) repet...a. Cohortes Batauorū quas bello Neronis a quartadecima legione di/greſſas: cum Britāniam peterent: audito Vitellii motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, ſuperbe agebant. vt cuiuſq; legionis tētoria acceſſiſſent: coercitos a ſe quartadecima/nos ablatam Neroni Italiā: atq; omnē belli fortunam in ipſorum manu ſitā iactātes. Cōtumelioſum id militibus, acerbū duci, cor/rupta iurgiis aut rixis diſciplina. Ad poſtremum Valens e petulātia etiā perfidiam ſuſpectabat. Igitur nuncio allato pulſam Treuirorū alā Turingoſq; a claſſe Othonis & Narbonēſem Galliā circumiri: ſimul cura ſocios tuendi: & militari aſtu: cohortes turbidas, ac ſi vna forent pręualidas: diſpergendi: partē Batauorū ire in ſubſidiū iubet. Quod vbi auditū: vulgatumq;: mœrere ſocii: fremere le/giones: orbari ſe fortiſſimorū virorum auxilio: veteres illos & tot bellorū victores: poſtq̃ in cōſpectu ſit hoſtis: velut ex acie abduci: ſi ꝓuincia vrbe & ſalute Imperii potior ſit: omnes illuc ſequerentur. Sin victoria: ſanitas: ſuſtentaculū: columen in Italia verteretur: non abrumpendos vt corpori validiſſimos artus. Hęc ferociter ia/ctādo: poſtq̃ immiſſis lictoribus Valens coercere ſeditionē cœpta/bat: ipſum inuadunt: ſaxa iaciūt: fugientē ſecuntur. Spolia Gal/liarū & Viēnenſium aurum & pretia laborū ſuorū occultare clami/tantes: dirreptis ſarcinis: tabernacula ducis: ipſamq; humū pilis & lanceis rimabantur. Nā Valens ſeruili veſte apud decurionē equitū tegebatur. Tum Alphenius Varus pręfectus caſtrorum: deflagrā/te paulatim ſeditione addit conſilium: vetitis obire vigilias cēturio/nibus: omiſſo tubę ſono: quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti: circūſpectare inter ſe attoniti: & id ipſum ꝙ nemo regeret pauentes: ſilentio: patientia: poſtremo precibus & lachry/mis veniam quærebant. Vt vero deformis & flens: & præter ſpē incolumis Valens proceſſit, gaudium, miſeratio, fauor, verſi in lętitiam (vt eſt vulgus vtroq; immodicum) laudantes gratanteſq; circundatum aquilis ſigniſq; in tribunal ferunt. Ille vtili modera/tione nō ſupplicium cuiuſq̃ popoſcit: ac ne diſſimulans ſuſpectior foret: paucos incuſauit: gnarus ciuilibus bellis plus militibus q̃ ducibus licere. Munientibus caſtra apud Ticinum de aduerſa

Cęcinę

Cęcinę pugna allatum, & prope renouata seditio: tanq̃ fraude & cōctationibus Valentis prælio defuissent. Nolle requiem, non expectare ducem, ante ire signa, vrgere signiferos, rapido agmine Cęcinæ iungitur. Improspera Valentis fama apud exercitum Cęcinæ erat, Expositos se tanto pauciores integris hostium viribus querebantur. Simul in suam excusationem & aduentantium robur per adulationem attollentes: ne vt victi & ignaui despectarentur. Et q̃q̃ plus virium ac prope duplicatus legionum auxiliorumq; numerus erat Valenti, studia tamen militum in Cęcinam inclinabāt: super benignitatem animi qua promptior habebatur, etiam vigore ętatis, proceritatę corporis: & quodā inani fauore. Hinc ęmulatio ducibus. Cęcina vt Fœdum & maculosum, Ille vt vanum ac tumidum irrudebant. Sed condito odio, eandem vtilitatem fouere: crebris epistolis sine respectu venię probra Othoni obiectantes: cum duces partium Othonis q̃uis vberrima conuitiorum in Vitellium materia abstinerent. Sane ante vtriusq; exitum: quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimam meruere: minus Vitellii ignauę voluptates q̃ Othonis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atq; odium cędes Galbæ. Contra illi initium belli nemo imputabat. Vitellius ventre & gula sibi ipsi hostis. Otho luxu: sęuitia: audacia, Reip. exitiosior ducebatur. Coniunctis Cęcinæ ac Valentis copiis, nulla vltra penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho consultauit trahi bellum: an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paulinus dignum fama sua ratus, qua nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur: de toto genere belli censere: festinationem hostibus: moram ipsis vtilem disseruit. Exercitum Vitellii vniuersum aduenisse, nec multum virium a tergo, quoniā gallię tumeāt: deserere Rheni ripam irrupturis tam infestis nationibus nō conducat. Britānicum militem hoste & mari distineri, Hispanias armis non ita redundare: prouinciam Narbonensem incursu classis: & aduerso prælio contremuisse: Clausam alpibus & nullo maris subsidio transpadanam Italiam, atq; ipso transitu exercitus vastatam. Nō frumentū vsq̃ exercitui, nec exercitū sine copiis retineri posse. Iam germanos: quod genus militū apud hostes atrocissimum sit: tracto in ęstatē bello: fluxis corporibus mutationē soli cęliq; haud toleraturos. Multa bella impetu valida p tedia & moras euanuisse. Cōtra ipsis omnia opulēta & fida: Pannoniā, Mœsiā, Dalmatiā, Orientē cū integris exercitibus: Italiā & caput rerum Vrbem: Senatūq; & Populū nunq̃ obscura nomina &, si aliquido obumbrent.

Publicas priuatasq; opes : & immensam pecuniam inter ciuiles dis/
cordias ferro validiorem. Corpora militum aut Italię sueta : aut
ęstibus. Obiacere flumen Padum: tutas viris murisq; vrbes : e qui/
bus nullam hosti cessurã, Placentię defensione exploratũ : Proinde
duceret bellũ paucis diebus. Quartãdecimam legionem magnam
ipsam fama Mœsiacis copiis affore. Tum rursus deliberaturũ : &
si prelium placuisset : auctis viribus certaturos : Accedebat senten/
tię Paulini Marius celsus. Idem placere Annio Gallo paucos ante
dies lapsu equi afflicto : missi qui consiliũ eius sciscitarentur, rettu/
lerãt. Otho ꝓnus ad decertandũ. Frater eius Titianus : & prefectus
prætorii Proculus imperitia ꝓperantes : fortunã & deos & numen
Othonis adesse consiliis, affore conatibus testabantur. Neu quis
obuiam ire sententię auderet, in adulationem concesserant. Postq̃
pugnari placitum, interesse pugnę Imperatorem, an seponi me/
lius foret, dubitauere. Paulino & Celso iam non aduersantibus ne
principem obiectare periculis viderentur. Iidem illi deterioris cõ/
silii auctores perpulere, vt Brixellũ concederet, ac dubiis prẹliorũ
exemptus, summę rerũ & Imperii se ipsum reseruaret. Is primus
dies Othonianas partes afflixit. Nãq; & cum ipso pretoriarum co/
hortium : & spicularorum equitumq; valida manus discessit : & re/
manentium fractus animus : quando suspecti duces : & Otho cui
vni apud militẽ fides : dum & ipse non nisi militibus credit. Im/
peria ducũ in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat :
crebris vt in ciuili bello trãsfugiis : & exploratores cura diuersa sci/
scitandi : sua nõ occultabant. Quieti intentiq; Cęcina ac Valens :
quando hostis imprudentia rueret (quod loco sapientię est) alienã
stultitiam opperiebantur. Inchoato ponte transitum Padi simulan/
tes : aduersus oppositã gladiatorum manum. ac ne ipsorum miles
segne otiũ tereret : naues pari inter se spacio validis vtrinq; trabibus
cõnexę aduersum in flumen dirigebantur : iactis insuper anchoris
quę firmitatẽ pontis continerent. Sed anchorarũ funes non extenti
fluitabãt : vt augescente flumine, inoffensus ordo nauiũ attolleret.
Claudebat pontem imposita turris : & in extremam nauẽ educta :
Vnde tormẽtis ac machinis hostes ꝓpulsarentur. Othoniani in ripa
turrim struxerant : saxaq; & faces iaculabantur. Et erat insula amne
medio : in quã gladiatores nauibus moliẽtes, Germani nãdo prę/
labebantur. Ac forte plures transgressos : cõpletis lyburnicis per
promptissimos gladiatorũ Macer aggreditur. Sed neq; ea constã/
tia gladiatoribus ad prẹlia quę militibus : nec perinde nutantes e
nauibus : q̃ stabili gradu e ripa vulnera dirigebant. Et cum variis

trepidantium

trepidantium inclinationibus immixti remiges propugnatoresq; turbarentur: desilire in vada utro Germani, retentare pupes, scandere foros, aut cominus mergere. quæ cũcta in oculis vtriusq; exercitus: quanto lætiora Vitellianis: tanto acrius Othoniani causam auctoremq; cladis detestabantur. Et prœliũ quidem abruptis quæ superfuerant nauibus, fuga diremptum. Macer ad exitium poscebatur. Iamq; vulneratum eminus lancea, strictis gladiis inuaserãt: cum incursu tribunorum centurionumq; protegitur. Nec multo post Vestricius Spurina iussu Othonis: relicto Placentiæ modico præsidio: cum cohortibus subuenit. Dein Flauium Sabinum cõsulem designatum Otho rectorem copiis misit: quibus Macer prefuerat: læto milite ad mutationem ducum: & ducibus ob crebras seditiones, tam infestam militiã aspernantibus. Inuenio apud quosdã auctores pauore belli, seu fastidio vtriusq; principis, quorũ flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noscebantur: dubitasse exercitus, num posito certamine: vel ipsi in medium cõsultarent: vel Senatui permitterẽt legere Imperatorem. Atq; eo duces Othonianos spacium ac moras suasisse: præcipue Paulinum: q; vetustissimus cõsiliarium & militia clarus gloriam nomenq; Britannicis expeditionibus meruisset. Ego vt concesserim apud paucos tacito voto quietem pro discordia: bonum & innocentem principem pro pessimis ac flagitiosissimis expetitum. Ita neq; Paulinũ, qua prudentia fuit, sperasse corruptissimo seculo tantam vulgi moderationem reor: vt qui pacem belli amore turbauerant: bellum pacis caritate deponerẽt neq; aut exercitus linguis moribusq; dissonos: in hunc consensum potuisse coalescere: Aut legatos ac duces magna ex parte luxus, egestatis, scelerum sibi conscios nisi pollutũ obstrictumq; moribus suis principem passuros. Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiæ cupido cum Imperii magnitudine adoleuit, erupitq;. Nam rebus modicis æqualitas facile habebatur: sed vbi subacto Orbe, & æmulis vrbibus, regibus ue excisis securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebemq; certamina exarsere. Modo turbulenti Tribuni: modo Cõsules prevalidi: & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. Mox e plebe infima. C. Marius, & nobilium sæuissimus. L. Sylla, victam armis libertatem in dominationem verterũt. Post quos. GN. Põpeius occultior non melior. Et nunquã postea nisi de principatu quæsitũ. Non discessere ab armis in Pharsalia ac Philippis ciuiũ legiones: nedum Othonis ac Vitellii exercitus sponte posituri bellum fuerint. Eadem illos deum ira: eadem hominũ rabies: eędem

ſcelerum cauſæ in diſcordiam egere. Quod ſingulis velut ictibus tranſacta ſunt bella, ignauia principum factum eſt. Sed me veterũ nouorumq; morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone: honor Imperii penes Titianum fratrem: ius ac poteſtas penes Proculum præfectũ. Celſus & Paulinus, cum prudentia eorum nemo vteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. Tribuni centurionesq; ambigui: q̧ ſpretis melioribus, deterrimi valebant. Miles alacer, qui tamen iuſſa ducum interpretari q̃ exequi mallet. Promoueri ad quartum a Bebriaco caſtra placuit: adeo imperite vt quãq̃ verno tempore anni: & tot circum amnibus, penuria aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio dubitatum: Othone per litteras flagitante: vt maturarent: militibus, vt Imperator pugnæ adeſſet poſcentibus: pleriq; copias trans Padum agentes acciri poſtulabãt. Nec perinde diiudicari poteſt quod optimũ factu fuerit, q̃ peſſimũ fuiſſe quod factum eſt: non vt ad pugnam, ſed ad bellandum profecti. Confluentes Padi & Abduæ fluminum. xvi. inde millium ſpacio diſtãtes petebant. Celſo & Paulino abnuentibus: militẽ itinere feſſum, ſarcinis grauem, obiicere hoſti, non amiſſuro, quo minus expeditus & vix quattuor millia paſſuum progreſſus, aut incõpoſitos in agmine, aut diſperſos, & vallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus, vbi conſiliis vincerentur, ad ius Imperii tranſibant. Aderat ſane citus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho increpita ducum ſegnitia rem in diſcrimen mitti iubebat: æger mora & ſpei impatiens. Eodem die ad Cęcinam operi põtis intentum: duo prętoriarum cohortium tribuni colloquium eius poſtulantes venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat: cũ præcipites exploratores adeſſe hoſtem nunciauere. Interruptus tribunorum ſermo: eoq; incertum fuit, inſidias, an proditionem, vel aliquod honeſtum conſilium ceptauerint. Cęcina dimiſſis tribunis, reuectus in caſtra. Datum iuſſu Fabii Valentis pugnæ ſignum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis ſortiuntur, equites prorupere: & mirum dictu, a paucioribus Othonianis quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute deterriti ſunt, quę aſtrictis mucronibus redire pulſos, & pugnam reſumere coegit. Diſpoſita Vitellianarum legionum acie ſine trepidatione: & enim (quãq̃ vicino hoſte) aſpectus armorum denſis arbuſtis prohibebatur. Apud Othonianos pauidi duces: miles ducibus infenſus: mixta vehicula & lixæ: & pręruptis vtrinq; foſſis via quieto quoq; agmini anguſta. Circumſiſtere alii: ſigna ſua

quęrere

quęrete alii: Incertus vndiq; clamor accurrentium: clamantium qȝ & vt cuiq; audacia vel formido: in primam postremam ue aciem prorumpebant, vel reuehebátur. Attonitas subito terrore mentes, falsum gaudium in languorem vertit, repertis qui desciuisse a Vitellio exercitum ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellii dispersus: An in ipsa Othonis parte, seu dolo, seu forte surrexerit, parum compertum. Omisso pugnæ ardore Othoniani vltro salutauere: & hostili murmure excepti: plęrisq; suorum ignaris quę causa salutandi, metum proditionis fecere. Tum incubuit hostiũ acies integris ordinibus: robore & numero pręstantior Othoniani quãq̃ dispersi: pauciores fessi: prœlium tamen acriter sumpsere. Et per locos arboribus ac vineis impeditos: nõ vna pugnæ facies: cominus, eminus: cateruis & cuneis concurrebant: In aggere viæ collato gradu: corporibus & Vmbonibus: omisso pilorum iactu, gladiis & securibus: galeas loricasq; perrupere: noscentes inter se: cæteris conspicui: in euentum totius belli certabant. Forte inter Padum viamq;, patenti campo duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio vna & vicesima cui cognomen Rapaci, vetere gloria insignis e parte Othonis: prima Adiutrix: non ante in acié deducta, sed ferox & noui decoris auida. Primani stratis vne & vicesimanorum principibus Aquilam abstulere: quo dolore accensa legio: & impulit rursus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato: & plurima signa vexillaq; ex hostibus rapuit. Aperte alia propulsa, quintanorum impetu tertiadecima legio: circũuenti plurium accursu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridé profugis: Cęcina ac Valens subsidiis suos firmabant. Accessit recens auxiliũ Varenus Alphenus cum Batauis fusa gladiatorum manu: quã nauibus trãsuectam oppositæ cohortes in ipso flumine trucidauerãt. Ita victores latus hostium inuecti: & media acie perrupta fugere passim Othoniani Bebriacum petentes. Immensum id spaciũ: obstructæ strage corporum viæ: quo plus cædis fuit. Neq; enim ciuilibus prœliis capti in prędam vertuntur. Suetonius Paulinus & Licinius Proculus diuersis itineribus castra vitauere. Vediũ Aquilã tertię decimæ legionis legatum iræ militum inconsultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallũ ingressus: clamore seditiosorum & fugacium circumstrepitur. Non probris non manibus abstinent: desertorem proditoremq; increpant: nullo ꝓprio crimine eius sed more vulgi suum quisq; flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celsum nox iuuit dispositis iam excubiis, compressisq; militibus: quos Annius Gallus precibus, cõsilio, auctoritate flexerat: ne super

cladem aduersæ pugnæ suismet ipsi cædibus sæuirent. Siue finis bello venisset, seu resumere arma mallent, vnicum victis in consen/su leuamentum. Cæteris fractus animus. Prætorianus miles, non virtute se, sed proditione victũ fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuisse victoriam, pulso equite, rapta legionis Aquila. Superesse cum ipso Othone militum quod trans Padum fuerit. Venire Mœsicas legiones: magnam exercitus partem Bebriaci re/mansisse: hos certe nondum victos: & si ita ferret: honestius in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi extrema despe ratione ad iram sæpius q̃ in formidinem stimulabantur. At Vitel/lianus exercitus ad quintum a Bebriaco lapidem consedit: nõ au/sis ducibus eodem die oppugnationem castrorum. Simul volun/taria deditio sperabatur. Sed expeditis & tantũ ad prœliũ egressis munimentum fuere arma & victoria. Postera die haud ambigua Othoniani exercitus voluntate: & qui ferociores fuerant ad pęni/tentiam inclinantibus: missa legatione: apud duces Vitellianos dubitatum quo minus pacem concederent legati paulisper retentis ea res hesitationem attulit: ignaris adhuc an impetrassent. Mox remissa legatione patuit vallum. Tum victi victoresq; in lachry/mas effusi: sortem ciuilium armorum misera lætitia detestantes. Iisdem tentoriis alii fratrum: alii propinquorum vulnera fouebãt. Spes & præmia in ambiguo: Certa funera & luctus. Nec quisquã adeo mali expers, vt non aliquam mortem mœreret. Requisitum Orphidii legati corpus honore solito crematur. Paucos necessarii ipsorum sepeliuere. Cęterum vulgus super humum relictũ. Oppe riebatur Otho nuncium pugnæ nequaq̃ trepidus, & consilii certus. Męsta primũ fama, dein profugi e prœlio perditas res patefaciunt. Non expectauit militum ardor vocem Imperatoris: bonum habe/re animum iubebant. superesse adhuc nouas vires: & ipsos extre/ma passuros: ausurosq;: neq; erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunã furore quodam & instinctu flagrabant: qui pro/cul astiterant, tendere manus, & proximi prehensare genua: prom/ptissimo Plotio Firmo (is prætorii præfectus erat) idẽtidem ora/bat: ne fidissimum exercitum: ne optime meritos milites desere/ret: maiore animo tolerari aduersa q̃ relinqui: Fortes & strenuos etiam contra fortunam insistere spei: Timidos & ignauos ad de/sperationẽ formidine properare. Quas inter voces vt flexerat vul/tum, aut indurauerat Otho: clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum proprius Othonis miles: sed præmissi e Mœsia eandem obstinationẽ aduentantis exercitus, Legiones Aquileiam ingressas nunciabant,

nunciabant. Vt nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis & victoribus. Ipse auersus a consiliis belli. Hunc inquit animum: hãc virtutem vestram vltro periculis obiicere nimis grande vitæ meæ precium puto. Quãto plus spei ostẽditis, si viuere placerẽt: tanto pulchrior mors erit. Experti inuicem sumus ego ac fortuna: Nec tempus computaueritis: difficilius est temperare fœlicitati: qua te non putes diu vsurum. Ciuile bellum a Vitellio cœpit: & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit: Ne plusquã semel certemus penes me exemplũ erit. Hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis: mihi non vltione neq; solaciis opus est. Alii diutius Imperium tenuerunt: nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantũ Romanæ pubis, tot egregios exercitus sterni rursus, & Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus tanq̃ perituri pro me fueritis. Sed este superstites: nec diu moremur: ego incolumitatem vestram: vos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. pręcipuum destinationis meæ documentum habete: q; de nemine queror. Nam incusare deos vel homines, eius est: qui viuere velit. Talia locutus: vt cuiq; ætas aut dignitas: comiter appellatos: irent propere: neu remanendo iram victoris asperarent, Iuuenes auctoritate: senes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis intempestiuas suorum lachrymas cohercens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet: libellos epistolasq; studio erga se, aut in Vitellium cõtumeliis insignes abolet. Pecunias distribuit parce: nec vt periturus. Mox Saluium Cocceanum fratris filium prima iuuenta trepidum & męrentem, vltro solatus est: laudando pietatem eius: castigando formidinem. An Vitellium tam immitis animi fore: vt pro incolumi tota domo: ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam victoris. Non enim vltima desperatione: sed poscente prœlium exercitu: remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis: satis posteris suis nobilitatis quæsitum. Post Iulios, Claudios, Sergios se primum: in familiam nouam Imperium intulisse. Proinde erecto animo capesseret vitam: neu patruum sibi Othonem fuisse, aut obliuisceretur vnq̃, aut nimium meminisset. Postq̃ dimotis omnibus, paulum requieuit: atq; illum supremas iam curas animo volutantem repens tumultus auertit: nunciata consternatione ac licentia militum. Namq; abeuntibus exitum minitabantur: atrocissima in Verginium vi: quem clausa domo obsidebant. Increpitis seditionis auctoribus regressus: vacauit abeũ

tium alloquiis: donec omnes inuiolati digrederent. Vesperascen-te die: sitim haustu gelidæ aquæ sedauit. Tum allatis pugionibus duobus, cum vtrunque pertentasset, alterum capiti subdidit. Et ex-plorato iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non insomnem egit. Luce prima in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis ingressi liberti, seruique: & Plotius Firmus prę-torii præfectus: vnum vulnus inuenere. Funus maturatum: ambi tiosis id precibus petierat: ne amputaretur caput ludibrio futurũ. Tulere corpus prætorię cohortes: cum laudibus & lachrymis: vul nus manusque eius exosculantes. Quidam militum iuxta rogum in terfecere se: non noxa neque ob metum: sed æmulatione decoris: & caritate principis. Ac postea promiscue Bebriaci Placentiæ, aliisque in castris celebratum id genus mortis. Othoni sepulchrum extructum est modicum & mansurum. Hũc vitę finem habuit se-ptimo & tricesimo ætatis anno. Origo illi e municipio Ferentino. Pater consularis: auus prætorius: maternum genus impar: nec ta-men indecorum: pueritia ac iuuenta qualem monstrauimus: duo-bus facinoribus altero flagitiosissimo: altero egregio: tantundem apud posteros meruit bonæ famæ quãtum malę. Vt conquirere fabulosa & fictis oblectare legentium animos procul grauitate cœ-pti operis crediderim: ita vulgatis traditisque demere fidem non au-sim. Die quo Bebriaci certabatur: auem inusitata specie: apud Regium Lepidum celebri vico consedisse, incolę memorant: nec deinde cœtu hominum: aut circum volitantium alituum territam pulsamue: donec Otho se ipse interficeret. Tum ablatã ex oculis: & tempora reputantibus initiũ finemque miraculi cũ Othonis exitu cõpetisse. In funere eius nouata luctu ac dolore militum seditio: nec erat qui coerceret. Ad Verginium versi: modo vt reciperet Imperium: nunc vt legatione apud Cęcinam ac Valentem funge-retur: minitãtes orabant. Verginius per auersam domus portam furtim digressus: irrumpentes frustratus est. Earum quæ Brixelli egerant, cohortium preces Rubrius Gallus tulit. Et venia statim impetrata: concedentibus ad victorem: per Flauium Sabinum iis copiis quibus præfuerat. Posito vbique bello: magna pars Senatus extremum discrimen adiit: profecta cum Othone ab vrbe: dein Mutinæ relicta. Illuc aduerso de prœlio allatum. Sed milites vt falsum rumorem aspernantes: quod infensum Othoni Senatum arbi-trabantur custodire sermones: vultum habitumque trahere in dete-rius. Conuitiis postremum ac probris causam & initiũ cædis quę-rebant: cum alius insuper metus Senatoribus instaret: ne præua-

lidis iam

fidis iam Vitellii partibus constanter excœpisse victoriam crederē/
tur. Ita trepidi & vtrinq; anxii coeunt: nemo priuatim expedito
consilio: inter multos societate culpæ tutior. Onerabat pauentiū
curas ordo Mutinensis: arma & pecuniam offerēdo appellabatq;
patres cōsultos intempestiuo honore. Notabile inde iurgium fuit:
quó Licinius Cęcina Marcellū Eprium vt ambigua differentem
inuasit. Nec cæteri sententias aperiebant. Sed inuisum memoria
delationum expositumq; ad inuidiam Marcelli nomen irritauerat
Cęcinam: vt nouus adhuc: & in Senatum nuper adscitus magnis
inimicitiis clarescerer. moderatione meliorū dirempti. Et rediere
omnes Bononiam rursus consiliaturi. Simul medio tempore plu
res nuncii sperabantur: Bononiæ diuisis per itinera qui recentissi/
mum quemq; percontarentur. Interrogatus Othonis libertus cau/
sam digressus. habere se suprema eius mandata respondit. Ipsum
viuentem quidem relictum: sed sola posteritatis cura: & abruptis
vitæ blandimentis. Hinc admiratio & plura interrogandi pudor.
Atq; omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat consiliis
frater eius. L. Vitellius: seq; iam adulantibus offerebat cum repen/
te Cenus libertus Neronis: atroci mendacio vniuersos perculit:
affirmans superuentu. xiiii. legionis: iunctis a Brixello viribus: cæ/
sos victores: Versam partium fortunam. Causa fingendi fuit: vt
diplomata Othonis quæ negligebantur: lætiore nuncio reualesce/
rent. Et Cenus quidem rapidus in vrbem vectus paucos post dies
iussu Vitellii pœnas luit. Senatorum periculum auctum: creden/
tibus Othonianis militibus vera esse quæ afferebātur. Intendebat
formidinem ꝙ publici consilii facie discessum Mutina, desertæq;
partes forent. Nec vltra in cōmune congressi: sibi quisq; consul/
uere: donec missæ a Fabio Valente epistolæ demerent metum. Et
mors Othonis quo laudabilior: eo velocius audita. At Romæ
nihil trepidationis. Cereales ludi ex more spectabantur. vt cessisse
vita Othonem, & a Flauio Sabino præfecto vrbis: quod erat in vr/
be militum in sacramento Vitellii adactum, certi auctores in Thea
trum attulerunt. Vitellio plausere: Populus cum lauru ac flori/
bus Galbæ imagines circum templa tulit: congestis in modū tu/
muli coronis iuxta lacū Curtii: quē locū Galba moriens sanguine
infecerat. In Senatu cūcta longis aliorū principatibus cōposita sta/
tim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes gra/
tesq;: & missa legatio: quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabii
Valentis epistolæ ad consules scriptæ, haud imoderate. Gratior
Cęcinę modestia fuit: ꝙ nō scripsisset. Cęterū Italia grauius atq;

atrocius q̃ bello afflictabatᷣ. Dispersi per municipia: & Colonias Vitelliani: spoliare: rapere: vi & stupris polluere: in omne fas nefasq; auidi: aut venales. non sacro: non profano abstinebant. Et fuere qui inimicos suos specie militum interficerent. Ipsiq; milites regionum gnari: refertos agros: dites dominos in prædã: aut si repugnatum foret. ad excidium destinabant: obnoxiis ducibus: & prohibere non ausis. Minus auaritiæ in Cęcina, plus ambitionis. Valens ob lucra & quęstus infamis: eoq; alienæ etiam culpæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus: tantũ peditũ equitumq; vis: dãnaq; & iniuriæ ægre tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ suæ nescius: vt ad integrũ bellũ: reliquas Germanici exercitus vires trahebatᷣ. Pauci veterũ militũ in hybernis relicti: festinatis per Gallias delectibus vt remanentiũ legionũ nomina supplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permissa. Ipse e Britannico delectu octo millia sibi adiũxit. Et paucorũ dierũ iter ꝓgressus prosperas apud Bebriacũ res: ac morte Othonis concidisse bellũ accepit. Vocata cõcione virtutẽ militũ laudibus cumulat. Postulante exercitu: vt libertũ suum Asiaticũ equestri dignitate donaret: inhonestã adulationem cõpescit. Dein mobilitate ingenii: quod palam abnuerat: inter secreta cõuiuii largitᷣ. honorauitq; Asiaticum anulis: fœdũ mancipiũ: & malis artibus ambitiosum. Iisdẽ diebus accessisse partibus vtrãq; Mauritaniam interfecto procuratore Albino, nuncii venere. Luceius Albinus a Nerone Mauritanię Cęsariensi præpositus: addita per Galbam Tingitanæ prouinciæ administratione: haud spernẽdis viribus agebat. xviii. cohortes: qnq; alæ: ingens Maurorũ numerus aderat. per latrocinia & raptus apta bello manus: Cęso Galba in Othone pronus: nec Africa cõtẽtus: Hispaniæ angusto freto diremptæ iminebat. Inde Cliuio Rufo metus: & decimã legionẽ ꝓpinquare littori: vt trãsmissurus iussit. Pręmissi centuriones qui Maurorum animos Vitellio cõciliarent. Neq; arduũ fuit magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatᷣ insuper spreto ꝓcuratoris vocabulo: Albinũ insigne regis: & Iubæ nomen vsurpare. Ita mutatis animis: Asinius Pollio alæ pręfectus: e fidissimis Albino & Festus ac Scipio cohortiũ pręfecti opprimunᷣt. Ipse Albinus dũ e Tingitana prouincia Cęsariensem Mauritaniã petit: appulsus littori trucidatᷣ. Vxor eius cum se percussoribus obtulisset, simul interfecta est. Nihil eorũ quę fierent Vitellio inquirenti: ebreui auditu, quãuis magna trãsibat, impar curis grauioribus. Exercitũ itinere terrestri pergere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur: nullo principali apparatu, sed vetere egestate conspicuus:

te conspicuus: donec Iunius Blęsus Lugdunensis Galliæ rector: genere illustri, largus animo & par opibus: circundaret principis ministeria: comitaretur liberaliter eo ipso ingratus: quamuis odiū Vitellius humilibus blandiriis velaret: Præsto fuere Lugduni victricium victarumq; partium duces. Valentem & Cęcinam pro contione laudatos: curuli suæ circumposuit. Mox vniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum & paludamento opertum sinu retinens: Germanicum appellauit: cinxitq; cunctis fortunæ principalis insignibus. Nimius honos inter secunda rebus aduersis in solacium cessit. Tum interfecti centuriones promptissimi Othonianorum, vnde præcipua in Vitellium alienatio per Illyricos exercitus. Simul cæteræ legiones contactu: & aduersus Germanicos milites, inuidia: bellum meditabantur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculum tristi mora squalidos tenuit, donec auditi, necessariis magis defensionibus q̄ honestis vterentur. Proditionem vltro imputabāt: Spacium longi ante prœlium itineris: fatigationem Othonianorum: permixtum vehiculis agmen: ac plęraq; fortuita fraudi suæ assignātes. Et Vitellius credidit de perfidia: & fidem absoluit. Saluius Titianus Othonis frater nullum discrimen adiit, pietate & ignauia excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. Sed creditum fama: obiectumq; mox in Senatu Cęcilio Simplici q eum honorem pecunia mercati, nec sine exitio Celsi voluisset. Restitit Vitellius: deditq; postea consulatum Simplici innoxium & inemptū. Thracalū aduersus criminantes Galletia vxor Vitellii protexit. Inter magnorū virorū discrimina (pudēdū dictu) Mariccus quidā e plebe Boiorū inserere sese fortunæ: & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iamq; assertor Galliarū & deus (nomen id sibi indiderat) cōcitis octo millibus hominū: ꝓximos Heduorū pagos trahebat: cū grauissima ciuitas electa iuuētute adiectis a Vitellio cohortibus, fanaticā multitudinē disiecit. Captus in eo prœlio Mariccus: ac mox feris obiectus: quia nō laniabatur, stolidum vulgus inuiolabilem credebat: donec spectāte Vitellio interfectus est. Nec vltra in defectores aut bona cuiusq; sæuitum. Rata fuere eorum qui acie Othoniana ceciderant testamenta: aut lex intestatis: Prorsus si luxuriæ temperares: auaritiam non timeres. Epularū fœda & inexplebilis libido. Ex vrbe atq; Italia irritamēta gulæ gestabant, strepentibus ab vtroq; mari itineribus: exhausti cōuiuiorū apparatibus principes ciuitatū: vastabātur ipsę ciuitates: degenerabat a labore ac virtute miles: assuetudine voluptatum, & cōtemptu ducis. Præmi/

sit in vrbem edictum: quo vocabulũ Augusti differret: Cęsaris nõ reciperet: cũ de potestate nihil detraheret. Pulsi Italia mathematici. Cautum seuere, ne equites Ro. ludo & arena polluerentur. Priores id principes pecunia & sæpius vi perpulerant. Ac pleraq; municipia & coloniæ æmulabantur corruptissimum quemq; adulescentium pretio illicere. Sed Vitellius aduentu fratris: & irrepentibus dominationis magistris: superbior & atrocior occidi Dolabellam iussit: quem in Coloniam Aquinatem sepositũ ab Othone rettulimus. Dolabella audita morte Othonis vrbem introierat. Id ei Platius Varus prætura functus: ex intimis Dolabellæ amicis apud Flauium Sabinum pręfectũ vrbis obiecit: tanq̃ rupta custodia, ducem se victis partibus ostentasset. Addidit temptatam cohortem, quæ Hostiæ ageret. nec vllis tantorũ criminum probatio nibus in penitentiam versus seram veniam post scęlus quærebat. Constantem super tanta re Flauiũ Sabinũ Triara. L. Vitellii vxor, vltra fœminam ferox terruit, e periculo principis famam clementiæ affectare. Sabinus suopte ingenio mitis: vbi formido incessisset: facilis mutatu: & in alieno discrimine sibi pauens: ne alleuasse videretur, impulit ruentẽ. Igitur Vitellius metu & odio q; Petroniam vxorem eius, mox Dolabella in matrimoniũ accepisset: vocatũ per epistolas: vitata Flaminiæ viæ celebritate: diuertere Interãnam iatq; ibi interfici iussit. Longũ interfectori visum: in itinere ac taberna proiectũ humi iugulauit. magna cũ inuidia noui principatus: cuius hoc primũ specimen noscebat. Et Triariæ licentiã modestũ e proximo exemplũ onerabat Galeria Imperatoris vxor, nõ minax tristibus. Et pari ꝓbitate mater Vitelliorũ Sextilia antiqui moris. dixisse quin etiã ad primas filii sui epistolas ferebat: nõ Germanicũ a se, sed Vitelliũ genitũ. Nec vllis postea fortunæ illecebris: aut ambitu ciuitatis in gaudium euecta, domus suæ tantum aduersa sensit. Digressum a Lugduno Vitelliũ. M. Cliuius Rufus assequitur, omissa Hispania: lętitiã & gratulationẽ vultu ferẽs: animo anxius: & petitũ se criminationibus gnarus. Hilarius Cęsaris libertus detulerat: tanquã audito Vitellii & Othonis principatu: propriam ipse potentiam: & possessionem Hispaniarum tentasset. Eoq; diplomatibus nullum principem præscripsisset: Interpretabatur quædam exhortationibus eius contumeliosa in Vitellium: & pro se ipso popularia. Auctoritas Cliuii præualuit: vt puniri vltro libertum suum Vitellius iuberet. Cliuius comitatu principis adiectus: nõ adempta Hispania quã rexit absens: exemplo. L. Arruncii: quẽ Tiberius Cęsar ob metum: Vitellius Cliuiũ

nulla

nulla formidine retinebat. Non idem Trebellio maximo honos, profugerat Britannia ob iracundiam militum. Missus est in locũ eius Vectius Bolanus e præsentibus angebat. Vitellium victarum legionũ haud quaq̃ fractus animus. Sparsæ per Italiã & victoribus permixæ hostilia loquebantur: præcipua quartadecimanorum ferocia: qui se victos abnuebant. Quippe Bebriacensi acie vexillariis tantũ pulsis vires legionis non affuisse. Remitti eos in Britanniam, vnde a Nerone exciti erant, placuit. atq; interim Batauorũ cohortes vna tendere, ob veterẽ aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorum odiis quies fuit. Augustę Taurinorũ dum opificem quẽdam Batauus vt fraudatorem insectatur: legionarius vt hospitem tuetur: sui cuiq; cõmilitones aggregati: a conuiciis ad cædem transiere: & prœlium atrox arsisset: ni duæ prętoriæ cohortes causam quartadecimanorũ secutæ: his fiduciã: & metum Batauis fecissent: quos Vitellius agmini suo iungi vt fidos: Legionem Grais alpibus traductam eo flexu itineris ire iubet: quo Viennam vitarent. Namq; & Viennenses timebantur. Nocte qua proficiscebatur legio: relictis passim ignibus: pars Taurinæ coloniæ ambusta. Quod dãnum vt plęraq; belli mala: maioribus aliarum vrbium cladibus obliteratũ est. Quartadecimani postq̃ alpibus digressi sunt: seditiosissimus quisq; signa Viennam ferebant: consensu meliorum compressi: Et legio in Britanniam transuecta. Proximus Vitellio e prætoriis cohortibus metus erat. Separatæ primum: deinde addito honestæ missionis lenimento arma ad tribunos suos ferebant: donec motum a Vespasiano bellũ crebresceret. Tum resumpta militia, robur Flauianarum partium fuere. prima classicorum legio in Hispaniam missa: vt pace & otio mitesceret. Vndecima ac septima suis Hybernis redditę. Tertiamdecimam struere amphiteatra iussit. Nam Cęcina Cremonę: Valens Bononię spectaculum gladiatorum edere parabant: nunq̃ ita ad curas intento Vitellio: vt voluptates obliuisceretur. Et quidem partes modeste distinxerat. apud victores orta seditio ludicro rum initio: numerus cęsorum inuidiam bello auxit. Discubuerat Vitellius Ticini adhibito ad epulas Verginio. Legati tribuniq; ex moribus Imperatorum seueritatem æmulantur: vel tempestiuis conuiniis gaudent. perinde miles intentus aut licentiosus. Apud Vitellium omnia indispofita: temulenta: peruigiliis ac bacchanalibus q̃ disciplinæ & castris propiora. Igitur duobus militibus altero legionis quintæ: altero e Gallis auxiliaribus, per lasciuiam ad certamen luctandi accensis. Postq̃ legionarius prociderat, in

sultante Gallo: & iis qui ad spectandum couenerant, in studia deductis: erupere legionarii in perniciem auxiliorum: ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit alius tumultus. Puluis procul & arma aspiciebantur. Conclamatum repente.xiiii. legionem verso itinere ad prœlium venire: sed erãt agminis coactores. Agniti dempsere sollicitudinem. Interim Verginii seruus forte obuius: vt percussor Vitellii insimulatur: & ruebat ad conuiuiũ miles mortem Verginii exposcens. Ne Vitellius quidem quamq̃ ad omnes suspitiones pauidus: de innocentia eius dubitauit. ægre tamen cohibiti qui exitium viri consularis: & quondam ducis sui flagitabant. Nec quemq̃ sæpius q̃ Verginium omnis seditio infestauit. Manebat admiratio viri & fama: sed oderant vt fastiditi. Postera die Vitellius Senatus legatione q̃ vbi opperiri iusserat audita: transgressus in castra: vltro pietatem militum collaudauit: frementibus auxiliis: tantum impunitatis atq; arrogantiæ legionariis accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent: in Germaniam remissæ, principium interno simul externoq; bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia: ingens numerus: & prima statim defectione inter inania belli assumptus. Cæterum vt largitionibus affectæ: tamen Imperii opes sufficerent, amputari legionum auxiliorũq; numeros iubet, vetitis supplementis. Et promiscuę missiones offerebantur. Exitiale id Reip. ingratum militi: cui eadem munia inter paucos: periculaq; ac labor crebrius redibant: & vires luxu corrumpebantur contra veterem disciplinam: & instituta maiorum. apud quos virtute q̃ pecunia res Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonam flexit. & spectato munere Cęcinæ: insistere Bebriacensibus campis: ac vestigia recentis victoriæ lustrare oculis concupiuit. Fœdum atq; atrox spectaculũ intra.xl.pũgnæ diem lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorũq; formæ: infecta tabo humus: protritis arboribus atq; frugibus dira vastitas. nec minus inhumana pars viæ quã Cremonenses Lauru rosisq; cõstrauerant: extructis altaribus: cæsisq; victimis: regium in morem. quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens & Cęcina: monstrabantq; pugnæ locos. hinc erupisse legionum agmen: hinc equites cohortos. Inde circũfusas auxiliorum manus. Iam tribuni pręfectiq; sua quisq; facta extollentes: falso vera aut maiora vero miscebant. Vulgus quoq; militum clamore & gaudio: deflectere via: spacia certaminum recognoscere: aggerem armorum, strues corporum intueri, mirariq;. Et erant quos varia fors rerum: lachrymæq; & misericordia

misericordia subiret. At non Vitellius flexit oculos : nec tot millia insepultorum ciuium exhorruit. Lętus vltro, & tam propinquæ sortis ignarus instaurabat sacrum diis loci. Exin Bononiæ a Fabio Valente gladiatorum spectaculum editur, aduecto ex vrbe cultu. quantoq; magis propinquabat : tanto corruptius iter immixtis hystrionibus & spadonum gregibus : & cętero Neronianę aulę ingenio. Namq; & Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat : sectari cantanté solitus : non necessitate qua honestissimus quisq; : sed luxu & saginę mancipatus emptusq;. Vt Valenti & Cęcinę vacuos honoris menses aperiret : cohartati aliorum consulatus : dissimulatus. M. Macri : tanq̃ Othonianarum partiũ ducis : Et Valerium Marinum destinatum a Galba consulem distulit : nulla offensa : sed mitem : & iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur ingratus principi, vt aduersus Neronem ausus : & Verginii extimulator. Sed alias protulit causas : actęq; insuper Vitellio gratię consuetudine seruitii. Non vltra paucos dies quanq̃ acribus initiis cœptum mendacium valuit. Extiterat quidam Scribonianũ se camerinum ferés : neronianorum temporum metu in histria occultatum : q̃ illic clientelę & agri veterum crassorum ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoq; in argumentum fabulę assumpto : vulgus credulum : & quidam militum errore veri seu turbarum studio : certatim aggregabantur. Cum pertractus ad Vitellium : interrogatus quis nam mortalium esset : postquã nulla dictis fides & a domino noscebatur : conditione fugitiuus nomine Geta : sumptum de eo supplicium in seruilé modum. Vix credibile memoratu est : quantũ superbiæ socordiæq; Vitellio adoleuerit, postq̃ speculatores e Syria Iudęaq; adactum in verba eius orientem nũciauere. Nam & si vagis adhuc & incertis auctoribus : erat tamen in ore famaq; Vespasianus : ac plerumq; ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusq; vt nullo æmulo, sæuitia, libidine, raptu : in externos mores proruperant. At Vespasianus bellum armaq; & procul vel iuxta sitas vires circũspectabat. Miles ipsi adeo peratus : vt præeuntem sacramẽtum : & fausta Vitellio omnia precantem : per silẽtium audierint. Mutiani animus nec Vespasiano alienus : & in Titum pronior præfectus Aegypti Alexander consilia sociauerat. Tertiam legionem, q̃ de Syria in Mœsiam trãsisset, suam numerabat : cæteræ Illyrici legiones secuturæ sperabantur. Namq; omnes exercitus flammauerat arrogantia venientium a Vitellio militum : q̃ truces corpore : horridi sermone cæteros vt impares irridebant. Sed inerat a mole belli plerunq; conctatio : &

Veſpaſianus modo in ſpem erectus : aliquando aduerſa reputabat. Quis ille dies foret, quo . lx . ætatis annos : & duos filios iuuenes bello permitteret . Eſſe priuatis cogitationibus progreſſum : & pro ut velint plus minus ue ſumi ex fortuna . Imperium cupientibus : nihil medium inter ſumma aut pręcipitia . Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari . Suas legiones ciuili bello inexpertas : Vitellii victrices : & apud victos plus querimoniarum q̃ virium . Fluxam per diſcordias militum fidem : & periculum ex ſingulis . Quid enim profuturas cohortes alaſq; : ſi vnus alterq; pręſenti facinori paratum ex diuerſo pręmium petat ? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum : Sic percuſſorem eius Volaginium e gregario ad ſumma malitiæ prouectum . Facilius vniuerſos impelli : q̃ ſingulos vitari . His pauoribus nutantem : & alii legati amiciq; firmabant . Et Mucianus poſt multos ſecretoſq; ſermones, iam & coram ita locutus . Omnes qui magnarum rerũ conſilia ſuſcipiunt, ęſtimare debent : an quod incohatur, Reip . vtile : ipſis glorioſum : aut promptum effectu : aut certe non arduum ſit . Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt : adiiciat ne cõſilio periculum ſuum : & ſi fortuna cœptis affuerit : cui ſummum decus acquiratur . Ego te Veſpaſiane ad Imperium voco : tam ſalutare Reip . q̃ tibi magnificum . Iuxta deos in tua manu poſitum eſt . Nec ſpeciem adulantis expaueris : a contumelia q̃ a laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi . Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem : nec aduerſus cautiſſimam Tiberii ſenectutem : nec contra Cai quidem aut Claudii vel Neronis fundatam longo Imperio domum exurgimus : Cęſſiſti etiam Galbæ imaginibus . Torpere vltra : & polluendam perdendamq; Remp . relinquere, ſopor & ignauia videretur : etiam ſi tibi, q̃ inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet . Abiit iam & tranſuectum eſt tempus : quo poſſes videri concupiſſe . Confugiẽdum eſt ad Imperium . An excidit trucidatus Corbulo ſplendidior origine q̃ nos ſumus ? fateor . Sed & Nero nobilitate natalium Vitelliũ anteibat . Satis clarus eſt apud timentem quiſquis timetur . Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt : nullis ſtipendiis : nulla militari fama, Galbæ odio prouectus . Ne Othonem quidem ducis arte : aut exercitus ſui : ſed pręproperа ipſius deſperatione victum, iam deſiderabilem & magnum principem fecit . Cum interim ſpargit legiones : exarmat cohortes : noua cottidie bello ſemina miniſtrat : ſiquid ardoris ac ferocię miles habuit : popinis & comeſſationibus & principis imitatione deteritur . Tibi e Iudęa & Syria & ęgypto

nouem

nouem legiones integrę : nulla acie exhaustę: non discordia corru/ptę. Sed firmatus vsu miles : & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora : & fidissimi reges : & tua ante omnes experiētia. Nobis nihil vltra arrogabo q̄ ne post Valentem & Cę/cinam numeremur. Ne tamen Mutianum socium spreueris : quia ęmulum non experiris : me Vitellio antepono : te mihi. Tuę do/mui triumphale nomen : duo iuuenes : capax iam Imperii alter:& primis militię annis apud Germanicos quoq; exercitus clarus. Ab/surdum fuerit : non cędere Imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Cęterum inter nos non idem prospera/rum aduersarumq; rerum ordo erit. Nam si vincimus, honorē quē dederis habebo : discrimē ac periculum ex ęquo partiemur: Immo vt melius est : tu hos exercitus rege. mihi bellum : & prœliorū in/certa trade. Acriore hodie disciplina victi q̄ victores agunt : hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit. Illi per fasti/dium : & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet contecta victricium partiū & tumescentia vulnera bellum ipsum. Nec mihi maior in tua vigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est : q̄ in Vitellii torpore, inscitia, ſęuitia. Sed & meliorē in bello causam, q̄ in pace habemus. Nam qui deliberant, desciuerunt. Post Mu/tiani orationem cęteri audentius circunsistere, hortari : responsa vatum : & syderum motus referre. Nec erat intactus tali supersti/tione : vt qui mox rerum dominus Seleucum quendam mathema/ticum rectorem & pręscium palam habuerit. Recursabant animo vetera omnia. Cupressus arbor in agris eius conspicua altitudine repēte prociderat : ac postera die, eodem vestigio resurgens, pro/cera & latior virebat : Grande id, prosperumq; consensu haruspi/cum, & summa claritudo iuueni admodum Vespasiano promissa. Sed primo triumphalia, & consulatus, & Iudaicę victoriæ decus implesse fidem ominis videbantur. Vt hæc adeptus est : portendi sibi Imperium credebat. Est Iudęam inter Syriamq; Carmelus : Ita vocant montem : deumq; : nec simulachrum deo : aut tem/plum : sic tradidere maiores aram tantum & reuerentiam. Illic sa/crificanti Vespasiano : cum spes occultas versaret animo Basilides sacerdos inspectis identidem extis : quicquid est inquit Vespasiane quod paras : seu domū extruere : seu prolatare agros, siue amplia/re seruitia : datur tibi magna sedes : ingentes termini : multū ho/minum. Has ambages & statim excœperat fama, & tunc aperie/bat : nec quicq̄ magis in ore vulgi, crebriores apud ipsum sermo/nes : q̄to sperantibus plura dicuntur. Haud dubia destinatione di/

ſceſſere Mutianus Antiochiã: Veſpaſianus Cęſareã. Illa Syrię: hęc Iudęæ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum Imperii Alexã/driæ cœptum: feſtinãte Tiberio Alexandro: qui Kal. Iul. ſacra/mento eius legiones adegit. Iſq; primus principatus dies in poſte/rum celebratus: q̃uis Iudaicus exercitus. v. nonas Iul. apud ipſum iuraſſet: eo ardore, vt ne Titus quidem filius expectaretur, Syria remeans, & conſiliorum inter Mutianũ ac patrem nuncius. Cun/cta impetu militum acta: non parata cognitione: non coniunctis legionibus: dum quęritur tempus locuſq;: quodq; in re tali diffi/cillimũ eſt prima vox: dum animo ſpes, timor, ratio, caſus ob/uerſantur. Egreſſum cubiculo Veſpaſianum pauci milites ſolito aſſiſtunt ordine: vt legatum ſalutaturi, Imperatorem ſalutauerunt. Tum cęteri accurrere: Cęſarem, & Auguſtum, & omnia princi/patus vocabula cumulare. Mens a metu ad fortunam tranſierat. In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantę multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit, mi/litariter locutus: lęta omnia: & affluẽtia excœpit. Nam id ipſum opperiens Mutianus alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum Antiochenſium theatrum ingreſſus: vbi illis conſultare mos eſt: concurrentes & in adulationem effuſos alloquitur: ſatis deco/rus etiam gręca facundia omniumq; quæ diceret atq; ageret, arte quadam oſtentator. Nihil ęque prouinciam exercitumq; accendit: q̃ q; aſſeuerabat Mutianus: ſtatuiſſe Vitellium vt Germanicas le/giones in Syriam ad militiam opulentam quietamq; transferret. Contra, Syriacis legionibus Germanica hyberno cœlo ac labori/bus dura mutaretur. Quippe & prouinciales ſueto militum con/tubernio gaudebant: plęriq; neceſſitudinibus & propinquitatibus mixti: & militibus vetuſtate ſtipendiorum nota & familiaria caſtra in modum penatium diligebantur: Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramẽto fuit. Acceſſere cum regno Sohemus haud ſper/nendis cum viribus: Antiochus vetuſtis opibus ingens: & inſer/uientium regum ditiſſimus. Mox per occultos ſuorum nuncios excitus ab vrbe Agrippa. ignaro ad hoc vitellio celeri nauigatione ꝓperauerat. Nec minore animo Regina Berenicę partes iuuabat: florens ętate formaq;: & ſeni quoq; Veſpaſiano magnificẽtia mune/rum grata. Quicquid prouinciarum alluitur mari. Aſia atq; acha/ia tenus: quantumq; introrſus in Pontum & Armenios pateſcit: iurauere. Sed inermes legati regebant: nundum additis Cappado/ciæ legionibus. Cõſilium de ſumma rerum Beriti habitum. Illuc Mutianus cum legatis tribuniſq;, & ſplendidiſſimo quoq; centu/

rionum;

rionum ac militum venit. Et e Iudaico exercitu lecta decora. Tãtum simul peditum equitumq; : & ęmulantium inter se regum paratus : speciẽ fortunę principalis effecerant. Prima belli cura : agere delectus, reuocare veteranos. destinantur validę ciuitates exercendis armorum officinis. Apud Antiochenses aurum argentumq; signatur. eaq; cuncta per idoneos ministros suis quęq; locis festinabantur. Ipse Vespasianus adire: hortari : bonos laude: segnes exẽplo incitare sępiusq̃ cohercere : vitia magis amicorum q̃ virtutes dissimulans. Multos pręfecturis & procurationibus : plęrosq; Senatorii ordinis honore percoluit. egregios viros, & mox summa adeptos : Quibusdam fortuna pro virtutibus fuit. Donatiua militi neq; Mutianus prima contione, nisi modice ostenderat : nec Vespasianus quidem plus ciuili bello obtulit : q̃ alii in pace : egregie firmus aduersus militarem largitionẽ : eoq; exercitu meliore. Missi ad Parthum Armeniumq; legati : prouisumq; ne versis ad ciuile bellum legionibus terga nudarentur. Titum instare Iudęę : Vespasianum obtinere claustra Ægypti placuit. Sufficere videbantur aduersus Vitellium pars copiarum & dux Mutianus : & Vespasiani nomen : ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatosq; scriptæ epistolę : pręceptumq; vt pretorianos Vitellio infensos : recuperandę militię pręmio inuitarẽt. Mutianus cum expedita manu : sociũ magis Imperii q̃ ministrum agens : non lento itinere : ne cõctari videretur : neq; tamen properans, gliscere famam ipso spacio sinebat : gnarus modicas vires esse sibi : & maiora credi de absentibus. Sed legio sexta & . viii. vexillariorum millia ingẽti agmine sequebantur : Classem e ponto Byzantiũ adigi iusserat : ambiguus consilii : num omissa Męsia Dyrrachiũ pedite atq; equite peteret. Simul longis nauibus versum in Italiam mare clauderet. Tuta pone tergum Achaia Asiaq;, quasi inermes exponi Vitellio : ni pręsidiis firmarentur : atq; ipsum Vitellium in incerto fore : quam partem Italię protegeret : si sibi Brundusium Tarentumq; & Lucanię Calabrięq; littora infestis classibus peterentur. Igitur nauium, militũ, armorũ paratu strepere prouincię. Sed nihil ęque fatigabat : q̃ pecuniarum conquisitio : Eos esse belli ciuilis neruos dictitans Mutianus : non ius, aut verum in cognitionibus : sed solam magnitudinem opum spectabat : passim delationes, & locupletissimus quisq; in prędam correpti : quę grauia atq; intoleranda : sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansere. Ipso Vespasiano inter initia Imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato, donec indulgentia fortunę & prauis magistris didicit, au/

susq; est. Propriis quoq; opibus Mutianus bellum iuuit: largus priuatim: quod auidius de Rep. sumeret. Cęteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti: carissimus quisq; eandem in recuperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Vespasiani coepta: Illyrici exercitus studio transgressi in partes. Tertia legio exẽplum cęteris Mœsię legionibus prębuit. Octaua erat ac septima claudiana imbutę fauore Othonis: q̃uis prelio non interfuissent: Aquileiam iam progressę: proturbatis qui de Othone nunciabãt: laceratisq; vexillis nomen Vitellii præferentibus: rapta postremo pecunia: & inter se diuisa: hostiliter egerant. Vnde metus: & ex metu consilium: posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitelliũ excusanda erant. Ita tres Mœsicę legiones per epistolas alliciebant pannonicum exercitum: aut abnuenti vim parabant. In eo metu Aponius Saturnius Mœsiæ rector: pessimum facinus audet: misso centurione ad interficiendum Tectium Iulianum septimæ legionis legatum ob simultates: quibus causam partium prætendebat: Iulianus comperto discrimine: & gnaris locorũm adscitis: per auia Mœsiæ vltra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit: per varias moras susceptum ad Vespasianum iter trahẽs: & ex nunciis conctabundus, aut properans. At in pannonia .xiii. legio ac .vii. galbiana: dolorem iramq; bebriacensis pugnæ retinentes: haud conctanter Vespasiano accessere: vi præcipua Primi Antonii. Is legibus nocens, & tempore Neronis falsi damnatus: inter alia belli mala: Senatorium ordinem recuperauerat: præpositus a Galba septimæ legioni, scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens: a quo neglectus in nullo Othoniani belli vsu fuit. labantibus Vitellii rebus Vespasianum secutus: grande momentum addidit: strenuus manu: sermone promptus: serendæ in alios inuidiæ artifex: discordiis & seditionibus potens, raptor: largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac pannonici exercitus: dalmaticum militem traxere: q̃q̃ consularibus legatis nihil turbãtibus. Titus Fabianus pannoniam: Pompeius Syllanus Dalmatiam tenebant: diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus vigens ętate: claris natalibus: prima iuuenta quietis cupidine Senatorium ordinem exuerat. Ideq; pro Galba dux coloniæ suæ: eaq; opera procurationem adeptus: susceptis Vespasiani partibus: acerrimam bello facem pretulit: nõ tam præmiis periculorũ: q̃ ipsis periculis lætus: pro certis & olim partis, noua, ambigua, & ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quicquid vsq̃ ægrum foret, aggreditur. Scriptę in Britanniam

tanniam ad quartadecimanos: In Hispaniam ad Primanos epistolæ: q; vtraq; legio pro Othone aduersa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias litteræ: momentoq; temporis flagrabat ingens bellum: Illyricis exercitibus palam desciscentibus, Cęteris fortunam secuturis. Dum hęc per prouincias a Vespasiano ducibusq; partiũ geruntur, Vitellius contemptior in dies segniorq;: ad omnis municipiorum villarumq; amęnitates resistens, graui vrbem agmine petebat. lx. millia armatorum sequebantur, licentia corrupta. Calonum numerus amplior: procacissimis etiam inter seruos lixarum ingeniis. tot legatorum amicorumq; comitatus inhabilis ad parendum: etiam si summa modestia regeretur. Onerabant multitudinem obuii ex vrbe Senatores, equitesq;: quidam metu: multi per adulationem: Cęteri ac paulatim omnes: ne aliis proficiscentibus: ipsi remanerent. Aggregabantur e plebe flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti: scurræ, histriones, aurigæ: quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat. Nec coloniæ modo aut municipia congestu copiarum: sed ipsi cultores aruaq; maturis iam frugibus vt hostile solum vastabantur. Multæ & atroces inter se militum cædes: post seditionem Ticini cœptã: manente legionum auxiliorumq; discordia: vbi aduersus paganos certandum foret, consensu: Sed plurima strages ad septimum ab vrbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos vt gladiatoriam saginam diuidebat. Et effusa plebs totis se castris miscuerat. In curiosos milites vernacula vtebantur vrbanitate: quidam spoliauere abscissis furtim balteis: an accincti forent rogitantes? Non tulit ludibrium insolens contumeliæ animus. Inermem populum gladiis inuasere. Cęsus inter alios pater militis cum filium comitaretur: deinde agnitus: & vulgata cæde, temperatum ab innoxiis. In vrbe tamen trepitatum præcurrentibus passim militibus. Forum maxime petebant: cupidine visendi locum in quo Galba iacuisset. Nec minus sæuum spectaculum erant ipsi: tergis ferarum, & ingentibus telis horrentes: cum turbam Populi per inscitiam parum vitarent: aut vbi lubrico viæ vel occursu alicuius procidissent: ad iurgium: mox ad manus & ferrum transirent. Quin & tribuni præfectiq; cum terrore & armatorum cateruis volitabant. Ipse Vitellius a ponte Miluio, insigni equo paludatus accinctusq; Senatum & Populum ante se agens: quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus: sumpta prætexta: & composito agmine incessit. Quattuor legionum aquilæ per frontem: totidemq; circa e legionibus aliis

vexilla : mox .xii. alarum signa : & post peditum ordines, eques: dein quattuor & . xxx . cohortes : vt nomina gentium aut species armorum forent discretę. Ante aquilam pręfecti castrorum tribuniq; : & primi centurionum candida veste: cęteri iuxta suam quisq; centuriam armis donisq; fulgentes. Et militum phalerę : torquesq; splendebant. decora facies : & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus : atq; ibi matré complexus, Augustę nomine decorauit. postera die tanquam apud alterius ciuitatis Senatum Populumq; magnificam orationé de semetipso prompsit : industriam temperantiamq; suam laudibus attollens : consciis flagitiorum ipsis qui aderant : omniq; Italia : per quam somno & luxu pudédus incesserat. Vulgus tamen vacuum curis : & sine falsi veriq; discrimine : solitas adulationes edoctum : clamore & vocibus adstrepebat : abnuentiq; nomen Augusti expressere vt assumeret, tam frustra q̃ recusauerat. Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funesti ominis loco acceptum est : quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius : de cerimoniis publicis . xv . Kal. Augu . edixisset : antiquitus infausto die Cremerensi Alliensiq; cladibus : adeo omnis humani diuiniq; iuris expers : pari libertorum amicorumq; socordia, velut inter temulentos agebat. Sed comitia consulum cum candidatis ciuiliter celebrans : omnem infimæ plebis rumorem : in theatro vt spectator : in circo vt fautor affectauit. quę grata sane & popularia : si a virtutibus proficiscerentur : memoria vitę prioris, indecora, & vilia accipiebantur. Ventitabat in Senatum : etiam cum paruis de rebus patres consulerentur. Ac forte Priscus Heluidius pretor designatus, contra studium eius censuerat. Cõmotus primo Vitellius : non tamen vltra q̃ tribunos plebis in auxilium sprete potestatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis : qui altiorem iracundiam eius verebantur : nihil noui accidisse respondit, quod duo Senatores in Republica dissentirét: solitum se etiam Trasee contradicere. Irrisere plæriq; impudétiam æmulationis. aliis id ipsum placebat : quod non ex prępotentibus : sed Thraseam ad exemplar veræ gloriæ legisset. præposuerat prætorianis. P. Sabinum : ad pręfecturam cohortis Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus Valentis : Sabinus Cęcinæ gratia pollebant. Inter discordes Vitellio nihil auctoritatis : munia Imperii Cęcina ac Valens obibant : olim anxii odiis : quę bello & castris male dissimulata : prauitas amicorum, & fœcunda gignendis inimicitiis ciuitas auxerat : dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, cõparanturq; variis

in hunc

in hunc aut illum Vitellii inclinationibus: nec vnquam satis fidā potentia, vbi nimia est. Simul ipsum Vitellium subitis offensis, aut intempestiuis blanditiis mutabilē contemnebant, metuebātq;. Nec eo segnius inuaserant domos, hortos, opesq; Imperii: cum flebilis & egens nobilium turba: quos ipsos liberosq; patrię Galba reddiderat: nulla principis misericordia iuuarentur: Gratum primoribus ciuitatis: etiam plebs approbauit: ꝙ reuersis ab exilio iura libertorum concessisset. quanquam id omnino seruilia ingenia corrumpebant: abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus. Et quidam in domum Cęsaris transgressi atq; ipsis dominis potentiores: Sed miles plenis castris & redundante multitudine: in porticibus aut delubris: & vrbe tota vagus: non principia noscere: nō seruare vigilias: neq; labore firmari per illecebras vrbis: & inhonesta dictu: corpus otio: animum libidinibus imminuebat. Postremo ne salutis quidem cura: infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. Vnde crebræ in vulgus mortes: & adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumq; obnoxia morbis corpora: fluminis auiditas: & ęstus impatientia labefecit. Insuper confusus prauitate vel ambitu, ordo militię. Sedecim prętorię: quattuor vrbanę cohortes scribebant̃: quis singula millia inessent. Plus in eo delectu Valens audebat: tanquam ipsum Cęcinam periculo eximisset. Sane aduentu eius partes conualuerant: & sinistrum lenti itineris rumorem ꝓspero prœlio verterat. Omnisq; inferioris Germaniæ miles Valentem affectabatur. Vnde primum creditur Cęcinę fides fluitasse. Cęterum non ita ducibus indulsit Vitellius, vt non plus militi liceret. Sibi quisq; militiam sumpsere: quāuis indignus: si ita maluerat: vrbanę militię ascribebatur. Rursus bonis remanere inter legionarios: aut alares volētibus permissum. Nec deerant qui vellent fessi morbis: & intemperiem cęli incusantes: robora tamē legionibus alisq; subtracta. Conuulsum castrorum decus .xx. milibus e toto exercitu permixtis magisq̄ electis. Contionante Vitellio postulātur ad supplicium Asiaticus & Flauius & Rufinus duces Galliarū ꝙ pro Vindice bellassent. Nec cohercebat eiusmodi voces Vitellius: super insitam animo ignauiam: conscius sibi instare donatiuū & deesse pecuniam: Omnia alia militi largiebat̃. Liberti principum conferre pro numero mancipiorum vt tributum iussi. Ipse sola perdendi cura: stabula aurigis extruere. Circum gladiatorū ferarūq; spectaculis opplere: tāquam in summa abundātia pecunię illudere. Quin & natalē Vitellii diē Cęcina & Valēs editis tota vrbe vicatim gladiatoribus: celebrauere ingēti paratu: & ante illū

diem insolito. Lętum fœdissimo cuiq; : apud bonos inuidię fuit : q; extructis in campo Martio aris : inferias Neroni iecissent. Cesæ publice victimę crematęq; : faces Augustales subditę. quod sacer/dotium vt Romulus Tatio regi : ita Cęsar Tiberius Iulię genti sa/crauit. Non dũ quartus a victoria mensis : & libertus Vitellii Asia/ticus Polyclitos Patrobios & vetera odiorũ nomina ęquabat. Ne/mo in illa aula probitate aut industria certauit. Vnum ad potentiã iter : prodigis epulis : & sumptum Caianę aquę satiare inexplebi/les Vitellii libidines. Ipse abunde ratus, si pręsentibus frueretur : nec in longius consultans : nouies millies sestertium paucissimis mensibus interuertisse creditur. Magna & misera ciuitas eodẽ anno Othonem Vitelliumq; passa : inter Iunios Fabios : Icellos : Asia/ticos : varia & pudenda sorte agebat : donec successere Mutianus & Marcellus : & magis alii homines : q̃ alii mores. Prima Vitel/lio tertię legionis defectio nunciatur : missis ab Aponio Saturnino epistolis : antequã is quoq; Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neq; Aponius cuncta vt trepidans re subita perscripserat : & amici adulantes : nullius interpretabantur vnius legionis eam seditionem: Cęteris exercitibus constare fidem. In hunc modum etiam Vitel/lius apud milites disseruit, pręorianos nuper exauctoratos insecta/tus. a quibus falsos rumores dispergi : nec vllum ciuilis belli metũ asseuerabat : suppresso Vespasiani nomine : & vagis per vrbẽ mi/litibus : qui sermones Populi coercerent. Id pręcipuum alimentũ famę erat. Auxilia tamen e Germania Britãniaq; & Hispaniis exci/uit segniter : & necessitatem dissimulans. Perinde legati ꝓuincięq; conctabantur. Hordeonius Flaccus suspectis iã Batauis anxius pro/prio bello : Vectius Bolanus nunquam satis quieta Britannia & vterq; ambigui : neq; ex Hispaniis properabatur, nullo tũ ibi con/sulari. Trium legionum legati pares iure : & prosperis Vitellii re/bus certaturi ad obsequium : aduersam eius fortunam ex ęquo de/trectabant. In Africa legio cohortesq; delectæ a Clodio Macro : mox a Galba dimissę: rursus iussu Vitellii militiam cœpere. simul cętera iuuentus dabat impigre nomina. Quippe integrum illic ac fauorabilem procõsulatum Vitellius : famosum inuisumq; Vespa/sianus egerat. Proinde socii de Imperio vtriusq; coniectabant. Sed experimentum contra fuit. Ac primo Valerius Festus le/gatus studia prouincialium cum fide iuuit : mox nutabat : palam epistolis edictisq; Vitellium : occultis nunciis Vespasianum fo/uens. & hæc illa ue defensurus : prout inualuissent. Depræ/hẽsi cum litteris edictisq; Vespasiani per Rhętiam & Gallias :

militum

militum & cēturionum quidam ad Vitellium missi necantur. plures fefellere, fide amicorum: aut suomet statu occultati. Ita Vitellii paratus noscebantur. Vespasiani consiliorum plæraq; ignota: primum socordia Vitellii: deinde Pannonicę alpes pręsidiis insessę nuncios retinebant. Mare quoq; ethesiæ flabant. harum flatus in orientem nauigantibus secundus, inde aduersus erat. Tandem irruptione hostium: atrocibus vndiq; nunciis exterritus. Cęcinam ac Valentem expediri ad bellum iubet. Pręmissus Cęcina. Valentem e graui corporis morbo tum primum assurgentem infirmitas tardabat. Longe alia proficiscentis ex vrbe Germanici exercitus species. Non vigor corporibus: non ardor animis: lentum & rarum agmen: fluxa arma: segnes equi: impatiens solis, pulueris, tempestatum: quantumq; hebes ad sustinendum laborem miles: tanto ad discordias promptior. Accedebat huc Cęcinæ ambitio vetus: torpor recens: nimia fortunę indulgentia: soluti in luxum: seu perfidiā meditatio: infringere exercitus virtutē inter artes erat. Credidere plęriq; Flauii Sabini consiliis concussam Cęcinæ mentem: ministro sermonum Rabrio Gallo: rata apud Vespasianum fore pacta transitionis: Simul odiorum inuidiæq; erga Fabium Valentem admonebatur: vt impar apud Vitellium: gratiam viresq; apud nouum principem pararet. Cęcina complexu Vitellii, multo cum honore digressus: partem equitum ad occupandam Cremonam pręmisit. Mox vexillarii quartædecimæ & sextædecimæ legionum: dein quinta & duodeuicesima secutæ: postremo agmine vna & vicesima Rapax: & prima Italica incessere cum vexillariis hystris Britannicarum legionum & electis auxiliis. Profecto Cęcina: scripsit Fabius Valens exercitui: quem ipse ductauerat: vt in itinere opperiretur: Sic sibi cum Cęcina cōuenisse. Qui pręsens, eoq; validior, immutatum id cōsilium finxit: vt ingruenti bello tota mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam: pars Hostiliam petere iussę. Ipse Rauennam diuertit: prętextu Classem alloquendi. Mox Patauii secretum componendę proditionis quęsitum. Namq; Lucillius Blęsus post pręfecturam alæ: Rauennati simul ac Misenensi classibus a Vitellio præpositus: q; non statim præfecturam prætorii adeptus foret: iniquam iracundiam flagitiosa perfidia vlciscebatur. Nec sciri potest traxerit ne Cęcinam: an (quod euenit inter malos, vt & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum: qui potiente rerum Flauia domo: monumenta belli huiusce composuerunt: curam pacis & amorem rei publicæ corrupti in adu/

lationem causas tradidere. Nobis super insitam leuitatem: & prodito Galba: vilem mox fidem: ęmulatiōe etiam inuidiaq; ne ab aliis apud Vitellium anteirentur peruertisse ipsum Vitellium videntur. Cęcina legiones assecutus: cēturionum militumq; animos obstinatos pro Vitellio, variis artibus subruebat. Basso eadem moliēti minor difficultas erat: lubrica ad mutandam fidē classe: ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

Septimusdecimus & Octauusdecimus confusi simul expliciunt.

P C. ORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER XIX.

m ELIORE FATO FIDEQVE Partium Flauianarum duces consilia belli tractabant. Pœtonionem in hyberna.xiii.legionis conuenerant. Illic agitauere placeret ne obstrui Pānoniæ alpes: donec a tergo vires vniuersæ consurgerēt: an ire cominus: & certare pro Italia constantius foret. Quibus opperiri auxilia: & trahere bellum videbatur: Germanicarum legionum vim famamq; extollebāt: & aduenisse mox cum Vitellio Britānici exercitus robora. Ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum: Et q̄q̄ atrociter loquerētur: minorem esse apud victos animum. Sed insessis interim alpibus, venturum cum copiis orientis Mutianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum: per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri mora, nouas vires affore, & pręsentibus nihil periturum. Ad ea Antonius Primus: (is acerrimus belli concitator) festinationē ipsis vtilem, Vitellio exitiosam disseruit. plus socordię q̄ fiducię accessisse victoribus. Neq;. n. in procinctu & castris habitos: per omnia Italię municipia desides: tantum hospitibus metuendos: quanto ferocius ante se egerint: tanto cupidius insolitas voluptates hausisse. Circo quoq; ac theatris & amęnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito spacio, rediturū & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam vnde vires: Britanniam freto dirimi: Iuxta Gallias: Hispaniasq;: vtrinq; viros, equos, tributa, ipsamq; Italiam & opes vrbis. Ac si inferre

arma

arma vltro velint : duas classes vacuumq; Illyricũ mare. Quid tũ claustra montiũ profutura? quid tractum in ęstatem aliam bellũ? vnde interim pecuniam & cõmeatus? Quin potius eo ipso vterentur: q; Pannonicæ legiones deceptæ, magisq̃ victæ, resurgere in vltionem properent: Mœsici exercitus integras vires attulerint. Si numerus militum potiusq̃ legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinũ: & profuisse disciplinę ipsum pudorem. Equites vero ne tum quidem victos: sed quãq̃ rebus aduersis: disiectam Vitellii aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupere hostem. Nũc.xvi.alarũ coniũcta signa: pulsu sonituq;: & nube ipsa operient ac superfundent oblitos prœliorũ equites equosq;. Nisi quis retinet, idem suasor, auctorq; cõsilii ero. Vos quibus fortuna in integro est, legiones cõtinete: mihi expeditę cohortes sufficiẽt. Iam reserata militia impulsas Vitellii res audietis: Iuuabit sequi, & vestigiis vincentis insistere. Hęc & talia flagrans oculis, truci voce, quo latius audiretur (& enim se centuriones & quidã militũ cõsilio miscuerant) ita effudit, vt cautos quoq; ac prouidos permoueret. Vulgus & cæteri vnum virũ ducemq; spreta aliorũ segnitia laudibus ferrent. Hanc sui famã ea statim contione cõmouerat, qua recitatis Vespasiani epistolis: non, vt plęriq;, incerta disseruit: huc illuc tracturus interpretationem, ꝓut conduxisset. Aperte descendisse in causam videbaẽ: eoq; gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ socius. Proxima Cornelii Fusci ꝓcuratoris auctoritas. Is quoq; inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Appius Flauianus natura ac senecta cunctatior, suspiciones militum irritabat: tanq̃ affinitatis cum Vitellio meminisset. Idemq; q; cœptante legionum motu profugus: dein spõte remeauerat: perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flauianũ omissa Pannonia ingressum Italiã: & discrimini exemptum: reiũ nouarum cupido legati nomen resumere: & misceri ciuilibus armis impulerat: suadẽte Cornelio Fusco: nõ quia industria Flauiani egebat: sed vt consulare nomen surgentibus tum maxime partibus: honesta specie pretenderetur. Cęterũ vt trãsmitteret in Italiam impune: & eo vsui foret: scriptum Aponio sociũ reuirescere crederet. Quæsitũ inde quę sedes bello legeretur. Verona potior visa: patentibus circum campis ad pugnã equestrem: qua pręualebant: simul Coloniam copiis validã auferre Vitellio, in rem famamq; videbaẽ. Possessa ipso trãsitu Vincẽtia. quod per se parũ (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locũ obtinuit, reputantibus illic Cęcinam genitum, & patriam hostium duci ere-

ptam. In Veronensibus pretiũ fuit: exemplo opibusq; partes iuuere. Et interceptus exercitus per Rhętiam Iuliasq; alpes: ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret: obsepserat. Quę ignara Vespasiano aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, expectariq; Mutianũ iubebat. Adiiciebatq; Imperio consiliũ. quando Ægyptus claustra Annonæ: vectigalia opulentissimarum prouinciarũ obtinerentur, posse Vitelli exercitum egestate stipendii frumentiq; ad deditionem subigi. Eadem Mutianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam: & alia huiuscemodi prætexendo: sed gloriæ auidus, atq; omne belli decus sibi retinens. Cęterum ex distantibus terrarum spaciis cõsilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostiũ irrumpit. tẽptatisq; leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cęcina inter Hostiliam vicum Veronensium: & paludes Tartari fluminis: castra permuniit: tutus loco: cum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. q; si affuisset fides: aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere: aut retro actæ, deserta Italia turpẽ fugã consciuissent. Sed Cęcina per varias moras prima hostibus prodidit tẽpora belli: dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat: donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione septima Claudiana aduenit. Legioni tribunus Vipsanus Messala pręerat: claris maioribus, egregius ipse: & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaq̃ Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cęcina: temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur: Vitellii modica & vulgari mentione: nulla in Vespasianum contumelia. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omissa prioris fortunæ defensione: pro Vespasiano magnifice, pro causa fidenter, de exercitu securi. Vitellium vt inimici: vt innocuum exercitum Mœsicum celebrare. Ac ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerentur: principes Sarmatarũ Iazygum: penes quos ciuitatis regimen in cõmilitium adsciti: plebem quoq; & vim equitum: qua sola valent offerebant. omissum id munus: ne inter discordias externa molirentur. Ac maiore ex diuerso mercede: ius fasq; exuerent. Trahuntur in partes Sydo atq; Italicus reges Sueuorum. quibus vetus obsequium erga Romanos: & gens fidei cõmissæ patientior: posita in latus auxilia. Infesta Rhętia: cui Porcius Septiminus procurator erat, incorruptæ

erga

erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Fœlix cũ ala Auriana &.viii. cohortibus,ac Noricorum iuuentute : ad occupãdam ripã Rheni fluminis : quod Rhętos Noricosq; interfluit,missus. Nec his aut illis prœlium tentantibus : fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios e cohortibus : & partem equitum ad inuadendam Italiã rapienti : comes fuit. Arrius Varus strenuus bello : quã gloriam & dux Corbulo : & prosperę in Armenia res addiderant. Idẽ secretis apud Neronem sermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde infami gratia primum pilum adepto : læta ad pręsens male parta, mox in perniciem vertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæq; : & Opitergii & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium : aduersus classem Rauennatem : nondum defectione eius audita. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes : & alam cui Scribonianæ nomen ad forum Alieni põte iuncto cõsedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. Nam id quoq; nunciabat : Luce prima inermes plerosq; oppressere. Prędictum vt paucis interfectis,cæteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui se statim dederent. Plures abrupto ponte: instanti hosti viam abstulerũt. Vulgata victoria post principia belli secundum Flauianos duæ legiones septima Galbiana.xiii. gemina cum Vidio Aquila legato Patauiũ alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumpti & Minutius Iustus præfectus castrorũ legionis septimæ : quia audacius q̃ ciuili bello imperitabat : subtractus militum iræ,ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur : postq̃ Galbæ imagines discordia temporũ subuersas in omnibus municipiis recoli iussit Antonius:decorũ pro causa ratus,si placere Galbæ principatus. Et partes pręsumpsere. facta a tribunis & centurionibus retinẽdi quæ Vitellius indulsisset spe : atq; ipsum Cęcinam non obscure ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro cõtione epistolæ addidere fiduciam : q; submisse Cęcina velut offendere Vespasianum timens : ipsorum duces contemptim,tanq̃ insultantes Vitellio scripsissent. Aduẽtu deinde duarum legionũ : e quibus tertiam Dillius Aponianus : octauam Numisius Lupus ducebãt : ostentare vires : & militari vallo Veronam circundare placuit. Forte Galbiæ legioni in aduersa fronte valli opus cesserat. & visi procul sociorum equites: vanam formidinem vt hostes fecere. Rapiuntur arma : & vt proditionis ira militum in Titum Appium Flauianũ incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus turbine quodam ad

exitium poscebatur: propinquum Vitellii: proditorem Othonis interceptorem donatiui clamitabant. Nec defensioni locus: quãq supplices manus tenderet: humi plerũq stratus: lacera veste: pectus atq ora singultu quatiens. Id ipsum apud infensos incitamentum erat: tanq nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius cum loqui cœptaret. fremitu & clamore cæteros aspernantur: vni Antonio apertæ militum aures. Namq & facundia aderat mulcendiq vulgum artes & auctoritas. Vbi crudescere seditio: & a conuitiis ac probris: ad tela & manus trãsibant: iniici cathenas Flauiano iubet. Sensit ludibrium miles: disiectisq qui tribunal tuebãtur, extrema vis parabatur. Opposuit sinum Antonius stricto ferro: aut militum se manibus, aut suis moriturum obtestans. Vt quemq notum, & aliquo militari decore insignem aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox cõuersus ad signa & bellorum deos: hostium potius exercitibus illũ furorem, illam discordiam iniicerent, orabat: donec fatiscere seditio: & extremo iam die sua quisq in tentoria dilaberetur. Profectus eadem nocte Flauianus obuiis Vespasiani litteris discrimini exemptus est. Legiones veluti tabe infectæ Aponium Saturninum Mœsici exercitus legatũ: eo atrocius aggrediuntur: q nõ vt prius labore & opere fessæ: sed medio diei exarserãt: vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur: vt olim virtutis modestiæq: tunc procacitatis & petulantię certamen erat: ne minus violenter Aponium q Flauianum ad supplicium deposcerent. Quippe Mœsicæ legiones adiutam a se Pannoniorum vltionem referentes: & Pannonici velut absoluerentur, aliorum seditione iterare culpam gaudebant. In hortos in quibus diuertebatur Saturninus pergunt. Nec tam Primus & Aponianus & Messala (quanq omni modo nixi) eripuere Saturninum, q obscuritas latebrarum: quibus occulebatur vacantium forte balnearũ fornicibus abditus. Mox omissis lictoribus Patauium concessit. Digressu consulariũ vni Antonio vis ac potestas in vtrunq exercitum fuit: cædentibus collegis: & obuersis militum studiis. Nec deerant qui crederent vtranq seditionem fraude Antonii cœptam: vt solus bello frueretur. Ne in Vitellii quidem partibus quietæ mentes. exitiosiore discordia. non suspitionibus vulgi: sed perfidia ducum turbabantur. Lucillius Bassus classis Rauennatis præfectus: ambiguos militum animos: q magna pars Dalmatæ Pannoniiq erant: quæ prouinciæ Vespasiano tenebantur: partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa: vt cæteris ignaris: soli in principia defecto

res

res coirent. Bassus pudore seu metu quisnam exitus foret: intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellii imagines inuadunt: & paucis resistentium obtruncatis: cæterum vulgus rerum nouarum studio: in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucillius auctorem se palam prębet classis. Cornelium Thuscum pręfectum sibi destinat: qui prope accurrit. Bassus honorata custodia lyburnicis nauibus: Hadriam peruectus: a præfecto alæ Mennio Rufino pręsidium illic agitante vincitur. Sed exoluta statim vincula interuentu Hormi Cęsaris liberti. Is quoque inter duces habebatur. At Cęcina defectione classis vulgata primores centurionum: & paucos militum: cæteris per militiæ munera dispersis: secreta castrorum affectans: in principia vocat. Ibi Vespasiani virtutem viresque partium extollit. Transfugisse classem: In arcto commeatum: aduersas Gallias Hispaniasque: nihil in vrbe fidum: atque omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus qui conscii aderant: cæteros re noua attonitos: in verba Vespasiani adigit. Simul Vitellii imagines direptæ: & missi qui Antonio nunciarent. Sed vbi totis castris in fama proditio: recurrens in principia miles pręscriptum Vespasiani nomen: proiectas Vitellii effigies aspexit: vastum primo silentium: mox cuncta simul erūpūt. huc cecidisse Germani exercitus gloriam: vt sine prœlio: sine vulnere: iunctas manus & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nempe victas: & abesse vnicum Othoniani exercitus robur Primanos Quartadecimanosque: quos tamen iisdem illis campis fuderint strauerintque. Vt tot armatorum millia velut grex venalium exuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones vnius classis accessionem fore. Id Basso. id Cęcinæ visum postq̄ domos: hortos: opes principi abstulerint, etiam militibus principem auferre. licet integros incruentosque, Flauianis quoque partibus viles: quid dicturos reposcentibus aut prospera aut aduersa? Hęc singuli, hæc vniuersi: vt quemque dolor impulerat, vociferantes. initio a quinta legione orto: repositis Vitellii imaginibus: vincla Cęcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum quintæ legionis legatum: & Cassium longum præfectum castrorum duces deligunt. Forte oblatos trium lyburnicarū milites ignaros & insontes trucidāt. Relictis castris: abrupto ponte Hostiliam rursus: inde Cremonam pergunt: vt legionibus primæ Italicæ & vndeuicesimæ Rapaci iungerentur: quas Cęcina ad obtinendam Cremonam cum parte equitum præmiserat. Vbi hęc comperta Antonio discordes animis: discretos viribus hostium exercitus aggredi sta

uit : anteq̃ ducibus auctoritas : militi obsequium & iunctis legio/ nibus fiducia rediret. Namq; Fabium Valentem profectũ ab vr/ be : acceleraturumq; cognita Cęcinæ proditione coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius : nec militiæ ignarus. Simul ingens Germa/ norum vis per Rhętiã timebatur & ex Britannia Galliaq; & Hispa nia auxilia Vitellius acciuerat : immẽsam belli luem, ni Antonius id ipsum metuẽs festinato prœlio victoriam pręcepisset. Vniuersо cum exercitu secundis a Verona castris Bebriacum venit. Postero die legionibus ad muniendum retentis : auxiliares cohortes in Cre monensem agrum missæ : vt specie parandarum copiarum : ciui/ li præda miles imbueretur. Ipse cum quattuor millibus equitum ad octauum a Bebriaco progressus : quo licentius popularentur : exploratores (vt mos est) longius curabant. Quinta ferme hora diei erat : cum citus eques aduentare hostes pręgredi paucos : mo/ tum fremitumq; late audiri nunciauit. Dum Antonius quid nam agendum consultat : auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promptissimis equitum prorupit. Impulitq; Vitellianos modica cæde. Nam plurium accursu versa fortuna : & acerrimus quisq; se/ quentium fugæ vltimus erat : nec sponte Antonii properatum : & fore quæ acciderant rebatur. Hortatus suos vt magno animo ca/ pesserent pugnam : diductis in latera turmis : vacuo medio relin/ quit iter : quo Varum equitesq; eius reciperet. Iussæ armari legio/ nes : datum per agros signum : vt qua cuiq; proximum : omissa præda : prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus : turbæ suo/ rum miscetur : intulitq; formidinem. Pulsi cum sauciis integri : suometipsi metu : & angustiis viarum conflictabantur. Nullum in illa trepidatione Antonius constantis ducis aut fortissimi militis officium omisit. Occursare pauentibus : retinere cædentes. Vbi plurimus labor : vnde aliqua spes : consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus suis. Eo postremo ardoris prouectus est : vt Ve/ xillarium fugientem hasta transuerberaret. mox raptum vexillum in hostem vertit. quo pudore haud plures q̃ centum equites resti/ tere. Iuuit locus arctiore illic via : & fracto interfluentis riui ponte qui incerto Alueo : & pręcipitibus ripis fugam impediebat. Ea necessitas seu fortuna lapsas iam partes restituit. Firmati inter se densis ordinibus : excipiunt Vitellianos temere effusos : atq; illic consternuntur. Antonius instare periculis: sternere obuios. Simul cæteri vt cuiq; ingenium : spoliare, capere arma : equosq; abripe/ re. Exciti prospero clamore qui modo per agros fuga pallaban/ tur, victoriæ se miscebant. Ad quartum a Cremona lapidem ful/

fere legionum signa, Rapacis atq; Italicæ: læto inter initia equitum suorum prœlio illuc usq; prouecta. Sed ubi fortuna contra fuit: non laxare ordines: non recipere turbatos: non obuiam ire: ultroq; aggredi hostem: tantum per spacium cursu & pugnando fessum: forte victi haud perinde rebus prosperis ducem desiderauerant: atq; in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem victor equitatus incursat. Et Vipsanus Messala tribunus cum Mœsicis auxiliaribus assequitur. quos militiæ gloria legionariis quanq raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesq; rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia quanto plus spei ad effugium: tanto minorem ad resistendum animum dabant. Nec Antonius ultra institit: memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps belli fortuna quamuis prospero fine: equites equosq; afflictauerat. Inumbrante vespera uniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Utq; cumulos super & recentia cæde vestigia incessere: quasi debellatum foret, pergere Cremonam: & victos in deditionem accipere: aut expugnare deposcunt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa sibi quisq;: posse Coloniam in plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus: & maiorem rapiendi licentiam. Quod si lucem opperiantur: iam pacem: iam preces: & pro labore ac vulneribus: clementiam & gloriam inania laturos. Sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumq; fore. Expugnatæ urbis prædam ad militem: deditę ad duces pertinere. Spernuntur centuriones tribuniq;. ac ne vox cuiusquã audiatur: quatiunt arma, rapturi Imperium ni ducantur. Tum Antonius inferens se manipulis: ubi aspectu & auctoritate silentium fecerat: non se decus neq; pretium eripere tam bene meritis affirmabat. Sed diuisa inter exercitum ducesq; munia. Militibus pugnandi cupidinem conuenire: duces prouidendo: consultando: conctatione sæpius q̃ temeritate prodesse. Ut pro virili portione armis ac manu victoriam iuuerit: ratione & consilio propriis ducis artibus profuturum. Neq; enim ambigua esse quæ occurrant: noctem: & ignotæ situm urbis: intus hostes: & cuncta insidiis opportuna: non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die intrandum. An oppugnationem inchoaturos adempto omni prospectu? quis æquus locus: quanta altitudo mœnium: tormentis ne & telis: an operibus & vineis aggredienda urbs foret? Mox cõuersus ad singulos: num secures dolabrasq;: & cætera expugnandis urbibus secum attulissent, rogitabat? Et cũ abnuerent: gladiis ne inquit & pilis perfringere ac sub/

ruere muros vllæ manus possunt? Si aggerem struere: si pluteis cratibus ue protegi necesse fuerit: vt vulgus improuidum irriti stabimus, altitudinem turrium & aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis vnius aduectis tormentis machinisq; vim victoriamq; nobiscum ferimus. Simul lixas calonesq; cum recentissimis equitum Bebriacum mittit: copias cæteraq; quæ vsui forent allaturos. Id vero ægre tolerante milite prope seditionem ventum: cum progressi equites sub ipsa mœnia, vagos e Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur: sex Vitellianas legiones: omnemq; exercitum qui Hostiliæ egerat: eo ipso die triginta millia passum emensum: comperta suorum clade, in prœlium accingi, ac iam affore. Is terror obstructas mentes consiliis ducis aperuit. Sistere tertiamdecimam legionem in ipso viæ Posthumiæ aggere iubet: cui iuncta a læuo septima Galbiana patenti campo stetit. Dein septima Claudiana agresti fossa (ita locus erat) præmunita: dextro octaua per apertum limitem: mox tertiadecima densis arbustis intersepta. Hic Aquilarum signorumq; ordo. Milites mixti per tenebras (vt fors tulerat) prætorianum vexillum proximum Tertianis. Cohortes auxiliorum in cornibus: latera ac terga equite circundata. Sydo atq; Italicus Sueui cum delectis popularium primori in acie versabantur. At Vitellianus exercitus cui acquiescere Cremonæ: & recuperatis cibo somnoq; viribus: confectum algore atq; inedia hostem postera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris: vacuus consilii: tertia ferme noctis hora, paratis iam dispositisq; Flauianis, impingitur. Ordinem agminis disiecti per iram ac tenebras asseuerare non ausim. quanq̃ alii tradiderint quartam Macedonicam dextro suorum cornu: quintam & quintamdecimam cum vexillis nonæ secundæq;: & vicesimæ Britannicarum legionum mediam aciem: Sextadecimanos Duodeuicesimanosq; & primanos læuum cornu cõplesse. Rapaces atq; Italici omnibus se manipulis miscuerant. Eques auxiliaq; sibi ipsi locum legere. Prœlium tota nocte varium, anceps, atrox his rursusq; illis exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouisu iuuabant. Eademq; vtraq; acie arma crebris interrogationibus: notũ pugnæ signũ: permixta vexilla: vt quisq; globus capta ex hostibus huc vel illuc raptabat. Vrgebať maxime septima legio: nuper a Galba conscripta. Occisi sex primorum ordinum centuriones: abrepta quædam signa. Ipsam Aquilam Atilius Verus primipili centurio multa cũ hostium strage, & ad extremũ moriens seruauerat. Sustinuit labanté acié Antonius accitis prætorianis.

prætorianis. qui vbi excepere pugnam: pellunt hostem: dein pel/luntur. Namq; Vitelliani tormenta in aggerem viæ contulerant: vt tela vacuo atq; aperto excuterentur, dispersa primo & arbustis sine hostium noxa illisa. Magnitudine eximia quartædecimæ legionis balista: ingentibus saxis hostilem aciem proruebat: lateq; cla/dem intulisset, ni duo milites præclarũ facinus ausi: arreptis e stra/ge scutis ignorati vincula ac libramenta tormẽtorum abscidissent. Statim confossi sunt: eoq; intercidere nomina. de facto haud am/bigitur. Neutro inclinata fortuna: donec adulta nocte, luna sur/gens ostenderet acies, falleretq;. Sed Flauianis æquior a tergo. hinc maiores equorum virorumq; vmbræ: & falso vt in corpore ictu tela hostium citra cadebant. Vitelliani aduerso lumine collu/centes: velut ex occulto iaculantibus incauti efferebantur. Igitur Antonius vbi noscere suos, nosciq; poterat, alios pudore & pro/bris: multos laude & hortatu: omnes spe promissisq; accendens: cur rari sumpsissent arma Pannonicas legiones interrogabat. Illos esse campos in quibus abolere labem prioris ignominiæ: vbi re/cuperare gloriam possent. Tum ad Mœsicos conuersus principes auctoresq; belli ciebat. Frustra minis & verbis prouocatos Vitellia nos: si manus eorum oculosq; non tolerent. Hæc vt quosq; ac/cesserat. Plura ad Tertianos, veterum recentiumq; admonens: vt sub M. Antonio Parthos: sub Corbulone Armenios: nuper Sar/matas pepulissent. Mox infensus prætorianis: Vos inquit nisi vin citis pagani: quis alius Imperator, quæ castra alia excipient? Illic signa armaq; vestra sunt: & mors victis. Nam ignominiam con/sumpsistis. Vndiq; clamor: & orientem solem (ita in Syria mos est) Tertiani salutauere. Vagus inde cõsilio ducis subditus rumor: aduenisse Mutianum: exercitus inuicem salutasse. Gradum infe/runt: quasi recentibus auxiliis aucti: rariore iam Vitellianorũ acies: vt quos nullo rectore: suus quemq; impetus vel pauor contraheret diduceret ue. Postq̃ pulsos sensit Antonius: denso agmine obtur/bat. laxati ordines abrumpuntur. nec restitui quiuere impedien/tibus vehiculis tormentisq;. Per limitẽ viæ sparguntur confectãdi festinatione victores: eo notabilior cædes fuit: qa filius patrẽ interfe cit. Rem nõiaq; auctore Vipsano Messala tradã. Iulius Mãsuetus ex Hispania Rapaci legiõi additus, impuberẽ filiũ domi liquerat. Is mox adultus inter septimanos a Galba conscriptus oblatũ forte patrẽ & vulnere stratũ: dũ semianimẽ scrutat', agnitus, agnoscẽsq;, & exanguẽ amplexus: voce flebili precabatur placatos patris ma/nes: neue se vt parricidam aduersarentur: publicũ id facinus: &

vnum militem quotam ciuilium armorum partem. Simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Aduertere proximi: deinde plures. hinc per omnẽ aciẽ miraculũ: & questus, & sæuissimi belli execratio. Nec eo segnius ꝓpinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factũ esse scelus loquuntur, faciuntq;. Vt Cremonam venere, nouum imensumq; opus occurrit. Othoniano bello Germanicus miles mœnibus Cremonensiũ castra sua, castris vallũ circũiecerat. Eaq; munimẽta rursus auxerat, quorũ aspectu hęsere victores incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem fesso per diem noctemq; exercitu, arduũ: & nullo iuxta subsidio anceps. Sin Bebriacũ redirent, intolerãdus tam longi itineris labor. & victoria ad irritũ reuoluebatur. Munire castra, id quoq; propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos & opus molientes subita eruptione turbarent. Quę super cũcta terrebat ipsorum miles periculi q̃ morę patientior. Quippe ingrata quę tuta, & temeritate spes, omnisq; cædes, & vulnera & sanguis auiditate prædę pensabantur. Huc inclinauit Antonius. Cingiq; vallum corona iussit. Primo sagittis saxisq; eminus certabãt: maiore Flauianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur. Mox vallum portasq; legionibus attribuit, vt discretus labor fortes ignauosq; distingueret, atq; ipsa contentione decoris accenderentur. Proxima Bebriacensi viæ tertiani septimaniq; sumpsere. dexteriora valli, octaua ac septima Claudiana: Tertiadecimanos ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum e proximis agris ligones, dolabras, & alii falces scalasq; cõuectant. Tum elatis super capita scutis densa testudine succedũt. Romanæ vtrinq; artes. pondera saxorum Vitelliani prouoluunt: disiectam fluitantemq; testudinem lanceis contisq; scrutantur. donec soluta compage scutorum, exangues aut laceros prosternerent. Multa cum strage incesserat cunctatio: ni duces fesso militi: & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormi ne id ingenium: vt Messala tradit. an potior auctor sit .C. Plinius: qui Antonium incusat, haud facile discreuerim, nisi q; neq; Antonius neq; Hormus a fama vitaq; sua, quamuis pessimo flagitio degenerauere. Non iam sanguis neq; vulnera morabantur: quin subruerent vallum, quaterentq; portas, innixi humeris: & super iteratam testudinem scandentes: prehensarent hostium tela brachiaq;, integri cum sauciis, semineces cum expirantibus voluuntur, varia pereuntium forma. & omni imagine mortium. Acerrimum septimæ tertiæq; legionum certamen. Et dux Antonius

nius cum lectis auxiliaribus eodem incubuerat. Obstinatos inter se: cum sustinere Vitelliani nequirent: & superiecta tela testudine laberentur: ipsam postremo balistam in subeuntes propulere: quæ vt ad præsens disiecit obruitque quos inciderat: ita pinnas ac summa valli ruina sua traxit. Simul iuncta turris ictibus saxorum cessit. qua septimani dum nituntur cuneis: tertianus securibus gladiisque portam perfregit. Primum irrupisse.C. Volusium tertiæ legionis militem inter omnes auctores constat. Is in vallum egressus deturbatis qui restiterant: conspicuus manu ac voce capta castra conclamauit. Cæteri trepidis iam Vitellianis: seque e vallo præcipitantibus perrupere: complectur cæde quantum inter castra murosque vacui fuit. Ac rursus noua laborum facies: ardua vrbis mœnia: saxeæ turres: ferrari portarum obicies. Vibrans tela miles. frequens obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis populus. magna pars Italiæ stato in eosdem dies mercatu congregata. quod defensoribus auxilium ob multitudinem: oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius: inferrique amœnissimis extra vrbem ædificiis iubet: si damno rerum suarum Cremonenses ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoque militum complet. Illi trabibus tegulisque & facibus propugnatores deturbant. Iam legiones in testudinem glomerantur. & alii tela saxaque incutiebant: cum languere paulatim Vitellianorum animi. & vt quisque ordine anteibat: cædere fortunæ: ne Cremona quoque excisa: nulla vltra venia: omnisque ira victoris non in vulgus inops: sed in tribunos centurionesque: vbi pretium cædis erat: reuerteretur. Gregarius miles futuri socors: & ignobilitate tutior perstabat. Vagi per vias in domibus abditi: pacem ne tum quidem orabát cum bellum posuissent. Primores castrorum nomen atque imagines Vitellii amoliuntur. Cathenas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exoluunt: orantque vt causæ suæ deprecator assistat. Aspernantem tumentemque lachrymis fatigát extremum malorum. Tot fortissimi viri, proditoris opem inuocantes. mox velamenta & infulas pro muris ostentant. Cum Antonius inhiberi tela iussisset: signa Aquilasque extulere. Mœstum inermium agmen deiectis in terram oculis sequebatur. Circumstiterant victores: & primo ingerebant probra: intentabant ictus. Mox vt præberi ora contumeliis: & posita omni fiducia cuncta victi patiebantur: subit recordatio illos esse: qui nuper Bebriaci victoriæ téperassent. Sed vbi Cæcina prætexta lictoribusque insignis dimota

turba consul incessit, exarsere victores. Superbiam sæuitiamq (adeo inuisa scelera sunt) etiam perfidiã obiectabãt. Obstitit Antonius: datisq defensoribus, ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cre/monensium inter armatos cõflictabatur. nec procul cæde aberãt: cum precibus ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad contionẽ Antonius alloquit, magnifice victores. victos clementer. de Cremona in neutrum. Exercitus prẹter insitam prẹdandi cupidinem vetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. Iuuisse partes Vitellianas Othonis quoq bello credebantur. Mox tertiadeci/manos ad extruendum amphitheatrum relictos: vt sunt procacia vrbanæ plebis ingenia: petulantibus iurgiis illuserant. Auxit in/uidiam editum illic a Cẹcina gladiatorum spectaculum: eademq rursus belli sedes & prẹbiti in acie Vitellianis cibi. Cæsæ quẹdam fœminæ, studio partium ad prœlium progressæ. Tempus quoq mercatus: ditem alioquin Coloniam, maiore opum specie cõple/bat. Ceteri duces in obscuro: Antonium fortuna famaq omniũ oculis exposuerat. Is balneas abluendo cruore propere petit. Ex/cepta vox est: cum teporem incusaret: statim futurũ vt incalesce/rent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit: tanq̃ signũ incendẽdę Cremonę dedisset: quę iam flagrabat. Quadraginta ar/matorum millia irrupere. Calonum lixarumq amplior numerus: & in libidinem ac seuitiam corruptior. Non dignitas: non ætas protegebat: quo minus stupra cædibus: cædes stupris miscerent. Grandęuos senes exacta ætate: fœminas viles ad prædam in ludi/brium trahebant. Vbi adulta virgo: aut quis forma cõspicuus in/cidisset: vi manibusq rapientium diuulsus. Ipsos postremo dire/ptores: in mutuam perniciem agebat: dum pecuniam vel grauia auro templorum dona sibi quisq trahunt, maiore aliorum vi trun/cabantur. Quidam obuia aspernati verberibus tormentisq domi/norũ abdita scrutari: de fossa eruere: faces in manibus: quas vbi prędam egesserant: in vacuas domos: & inania templa per lasci/uiam iaculabant. vtiq exercitui vario linguis: moribus, cui ciues, socii, externi interessent: diuersæ cupidines: & aliud cuiq fas: nec quicquã illicitum. Per quatriduum Cremona suffecit: cũ omnia sacra profanaq in igne considerent. Solum Mephitis templum stetit ante mœnia: loco seu numine defensum. Hic exitus Cremonam habuit anno.cclxxxvi.a primordio sui. Cõdita erat.T.Sem/pronio & Cornelio consulibus: ingruente in Italiam Hannibale. propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes: & si qua alia vis per alpes irrueret. Igitur numero colonorum: opportuni/tate

tate fluminum: vbere agri annexu connubiisq; gentium adoleuit floruitq; bellis externis intacta: ciuilibus infœlix. Antonius post rem: flagitii crebrescente inuidia: edixit: ne quis cremonenses ca/ptiuos detineret. Irritamq; prędam militibus effecerat, cõsensus Ita/lię emptionem talium mancipiorum aspernantis. Cędi cœpere. quod vbi enotuit: a propinquis affinibusq; occulte redimebantur. Mox rediit Cremonam reliquus Populus: reposita fora: templaq; magnificentia municipum: & Vespasianus hortabatur. Cęterum assidere sepultę vrbis ruinis: noxia tabo humus: haud diu permi/sit. Ad tertium lapidem progressi: vagos pauentesq; Vitellianos sua quemq; apud signa componunt. Et victæ legiones ne manen/te adhuc ciuili bello ambigue agerent: per Illyricum dispersę. In Britanniam inde & Hispanias nuncios famamq;: in Galliam Iu/lium Calenum tribunum: in Germaniam Alpinum Montanum pręfectum cohortis: q; hic Treuir: Calenus Heduus: vterq; Vitel/liani fuerant: ostentui misere. Simul transitus alpium pręsidiis oc/cupati: Suspecta Germania: tanquam in auxilium Vitellii accin/geretur. At Vitellius profecto Cęcina: cum Fabium Valentem paucis post diebus ad bellum impulisset: curis luxum obtendebat: Non parare arma: non alloquio exercitioq; militem firmare: non more vulgi agere: sed vmbraculis hortorum abditus: vt ignaua animalia, quibus si cibum suggeras: iacent torpentq;: pręterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atq; illum in Nemo/re Aricino desidem & marcentem proditio Lucillii Bassi, ac defe/ctio classis Rauennatis perculit. Nec multo post de Cęcina affeit mixtus gaudio dolor: & desciuisse: & ab exercitu vinctum. plus apud socordẽ animum lętitia quam cura valuit: Multa cũm exul/tatione in vrbem reuectus: frequenti contione pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum pretorii pręfectum ob amicitiam Cęcinę vinciri iubet, substituto in locũ eius Alpheno Varo. Mox Senatum composita in magnificentiam oratione allocutus: exqui/sitis pattrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cęcinam sententię a. L. Vitellio factum. Dein cęteri composita indigna/tione: q; consul Rempublicam: dux Imperatorem: tantis opibus tot honoribus cumulatus: amicum prodidisset: velut pro Vitellio conquerentes: suum dolorem proferebant. Nulla in oratione cu/iusquam erga Flauianos duces obtrectatio, errorem imprudentiãq; exercituum culpantes: Vespasiani nomen suspensi & vitabundi cir/cumibant. Nec defuit qui vnum consulatus diem (is enim in locũ Cęcinę supererat) magno cum irrisu tribuentis accipientisq; blan/

diretur. Pridie Kal. Nouembris Rossius Regulus iniit: eiurauitq;. Annotabant periti: nunquam antea non abrogato magistratu: neq; lege lata: alium suffectum. Nam consul vno die & ante fuerat Caninius rebitus. C. Cęsare dictatore: cũ belli ciuilis præmia festinarẽtur. Nota per eos dies Iunii Blęsi mors & famosa fuit: de qua sic accœpimus. Graui corporis morbo ęger Vitellius, seruilianis hortis turrim vicino sitam, collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Sciscitanti causam: apud Cęcinam thuscũ epulari multos: pręcipuum honore Iuniũ Blęsum nunciatur. Cętera in maius de apparatu: & solutis in lasciuiam animis. Nec defuere: qui ipsum Thuscum & alios: sed criminosius Blęsum incusarẽt: ꝙ ęgro principe lętos dies ageret. Vbi aspernatum Vitelliũ: & posse Blęsum peruerti satis patuit iis qui principum offensas acriter speculantur: datę. L. Vitellio delationis partes. Illic infensus Blęso ęmulatione praua: ꝙ eũ omni dedecore maculosum, egregia fama anteibat: Cubiculum Imperatoris reserat: filium eius sinu complexus: & genibus accidens: causam confusionis quęrenti: nõ se proprio metu: nec sui anxium: sed pro fratre pro liberis fratris: preces lachrymasq; attulisse. Frustra Vespasianum timeri: quẽ tot Germanicę legiones tot prouincię virtute ac fide: tãtum deniq; terrarum ac maris immensis spaciis arceat. In vrbe, ac sinu cauendum hostem: Iunios Antoniosq; auos iactantẽ, qui se stirpe Imperatoria comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq; negligens: fouet ęmulum principis labores: e conuiuio prospectantem. Reddẽdam pro intempestiua lętitia mœstam & funebrem noctem: qua sciat & sentiat viuere Vitellium: & imperare: & si quid fato accidat, filium habere: Trepidanti inter scelus metumq;: ne dilata Blęsi mors maturam pœnitentiam: palam iussa atrocem inuidiã ferret: placuit veneno grassari. Addidit facinori fidẽ, nobili gaudio Blęsum visendo. quin & audita est sęuissima Vitellii vox: qua (ipsa enim verba referam) se pauisse oculos spectata inimici morte iactauit. Blęso super claritatem natalium & elegantiam morum: fidei obstinatio fuit. Integris quoq; rebus a Cęcina & primoribus partium iam Vitellium aspernantibus. ambitus abnuere perseuerauit: Sanctus, inturbidus, nullius repẽtini honoris, adeo nõ principatus appetens: vt parum abfuerit, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens multo ac molli concubinarum spadonumq; agmine, segnius q̃ ad bellum incedens: proditam a Lucillio Basso Rauennatem classem, pernicibus nunciis accepit. Et si cœptum iter

properasset

properaſſet : nutantem Cęcinam pręuenire : aut ante diſcrimen pu/
gnę aſſequi legiones potuiſſet. Nec deerant qui monerent : vt cum
fidiſſimis per occultos tramites vitata Rauenna Hoſtiliam Cre/
monamue pergeret. Aliis placebat accitis ex vrbe pretoriis cohor/
tibus : valida manu perrumpere. Ipſe inutili cunctatione : agendi
tempora conſultando conſumpſit. Mox vtrunq; conſilium aſper/
natus : quod inter ancipitia deterrimum eſt : dum media ſequitur:
nec auſus eſt ſatis : nec prouidit. Miſſis ad Vitellium litteris auxi/
lium poſtulat. Venere tres cohortes : cum ala Britannica. neq; ad
fallendum aptus numerus neq; ad penetrandum. Sed Valens ne
in tanto quidem diſcrimine, infamia caruit : quominus rapere il/
licitas voluptates : adulteriiſq; ac ſtupris polluere hoſpitum domus
crederetur. Aderant vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouiſſima
libido. Aduentu demum peditum equitumq; prauitas conſilii pa/
tuit : quia nec vadere per hoſtes tam parua manu poterat : etiam ſi
fidiſſima foret : nec integram fidem attulerant. Pudor tamen &
pręſentis ducis reuerentia morabatur : haud diuturna vincula apud
auidos periculorum : & dedecoris ſecuros. Eo metu : paucis quos
aduerſa non mutauerant : comitantibus : cohortes Ariminum pręſ/
mittit. Alam tueri terga iubet. Ipſe flexit in Vmbriam : atq; inde
Etruriam. vbi cognito pugnæ Cremonenſis euentu : non ignauū:
& ſi proueniſſet atrox conſilium iniit. vt arreptis nauibus in quā/
cunq; partem Narbonenſis prouinciæ egreſſus Gallias & exercitus :
& Germaniæ gentes : nouumq; bellum cieret. Digreſſo Valente :
trepidos qui Ariminum tenebant Cornelius Fuſcus admoto exer/
citu & miſſis per proxima littorum lyburnicis : terra mariq; circū/
uenit. Occupant plana Vmbriæ : & qua Picenus ager Hadria al/
luitur. omniſq; Italia inter Veſpaſianum ac Vitellium Apœnini iu/
gis diuidebatur Fabius Valens e ſinu Piſano ſęuitia maris : aut ad/
uerſante vento portum Herculis Monœci depellitur. haud procul
inde agebat Marius Maturus alpium maritimarum procurator,
fidus Vitellio. cuius ſacramentum cunctis circa hoſtilibus non
exuerat. Is Valentem comiter exceptum : ne Galliam Narbonen/
ſem temere ingrederetur monendo terruit. ſimul cęterorum fides
metu intacta. Nam circuniectas ciuitates procurator Valerius Pau/
linus ſtrenuus militię : & Veſpaſiano ante fortunam amicus in ver/
ba eius adegerat. Cōcitiſq; omnibus qui exautorati a Vitellio bel/
lum ſponte ſumebant : Foroiulienſem Coloniam clauſtraq; maris
pręſidio tuebantur. Eo grauior auctor : q; Paulino patria forum
Iulii : & honos apud pretorianos : quorum quondam tribunus

fuerat. Ipsiq; pagani fauore municipali: & futuræ potentię spe: iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma: & aucta rumore apud varios Vitellianorum animos increbruere. Fabius Valens cũ quattuor spiculatoribus, & tribus amicis: totidemq; céturionibus ad naues regreditur mature. cęterisq; remanere, & in verba Vespasiani adigi volentibus liberum fuit. Cęterum vt mare tutius Valéti q̃ littora aut vrbes: ita futuri ambiguus: & magis quid vitaret q̃ cui fideret certus: aduersa tempestate Stechadas Massiliensium insulas affertur. Ibi eum missæ a Paulino lyburnicę oppressere. Capto Valente cuncta ad victoris opes conuersa, Initio per Hispaniam a prima Adiutrice legione orto: quę memoria Othonis infensa Vitellio: decimam quoq; ac sextam traxit. Nec Gallię cunctabantur. Et Britanniam inclitus erga Vespasianum fauor: q; illic secundæ legioni a Claudio prępositus, & bello clarus egerat, nõ sine motu adiunxit cęterarum in quibus plæriq; centuriones ac milites a Vitellio prouecti: expertum iam principem anxii mutabant. Ea discordia & crebris belli ciuilis rumoribus Britanni sustulere animos: auctore Venusio qui super insitam ferociam & Romani nominis odium: propriis in Carthimanduam Reginam stimulis accendebatur. Carthimandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentiam postq̃ capto per dolum rege Caratacο: instruxisse triumphum Claudii Cęsaris videbatur. Inde opes: & rerum secundarum luxus: spreto Venusio. Is fuit maritus: armigerum eius Vellocatum: in matrimonium regnumq; accepit. concussa statim flagitio domus. Pro marito studia ciuitatis. pro adultero libido Reginæ & sæuitia. Igitur Venusius accitis auxiliis: simul ipsorum Brigantum defectione, in extremum discrimen Carthimanduam adduxit. Tum petita a Romanis pręsidia & cohortes: alæq; nostræ variis præliis exemere tamen periculo Reginam. Regnum Venusio, bellum nobis relictũ. Turbata per eosdem dies Germania, & socordia ducum & seditione legionum. Externa vi & perfidia sociali ꝑpe afflicta Romana res. Id bellum cum causis & euentibus (&.n. longius prouectum est) mox memorabimus. Mota & Dacorũ gẽs: nunq̃ fida: tũc sine metu: abducto e Mœsia exercitu: sed prima rerũ quieti speculabantur. vbi flagrare Italiã bello, cũcta inuicẽ hostilia accepere: expugnatis cohortiũ alarumq; hybernis: vtraq; Danubii ripa potiebantur. Iamq; castra legionum excindere parabant: ni Mutianus sextam legionem opposuisset: Cremonensis victoriæ gnarus: ac ne externa moles vtrinq; ingrueret: si Dacus Germanusq; diuersi irrupissent. Affuit vt sæpe alias

pe alias fortuna Populi Ro. quæ Mutianum viresq; orientis illuc tulit & quod Cremonę interim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asia proconsul: eam prouinciam annuo Imperio tenuerat. Mœsię prępositus est: additis copiis e Vitelliano exercitu: quem spargi per prouincias: & externo bello illigari: pars cōsilii pacisq; erat. Nec cęterę nationes silebant. Subita per Pontum arma Barbarum mancipium regię quondam classis pręfectus mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus prępotens olim: & postq̃ Regnum in formam prouincię verterat: mutationis impatiens. Igitur Vitellii nomine adscitis gentibus: quę Pontum accolunt: corrupto in spé rapinarum egentissimo quoq;, haud tenendę manus auctor, Trapezuntem vetustam admodum ciuitatem a gręcis in extremo ponticę orę conditam subitus irrupit. Cęsa ibi cohors: regium auxilium olim: mox donati ciuitate Romana: signa armaq; in nostrū modum desidiam licentiamq; gręcorum retinebāt. Classis quoq; faces intulit: vacuo mari eludens: quia lectissimas lyburnicarum: omnemq; militem Mutianus Byzantium adegerat. Quin & Barbari contemptim vagabantur: fabricatis repente nauibus quas cameras vocant arctis lateribus latam aluum sine vinculo ęris aut ferri connexam & tumido mari prout fluctus attollitur: summa nauiū tabulis augent: donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur: pari vtrinq; prora & mutabili remigio. quando hinc vel illinc appellere indiscretum & innoxiū est. Aduertit ea res Vespasiani animum: vt vexillarios e legionibus: ducemq; Virdium Geminum spectatę militię deligeret. Ille incompositum & prędæ cupidine vagum hostem adortus: cogit in naues: effectisq; raptim lyburnicis: assequitur Anicetum in hostio fluminis Cohibi: tutū sub Sedochezorum regis auxilio: quem pecunia donisq; ad societatem perpulerat. Ac primo rex minis armisq; supplicem tueri. Postquam merces proditionis aut bellum ostēdebatur: fluxa vt est Barbaris fide: pactus Aniceti exitium perfugas tradidit: Belloq; seruili finis impositus. Lętum ea victoria Vespasianū: cunctis super vota fluentibus Cremonensis pręlii nuncius in ęgypto assequitur. Eo properantius Alexandriam pergit: vt fracto Vitellii exercitu: vrbem quoq; externę opis indigam fame vrgeret. Namq; & Africam eodē latere sitam, terra mariq; inuadere parabat, clausis annonę subsidiis, inopiam ac discordiam hosti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna Imperii transit, Primus Antonius nequaq̃ pari innocentia post Cremonam agebat: satisfactum bello ratus & cętera ex facili ceu foelicitas in tali ingenio, auaritiam,

superbiā, cęteraq; occulta mala patefecit: Vt captam Italiā persul/tare. vt suas legiones colere: omnibus dictis factisq; vim sibi ad potentiam struere. vtq; licentia militem imbueret: interfectorum centurionum ordines legionibus offerebat: Eo suffragio turbidis/simus quisq; delecti: nec miles in arbitrio ducum: sed duces milita/ri violentia trahebantur. quæ seditiosa & corrumpendæ disciplinę mox in prędam vertebat: nihil aduentantem Mutianum veritus: quod exitiosius erat q̃ Vespasianum spreuisse. Cęterum propinqua hyeme: & humētibus Pado campis: expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; victricium legionum: milites vulneribus aut ętate graues: plæriq; etiā integri Veronæ relicti. sufficere cohortes alęq;: & e legionibus lecti: profligato iam bello videbantur. Vndecima legio sese adiunxerat initio cunctata. sed prosperis rebus anxia q̄ defuisset. Sex millia dalmatarum recens delectus comitabantur. Ducebat Pompeius Siluanus cōsularis. vis consiliorum penes An/nium Bassum legionis legatum. Is Siluanum socordem bello: & dies rerum verbis terentem: specie obsequii regebat. Ad omniaq; quæ agenda forent: quieta cum industria aderat. Ad has copias e classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus: opti/mus quisq; adsciti. Classem Dalmatæ suppleuere. Exercitus du/cesq; ad Fanum fortunæ iter sistunt: de summa rerum cunctantes: q̄ motas ex vrbe pręterias cohortes audierant: & teneri præsidiis Apœninum rebantur. & ipsos in legione, bello attrita inopia & seditiosæ militum voces terrebant: Clauarium (donatiui nomen est) flagitantium: nec pecuniam aut frumentum prouiderant. Et festinatio atq; auiditas prępediebant: dum quę accipi poterant, ra/piuntur. Celeberrimos auctores habeo: tantam victoribus aduer/sus fas nefasq; irreuerentiam fuisse. vt gregarius eques occisum a se proxima acie fratrem professus: premium a ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cędem ius hominum: aut vlcisci ratio belli permittebat. Distulerant tanquam maiora meritum q̃ quæ statim exoluerent: nec quicq̃ vltra traditur. Cęterum & prioribus ciuium bellis par scelus inciderat. Nam prælio quo apud Ianiculum ad/uersus Cinnam pugnatum est: Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore, seipsum interfecit: vt Sisenna memorat: tanto acrior apud maiores: quod sicut virtutibus gloria, ita fla/gitiis pœnitentia fuit. Sed hęc aliaq; ex veteri memoria petita: quo/tiens res locusq; exempla recti: aut solatia mali poscent: haud ab/surde memorabimus. Antonio ac ducibus partium præmitti equi/tes: omnemq; Vmbriam explorari placuit: si qua Apœnini iuga

clementius adirentur: acciri Aquilas signaq; & quidquid Veronę militum foret. Padumq; & mare commeatibus compleri. Erant inter duces qui necterent moras: quippe nimius iam Antonius: & certiora ex Mutiano sperabantur. Namq; Mutianus tam celeri victoria anxius: & ni pręsens vrbe potiretur: expertem se belli gloriæq; ratus: ad Primum & Varum media scriptitabat. Instandum cœptis aut rursus cunctandi vtilitates edifferens. Atq; ita compositus: vt ex euentu rerum aduersa abnueret: vel prospera agnosceret. Plotium Griphum nuper ab Vespasiano in Senatorum ordinem additum: ac legioni præpositum: cæterosq; sibi fidos apertius monuit. Iiq; omnes de festinatione Primi ac Vari sinistre: & Mutiano volentia rescripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat: vt non pro spe Antonii consilia factaq; eius ęstimarentur. ęgre id pati Antonius, & culpam in Mutianum conferre: cuius criminationibus coaluissent pericula sua: Nec sermonibus temperabat. Immodicus lingua: & obsequii insolens: literas ad Vespasianum composuit iactantius q̃ ad principem: nec sine occulta in Mutianum insectatione. Se pannonicas legiones in arma egisse. suis stimulis excitos Mœsiæ duces: Sua constantia perruptas alpes. occupatam Italiam. Intersepta Germanorũ Rhętorumq; auxilia. quod discordes dispersasq; Vitellii legiones equestri procella: mox peditum vi: per diem noctemq; fudisset: Id pulcherrimum & sui operis: Casum Cremonæ bello imputandum: Maiore damno plurium vrbium excidiis veteres ciuium discordias Reip. stetisse. Non se nunciis neq; epistolis: sed manu & armis Imperatori suo militare: neq; officere glorię eorum: qui Asiam interim composuerint. Illis Mœsię pacem: sibi salutem securitatemq; Italię cordi fuisse. Suis exhortationibus Gallias Hispaniasq; validissimam terrarum partem ad Vespasianum conuersas. Sed cecidisse in irritum labores, si pręmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellere ea Mutianum. Inde graues simultates: quas Antonius simplicius: Mutianus callide, eoq; implacabilius nutriebat. At Vitellius fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans stulta dissimulatione: remedia potius malorum q̃ mala differebat. Quippe confitenti consultantiq; supererant spes viresq;. Cum e contrario læta omnia fingeret, falsis ingrauescebat. Mirum apud ipsum de bello silentium: prohibiti per ciuitatem sermones: eoq; plures, ac si liceret, vera narraturi: quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hostium augendæ famę deerant. Captos Vitellii explora-

tores: circunductosq; vt robora victoris exercitus noscerét: remit/tendo: quos omnis Vitellius secreto percontatus: interfici iussit. Notabili constantia centurio Iulius Agrestis, post multos sermo/nes quibus Vitellium ad virtutem frustra accendebat, perpulit: vt ad vires hostium spectandas. queq; apud Cremonam acta forét: ipse mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium ten/tauit: sed mandata Imperatoris suumq; animum professus vt cũcta viseret postulat. Missi qui locum praelii: Cremonę vestigia: ca/ptas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit: abnuẽ/tiq; vera esse quę afferret: atq; vltro corruptum arguenti: quando/quidem inquit magno documẽto opus: nec alius iam tibi aut vitę aut mortis meę vsus: dabo cui credas. Atq; ita digressus: volun/taria morte dicta firmauit. Quidam iussu Vitellii interfectum: de fide constantiaq; eadem tradidere. Vitellius vt e somno excitus Iu/lium priscum: & Alphenum varum cum. xiiii. pretoriis cohor/tibus: & omnibus equitum alis obsidere Apeninum iubet. Secu/ta e classicis legio: tot millia armatorum lecta equis virisq;. si dux alius foret: inferendo quoq; bello satis pollebant. Cęterę cohortes ad tuendam vrbem. L. Vitellio fratri datę. Ipse nihil e solito lu/xu remittens, & diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat. Foedera sociis: Latinum exter/nis dilargiri: his tributa dimittere. alios immunitatibus iuuare. de/niq; nulla in posterum cura lacerare Imperium. Sed vulgus ad ma/gnitudinẽ beneficiorum aderat. Stultissimus quisq; pecuniis mer/cabatur. Apud sapiẽtes cassa habebantur: quę neq; dari: neq; ac/cipi salua Rep. poterant. Tandem flagitante exercitu qui Meua/niam insederat, magno Senatorum agmine, quorum multos am/bitione, plures formidine trahebat, in castra venit: incertus animi, & infidis consiliis obnoxius. Contionanti (prodigiosum dictu) tã/tum foedarum auiũ superuolitauit: vt nube atra diem obtenderent. Accessit dirum omen: profugus altaribus taurus, disiecto sacrificii apparatu: longe q̃ vbi feriri hostias mos est, confossus. Sed prę/cipuũ ipse Vitellius ostentum erat. Ignarus militię: improuidus consilii: quis ordo agminis. quę cura explorandi: q̃tus vrgendo trahendo ue bello modus alios rogitãs: & ad omnes nuncios vul/tu quoq; & incessu trepidus: dein temulentus. postremo tedio ca/strorũ: & audita defectione Missenensis classis, Romã reuertit: re/centissimũ quodq; vulnus pauẽs: summi discriminis incuriosus. Nã cum transgredi Apeninũ integro exercitus sui robore: & fessos hyeme atq; inopia hostes aggredi in apto foret: dũ dispergit vires: accerrimum

acerrimum militem : & vsq; in extrema obstinatum, trucidandū, capiendumq; tradidit : peritissimis centurionum dissentientibus: & si consulerentur, vera dicturis. Arguere eos intimi amicorum Vitellii ita formatis principis auribus : vt aspera quæ vtilia : nec quicquam nisi iocundum & læsurum acciperet. Sed classem Misenēsem (tantum ciuilibus discordiis etiam singulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio per ignominiam a Galba dimissus, ad defectionem traxit : fictis Vespasiani epistolis : precium proditionis ostentans. præerat classi Claudius Apollinaris neq; fidei cōstans neq; strenuus in perfidia : & Apinius tiro prætura functus : ac tum forte Minturnis agens ducem se defectoribus obtulit : a quibus municipia Coloniæq; impulsę. precipuo Puteolanorū in Vespasianum studio. Contra Capua Vitellio fida. municipalē ęmulationem bellis ciuilibus miscebant. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper Classem Misenensem molli Imperio rexerat) permulcēdis militum animis delegit : data in auxilium vrbana cohors : & gladiatores quibus Iulianus præerat. Et collata vtrinq; castra, haud magna cunctatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso : Tarracinam occupauere : mœnibus situq; magisq; ipsorum ingenio tutam. Quæ vbi vitellio cognita : parte copiarum Narniæ cum pręfectis prætorii relicta. L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus & quingentis equitibus : ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse æger animi : studiis militum & clamoribus Populi arma poscentis : refouebatur : dum vulgus ignauum & nihil vltra verba ausurum : falsa specie : exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius q̄to quis clarior minus fidus) vocari tribus iubet. dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in consules partitur. Seruorum numerum : & pondus argenti Senatoribus inducit : Equites Romani obtulere operam pecuniasq; : etiam libertinis idem munus vltro flagitantibus. Ea simulatio officia metu profecta verterat in fauorem. Et plæriq; haud perinde Vitellium q̄ casum locumq; principatus miserabantur : Nec deerat ipse vultu, voce, lachrymis misericordiam elicere, largus promissis : &, quæ natura trepidantium est, immodicus. Quin & Cęsarem se dici voluit, aspernatus antea. Sed tunc superstitione nominis : & quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor iuxta audiuntur. Cęterum vt omnia inconsulti impetus cœpta, initiis valida, spacio languescunt : dilabi Paulatim Senatores, equitesq; : primo cunctanter : & vbi ipse non aderat : mox contemptim : mœsti ve discri

mine : donec Vitellius pudore irriti conatus, quę non dabantur, remisit. Vt terrorem Italię possessa Meuania, ac velut renatum ex integro bellum intulerat. Ita haud dubium erga flauianas partes studium : tam pauidus Vitellii discessus addidit. Ereptus Samnis pelignusq̧ & Marsi ęmulatione: q̄ cāpania pręuenisset : vt in nouo obsequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœda hyeme per transitum Apenini conflictatus exercitus & vix quieto agmine niue se eluctātibus : patuit q̄tum discriminis adeundū foret : ni Vitelliū retro fortuna vertisset: quę flauianis ducibus nō minus sępe q̄ ratio affuit obuiū illic Petiliū Cerialē habuere: agresti cultu, & notitia locorū: custodias Vitellii elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cū Vespasiano : nec ipse inglorius militię. eoq̧ inter duces assumptus est. Flauio quoq̧ Sabino : & Domitiano patuisse effugium : multi tradidere. Et missi ab Antonio nuncii : per varias fallendi artes penetrabant locum ac prẹsidium monstrātes. Sabinus inhabilem labori & audacię valetudinem causabatur. Domitiano aderat animus : sed custodes a Vitellio additi : q̄q̄ se socios fugę promitterēt : tanq̄ insidiantes timebantur. Atq̧ ipse Vitellius respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium vt Carsulas venere : paucos ad requiem dies sumunt. donec aquilę signaq̧ legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, late prospectans, tuto copiarum aggestu, florentissimis pone tergum municipiis. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium spacio distantibus : & proditio sperabatur. ęgre id pati miles & victoriam malle q̄ pacem. ne suas quidem legiones opperiebantur : vt prædæ q̄ periculorum socias. Vocatos ad contionem Antonius docuit esse adhuc Vitellio vires : ambiguas si deliberarent : acres si desperassent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda : Victoriam a consiliis & ratione proficisci. Iam Misenensem classem & pulcherrimam Campaniæ oram desciuisse : nec plus e toto terrarum orbe reliquum Vitellio : q̄ quod inter Tarracinam Narniamq̧ iaceat. Satis gloriæ prœlio Cremonensi partum : & exitio Cremonæ nimium inuidiæ : ne concupiscerent Romam capere potius q̄ seruare. Maiora illis præmia & multo maximum decus, si incolumitatem Senatui Populoq̧ Romano sine sanguine quæsissent. His ac talibus mitigati animi. Nec multo post legiones venere : & terrore famaq̧ aucti exercitus. Vitellianę cohortes nutabant : nullo in bellum adhortante : multis ad transitionem, qui suas centurias turmasq̧ tradere donum victori : & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est Interānam

proximis

proximis campis presidio quadringentorum equitum teneri. Missus extemplo Varus cum expedita manu: paucos repugnãtium interfecit: plures abiectis armis veniam petiuere: quidam in castra refugi: cuncta formidine implebant: augendo rumoribus virtutem copiasq; hostium: quo amissi presidii dedecus lenirent. Nec vlla apud Vitellianos flagitii pœna & premiis defectorum vera fides: ac reliquum perfidie certamen crebra trãsfugia tribunorum centurionumq;. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio: donec Priscus & Alphenus desertis castris ad Vitellium regressi: pudore proditionis cunctos exoluerent. Iisdem diebus Fabius Valens Vrbini in custodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum: ne quam vltra spem fouerent. Nam peruasisse in Germanias Valentem: & veteres illic nouosq; exercitus ciere credebant. Visa cæde: in desperationem versi. & flauianus exercitus immane quantum animo: exitium Valentis, vt finem belli accepit. Natus erat Valens Anagnie equestri familia: procax moribus: neq; absurdus ingenio. Famã vrbanitatis per lasciuiam petere ludicro iuuenum sub Nerone, velut ex necessitate: mox sponte mimos actitauit, scite magisq̃ probe. Legatus legionis & fouit Verginium, & infamauit: Fonteiũ Capitonẽ in ꝑditionẽ corruptũ: seu quia corrũpere nequiuerat, interfecit: Galbe ꝑditor Vitellio fidus: & aliorum perfidia illustratus. Abrupta vndiq; spe Vitellianus miles trãsiturus in partes. Id quoq; nõ sine decore: sed sub signis vexillisq; in subiectos Narnie campos descendere. Flauianus exercitus vt ad prœlium intentus armatusq;: densis circa viam ordinibus adstiterat. Accepti in medium Vitelliani: & circundatos Primus Antonius clemẽter alloquitur. pars Narnie: pars Interãne subsistere iussi: Relictæ simul e victricibus legiones: neq; quiescentibus graues: & aduersus contumaciam valide. Non omisere per eos dies Primus ac Varus crebris nũtiis salutem & pecuniam & secreta Cãpanie offerre Vitellio: si positis armis, seq; ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eũdem modum & Mutianus composuit epistolas quibus plærumq; fidere Vitellius: ac de numero seruorum: electione lictorum loqui. Tanta torpedo inuaserat animum vt si principem eum fuisse ceteri nõ meminissent, ipse obliuisceretur. At primores ciuitatis Flauium Sabinum prefectum vrbis, secretis sermonibus incitabant, victorie famęq; partem capesseret. Esse illi propriũ militem cohortium vrbanarum: nec defuturas vigilũ cohortes, seruicia ipsorũ fortunã partiũ, & omnia prona victoribus: ne Antonio Varoq; de gloria cõcederet. Paucas Vitellio cohortes.

tes : & mœstis vndiq; nunciis trepidas Populi mobilem animum : & si se ducem prębuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeo ruentibus debilitatum : gratiam patrati belli penes eum qui vrbem occupasset. Id Sabino conuenire : vt Imperium fratri reseruaret : Id Vespasiano, vt cęteri post Sabinum haberentur. Haud quaq̃ erecto animo eas voces accipiebat inualidus senecta. Erant qui occultis suspitionibus incesserent, tanq̃ inuidia & ęmulatione fortunam fratris moraret̃. Namq; Flauius Sabinus ętate prior, priuatis vtriusq; rebus, auctoritate pecuniaq; Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem prętuuisse, domo agrisq; pignori acceptis. Vnde q̃q̃ manente in speciem concordia : offensarum opera metuebãtur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere a sanguine & cędibus : Eoq; crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisq; per conditionem armis agitare. Sępe domi congressi : postremo in ęde Apollinis, vt fama fuit, pepigere. Verba vocesq; duos testes habebant Cliuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur. Vitellii proiectus & degener. Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quod si tam facile suorum mentes flexisset Vitellius, q̃ ipse cęsserat : incruentam vrbem Vespasiani exercitus intrasset. Cęterum vt quisq; Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant : discrimen ac dedecus ostentantes : & fidem in libidine victoris. Nec tantam Vespasiano superbiam, vt priuatum Vitellium pateretur : ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sane senem : & ꝓsperis aduersisq; satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore ? Nunc pecuniã, & familiam, & beatos campaniæ sinus promitti. Sed vbi Imperium Vespasianus inuaserit, nõ ipsi, non amicis eius, non deniq; exercitibus securitatem, nisi extincto ęmulatore redituram. Fabium illis Valentem captiuum & casibus dubiis reseruatum, pręgrauem fuisse : ne dum Primus & Fuscus : & specimẽ partium Mutianus vllam in Vitellium nisi occidendi licẽtiam habeant. Non a Cęsare Pompeium, non ab Augusto Antoniũ incolumes relictos. Nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellii cliens, cum Vitellius collega Claudio foret. Quin vt censuram patris : vt tres consulatus : vt tot egregię domus honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur : perstare militem : superesse studia Populi : deniq; nihil atrocius euenturum, q̃ in quod sponte ruant. Moriendum victis : moriendum deditis. Id solum referre : nouissimum spiritum per ludibrium &

contumelias

contumelias effundant: an per virtutem. Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaq;, ne pertinacibus armis, minus placabilem victorem relinqueret coniugi & liberis. Erat illi & fessa ætate parens: quæ tamen paucis ante diebus opportuna morte excidium domus præuenit: nihil principatu filii assecuta, nisi luctum & bonā famam. XV. Kal. Ianu. audita defectione legionis cohortiumq;, quæ se Narniç dediderant: pullo amictu palatio digreditur, mœsta circum familia. Simul ferebat lecticula paruulus filius velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ: miles minaci silentio. Nec quisq̃ adeo rerum humanarum immemor, quem non cõmoueret illa facies. Romanum principem & generis humani paulo ante dominũ, relicta fortunæ suæ sede, per populum, per vrbem, exire de Imperio. Nihil tale viderant: nihil audierãt. Repentina vis dictatorem Cçsarem oppresserat. Occultæ Caium insidiæ. Nox & ignotum rus fugam Neronis absconderãt. Piso & Galba tanq̃ in acie cecidere. In sua contione Vitellius: inter suos milites: prospectantibus etiã fœminis: pauca & pręsenti mœstitiæ cõgruentia locutus. Cædere se pacis & Reip. causa. retinerent tantum memoriam sui. Fratreq; & coniugem & innoxiam liberorum ætatem miserarentur. Simul filium protendens: modo singulis, modo vniuersis cõmendans. Postremo fletu præpediente, assistenti consuli (Cçcilius Simplex erat) exolutum a latere pugionem velut ius necis vitæq; ciuiũ reddebat. Aspernante consule: reclamantibus qui in concione adstiterant: vt in æde Cõcordiæ positurus insignia Imperii, domũq; fratris petiturus discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis: in palatium vocantium: interclusum aliud iter. Idq; solum quod in Sacra via pergeret patebat. Tum cõsilii inops in palatium redit. Præuenerat rumor eiurari ab eo Imperium. Scripseratq; Flauius Sabinus cohortium tribunis: vt militem cohiberent. Igitur tanq̃ omnis Respu. in Vespasiani sinum cessisset: primores Senatus: & plęriq; equestris ordinis omnisq; miles vrbanus & vigiles: domum Flauii Sabini compleuere. Illuc de studiis vulgi & minis Germanicarum cohortiũ affertur. Longius iam progressus erat: q̃ vt regredi posset: & suo quisq; metu ne disiectos eoq; minus validos Vitelliani consectarentur: cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere. Circa lacum Fundani descendẽtibus qui Sabinũ comitabantur armatis, occurrunt promptissimi Vitellianorũ. Modicum ibi prœlium improuiso tumultu,

ſed proſperũ Vitellianis fuit. Sabinus re trepida: quod tutiſſimũ e præſentibus: arcem Capitolii inſedit: mixto milite: & quibuſdã Senatorum equitumq;: quorũ nomina tradere haud promptũ eſt: quoniam victore Veſpaſiano multi id meritum erga partes ſimulauere. Subierunt obſidium etiam fœminæ: inter quas maxime inſignis Verulana Gracilia: neq; liberos, neq; propinquos, ſed bellũ ſecuta. Vitellianus miles cuſtodia ſocordi clauſos circũdedit: eoq; concubia nocte ſuos liberos Sabinus & Domitianũ fratris filium in Capitoliũ acciuit. At Sabinus miſſo per neglecta ad Flauianos duces nuncio: qui circũſideri ipſos: niſi ſubueniretur, arctas res nunciaret: noctem adeo quietam egit: vt digredi ſine noxa potuerit. Quippe miles Vitellii aduerſus pericula ferox: laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hybernus hymber repẽte fuſus: oculos aureſq; impediebat. Luce prima Sabinus anteq̃ inuicem hoſtilia cœptarent, Cornelium Martialem e primipilaribus ad Vitellium miſit: cum mandatis & queſtu: q; pacta turbarentur. Simulationem prorſus & imaginem deponendi Imperii fuiſſe ad decipiendos tot illuſtres viros. Cur enim e roſtris, fratris domum iminentem foro, & irritandis hominum oculis: q̃ Auentinum & penates vxoris petiſſet? Ita priuato & omnẽ principatus ſpeciem vitanti conueniſſe. Contra Vitellium in palatium, in ipſam Imperii arcem regreſſum. Inde armatum agmen emiſſum: ſtratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem: ne Capitolio quidem abſtineri. Togatum nempe ſe: & vnum e Senatoribus: dum inter Veſpaſianũ ac Vitelliũ prœliis legionũ, captiuitatibus vrbiũ, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hiſpaniis Germaniiſq; & Britannia deſciſcentibus, fratrẽ Veſpaſiani manſiſſe in fide, donec vltro ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiã victis vtilia: victoribus tantum pulchra eſſe. Si conuentionis pœniteat, non ſe, quem perfidia deceperit, ferro peteret: non filium Veſpaſiani vix puberem: quantũ occiſis vno ſene & vno iuuene profici? Iret obuiam legionibus: de ſumma rerum illic certaret: Cætera ſecundũ euentum prœlii ceſſura. Trepidus ad hæc Vitellius: pauca purgãdi ſui cauſa reſpondit: culpam in militem conferens: cuius nimio ardori imparem eſſe modeſtiam ſuam. Et monuit Martialem: vt per ſecretam ædium partem occulte abiret: ne a militibus internũcius inuiſæ pacis interficeretur. Ipſe neq; iubendi neq; vetandi potens: non iam Imperator: ſed tantum belli cauſa erat. Vix dum regreſſo in Capitoliũ Martiale: furens miles aderat: nullo duce: ſibi quiſq; auctor, cito agmine forũ & iminentia foro templa prætervecti,

teruecti. Erigunt aciem per aduersum collem: vsq; ad primas Ca/ pitolinæ arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui dextrę subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulisq; Vitellianos deturbabant, neq; illis manus nisi gladiis armatæ: & arcessere tor/ menta: aut missilia tela: longum videbatur. Faces in prominen/ tem porticum iecere: & sequebantur ignem, ambustasq; Capitolii fores penetrassent: ni Sabinus reuulsas vndiq; statuas decora maio/ rum in ipso aditu vice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolii aditus inuadunt iuxta lucum Asyli:& qua Tarpeia rupes centũ gra dibus aditur. Improuisa vtraq; vis: propior atq; acrior per Asylũ ingruebat. Nec sisti poterant scandentes per coniuncta ædificiã: quæ vt in multa pace in altum edita solum Capitolii æquabant. Hic ambigitur: ignem tectis oppugnatores iniecerint: an obsessis: quę crebrior fama est: quo nitẽtes ac progressos depellerent. Inde lapsus ignis in porticus appositas ædibus: mox sustinentes fastigiũ Aquilæ vetere ligno traxere flãmam, alueruntq;. Sic Capitolium clausis foribus indefensum: & indireptum cõflagrauit. Id facinus post conditam vrbem luctuosissimum fœdissimumq; Reipublicę Populoq; Ro. accidit: nullo externo hoste: propitiis si per mores nostros liceret deis. Sedem Iouis optimi maximi auspicato a ma/ ioribus pignus Imperii conditam: quã non Porsena dedita vrbe: neq; Galli capta temerare potuissent: furore principum excindi. Arserat & ante Capitolium ciuili bello, sed fraude priuata. Nunc palam obsessum: palam incensum: quibus armorũ causis? quo tantæ cladis pretiõ stetit? pro patria bellauimus. Vouerat Tarqui nius Priscus rex bello Sabino: ieceratq; fundamenta: spe magis futuræ magnitudinis: q̃ quo modicæ adhuc Po. Ro. res sufficerẽt. Mox Seruius Tullius sociorum studio: deinde Tarquinius super/ bus capta Suessa Pometia: hostium spoliis extruxere. Sed gloria operis libertati reseruata. Pulsis regibus: Horatius Puluillus iterũ consul dedicauit ea magnificentia: quã immensæ postea Po. Rõ. opes ornarent potiusq̃ augerent. Iisdem rursus vestigiis situm est: postq̃ interiecto. cccccxv. annorũ spacio. L. Scipione. C. Norbano consulibus flagrauerat. Curam victor Sylla suscepit. neq; tamen dedicauit: hoc solum fœlicitati eius negatum. Luctatii Catuli nõ men inter tanta Cęsarũ opera: vsq; ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obsessis q̃ obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles: neq; astu neq; constantia inter dubia indigebat. Ex diuerso trepidus miles, dux segnis, & veluti captus animi, nõ lingua non, auribus competere, neq; alienis cõsiliis regi,

neq; sua expedire: huc illuc clamoribus hostiũ circũagi: quæ iussẽrat vetare: quæ vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit: omnes præcipere: nemo exequi: postremo abiectis armis, fugam & fallendi artes circũspectabant. Irrũpunt Vitelliani: & cũcta sanguine, ferro, flãmisq; miscent. Pauci militariũ virorũ: inter quos maxime insignes Cornelius Martialis: Æmylius Pacensis: Casperius Niger: Didius Scæua, pugnã ausi obtruncant. Flauium Sabinũ inermẽ, neq; fugã cœptantẽ, circũsistunt. & Quintiũ Atticũ consulẽ: vmbra honoris & suamet vanitate monstratũ: q; edicta in populũ pro Vespasiano magnifica, ꝓbrosa aduersus Vitelliũ iecerat. Cæteri per varios casus elapsi: quidã seruili habitu: alii fide clientiũ cõtecti, & inter sarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorũ signo, quo inter se noscebant: vltro rogitantes respõdẽtes uel audaciã pro latebra haberẽt. Domitianus prima irruptione: apud æditiuũ occultatus sollertia liberti lineo amictu: turbę sacricolarum ímixtus, ignoratusq;: apud Corneliũ Primũ paternũ clientẽ, iuxta Velabrũ delituit. Ac potiente rerũ patre: disiecto æditui cõtubernio: modicũ sacellũ Ioui cõseruatori aramq; posuit: casusq; suos in marmore expressit. Mox Imperiũ adeptus, Ioui custodi tẽplũ ingẽs, seq; in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati cathenis, & ad Vitelliũ ducti, nequaq̃ infesto sermone vultuq; excipiuntur: frementibus qui ius cædis, & pręmia nauatę operæ petebant. Clamore a ꝓximis orto: sordida pars plebis suppliciũ Sabini exposcit: minas adulationesq; miscet. Stãtem pro gradibus palatii Vitelliũ: & preces paranté, peruicere vt absisteret. Tum cõfossum cõlaceratũq;, & abscisso capite truncũ corpus Sabini in gemonias trahunt. Hic exitus viri haud sane spernendi. Quinq; &.xxx. stipendia in Rep. fecerat: domi militiæq; clarus. Innocentiã iustitiãq; eius nõ argueres. Sermonis nimius erat. Id vnũ septẽ annis qbus Mœsiã: duodecim quibus pręfecturã vrbis obtinuit: calũniatus est rumor. In fine vitæ alii segnẽ: multi moderatũ: & ciuiũ sanguinis parcum credidere. Quod inter omnes cõstiterit: ante principatũ Vespasiani decus domus penes Sabinũ erat. Cædẽ eius lętam fuisse Mutiano accepimus. Ferebãt plęriq; etiã paci cõsultũ: direpta æmulatione inter duos: quorũ alter se fratrem Imperatoris: alter cõsortem Imperii cogitaret. Sed Vitellius cõsulis suppliciũ poscenti populo restitit. placatus ac velut vicem reddẽs: q; interrogantibus quis Capitoliũ incendisset: se reũ Atticus obtulerat. Eaq; confessione: siue aptũ tempori mendaciũ fuit: inuidiã crimenq; agnouisse: & a partibus Vitellii amolitus videbat. Iisdem diebus. L. Vitellius

positis

positis apud Feroniam castris, excidio Terracinę imminebat: clausis illic gladiatoribus remigibusq; qui non egredi mœnia: neq; periculum in aperto audebāt. Prçerat vt supra memorauimus Iulianus gladiatoribus. Apollinaris remigibus: lasciuia socordiaq; gladiatorum magis q̄ ducum similes. Non vigilias agere: non intuta mœnium firmare: noctu dieq; fluxi: & amœna littorum personantes: in ministerium luxus dispersis militibus: de bello tantum inter conuiuia loquebātur. Paucos ante dies discesserat Apinius Tyro: donisq; ac pecuniis acerbe per municipia conquirendis: plus inuidiæ q̄ virium partibus addebat. Interim ad.L.Vitellium seruus Verginii Capitonis perfugit. pollicitusq; si pręsidiū acciperet: vacuam arcem furtim traditurum. multa nocte cohortes expeditas summis montium iugis super caput hostium sistit. Inde miles ad cædem magisq; ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes: & quosdam somno excitos: cū tenebris, pauore, sonitu tubarū, clamore hostili turbarentur, pauci gladiatorum resistentes, neq; multi cecidere. Cæteri ad naues ruebant: vbi cuncta pari formidine implicabant: permixtis paganis: quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex lyburnicæ inter primum tumultum euasere. In quis pręfectus classis Apollinaris. reliquas in littore captas: aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad.L.Vitellium perductus: & verberibus fœdatus: in ore eius iugulatur. Fuere qui vxorem.L.Vitellii Triariam incesserint: tanq̄ gladio militari cincta, inter luctum cladesq; expugnatæ Terracinæ, superbe sæueq; egisset. Ipse lauream gestæ prosperę rei ad fratrem misit: percontatus statim regredi se: an perdomandę Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modo partibus Vespasiani: sed Reip. fuit. Nam si recens victoria miles & super insitam peruicaciam secundis ferox, Romam contendisset: haud parua mole certatum, nec sine exitio vrbis foret. Quippe.L.Vitellio quāuis infami inerat industria: nec virtutibus vt boni: sed quo modo pessimus quisq;, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellii gerūtur: digressus Narnia Vespasiani exercitus: festos Saturni dies Otriculi per otium agitabat. Causa tam prauæ moræ: vt Mutianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspitionibus arguerēt: tanq̄ dolo cunctantem, post secretas Vitellii epistolas: quibus consulatum & nubilem filiam & dotales opes pretiū proditionis offerebat. Alii ficta hæc: & in gratiam Mutiani composita. Quidam omnium id ducum consilium fuisse: ostentare potius vrbi bellum q̄ inferre: quando validissimæ cohortes a Vitellio desciuissent: &

abscissis omnibus præsidiis cessurus Imperio videbatur. Sed cun/cta festinatione: deinde ignauia Sabini corrupta: qui sumpus te/mere armis: munitissimam Capitolii arcem: & ne magnis qui/dem exercitibus expugnabilem: aduersus tris cohortes tueri ne/quisset. Haud facile quis vni assignauerit culpam, quę omnium fuit. Nam & Mutianus ambiguis epistolis victores morabatur: & Antonius præpostero obsequio: vel dum tegeret inuidiam crimen meruit. Cæteriq; duces dum peractum bellum putant: finem eius insigniuere. Ne Petilius quidem Cerialis cum mille equitibus pręmissus, vt transuersis itineribus per agrum Sabinum Salaria via vrbem introiret, satis maturauerat: donec obsessi Capitolii fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad saxa rubra: multo iam noctis, serum auxilium venit. Illic interfectum Sabi/num: conflagrasse Capitolium: tremere vrbem: mœsta omnia accepit: plebem quoq; & seruitia pro Vitellio armari nunciaba/tur. Et Petilio Ceriali equestre prœlium aduersum fuerat. Namq; incautum & tanq̃ ad victos ruentem: Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. Pugnatum haud procul vrbe inter ædificia hor/tosq; & anfractus viarum: quæ gnara Vitellianis: incomperta ho/stibus metum fecerant. Neq; omnis eques concors: adiunctis qui/busdam qui nuper apud Narniam dediti: fortunam partium spe/culabatur. Capitur præfectus alæ Tullius Flauianus. Cæteri fœda fuga consternuntur: non vltra Fidenas secutis victoribus. Eo suc/cessu studia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cœpit. Paucis scuta militaria, plures raptis quod cuiq; obuium telis: signum pu/gnæ exposcunt. Agit grates Vitellius: & ad tuendam vrbem pro/rumpere iubet. Mox vocato Senatu: deligunt legati ad exercitus: vt prætextu Reipub. concordiam pacemq; suaderent. Varia lega/torum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt extremum discri/men adiere: aspernante milite conditiones pacis. Vulneratur prętor Arulenus Rusticus: auxit inuidiam super violatum legati pręto/risq; nomen: propria dignatio viri. Pallantur comites: occidi/tur proximus lictor dimouere turbam ausus: & ni dato a duce pręsidio defensi forent: sacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipsa patriæ mœnia, ciuilis rabies vsq; in exitium teme/rasset: æquioribus animis accepti sunt: qui ad Antonium vene/rant: non quia modestior miles: sed duci plus auctoritatis. Mi/scuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium phi/losophiæ, & placita stoicorum æmulatus. Ceptabatq; permixtus manipulis bona pacis ac belli discrimina disserens armatos mo/nere.

nere. Id plerisq; ludibrio, pluribus tedio: nec deerant qui pro/pellerent proculcarentq;: ni admonitu modestissimi cuiusq;, & aliis minitantibus, omisisset intempestiuam sapientiam. Obuiæ fuere & virgines Vestales cum epistolis Vitellii ad Antonium scri/ptis. Eximi supremo certamine vnum diem postulabant: Si mo/ram interecissent, facilius omnia conuentura. Virgines cum ho/nore dimissæ. Vitellio rescriptum: Sabini cæde, & incendio Ca/pitolii dirempta belli cõmertia. Tentauit tamen Antonius voca/tas ad contionem legiones mitigare: vt castris iuxta pontem Mil/uium positis, postera die vrbem ingrederentur. Ratio cunctandi: ne asperatus prœlio miles: non populo: non Senatui: ne templis quidem ac delubris deorum consuleret. Sed omnem prolatatio/nem vt inimicam victoriæ suspectabant. Simul fulgentia per col/les vexilla: quamq̃ imbellis populus sequeretur: speciem hostilis exercitus fecerãt. Tripartito agmine pars vt astiterat Flaminia via: pars iuxta ripam Tyberis incessit. Tertium agmen per Salariam collinæ portæ propinquabat: Plebs inuectis equitibus fusa. Miles Vitellianus trinis & ipse præsidiis occurrit. Prœlia ante vrbẽ mul/ta & varia: Sed Flauianis consilio ducum præstãtibus, sæpius pro/spera. Ii tantum conflictati sunt, qui in partem sinistram vrbis ad Salustianos hortos per angusta & lubrica viarum flexerant. Super/stantes maceriis hortorum Vitelliani ad serum vsq; diem saxis pi/lisq; subeuntes arcebant. donec ab equitibus qui porta Collina ir/ruperant, circumuenirentur. Concurrere & in Campo Martio in/festæ acies: Pro Flauianis fortuna: & parta totiens victoria. Vi/telliani desperatione sola ruebant: & quamq̃ pulsi, rursus in vrbe congregabantur. Aderat pugnantibus spectator populus: vtq; in ludicro certamine, hos modo: rursus illos clamore & plausu foue bat: quotiens pars altera inclinasset abditi in tabernis: aut si quam in domum perfugerant: erui iugulariq; expostulantes parte maio/re prędæ potiebantur. Nam milite ad sanguinem & cædes obuer/so: spolia in vulgus cædebant. Sæua ac deformis vrbe tota facies: alibi prœlia & vulnera: alibi balneæ popinæq;. Simul cruor & strues corporũ iuxta scorta: & scortis miles: quãtum in luxurioso otio libidinũ: quicquid in acerbissima captiuitate scelerũ: prorsus vt eandẽ ciuitatem & furere crederes & lasciuire. Conflixerant ante armati exercitus in vrbe: bis. L. Sylla: semel Cinna victoribus nec tunc minus crudelitatis: nunc inhumana securitas: & ne minimo quidem temporis voluptates intermissæ: velut festis diebus id quoq; gaudium accederet, exultabant. Fruebantur nulla partium

cura : malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione castrorum fuit: quæ acerrimus quisq; vt nouissimam speciem retinebant. Eo intentius victores: præcipuo veterum cohortium studio: cuncta validissimarum vrbium excidiis reperta. Simul admouent testudinem: tormenta: aggeres: facesq; quicquid tot proeliis laboris ac periculi hausissent: opere illo consumari clamitantes. Vrbem Senatui ac Populo Romano: templa diis reddita: proprium esse militis decus in castris: Illam patriam: illos penates: ni statim recipiantur noctem in armis agendam. Contra Vitelliani quamq̃ numero factoq; dispares, inquietare victoriam, morari pacem, domos arasq; cruore fœdare. Suprema victis solatia complectebantur. Multi semianimes super turres & propugnacula mœnium expirauere. Conuulsis portis reliquus globus obtulit se victoribus: & cecidere omnes contrariis vulneribus versi in hostem. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Vitellius capta vrbe: per auersam palatii partem Auentinum in domum vxoris sellula defertur: Vt si diem latebra vitauisset: Terracinam ad cohortes fratremq; perfugeret. Dein mobilitate ingenii & quę natura pauoris est: cum omnia metuenti præsentia maxime displicerent, in palatium regreditur: vastum desertumq;: dilapsis etiam infimis seruitiorum: aut occursum eius declinantibus. Terret solitudo, & tacentes loci: temptat clausa: inhorrescit vacuis: fessusq; misero errore, & pudenda latebra semet occultans ab Iulio Placito tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ pone tergum manus, laniata veste, fœdum spectaculum ducebatur: multis increpantibus, nullo illachrymante: deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obuius e Germanicis militibus Vitellium infesto ictu per iram, vel quo maturius ludibrio eximeret: an tribunum appetierit in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac statim confossus est. Vitellium infestis mucronibus coactum modo erigere os & offerre contumeliis: nunc cadentes statuas suas: plęrunq; rostra, aut Galbæ occisi locum contueri: postremo ad gemonias vbi corpus Flauii Sabini iacuerat, propulere. Vna vox non degeneris animi excepta: cum tribuno insultanti, se tamen Imperatorem eius fuisse respondit. Ac deinde ingestis vulneribus concidit. Et vulgus eadem prauitate insectabatur interfectum, qua fouerat viuentem. Pater illi. L. Vitellius (nam septimũ & quinquagesimum ætatis annum explebat) consulatum: sacerdotia: nomen locumq; inter primores: nulla sua industria: sed cuncta patris claritudine adeptus. Principatũ eidem tulere qui ipsum nõ nouerãt.

Studia exercitus raro cuiquā bonis artibus quęſita perinde affuere, ꝙ huic per ignauiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas: quæ ni adſit modus, in exitiū vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerū, nō conſtantia morum cōtinere putat: meruit magiſꝙ habuit. Reipublicæ haud dubie intererat Vitelliū vinci. Sed imputare perfidiā non poſſunt qui Vitelliū Veſpaſiano prodidere: cum a Galba deſciuiſſent. Pręcipiti in occaſum die: ob pauorem magiſtratuū Senatorumq́, qui dilapſi ex vrbe aut per domos clientiū ſemet occultabant: vocari Senatus non potuit. Domitianū, poſtꝙ nihil hoſtile metuebatur, ad duces partiū progreſſum, & Cęſarem conſalutatum: miles frequens, vtq́ erat in armis, in paternos penates deduxit.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER XX.

INTERFECTO VITELLIO bellū magis deſierat, ꝙ pax cœperat. Armati per vrbē victores, implacabili odio victos cōſectabantur: plenæ cædibus viæ, cruēta fora templaq́: paſſim trucidatis, vt quemq́ ſors obtulerat. Ac mox augeſcente licentia, ſcrutari, ac protrahere abditos: ſi quem procerum habitu & iuuenta proſpexerant, obtrūcare: nullo militum aut populi diſcrimine: quæ ſæuitia recentibus odiis ſanguine explebatur: dein verterat in auaritiam. Nihil vſquā ſecretum aut clauſum ſinebant, Vitellianos occultari ſimulantes. Initium id perfringendarum domuum: vel ſi reſiſteretur cauſa cædis. Nec deerat egentiſſimus quiſq́ ex plebe & peſſimi ſeruitiorū prodere vltro dites dominos, alii ab amicis monſtrabātur. Vbiq́ lamenta, conclamationes, & fortuna captæ vrbis: adeo vt Othoniani Vitellianiq́ militis inuidioſa antea petulantia deſideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres: temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & diſcordias peſſimo cuiq́ plurima vis: pax & quies bonis artibus indigent. Nomen ſedemq́ Cæſaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus: ſed ſtupris & adulteriis filium principis agebat. Præfectura prætorii penes Arrium Varum. Summa potentiæ in Primo Antonio.

Is pecuniam familiamq́ e principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Cæteri modestia vel ignobilitate: vt in bello obscuri, ita præmiorũ expertes. Ciuitas pauida & seruitio parata occupari redeuntem Tarracina. L. Vitellium cum cohortibus: extinguiq́ reliqua belli postulabat. Præmissi Ariciam equites: Agmen legionum intra Bouillas stetit. Nec cunctatus est Vitellius: seq́ & cohortes arbitrio victoris pmittere. Et miles infœlicia arma hand minus ira, q̃ metu abiecit. Longus deditorum ordo septus armatis per vrbem incessit. Nemo supplici vultu: sed tristes & truces, & aduersum plausus ac lasciuiam insultantis vulgi ĩmobiles: paucos erumpere ausos circũiecti pressere. Cæteri in custodiam cõditi. Nihil quisq̃ locutus indignum: & quãq̃ inter aduersa, salua virtutis fama. Dein. L. Vitellius interficitur: par vitiis fratris. in principatu eius vigilantior: nec perinde prosperis socius, q̃ aduersis abstractus. Iisdem diebus. L. Bassus cum expedito equite: ad cõponendam campaniam mittitur: discordibus municipiorũ animis: magis inter semet, q̃ cõtumacia aduersus principem. Viso milite: quies & minoribus coloniis impunitas. Capuæ legio tertia hyemandi causa locatur: & domus illustres afflictæ: cũ contra Terracinenses nulla ope iuuarentur. Tanto procliuius est iniuriæ q̃ beneficio vicem exoluere: quia gratia oneri: vltio in quęstu habetur. Solatio fuit seruus Verginii Capitonis: quem proditorem Tarracinensium diximus patibulo affixus, in iisdem annulis quos acceptos a Vitellio gestabat. At Romæ Senatus cuncta principibus solita Vespasiano decernit. lætus & spei certus: quippe sumpta per Gallias Hispaniasq́ ciuilia arma: motis ad bellũ Germanis: mox Illyricos postq̃ Ægyptum Iudęam Syriãq́ & omnis prouincias: exercitusq́ lustrauerant velut expiato terrarum orbe cœpisse finem videbantur. Addidere alacritatem Vespasiani litteræ: tanq̃ manente bello scriptæ: ea prima specie, forma: cæterum vt princeps loquebatur. Ciuilia de se & Repub. egregia: nec Senatus obsequium deerat. Ipsi consulatus cum Tito filio: prætura Domitiano & consulare Imperium decernuntur. Miserat & Mutianus epistolas ad Senatum: quæ materiam sermonibus prebuere. Si priuatus esset: cur publice loqueretur? potuisse eadem paucos post dies loco sententiæ dici. Ipsa quoq́ insectatio in Vitellianos sera & sine libertate. Id vero erga Rempub. superbum: erga principem contumeliosum, q́ in manu sua fuisse Imperium, donatumq́ Vespasiano iactabat. Cæterũ inuidia in occulto: adulatio in aperto erant. Multo cũ honore verborũ Mutiano triumphalia

phalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio consularia: Cornelio Fusco, & Arrio Varo prætoria insignia. Mox deos respicere restituiq; Capitolium placuit. Eaq; omnia Valerius Asiaticus consul designatus censuit. Cæteri vultu manuq; pauci quibus conspicua dignitas: aut ingenium adulatione exercitum: compositis orationibus assentiebantur. Vbi ad Heluidium Priscum prætorem designatum, ventum: prompsit sententiam, vt honorificam in bonum principem. Falsa aberant: & studiis Senatus attollebantur. Isq; præcipuus illi dies magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poscere videtur: quia iterum in mentionem incidimus viri sæpius memorandi: vt vitam studiaq; eius & quali fortuna sit vsus paucis repetam. Heluidius Priscus regione Italiæ, Tarracinæ municipio, Cluuio patre qui ordinem primipili duxisset. ingenium illustre altioribus studiis iuuenis admodum dedit: non vt pleriq;, vt nomine magnifico segne otium velaret: sed quo firmior aduersus fortuita, Rempub. capesseret. doctores sapientiæ secutus est: qui sola bona quæ honesta: mala tantum quæ turpia: potentiam, nobilitatem, cæteraq; extra animum: neq; bonis neq; malis anumerant. Quęstorius adhuc à Pęto Thrasea gener delectus: e moribus soceri nihil æq; ac libertatem hausit: ciuis, Senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis: opum contemptor: recti peruicax: constans aduersus metus. Erant quibus appetentior famæ videretur: quando etiã sapientibus cupido gloriæ nouissima exuitur. Ruina soceri, in exilium pulsus. Vt Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraseæ accusare aggreditur. Ea vltio (incertum maior an iustior) Senatum in studia diduxerat. Nã si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primo minax certamen: & egregiis vtriusq; orationibus testatum. Mox dubia voluntate Galbæ: multis Senatorum deprecantibus omisit Priscus: variis (vt sunt hominum ingenia) sermonibus moderationem laudantium, aut constantiam requirentium. Cæterum eo Senatus die quo de Imperio Vespasiani censebant: placuerat mitti ad principem legatos. Hinc inter Heluidium & Eprium acre iurgium. Priscus eligi nominatim a magistratibus iuratis: Marcellus vrnam postulabat: quæ consulis designati sentẽtia fuerat. Sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne aliis electis posthabitus crederetur. Paulatimq; per altercationem ad continuas & infestas orationes prouecti sunt. quærente Heluidio: quid ita Marcellus iudicium magistratuũ pauesceret? esse illi pe-

cuniam & eloquentiam, quis multos anteiret, ni memoria flagitiorum vrgeretur. Sorte & vrna mores non discerni: suffragia & existimationem Senatus reperta, vt vniuscuiusq; vitam famā penetrarent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Vespasiani honorem, occurrere illi quos innocentissimos Senatus habeat: qui honestis sermonibus aures Imperatoris imbuāt. Fuisse Vespasiano amicitiam cum Thrasea, Sorano, Senetione. quorum accusatores etiā si puniri non oporteat, ostentari non debere. hoc Senatus iudicio velut admoneri principē: quos probet: quos reformidet: Nullū maius boni Imperii instrumentum: q̄ bonos amicos esse. Satis Marcello q; Neronem in exitium tot innocentiū impulerit. Fruetur præmiis & impunitate. Vespasianū melioribus relinqueret. Marcellus non suam sententiam impugnari, sed cōsulem designatum censuisse dicebat. Sed secundū vetera exempla: quæ sortem legationibus posuissent ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. Nihil euenisse cur antiquitus instituta exolescerent: aut principis honor in cuiusq̄ contumeliam verteretur: sufficere omnes obsequio: Id magis vitandum ne peruicacia cuiusq̄ irritaretur animus nouo principatu suspensus: Et vultus quoq; ac sermones omnium circūspectans. Se meminisse temporū quibus natus sit: quā ciuitatis formā patres auiq; instituerint, vlteriora mirari: præsentia sequi: bonos Imperatores voto expetere: qualescunq; tolerare. Nō magis sua oratione Thraseam q̄ iudicio Senatus afflictum. Sæuitiam Neronis per huiusmodi imagines illuxisse: nec minus sibi anxiam talem amicitiā q̄ aliis exilium. Denique constantia, fortitudine Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius, Se vnum esse ex illo Senatu qui simul seruierit: Suadere etiam Prisco: ne supra principem scanderet. ne Vespasianū senem triūphalem: iuuenum liberorū patrem præceptis coerceret. Quo modo pessimis Imperatoribus sine fine dominationem, ita quāuis egregiis modum libertatis placere. Hæc magnis vtrinq; contentionibus iactata, diuersis studiis accipiebantur. Vicit pars quæ sortiri legatos malebat, etiā mediis patrum annitentibus retinere morem. Et splendidissimus quisq; eodem inclinabat: metu inuidiæ si ipsi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarii (nam tum a prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi: modum impensis postulauerant. Eam curam consul designatus ob magnitudinem oneris, & remedii difficultatē, principi reseruabat. Heluidius arbitrio Senatus agendum censuit. Cum prorogarent sententias consules. Vulcatius Tertulinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tanta re

principe

principe abſente ſtatueretur. Cenſuerat Heluidius: vt Capitolium publice reſtitueretur: adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſentẽtiam modeſtiſſimus quiſq; ſilentio: deinde obliuio tranſmiſit. Fuere qui & meminiſſent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem a quo Bareạm Soranum falſo teſtimonio circũuentum arguebat. Ea cognitione renouari odia accuſationum videbantur. ſed vilis & nocens reus protegi nõ poterat. Quippe Sorani ſancta memoria: Celer profeſſus ſapientiam: dein teſtis in Baream proditor: corruptorq; amicitię, cuius ſe magiſtrũ ferebat. Proximus dies cauſę deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius: q̃ Priſcus & Marcellus cęteriq; motis adulationibus animis expectabantur: Tali rerum ſtatu, cum diſcordia inter partes, ira apud victos: nulla in victoribus auctoritas: nõ leges: nõ principes in ciuitate eſſent. Mutianus vrbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit: fracta Primi Antonii Variq; Arii potẽtia: male diſſimulata in eos Mutiani iracundia, q̃uis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax, verterat ſe, tranſtuleratq;. Ille vnus ambiri, coli, nec deerat ipſe ſtipatus armatis: domos hortoſq; permutans: apparatu, inceſſu, excubiis vim principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cędes Calphurnii Galeriani. Is fuit filius. C. Piſonis nihil auſus: ſed nomen inſigne: & decora ipſi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erantq; in ciuitate adhuc turbida, & nouis ſermonibus lęta, qui principatus inanem ei famam circundarent. Iuſſu Mutiani cuſtodia militari cinctus: ne in ipſa vrbe cõſpector mors foret: ad quadrageſimũ ab vrbe lapidẽ via Appia fuſo per venas ſanguine extinguitur. Iulius Priſcus prętoriarum ſub Vitellio cohortiũ pręfectus: ſeipſum interfecit: pudore magiſq̃ neceſſitate. Alphenus Varus ignauię infamięq; ſuę ſuperfuit. Aſiaticus enim (Is libertus) malam potẽtiam ſeruili ſupplicio expiauit.
Iiſdem diebus crebreſcentẽ cladis Germanicę famam nequaquam mœſta ciuitas excipiebat: cęſos exercitus: capta legionum hybernas: deſciuiſſe Gallias: non vt mala loquebantur. Id bellũ quibus cauſis ortum: quanto externarum ſociarumq; gentium motu flagrauerit: altius expediam. Bataui donec trans Rhenum agebant: pars Cattorum ſeditione domeſtica pulſi: extrema Gallicę orę vacua cultoribus, ſimulq; inſulam inter vada ſitam occupauere: quã mare Oceanum a fronte: Rhenus amnis tergũ ac latera circumluit: nec opibus Romanis ſocietate validiorum attriti: Viros tãtum armaq; Imperio miniſtrãt, diu Germanicis bellis exerciti: mox per Britanniam gloria trãſmiſſis illuc cohortibus quas vetere inſtituto

nobilissimi popularium regebant. Erat & domi delectus eques precipuo nandi studio arma equosq; retinens: integris turmis rhenum Perrũpere. Iulius Paulus & Claudius Ciuilis, Regia stirpe, multo ceteros anteibant. Paulum Fonteius capito falso rebellionis crimine interfecit. Iniectę Ciuili cathenę missusq; ad Neronem: & a Galba absolutus: sub Vitellio rursus discrimẽ adit: flagitãte supplicium eius exercitu. Inde causę irarũ: spesq; ex malis nostris. Sed Ciuilis vltra q̃ barbaris solitũ: ingenio sollers: & Sertorium se aut Hãnibalem ferens: simili oris dehonestamento: ne vt hosti obuiã iretur: si a Po. Ro. palã desciuisset: Vespasiani amicitiã studiũq; partiũ pretẽdit: missis sane ad eum Primi Antonii litteris: quibus auertere accita a Vitellio auxilia: & tumultus Germanici specie: retentare legiones iubebat. Eadem Ordeonius Flaccus presens monuerat: inclinato in Vespasianũ animo: & Reipublicę cura, cui excidiũ aduentabat, si redintegrãdum bellũ: & tot armatorũ millia Italiã irrupissent. Igitur Ciuilis desciscendi certus occultato interim altiore cõsilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iussu Vitellii Batauorũ iuuẽtus ad delectũ vocabat: quẽ suapte natura grauẽ onerabant ministri auaritia ac luxu: senes aut inualidos cõquirendo, quos precio dimitterent: rursus impuberes sed forma cõspicui (& est plerisq; procera pueritia) ad stuprũ trahebant. Hinc inuidia: & compositi seditionis auctores: perpulere vt delectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promptissimos vulgi specie epularũ, sacrum in nemus vocatos vbi nocte ac letitia incaluisse videt: a laude gloriaq; gẽtis orsus, iniurias & raptus, & cetera seruitii mala enumerat. Neq;.n. societatẽ vt olim: sed tanquã mancipia haberi: quando legatum graui quidẽ comitatu, & superbo cũ Imperio venire: tradi se prefectis centurionibusq;: quos vbi spoliis, & sanguine expleuerint: mutari, exquiriq; nouos sinus: & varia predandi vocabula. Instare delectũ: quo liberi a parentibus: fratres a fratribus velut supremum diuidantur. Nunquã magis afflictam rem Romanã: nec aliud in Hybernis q̃ predã & senes: Attollerent tantũ oculos & inania legionũ nomina ne pauescerẽt. Esse sibi robur peditũ equitũq;. Cõsanguineos Germanos: Gallias idẽ cupientes: Ne Romanis quidẽ ingratũ id bellũ: cuius ambiguam fortunã Vespasiano imputaturos: victorię rationẽ non reddi. Magno cũ assensu auditus: barbaro ritu & patriis execrationibus vniuersos adigit. Missi ad Caninefates q consilia sociarent. Ea gens partẽ Insulę colit, origine, lingua, virtute par Batauis, numero superantur. Mox occultis nunciis pellexit

Britannica

Britannica auxilia : Batauorum cohortes missas in Germaniã : vt supra rettulimus : ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus stolidę audacię Brěno claritate nataliũ insigni. pater eius multa hostilia ausus. Caianarum expeditionum ludibrium impune preuerat. Igitur ipso rebellis familię omine placuit. Impositusq́ scuto, more gẽtis, & sustinentium humeris vibratus, dux deligit̃. Statimq́ accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohortium hyberna proximo occupato Oceano irrumpit. Nec pręuiderant impetum hostium milites : nec si pręuidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra. dein vagos & pacis modo effusos lixas negotiatoresq́ Romanos inuadunt. Simul excidiis castellorũ imminebant : quę a pręfectis cohortium incensa sunt : quia defendi nequibant. Signa vexillaq́, & quod militum in superiore insulę parte congregantur : duce Aquilio primipilari. nomen magis exercitus q̃ robur. quippe viribus cohortis adductis Vitellius e proximis Neruiorum Germanorumq́ pagis : segnem numerũ armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus : incusauit vltro pręfectos : quod castella deseruissent : Se cum cohorte cui pręerat, Caninefatem tumultum oppressurum. Illi sua quisq́ hyberna repeterent. Subesse fraudem consilio : & dispersas cohortes facilius opprimi : nec Brenonem ducẽ eius belli, sed Ciuilem esse patuit : erũpentibus paulatim indiciis : quę Germani lęta bello gẽs : nõ diu occultauerant. Vbi insidiæ parum cessere : ad vim trãsgressus. Caninefates, Frixios, Batauos ꝓpriis cuneis cõponit : directa ex diuerso acies haud ꝓcul a flumine Rheno : & obuersis in hostẽ nauibus : quas incensis castellis illuc appulerant : nec diu certato Tũgrorum cohors signa ad Ciuilẽ trastulit. Perculsiq́ milites improuisa proditione a sociis hostibusq́ cedebantur. Eadẽ etiam nauibus perfidia. Pars remigum e Batauis tanquã imperitia, officia nautarũ ꝓpugnatorũq́ impediebant. Mox contra tendere : & puppes hostili ripę obiicere : ad postremũ gubernatores centurionesq́ nisi eadẽ volentis trucidãt : donec vniuersa quattuor & viginti nauium classis trãsfugeret : aut caperet̃. Clara ea victoria in pręsens : in posterũ vsui : armaq́ & naues quibus indigebãt adepti. Magna per Germanias Galliasq́ fama, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim misere legatos auxilia offerentes. Galliarum societatem Ciuilis arte donisq́ affectabat : captos cohortiũ præfectos suas in ciuitates remittendo : Cohortibus abire an manere mallent data potestate : manentibus honorata militia : digredientibus spolia Romanorum offerebantur. Simul secretis sermonibus admo/

nebat: malorum quę tot annis perpessi: miseram seruitutem falso pacem vocarent. Batauos q̄q̄ tributorum expertes: arma contra cōmunes dominos cœpisse. Prima acie fusum victumq; Romanum. quid si Gallię iugum exuant? q̄tum in Italia reliquū? prouinciarum sanguine, prouincias vinci: ne Vindicis aciem cogitarent. Batauo equite protritos Æduos, Aruernosq;. fuisse inter Verginii auxilia Belgas. Vereq; reputantibus Galliam suismet viribus concidisse. Nunc easdem omniū partes: addito si quid militaris disciplinę in castris Romanorum viguerit: Esse secum veteranas cohortes: quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria Asiaq; & suetus regibus oriens. multos adhuc in Gallia viuere ante tributa genitos. Nuper certe cęso Quintilio Varo pulsam e Germania seruitutem. Nec Vitellium principem sed Cęsarē Augustum bello prouocatum. Libertatem natura etiā mutis animalibus datam. Virtutē proprium hominis bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperēt vacui occupatos: integri fessos: dum alii Vespasianum: alii Vitellium foueant. patere locum aduersus vtrūq;. Sic in Gallias Germaniasq; intentus: si destinata ꝑuenissent: validissimarum ditissimarūq; nationum regno immínebat. At Flaccus Ordeonius primos Ciuilis conatus per dissimulationē aluit. Vbi expugnata castra: deletas cohortes: pulsum Batauorū insula Romanum nomē trepidi nuncii afferebant: Mumiū Lupercum legatum (is duarum legionum hybernis pręerat) egredi aduersus hostē iubet. Lupercus legionarios: e pręsentibus Vbios: e proximis Treuirorū equites: haud longe agentis: raptim trāsmisit: addita Batauorum ala: quę iam pridē corrupta fidem simulabat: vt ꝓditis in ipsa acie Romanis: maiore pretio fugeret. Ciuilis captarū cohortium signis circūdatus vt suo militi recens gloria ante oculos: & hostes memoria cladis terrerent: matrē suā sororesq;: simul omniū cōiuges paruosq; liberos cōsistere a tergo iubet, horta mēta victorię, vel pulsis pudorē. Vt virorū cātu: fœminarū vlulatu sonuit acies: nequaquam par a legionibus cohortibusq; reddit clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiens: statimq; in nos versa. Sed legionarius miles: quamquā rebus trepidis: arma ordinesq; retinebat. Vbiorum Treuirorumq; auxilia, fœda fuga dispersa, totis campis pallantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in castra: quibus Veterum nomen est. Pręfectus alæ Batauorum Claudius Labeo oppidano certamine ęmulus Ciuili: ne interfectus inuidiam apud populares: vel si retineretur, sæmina discordiæ præberet: in Frisios aduehitur.

uehitur. Iisdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes: cum iussu Vitellii in vrbem pergerent missus a Ciuile nuncius asse/quitur. Intumuere statim superbia ferociaq; & precium itineris donatiuum: duplex stipendium, augeri equitum numerum: promissa sane a Vitellio postulabant: non vt assequerentur: sed causam seditioni. Et Flaccus multa concedendo: nihil aliud effe/cerat: q̃ vt acrius exposcerent: quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco inferiorem Germaniam petiuere: vt Ciuili iungerentur. Ordeonius adhibitis tribunis centurionibusq; consultauit: num obsequium abnuentes vi coerceret. Mox insita ignauia: & trepi/dis ministris: quos ambiguus auxiliorum animus: & subito de/lectu suppletæ legiones angebant: statuit continere intra castra mi/litem. Dein pœnitentia: & arguentibus ipsis qui suaserant tanquã secuturus: scripsit Herennio Gallo legionis primæ legato: qui Bõnam obtinebat: vt arceret transitu Batauos. se cum exercitu ter/gis eorum hæsurum. Et opprimi poterant, si hinc Ordeonius inde Gallus motis vtrinq; copiis, medios clausissent. Flaccus omi/sit incœptum: aliisq; litteris Gallum monuit: ne terreret abeun/tes. Vnde suspitio sponte legatorum excitari bellum. Cunctaq; quę acciderant aut metuebantur non inertia militis neq; hostium vi; sed fraude ducum euenire. Bataui cum castris Bonnensibus propinquarent, pręmisere qui Herennio Gallo mandata cohor/tium exponerent. Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus totiens bellassent. Longa atq; irrita militia fessis: patriæ atq; otii cupidinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: Sin arma occurrant, ferro viam inuenturos. Constantem legatum milites perpulerant fortunam prœlii experiretur. Tria millia legio/nariorum: & tumultuariæ Belgarum cohortes: simul pagano/rum lixarumq; ignauiã: sed procax ante periculum manus: omnĩ/bus portis erumpunt: vt Batauos numero impares circunfundant. Illi veteris militiæ memores in cuneis congregantur: densi vn/diq; & frontem tergaq; ac latus tuti. Sic tenuem nostrorum aciem perfringunt. Cędentibus Belgis pellitur legio, & vallum portasq; trepidi petebant. Ibi plurimum cladis: cumulatæ corpo/ribus fossę nec cęde tantum & vulneribus: sed ruina: & suis plæ/riq; telis interiere. Victores, Colonia Agrippinensium vitata, ni/hil cętero in itinere hostile ausi. Bonnense prœlium excusabant, tanquam petita pace. postquam negabatur, sibimetipsi consul/uissent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium: iusti iam exer/tus doctor: sed consilii ambiguus: & vim Romanam reputans:

cunctos qui aderant: in verba Vespasiani adigit. Mittitq; legatos ad duas legiones: quę priore acie pulsę, in Vetera castra concesserant: vt idem sacramentū acciperent. Redditur responsum: neq; proditoris: neq; hostium se consiliis vti. Esse sibi Vitellium principem: pro quo fidem & arma vsq; ad supremum spiritum retenturos: proinde perfugus Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret: sed meritas sceleris pœnas expectaret. Quippe vbi relata Ciuili: incensus ira, vniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencteriq;: & excita nunciis Germania ad prędam famamq;. Aduersus has concurrentis belli minas: legati legionum Mumius Lupercus & Numisius Rufus vallum murosq; firmabāt: subuersa longę pacis opera: haud ꝓcul castris in modū municipii extructa: ne hostibus vsui forēt. Sed parū ꝓuisum: ni copię in castra cōueherentur: rapi ꝑmisere. Ita paucis diebus ꝑ licentiā absumpta sunt: quę aduersus necessitates in longum sufficissent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens: vtrāq; Rheni ripam: quo truculentior visu foret: Germanorum cateruis complet: assultante per campos equite. Simul naues in aduersum amnem agebantur. hinc veteranarum cohortium signa: Inde depromptę siluis iugisq; ferarum imagines: Vt cuiq; genti inire prœlium mos est: iusta belli ciuilis externiq; facie obstupefecerant obsessos: & spem oppugnantium augebat amplitudo valli: quod duabus legionibus situm: vix quinq; millia armatorum Romanorum tuebantur. Sed lixarum multitudo turbata pace illuc congregata: & bello ministra aderat. Pars castrorum in collem leniter assurgens: pars ęquo adibat̃. quippe illis hybernis obsideri premiq; Germanias Augustus crediderat: neq; vnquā id malorum vt oppugnatum vltro legiones nostras venirent. Inde nō loco neq; munimentis labor additus. Vis & arma satis placebant. Bataui transrhenaniq;: quo discreta virtus manifestius spectaretur: sibi quæq; gens consistunt, eminus lacessentes. Post vbi pleraq; telorum turribus pinnisq; mœnium irrita hærebant: & desuper saxis vulnerabantur: clamore atq; impetu inuasere vallum: appositis plęriq; scalis: alii per testudinem suorum. Scandebant iam quidam: cum gladiis & armorum incussu pręcipitati, sudibus & pilis obruuntur. Pręferoces initio: & rebus secundis nimii. Sed tum prędę cupidinę: aduersa quoq; tolerabant. Machinas etiam insolitum sibi ausi: nec vlla ipsis sollertia: perfugę captiuiq; docebant struere machinas in modum pontis: mox subiectis rotis propellere: vt alii superstantes: tanquam ex aggere prœliarentur. pars intus occulti: muros

muros subruerent. Sed excussa balistis saxa strauere informe opus. & crates vineasq; parantibus adactæ tormentis ardentes hastæ: vltroq; ipsi oppugnatores ignibus petebātur. donec desperata vi verterent consilium ad mora.: haud ignari paucorum dierum inesse alimenta: & multum imbellis turbę. Simul ex inopia proditio: & fluxa seruitiorum fides: ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim cognito castrorum obsidio & missis per Gallias qui auxilia concirent: lectos legionibus Dillio Voculæ duodeuicesimę legionis legato tradit: vt q̃ maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pauidus torpere inuisus militibus: neq;. n. ambigue premebant: Emissas a Magontiaco Batauorum cohortes: dissimulatos Ciuilis conatus: adsciri in societatem germanos. Non Primi Antonii: neq; Mutiani ope Vespasianum magis adoleuisse. aperta odia, armaq; palam depelli: Fraudem & dolum, obscura: eoq; ineuitabilia. Ciuilem stare contra, struere aciem. Ordeonium e cubiculo & lectulo iubere quicquid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum virorum manus: vnius senis valitudine regi. Quin potius interfecto traditore: fortunam virtutemq; suam malo omine exoluerent. His inter se vocibus insistentes: flāmauere insuper allatæ a Vespasiano litterę: quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro conctione recitauit. Vinctosq; qui attulerant, ad Vitellium mitit. Sic mitigatis animis. Bonnam hyberna primę legionis ventum. Infensior illic miles culpam cladis in Ordeonium vertebat: Eius iussu directam aduersus Batauos aciem: tanq̃ a Magontiaco legiones sequerētur. Eiusdem proditione cęsos: nullis superueniētibus auxiliis. Ignota hæc cęteris exercitibus: neq; Imperatori suo nunciari cum accursu tot prouinciarum extingui repens perfidia potuerit. Ordeonius exemplaria omnium litterarum: quibus per Gallias Britanniamq; & Hispanias auxilia orabat, exercitui recitauit: instituitq; pessimum facinus vt epistolæ Aquiliferis legionum traderentur, a quis ante militi q̃ ducibus legebantur. Tum e seditiosis vnū vinciri iubet, magis vsurpandi iuris causa, q̃ quia vnius culpa foret. Motusq; Bonna exercitus: in coloniam Agrippinensem affluentibus auxiliis Gallorum: qui primo rem Romanam enixe iuuabant: Mox valescentibus Germanis: pleręq; ciuitates aduersum nos armatę spe libertatis: & si exuissent seruitium cupidine imperitandi. Gliscebat iracundia legionum: nec terrorem vnius militis vincula indideranr. quin idem ille arguebat vltro conscientiam ducis: tanq̃ nuncius inter Ciuilem Flaccumq; falso crimine restis veri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula mira constantia

prehensumq; militem ac vociferantem, duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent optimus quisq; iussis paruere. Exin consensu ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant. Inopia stipendii, frumentiq; & simul delectum tributaq; Gallię aspernantes. Rhenus, incognita illi cęlo siccitate, vix nauium patiens. arcti cōmeatus. dispositę per omnem ripam stationes: quę Germanos vado arcerent. Eademq; de causa minus frugum, & plures qui consumerent. Apud imperitos ꝓdigii loco accipiebatur ipsa aquarum penuria: tanquam nos amnes quoq;, & vetera Imperii munimenta desererent. quod in pace fors seu natura: tunc fatum & ira dei vocabatur. Ingressis Nouesium tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculę in partem curarum Herennius Gallus legatus. nec ausi ad hostem pergere loco Gelduba nomen est: castra fecere. Ibi struenda acie: muniendo vallandoq;, & cęteris belli meditamentis militem firmabant. Vtq; pręda ad virtutem incenderetur. in proximos Gugernorum pagos: qui societatem Ciuilis acceperant: ductus a Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Forte nauem haud procul castris frumento grauem: cum per vada hesisset: Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus: misitq; subsidio cohortem. Auctus est Germanorum numerus: paulatimq; aggregantibus se auxiliis acie certatum. Germani multa cum strage, nostrorum nauem arripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non suam ignauiam: sed perfidiam legati culpabant. Protractum e tentorio scissa veste, verberato corpore: quo precio, quibus consciis prodidisset exercitum, dicere iubent. Redit in Ordeonium inuidia. Illum auctorem sceleris: hunc ministrum vocant. Donec exitium minitantibus exterritus: proditionem & ipse Ordeonio obiecit. Vinctusq;, aduentu demum Voculę exoluitur. Is postera die auctores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuersitas inerat licentiæ patientiæq;. Haud dubie gregarius miles Vitellio fidus: Splendidissimus quisq; in Vespasianum proni. Inde scelerum ac suppliciorum vices. & mixtus obsequio furor: vt contineri possent: qui puniri poterant. At Ciuilem immensis actibus vniuersa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidium firmata. Ille vt cuiq; proximum: vastari Vbios Treurosq;: & alia manu Mosam amnem transire iubet: vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quateret. Actæ vtrobiq; prædæ. Infestius in Vbiis: quos genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorū nomine Agrippinenses vocarent.

rent. Ceſę cohortes eorũ in vico Marcoduro incurioſius agentes: quia procul ripa aberant. Nec quieuere Vbii: quominus prędas e Germania peterẽt: primo impune: dein circũuenti ſunt per omne id bellũ meliore vſi fide q̃ fortuna. Contuſis Vbiis grauior & ſucceſſu rerũ ferocior Ciuilis: obſidium legionũ vrgebat: intẽtis cuſtodiis: ne quis occultus nuntius venientis auxilii penetraret. Machinas moleꝗ operum Batauis delegat: Tráſrhenanos prœliũ poſcentis, ad ſcandendum vallum ire, detruſoſꝗ redintegrare certamen iubet, ſuperante multitudine: & facili dáno: ne finẽ quidem labori nox attulit. Cõgeſtis circũ lignis: accenſiſꝗ ſimul epulãtes: vt quiſꝗ vino incaluerat: ad pugnã temeritate inani ferebanť. Quippe ipſorũ tela per tenebras vana. Romani conſpicuã barbarorum aciẽ: & ſiquis audacia aut inſignibus effulgens: ad ictũ deſtinabãt. Intellectũ id Ciuili & reſtincto igne: miſceri cuncta tenebris & armis iubet. Tũ vero ſtrepitus diſſoni: caſus incerti: neꝗ feriendi: neꝗ declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat: circũagere corpora: tendere arcus: nihil prodeſſe virtus: fors cũcta turbare: & ignauorũ ſępe telis fortiſſimi cadere. Apud Germanos incõſulta ira Romanus miles periculorũ ignarus ferratas ſudes: grauia ſaxa non forte iaciebat. Vbi ſonus molientiũ: aut appoſitę ſcalę hoſtẽ in manus dederãt: ꝓpellere vmbone: pilo ſequi: multos in mœnia egreſſos pugionibus fodere. Sic exhauſta nocte: nouã aciẽ dies aperuit. Eduxerãt Bataui turrim duplici tabulato: quã prętorię portę (is ęquiſſimus locus) ꝓpinquantem promoti cõtra validi aſſeres: & incuſſę trabes perfregere, multa ſuperſtantiũ pernicie. Pugnatũꝗ in perculſos ſubita & ꝓſpera eruptione. Simul a legionariis peritia & arte pręſtantibus: plura ſtruebanť. Pręcipuum pauorem intulit ſuſpenſum & nutãs machinamentũ: quo repente demiſſo: pręter ſuorũ ora: ſinguli plures ue hoſtium ſublime rapti: verſo pondere intra caſtra effundebanť. Ciuilis omiſſa oppugnandi ſpe: rurſus p otiũ aſſidebat: nũciis ꝓmiſſis fidẽ legionũ conuellẽs. Hęc in Germania ante Cremonẽſe prœlium geſta: cuius euentum litteræ Primi Antonii docuere: addito Cęcinę edicto. Et pręfectus cohortis euictus Alpinus Montanus fortunam partium pręſens fatebatur. Diuerſi hinc motus animorum. Auxilia e Gallia: quis nec amor nec odium in partes: militię ſine affectu: hortantibus præfectis, ſtatim a Vitellio deſciſcunt: Vetus miles conctabatur. Sed adigẽte Ordeonio Flacco: inſtantibus tribunis dixit ſacramentũ: non vultu neꝗ animo ſatis affirmans: Et cum cętera iuriſiurandi verba conciperent: Veſpaſiani nomen hæſitantes: aut leui murmure

& plerunq; silentio transmittebant. Lectæ deinde pro concione epistolæ Antonii ad Ciuilem suspitiones militum irritauere tanq̃ ad socium partium scriptæ: & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra nunciis: eadem dicta factaq;: Et missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem: vt absisteret bello: neue externa armis falsis velaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret: satisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primo callide: post vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumq; in res nouas, orsus a questu periculisq; quę per quinq; & viginti annos in castris Romanis exausisset: Egregium inquit pretium laboris cœpi: necem fratris: & vincula mea: & sęuissimas huius exercitus voces quibus ad supplicium petitus: iure gẽtium pœnas reposco. vos aut Treuiri cęterę q; seruientium animę: quod pretium effusi totiens sanguinis expectatis? nisi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauiq; exigua Galliarũ portio, vana illa castrorum spacia excidimus, vel septa ferro fameq; premimus: Deniq; ausos aut libertas sequetur: aut victi idem erimus. Sic accẽsum: sed moliora referre iussum dimittit. Ille vt irritus legationis redit: cętera dissimulans: quę mox erupere. Ciuilis parte copiarum retenta: Veteranas cohortes: & quod e germanis maxime promptum: aduersus Voculam exercitũq; eius mittit. Iulio Maximo & Claudio Victore sororis suæ filio ducibus. Rapiũt in trãsitu hyberna alę Asciburgii sita: adeoq; improuisi castra inuoluere: vt nõ alloqui: non pandere aciem: Vocula potuerit. Id solum vt in tumultu monuit: subsignano milite media firmare. auxilia passim circũfusa sunt. Eques prorupit: exceptusq; cõpositis hostiũ ordinibus: terga in suos vertit. Cedes inde nõ prœlium. Et Neruiorum cohortes metu seu perfidia latera nostrorum nudauere. Sic ad legiones peruentum. quę amissis signis intra vallum sternebantur. Cum repente nouo auxilio fortuna pugnę mutatur. Vasconum lectę a Galba cohortes: ac tum accitę: dum castris propinquant: audito prœliantium clamore: intentos hostis a tergo inuadunt. latioremq; q̃ pro numero terrorem faciunt: aliis a Nouesio: aliis a Maguntiaco vniuersas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis addit animos: & dum alienis viribus confidunt: suas recepere. Fortissimus quisq; e Batauis: q̃tum peditum erat: funduntur. eques euasit: cum signis captiuisq;: quos prima acie corripuerant: Cęsorum eo die in partibus nostris maior numerus, & imbellior: e germanis ipsa robora. Dux vterq;

pari

pari culpa meritus aduersa: prosperis defuere. Nam Ciuilis si maioribus copiis instruxisset aciem: circumiri a tam paucis cohortibus nequisset: castraq; perrupta excidisset. Vocula nec aduentum hostium explorauit: eoq; simul egressus victusq;. dein victoriæ parũ cõfisus tritis frustra diebus: castra in hostẽ mouit: quẽ si statim impellere: cursumq; rerum sequi maturasset: soluere obsidium legionum eodem impetu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos: tanq̃ perditæ apud Romanos res: & suis victoria prouenisset. Circunferebantur signa vexillaq;: ostentati etiam captiui: ex quibus vnus egregium facinus ausus: clara voce gesta patefecit. Confossus illic a Germanis: vnde maior indici fides. Simul vastatione incendiisq; flagrantium villarum: venire victorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa fossamq;, & vallum circundari Vocula iubet. Vt depositis impedimentis sarcinisq; expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto in compositi fessiq; prœlium sumpsere: Nam Ciuilis aderat: non minus vitiis hostium q̃ virtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna: & seditiosissimus quisq; ignauus. quidã recẽtis victoriæ memores: retinere locum: ferire hostẽ: seq; & proximos hortari. Et redintegrata acies manus ad obsessos tendere: ne tempori deessent. Illi cuncta e muris cernentes omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapsu equi prostratus. Credita per vtrunq; exercitum fama: vulneratum aut interfectum: in mane q̃tum suis pauoris: & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula omissis fugiẽtium tergis: vallum turresq; castrorum augebat: tanq̃ rursus obsidium immineret. corrupta totiens victoria. non falso suspectus bellum malle. Nihil æq; exercitus nostros q̃ egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Nouesium missa: vt inde terrestri itinere frumentum aduehererent. Nam flumine hostes potiebantur. primum agmen securum incessit: nudum satis firmo Ciuile: qui rursus missos Nouesium frumentatores: datasq; in præsidium cohortes velut multa pace ingredi accepit: rarum apud signa militem: arma in vehiculis: cunctos licentia vagos: compositus inuadit: præmissis qui pontes & viarum angusta insiderent: Pugnatum longo agmine: & incerto marte: donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldudam perrexere: manentibus vt fuerant castris: quæ relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium q̃tum in regressu discriminis adeundum foret: fru

mentatoribus onustis pauculisq;. Addit exercitui suo Vocula mille delectos e quinta & quartadecima legionibus apud apud Vetera obsessis indomitum milite & ducibus infensum. Plures q̃ iussum erat profecti: palam in agmine fremebant: non se vltra famem insidias legatorum toleraturos. At qui remanserant: desertos se abducta parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio: aliis reuocantibus Voculam. aliis redire in castra abnuentibus. Interim ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam: atq; inde Nouesiũ concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haud procul Nouesio: equestri proelio prospere certauit. Sed miles secundis aduersisq; perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorũ quintadecimanorumq; auctę legiones donatiuum exposcũt: comperto pecuniam a Vitellio missam. Nec diu cõctatus Ordeonius: nomine Vespasiani dedit. Idq; pręcipuum fuit seditionis alimentum. Effusus in luxum & epulas: & nocturnos coetus: veterem in Ordeonium iram renouauit: nec vllo legatorum tribunorum ue obsistere auso: quippe omnem pudorem nox ademerat: protractum e cubiculi interficiunt. Eadem in Voculam parabantur: nisi seruili habitu: per tenebras ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu: metus rediit. Cẽturiones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi vt est vulgus sine rectore pręceps, pauidũ, socors: aduentante Ciuile: raptis temere armis: ac statim omissis: in fugam vertuntur. Res aduersę discordiam peperere iis qui e superiore exercitu erant: causam suam dissociantibus: Vitellii tamẽ imagines in castris. & per proximas Belgarum ciuitates repositę: cum iam Vitellius occidisset. Dein mutati in poenitentiam primani quartaniq;: & duodeuicesimani Voculam sequuntur: apud quem resumpto Vespasiani sacramento: ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores: mixtus Cattis: Vsipiis Mattiacis exercitus: satietate pręde: nec incruentati. Ita dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam vallũq; per fines suos Treuiri struxere. magnisq; inuicem cladibus cum Germanis certabant: donec egregia erga Populum Romanũ merita: mox rebelles foederant. Interea Vespasianus iterum ac Titus consulatum absentes inierunt: moesta & multiplici metu suspensa ciuitate: quę super instantia mala: falsos pauores induerat. desciuisse Africam: res nouas moliente .L. Pisone. Is pręerat ꝓuincię: nequaq̃ turbidus ingenio. Sed quia naues sęuitia hyemis prohibebantur. Vulgus alimenta in dies mercari solitum: cui vna ex Rep. annonę cura: clausum litus: retineri commeatus

cōmeatus dum timet, credebat: augentibus famā Vitellianis: qui studium partiū nondum posuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore quorum cupiditates externis quoq; bellis inexplebiles: nulla vnq̄ ciuilis victoria satiauit. Kal. Ianu. in Senatu quē Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat: legatis exercitibusq;: ac regibus laudes gratesq; decretæ. Et T. Iuliano pretura: q; transgredientem in partes Vespasiani legionē deseruisset: ablata vt in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox eiurante Frontino: Cęsar Domitianus præturā cœpit. Eius nomen epistolis edictisq; preferebatur. Ius penes Mutianum erat: nisi quod pleraq; Domitianus instigantibus amicis: aut propria libidine audebat. Sed precipuus Muciano metus e Primo Antonio: Varoq; Ario: quos recentes clarosq; rerū fama: ac militū studiis: etiam populus fouebat: quia in neminem vltra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum: egregiis maioribus: & fraterna imagine fulgentem: ad capessendam Remp. hortatus: haud defutura consciorum manu: ni Scribonianus abnuisset: ne paratis quidem corrumpi facilis: adeo metuens incerta. Igitur Mutianus quia propalā opprimi Antonius nequibat: multis in Senatu laudibus cumulatū: secretis promissis onerat: Citeriorem Hispaniam ostentans discessu Cluuii Rufi vacuam: simul amicis eius tribunatus prefecturasq; largitur. Dein postq̄ inanem animum spe: & cupidine impleuerat: Vires abolet: dimissa in Hyberna legione septima: cuius flagrātissimus in Antoniū amor. Et tertia legio: familiaris Ario Varo miles: in Syriā remissa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egesto quicquid turbidū: redit vrbi sua forma legesq; & munia magistratuum. Qua die Senatum ingressus est Domitianus: de absentia patris fratrisq; ac iuuenta sua pauca & modica disseruit decorus habitu: & ignotis adhuc moribus: crebra oris confusio pro modestia accipiebat. Referente Cęsare de restituendis Galbæ honoribus. Censuit Curtius Montanus: vt Pisonis quoq; memoria celebraretur. Patres vtrūq; iussere: de Pisone irritum fuit. Tum forte ducti: per quos redderentur bello rapta: quiq; æra legum vetustate delapsa noscerent, figerentq;: & qui Fastos adulatione temporum fœdatos exonerarēt, modumq; publicis impensis facerēt. Redditur Tertio Iuliano pretura: postq̄ cognitus est ad Vespasianū confugisse. Gripho honor mansit. Repeti inde cognitionē inter Musoniū Rufum &.P. Celerem placuit: damnatusq; Publius: & Sorani manibus satisfactū. Insignis publica seueritate dies: ne priuatim quidem laude caruit.

Iustum iudiciũ expleſſe Muſonius videbatur. Diuerſa fama Demetrio Cynicam ſectam profeſſo: q manifeſtũ reum ambitioſius q̃ honeſtius defendiſſet. Ipſi Publio animus in periculis: neq; oratio ſuppeditauit. Signo vltionis in accuſatores dato: petit a Cęſare Iunius Mauricus: vt cõmentariorũ principalium poteſtatem Senatui faceret: p quos noſceret: qué quiſq; accuſandũ popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re princeps reſpondit. Senatus inchoantibus primoribus: iuſiurandum concœpit: quo certatim omnes magiſtratus: cæteri vt ſententiã rogabant: deos teſtes aduocabãt: nihil ope ſua factum quo cuiuſquã ſalus lederet. neq; ſe prẹmium aut honorem ex calamitate ciuiũ cœpiſſe: trepidis & verba iuriſiurandi per varias artes mutantibus quis flagitii conſcientia inerat. Probabant religionem patres: periurium arguebant. Eaq; velut Cenſura in Sariolenũ Voculam & Nomium Actianum & Ceſtiũ Seuerum acerrime incubuit: crebris apud Neronem delationibus famoſos. Sariolenum & recens crimen vrgebat: q apud Vitelliũ molitus eadem foret: nec deſtitit Senatus manus intẽtare Voculæ: donec curia excederet. Ad Pactium Africanũ trãſgreſſi: eũ quoq; proturbãt: tanq̃ Neroni Scribonianos fratres concordia opibuſq; inſignes: ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neq; fateri audebat: neq; abnuere. In Vibium Criſpum cuius fatigabatur interrogationibus: vltro conuerſus: miſcendo quæ defendere nequibat: ſocietate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæq; famam Vipſanus Meſſala adeptus eſt: nõdum ſenatoria ætate: auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum ſubuerſa Craſſorum & Orphiti domus in ſũmum odiũ exulerat. Sponte ex. S.C. accuſationem ſubiſſe iuuenis admodũ: nec depellendi periculi: ſed in ſpẽ potentiæ videbat. Et Sulpitia prætextata Craſſi vxor: quattuorq; liberi: ſi cognoſceret Senatus, vltores aderant. Igitur Meſſala non cauſam neq; reum tueri. Sed periculis fratris ſemet opponens: flexerat quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eo uſq; progreſſus: Vt poſt cædem Galbæ datam interfectori Piſonis pecuniã a Regulo: appetitum morſu Piſonis caput obiectaret. Hęc certe inquit Nero non coegit: nec dignitatem: aut iſta lucem ſæuitia redemiſti. Sane toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios q̃ periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exul pater: & diuiſa inter creditores bona: nõdũ honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero: nihil quod timeret: libidine ſanguinis & hiatu præmiorum: Ignorum adhuc ingenium: & nullis defenſionibus expertum: cæde nobili imbuiſti:

imbuisti: cum ex funere Reip. raptis cõsularibus spoliis: septua- gies Sestertio signatus: & sacerdotio fulgẽs: innoxios pueros: illu- stres senes: conspicuas fœminas eadem ruina prosterneres: cum segnitiam Neronis incusares: quod per singulas domos seq & de- latores fatigaret: posse vniuersum Senatũ vna voce subuerti. Re- tinete patres conscripti & reseruate hominem tam expediti cõsilii: vt omnis ætas instructa sit. Et quomodo senes nostri Marcellum Crispum: Iuuenes Regulũ imitentur. Inuenit etiam æmulos in- fœlix nequitia: quid si floreat vigeatq? Et quẽ adhuc Quæstoriũ offendere non audemus, prætorium & consularem visuri sumus? An Neronem extremum dominorũ putatis? Idem crediderãt qui Tiberio: qui Caio superstites fuerunt: cum interim intestabilior & sæuior exortus est. Non timemus Vespasianum. Ea principis ætas: ea moderatio. Sed diutius durãt exempla q̃ mores. Elan- guimus patres conscripti: nec iam ille Senatus sumus: qui occiso Nerone: delatores & ministros more maiorum puniendos flagita- bat. Optimus est post malũ principem dies primus. Tanto cũ assensu Senatus auditus est Montanus: vt spem caperet Heluidius: posse etiã Marcellum prosterni. Igitur a laude Cluuii Rufi orsus: qui perinde diues & eloquentia clarus: nulli vnq̃ sub Nerone peri- culum facessisset: crimine simul exemploq Eprium vrgebat: ar- dentibus patrum animis: quod vbi sensit Marcellus: velut excedẽs curia: Imus inquit Prisce & relinquimus tibi Senatũ tuũ. Regna præsente Cæsare. Sequebatur Vibius Crispus ambo infensi: vultu diuerso. Marcellus minacibus oculis. Crispus renidens: donec accursu amicorum retraherentur. Cum glisceret certamen: hinc multi boniq: Inde pauci & validi pertinacibus odiis tenderẽt: cõ sumptus per discordiam dies. proximo Senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore: iraq & priorum temporũ necessitatibus, cen suit Mutianus prolixe pro accusatoribus. Simul eos qui cœptam dein omissam actionẽ repeterent: monuit sermone molli: & tanq̃ rogaret. Patres cœptatam libertatem: postq̃ obuiã itum omisere. Mutianus ne sperni Senatus iudicium: & cunctis sub Nerone ad- missis data impunitas videretur, Octauium Sabinum Sagittam & Antistium Sosianum Senatorii ordinis: egressos exiliũ in easdem insulas redegit. Octauius Pontiam Posthumiam stupro cognitã: & nuptias suas abnuentem impotens amoris interfecerat: Sosianus prauitate morum: multis exitiosus. Ambo graui Senatus cõsulto damnati pulsiq: quãuis concesso aliis reditu: in eadẽ pœna reten- ti sunt. Nec ideo lenita erga Mutianũ inuidia. Quippe Sosianus

ac Sagitta : viles etiam si reuerterentur . Accusatorum ingenia & opes : & exercita malis artibus potẽtia timebantur . Reconciliauit paulisper studia patrum habita in Senatu cognitio secundum veterem morem . Manlius Patritius ordinis Senatorii : pulsatum se in Colonia Senensi cœtu multitudinis : & iussu magistratuũ querebatur : nec finem iniuriæ hic stetisse . Planctum & lamẽta & supremorum imaginem pręsenti sibi circundata : cum contumeliis & probris : quæ in Senatũ vniuersum iacerentur . Vocati qui arguebantur . Et cognita causa in conuictos vindicatum . Additumq; S.C. quo Senensium plebes modestiæ admoneretur . Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrensibus damnatur lege repetundarum : & exilio ob sæuitiam . Inter quæ militaris seditio prope exarsit . Prætorianam militiã repetebant a Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati : & lectus in eãdem spem e legionibus miles : promissa stipendia flagitabat . Ne Vitelliani quidem sine multa cæde pelli poterant . Ingressus castra Mutianus : quo rectius stipendia singulorum spectaret : suis cum insignibus armisq; victores constituit : modicis inter se spaciis discretos . Tum Vitelliani quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus : cæteriq; per vrbem : & vrbi vicina conquisiti : producũtur prope intecto corpore . Eos Mutianus diduci & Germanicũ Britannicumq; militem : ac si qui aliorum exercituum : separatim assistere iubet . Illos primus statim aspectus obstupefecerat : cum ex diuerso velut aciem telis & armis trucem : semet clausos nudosq; & illuuie deformes aspicerent . Vt vero huc illuc distrahi cepere : metus per omnes : & præcipua Germanici militis formido : tanq̃ ea separatione ad cædem destinaretur, prensare cõmanipularium pectora ceruicibus iniecti : suprema oscula petere : ne desererentur soli : neu in pari causa disparem fortunam paterentur . Modo Mutianũ : modo absentem principem : postremum cœlum ac deos obtestari : donec Mutianus cunctos eiusdem sacramenti : eiusdem Imperatoris milites appellans falso timori obuiã iret . Namq; & victor exercitus clamore lachrymas eorum iuuabat . Isq; finis illa die . Paucis post diebus alloquẽtem Domitianum firmati iam excœpere . Spernunt oblatos agros : militiam & stipendia orant . Preces erant : sed quibus contradici non posset . Igitur in prætorium accepti . Dein quibus ętas & iusta stipendia : dimissi cum honore : alii ob culpam . Sed carptim ac singuli : quo tutissimo remedio consensus multitudinis extenuatur . Cæterum vera ne pauperie : an vti videretur : actum in Senatu : vt sexcenties Sestertium a priuatis mutuum acciperetur . Pręposituśq; ei curæ

ei curæ Pompeius Siluanus. Nec multo post necessitas abiit: siue omissa simulatio. Abrogati inde legem ferente Domitiano cõsulatus quos Vitellius dederat. Funusq̧ Censorium Flauio Sabino ductum: magna documenta instabilis fortunæ: summaq̧ etiã miscentis. Sub idem tempus. L. Piso proconsul interficit: ea de cæde: q̃ verissime expediam: si pauca supra petiero ab initio causisq̧ talium facinorum nõ absurda. Legio in Africa auxiliaq̧ tutandis Imperii finibus sub diuo Augusto Tiberioq̧ principibus: procõsuli parebant. Mox. C. Cęsar turbidus animi: ac. M. Syllanum obtinentem Africam metuens: ablatam proconsuli legionẽ: misso in eam rem legato tradidit: æquatus inter duos beneficiorum numerus: & mixtis vtriusq̧ mandatis: discordia quæsita auctaq̧. Prauo certamine legatorum ius adoleuit: diuturnitate officii: vel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulũ splendidissimus quisq̧ securitati magisq̃ potentiæ consulebant. Sed cum legionem in Africa regebat Valerius Festus: sumptuosæ adolescentiæ: neq̧ modica cupiens: sed affinitate Vitellii anxius. Is crebris sermonibus tentauerit ne Pisonem ad res nouas: an tentanti restiterit incertum: quoniam secreto eorum nemo affuit: & occiso Pisone pleriq̧ ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur prouinciam & militem alienato erga Vespasianũ animo fuisse: & quidã e Vitellianis vrbe profugi: ostentabãt Pisoni nutantes Gallias paratam Germaniã: pericula ipsius: & in pace suspecta tutius bellũ. Inter quæ Claudius Sagitta præfectus alæ Petrinæ: prospera nauigatione præuenit. Papirium centurionem a Mutiano missum: asseuerauitq̧ mandata interficiendi Pisonis centurioni data. Cecidisse Galerianum consobrinũ eius generumq̧. Vnam in audacia spem salutis. Sed duo itinera audendi: seu mallet statim arma: seu petita nauibus Gallia: ducem se Vitellianis exercitibus ostẽderet. Nihil ad ea moto Pisone: centurio a Mutiano missus. Vt portum Carthaginis attigit: magna voce: læta Pisoni omnia: tanq̃ principi continuare. obuios & subitæ rei miraculo attonitos: vt eadem adstreperent: hortari vulgus credulum, ruere in forum: præsentiã Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusq̧ cuncta miscebãt: indulgentia viri: & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ: vel insita modestia: non in publicum egressus est: neq̧ se studiis vulgi permisit. Centurionemq̧ percontatus: postq̃ quæsitum sibi crimen cædemq̧ comperit: animaduerti in eum iussit: haud perinde spe vitæ: q̃ ira in percussorem. ꝙ idẽ ex interfectoribus Clodii Macri: cruentas legati sanguine manus: ad cædem proconsulis retulisset.

Anxio deinde edicto Cartaginensibus increpitis: ne solita quidem munia vsurpabat: clausus intra domum, ne qua motus noui causa vel forte oriretur. Sed vbi Festo cósternatio vulgi: centurionis supplicium, veraq; & falsa more famæ in maius innotuere, equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim vecti: obscuro adhuc cœptæ lucis: domum proconsulis irrumpunt: districtis gladiis, & magna pars Pisonis ignari, q; Pœnos auxiliares Maurosq; in eam cædem delegerat, haud procul cubiculo obuium forte seruum: quis nam & vbi esset Piso interrogauere. Seruus egregio mendacio se Pisonem esse respondit: ac statim obtruncatur, nec multo post Piso interficitur. Namq; aderat qui nosceret Bebius Massa e procuratoribus Africæ: iam tunc optimo cuiq; exitiosus, & in causas malorum quæ mox tulimus, sæpius rediturus. Festus Adrumento vbi speculabundus substiterat, ad legionem tendit, præfectumq; castrorum Cetronium Pisanum vinciri iussit, proprias ob simultates: sed Pisonis satellitem vocabat. militesq; & centuriones quosdam punit, alios præmiis affecit, neutrum ex merito: sed vt obrepsisse bellum crederetur. Mox Ophensium Leptitanorũq; discordias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agrestes, modicis principiis: iam per arma atq; acies exercebantur. Nam populus Ophensis multitudine inferior. Garamantas exciuerat gentem indomitam: & inter accolas latrociniis fœcundam. Vnde arctæ Leptitanis res, lateq; vastatis agris, intra mœnia trepidabant: donec interuentu cohortium alarumq; fusi Garamantes. & recepta omnis præda, nisi quam vagi per inaccessa mapalium vlterioribus vendiderát. At Vespasiano post Cremonensem pugnam, & prosperos vndiq; nuncios: cecidisse Vitellium multi cuiusq; ordinis pari audacia fortunaq; Hybernũ mare aggressi nunciauere. Aderant legati regis Vologesi quadraginta Parthorum equitum millia offerentes: Magnificum lætumq; tãtis sociorum auxiliis ambiri, neq; indigere. Gratiæ Vologeso actæ. Mandatumq; vt legatos ad Senatum mitteret: & pacem esse sciret. Vespasianus in Italiam resq; vrbis intentus aduersam de Domitiano famam accipit: tanq̃ terminos ætatis: & concessa filio egrederetur. Igitur validissimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum anteq̃ digrederetur, multo apud patrem sermone orasse dicebatur. ne criminantium nunciis temere accenderetur. Integrumq; se ac placabilem filio præstaret. Non legiones, non classes: proinde firma Imperii munimenta: quam numerum liberorum. Nam amicos tempore: fortuna: cupidinibus

pidinibus aliquando: aut erroribus imminui: transferri: desineret suum cuiq; sanguinem indiscretũ: sed maxime principibus: quorum prosperis & alii fruantur: aduersa adiunctissimos pertineant. Ne fratribus quidem mansuram concordiam: ni pater exemplum præbuisset. Vespasianus haud ęque Domitiano mitigatus: q̃ Titi pietate gaudens: bono esse animo iubet: belloq; & armis Rempublicam attolleret. Sibi pacem domumq; curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento honustas: sæuo adhuc mari committit. Quippe tanto discrimine vrbs nutabat: vt decem haud amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cum a Vespasiano commeatus subuenere. Curam restituendi Capitolii in.L. Vestinum confert: equestris ordinis virum: sed auctoritate famaq; inter proceres. Ab eo contracti haruspices monuere: vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur: templum iisdem vestigiis sisteretur. Nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo Kalendas Iulias: serena luce spacium omne quod templo dicabatur: euinctum vittis coronisq;. Ingressi milites quibus fausta omina felicibus ramis: dein virgines Vestales cum pueris puellisq; patrimis matrimisq;: a quatrimis & fontibus omnibusq; hausta pluere. Tum Heluidius Priscus prætor: præeunte Plauto Heliatio Pontifice: lustrata boue taurisq; area: & secundum cespitem redditis extis: Iouem: Iunonem: Mineruam: præsidesq; Imperii deos precatus vti cœpta prosperarent: sedesq; suas pietate hominum inchoatas: diuina ope attollerent: Vittas quibus ligatus lapis: innexiq; funes erant contigit. Simul cæteri magistratus: & sacerdotes & Senatus: & eques: & magna pars populi: studio lætitiaq; connixi: saxum ingens traxere: passimq; iniectæ fundamentis argenti auriq; stipes: & metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ: sed vt gignuntur. Prædixere haruspices ne temeraretur opus saxo auro ue in aliud destinato. Altitudo ædibus adiecta. Id solum religio annuere: & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum: quo tanta vis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniasq; mors Vitellii duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omissa dissimulatione: in Populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones vel externum seruitium q̃ Imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant animos: eandem vbiq; exercituum nostrorum fortunam rati. Vulgato rumore a Sarmatis Dacisq; Mœsica ac Pannonica Hyberna circunsideri. Paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æq; q̃ incendium Capitolii: vt finem Imperii adesse crederent,

impulerat. Captam olim a Gallis vrbem: sed integra Iouis sede, mansisse Imperium. Fatali nunc igne: signum cœlestis iræ datũ: & possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi: superstitione vana Druydæ canebant. Incesseratq́ fama: primores Galliarum ab Othone aduersus Vitellium missos: anteq̃ digrederentur: pepigisse: ne deessent libertati: si Populum Romanum: continua bellorum ciuilium series: & in interna mala fregissent. Ante Flacci Ordeonii cædem: nihil prorupit: quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Ordeonio: cõmeauere nuncii inter Ciuilem Classicumq́ præfectum alæ Treuirorum. Classicus nobilitate opibusq́ anteibat alios. Regium illi genus: & pace belloq́ clara origo. Is se e maioribus suis hostis Populi Ro. q̃ socius iactabat. Miscuere sese Iulius Tutor, & Iulius Sabinus: hic Treuirt hic Lingon. Tutor ripæ Rheni a Vitellio præfectus. Sabinus sup insitam vanitatem, falsæ stirpis gloria incendebat. Proauiã suam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atq́ adulterio placuisse. hi secretis sermonibus: animos cæterorũ scrutari: vbi quos idoneos rebantur, cõscientia obstrinxere: in Colonia Agrippinensi in domum priuatã conueniũt. Nã publice ciuitas talibus incœptis abhorrebat. Attamen interfuere quidã Vbiorũ Turingorumq́. Sed plurima vis penes Treuiros ac Lingonas: nec tulere moras consultandi. Certatim proclamãt: furere discordiis Populũ Ro. Cæsas legiones: vastatã Italiam: capi tũ maxime vrbem. Omnes exercitus suis quęq́ bellis destineri. Si alpes pręsidiis firment: coalita libertate: despecturas Gallias: quẽ viriũ suarũ terminũ velint. Hęc dicta pariter ꝓbataq́: de reliquiis Vitelliani exercitus dubitauere. Plęriq́ interficiendos censebãt turbidos: infidos: sanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi: ne sublata spe veniæ: ptinacia accenderent. Aliciendos potius in societatem: legatis tantũ legionũ interfectis: cæterũ vulgus cõscientia scelerũ: & spe impunitatis: facile accessurũ. Ea primi cõcilii forma: Missiq́ per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis obsequiũ: quo incautiorem Voculã opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nunciarent. Sed vires ad coercendum deerant: infrequentibus infidisq́ legionibus. Inter ambiguos milites: & occultos hostes: optimum e præsentibus ratus: mutua dissimulatione: & iisdem quibus petebatur artibus grassari: in Coloniam Agrippinensem descendit. Illuc Claudius Labeo quem captum & extra commentum amandatum in Frisios diximus: corruptis custodibus perfugit. pollicitusq́: si præsidium daretur: iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis

partem

partem ad societatem Romanam retracturum. Accepta peditum equitũq; modica manu: nihil apud Batauos ausus: quosdã Neruiorum Betasiorũq; in arma traxit. Et furtim magisq̃ bello Caninefates Marsacosq; incursabat. Vocula Gallorũ fraude illectus: ad hostem cõtendit. Nec procul Veteribus aberat: cum Classicus ac Tutor per speciem explorandi pręgressi: cũ ducibus Germanorũ pacta firmauere. Tumq; primum discreti a legionibus: proprio vallo castra sua circũdant: obrestante Vocula: non adeo turbaram ciuilibus armis rem Romanã: vt Treuiris etiã Lingonibusq; despectui sit. Superesse fidas prouincias: victores exercitus: fortunam Imperii: & vltores deos. Sic olim Sacrouirum & Heduos: nuper Vindicem Galliasq; singulis prœliis concidisse: Eadem rursus omina: eadem fata: ruptores fœderum expectarent. Melius diuo Iulio: diuoq; Augusto notos eorũ animos. Galbã & infracta tributa hostiles spiritus induisse. Nunc hostes quia molle seruitium: cum spoliati exutiq; fuerint: amicos fore. Hæc ferociter locutus: postq̃ perstare in perfidia Classicum Tutoremq; videt: verso itinere Nouesium cõcedit: Galli duum miliũ spacio distantibus campis consedere. Illuc cõmeantium centurionum militũq; emebantur animi: vt flagitium incognitum Romanus exercitus in externa verba iurarent: pignusq; tãti sceleris, nece aut vinculis legatorũ daretur. Vocula, quãq̃ plerique fugam suadebant, audendum ratus: vocata contione: in hunc modum disseruit. Nunquam apud vos verba feci: aut pro vobis sollicitior: aut pro me securior. Nam mihi exitium parari libens audio. Mortemq; in tot malis hostiũ, vt finem miseriarum expecto. Vestri me pudet misereteq;: aduersus quos: non prœlium & acies parantur (id enim fas armorum, & ius hostium) Bellum cum Populo Romano vestris se manibus gesturum Classicus sperat. Imperiumq; & sacramentum Galliarum ostentat. Adeo nos: si fortuna in præsens virtusq; deseruit, etiam vetera exempla deficiunt? quotiens Romanæ legiones perire preoptauerint: ne loco pellerentur Socii sæpe nostri excindi vrbes suas: seq; cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. Neq; aliud pretium exitus: q̃ fides famaq;. Tolerant nũc maxime inopiã obsidiũq; apud Vetera legiones: nec terrore aut promissis demouent. Nobis sup arma & viros & egregia castrorũ munimẽta: frumentũ & cõmeatus quãuis longo bello pares. Pecunia nup etiã donatiuo sufficit: quod siue a Vespasiano: siue a Vitellio datũ interp̃tari maualtis: ab Imperatore certe Romano accepistis. Tot bellorũ victores apud Geldubã: apud Vetera: fuso totiens hoste:

si paucis aciem: indignum id quidem. Sed est vallum: murique & trahendi artes: donec e proximis prouinciis auxilia exercitusque concurrant. Sane ego displiceam. Sunt alii legati, tribuni, centurio denique aut miles: ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur: vobis satellitibus Ciuilem & Classicum Italiam inuasuros. An si ad mœnia vrbis Germani Gallique duxerint: arma patriæ inferetis? Horret animus tāti flagitii imagine Tutori Treuiro agent excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cum Romanæ legiones contra direxerint: transfugæ e transfugis & proditores e proditoribus inter recens & vetus sacramentū inuisi deis errabitis? Te Iupiter Optime Maxime: quē per octingētos viginti annos tot triūphis coluimus: Te Quirine Romane parēs vrbis p̄cor venerorque. vt si vobis non fuit cordi, me duce hęc castra incorrupta & intemerata seruari: at certe pollui fœdarique a Tutore & Classico ne sinatis. Militibus Romanis aut innocentiam detis: aut maturam & sine noxa pœnitentiam. Varie excœptā oratio inter spem metūque ac pudorem. Digressum Voculam & de supremis agitantem: liberti seruique prohibuere fœdissimā mortem sponte præuenire. Et Classicus misso Æmylio Longino desertore primę legionis: cædē eius maturauit. Herennium & Numium legatos vinciri satis visum. Dein sumptis Romani Imperii insignibus in castra venit. Nec illi quāq̄ ad omne facinus durato: verba vltra suppeditauere: q̄ vt sacramentū recitaret. Iurauere qui aderant pro Imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ altis ordinibus: cæteros, vt quisque flagitium nauauerat, præmiis attollit. Diuisæ inde inter Tutorem & Classicum curæ. Tutor valida manu circūdatos Agrippinēses: quātūque militum apud superiorem Rheni ripā: in eadē verba adigit: occisis Magontiaci tribunis: pulso castrorum præfecto: qui detrectauerant. Classicus corruptissimū quemque e deditis pergere ad obsessos iubet, veniam ostentantes si pręsentia sequerentur: aliter nihil spei. Famem ferrumque & extrema passuros. Adiecere qui missi erant exemplum suum. Obsessos hinc fides: inde egestas: inter decus ac flagitium distrahebant. Cunctantibus solita insolitaque alimenta deerant. absumptis iumētis equisque & cæteris animalibus: quæ p̄fana fœdaque in vsum necessitas vertit. Virgulta postremo & stirpes & internatas saxis herbas vellentes: miseriarū patientiæque documentū fuere: donec egregiam laudē fine turpi macularent: missis ad Ciuilē legatis: vitā orātes. Neque ante preces admissæ: q̄ in verba Galliarū iurarent. Tū pactus prędam castrorū: dat custodes:

dat custodes: qui pecuniam: Calones: sarcinas retentarent: aut qui ipsos leues abeuntes prosequerentur. Ad quintũ fere lapidem cohorti Germani, incautũ agmen aggrediuntur. Pugnacissimus quisq; in vestigio, multi palláces occubuere. Cęteri retro in castra perfugiunt, querente sane Ciuile & increpante Germanos: tanq̃ fidem per scelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere sæ/uientes nequiuerit, parũ affirmat. Direptis castris, faces iniiciũt. Cunctosq; qui prœlio superfuerant, incendiũ hausit. Ciuilis bar/baro voto post cœpta aduersus Romanos arma: propexum ruti/latumq; crinem patrata demum cæde legionum deposuit. Et fere/batur paruulo filio quosdã captiuorũ, sagittis iaculisq; puerilibus figendos obtulisse. Cæterũ neq; se neq; quemq̃ Batauum in verba Galliarũ adegit, fisus Germanorũ opibus. Et si certandũ aduersus Gallos de possessione rerũ foret: inclytus fama & potior Mumius Lupercus legatus legionis inter dona missus Velledæ. Ea virgo nationis Bructeræ late imperitabat, vetere apud Germanos mo/re: quo plęrasq; fœminarum fatidicas: & augescente superstitione arbitrentur deas. Tuncq; Velledæ auctoritas adoleuit. Nam pro/speras Germanis res, & excidium legionum prædixerat. Sed Lu/percus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumq; in Gallia geniti reseruantur: pignus societatis cohortium: alarum le gionum, Hyberna subuersa cremataq;: iis tantum relictis quæ Magontiaci ac Vindonissę sita sunt. Legio.xiii. cũ auxiliis simul deditis: a Nouesio in Coloniam Treuirorum transgredi iubetur: præfinita die intra quã castris excæderet, medium omne tempus per varias curas egere. Ignauissimus quisq; cæsorum apud Vetera exemplo pauẽtes: melior pars rubore & infamia, quale illud iter: quis dux viæ: & omnia in arbitrio eorum quos vitæ necisq; do/minos fecissent. Alii nulla dedecoris cura: pecuniam aut carissi/ma sibimet ipsi circundare. Quidam expedire arma: telisq; tanq̃ in aciem accingi. Hæc meditantibus aduenit proficiscendi hora expectatione tristior. Quippe intra vallum deformitas haud per/inde notabilis: detexit ignominiã campus & dies. Reuulsæ Im/peratorum imagines, innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallo/rũ vexillis, silens agmen, & velut longæ exequiæ. Dux Claudius Sanctus effosso oculo, dirus ore: ingenio debilior. Duplicatur fla/gitium, postquã desertis Bonnensibus castris: altera se legio mi/scuerat. Et vulgata captarum legionum fama: cuncti qui paulo ante Romanorum nomen horrebant: ꝑcurrentes ex agris tectisq; & vndiq; effusi: insolito spectaculo nimium fruebantur. Non

tulit ala picentina gaudium insultantis vulgi. Spretisq; Sancti pro missis: aut minis: Maguntiacum abeunt. ac forte obuio interfecto re Voculę Longino: coniectis in eum telis initium exoluēdę in posterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere: ante mœnia Treuirorum considunt. Ciuilis & Classicus rebus secundis sublati: an Coloniam Agrippinensem diripendam exercitibus suis permitterent: dubitauere: sæuitia ingenti & cupidine prędę ad excidiū ciuitatis trahebantur. Obstabat ratio belli: & nouum Imperium incohantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilem etiā beneficii memoria flexit: q; filium eius primo rerum motu in Colonia Agrippinensi deprehensum: honorate custodierant. Sed Transrhenanis gentibus inuisa ciuitas opulentia auctuq;. Neq; alium finem belli rebantur: q̄ si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret: aut disiecta Vbios quoq; dispersisset. Igit̃ Tencteri Rheno discreta gēs: missis legatis: mandata apud concilium Agrippinensium edi iubent: quæ ferocissimus e legatis in hūc modum protulit. Redisse vos in corpus nomenq; Germaniæ: cōmunibus deis: sed præcipuo deorum Marti grates agimus. Vobisq; gratulamur: q; tādē liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem flumina ac terras: & cœlum quodāmodo ipsum clauserant Romani: vt colloquia cōgressusq; nostros arcerent. Vel quod cōtumeliosius est viris ad arma natis: inermes ac prope nudi sub custode & pretio coiremus. Sed vt amicitia societasq; nostra in æternum rata sint: postulamus a vobis: muros Colonię munimenta seruitii detrahatis: etiam fera animalia si clausa teneas: virtutis obliuiscūtur. Romanos omnes in finibus vestris trucidetis: haud facile libertas & domini miscentur. Bona interfectorum in mediū cędāt: ne quis occulere quicq̄: aut segregare causam suam possit. Liceat nobis vobisq; vtrāq; ripam colere: vt olim maioribus nostris: quomodo lucem diemq; omnibus hominibus: ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultumq; patrium resumite: abruptis vectigalibus. quibus Romani plus aduersus subiectos q̄ armis valent. sincerus & integer: & seruitutis oblitus populus: aut ex ęquo agetis: aut aliis imperitabitis. Agrippinenses sumpto cōsultandi spacio: quādo neq; subire conditiones metu futuri: neq; palam aspernari conditio pręsens sinebat in hunc modum respōdet. Quæ prima libertatis facultas data est: auidius q̄ cautius sumpsimus. Vt vobis cæterisq; Germanis consanguineis nostris iungeremur. Muros ciuitatis congregantibus se tum maxime Romanorum exercitibus: augere nobis q̄ diruere tutius est. Si qui ex Italia aut prouinciis alienigenæ

nigenæ in finibus nostris fuerant : eos bellū assumpsit : vel in suas quisq; sedes refugere. Deductis olim & nobiscum per cōnubium sociatis : quiq; mox prouenere : hæc patria est. Nec vos adeo ini/quos existimamus: vt interfici a nobis parentes: fratres: liberos no/stros velitis. Vectigal & onera cōmertiorū resoluimus. Sint tran/situs incustoditi : sed diurni & inermes : donec noua & recentia iu/ra in vetustatem & consuetudinem vertantur. Arbitrum habebi/mus Ciuilem & Velledam : apud quos pacta sancientur. Sic leni/tis Tencteris legati ad Ciuilem & Velledam missi cum donis : cun/cta ex voluntate Agrippinensium perpetrauere. Sed coram adire : alloquiq; Velledam negatum. Arcebantur aspectu : quo veneratio/tionis plus inesset. Ipsa edita in turre delectus e propinquis cōsul/ta responsaq; vt internuncius numinis portabat. Ciuilis societate Agrippinensium auctus : proximas ciuitates affectare aut aduersan tibus bellum inferre statuit. Occupatisq; Sunicis & iuuentute eorū per cohortes composita : quo minus vltra pergeret. Claudius La/beo Bethasiorum Turingorumq; & Neruiorū tumultuaria manu restitit : fretus loco : quia pōtem Mosæ fluminis anteceperat. Pu/gnabaturq; in angustiis ambigue : donec Germani tranantes terga Labeonis inuasere. Simul ciuilis ausus an ex composito intulit se agmini Tungrorum : & clara voce. Non ideo inquit bellū sum/psimus : vt Bataui & Treuiri gentibus imperent. Procul hæc a no/bis arrogantia : accipite societatem : transgredior ad vos : seu me ducem : seu militem mauultis. Mouebatur vulgus : condebantq; gladios : cum Campanus ac Iuuenalis ex primoribus Turingorū : vniuersam ei gentem dedidere. Labeo anteq̄ circūueniretur profu/git. Ciuilis Bethasios quoq; ac Neruios in fidem acceptos copiis suis adiunxit : vigens rerum : perculsis ciuitatū animis : vel sponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus proiectis fœderis Romani monimentis Cæsarem se salutari iubet. Magnamq; & incōditam popularium turbam in Sequanos rapit : conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detrectauere certamen. Fortuna me/lioribus affuit. Fusi Lingones. Sabinus festinatum temere bellum pari formidine deseruit. Vtq; famam exitii sui faceret. Villam in quam perfugerat : cremauit illic volūtaria morte interiisse creditus. Sed quibus artibus latebrisq; vitam per nouem mox annos tradu/xerit : simul amicorum eius constantiā : & insigne Epponinæ vxo ris exemplum suo loco reddemus. Sequanorū prospera acie belli impetus stetit. Resipiscere paulatim ciuitates fasq; & fœdera re/spicere : principibus Remis : qui per Gallias edixere : vt missis le/

gatis in cōmune consultarent : libertas an pax placeret. At Romę cuncta in deterius audita Mutianum angebāt : nequaq̄ egregii duces. Iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem delegerat : summam belli parum tolerare. Nec relinquenda vrbs sine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebātur suspectis vti diximus Primo Antonio : Varoq; Arrio. Varus Prætorianis præpositus : vim atq; arma retinebat. Eum Mutianus pulsum loco:ne sine solacio ageret : Annonæ præfecit. Vtq; Domitiani animum Varo haud alienum deliniret : Arretinum Clementē domui Vespasiani per affinitatem innexum : & gratissimum Domitiano prætorianis præposuit : patrem eius sub Caio Cęsare egregie functum ea cura dictitans. Lætum militibus idem nomen : atq; ipsum quāq̄ Senatorii ordinis ad vtraq; munia sufficere. Assumuntur e ciuitate clarissimus quisq; : & alii per ambitionem : simul Domitianus Mutianusq; accingebantur dispari animo. Ille spe ac iuuenta ꝓperus: hic moras nectens : quis flagrantem retineret : ne ferocia ætatis : & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset : paci belloq; male cōsuleret. Legiones victrices.vi.&.xviii. Vitellianorum vna & vicesima : e recens conscriptis secunda Pœninis Cottianisq; alpibus : pars monte Graio traducuntur.xiiii.legio e Britannia.iii. ac prima ex Hispania accitæ. Igitur venientis exercitus fama : & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates : in Remos conuenere. Treuirorum legatio illic opperiebatur : acerrimo instincto re belli Tullio Valentino. Is meditata oratione : cuncta magnis Imperiis obiectari solita : contumeliasq; & inuidiam in Po. Ro. effudit : turbidus miscendis seditionibus : & plerisq; gratus vecordi facundia. At Iulius Auspex e primoribus Remorum vim Romanam : pacisq; bona dissertans : & sumi bellum etiam ab ignauis:strenuissimi cuiusq; periculo geri. Iamq; super caput legiones: sapientissimum quemq; reuerentia fideq;. Iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant : consilium Auspicis sequebantur. Constat obstitisse Treuiris Lingonibusq; apud Gallias : ꝙ Vindicis motu cum Verginio steterant. Deterruit plerosq; prouinciarum ęmulatio ꝙ bello caput : vnde vis auspiciūq; peteretur : quā si cuncta prouenissent : sedem Imperio legerent. Nondum victoria,iam discordia erat. Aliis fœdera : quibusdam opes viresq; : aut vetustatem originis periuriaq; iactantibus : tedio futurorum : præsentia placuere. Scribuntur ad Treuiros epistolæ nomine Galliarum : vt abstinerent armis impetrabili venia: & paratis deprecatoribus si pœniteret. Restitit idem Valentinus : obstruxitq;

ftruxitq ciuitatis suæ aures & haud perinde instruendo bello inten/
tus : q̃ frequens contionibus. Igitur non Treuiri neq Lingones &
cæteræ ue rebelliũ ciuitates pro magnitudine suscepti discriminis
agere. Ne duces quidem in vnũ consulere. Sed Ciuilis auia Bel/
garum circũibat : dum Claudiũ Labeonem capere aut exturbare
nititur. Classicus segne plerunq otium trahens : velut parto Impe/
rio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superiorem Germaniç
ripam & ardua alpium prçsidiis claudere. Atq interim vna &.xx.
legio Vindonissa. Sextilius Fœlix cum auxiliatiis cohortibus per
Rhętiam irrupere. Accessit ala singulariũ : excita olim a Vitellio:
deinde in partes Vespasiani trãsgressa. Præerat Iulius Briganticus:
sorore Ciuilis genitus : vt ferme acerrima proximorũ odia sunt : in/
uisus auunculo infensusq. Tutor. Treuirorũ copias recenti Van/
gionum & Caracatiũ : Tribocorũ lectu auctas : veterano pedite atq
equite firmauit & corruptis spe : aut metu subactis legionariis : qui
primo cohortem præmissam a Sextilio Fœlice interficiunt. Mox
vbi duces exercitusq Ro. propinquabant & honesto transfugio re/
diere : secutis Tribocis Vangionibusq & Caracatibus. Tutor Tre/
uiris comitãtibus : vitato Magontiaco Bingium concessit : fidens
loco : quia pontem Nauas fluminis abruperat. Sed incursu co/
hortium quas Sextilius ducebat : & reperto vado & ꝓditus fususq.
Ea clade perculsi Treuiri : & plebes omissis armis per agros palla/
tur. quidam principũ : vt primi posuisse bellum viderentur in ci/
uitates quç societatem Ro. nõ exuerant & perfugerunt. Legiones a
Nouesio Bonnaq in Treuiros vt supra memorauimus & traductæ
se ipsas in verba Vespasiani adigũt. Hęc Valentino absente gesta :
qui vbi aduentabat furens cunctaq rursus in turbas & exitium cõ/
uersuros : legiones in Mediomatricos sociam ciuitatem abscessere.
Valentinus ac Tutor in arma Treuiros retrahunt : occisis Herẽnio
ac Numisio legatis & quo minore spe veniæ cresceret vinculũ scele/
ris. Hic belli status erat : cũ Petilius Cerialis Magontiacũ venit :
eius aduẽtu erectæ spes. Ipse pugnæ auidus : & cõtemnendis q̃ ca/
uendis hostibus melior : ferocia verborũ militem incendebat : vbi
primũ congredi licuisset : nullam prœlio morã facturus. Delectus
per Galliã habitos in ciuitates remittit & ac nunciare iubet sufficere
Imperio legiones & socii ad munia pacis redirent & securi velut cõfe/
cto bello : quod Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallo/
rum obsequiũ. Nã recepta iuuentute : facilius tributa tolerauere ?
proniores ad officia quod spernebant. At Ciuilis & Classicus vbi
pulsum Tutorem : cæsos Treuiros : cuncta hostibus prospera acce/

pere: trepiditi ac properantes: dum dispersas suorũ copias con/ducunt crebris interim nunciis Valentinum monuere: ne summæ rei periculum faceret. Eo rapidius Cerialis missis in Mediomatricos, qui breuiore itinere legiones in hostem verterent: cõtracto quod erat militũ Magontiaci: quãtũq; secum trãsuexerat. Tertiis castris Rigodulũ venit, quem locũ magna Treuirorũ manu Valentinus insederat: montibus & Mosella amne septum: & addiderat fossas obicesq; saxorũ. Nec deterruere ea munimenta Romanũ ducẽ quo minus peditem perrũpere iuberet: equitũ aciẽ in collem erigeret: spreto hostei quẽ temere collectum haud ita loco iuuari, vt non plus suis in virtute foret. Paulum moræ in assensu dum missilia hostium præuehuntur. Vt ventũ ad manus: deturbati ruinæ modo præcipitant. Et pars equitũ æquioribus iugis circũuecta: nobilissimos Belgarũ in quis ducem Valentinũ cœpit. Cerialis postero die Coloniam Treuirorũ ingressus est: auido milite eruendæ ciuitatis, Hanc esse Classici, hanc tutoris patriam: horum scelere: clausas cæsasq; legiones. Quid tantum Cremonam meruisse: quã e gremio Italiæ raptam: quia vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem: spoliis exercituũ & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiscũ. Ipsis sufficere ignes: & rebellis Coloniæ ruinas: quibus tot castrorum excidia pensarentur. Cerialis a metu infamiæ si licẽtia sæuitiaq; imbuere militem crederetur: pressit iras: & paruere posito ciuili bello ad externa modestiores. Conuertit inde animos accitarũ e Mediomatricis legionum miserabilis aspectus. Stabant conscientia flagitii mœstæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coeuntes exercitus cõsalutatio, neq; solantibus hortantibus ue responsa dabant. Abditi per tentoria & lucem ipsam vitantes: nec perinde periculũ aut metus q̃ pudor ac dedecus obstupefecerat, attonitis etiam victoribus: qui vocem precesq; adhibere non ausi: lachrymis ac silentio veniã poscebant, donec Cerialis mulceret animos: fato acta dictitãs: quæ militũ ducum ue discordia vel fraude hostiũ euenissent. Primum illorũ stipendiorũ & sacramenti diem haberent. Priorũ facinorũ neq; Imperatorem, neq; se meminisse. Tũc recepti in eadẽ castra, & edictũ per manipulos: ne quis in certamine iurgioue seditionẽ aut cladem cõmilitoni obiectaret. Mox Treuiros ac Lingonas: ad cõtionem vocatos, ita alloquit. Neq; ego vnq̃ facundiã exercui & Populi Ro. virtutẽ armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimũ valẽt: bonaq; ac mala non sua natura: sed vocibus seditiosorũ æstimant, statui pauca differere quæ

profligato

profligato bello vtilius sit vobis audisse: q̃ nobis dixisse. Terram vestram cæterorũq; Gallorũ ingressi sunt duces Imperatoresq; Ro. nulla cupidine: sed maioribus vestris inuocantibus: quos discordiæ vsq; ad exitiũ fatigabant: & acciti auxilio Germani sociis pariter atq; hostibus seruitutem imposuerant: quot prœliis aduersus Cymbros Teutonosq;: quãtis exercituũ nostrorũ laboribus quoue euentu Germanica bella tractauerimus: satis clarum. Nec ideo Rhenum insedimus vt Italiã tueremur: sed nequis alius Ariouistus regno Galliarum potiretur. An vos cariores Ciuili Batauisq; & Transrhenanis gentibus creditis: q̃ maioribus eorũ patres auiq; vestri fuerunt? Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias: libido atq; auaritia: & mutandæ sedis amor: vt relictis paludibus & solitudinibus suis: fœcundissimum hoc solum: vosq; ipsos possiderent. Cæterũ libertas & speciosa nomina prætexunt: nec quisq̃ alienũ seruitium: & dominationem sibi concupiuit: vt nõ eadẽ ista vocabula vsurparet. Regna bellaq; p Gallias semper fuere: donec in nostrorũ ius concederetis. Nos quanq̃ totiens lacessiti: iure victoriæ id solum vobis addidimus: quo pacem tueremur. Nam neq; quies gentium sine armis: neq; arma sine stipendiis: neq; stipendia sine tributis haberi queunt. Cætera in cõmuni sita sunt. Ipsi plerũq; legionibus nostris præsidetis. Ipsi has aliasq; prouincias regitis. Nihil separatum clausũm ue: & laudatorum principum vsus ex ęquo quãuis procul agentibus. Sæui proximis ingruunt: quomodo sterilitatem aut nimios hymbres & cętera naturæ mala: ita luxum vel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines: sed neq; hæc continua: & meliorum interuentu pensantur: nisi forte Tutore & Classico regnantibus: moderatius Imperium speratis: aut minoribus q̃ nunc tributis: parabantur exercitus: quibus Germani Britanniq; arceantur. Nam pulsis (quod dii prohibeant) Romanis: quid aliud q̃ bella omniũ inter se gentium existent? octingẽtorum annorum fortuna disciplinaq; compages hæc coaluit: quæ conuelli sine exitio conuellentium nõ potest. Sed vobis maximum discrimen: penes quos aurũ & opes: præcipuæ bellorũ causæ. Proinde pacem & vrbem quã victi victoresq; eodem iure obtinemus: amate: colite. Moneant vos vtriusq; fortunę documenta: ne cõtumaciam cũ pernicie q̃ obsequium cũ securitate malitis. Tali oratione grauiora metuentes: composuit: erexitq;. Tenebantur victore exercitu Treuiri: cũ Ciuilis & Classicus misere epistolas ad Cerialem: quarũ hæc sententia fuit. Vespasianum quãq̃ nuncios occultarẽt excessisse vita. Vrbem atq; Italiã

interno bello consumptam Mutiani & Domitiani vana & sine vi/ribus noia. Si Cerialis Imperiũ Galliarũ velit, ipsos finibus ciuitatum suarũ cõtentos. Si prœliũ mallet: ne id quidẽ abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Classico nihil: eũ qui attulerat ipsas epistolas ad Domitianũ misit. Hostes diuisis copiis aduenere vndiq;. Pleriq; culpabant Cerialẽ passum iungi quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra, fossa valloq; circũdedit: quis temere antea intutis cõsederat. Apud Germanos diuersis sentẽtiis certabãt. Ciuilis opperiendas Transrhenanorũ gentes: quarum terrore fractæ Po.Ro. vires obtererentᷓ. Gallos quid aliud q̃ prędã victoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas secũ palã: aut voto stare. Tutor cõctatione crescere rem Romanã affirmabat: coeuntibus vndiq; exercitibus: transuectam a Britannia legionẽ: accitas ex Hispania: aduentare ex Italia: nec subitũ militẽ, sed veterem expertũq; belli. Nam Germanos qui ab ipsis spernentur: nõ iuberi: nõ regi: sed cuncta ex libidine agere: pecuniamq; ac dona: quis solis corrumpantur: maiora apud Ro. & neminem adeo in arma promptũ: vt nõ idem pretiũ quietis q̃ periculi malit. q; si statim cõgrediantur: nullas esse Ceriali nisi ex reliquiis Germani exercitus legiones fœderibus Galliarũ obstrictas. Idq; ipsum q; inconditã nuper Valentini manũ cõtra spem suam fuderint: alimentum illis duciq; temeritatis. Ausuros rursus venturosq; in manus: nõ imperitia militũ: sed adolescentuli verba & cõtiones q̃ ferrum & arma meditãtis. Sed Ciuilis & Classici quos vbi aspexerint: redituram in animos formidinem: fugã famẽq; ac totiens captis precariã vitam: neq; Treuiros aut Lingonas beniuolentia cõtineri: resumpturos arma: vbi metus abscesserit. Diremit consiliorũ diuersitatem: approbata Tutoris sentẽtia Classicus: statimq; exequunt. Media acies Vbiis Lingonibusq; data: dextro cornu cohortes Batauorũ: sinistro Bructeri Tencteriq;: pars montibus: alii viã inter: Mossellamq; flumen: tam improuisa assiluere: vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neq; enim noctẽ in castris egerat) pugnari simul: vinciq; suos audierit: increpans pauorem nunciantiũ: donec vniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra: Fusi equites: medius Mossellæ pons: qui vlteriora Coloniæ annectit: ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus: & fugientes manu retrahens: intecto corpore promptus inter tela felici temeritate: & fortissimi cuiusq; accursu: recuperatũ pontem electa manu firmauit. Mox in castra reuersus pallantes captarum apud Nouesiũ Bõnãq; legionum manipulos: & rarũ apud signa militem: ac prope cir/

cũuentas

cũuentas Aquilas videt. Incensus ira: nõ Flacum inquit: nõ Voculam deseritis. Nulla hic proditio: neq; aliud excusandum habeo: q̃ q; vos Gallici fœderis oblitos prædixerim: memoriã Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor Numisiis & Herẽniis: vt omnes legati vestri: aut militum manibus: aut hostium ceciderint. Ite nunciate Vespasiano: vel quod propius est Ciuili & Classico: relictũ a vobis in acie ducem: venient legiones: quæ neq; me inultum: neq; vos impunitos patiantur. Vera erant: & a tribunis præfectisq; eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes & manipulos: neq; enim poterat patescere acies effuso hoste: & impedientibus tentoriis sarcinisq;: cum intra vallum pugnaretur. Tutor & Classicus ciuilis suis quisq; locis pugnam ciebãt: Gallos pro libertate: Batauos pro gloria: Germanos ad prædam instigantes. Et cuncta pro hostibus erant: donec legio.xxi.patentiore q̃ cæteræ spacio conglobata: sustinuit ruentes mox impulit. Nec sine ope diuina: mutatis repente animis: terga victores vertere. Ipsi territos se cohortiũ aspectu ferebant: quę primo impetu disiectæ: summis rursus iugis congregabantur: ac speciem noui auxilii fecerant. Sed obstitit vincentibus prauum inter ipsos certamen. hoste omisso spolia consectandi. Cerialis vt incuria prope res afflixit: ita constantia restituit. Secutusq; fortunam castra hostium eodem die capit excinditq;. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenses: offerebantq; vxorem ac sororem Ciuilis: & filiam Classici: relicta sibi pignora societatis. Atq; interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus: & iustæ preces inuocantium: antequã hostes reparatis viribus: ad spem: vel ad vltionem accingerentur. Namq; & Ciuilis illuc intenderat: non inualidus: flagrantissima cohortium suarum integra manu: & e Chaucis Frisiisq; composita: Galbiaci in finibus Agrippinensium agebat. Sed tristis nuncius auertit: deletam cohortem dolo Agrippinensium: qui largis epulis vinoq; sopitos Germanos: clausis foribus igne iniecto cremauere. Simul Cerialis propero agmine subuenit. Circunsteterat Ciuilem & alius metus: ne quartadecima legio: adiuncta Britannica classe: afflictaret Batauos: qua Oceano ambiuntur. Sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus legatus in Neruios Turingosq; duxit. Eæq; ciuitates in ditionem acceptæ. Classem vltro Caninefates aggressi sunt: maiorq; pars nauium depressa aut capta. Et Neruiorum multitudinem sponte cõmotam: vt pro Romanis bellum capesseret: iidem Caninefa/

tes fudere. Classicus quoq; aduersus equites Nouesiũ a Ceriale pr ę missos: secũdũ prœliũ fecit: quæ modica: sed crebra damna } famam victoriæ nuper partæ lacerabant. Iisdem diebus Mutianus Vitellii filiũ interfici iubet: mansuram discordiam obtendens: ni sæmina belli restinxisset. Neq; Antoniũ Primũ adsciri inter comites a Domitiano passus est: fauore militũ anxius: & superbia viri: æqualium quoq; adeo superiorũ intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius: vt nõ pro spe sua accipit: ita neq; auerso Imperatoris animo. Trahebatur in diuersa: hinc meritis Antonii: cuius ductu confectũ haud dubie bellũ erat: Inde Mutiani epistolis. Simul cęteri vt in festum tumidumq; insectabantur: adiunctis prioris vitæ criminibus: neq; ipse deerat arrogantia vocare offensas: nimius commemorandis quæ meruisset. Alios vt imbelles: Cęcinam vt captiuum ac dedititium increpat. Vnde paulatim leuior viliorq; haberi: manente tamen in speciem amicitia. Per eos menses quibus Vespasianus Alexandriæ statos ęstiuis flatibus dies & certa maris opperiebatur: multa miracula euenere: quis e cœlis fauor & quædam in Vespasianũ inclinatio numinũ ostenderetur. Ex plebe Alexandrina: quidã oculorũ tabe notus: genua eius aduoluitur: remediũ cæcitatis exposcens: gemitu: monitu Serapidis dei quẽ dedita superstitionibus gens ante alios colit: precabaturq; principem: vt genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger: eodem deo auctore: vt pede ac vestigio Cæsaris calcaret orabat. Vespasianus primo irridere: aspernari: atq; illis instantibus: modo famã vanitatis metuere: modo obsecrationes ipsorũ: & vocibus adulantiũ in spem induci: postremo ęstimari a medicis iubet: an talis cæcitas ac debilitas ope humana superabiles forent. Medici varie disserere. Huic nõ exesam vim luminis: & rediturã si pellerentur obstantia. Illi elapso in prauum artus: si salubris vis adhibeatur: posse integrari. Id fortasse cordi deis: & diuino ministerio principem electum: deniq; peracti remedii gloriã penes Cęsarem: irriti ludibriũ penes miseros fore. Igit Vespasianus cũcta fortunę suæ patere ratus: nec quicq̃ vltra incredibile: læto ipse vultu: erecta quæ astabat multitudine: iussa exequit. Statim cõuersa ad vsum manus: ac cæco reluxit dies. Vtrũq; q interfuere nũc quoq; memorãt: postq̃ nullũ mendacio preciũ. Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacrã sedẽ: vt sup rebus Imperii cõsuleret. Arceri tẽplo cũctos iubet: atq; ingressus: itẽtusq; numini: respexit pone tergũ: e primoribus Ægyptiorũ noĩe Basilidem quẽ procul Alexandria pluriũ dierũ itinere: & ægro corpore detineri

re detineri haud ignorabat. Percunctatur sacerdotes num illo die Basilides templũ inisset? percunctatur obuios: num in vrbe visus sit? deniq; missis equitibus explorat, illo temporis mométo octo/ginta millibus passuũ abfuisse. Tunc diuinã speciẽ & vim respõsi ex noĩe Basilidis interpretatus est. Origo dei nondũ nostris aucto/ribus celebrata: Ægyptiorum antistites sic memorant. Ptolemęo regi, qui Macedonũ primus Ægypti opes firmauit: cũ Alexãdriç recens conditæ mœnia templaq; & religiones adderet: oblatũ per quietem decore eximio & maiore q̃ humana specie iuuenem: qui moneret: vt fidissimis amicorũ in Pontum missis: effigiem suam acciret: lætum id regno magnamq; & inclytam sedem fore: quæ excœpisset. Simul visum eundem iuuenem in cœlũ igne plurimo attolli. Ptolemęus omine & miraculo excitus: sacerdotibus Ægy/ptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos visus aperit. Atq; illis Ponti & externorũ parum gnaris, Timotheum Atheniensem e gente Eumolpidarũ: quem vt antistitem cęrimoniarum Eleusi exciuerat: quæ nam illa superstitio: quod numen interrogat. Ti/motheus quæsitis qui in Pontum meassent: cognoscit vrbem illic Sinopem: nec procul templũ vetere inter accolas fama Iouis ditis. Namq; & muliebrem effigiem assistere: quã pleriq; Proserpinam vocent. Sed Ptolemęus, vt sunt ingenia regum: pronus ad for/midinem: vbi securitas rediit, voluptatũ q̃ religionũ appetens: ne/gligere paulatim: aliasq; ad curas animũ vertere. Donec eadẽ spe/cies terribilior iam, & instantior: exitiũ ipsi regnoq; denunciaret ni iussa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet: præcepitq; na/uigaturis: vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundum. Sors oraculi haud ambigua. Irent simulachrumq; patris sui reue/herent: sororis relinquerẽt. Vt Sinopem venere, munera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant. Qui diuersus animi: modo numen pauescere: modo minis aduersantis populi terreri: sæpe donis p̄missisq; legatorũ flectebaẽ. Atq; interim triennio ex/acto: Ptolemęus nõ studiũ, nõ preces omittere. Dignitatẽ legatorũ, numerũ nauiũ: auri pondus augebat. Tum minax facies Scydro/themidi offertur: ne destinata deo vltra moraret. Cunctantẽ varia pernicies: morbiq; & manifesta cœlestiũ ira: grauiorq; in dies fa/tigabat. Aduocata cõtione, iussa Numinis, suos Ptolemęiq; visus, ingruẽtia mala exponit. Vulgus aduersari regẽ, inuidere Ægypto: sibi metuere: templũq; circũsedere. Maior hinc fama tradidit: deũ ipsum appulsas littori nauis spõte cõscendisse. Miũ inde dictu:

tertio die tantum maris emensi, Alexandriam appellunt. Templũ pro magnitudine vrbis extructũ loco cui nomen Rhacotis fuerat. Illic sacellum Serapidi atq; Isidi antiquitus sacratum. Hæc de origine & aduentu dei celeberrima. Nec sum ignarus esse quosdam qui Seleucia vrbæ Syriæ accitum: regnante Ptolemęo: quem tertia ætas tulit. Alii auctorem eundem Ptolemęum: sedem ex qua transierit, Memphim perhibent: inclytam olim: & veteris Ægypti columen. Deum ipsum multi Æsculapium q medeatur ęgris corporibus: quidam Osyrim: antiquissimum illis gentibus numen: pleriq; Iouem: vt rerum omniũ potentem. Plurimi Ditem patrem: insignibus quæ in ipso manifesta: aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianusq; anteq̃ alpibus ꝑpinquarent: prosperos rerum in Treuiris gestarum nuncios accepere. Pręcipua victoriæ fides: dux hostium Valentinus: nequaq̃ abiecto animo: quos spiritus gessisset, vultu ferebat. Auditus ideo tantum vt nosceretur ingenium eius: damnatusq;: inter ipsum supplicium exprobranti cuidam patriam eius captam: accipere se solatium mortis respondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat: vt recens exprompsit: quoniam benignitate deum fractæ vires hostiũ forent: parum decore Domitianum confecto prope bello alienę glorię interuenturum. Si status Imperii: aut salus Galliarum in discrimen verteretur: debuisse Cęsarem in acie stare. Caninefates Batauosq; minoribus ducibus delegandos. Ipse Lugduni vim fortunamq; principatus e proximo ostentare: nec paruis periculis immixtus & maioribus non defuturus. Intelligebantur artes: sed pars obsequii in eo ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus occultis ad Cerialẽ nunciis: fidem eius tentauisset an præsenti sibi exercitum Imperiumq; traditurus foret: qua cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit: an opes viresq; aduersus fratrem in incerto fuit. Nã Cerialis salubri temperamẽto elusit vt vana pueriliter cupientem. Domitianus sperni a senioribus iuuentam suam cernẽs: modica quoq; & vsurpata antea munia Imperii omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus: studiumq; litterarum & amorem carminum simulans: quo velaret animũ: & fratris ęmulationi subduceretur: cuius disparem mitioremq; naturam: contra interpretabatur.

FINIS .XX. LIBRI.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTO/RIARVM LIBER XXI.

IVSDEM ANNI PRINCIPIO Cęſar Titus perdomandæ Iudęæ delectus a patre: & prœliãtis vtriuſq; rebus: militia clarus: maiore tum vi famaq; agebat: certantibus prouinciarum & exercitum ſtudiis: atq; ipſe vt ſuperior ſui iam crederetur decorũ ſe promptũq; in armis oſtendebat: comitate & alloquiis officia prouocans. Ac plerũq; in opere: in agmine gregario militi mixtus: incorrupto ducis honore. Tres tum in Iudęa legiones: quinta & decima: & quintadecima: Vetus Veſpaſiani miles excepere. Tradidit e Syria duodecimam: & abductos Alexandria duo & viceſimanos tertianoſq;. Comitabãt viginti ſociæ cohortes: octo equitũ alæ. Simul Agrippa Soheniuſq; reges: & auxilia regis Antiochi: validaq; & ſolito inter accolas odio infenſa Iudęis Arabum manus. Multi quos vrbe atq; Italia ſua quéq; ſpes acciuerat: occupãdi principem adhuc vacuum. His cum copiis fines hoſtiũ ingreſſus: cõpoſito agmine cuncta explorans paratuſq; decernere: haud procul Hieroſolymis caſtra facit. Sed quia famoſæ vrbis ſupremum diem tradituri ſumus: cõgruens videtur primordia eius aperire. Iudęos Creta inſula profugos: nouiſſima Libyæ inſediſſe memorant qua tempeſtate Saturnus vi Iouis pulſus: ceſſerit regnis. Argumentum e nomine petitur. Inclytum in Creta Idam montem. Accolas Idęos aucto in barbarum morem cognomento: Iudęos vocitari: quaſi Idęos: quidam regnante Iſide exundantem per Ægyptum multitudinem ducibus Hieroſolymo ac Iuda proximas in terras exoneratam. Pleriq; Æthyopum prolem quos rege Cepheo metus atq; odiũ mutare ſedes ꝓpulerit. Sũt qui tradũt Aſſyrios cõuenas: indigũ agrorũ populũ: parte Ægypti potitos: mox proprias vrbes Hebręaſq; terras: & ꝓpiora Syrię coluiſſe. Clara alii Iudęorũ initia. Solymos carminibus Homeri celebratã gẽtẽ: cõditã vrbẽ Hieroſolymã noĩe ſuo feciſſe. Plurimi auctores cõſentiũt, orta ꝑ Ægyptũ tabe: quæ corpora fœdaret: regẽ Bocchorim adito Hãmonis oraculo remediũ petentẽ: purgare regnũ: & id genus hominũ & inuiſum deis alias in terras auehere iuſſum. Sic cõquiſitũ collectumq; vulgus poſtq̃ vaſtis locis relictũ ſit: cæteris per lachrymas torpen/

tibus. Mosen vnum exulum monuisse: ne quam deorum homi/num ue opem expectarent: ab vtrisq; deserti: sed sibimet vt duci cœlesti crederent: primo cuius auxilio credentes: præsentes mise/rias pepulissent. Assensere atq; omnium ignari fortuitum iter inci/piunt. Sed nihil æque q̃ inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud pro/cul exitio totis campis procubuerant: cũ grex Asinorum agrestiũ e pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses cõie/ctura herbidi soli: largas aquarum venas aperit. Id leuamen: & continuum sex dierum iter emensi: septimo pulsis cultoribus, ob/tinuere terras in quibus vrbs & templum dicata sunt. Moses quo sibi in posterum gentem firmaret: nouos ritus contrariosq; cæteris mortalibus indidit. Profana illic omnia: quæ apud nos sacra. Rursum cõcessa apud illos quæ nobis incesta. Effigiem animalis quo monstrante errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrauere. cæso Ariete velut in contumeliam Hãmonis. Bos quoq; immo/latur: quem Ægyptii Apin colunt. Sue abstinent: memoria cla/dis: qua ipsos scabies quondam turpauerat: cui id animal obno/xium. Longam olim famem crebris adhuc ieiuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Iudaicus nullo ferméto de/tinetur. Septimo die otium placuisse ferunt: quia is finem laborũ tulerit. Dein blandiente inertia septimum quoq; annum ignauiæ datum. Alii honorem eum Saturno haberi: seu principia religio/nis tradentibus Iudęis: quos cum Saturno pulsos: & conditores gentis accepimus: seu q; de septem syderibus quis mortales regun/tur, altissimo orbe & præcipua potentia stella Saturni feratur: ac plerisq; cœlestium vim suam & cursum septimos per numeros cõ/meare hi ritus quoquomodo inducti antiquitate defenduntur. cæ/tera instituta sinistra: fœda prauitate valuere. Nam pessimus quisq; spretis religionibus patriis, tributa & stipes illuc cõgerebãt. Vnde auctæ Iudęorũ res. Et quia apud ipsos fides obstinata: misericor/dia in promptu: sed aduersus omnes alios hostile odium: separati epulis: discreti cubilibus: proiectissima ad libidinem gens: alie/narum concubitu abstinent. Inter se nihil illicitum. Circũcidere genitalia instituere: vt diuersitate noscant. Transgressi in morem eorum idem vsurpant: nec quicq̃ prius imbuuntur, q̃ contemnere deos: exuere patriã: parentes, liberos, fratres vilia habere. Augen/dæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quemq̃ ex agna/tis nefas: animasq; prœlio aut suppliciis peremptorũ æternas pu/tant. Hinc generandi amor & moriendi contemptus. Corpora cõdere q̃ cremare e more Ægyptio. Eademq; cura & de infernis: & persuasio

& persuasio cęlestium. contra Ægyptii pleraq; animalia effigiesq; compositas venerantur. Iudæi mente sola: vnumq; numen intelli/gunt. prophanos qui deum imagines mortalibus materiis in spe/cies hominum effingant. Summum illud & æternum: neq; muta/bile: neq; interiturum. Igitur nulla simulachra vrbibus suis, ne dum templis sunt. Non regibus hęc adulatio: non Cęsaribus ho/nor. Sed quia sacerdotes eorum tibia timpanisq; concinebant: hedera vinciebantur: Vitisq; aurea templo reperta: Liberum pa/trem coli domitorem orientis quidam arbitrati sunt: nequaq̃ cōgruētibus institutis. Quippe Liber festos lætosq; ritus posuit. Iu/dæorū mos absurdus sordidusq;. Terra finesq; qua ad orientē ver/gūt Arabia terminanť: Ægyptus obiacet. ab occasu Phœnices & mare. Septentrionē e latere Syriæ longe ꝓspectāt. Corpora homi/num salubria, & ferentia laborum: rari hymbres: vber solum. Exuberant fruges nostrum ad morem. Preterq; eas, Balsamum & Palmæ. palmetis proceritas & decor. Balsamum modica arbor: vt quisq; ramus intumuit, si vim ferri adhibeas, pauent: venæ fragmine lapidis aut testa aperiuntur. humor in vsu medentium est. Pręcipuum montium Libanum erigit: mirum dictu tantos inter ardores opacum fidumq; niuibus. Idem amnem Iordanem alit funditq;. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed vnum atq; alte/rum lacū integer perfluit. tertio retinetur. Lacus immenso ambi/tu specie maris: sapore corruptior: grauitate odoris accolis pesti/fer: neq; vento impellitur: neq; pisces aut suetas aquis volucres patitur: incertum vnde: super iacta vt solido feruntur: periti impe/ritiq; nandi perinde attolluntur. Certo anni tempore bitumen ege/rit: cuius legendi vsum: vt cęteras artes experientia docuit. Ater suapte natura liquor & sparso aceto concretus innatat. hunc manu captum quibus ea cura in summa nauis trahunt. Inde nullo iuuan/te influit: oneratq; donec abscindas: Nec abscindere ære ferro ue possis. fugit cruorem vestemq; infectam sanguine: quo fœminæ per menses exoluuntur. Sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt vndantes bitumine moles pelli: manuq; trahi ad littus: Mox vbi vapore terræ vi solis inaruerint: securibus cuneisq; vt tra/bes aut saxa discindi. Haud procul inde campi quos ferunt olim vberes: magnisq; vrbibus habitatos: fulminis iactu arsisse: Et ma/nere vestigia: terramq; specie torridam: vim frugiferam perdidis/se. Nam cuncta sponte edita: aut manu sata: siue herbas tenues aut flores: seu solitam in speciem adoleuere: atra & inania velut in cinereq; vanescunt. Ego sicut Iudaicas quondam vrbes igne

cęlesti flagrasse concesserim: ita halitu lacus infici terram, cor/
rumpi superfusum spiritum: eoq; fœtus segetum & autumni pu/
trescere reor, solo cęloq; iuxta graui: & Bellus amnis Iudaico mari
illabitur circa cuius os coniectę arenę admixto vitro in Vitrum ex/
coquuntur: modicum id littus: & egerētibus inexhaustum. Ma/
gna pars Iudęæ vicis dispergitur: habent & oppida: Hierosolyma
gentis caput: Illic immensę opulentię tēplum: & primis monumē/
tis vrbs: dein iugis tēplū intimis clausum ad fores: tantū Iudęo adi/
tus: Limine pręter sacerdotes arcebant: dū Asyrios penes Medosq;
& Persas oriēs fuit: despectissima pars seruientium postq̄ Macedo/
nes præpotuere. Rex Antiochus demere superstitionem: & mo/
res Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in
melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est. Nam ea tempe/
state Arsaces desciuerat. Tum Iudæi Macedonibus inualidis: Par/
this nundum adultis: & Romani procul aberant: sibi ipsi reges
imposuere. qui mobilitate vulgi expulsi, resumpta per arma do/
minatione: fugas ciuium, vrbium euersiones, fratrum, coniu/
gum, parentum neces, aliaq; solita regibus ausi, superstitionem
fouebant: quia honor sacerdotii firmamentum potentiæ assume/
bat. Romanorū primus. Gn. Pompeius. Iudęos domuit. Tē/
plumq; iure victorię ingressus est. Inde vulgatum nullas intus deū
effigies. Vacuam sedem: & inania archana. Muri Hierosolymo/
rum diruti: delubrum mansit. Mox bello ciuili interno: postq̄
in ditionem. M. Antonii prouinciæ cęsserant: rex Parthorum
Pacorus Iudæa potitus: interfectusq; a P. Ventidio: & Parthi
trans Euphratem redacti. Iudæos. C. Sosius subegit. Regnum
ab Antonio Herodi datum victor Augustus auxit. Post mortem
Herodis: nihil expectato Cęsare Symon quidam regium nomen
inuaserat. Is a Quintilio Varo obtinente Syriam punitus: & gen/
tem cohercitam liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies
dein iussi a. C. Cęsare effigiem eius in templo locare: arma po/
tius sumpsere. quē motū Cęsaris mors diremit. Claudius defunctis
regibus aut ad modicū redactis: Iudæā ꝓuinciā Eqtibus romāis aut
libertis pmisit e qbus Antonius Fœlix p omnē sæuitiā ac libidinē:
ius regiū seruili ingenio exercuit. Drusilla Cleopatrę & Antonii ne/
pte in matrimonium accepta: vt eiusdem Antonii Fœlix proge/
ner Claudius nepos esset. durauit tamen patientia Iudęis vsq; ad
Gessium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum: & com/
primere reos cœptantem Cestium Gallum Syrię legatum varia
prœlia ac sæpius aduersa excœpere. Qui vbi fato aut tedio occi/
dit:

dit: missu Neronis Vespasianus fortuna famaq; & egregijs mini/ stris: inter duas ęstates: cuncta camporum: omnesq; pręter Hie/ rosolyma vrbes: victore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus q̄tum ad Iudęos per otium transiit. pace per Italiam parata: & externę curę rediere. Augebat iras: q; soli Iudęi nō ces/ sissent. Simul manere apud exercitus Titum: ad omnes principa/ tus noui euetus casusue vtile videbatur. Igitur castris vti diximus: ante mœnia Hierosolymorum positis: instructas legiones ostenta/ uit. Iudęi sub ipsos muros struxere aciem rebus secundis longius ausuri: & si pellerentur parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus ambigue certauit. Mox cessere hostes & se/ quentibus diebus crebra pro portis prœlia serebant: donec assiduis dānis intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum versi: neq;. n. dignum videbatur famem hostium opperiri: poscebātq; pericula: pars virtute: multi ferocia & cupidine pręmiorum. Ipsi Tito Roma, & opes, voluptatesq; ante oculos: ac ni statim Hie/ rosolyma conciderent: morari videbantur. Sed vrbem arduā situ opera molesq; firmauerant: quis vel plana satis munirentur. Nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui: aut introrsus sinuati: vt latera oppugnantium ad ictus patescerent. Extrema rupis abrupta: & turres vbi mons iuuisset: in sexaginta pedes: inter deuexa in centenos vicenosq; attollebantur: mira spe/ cie: ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia regię circūie/ cta: Conspicuoq; fastigio turris Antonia in honorem. M. Anto/ nii ab Herode appellata. Templum in modum arcis ꝓpriiq; mu/ ri labore & opera: ante alios ipsę porticus quis templum ambie/ batur: egregium propugnaculum. Fons perēnis aquę: cauati sub terra montes: & piscinę cisternęq; seruandis hymbribus. pręuide/ rant cōditores ex diuersitate morum crebra bella. Inde cuncta q̄uis aduersus longum obsidium: & a Pompeio expugnatis: metus atq; vsus pleraq; monstrauere. Atq; per auaritiam Claudianorum tem/ porum: empto iure muniendi, struxere muros in pace: tanq̄ ad bellum: magna colluuie: & cęterarum vrbium clade aucti. Nam peruicacissimus quisq; illuc perfugerat: eoq; seditiosius agebant. Tres duces. totidem exercitus. Extrema & latissima mœnium Sy/ mo. Mediā vrbē Iohānes quē & Barbagiorā vocabant: Tēplum Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Iohannes ac Symo: Eleazarus loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipsos: & magna vis frumenti ambusta. Mox Iohānes missis per speciem sacrificandi: qui Eleazarum manumq; eius obtruncarent: templo

potitur. Ita in duas factiones ciuitas discessit: donec ꝓpinquantibus Ro. bellũ externum concordiá pararet. Euenerant prodigia quę neq; hostiis: neq; votis piare fas habet gens: superstitioni obnoxia: religionibus aduersa. Visę per cœlum cõcurrere acies: rutilantia arma: & subito nubium igne collucere templum. Expassę repēte delubri fores: & audita maior humana vox: Excedere deos. Simul ingens motus excedentium: quę pauci in metu trahebant. Pluribus persuasio inerat: antiquis sacerdotum litteris cõtineri: eo ipso tēpore fore: vt valesceret oriens: ꝓfectiq; Iudęa reiũ poti rent. quę ambages Vespasianũ ac Titũ prędixerant. Sed vulgus more humanę cupidinis: sibi tantá fatorũ magnitudinē interpretati: ne aduersis quidē ad vera mutabantur. Multitudinē obsessorũ omnis ętatis: virilis ac muliebris sexus: Ducentamillia fuisse accepimus. Arma cunctis: qui ferre possent: Et plures q̃ pro numero audebãt. Obstinatio viris fœminisq; par. Ac si transferre sedes cogerentur: maior vitę metus q̃ mortis. Hanc aduersus vrbē gentēq; Cesar Titus: quãdo impetũ & subita belli locus abnueret aggeribus vineisq; certare statuit. Diuidunt legionibus munia. & quies prœliorũ fuit, donec cuncta expugnandis vrbibus reperta apud veteres: aut nouis ingeniis struerent. At Ciuilis post malã in Treuiris pugnã reparato p Germaniã exercitu: apud Vetera castra cõsedit. tutus loco: & vt memoria ꝓsperarum illic rerũ augescerēt barbarorũ animi, Secutus est eodē Cerialis duplicatis copiis: aduentu secũdę &.xvi.& xiiii. legionũ. Cohortesq; & alę iampridem accitę post victoriam ꝓperauerant. Neuter ducũ cõctator. Sed arcebat latitudo camporũ suopte ingenio humentiũ. Addiderat Ciuilis obliquã in Rhenum molē: cuius obiectu reuolutus amnis: adiacentibus superfunderet. Ea loci forma incertis vadis subdola & nobis aduersa. Quippe miles Romanus armis grauis: & nandi pauidus: Germanos fluminibus suetos leuitas armorũ: & ꝓceritas corporũ attollit. Igitur lacessentibus Batauis, ferocissimo cuiq; nostrorũ cœptum certamen: deinde orta trepidatio cum pręaltis paludibus arma equiq; haurirent Germani notis vadis persultabant: omissa plerumq; fronte: latera ac terga circũuenientes: Neq; vt in pedestri acie cominus certabatur: sed tanq̃ nauali pugna: vagi inter vndas: aut si qd stabile occurrebat: totis illic corporibus nitentes: vulnerati cum integris: periti nandi cum ignaris: in mutuã perniciē implicabant: Minor tamen q̃ pro tumultu cędes: quia nõ ausi egredi paludē Germani in castra rediere. Eius prœlii euentus vtrũq; ducem diuersis animi motibus ad maturandũ summę rei discrimen erexit. Ciuilis instare

fortunę:

fortunę: Cerialis abolere ignominiam: Germani ꝓsperis feroces: Romanos pudor excitauerat: Nox apud Barbaros cantu aut clamore: nostris ꝑ iram & minas acta. Postera luce Cerialis equite & auxiliariis cohortibus fronté explet: In secũda acie legiones locatę: Dux sibi delectos retinuerat ad improuisa: Ciuilis haud porrecto agmine: sed cuneis astitit: Bataui Cugerniq; in dextro: lęua ac propiora fluminis trásrhenani tenuere. Exhortatio ducũ: nõ more cõtionis apud vniuersos: sed vt quosq; eorũ aduehebantur: Cerialis veteré Ro. nominis gloriá: antiquas recentesq; victorias: vt pfidũ: ignauum victũ hostem: in ęternum excinderent: vltione magisq̃ prœlio opus esse. Pauciores nuper cũ pluribus certasse: attamé fusos Germanos quod roboris fuerit. Superesse q fugá animis qui vulnera tergo ferát. Proprios inde stimulos legionibus admouebat domitores Británię quartadecimanos appellans. principem Galbá sextę legionis auctoritate factũ. Illa primum acie Secũdanos noua signa noua aquilam dicaturos. Hinc pręuectus ad Germanicũ exercitum manus tendebat: vt suá ripam sua castra sanguine hostiũ recuperarent. Alacrior omniũ clamor: quis vel e longa pace prœlii cupido: vel fessis bello pacis amor: pręmiaq; & quies in posterũ sperabantur. Nec Ciuilis silenté struxit aciem: locũ pugnę testé virtutis ciens: Stare Germanos Batauosq; super vestigia glorię: cineres ossaq; legionũ calcantes. Quocũq; oculos Romanus intéderet: captiuitatem: cladẽq; & dira omnia obuersari. Ne terreret vario Treuirici prœlii euẽtu: suam illic victoriá Germanis obstitisse: dũ omissis telis, pręda manus impediunt. Sed cũcta mox ꝓspera & hosti contraria euenisse: quę ꝓuideri astu ducis oportuerit, pręuidisse: cápos madentes: & ipsis gnaros. paludes hostibus noxias. Rhenũ & Germanię deos in aspectu: quorũ numine capesserét pugnam: coniugũ parentum, patrię memores. Illũ diem aut gloriosissimũ inter maiores: aut ignominiosum apud posteros fore. Vbi sono armorum tripudiisq;(ita illos mos)approbata sunt dicta: saxis glandibusq; & cęteris missilibus prœliũ incipitur. neq; nostro milite paludé ingrediente & Germanis vt eluderent lacessentibus. Absumptis quę iaciunt: & ardescẽte pugna: ꝓcursum ab hoste infestius immensis corporibus: & pręlongis hastis. Fluitantéq; milité eminus fodiebant. simul e mole quá eductam in Rhenũ rettulimus. Bructerorũ cuneus trásnatauit Turbata ibi res. & pellebatur sociarũ cohortiũ acies: cum legiones pugná excipiunt: suppressaq; hostiũ ferocia, prœliũ exęquatur. Inter quę perfuga Batauus adiit Cerialé: terga hostiũ ꝓmittens si extremo paludis eques

mitteretur : Solidũ illa : & Cugernos quibus custodia obuenisset : parũ intentos. Duę alę cum perfuga missę incauto hosti circunfundũtur. quod vbi clamore cognitum legiones a fronte iucubuere. pulsiq; germani : Rhenum fuga petebant. Debellatum eo die foret : si Romana classis sequi maturasset. Ne eques quidem institit : repente fusis hymbribus, & propinqua nocte. Postera die. xiiii. legio in superiorẽ prouinciam Gallo Annio missa : Cerialis exercitum decima ex Hispania legio suppleuit. Cauili Chaucorum auxilia venere : nõ tamen ausus oppidum Batauorũ armis rueri. Raptis quę ferri poterant : cęteris iniecto igni in insulã concessit: gnarus deesse naues afficiendo ponti : neq; exercitũ Ro. aliter trãsmissurũ. quin & diruit molem a Druso germanico factã. Rhenumq; prono alueo in Galliã ruentem disiectis quę morabãtur effudit. Sic velut ablato amne tenuis alueus insulã inter Germanosq; cõtinentiũ terrarũ speciẽ fecerat. Transiere Rhenũ Tutor quoq; & Classicus : & centum tredecim Treuirorũ Senatores : in quibus fuit Alpinus Montanus : quem a Primo Antonio missum in Gallias superius memorauimus. Comitabatur eum frater .D. Alpinus. Simul cęteri miseratione ac donis auxilia concibant : inter gentes periculorum auidas. Tantũq; belli superfuit : vt pręsidia cohortiũ, alarũ, legionum modicis villis quadripartita inuaserint. Decimã legione Atenaci : secundam Batauoduri & Grinnes Vadamq; cohortiũ alarũq; castra : Ita diuisis copiis vt ipse & Vera sorore eius genitus : Classicusq; ac Tutor suã quisq; manum traherẽt. Nec omnia patrandi fiducia : sed multa ausis aliqua in parte fortunam affore. Simul Cerialẽ : neq; satis cautum : & pluribus nuntiis huc illuc cursantẽ : posse medio intercipi. Quibus obuenerant castra decumanorũ : oppugnationem legionis arduam rati : egressum militem & cędendis materiis operatũ turbauere : occiso pręfecto castrorum & quinq; primoribus cẽturionum : paucisq; militibus. Cęteri se munimentis defendere. Et interim Germanorum manus Batauoduri irrũpere inchoatũ pontem nitebantur. Ambiguum prœlium nox diremit. plus discriminis apud Grinnes Vadamq;. Vadam Ciuilis : Grinnes Classicus oppugnabant. nec sisti poterant : interfecto fortissimo quoq; : In quis Briganticus pręfectus alę ceciderat. quẽ fidum Romanis & Ciuili auunculo infensum diximus. Sed vbi Cerialis cum delecta equitum manu subuenit : versa fortuna. Pręcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus : petitusq; telis : relicto equo : transnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Classicumq; appulsę lintres vexere. Ne

tum

tum quidẽ Romana classis pugnæ affuit vt iussum erat. Sed ob/stitit formido & remiges p alia militię munia dispersi. Sane Ceria/ris parum tẽporis ad exequẽda imperia dabat: subitus cõsiliis: sed euẽtu clarus. Aderat fortuna etiã: vbi artes defuissent: hinc ipsi exer/cituiq; minor cura disciplinę. Et paucos post dies quanq̃ periculũ captiuitatis euasisset: infamiam non vitauit. Profectus Nouesium Bõnamq; ad visenda castra: quę hyematuris legionibus erigebanť: nauibus remeabat disiecto agmine: incuriosis vigiliis: Animaduer/sum id germanis: & insidias cõposuere. Electa nox atra nubibus: & prono amne rapti: nullo ꝓhibente vallũ ineũt. Prima cędes astu adiuta: incisis tabernaculorũ funibus. suismet coriis coopertos tru/cidabant. Aliud agmen turbare classem: iniicere vincla: trahere pupes. Vtq; ad fallendũ silentio: ita cœpta cęde: & quo plus ter/roris adderent: cuncta clamoribus miscebãt. Romani vulneribus exciti: quęrunt arma, ruunt p vias, pauci ornati militariter, ple/riq; circũ brachia torta veste & strictis mucronibus. dux semisom/nis ac prope intectus, errore hostiũ seruatur. Nãq; prętoriam nauẽ vexilio insignẽ illic ducem rati abripiunt. Cerialis alibi noctẽ ege/rat: vt plęriq; credidere, ob stuprum Claudię sacratę mulieris: vt i & vigiles flagitium suum ducis dedecore accusabant: tanquã iussi silere: ne quietem eius turbarent: Ita intermisso signo, & vocibus, se quoq; in somnum lapsos. Multa luce reuecti hostes captiuis na/uibus: prætoriam triremen flumine impio: domum Velledę tra/xere. Ciuilem cupido incessit: naualem aciem ostentandi. Com/plet quod biremium: quęq; simplici ordine agebantur. Adiecta ingens lintrium vis: ad tricenos quadragenosq; ceu armamenta ly/burnicas soli haud indecore pro velis iuuabant. Spacium velut æquoris electum: quo Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Causa instruendę classis: super insitam genti vanitatem: vt eo terrore cõmeatus Gallia aduentantes interciperent. Cerialis miraculo magisq̃ metu direxit classem: numero imparem: vsu remigum: gubernatorum arte: nauium magnitudine potiorem. Is flumine secundo: Illi vento agebantur. Sic prouecti tentato te/lorum iactu dirimuntur. Ciuilis nihil vltra ausus: transrhenum concessit. Cerialis insulam Batauorum hostiliter populatus: agros villasq; Ciuilis: intactos nota arte ducum finebat: cũ interim flu/xu autumni: & crebris puluialibus hymbribus superfusus amnis palustrem humilemq; insulam in faciem stagni oppleuit. Nec clas/sis aut commeatus aderant. Castraq; in plano sita vi fluminis defe/rebantur. Potuisse tunc opprimi legiones: & voluisse Germanos:

ſed dolo a ſe flexos imputauit Ciuilis. Neq; abhorret vero. quan/
do paucis poſt diebus deditio inſecuta eſt. Nam Cerialis per oc/
cultos nuncios Batauis pacem: Ciuili veniam oſtentans: Velledā
propinquoſq; monebat: fortunā belli tot cladibus aduerſam: op/
portuno erga Populum Romanum merito mutare. Cęſos Treui/
ros: receptos Vbios: ereptam Batauis patriam: neq; aliud Ciuilis
amicitia peractum: q̄ vulnera, fugas: luctus: exulem eum & extor/
rem: recipientibus oneri: & ſatis peccauiſſe ꝙ totiens Rhenū trāſ/
cēderint. Si quid vltra moliantur. inde iniuriam & culpam: hinc
vltionem & deos fore. Miſcebantur minis promiſſa. & concuſſa
transrhenanorū fide: inter Batauos quoq; ſermones orti: non pro/
rogandam vltra ruinam: nec poſſe ab vna natione totius orbis ſer/
uitium depelli. quid perfectum cęde & incendiis legionum: niſi vt
plures validioreſq; accirentur? Si Veſpaſiano bellum nauauerint:
Veſpaſianum rerum potiri. Sin Populum Romanum armis pro/
uocent: quotam partem generi humani Batauos eſſe? Reſpicerēt
Rhętos Noricoſq;: cęterorum onera ſociorum. Sibi non tributa:
ſed virtutes & viros indici. Proximum id libertati. Et ſi domino/
rum electio ſit: honeſtius principes Romanorum: q̄ Germanorū
fœminas tolerari. Hęc vulgus. Proceres atrociore Ciuilis rabie: ſe/
met in arma truſos. Illum domeſticis malis: excidium gentis op/
poſuiſſe: Tunc infenſos Batauis deos: cum obſiderentur legiones:
interficerentur legati. bellum vni neceſſarium: ferale ipſis ſumere/
tur. Ventum ad extrema ni reſipiſcere incipiant: & noxii capitis
pœna pęnitentiam fateantur. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio: &
pręuenire ſtatuit: ſuper tedium malorum, etiam ſpe vitę: quę ple/
rumq; magnos animos infringit. Petito colloquio: ſcinditur Na/
balię fluminis pons. In cuius abrupta progreſſi duces. Ciuilis ita
cœpit. Si apud Vitellii legatum defenderer: neq; facto meo veniat
neq; dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia ab
illo cœpta, a me aucta erant. Erga Veſpaſianum vetus mihi ob/
ſeruantia: & cum priuatus eſſet, amici vocabamur. Hoc Primo
Antonio notum: cuius epiſtolis ad bellum accitus ſum: ne Ger/
manicæ legiones & Gallica iuuentus alpes tranſcenderent. Quæ
Antonius abſens, Flaccus præſens monebat: arma in Germa/
nia moui: quæ Mutianus in Syria: Aponius in Mœſia: Fabia/
nus in Pannonia.

Cornelii Taciti Hiſtoriarum Libri. xxi. imperfecti & re/
liquorum qui ad hanc diem reperiuntur Finis.

P. CORNELII TACITI HISTORICI DE SITV MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

g

ERMANIA OMNIS A GALLIS Rhętiisq; & Pānoniis : Rheno & Danubio fluminibus: a Sarmatis dacisq; mutuo metu aut mōtibus separatᷓ. Cętera Oceanus ambit latos sinus & insularum immensa spacia complectens : Nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus : quos bellum aperuit. Rhenus Rhęticarū alpium inaccesso ac pręcipiti vertice ortus : modico flexu in occidentē versus septētrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito montis Arbonę iugo effusus plures Populos adit : donec in ponticū mare sex meatibus erumpit. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim : minimeq; aliarum gentiū aduētibus & hospitiis mixtos : quia nec terra olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quęrebant : & immensus vltra vtq; sic dixerim aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditᷓ. Quis porro pręter periculum horridi & ignoti maris, Asia aut Africa aut Italia relicta Germaniam peteret ? informem terris, asperam cęlo, tristē cultu aspectuq;, nisi si patria sit. Celebrāt carminibus antiquis (quod vnum apud illos memorię & annalium genus sit) Tuistonē deum terra editum & filium Mannum originē gentis conditorisq;. Manno tris filios assignant : e quorū nominibus proximi Oceano Ingaeuones : Medii Herminones : Cęteri Istaeuones vocentur. Quidā autē licentia vetustatis pluris deo ortos : pluresq; gentis appellationes : Marsos : Gābriuios : Sueuos : Vandalos affirmant : Eaq; vera & antiqua nomina. Cęterū Germanię vocabulū recēs : & nuper additū : quoniam qui primi Rhenū transgressi Gallos expulerint, ac nunc Tungri : nunc Germani vocati sint. Ita nationis nomen, non gentis eualuisse paulatim : vt omnes primū a victore ob metū: mox a seipsis inuēto nomine Germani vocarētur. Fuisse apud eos & Herculē memorant: Primūq; omnium virorū fortium ituri in prelia canunt. Sunt illis hęc quoq; carmina : quorū relatu quē Baritum vocant : accendunt animos : futuręq; pugnæ fortunā ipso cantu augurantur : Terrent enim : trepidantue : prout sonuit acies. Nec tā voces illę ꝗ̄ virtutis concentus videntur : Affectatur præcipue asperitas soni : & fractum murmur obiectis ad os scutis : quo plenior & grauior vox repercussu intumescat. Cęterum

& Vlyxem quidam opinātur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum adiſſe Germaniæ terras. Aſciburgiūq;, quod in ripa Rheni ſitum hodie incolitur ab illo conſtitutum nominatumq;. Aram quinetiam Vlyxi cōſecratam adiecto Laertę patris nomine eodem loco olim repertam. monumentaq; & tumulos quoſdam gręcis litteris inſcriptos in cōfinio Germanię Rhętięq; adhuc extare: quę neq; cōfirmare argumentis: neq; refellere in animo eſt: ex ingenio ſuo quiſq; demat, vel addat fidem. Ipſe eorum opinionibus accedo, qui Germanię populos nullis aliis aliarū nationum connubiis infectos propriam, & ſinceram & tantū ſui ſimilē gentem extitiſſe arbitrantur. Vnde habitus quoq; corporū q̄q̄ in tanto hominū numero idem: omnibus truces & cęrulei oculi: rutilę comę: magna corpora: & tantum ad impetum valida. laboris atq; operum non eadē patientia: minimeq; ſitim ęſtūq; tolerare, frigora atq; inediā cęlo ſolo ue aſſueuerunt. Terra & ſi aliquāto ſpecie differt: in vniuerſum tamen aut ſyluis horrida: aut paludibus fœda: humidior qua gallias: ventoſior qua Noricū ac Pānoniam aſpicit. ſatis ferax, frugiferatū arborum impatiens, pecorum fœcunda, ſed plerunq; improcera. ne armētis quidem ſuis honor: aut gloria frontis. numero gaudent: eęq; ſolę & gratiſſimę opes ſunt. Argentum & aurum propitii an irati dii negauerint: dubito. Nec tamen affirmauerim nullam Germanię venam argentum aurum ue gignere: quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & vſu haud perinde afficiūtur. Eſt videre apud illos argentea vaſa legatis & principibus eorum muneri data non in alia vilitate: q̄ quę humo finguntur. q̄q̄ ꝓximi ob vſum commerciorum aurum & argentum in pretio habent: formaſq; quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt: atq; eligunt: Interiores ſimplicius & antiquius permutatione mercium vtuntur: pecuniam probant veterem & diu notam ſerratos bigatoſq;. Argentum quoq; magis q̄ aurum ſequuntur nulla affectione animi: ſed quia numerus argenteorum facilior vſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem ſupereſt: ſicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis, aut maioribus lanceis vtuntur. haſtas: vel ipſorum vocabulo frameas gerunt anguſto & breui ferro: ſed ita acri & ad vſum habili: vt eodem telo: prout ratio poſcit vel cominus vel eminus pugnent, & eques quidem ſcuto frameaq; contentus eſt. pedites & miſſilia ſpargunt: plura ſinguli: atq; in immenſum vibrant: nudi aut ſagulo leues, nulla cultus iactatio. Scuta tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt. paucis

loricę.

loricę. Vix vni: alteriue cassis: aut galeæ. Equi non forma: nõ velocitate conspicui: sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut vno flexu dextros agunt ita coniuncto orbe: vt nemo posterior sit. in vniuersum ęstimanti plus penes peditem roboris: eoq; mixti prœliantur: apta & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum: quos ex omni iuuẽtute delectos ante aciẽ locant. Diffinitur & numerus: Centeni ex singulis pagis sunt. Idq; ipsum inter suos vocãtur. & quod primo numerus fuit: iam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur. cedere loco: dũmodo rursus instes: consilii q̃ formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum reliquisse præcipuum flagitium: nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multiq; superstites bellorum infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate. Duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita ac libera potestas: & duces exemplo potius q̃ Imperio: si prompti: si conspicui: Si ante aciem agant admiratione præsunt. Cęterum neq; animaduertere: neq; vincire: neq; verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam nec ducis iussu: sed velut deo imperante: quẽ adesse bellantibus credunt: effigiesq;: & signa quædam detracta lucis in prœlium ferũt: quodq; pręcipuũ fortitudinis incitamentum est non casus: nec fortuita conglobatio turmã: aut cuneũ facit: sed familię & ꝓpinquitates: & in proximo pignora: Vnde vlulatus fœminarũ audiri: vnde vagitus infantiũ. hi cuiq; sanctissimi testes: hi maximi laudatores. Ad matres: ad coniuges vulnera ferunt. nec illę numerare: nec exigere plagas pauent. Cibosq; & hortamina pugnantibus gestant. Memorię ꝓdiẽ quasdam acies inclinatas iam & labantes a fœminis restitutas constantia precũ & obiectu pectorum & monstrata cominus captiuitate. q̃ longe impatientius fœminarũ suarum nomine timent: adeo vt efficacius obligentur animi ciuitatũ: quibus inter obsides puellę quoq; nobiles imperanẽ. Inesse quinetiam sanctũ aliquid: & prouidũ putant. nec aut cõsilia earũ aspernantur: aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano Velledam diu apud plerosq; numinis loco habitã. Sed & olim Auriniã & cõpluris alias venerati sunt: nõ adulatione: nec tanquã facerẽt deas. Deorũ maxime Mercuriũ colunt: cui certis diebus: humanis quoq; hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde causa & origo peregrino sacro parum comperi: nisi quod signum ipsum in modum liburnę figuratum docet aduectam religionem. Cęterum nec cohibere parie

tibus deos : neq; in vllã humani oris speciem assimilare ex magnitudine cęlestium arbitrantur : Lucos ac nemora consecrant : deorumq; nominibus appellant. secretum illud : quod sola reuerentia vident. Auspicia : sortesq; vt qui maxime obseruant. Sortium consuetudo simplex. virgam frugiferę arbori decisam in surculos amputant eosq; notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargunt. mox si publice consuletur, sacerdos ciuitatis : sin priuatim, ipse pater familię precatus deos cęlumq; suspiciens ter singulos tollit : sublatos secundum impressam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem cõsultatio. Sin premissum : auspiciorũ adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum : auium voces : volatusq; interrogare. Proprium gentis equorum quoq; præsagia ac monitus experiri. publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis candidi & nullo mortali opere cõtacti : quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur. hinnitus ac fremitus obseruãt. Nec vlli auspicio maior fides non solum apud plebem : sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum : illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum : qua grauium bellorũ euentus explorant. Eius gentis cum qua bellum est captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patriis quenq; armis cõmittunt : victoria huius : vel illius pro prçiuditio accipitur. De minoribus rebus principes cõsultant : de maioribus omnes : ita tamẽ vt ea quoq; quorum penes plebem arbitrium est : apud principes pertractentur. Coeunt : nisi quid fortuitum & subitum incidit, certis diebus : cum aut inchoatur luna aut impletur. Nã agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. nec dierũ numerum vt nos : sed noctium computant. Sic constituunt sic cõdicunt, nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium : q̃ nõ simul : nec iussi conueniunt : sed & alter : & tertius dięs cunctatione coeuntium absumitur. Vt turbę placuit : considunt armati. Silentium per sacerdotes : quibus tum & coercendi ius est : imparatur. Mox rex vel princeps, prout ętas cuiq; : prout nobilitas : prout decus bellorum : prout facundia est : audiuntur auctoritate suadendi magisq̃ iubendi potestate. Si displicuit sententia fremitu aspernantur. Sin placuit : frameas concutiunt. honoratissimum assensus genus est armis laudare. licet apud conciliũ accusare quoq; & discrimen capitis intendere. Distinctio poenarum ex delicto. proditores & transfugas arboribus suspendunt. Ignauos & imbelles & corpore infames cœno ac palude, iniecta insuper crate mergunt.

gunt. Diuersitas supplicii illuc respicit tanq̄ scelera ostendi oporteat dum puniuntur: flagitia abscondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarū equorū pecorumq; numero conuicti multantur: pars multæ regi vel ciuitati: pars ipsi qui vindicatur vel ꝓpinquis eius exoluitur. Eliguntur in iisdem conciliis & principes: qui iura per pagos vicosq; reddunt. Cēteni singulis ex plebe comites consilium simul & auctoritas adsunt. Nihil autem neq; publicæ neq; priuatæ rei: nisi armati agunt. Sed arma sumere nō ante cuiq̄ moris: q̄ ciuitas suffecturū probauerit. Tum eum in ipso concilio vel principum aliquis vel pater vel propinquus scuto frameaq; iuuenem ornant: hæc apud illos toga: hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videnē: mox Reipub. insignis nobilitas aut magna patrū merita principis dignationē etiā adolescentulis assignāt. Cæteris robustioribus ac iampridē ꝓbatis aggregantur: nec rubor inter comites aspici. Gradus qui etiam ipse comitatus habet iudicio eius quem sectantur. Magnaq; & comitū æmulatio: quibus primus apud principem suum locus: & principum cui plurimi & acerrimi comites: hæc dignitas: hæ vires magno semper electorū iuuenum globo circūdari. in pace decus: in bello præsidium: nec solum in sua gente cuiq;: sed apud finitimas quoq; ciuitates id nomen, ea gloria est: si numero ac virtute comitatus emineat. Expetuntur enim legationibus & muneribus ornantur: & ipsa plerunq; fama bella profligant. Cum ventū in aciem: turpe principi virtute vinci: turpe comitatui virtutem principis nō ęquare. Iam vero infame in omnem vitā ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illū defendere tueri, sua quoq; fortia facta glorię eius assignare: principū sacramētū est. Principes pro victoria pugnāt: Comites pro principe. Si ciuitas in qua orti sunt longa pace & otio torpeat: plerique nobilium adolescentium petunt vltro eas nationes quæ tum bellū aliquod gerunt: quia & ingrata genti quies: & vt facilius inter ancipitia clarescant: magnumq; comitatum nō nisi vi belloq; tueare: exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum: illam cruentam victricemq; frameam. Nam epulæ & conuictus quanq̄ incompti largi tamen apparatus pro stipendio cedunt. Materia munificentię per bella & raptus: nec arare terram aut expectare annum tam facile persuaseris, q̄ vocare hostes & vulnera mereri: pigrum quinimo & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt: non multum venatibus: plus per otium trāsigunt: dediti somno: ciboq;: fortissimus quisq; ac bellicosissimus nihil agens, delegata

domus & penatium & agrorum cura fœminis senibusq; & infir/
missimo cuiq; ex familia. Ipsi habent miram diuersitatem naturę:
cum iidem homines sic ament inertiam & oderint quietem. Mos
est ciuitatibus vltro ac viritim conferre principibus vel armentorũ
vel frugum: quod pro honore acceprũ etiam necessitaribus subue
nit. Gaudent pręcipue finitimarũ gentiũ donis: quæ non modo a
singulis: sed publice mittuntur. Electi equi: magna arma: pha/
leræ: torquesq;: iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Ger/
manorũ populis vrbes habitari satis notum est: ne pati quidem in/
ter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi: vt fons: vt campus:
vt nemus placuit. Vicos locanr non in nostrũ morem connexis &
coherentibus ædificiis. Suam quisq; domum spacio circũdat siue
aduersus casus ignis remediũ: siue insciria ædificandi. Ne cemen/
torum quidem apud illos aut tegularum vsus. Materia ad omnia
vtuntur informi: & citra speciem aut delectationem. Quædã loca
diligentius illinunr terra ita pura & splendente: vt picturã ac linia/
menta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire:
eosq; multo insuper fimo oneranr suffugiũ hyemi & receptaculum
frugibus, quia rigorem frigorum eiusmodi locis molliũr & si quã/
do hostis aduenit aperta populatur. Abdita autem & defossa aut
ignorantur: aut eo ipso fallunt: quod quærenda sunt. Tegumen
omnibus sagum, fibula, aut si desit, spina cõsertum. Cætera intecti
totos dies iuxta focum atq; ignem agunt. Locupletissimi veste di/
stinguntur non fluitante sicut Sarmatæ ac Parthi: sed stricta & sin/
gulos artus exprimẽte. Gerunt & ferarum pelles proximi ripæ ne/
gligenter. Vlteriores exquisitius: vt quibus nullus p cõmertia cul/
tus. Eligunt feras: & detracta velamina spargunr maculis: pelli/
busq; belluarum: quas exterior oceanus: atq; ignotũ mare gignit:
nec alius fœminis q̃ viris habitus: nisi q; fœminę sæpius lineis ami
ctibus velantur: eosq; purpura variant: partemq; vestitus superio/
ris in manicas non extendunt: nudę brachia ac lacertos: sed & pro
xima pars pectoris patet: quãq̃ seuera illic matrimonia nec vllam
morum partem magis laudaueris. Nam prope soli barbarorum
singulis vxoribus contenti sunt: exceptis admodum paucis: qui
non libidine: sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiũtur. Do/
tem non vxor marito: sed vxori maritus offert. Intersunt parẽtes
& propinqui: ac munera probant. Munera non ad delitias mu/
liebres quæsita: nec quibus noua nupta comatur: sed boues & fre/
natum equum: & scutum cum framea: gladioq;. In hæc munera
vxor accipitur: atq; inuicem ipsa armorũ aliquid viro affert: hoc
maximum

maximum vinculum: hæc arcana sacra: hos coniugales deos arbitrantur: ne se mulier extra virtutum cogitationes: extraq; bellorum casus putet. Ipsis incipiẽtis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumq; sociam: idem in pace: idem in prœlio passuram ausuráq;: hoc iuncti boues: hoc paratus equus: hoc data arma denunciant. Sic viuendum: sic pereundum: accipere se quæ liberis inuiolata, ac digna reddat: quæ nurus accipiant: rursus quæ ad nepotes referãtur. Ergo septa pudicitia agunt: nullis spectaculorum illecebris: nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta viri pariter ac fœminæ ignorãt. Paucissima in tam numerosa gente adulteria: quorũ pœna pręsens: & maritis permissa: accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus: ac per omnem vicum verbere agit. Publicatæ.n. pudicitiæ nulla venia: non forma, nõ ætate, non opibus maritum inuenit. Nemo enim illic vitia ridet: nec corrũpere & corrumpi sęculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates: in quibus tantum virgines nubunt: & cum spe: votoq; vxoris semel transigitur. Sic vnum accipiunt maritũ quo modo vnum corpus: vnãq; vitam: ne vlla cogitatio vltra: ne longior cupiditas: ne tanq̃ maritum: sed tanq̃ matrimoniũ ament. Numerũ liberorũ finire: aut quemq̃ ex agnatis necare flagitium habetur: plusq; ibi boni mores valent, q̃ alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi. In hos artus: in hæc corpora: quæ miramur excrescunt. Sua quemq; mater vberibus alit: nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominũ ac seruum nullis educationis deliciis dignoscas. Inter eadem pecora in eadem humo degunt: donec ætas separet ingenuos: virtus agnoscat. Sera iuuenum venus: eoq; inexhausta pubertas: nec virgines festinantur: eadem iuuenta: similis proceritas pares validęq; miscentur: ac robora parentum liberi referunt. Sororũ filiis idem apud auunculũ: quia ad patrem honor. Quidam sanctiorem arctioremq; hunc nexum sanguinis arbitranť & in accipiendis obsidibus magis exigunt: tanq̃ & in animũ firmius & domum latius teneant: heredes tamen successoresq; sui cuiq; liberi: & nullum testamentũ. Si liberi nõ sunt: proximus gradus in possessione fratres: patrui: auunculi. Quãto plus propinquorũ: quo maior affinium numerus: tanto gratior senectus: nec vlla orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui: q̃ amicitias necesse est: nec implacabiles durant. Luitur enim etiam homicidiũ certo armentorum ac pecorũ numero: recipitq; satisfactionem vniuersa domus: vtiliter in publicum: quia periculosiores sunt inimicitiæ

iuxta libertatem. Conuictibus & hospitiis nõ alia gens effusius in/dulget. Quemcũq; mortalium arcere tecto nefas habetur: pro for/tuna quisq; apparatis epulis excipit. Cum defecere: qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii & comes: proximã domum non inuitati adeunt: nec interest: pari humanitate accipiuntur. Notũ ignotumq; quantũ ad ius hospitis nemo discernit. Abeũti si quid poposcerit: cõcedere moris: & poscendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus: sed nec data imputant: nec acceptis obligã/tur. Victus inter hospites comis: statim e somno, quem plerunq; in diem extrahunt, lauantur: sæpius calida: vt apud quos plurimũ hyems occupat: lauti cibum capiunt: separatæ singulis sedes: & sua cuiq; mensa. Tum ad negotia: nec minus sæpe ad conuiuia procedunt armati: diem noctemq; continuare potando nulli pro/brum. Crebræ vt inter vinolentos rixæ. Raro conuitiis: sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Sed de reconciliatis inuicem ini/micitiis: & iungendis affinitatibus: & adsciscendis principibus: de pace deniq; ac bello plerũq; in conuiuiis consultant: tanq̃ nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus: aut ad magnas incalescat. Gens nõ astuta nec callida aperit adhuc secreta pectoris licentia ioci. Ergo detecta & nuda omnium mens postera die retractatur: & salua vtriusq; temporis ratio est. Deliberant, dũ fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt: potui hu/mor ex ordeo aut frumento in quãdam similitudinem vini corru/ptus: proximi ripæ & vinum mercantur. Cibi simplices: agrestia poma: recens fera: aut lac concretum: sine apparatu: sine blandi/mentis expellunt famem. aduersus sitim non eadem temperantia: si indulseris ebrietati suggerendo quantũ concupiscunt, haud mi/nus facile vitiis q̃ armis vincentur. Genus spectaculorum vnũ atq; in omni cœtu idem. Nudi iuuenes quibus id ludicrum est inter gladios se atq; infestas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artem pa/rat: ars decorem: non in quæstum tamen aut mercedem: quãuis audacis lasciuiæ precium est voluptas spectantium. Aleam (quod mirere) sobrii inter seria exercent: tãta lucrãdi perdendi ue temeri/tate, vt cũ omnia defecerũt: extremo ac nouissimo iactu de liberta/te ac de corpore contendãt. Victus voluntariam seruitutem adit. Quãuis iunior: quãuis robustior alligari se ac venire patit. Ea est in re praua peruicatia: Ipsi fidem vocãt. Seruos cõditionis huius per cõmertia tradũt: vt se quoq; pudore victoriæ exoluãt. Cęteris seruis nõ in nostrũ morem descriptis per familiã ministeriis vtunt. Suam quisq; sedem: suos penates regit. Frumẽti domũ dominus

aut

aut pecoris aut vestis vt colono iniungit: & seruus hactenus paret. Cætera domus officia vxor ac liberi exequuntur. Verberare seruũt ac vinculis & opere coercere, rarum. Occidere solent non discipli/na & seueritate: sed impetu & ira, vt inimicum nisi quod impune est. Liberti nõ multum supra seruos sunt. Raro aliquod momen tum in domo: nunq̃ in ciuitate exceptis dũtaxat iis gentibus: quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendũt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentũ sunt: fœnus agitare & in vsuras extendere ignotum: Ideoq̧ magis seruatur q̃ si vetitum esset. Agri pro numero cultorũ ab vniuersis per vices oc/cupantur: quos mox inter se secundũ dignationem partiunt: faci/litatem partiendi camporum spacia præstant. Arua per annos mu tant: & superest ager: nec.n.cum vbertate & amplitudine soli la/borare contendũt vt pomaria cõserant: & prata separent & hortos rigent: Sola terræ seges imperatur. Vnde annũ quoq̧ ipsum non in totidem digerũt species. Hyems & ver & æstas intellectum ac vocabula habent: Autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerũ nulla ambitio. Id solum obseruatur: corpora clarorũ viro rum certis lignis crementur. Struem rogi nec vestibus nec odori/bus cumulant: sua cuiq̧ arma: quorũdam igni & equus adiicitur. Sepulchrum cespes erigit. Monumentorũ arduũ & peroperosum honorem & grauem defunctis aspernantur. Lamẽta ac lachrymas cito dolorem & tristitiam tarde ponunt. Fœminis lugere honestũ est. Viris meminisse. Hæc in cõmune de omniũ Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularũ gentium instituta ritusq̧ quatenus differant: Quę nationes e Germania in Gallias cõ migrauerint expediã. Validiores olim Gallorũ res fuisse sũmus auctorum diuus Iulius tradit: eoq̧ credibile est etiã Gallos in Ger/maniam transgressos. Quãtulum.n.amnis obstabat: quo minus vt quæq̧ gens eualuerat occuparet permutaretq̧ sedes promiscuas adhuc & nulla regnorũ potentia diuersas? Igitur inter Hercyniam syluam Rhenumq̧ & Mœni amnes Heluetii Vlteriora Boii: Gal/lica vtraq̧ gens tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen significatq̧ loci veterem memoriã quãuis mutatis cultoribus. Sed vtrũ Arani/sci in Pannoniam ab Osis Germanorũ natione: an Osi ab Arani/scis in Germaniã cõmigrauerint: cum eodem adhuc sermone in/stitutis moribus vtantur, incertum est: quia pari olim inopia ac li/bertate eadem vtriusq̧ ripæ bona malaq̧ erant. Treuiri & Neruli circa affectationem Germaniæ originis vltro ambitiosi sunt: tanq̃ per hanc gloriam sanguinis a similitudine & inertia Gallorũ sepa/

rentur. Ipsam Rheni ripã haud dubie Germanorũ populi colũt: Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbii quidem quãq̃ Romana Colonia esse meruerint: ac libentius Agrippinenses cõditoris sui nomine vocentur, origine erubescũt. Transgressi olim & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati: vt arcerent non vt custodirent. Omniũ harum gentiũ virtute præcipui Bataui nõ multum ex ripa: sed insulam Rheni amnis colunt. Cattorũ quondã populus: & seditione domestica in eas sedes transgressus: in quibus pars Romani Imperii fierent. Manet honos: & antiquæ societatis insigne: nã nec tributis contemnunt: nec publicanus atterit: exempti oneribus & collationibus: & tantũ in vsum prœliorũ sepositi velut tela atq; arma bellis reseruant. Est in eodem obsequio & Mattiacorũ gens. Protulit enim magnitudo Populi Romani vltra Rhenum vltraq; veteres terminos Imperii reuerentiã. Ita sede finibusq; in sua ripa: mente animoq; nobiscũ agunt. Cętera similes Batauis: nisi q̄ ipso adhuc terræ suæ solo & cœlo acrius animãtur. Nõ numeramus inter Germaniæ populos: quãq̃ trans Rhenũ Danubiũq; cõsederint eos qui decumates agros exercent. Leuissimus quisq; Gallorũ: & inopia audax: dubiæ possessionis solũ occupauere. Mox limite acto promotisq; præsidiis sinus Imperii: & pars prouinciæ habent. Vltra hos Catti initium sedis ab Hercinio saltu inchoant, nõ ita effusis ac palustribus locis, vt cæteræ ciuitates: in quas Germania patescit, durant. Si quidem colles paulatim rarescunt: & Cattos suos saltus Hercinius prosequit simul, atq; deponit. duriora genti corpora: stricti artus minax vultus: & maior animi vigor. Multũ (vt inter Germanos) rationis ac sollertię: pręponere electos: audire præpositos: nosse ordines: intelligere occasiones: differre impetus: disponere diem: vallare noctem: fortunã inter dubia: virtutem inter certa numerare: quodq; rarissimũ: nec nisi ratiõe disciplinæ cõcessum: plus reponere in duce q̃ in exercitu. Omne robur in pedite: quẽ super arma ferramentis quoq; & copiis coonerant: alios ad prœlium ire videas: Cattos ad bellum: rari excursus & fortuita pugna: equestrium sane virium id propriũ, cito parare victoriã: cito cedere. Velocitas iuxta formidinem: cunctatio propior cõstantię est: & aliis Germanorũ populis vsurpatũ. Rara & priuata cuiusq; audentia apud Cattos in cõsensum vertit: vt primum adoleuerint crinem barbãq; summittere: nec nisi hoste cæso exuere votiuum obligatũq; virtuti oris habitũ. Super sanguinem & spolia reuelant frontes: seq; tũ demũ pretia nascendi retulisse: dignosq; patria ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus

manet

manet squalor. fortissimus quisq; ferreū insuper annulum: igno/miniosum id genti: velut vinculum gestat: donec se cæde hostis absoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Iamq; canent in/signes & hostibus simul: suisq; monstrati: omnium penes hos initia pugnarum: hæc prima semper acies visu noua. Nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuescūt. Nulli domus aut aliqua cura: prout ad quemq; venere aluntur. prodigi alieni: contempto/res sui: donec exanguis senectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam Alueo Rhenum: quiq; terminus esse sufficiat, Vsipii ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum bello/rum decus equestris disciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus: q̃ Tencteris equitum. Sic instituere maio/res: posteri imitantur. Hi lusus infantium: hæc iuuenum æmu/latio: perseuerant senes: inter familiam & penates & iura successio/num equi traduntur. Excipit filius: non vt extera maximus natu: sed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim oc/currebant. Nunc Chamauos & Angriuarios immigrasse narratur pulsis Bructeris ac penitus excisis vicinarum consensu nationum: seu superbiæ odio: seu prędæ dulcedine: seu fauore quodam erga nos deorū. Nam ne spectaculo quidem prœlii inuidere: super. lx. millia non armis telisq; Romanis: sed quod magnificentius est: oblectationi oculisq; ceciderunt. Maneat quæso durétq; gentibus si non amor nostri: at certe odium sui: quādo in vrgentibus Im/perii fatis nihil iam præstare fortuna maius potest: q̃ hostium di/scordiam. Angriuarios & Chamauos a tergo Dulgibini & Cha/suari cludūt: aliæq; gētes haud perinde memoratæ. A fronte Frisii excipiunt. Maioribus minoribusq; Frisiis vocabulū est: ex modo virium: vtręq; nationes vsq; ad Oceanū Rheno prętexuntur: am/biuntq; immensos insuper lacus: & Romanis classibus nauigatos. Ipsum quinetiam Oceanum illa tentauimus: & superesse adhuc herculis colūnas fama vulgauit: seu adiit hercules: seu quicquid vbiq; magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico. Sed obstitit Oceanus in se si/mul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo temprauit. Sanctiusq; ac reuerentius visum de actis deorum credere, q̃ scire. Hactenus in Occidentem Germaniam nouimus. In septentrionem ingenti flexu redit. Ac primo statim Chaucorum gens quanq̃ incipiat a Frisiis ac partem littoris occupet omnium quas exposui gentium lateribus obtendit: donec in Cattos vsq; sinuetur: tam immēsum terrarum spacium nō tenent tantū Chauci sed & implent. Popu/

lus inter Germanos nobilissimus: quiq; magnitudinem suam ma/ lit iustitia tueri sine cupiditate sine impotentia: quieti secretiq; nul/ la prouocant bella: nullis raptibus aut latrociniis populantur. Id præcipuum virtutis ac virium præcipuum argumentum est: quod vt superiores agant: non per iniurias assequũtur. Prompta tamen omnibus arma: ac si res poscat exercitus: plurimum virorũ equo/ rumq;: & quiescentibus eadem fama. In latere Chaucorũ, Catto/ rumq; Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nu/ trierunt idq; iocundius q̃ tutius fuit: quia inter impotentes & vali/ dos falso quiescas: vbi manu agitur: modestia ac probitas nomi/ na superioris sunt. Ita qui olim boni æquiq; Cherusci: nunc iner/ tes ac stulti vocantur. Chattis victoribus fortuna in sapientiã ces/ sit. Tacti ruina Cheruscorum & Fosi contermina gens: aduersarũ rerum ex æquo socii sunt: cum in secũdis minores fuissent. Eun/ dem Germaniæ sinum proximi Oceano Cymbri tenent: parua nunc ciuitas, sed gloria ingens. Veterisq; famæ lata vestigia ma/ nent. Vtraq; ripa castra ac spacia: quorũ ambitu nunc quoq; me/ tiaris molem manusq; gentis & tam magni exitus fidem. Sexcen/ tesimum &.xl.annum vrbs nostra agebat cum primũ Cymbrorũ audita sunt arma Cęcilio Metello ac Papirio Carbone coss. ex quo si ad alterũ Imperatoris Traiani consulatũ computemus.cc. ferme &.x.anni colliguntur: tandiu Germania vincit̃. Medio tam lon/ gi æui spacio multa inuicem damna. Non Samnis: non Pœni: non Hispaniæ: Galliæue: ne Parthi quidem sæpius admonuere. Quippe regno Arsacis acrior est Germanorũ libertas. Quid enim aliud nobis quam cædem Crassi amisso & ipso & ipse Pacoro in/ fra Ventidium deiectus oriens obiecerit? At Germani Carbone & Cassio & Scauro Aurelio & Seruilio Cepione.M. quoq; Manlio fusis vel captis quinq; simul consularis exercitus Po. Ro. Varum tresq; cum eo legiones etiã Cęsari abstulerunt. nec impune.C.Ma/ riũs in Italia: Diuus Iulius in Gallia: Drusus ac Nero & Germa/ nicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes.C. Cęsaris minæ in ludibrium versæ. Inde otium: donec occasione discor/ diæ nostræ & ciuilium armorum expugnatis legionum hybernis etiam Gallias affectauere: ac rursus pulsi: inde proximis tempori/ bus triumphati magis q̃ victi sunt. Nunc de Sueuis dicendum est: quorũ nõ vna vt Cattorum Tencterorum ue gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent: propriis adhuc nationibus no/ minibusq; discreti: quãquã in cõmune Suevi vocentur. Insigne gentis obliquare crinem: nodoq; substringere. Sic Sueui a cæteris Germanis.

Germanis . Sic Sueuorũ ingenui a seruis separantur . In aliis genti/
bus seu cognatione aliqua Sueuorũ seu quod sæpe accidit imitatio
ne rarum & intra iuuentæ spaciũ . Apud Sueuos vsq; ad canitiem
horrentem capillum retro sequuntur : ac sæpe in ipso solo vertice
ligant . Principes & ornatiorem habẽt . Ea cura formæ : sed inno/
xiæ . Neq;.n. vt ament amentur ue : in altitudinem quãdã & terro/
rem adituri bella compti , vt hostiũ oculis ornanť . Vetustissimos
se nobilissimosq; Sueuorũ Semnones memorant . Fides antiqtatis
religione firmať . Statuto tẽpore in syluã auguriis patrũ : & prisca
formidine sacram omnis eiusdẽ sanguinis populi legationibus co/
herent : Cæsoq; publice homine celebrant : Barbari ritus horrẽda
primordia . Est & alia luco reuerentia . Nemo nisi vinculo ligatus
ingreditur : vt minor : & potestatẽ numinis præ se ferens : si forte
prolapsus: attolli & insurgere haud licitũ : p humũ euoluunť , eoq;
omnis superstitio respicit : tanq̃ inde initia gentis : ibi regnator om/
nium deus : cætera subiecta atq; parẽtia . Adducit auctorẽ fortuna
Semnonũ : Centũ pagis habitanť : magnoq; corpore efficitur : vt se
Sueuorũ caput credãt. Cõtra Langobardis paucitas nobilitasq; plu
rimis ac valentissimis nationibus cincti nõ per obsequiũ : sed prœ/
liis : & periclitãdo tuti sunt . Reudigni deinde & Auiones & An/
glii & Varini & Eudoses & Suardones & Nuithones fluminibus
aut syluis muniunť : nec quicq̃ notabile in singulis : nisi quod in
cõmune Nerthũ : id est terrã matrẽ colunt : eamq; interuenire rebus
hominũ : inuehi populis arbitranť . Est in insula Oceani castrum
nemus : dicatũq; in ea vehiculũ veste contectũ : attingere vni sacer/
doti cõcessum . Is adesse penetrali deam intelligit : vectãq; bobus
fœminis multa veneratione ꝓsequiť. Læti tunc dies : festa loca quę/
cunq; aduentu : hospitioq; dignať . Nõ bella ineunt non arma su/
munt : clausum omne ferrũ : pax & quies tunc tantũ nota . Item
tantũ amata : donec idem sacerdos satiatã cõuersatione mortalium
deã templo reddat : mox vehiculũ & vestes : & si credere velis : nu/
men ipsum secreto lacu abluiť . Serui ministrant : quos statim idẽ
lacus haurit . Arcanus hinc terror : sanctaq; ignorantia : quid si id
quod tantum perituri vident. Et hæc quidẽ pars in secretiora Ger/
maniæ porrigitur . Propior (vt quo modo paulo ante Rhenũ : sic
nunc Danubiũ sequar) Hermũduorum ciuitas fida Romanis : eoq;
solis Germanorum non in ripa commertium : sed penitus : atq; in
splendidissima Rhętiæ prouinciæ Colonia passim & sine custode
transeunt : & cum cæteris gentibus arma modo castraq; nostra
ostendamus his domos : villasq; patefecimus non concupiscen/

tibus. In Hermundutis Albis oritur flumen inclytum & notum olim: nunc tantũ auditur. Iuxta Hermũduros Narisci: ac deinde Marcomani & Quadi agunt. pręcipua Marcomanorũ gloria viresq;: atq; ipsa etiam sedes pulsis olim Bois virtute parta: nec Narisci Quadi ue degenerant. Eaq; Germaniæ velut frons est: quatenus Danubio pergitur. Marcomanis: Quadisue vsq; ad nostram memoriam reges manserunt ex gente ipsorũ: nobile Marobodui & Tudri genus: iam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus ex auctoritate Romana: raro armis nostris: sæpius pecunia iuuantur: nec minus valent retro Marsigni: Gothini: Osi: Burii: terga Marcomanorum Quadorũq; claudunt: e quibus Marsigni & Burii sermone cultuq; Sueuos referunt. Gothinos Gallica: Osos Pannonica lingua coarguit: non esse Germanos: & quod tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatæ: partem Quadi vt alienigenis imponunt. Gothini quo magis pudeat & ferrum effodiunt: omnesq; hi populi pauca campestrium: cæterum saltus & vertices montium iugumq; insederũt: dirimit enim scinditq; Sueuiam cõtinuum montium iugum: vltra quod plurimæ gentes agunt: ex quibus latissime patet Lygiorũ nomen ĩ plures ciuitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet: Arios: Helueconas Manimos: Elysios: Naharualos. apud Naharualos antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu: sed deos interpretatione Romana Castorem: pollucemq; memorant. Eius numinis nomen Alcis: nulla simulachra: nullum peregrinæ superstitionis vestigium. Vt fratres tamen vt iuuenes venerantur. Cæterum Arii super vires: quibus enumeratos pauloante populos antecedũt: truces insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur: nigra scuta: tincta corpora: atras ad prœlia noctes legunt: ipsaq; formidine atq; vmbra feralis exercitus terrorem inferunt nullo hostium sustinente nouum ac velut infernũ aspectum. Nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones regnant paulo iam adductius: q̃ cæteræ Germanorum gentes: nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugii & Lemouii: omniumq; harum gentium insigne rotunda scuta: breues gladii: & erga reges obsequium. Suionum hinc ciuitates: ipsæ in Oceano præter viros armaq; classibus valent: forma nauium eo differt: q; vtrinq; prora paratam semper apulsui frontem agit: nec velis ministrantur nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutum vt in quibusdam fluminum: & mutabile vt res poscit hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos: eoq; vnus imperitat

peritat nullis iam exceptionibus non precario iure parendi : nec arma vt apud cæteros Germanos : neq; promiscuo : sed clausa sub custode & quidem seruo : quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. Otiosa porro armatorũ manus facile lasciuiunt. Enim uero neq; nobilem : neq; ingenuum ne libertinum quidem armis præponere regia vtilitas est. Trans Suionas aliud mare pigrum : ac prope immotum quo cingi claudiq; terratum orbem hinc fides : q; extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat adeo clarus : vt sydera hebetet. Sonum insuper audiri : formas deorum : & radios capitis aspici persuasio adiicit : illuc vsq; & fama vera tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris littore Efluorũ gentes alluuntur : quibus ritus : habitusq; Sueuorum : lingua Britannicæ propior. Matrem deam venerantur. Insigne superstitionis formas Aprorũ gestãt. Id pro armis omniũq; tutela, securũ deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium vsus. Frumenta cæterosq; fructus patientius q̃ pro solita Germanorũ inertia laborant. Sed & mare scrutantur : ac soli omniũ succinum quod ipsi Glesum vocant : inter vada atq; in ipso littore legũt : nec quæ natura quæue ratio gignit : vt barbaris quęsitum compertũ uę diu : quinetiã inter cætera eiectamenta maris iacebat : donec luxuria nostra dedit nomen : ipsis in nullo vsu : rude legitur : informe perfertur : preciũq; mirantes accipiũt. Succum tamen arborum esse intelligas : quia terrena quędã atq; etiã volucria animalia plerũq; interlucent quę implicata, humore mox durescente materia cludunt. Fœcundiora igitur nemora lucosq; : sicut orientis secretis : vbi thura balsamaq; sudant : ita occidentis insulis terrisq; inesse crediderim : quę vicini solis radiis expressa atq; liquãtia in proximũ mare labuntur : ac vi tempestatũ in aduersa littora exundant. Si naturã succini admoto igne tentes : in modũ tædæ accenditur : alitq; flãmam pinguem & olentem : Mox vt in picem rasinamq; lentescit. Suionibus Sitonum gentes continuãtur. Cætera similes vno differunt : quod fœmina dominatur : in tantum non modo a libertate : sed etiam a seruitute degenerant : hic Sueuię finis. Peucinorũ Venetorumq; & Femiorũ nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito : quanq̃ Peucini : quos quidã Bastarnas vocant sermone cultu sede ac domiciliis : vt Germani agũt : sordes omnium ac torpor procerum connubiis mixtis : non nihil in Sarmatarum habitũ fœdantur. Veneti multum ex moribus traxerunt. Nã quicquid inter Peucinos femiosq; syluarũ ac montiũ erigit latrociniis perrant : hi tamen inter Germanos potius referunt : quia & domos fingunt :

& scuta gestant : & peditũ vsu ac pernicitate gaudent : quæ omnia diuersa Sarmatis sunt in plaustro equoq; viuentibus : Fennis mira feritas : fœda paupertas. nõ arma : non equi : nõ penates : victui herba : vestitui pelles : cubile humus. Solæ in sagittis spes : quas inopia ferri ossibus asperant. Idemq; venatus viros pariter & fœminas alit. Passim enim comitantur : partemq; prędæ petũt. Nec aliud infantibus ferarũ hymbriũq; suffugiũ : q̃ vt in aliquo ramorũ nexu cõtegantur : huc redeunt iuuenes : hoc senum receptaculum. Sed beatius arbitrantur : q̃ ingemere agris : illaborare domibus : suas alienasq; fortunas spe metuq; versare : securi aduersus homines : securi aduersus deos. Rem difficillimã assecuti sunt : in illis ne voto quidẽ opus esset. Cętera iam fabulosa: Hellusios & Oxionas ora hominũ vultusq; & corpora atq; artus ferarũ gerere : quod ego vt incompertum in medium relinquam.

CORNELII TACITI EQVITIS ROMANI DIALOGVS AN SVI SÆCVLI ORATORES ANTIQVIORIBVS ET QVARE CONCEDANT.

SÆPE EX ME REQVIRIS IVste Fabi cur cum priora sæcula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaq; effloruerint : nostra potissimũ ętas deserta & laude orbata vix nomen ipsum oratoris retineat : neq;.n. ita appellamus nisi antiquos. Horũ autẽ tẽporũ diserti, causidici, & aduocati, & patroni, & quid vis potiusq̃ oratores vocantur. Cui percũctationi tuæ respondere : & tam magnę quęstionis pondus excipere : vt aut de ingeniis nostris male existimãdũ si idẽ asse qui nõ possumus : aut de iudiciis, si nolumus : vix Hercule auderem : si mihi mea sententia ꝓferenda : ac nõ disertissimorũ nostris temporibus hominũ sermo repetendus esset. Quos eandem hanc quęstionem pertractantes iuuenis admodũ audiui : ita nõ ingenio sed memoria : ac recordatione opus est : vt quæ a præstantissimis viris & excogitata subtiliter, & dicta grauiter accepi : cũ singuli diuersas vel easdem : sed ꝓbabiles causas afferrent : dũ formam sui quisq; & animi & ingenii redderet : iisdem nũc numeris, iisdemq; orationibus ꝓsequar : seruato ordine disputationis : neq; enim defuit qui diuersam quoq; partẽ susciperet : ac multũ vexata & irrisa vetustate

vetustate nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis
anteferret. Nam postero die q̃ accuratius Maternus Catonem re/
citauerat: cum offendisse potentium animos diceretur, tanq̃ in eo
tragœdiæ argumento sui oblitus tantum Catonem cogitasset: eaq;
de re per vrbem frequens sermo haberetur: venerunt ad eum. M.
Aper. & Iulius Secundus celeberrima tũ ingenia fori nostri: quos
ego in iudiciis non vtrosq; modo studiose audiebam: sed domi
quoq; & in publico assectabar mira studiorum cupiditate & quodã
ardore iuuenili: vt fabulas quoq; eorum & disputationes & arcana
semotę dictionis penitus exciperem: q̃uis maligne plerięq; opinarẽ/
tur: nec Secundo promptum esse sermonem: & Aprum ingenio
potius & vi naturę, q̃ institutione, & litteris famam eloquentię cõ/
secutum. Nam & Secundo purus, & pręssus: & in quem satis erat
profluens, sermo non defuit. Et Aper cum eruditione imbutus cõ/
temnebat potius litteras q̃ nesciebat: tanq̃ maiorem industrię & la/
boris gloriam habiturus: si ingenium eius nullis alienarum artiũ
adminiculis inniti videret. Igitur vt intrauimus cubiculum Ma/
terni sedentem ipsum quem pridie recitauerat librum intra manus
habentem deprehendimus. Dialogus.

Vm Secundus: Nil ne te inquit Materne fabulę maligno/
c rũ terrent: quo minus offensas Catonis tui aures? An ideo
librũ istũ deprehendisti: vt diligẽtius retractares: & sublatis
si quę prauã interpretandi materiam dederunt: emitteres Catonem
non quidem meliorem sed tamen securiorem? Tum ille, leges tu
quidem si volueris & agnosces quę audisti: q; si qua omisit Cato:
sequenti tractatione Thiestes dicet. Hanc enim tragœdiam dispo/
sui iam & intra me ipse formaui. Atq; ideo maturare libri huius
editionem festino: vt dimissa priore cura nouę cogitationi toto pe/
ctore incumbam. Adeo te tragœdię istę non satiant (inquit Aper)
quo minus omissis orationum & curarũ studiis omne tempus mo/
do circa Medeam: ecce nunc circa Thiestem consumas? cum tot
amicorum causę: tot coloniarum & municipiorum clietelę in fo/
rum vocent: quibus vix sufficeres. etiam si non nouum tibi ipse
negotiũ importasses. Domitiũ & Catonẽ. i. nostras quoq; histo/
rias & Romana nomina grecorũ fabulis aggregares. Et Maternus
perturbarer hac tua seueritate: nisi frequens ac assidua nobis contẽ/
tio iam prope in consuetudinem vertisset. Nam nec tu agitare &
insequi poetas intermittis: & ego cui desidiam aduocamur quoti/
dianum hoc patrocinium defendens aduersus te poetice exerceo.
Quo lętor magis oblatum nobis iudicẽ qui me vel in futurũ vetet

versus facere: vel quod iam pridem opto sua quoq; auctoritate cō/pellat, vt omissis forensium musarū angustiis, in quibus satis mihi superq; sudatum est, sanctiorem istam & augustiorem eloquētiam colā. Ego vero inquit Secūdus ante q̄ me iudicem Aper recuset: faciam quod probi & modesti iudices solent: vt in his cognitioni/bus excusent: in quibus manifestum est, alteram apud eos partem gratia prçualere. Quis .n. nescit neminem mihi coniunctiorē esse & vsu amicitię, & assiduitate contubernii q̄ Saleium Bassum cum optimum virum tum absolutissimum poetam?porro si poetica ac/cusatur non aliū video reū locupletiorem. Securus sit inquit Aper & Saleius Bassus & quisquis alius studium poeticę & carminū glo/riā fouet: cum causas agere non possit, & ego.n.quatenus arbitriū litis huius inueniri nō patiar, Maternum solicite plurimū defendi: sed & ipsum solum apud eos arguam: q; natus ad eloquentiā viri/lem & oratoriā: qua parare simul & tueri amicitias: adsciscere na/tiones, cōplecti prouincias: possit: amittit studium: quo nō aliud in ciuitate nostra vel ad vtilitatē fructuosius:vel ad dignitatem am/plius, vel ad vrbis famā pulchrius, vel ad totius Imperii atq; om/nium gentiū notitiam illustrius excogitari potest. Nam si ad vtili/tatē vitę omnia consilia: facta nostra dirigenda sunt: Quid erit tu/tius q̄ eam exercere artem qua semper armatus prçsidium amicis: opem alienis: salutem periclitantibus, inuidis vero & inimicis me/tum & terrorem vltro ferat. Ipse securus & velut quadā perpetua potentia ac potestate munitus: cuius vis & vtilitas rebus prope fluē/tibus aliorum prçsidio & tutela intelligitur. Sin proprium periculū increpat non hercule loricę gladius in acie firmius munimentum: q̄ reo & periclitanti eloquentia prçsidiū simul & telum:quo ꝓpugna/re pariter & incessere vel in iudicio siue in senatu siue apud princi/pem possis. Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus q̄ eloquentiam suam apposuit? qui accinctus & minax disertam qui/dem sed inexercitatam & eiusmodi certaminum rudem Heluidii sapientiam elusit. plura de vtilitate non dico: cum prçsertim mi/nime contradicturum Maternum meum arbitror. Ad voluptatem oratorię eloquentię transeo: cuius iucunditas non vno alio ue mo/mento sed omnibus prope diebus & prope omnibus horis contin/git. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo: & ad volupta/tes honestas nato q̄ videre plenam semper & frequentem domum concursu splendidissimorum hominum: idq; scire non pecuniç, non orbitati: neq; officiis alicuius administrandis: sed sibiipsi da/ri? illos quinimmo orbos & locupletes venire: Plerūq; ad iuuenē

q. I & pauperem

& pauperem: vt aut sua aut amicorum discrimina cõmendent? Vlla ne tãta ingentium opum ac magnę potentię voluptas: q̃ spe/ ctare homines veteres: & senes: & totius orbis gratia subnixos in summa omnium rerum abundantia confitentes id quod optimum sit: se non habere? Iam vero qui togatorum comitatus & egressus? quę in publico species: quę in iudiciis veneratio? quod gaudium consurgendi assistendiq; inter tacentes in vnum conuersos coire po/ pulum & circunfundi coram: & accipere affectum quacũq; orator induxerit. Vulgata dicẽtium gaudia & imperitorum quoq; oculis exposita parua censeo: Illa secretiora, & tantũ ipsis orantibus nota, maiora sunt: siue accuratã meditatamq; affert orationẽ: Est quod/ dam sicut ipsius dictionis, ita gaudii pondus & cõstantia: siue no/ uam & recentẽ curam nõ sine aliqua trepidatione animus attulerit: ipsa solicitudo cõmendat euentum: & lenocinatur voluptati: sed extẽporalis audacię: atq; ipsius temeritatis vel pręcipua iucunditas est. Nã ingenio quoq; sicut in agro: q̃q̃ alia diu serãtur atq; elabo/ rentur, gratiora tamen quę sua sponte nascuntur. Equidem vt de me ipse fatear: non eum diẽ lętiorem egi: quo mihi latus clauus oblatus est: vel quo homo nouus & in ciuitate minime fauorabili nactus Quæsturã: aut Tribunatũ: aut Pręturã accepi: q̃ eos qui/ bus mihi pro mediocritate huius quantulęcunq; in dicęndo faculta/ tis: aut reum prospere defendere: aut apud centũuiros causam ali/ quam fœliciter orare: aut apud principẽ ipsos illos libertos & pro/ curatores principum tueri & defendere datur. Tum mihi supra tri/ bunatus & pręturas & cõsulatus ascendere videor: tum abire. quod si non in alio orif nec in codicillis daf: nec cum gratia venit: quid fama & laus cuiusuis artis cum oratorum gloria comparanda est? qui non illustres in vrbe solum apud negotiosos & rebus intentos: sed etiam apud iuuenes & adolescentes quibus morũ & indoles est & bona spes fui. quorũ nomina prius parentes liberis suis ingerũt? quos sępius vulgus imperitũ & tunicatus hic populus trãseuntis no/ mine vocat & digito demonstrat? Aduenę quoq; & peregrini iam in municipiis & coloniis suis auditos cum primum vrbẽ attigerunt requirunt: ac vultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere Marcellũ hunc Eprium de quo modo locutus sum: & Crispum Vibium (libentius enim nouis & recentibus q̃ remotis & oblittera/ tis exemplis vtor) non minus esse in extremis partibus terrarum: q̃ Capuæ aut Vercellis vbi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter mil/ lies sestertium præstat: q̃q̃ ad has ipsas opes possunt videri elo/ quentię beneficio venisse. Ipsa eloquentia cuius numen & cælestis

vis multa quidem omnibus sæculis exempla edidit: ad q̃tam vsq; fortunam homines ingenii viribus peruenerint. Sed habet vt supra dixi propria & quæ non cognoscenda: sed oculis expectãda habemus. Nam quo sordidius & abiectius nati sunt: quo q; notabilior paupertas & angustia rerum nascentes eos circunsteterunt: eo clariora & ad demostrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illustriora exempla sunt: quod sine cõmendatione natalium: sine substantia facultatum neuter moribus egregius: Alter habitu quoq; corporis contemptus per multos iam annos potentissimi ac donec libuit principes fori: nunc principes in Cęsaris amicitia agunt feruntq; cuncta: atq; ab ipso principe cum quadam reuerentia diliguntur. Quia Vespasianus venerabilis senex & patientissimus vir bene intelligit: cęteros quidem amicos suos niti: quæ ab ipso acceperint quæq; ipsis accumulare, & in alios cõgerere promptũ est. Marcellũ autẽ & Crispũ attulisse ad amicitiã suã qđ nõ a principe acceperint, nec accipi possit. Minimũ inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali & statuæ: quæ neq; ipsa tamen negliguntur tam hercule q̃ diuitię & opes quas facilius inuenies: qui vituperet q̃ fastidiat. His igitur & honoribus & ornamentis: & facultatibus refertas domos eorum videmus: qui se ab ineunte adolescẽtia causis forensibus & oratorio studio dederunt. Nã carmina & versus quibus totam vitã Maternus insumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neq; dignitatem vllam auctoribus suis conciliant: neq; vtilitates alunt. Voluptatem autem breuem: laudem inanem & infructuosam consequuntur. licet hæc ipsa & quæ deinde dicturus sum: aures tuę o Materne respuant. Crebro est si apud te Agamẽnõ aut Iason disertè loquitur: quis ideo domum defensus: & tibi obligatus redit? quis Saleium nostrum egregium poetam (vel si hoc honorificentius est) præclarissimum vatem deducit aut salutat aut prosequitur? Nempe si amicus: si propinquus si deniq; aliquis in aliquod negotium inciderit ad hunc Secundum recurret: non ad te Materne: quia poeta es: neq; vt pro eo versus facias. Hi enim Basso domi nascuntur: pulchri quidem & iucundi: quorum tamen hic exitus est: vt cum toto anno per omnes dies magna noctium parte vnum librum extulit & lucubrauit, Rogare vltro & ambire cogatur: vt sint qui dignentur audire & ne id quidem gratis nam & domum mutuatur & adiutorium extruit: & subsellia cõducit & libellos dispergit: vt beatissimus recitatione eius euentus prosequatur. Omnis illa laus intra vnum aut alterum diem velut in herba vel flore percepta ad nullam certam & solidam peruenit frugem:

frugem: nec aut amicitiam inde refert aut clientelam: aut mansu/rum in animo cuiusquam beneficium: sed clamorem vagum: & voces inanes & gaudium volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Vespasiani liberalitatem: ꝙ quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrum id quidem indulgentiam principis ingenio mereri: q̃to tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, se ipsum colere: suam experiri libertatem? Adiice ꝙ poetis si modo dignũ aliquid elaborare & efficere velint: relinquenda conuersatio ami/corum: & iucunditas vrbis: deserenda cętera officia: vtq; ipsi di/cunt in nemora & lucos. i. in solitudinem recedendum est. Nec opinio quidem & fama cui soli seruiunt: & quod vnum esse pre/cium omnis sui laboris fatentur: æque poetas q̃ oratores sequitur: quoniam mediocris poetas nemo nouit: bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama in totam vrbem penetrat me/trum: vt per tot prouincias innotescat? quotus quisq; cum ex Hi/spania vel Asia, nequid de Gallis nostris loquamur, in vrbem ve/nit, Saleium Bassum requirit? atq; adeo si quis requirit & semel vi/dit: transit & contentus est: vt si picturam aliquam vel statuam vi/disset. Neq; hunc meum sermonem sic accipi volo: tanquam eos quibus natura sua oratorum ingenium denegauit deterream a car/minibus: si modo in hac studiorum parte oblectare otium & no/men inserere possunt famæ. Ego vero omnem eloquentiam om/nesq; eius partes sacras & venerabiles puto. Nec solũ cothurnũ no/strũ, aut heroici carminis sonũ: sed lyricorum quoq; iucunditatẽ: & elegorum lasciuias: & iamborum amaritudinem, epigramma/tum lusus: & quamcunq; aliam speciem eloquentia habeat ante/ponendam. Cęteris aliarum artium studiis credo: sed tecum mihi Materne res est: quod cum natura tua in ipsam artem eloquentiæ ferat: errare mauis: & summa adeptus: in leuioribus subsistis: vt si in gręcia natus esses vbi ludicras quoq; artis exercere honestum est, tibi Nicostrati robur ac vires dii dedissent: non paterer imma/nes illos & ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu disci vanescere: sic nunc te ab auditoriis & theatris in forum & ad cau/sas & ad vera prœlia voco: cum præsertim ne ad id quidem con/fugere possis: quod plerisq; patrocinatur: tanq̃ minus obnoxium sit offendere poetarum q̃ oratorum studium. Efferuescit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ: nec pro amico aliquo: sed quod peri/culosius est pro Catone offendis. nec accusatur offensa necessitudi/ne officii: aut fide aduocationis aut fortuitę & subitæ dictionis im/petu. At tu meditatus videris elegisse personam notabilem & cum

auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit: hinc ingentis ex his assensus: hinc in ipsis auditoriis pręcipue laudari & mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem cum tibi sumas aduersarium superiorem: nobis satis sit priuatas & nostri sæculi controuersias tueri: in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere: & probata sit fides & libertas excusata. Quæ cum dixisset Aper acrius: vt solebat & intento ore remissus & subridens Maternus parat. Quid enim me non minus diu accusare oratores q̃ Aper laudat? Fore enim arbitrabar vt a laudatione eorum digressus detractaret poetas: atq; carminum studium prosterneret: arte quadam mitigauit concedendo his qui causas agere non possent: vt versus facerent. Ego autem sicut in causis agendis niti fortasse possum: ita recitatione tragœdiarum & ingredi & efficere famam auspicatus sum: tum quidem cum in Nerone improbã & studiorum quoq; sacra prophanantem vaticinii potentiam fregi. hodie si quid in nobis notitiæ ac nominis est: magis arbitror carminum q̃ orationum gloria partum: ac me deiungere a forensi labore constitui: nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco: non magis quam æra & imagines quæ etiam iam me nolente in domum meam irruperunt. Nam statum cuiusq; ad securitatem melius innocentia tueor q̃ eloquẽtia: nec vereor ne mihi vnquam verba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint. Nemora vero & luci & secretum ipsum quod Aper increpabat: tantam mihi afferunt voluptatem: vt inter præcipuos carminum fructus numerem: q; nec in strepitu: nec sedente ante hostium litigatore: nec inter sordes ac lachrymas reorum componuntur: sed secedit animus in loca pura atq; innocentia: fruitur que sedibus sacris. Hæc eloquentiæ primordia: hæc penetralia: hæc primum habitu cultuq; commoda mortalibus in illa casta & nullis cõtacta vitiis pectora influxit. sic oracula loquebantur. Nam lucrosæ huius & sanguinantis eloquentię vsus recens & malis moribus natus, atq; vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Cęterum fœlix illud & vt more nostro loquar aureum sæculum & oratorum & criminum impos: poetis, & vatibus abundat: qui benefacta canerent: non qui male admissa defenderent: ne aut illud clamore
aut angustię honor primum apud deos quorum proferre responsa & interesse epulis ferebantur: Deinde q; apud illos diis genitos sacrosq; reges: inter quos neminem causidicorum: sed Orphea ac Linum: ac si introspicere altius velis ipsum Apollinem accepimus:

vel si

vel si hęc fabulosa nimis & composita videntur: illud certe mihi concedis Aper: non minorem honorem Homero q̄ Demostheni apud posteros: nec angustioribus terminis famam Euripidis, aut sophoclis q̄ Lysiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam quam Virgilii detractent: Nec vllus Asinii aut Messalæ liber tam illustris est: q̄ Medea Ouidii: aut Varii Thiestes. Ac ne fortunam quidem vatum: & illud fœlix contubernium comparare timuerim cum inquieta & anxia oratorum vita. licet illos agitent certamina & pericula sua & controuersiæ. malo securum & secretum Virgilii secessum: in quo tum neq; apud diuum Augustum gratia caruit: neq; apud Populum Romanum notitia. Testes augusti epistolæ. Testis ipse populus qui auditis in Theatro versibus Virgilii surrexit vniuersus: & forte præsentem spectantemq; Virgilium veneratus est: sic quasi Augustum. Ne nostris quidem temporibus Secundus Pomponius Aphro Domitio vel dignitate vitæ vel perpetuitate famæ cesserit. Nam Crispus & Marcellus ad quorum exempla me vocas: quid habent in hac presenti fortuna concupiscendum? an quod timent: an quod timentur? quod cum quotidie aliquid rogentur hi quibus præstant indignantur? quod alligati cum adulatione? nec imperantibus vnquam satis serui videntur: nec nobis satis liberi? Quæ hæc summa rerum potentia est? tantum posse liberti solent. Me vero dulces (vt Virgilius ait) Musæ remotæ a sollicitudinibus & curis & necessitate quotidie aliquid, contra animum faciente in illa sacra illosq; fontes ferant: nec insanum vltra & lubricum forum famamq; pallentem trepidus experiar Non me fremitus salutantium. nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, testamentum pro pignore scribam: nec plus habeam q̄ quod possim cui velim relinquere quandocunq; fatalis & meus dies veniet: statuarq; tumulo non mœstus & atrox: sed hylaris & coronatus, & pro memoria mei: nec consulat quisquam nec roget. Vixdum finierat Maternus concitatus & velut instinctus. Tum Vrbanus Messala cubiculum eius ingressus est: suspicatusq; ex ipsa intentione singulorum altiorem inter eos esse sermonem: Num parum tempestiuus inquit interueni secretum consiliũ & causę alicuius meditationem tractātibus? Minime minime inquit Secũdus. atq; adeo vellē maturius interuenisses: delectasset enim te & Apri nostri accuratissimus sermo cum Maternum vt omne ingenium ac studium suum ad causas agendas conuerteret exhortatus est: & Materni pro carminibus

suis læta: vtq; poetas defendi decebat audenter: & poetarum q̃ oratorum similior oratio. Me vere inquit & sermo ipse infinita voluptate affecisset: atq; id ipsum delectat: quod vos viri optimi & témporum nostrorum oratores non forensibus tantum negotiis: & declamatorio studio ingenia vestra exercetis. Sed eiusmodi etiam disputationes adiungitis: quæ & ingenium alunt: & eruditiones: & litterarum iucundissimum oblectamentum cum vobis qui illa disputatis afferunt: tum etiam his ad quorum aures peruenerint: Itaq; hercule non minus probari video in te Secunde q̃ Iulii Asiatici vitam componendo, spem hominibus fecisti plurimum eiusmodi librorum: q̃ in Apro quod nondum a scholasticis cõtrouersiis recessit: & otium suum mauult nouorum rhetorum more q̃ veterum oratorum consumere. Tum Aper non difinis Messala vetera tantum & antiqua mirari: nostrorum autem temporum studia irridere atq; contemnere? Nam hunc tuum sermonem sæpe excepi: cum oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ nostrum hoc tempore oratorem esse contendere antiquis eo credis audacius quo malignius. his opinionem nõ verebaris: cum eam gloriam quam tibi alii concedunt ipsi tibi denegares. Neq; illius inquit sermonis mei pœnitentiam ago: neq; aut Secundum aut Maternum aut te ipsum Aper (quanq̃ interdum in contrarium disputes) aliter sentire credo: Ac velim impetratum ab aliquo vestrum: vt causas huius infinitæ differentiæ scrutetur ac reddat: quas mecum ipse plærumq; conquiro: & quod quibusdã solatio est, mihi auget quęstionem: quia video etiã grais accidisse: vt longius absit Eschines & Demosthenes sacerdos iste enitet: & si qs alius: Ephesum vel Mitylenas contẽtus scholasticorũ clamoribus quatit: q̃ Afer aut Africanus aut vos ipsi a Cicerone aut Asinio recessistis. Magnam inquit Secundus & dignam tractatu quæstionem mouistis: sed quis eam iustius explicauerit q̃ tu: ad cuius summam eruditionem & pręstantissimum ingenium cura quoq; & meditatio accessit? Et Messala, aperiam inquit cognitiones meas: si illud a vobis ante impetrauero: vt vos quoq; sermonẽ hunc nostrũ adiuuetis: ꝑ duobus inquit Maternus ꝓmitto. nã & ego & Secundus exequemur partes quas intellexerimus te non tã omisisse q̃ nobis reliquisse. Aprũ enim solere dissentire: & tu pauloante dixisti: & ipse satis manifestus est Iãdudum in contrariũ accingi: nec ęquo animo perferre hãc nostrã pro antiquorũ laude concordiã. Nõ enim inquit Aper inauditũ & indefensum sęculũ nostrũ patiar hac vestra conspiratione dãnari. Sed hoc primum interrogabo: quos vocetis antiquos: quã oratorum ętatẽ

signatione

ſignatione iſta determinetis? Ego .n. cum audio antiquos: quoſ/dam veteres & olim natos intelligo: ac mihi verſantur ante oculos Vlyxes & Neſtor: quorum ætas mille fere & . cc . annis ſæculum noſtrum antecedit . Vos autem Demoſtenem & Hyperidem per/cipitis: quos ſatis conſtat Philippi & Alexandri temporibus flo/ruiſſe: ita tamen vt vtriq; ſuperſtites eſſent . Ex quo apparet multo plures q̃ . ccc . annos intereſſe inter noſtram & Demoſthenis æta/tem . quod ſpacium temporis ſi ad infirmitatem corporum no/ſtrorum referas: fortaſſe longum videatur: ſi ad naturam ſæculo/rum & reſpectum huius immenſi æui: per q̃ breue: & in pro/ximo eſt . Nam ſi ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit: is eſt magnus & verus annus: quo eadem poſitio cęli ſyderumq;: quę cum ma/xime eſt rurſum exiſtet: iſq; annus horum nos vocamus annorum xu . dcccliiii . complectuntur: Incipit Demoſthenes veſter quem vos veterem & antiquum fingitis: non ſolum anno quo nos: ſed fere eodem menſe extitiſſe . Sed tranſeo ad latinos oratores in qui/bus non Menenium vt puto Agrippam qui poteſt videri antiquus noſtrorum temporum difertis anteponere ſoletis: ſed Ciceronem & Cęſarem & Cęlium & Caluum & Brutum & Aſinium & Meſ/ſalam: quos quidem cur antiquis temporibus potius aſcribatis q̃ noſtris non video . Nam vt de Cicerone ipſo loquar Hyrtio nem/pe & Panſa conſulibus vt Tyro libertus eius ſcripſit . vii . Idus oc/ciſus eſt: quo anno diuus Auguſtus in locum Panſæ & Hyrtii ſe & . Q . Pedium . con . ſuffecit . ſtatue . viii . & .l. annos: quibus mox diuus Auguſtus Remp . rexit . Adiice Tiberii tres & viginti: & prope quadriẽnium Cai: ac bis quaternos denos Claudii & Ne/ronis annos: atq; vnum Galbæ & Othonis: & Vitellii vnũ annũ: ac ſextam iam fœlicis huius principatus ſtationem qua Veſpaſia/nus Remp . fouet . c . & . xx . anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur: vnius hominis ætas . Nam ipſe ego in Bri/tannia vidi Senem qui ſe fateretur & pugnæ interfuiſſe: qua Cę/ſarem inferentem arma Britanniæ arcere littoribus & pellere ag/greſſi ſunt . Ita ſi eum qui armatus . C . Cęſari reſtitit: vel capti/uitas vel voluntas vel fatum aliquod in vrbem pertraxiſſet: & qui/dem Cęſarem ipſum & Ciceronem audire potuit: & noſtris quoq; auctoribus intereſſe . proximo quidem congiario ipſi vidiſtis ple/roſq; ſenes: qui ſe a diuo quoq; Auguſto ſemel atq; iterum ac/cepiſſe congiarium narrabant: ex quo colligi poteſt: & Cor/uinum ab illis & Aſinium audiri potuiſſe . Nam Coruinus in medium vſq; Auguſti principatum: Aſinius pene ad extremum

durauit: Nec diuidatis sęculum & antiquos: ac veteres vocetis oratores quo eorundem hominum aures agnoscere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hęc ideo prædixi: vt si qua & horum oratorum fama gloriaq; ac laus temporibus adquiritur: eandé docerem in medio sitam & ꝓpiorem nobis q̄ Ser. Galbę Caio Carboni: quosq; alios antiquos merito vocaremus. Sunt enim horridi & impoliti & rudes & informes: & quos vtinã imitatus esset Caluus vester aut Cęlius: aut ipse Cicero. Agere enim fortius iam & audentius volo: si illud ante prędixero mutare cum temporibus formas & genera dicendi: Sicut Catoni seni cõparatus. C. Gracchus plenior & vberior: sic Graccho politior & ornatior Crassus: sic vtroq; distinctior & vrbanior & altior Cicero: cicerone mitior Coruinus & dulcior: & in verbis magis elaboratus Nec quæro quis disertissimus: hoc interim probasse contentus sum: non esse vnum eloquentię vultum: sed in illis quoq; quos vocatis antiquos: plures species deprendi: Nec statim deterius esse quod diuersum est. vitio autem malignitatis humanę vetera semper in laude: pręsentia in fastidio esse. Nam non dubitamus inuentos qui pro Catone Appium Cęcum magis mirarentur. Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse: quibus inflatus & tumens nec satis pressus: supra modum exultans & superfluens & parum antiquus videretur. Legisti vtiq; & Calui & Bruti ad Ciceronem missas epistolas: ex quibus facile est depręhendere Caluum quidem Ciceroni visum exanguem ac tritum: Brutum autem otiosum atq; disiunctum: Rursumq; Ciceronem a Caluo quidem male audiuisse tanq̄ solutum & eneruem: A. Bruto autem, vt ipsius verbis vtar, tanq̄ fractum atq; elumbem. Si me interroges: omnes mihi videri verum dixisse: sed mox ad singulos veniam: nec mihi cum vniuersis negotium est. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere solent: quem vsq; ad Cassium Seuerum faciunt: quem primum affirmant flexisse ab illa vetere: atq; dicendi via directa: non infirmitate ingenii: nec inscitia litterarum transtulisse se ad id dicendi genus contendo: sed iuditio & intellectu. Vidit namq;, vt paulo ante dicebam, cõditionem temporum & diuersitates auctorum: formam quoq; ac speciem orationis remutandam facile perferebat. prior iste populus, vt imperitus & rudis, imperitissimarum orationum spatia: atq; id ipsum laudabat si dicendo quis diem eximeret. Ita vero longa principiorum præparatio: & narrationis alte repetita series: & multarum diuisionum ostentatio: & mille argumentorum

mentorum genera : & quicquid aliud aridissimis Hermagorę : & Apollodori libris præcipitur in honore erat : & si quis odoratus philosophiā : atq; ex ea locū aliquem orationi suę insereret : in cœlum laudibus ferebatur. Nec mirū : erant .n. hęc noua & incognita : & ipsorum quoq; oratorum pucissima pręcepta, & rhetorū aut philosophorū placita cognouerant : At hercule peruulgatis iā omnibus : cū vix in cortina quisq̄ assistat qui elementis studiorum & si non instructus at certe imbutus sit : Nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est : per quæ orator fastidium auriū effugiat. vtiq; apud eos iudices qui vi & potestate nō iure & legibus cognoscunt : & nec accipiunt tēpora sed constituunt : nec expectandum habent oratorē dum illi libeat de ipso negotio dicere: sed sępe vltro admonent : atq; alio transgredientē reuocant & festinare se testant̃. Quis nunc ferat oratorē de infirmitate valitudinis suę pręfanrem ? qualia sunt fere principia Coruini. Quis quinq; in Verrē libros expectauerit ? Quis de exceptione & formula perpetietur : illa immensa volumina quę pro. M. Tullio, aut. A. Cęcinna legimus ? precurrit hoc tempore iudex dicentē : & nisi aut cursu argumentorū : aut colore sententiarū : aut nitore & cultu descriptionū inuitatus & corruptus est : auersatur dicentē : vulgus quoq; assistentium & affluens & vagus auditor assueuit iam exigere lętitiā & pulchritudinem orationis : nec magis pręfert in iudiciis tristē & impexam antiquitatē : q̄ si quis in cœna Roscii aut Turpionis aut Ambiuii exprimere gestus velit : iam vero iuuenes & ipsa studiorū incude positi qui profectus sui causa oratores sectantur : non solum audire : sed etiam referre domum aliquid illustre & dignū memoria volūt. Tarduntq; inuicem ac sępe in colonias ac prouincias suas scribunt : siue in suis aliquis arguta & breui sentētia effulsit: siue locus exquisito & poetico cultu enituit : exercet̃ enim iā ab orarore etiā poeticus decor : nō Actii aut Pacuuii veterno inquinatus : sed ex Oratii & Virgilii & Lucani sacrario ꝓlatus. Horū igit̃ auribus : & iudiciis obtēperans: nostrorū oratorum ętas pulchrior & ornatior extitit. Neq; ideo minus etecaces sunt orationes nostrę : quia ad aures iudicantiū cū voluptassi perueniūt. Quid enim si infirmiora horū temporū templa credas : quia non rudi cemento : & informibus tegulis extruuntur. sed marmore nitent & auro rediantur? Equidē fateor vobis simpliciter me in quibusdam antiquorū vix risum : in quibusdā autē vix somnū tenere : nec vnum de populo. Canuti aut Aride Furnio & Toranio. quiq; alios in eodē valitudinario hęc ossa & hanc maciē ꝓbant. ipse mihi Caluus cū vnū & viginti : vt pulo libros relique

rit: vix in vna aut altera oratiuncula satis facit: nec dissentire cęteros ab hoc meo iudicio video. Quotus enim quisq; Calui in Asiniū aut in Drusum legit? At Hercule in hominum studiosorum manibus versantur accusationes quę in Vatinium conscribuntur: ac pręcipue secunda ex his oratio. Est enim verbis ornata & sententiis auribus iudicum accōmodata: vt scias ipsum quoq; Caluum intellexisse quid melius esset: nec voluntatē quin sublimius & cultius diceret: sed ingenium ac vires defuisse. Quid ex Cęlianis orationibus? nempe hę placent siue in vniuersa parte factū in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoscemus: Sordes autē verborum & hiatus compositio & inconditi sensus redolent antiquitatem. nec quenq̄ adeo antiquariū puto: vt Cęlium ex ea parte laudet qua antiquus est. Cōcedamus sane. C. Cęsari vt propter magnitudinem cognitionis: & occupationis rerum: minus eloquentia effecerit: q̄ diuinum eius ingenium postulabat: tā hercule q̄ Brutum philosophię suę relinquamus. Nam in orationibus minorem esse fama sua etiam admiratores eius fatentur. nisi forte quisquam aut Cęsaris pro Decio samnite: aut Bruti pro Deiotaro Rege: cęterosq; cuiusdam lenti luminis ac temporis libros legit: nisi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina: in Bibliothechas retulerunt: nō melius q̄ Cicero: at fœlicius: quia illos fecisse pauciores sciunt. Asinius quoq; q̄q̄ prę prioribus temporibus natus sit: videt mihi inter Menenios & Appios studuisse. Pacuuium certe: & Actium non solum tragœdiis: sed etiam orationibus suis expressit, adeo durus & siccus. Oratio autem sicut corpus hominis ea demū pulchra est: in qua non eminent venæ: nec ossa numerantur: sed temperatus ac bonus sanguis implet membra & exurgit toris: ipsos quoq; neruos robur tegit: & decor commendat. Nolo Coruinum insequi: quia non per ipsum stetit quo minus lętitiam nitoremq; nostrorum temporum exprimeret: Viderimus inquā iudicio eius vis aut animi aut ingenii sufficeret. Ad Ciceronem venio cui eadem pugna cum ęqualibus suis fuit quæ mihi vobiscum est. Illi. n. antiquos mirabantur: ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat: nec vlla re magis eiusdem ętatis oratores pręcurrit quam iudicio. Primus. n. excoluit orationem: primus ex verbis delectum adhibuit: & compositioni artē locosq; latiores attentauit: & quasdā sententias inuenit: vtiq; in his orationibus quas senior iam & iuxta finem vitę composuit: idest postq̄ magis profecerat. vsuq; & experimentis didicerat: quod optimum dicendi genus est. Nam priores eius orationes non carent vitiis antiquitatis.

quitatis. lentus est in principiis: longus in narrationibus: otiosus circa excessus. Tarde commouetur: raro incalescit: pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminatur. Nihil ex tempore referre possis. & velut in rudi ædificio, firmus sane paries & duraturus: sed non satis expolitus & splendens. Ego autem oratorem sicut locupletem ac laudatum patré familię, non eo tantũ volo tecto tegi: quod imbrem ac vẽtum arceat: sed etiam quod visum, & oculos delectet: non ea solũ instrui supellectile quę necessariis vsibus sufficiat: sed etiã sit in apparatu eius: & aurum & gémę: vt sumere in manus aut aspicere sępius liceat. quędam vero procul arceant vt iam oblitterata & olentia. nullum sit verbũ vel rubigine infestum. nulli sensus tarda & inerti structura in moré annalium componant. fugiat fœdam & insulsam scurrilitaté, variet compositionem: nec omnes clausulas vno & eodé modo determinet. Nolo irridere rotam fortunę: & ius verrinum: & illud tertio quoq; sensu in omnibus pro sententia positum esse videatur. Nam & hoc inuitus retuli & plura omisi: quę tamen sola mirantur atq; exprimunt, hi qui se antiquos oratores vocabant: neminem nominabo: genus hominum signasse contentus: sed vobis vtiq; versantur ante oculos qui Lucillium pro Oratio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidii Bassi: aut Seruilii Noniani ex comparatione Sisenę: aut Varronis sordet: qui rhetorum nostrorum cõmentarios fastidiunt: oderũt Calui: mirantur quos more prisco apud iudicem fabulantes auditores sequuntur. non populus audit: vix deniq; litigator perpetit. adeo mœsti & inculti illam ipsam: quá iactant sanitatem, sed ieiunio consequuntur. porro ne in corpore quidem valitudiné medici probant: quę animi anxietati confixit. parum est ęgrum non esse: fortem & lętum & alacrem volo. ppe abest ab infirmitate in quo sola sanitas laudat. Vos ergo disertissimi vt potestis vt facitis illustrate sęculum nostrũ pulcherrimo genere dicẽdi. Nam & te Messala video lętissima quęq; antiquorum imitanté. Et vos Materne ac Secunde ita grauitati summũ litoré & cultum verborum miscetis: ea electio inuentionis: is ordo rerũ: & quotiens causa poscit vbertas ea: quotiens permittitur breuitas: is compositionis decor: ea sententiarum planitas: sic exprimitis affectus: sic libertatem temperatis: vt etiam si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, verum de vobis daturi sint posteri nostri. Quæ cũ Aper dixisset: Agnoscitis ne inquit Maternus vim & ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu sæculum nostrum defendit? q̃ copiose: ac varie vexauit antiquos: quanto nõ

ſolum ingenio : ac ſpiritu: ſed etiam eruditione & arte ab ipſis mu/
tuatus eſt : per quę mox ipſos inceſſeret ? Tuũ tamen Meſſala pro/
miſſum ita mutaſſe non debes. neq; enim defenſores antiquorum
exigimus. nec quenq̃ noſtrorum quanq̃ modo laudati ſumus his
quos inſectatus eſt Aper comparamus. ac ne ipſe quidem ita ſen/
tit : ſed more veteri & aliis veſtris philoſophis ſępe celebrato ſum/
pſit ſibi contradicendi partes. Exprime nobis nõ laudationem an/
tiquorum (ſatis enim illos fama ſua laudat) ſed cauſas cur in tan/
tum ab eloquentia eorum receſſerimus : cum pręſertim centum &
xx. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio tẽporum
collegerit. Tum Meſſala ſequar a te pręſcriptam formam Mater/
ne : neq; enim diu contradicendum eſt Apro : qui primum vt opi/
nor non mouit : tanq̃ parum proprie antiqui vocarentur :
quos ſatis conſtat ante centum annos fuiſſe. Mihi autem de voca/
bulo pugna non eſt : ſiue illos antiquos ſiue maiores : ſiue quo alio
mauult nomine appellet. dũmodo in confeſſo ſit eminentiorem
illorum temporum eloquentiam fuiſſe. Ne illi quidem parti ſer/
monis eius repugno : ſi quo minus fatetur plures formas dicendi
etiam iiſdem ſæculis, nedum diuerſis extitiſſe : ſed quomodo in/
ter atticos oratores Demoſtheni tribuerit, proximum autem lo/
cum Eſchines & Hyperides & Lyſias & Ligurgus obtinẽt omniũ
autem cõſenſu hęc oratorum ętas maxime probatur : ſic apud nos
Cicero quidem cęteros eorundem temporum diſertos anteceſſit :
Caluus autem & Aſinius & Cęſar & Cęlius & Brutus ſic iure &
prioribus : & ſequentibus anteponuntur : nec refert quod inter ſe
ſpecie differant : cum genere conſentiant : at triſtior Caluus : nu/
meroſior Aſinius : ſplendidior Cęſar : amarior Cęlius : grauior
Brutus : vehementior & plenior & valentior Cicero : omnes tamẽ
eandem ſanctitatem eloquentię ferunt : vt ſi omnium pariter libros
in manum ſumpſeris ſcias in diuerſis ingeniis eſſe quandam iudicii
ac voluminis ſimilitudinem & cognationem : Nam q; inuicem ſe
obtrectauerunt : & ſuperſunt aliqua epiſtolis eorum inſerta ex
quibus mutua malignitas detegitur : non eſt oratorum vitium : ſed
hominum. Nam & Caluum & Aſinium & ipſum Ciceronem
credo ſolitos & inuidere & liuere & cęteris humanæ infirmitatis
vitiis affici : Solum inter hos arbitror Brutum non malignitate nec
inuidia : ſed ſimpliciter & ingenue iudicium animi ſui detexiſſe.
an inuideret Ciceroni : qui mihi videtur ne Cęſari quidem inui/
diſſe ? quod ad Ser. Galbam & .C. Lelium attinet & ſi quos alios
antiquorum agitare non deſiſtit : non exigit defenſorem : cum fa/

tear quędam eloquentię eorum : vt nascenti adhuc nec satis adultæ defuisse. Cęterum si omisso optimo illo : & perfectissimo genere eloquentiæ eligéda sit forma dicendi : malim Hercule. C. Gracchi impetum : aut. L. Crassi maturitatem quã calamistros Mecenatis : aut Tinnitus Gallionis. adeo melius oratoré : vel hirta toga induere : q̃ fucatis & meretriciis vestibus insignire. Neq. n. oratorius iste : immo Hercule ne virilis quidé cultus est : quo pleriq ipsorum nostrorum actores : ita vtunť : vt lasciuia verborum & leuitate sententiarum : & licentia cópositionis histrionales modos exprimát : quodq vix auditu fas esse debeat : laudis & glorię & ingenii loco pleriq iactant, cantari saltariq cómentarios suos. Vnde oriť illa fœda & prępostera : sed tamé frequens sicut his clam & exclamatio : vt oratores nostri temere dicere : Histriones diserte saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum : quem solum Aper noster nominare ausus est : si his compareť : qui postea fuerunt posse oratorem vocari : q̃q in magna parte librorum suorũ plus vis habeat q̃ sanguinis. Primus enim contexto ordine rerum omissa modestia : ac pudore verborum : ipsis etiam quibus vtimur armis incópositus : & studiis feriendi plerũq deiectus non pugnat : sed rixať. Cęterum vt dixi sequétibus comparatus ex varietate eruditionis & lepore vrbanitatis & ipsarum virium robore multum cęteros superat : Quorum neminem Aper nominare & velut in acié educere sustinuit. Ego autem expectabam vt Bruto Asinio & Cęlio & Caluo aliud nobis agmen produceret plerisq : vel certe totidem nominaret : Ex quibus alium Ciceroni : aliũ Cęsari : singulis demum singulos opponeremus. Non detractasse nominatim antiquos oratores contentus neminem sequentiũ laudare ausus est : nisi in publicum & in cómune : veritum credo ne multos offenderet si paucos excerpsisset. Quotus enim quisq scholasticorum non hac sua persuasione fruitur : vt se ante Ciceronem numeret, sed plane post Gabinianum. At ego nó verebor nominare singulos quo facilius ꝓpositis exemplis appareat quibus gradibus fracta sit & diminuta eloquentia. Appropera inquit Maternus : & potius exolue ꝓmissum : neq. n. hoc colligi desideramus. disertiores esse antiquos quod apud me equidé in cófesso est. Sed causas exquirimus : quas te solitum tractare pauloante plane mitiore eloquentia & téporum nostrorum miratus. iratus anteq̃ te Aper offenderet maiores tuos lacessendo. Non sum inquit offensus a prima disputatione. nec vos offendi decebit si quid forte aures vestras perstringit, cum sciatis hanc esse eiusmodi sermonum legem : iudicium animi ci

tra dānum affectus proferre. Perge inquit Maternus de antiquis loquaris. vtere antiqua libertate: qua vel magis degenerauimus quam ab eloquentia. Et Messala non recondiras Materne causas requiris: nec aut tibiipsi: aut huic Secundo: vel huic Apro ignotas: & iam mihi partes assignatis ꝓferendi in medium quę omnes. Quis enim ignorat & eloquentiam & cęteras artes desciuisse ab ista vetere gloria: non inopia hominum sed desidia iuuentutis: & negligentia parentum: & inscientia pręcipientium & obliuione moris antiqui? quę mala primum in vrbe nata: mox per Italiam fusa iam in prouincias manant: quāq̃ nostra vobis noriora sunt. Ego de vrbe & his propriis ac vernaculis vitiis loquar: quæ natos statim excipiunt: & per singulos ætatis gradus cumulantur: si prius de seueritate ac disciplina maiorum circa educandos firmandosq; liberos pauca prædixero. Iampridem suus cuiq; filius ex casta parente natus: non in cella emptæ nutricis: sed gremio ac sinu matris educabatur: cuius præcipua laus erat tueri domum & inseruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua cuius probatis spectatisq; moribus omnis cuiusdam familiæ soboles cōmitteretur: Coram qua neq; dicere fas erat quod turpe dictu: neq; facere quod inhonestum factu videretur. Ac non studia motasq; sed remissiones etiam lususq; puerorum sanctitate quadam: ac verecundia temperabat Sic Corneliam Gracchorum: sic Aureliam Cęsaris: sic Actiam Augusti matrem pręfuisse educationibus: ac produxisse principes liberos accepimus: quę disciplina ac seueritas eo pertinebat: vt sincera & integra & in nullis prauitatibus detorta vniuscuiusq; natura toto statim pectore arriperet artes honestas: & siue ad rem militarem: siue ad iuris scientiam: siue ad eloquentiæ studium inclinasset: id solum ageret: id vniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatur gręculę alicui ancillę: cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus seruis plerunq; vtilissimus: nec cuiquam serio minister accommodatus: horum fabulis & erroribus teneri statim & rudes animi imbuuntur: nec quisquam in tota domo pensi habet quid coram infante domino: aut dicat: aut faciat. Quando etiam ipsi parentes nec probitati neq; modestiæ paruulos assuefaciunt: sed lasciuiæ & libertati. per quæ paulatim impudentia irrepit & sui comptentus ideo vero propria & peculiaria huius vrbis vitia pene in vtero matris concipi mihi videntur: histrionalis fauor & gladiatorum equorumq; studia: quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit: quotum quemq; inueneris qui domi quidq̃ aliud

q̃ aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipi/mus? si quando auditoria intrauimus: nec preceptores quidem vllas crebriores cū auditoribus suis fabulas habent. colligunt enim discipulos non seueritate disciplinæ: nec ingenii experimento: sed ambitione salutantium: sed illecebris adulationis. Transeo prima discentium elementa: in quibus & ipsis parum elaboratur: nec in auctoribus cognoscendis: nec in euoluenda antiquitate: nec in no/titiam vel rerum vel hominum: vel temporum satis operę insu/mitur: sed expectantur quos rhetoras vocant: vt quorum profes/sio quando primum in hanc vrbem introducta sit q̃q̃ nullam apud maiores nostros auctoritatem habuit: statim de curiis. referam ne/cesse est animum ad eam disciplinam quo ausos esse eos oratores accepimus: quorum infinitus labor & quotidiana meditatio: & in omni genere studiorum exercitationes ipsorum etiam continetur libris. Notus est nobis vtiq; Ciceronis liber qui Brutus inscribitur: in cuius extrema parte (nam prior cōmemorationem veterum ora/torum habet) sua initia, suos gradus, suę eloquentię velut quandā educationē refert: se apud .Q. Mutium ius ciuile didicisse: apud Philonem academicum: apud Diodotum stoicum omnis philo/sophię partes penitus hausisse: neq; his doctoribus contentū: quo/rū ei copia in vrbe contigerat: Achaiam quoq; & Asiam peragras/se: vt omnē omnium artiū varietatem complecteret̃. Itaq; hercu/le in libris Ciceronis deprehendere licet: non geometrię: nō mu/sicę: non grāmaticę: non deniq; vllius ingenuę artis scientiā ei de/fuisse. Ille dialecticę subtilitatem: ille moralis partis vtilitatem: ille rerū motus causasq; cognouit. ita. n. est optimi viri: ita ex mul/ta eruditione & pluribus partibus: & omnium rerum scientia exū/dat: & exuberat illa admirabilis eloquentia. neq; oratoris vis & fa/cultas: sicut cęterarū rerum angustis & breuibus terminis cluditur: sed is est orator: qui de omni quęstione pulchre & ornate & ad persuadendum apte dicere pro dignitate rerum ad vtilitatem tēpo/rum: cum voluptate audientium possit. Hęc sibi illi veteres psua/debant: ad hec efficiēda intelligebant opus esse: non rhetorū scho/lis declamarent: nec vt fictis nec vllo modo ad veritatem acceden/tibus controuersiis linguam modo: & vocē exercerent: sed vt his artibus pectus implerent: in quibus de bonis ac malis: de honesto ac turpi: de iusto & iniusto disputatur. Hęc .n. est oratoris subie/cta ad dicendū materia. Nam in iudiciis fere de ęquitate in delibe/rationibus de honestate dicimus: ita vt plerū & hęc ipsa inuicē mi/sceantur: de quibus copiose & varie & ornate nemo dicere potest:

nisi qui cognouit naturam humanam : & vim virtutum : paruitatemq; vitiorum : & intellectum eorum : quæ nec in virtutibus neq; in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt : vt facilius iram iudicis vel instiget vel leniat : qui scit quid irę promptius: & miserationem impellat : qui scit qui sit misericordia : & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibusq; versat orator : siue apud infestos : siue apud cupidos : siue apud inuidétes: siue apud tristes : siue apud timentes dicendum habuerit : tenebit habenas animorũ: & ꝓut cuiusq; natura pustulabit : adhibebit manum & temperabit orationem : parato omni instrumento : & ad omnem vsum reposito : sunt apud quos adstrictum & collectum : & singula statim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur. apud os dedisse operam dialecticę proficiet : alios fusa & ęqualis & ex omnibus ducta sermonibus oratio magis delectat. ad hos permouendos mutuabimus aliquid a peripateticis : hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt : Achademici pugnacitaté. Plato altitudinem : Xenophon iucunditaté. ne Epicuri quidé & Methrodori honestas quasdã exclamationes assumere, hisq; pro ut res poscit, vti, alienũ erit oratori. Neq; .n. sapiétem informamus: neq; stoicorum ciuitaté : sed eum qui nõ quasdã artes audire : sed omnes liberaliter debet. ideoq; & iuris ciuilis sciétiam veteres oratores cõprehendebant: & grãmaticę musicę & geometrię imbuebant. Incidunt. n. causę plurimę quidem ac pene omnes quibus iuris notitia desiderat. Plerisq; autem in quibus hęc quoq; scientia requiritur : nec quisq̃ respondeat : sufficit vt ad tempus simplex quiddam & informe doceamus. Primum autem aliter vtimur propriis : aliter commodatis : longeq; interesse manifestum est : possideat quis quę ꝓfert an mutuetur. Deinde ipsa multarum artium scientia etiam aliud agentes nos ornat : atq; vbi minime credas : emiuet & excellit. idq; non doctus modo & prudés auditor : sed etiam populus intelligit: ac statim ita laude prosequit: aut legitime studuisse : vt per omnes eloquentię numeros isse & vt deniq; oratorem etiam fateatur : quem non posse aliter existere: nec extitisse vnq̃ confirmo : nisi eum qui tanq̃ in aciem omnibus armis instructus sit : in forum omnibus artibus armatus exierit : quod adeo negligitur ab horum ipsorum disertis : vt in actionibus eorum vix quoq; quotidiani sermonis fœda ac pudenda vitia deprǽhendantur : vt ignorent leges : non teneant. S. C. ius ciuitatis vltro derideant : Sapientię vero studium & præcepta prudétium penitus reformident : in paucissimos sensus & angustas senten-

tias

tias detrudant eloquentiam velut expulsam regno suo: vt quę olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat: nunc circũcisa & amputata sine apparatu: sine honore, pene dixerim sine ingenuitate, quasi vna ex sordidissimis artificiis discatur. Ergo hanc primam & præcipuam causam arbitror: cur tantum ab eloquentia antiquorum oratorum recesserimus. Si testes desiderantur: quos potiores nominabo q̃ apud græcos Demosthenem: quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriæ proditum est. Et Cicero his (vt opinor) verbis quicquid in eloquentia effecerit: id se non rhetorum: sed achademiæ spacio consecutum. Sunt aliæ causæ magnæ & graues: quas vobis aperiri æquum est. Quoniam quidem ego iam meam munus expleui: & quod in cósuetudine est: satis multos offendi: qui si forte hoc audirent certũ habeo dicturos me dum iuris & philosophiæ scientiam: tanq̃ oratori necessariam laudo: ineptiis meis placuisse. Et Maternus mihi quidem inquit susceptum a te munus adeo peregisse nondum videris: vt incohasse tantum: & velut vestigia ac liniamenta quædam ostendisse videaris. Nam quibus instrui veteres oratores soliti sunt dixisti: differentiamq; nostræ desidiæ & scientiæ aduersus acerrima & fœcundissima eorum studia demonstrasti. Cętera expecto vt quemadmodum ex te didici quòd aut illi scirent: aut nos nesciamus: ita hoc quoq; cognoscam: quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint. neq; enim arte & scientia: sed longe magis facultate & eloquentia contineri: nec tu puto abnues: & significare vultu videntur. Deinde cum Aper & Secundus idem annuissent: Messala quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina veteris eloquentiæ satis demonstrasse videor docendo quibus artibus antiqui oratores institui erudiriq; soliti sint: persequar nunc exercitationem eorum: quanq̃ ipsis artibus inest exercitatio. nec quisq̃ percipere tot reconditas aut tam varias res potest: nisi vt scientiæ meditatio: meditationi facultas: facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eandem esse rationem: & percipiendi quæ proferas: & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc videntur: isq; scientiam ab exercitatione separat: id certe concedet instructum & plenum his artibus animum longe paratum ad eas exercitationes venturum: quæ propriæ circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille: qui foro & eloquentiæ parabatur imbutus iam domestica disciplina: refertus honestis studiis deducebatur a patre: vel a propinquis ad eum orato-

rem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc sectari: hunc prosequi: huius omnibus dictionibus interesse: vtq; sic dixerim pugnare in prœlio disceret: magnos ex hoc vsus: multum cōstantię: plurimum iudicii iuuenibus statim contingebat: in media luce studentibus: atq; inter ipsa discrimina: vbi nemo impune stulte aliqd, aut cōtrarie dicit: quod & iudex respuat: & aduersarius exprobret: ipsi deniq; aduocati aspernenť: Igiť vera statim & incorrupta eloquētia imbuebanť: et quanq̃ vnū sequerenť tamen omnes eiusdē ętatis patronos in plurimis causis & iudiciis cognoscebāt. habantq; ipsius Populi diuersissimarū aurium copiā: ex qua facile depręhendebať quid in quoq; vel ꝓbareť vel displiceret. Ita nec pręceptor deerat optimus quidē & electissimus: qui faciē eloquētię nō imaginē pręstaret: nec aduersarii & ęmuli ferro: nō sudibus dimicantes: sed auditoriū semper plenum: semper nouū ex inuidis & fauentibus: vt nec bene dicta dissimularentur: Scitis enim magnā illā & duraturam eloquentię famā non minus in diuersis subselliis parari q̃ suis: quin īmo cōstantius surgere: ibi fidelius corroborari: atq; hercule sub eiusmodi pręceptionibus iuuenis ille de quo loquimur: oratorū discipulus: fori auditor: sectator iuditiorū eruditus & assuefactus alienis experimētis: cui quotidie audienti notę leges: nō noui iudicū vultus: frequēs in oculis cōsuetudo cōcionum: sępe cognitę populi aures: siue accusationē susceperat: siue defensionē: Solus statim vnicuiq; causę par erat. Nonodecimo ętatis anno L. Crassus. C. Carbonē. vno & vigesimo Cęsar dolabellā: altero & .xx. Asinius Pollio Catonē: non multo ętatē antecedēs Caluus Variniū iis orationibus insecuti sunt: quas hodieq; cū admiratione legimus. Ad nunc adolescentuli nostri deducunť in scœna scholaticorū: qui rhetores vocanť quos pauloante Ciceronis tēpora extitisse nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est: ꝙ Marco Crasso & domitio cēsoribus cludere (vt ait Cicero) ludum impudētię iussi sunt. Sed vt dicere instituerā deducimur in scholas: quibus nō facile dixerim vtrū ne locus ipse: an cōdiscipuli: an genus studiorū plus mali ingeniis afferant. Nā in loco nihil reuerentię: sed in quē nemo nisi imperitus ęq; intrat. In cōdiscipulis nihil profectus: cū pueri inter pueros: & adolescētuli in adolescentulos pari securitate dicant & audianť. Ipse vero exercitationes magna ex parte cōtrarię. Nēpe enim duo genera materiarū apud rhetoras tractanť: suasorię & cōtrouersię: robustioribus assignanť: quales fidię: & q̃ incredibiliter compositę. Sequiť autem vt materię abhorrenti a veritate declamatio quoq; adhibeať. Sic fit vt tyrānicidarū

pręmia : aut vitiatarũ electiones: aut pestilentię remedia : aut incesta matrum : aut qcquid in schola quotidie agit, In foro vel raro vel nũquam, ingentibus verbis persequant, cum ad veros iudices vẽtum est rem cogitare, nihil humile, nihil abiectũ eloqui poterat. Magna eloquentia : sicut flãma materia alit : & motibus excitat : & vrendo clarescit. Eadem ratio in nostra quoq; ciuitate antiquorũ eloquẽtiam peruexit. Nam & si horum quoq; tẽporum oratores ea cõsecuti sunt : quę composita & quieta & beata Rep. imbui fas erat: tamẽ ista perturbatione ac licentia pleraq; sibi assequi videbant. Cum mixtis omnibus & moderatore vno carentibus tantum quisq; orator saperet : quãtum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assiduę & populare nomen. Hinc contiones migrantium. ac pene pernoctantium in rostris : hinc accusationes potentium reorum : & assignatę etiã domibus inimicitię : hinc pcerum & assidua senectutis aduersus plebẽ certamina : quę singula & si distrahebant Rempublicam : exercebant tamen illorum tẽporum eloquentiã : & magis cumulare prẽmiis videbantur : quia quanto quisq; plus dicendo poterat: tanto facilius honores assequebat : tanto magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat : tanto plus aut principes gratię : plus auctoritatis apud patres : plus notitię ac nominis apud plebem pbabat. hi clientelis etiam exterarũ nationum redundabant : hos ituri in puincias magistratus reuerebantur : hos reuersuri colebant : hi & preturę & consulatui vacare vltro videbant : hi ne priuati quidem sine potestate erant cum & Populũ & senatum consilio & auctoritate regerẽt : quinimmo sibi ipsi persuaserant neminem sine eloquentia aut assequi posse in ciuitate aut tueri conspicuum & eminentẽ locum : nec mirũ cum etiam inuiti ad populum pducerentur : cum parum esset in senatu breuiter censere : nisi qui ingenio & eloquentia sententiã suam tueret : cum in aliquam inuidiã aut crimen vocati: sua voce respondendũ haberẽt: cum testimonia quoq; in publicis nõ absentes : nec p tabellam dare : sed corã & prȩsentes dicere cogerent. Ita ad summa eloquẽtiæ prȩmia magna etiam necessitas accedebat : & cõmoda. Disertum haberi pulchrum & gloriosum: sed cõtra, mutum & elinguẽ videri, deforme habebat : non minus rubore q̃ prȩmiis stipulabantur : ne clientularũ loco potiusq̃ patronorum numerarent: ne tradirę a maioribus necessitudines ad alios transissent : ne tanq̃ inertes : & non suffecturi honoribus aut non impetrarent aut impetratos male tuent. Nescio an venerint in manus nostras hęc vetera : quę & antiquorũ bibliothecis adhuc manẽt : & nunc maxime a Mutiano cõ/

trahunť. Ac iam vndecim(vt opinor)actorũ libris: & tribus epistolarũ composita, & edita sunt. Ex his intelligi potest Gn. Pompeinm & Marcũ Crassum nõ viribus modo & armis: sed ingenio quoq; & oratione valuisse. Lẽtulos & metellos & Lucullos & Curiones: & cęterã procerum manum, multũ in his studiis operę curęq; posuisse: nec quenq̃ illis tẽporibus magnam potentiã sine eloquentia consecutũ. His accedebat splendor rerum: & magnitudo causarũ quę & ipsa plurimum eloquentię prestant. Nam multum interest vtrũ ne de furto: aut formula, & interdicto dicendũ habeas, an de ambitu comitiorũ, expilatis sociis, & ciuibus trucidatis: quę mala sicut non accidere melius est isq; optimus ciuitatis status habendus est, quo nihil tale patimur: ita cum acciderent ingẽtem eloquentię materiã subministrabant. Crescit. n. cũ amplitudine rerũ vis ingenii: nec quisq̃ claram & illustrẽ orationem efficere potest, nisi qui causam parẽ inuenit, nõ opinor Demosthenẽ orationes illustrant: quas aduersus tutores suos cõposuit, nec Ciceronẽ magnũ oratorem. P. Quintius defensus defensus aut Licinus Archias poeta faciunt: Catilina & Milo & Verres & Antonius hanc illi famã circundederunt, nõ quia tanti fuit .r.p. malos ferre ciues: vt vberem ad dicendum materiã oratores haberent: sed vt subinde admoneo questionis meminerimus faciamusq;, nos de ea re loqui: quę facilius turbidis & inquietis tẽporibus extitit. Quis ignorat vtilius ac melius esse frui paceq̃ bello vexari? Plures tamẽ bonos prę liatores bella q̃ pax ferunt. Similis eloquentię cõditio. Nã quo sę pius steterit tãq̃ in acie: quo q; plures & intulerit ictus & exceperit: quo maior aduersarius: eo acrior qui pugnas sibi asperas desumpserit: tãto altior & excelsior, & illis nobilitatus criminibus more hominũ agit, quorũ ea natura est vt secura velint. Transeo ad formã & consuetudinem veterũ iudiciorum: quę & si nunc aptior est: ita erit eloquentia: tanto illud forũ magis exercebat: in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebať: & liberę cõperendinationes erant: & modum dicẽdi sibi quisq; sumebat, & numerus neq; dierũ neq; patronorũ cauebatur. primus tertio cõsulatu. Cn. Põpeius astrinxit imposuitq; veluti frenos eloquẽtię. ita tamẽ vt omnia in foro: omnia in legibus omnia apud pretores gererenť: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri solita sunt, quod maius argumentũ est? q̃ q; causę centũuirales, quę nunc primũ obtinent locũ adeo splendore aliorũ iudiciorum obruebanť, vt neq; Ciceronis: neq; Cęsaris, neq; Bruti, neq; Cęlii: neq; Calui: nõ deniq; vllius magni oratoris liber apud centũuiros dictus legať: exceptis oratio

nibus

nibus Asinii : quę pro hęredibus Ironię inscribuntur ab ipso tamē Pollione mediis diui Augusti tēporibus habitę : postq̄ longa tēporum quies : & cōtinuum populi otiū : & assidua senatus tranquillitas : & maximi principis disciplina : ipsam quoq; eloquentiā sicut omnia alia pacauerat. Paruū & ridiculū fortasse videt̄ quod dicturus sum: dicā tamē vel ideo vt rideat̄ : quantū humilitatis putamus eloquētię attulisse penulas istas : quibus astricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur ? quantū viriū detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus : in quibus iā fere plurimę causę explicant̄ ? Nā quomodo nobiles equos cursus & spacia ꝓbant : sic latus oratorū cāpus : p quē nisi liberi & soluti ferant̄ : debilitat̄ ac frangit̄ eloquētia : ipsam quinimmo curā & diligentē stili anxietatē contrariā experimur : quia sępe interrogat iudex quādo incipias : & ex interrogatione eius incipiendū est : frequenter ꝓbationibus & testibus silētium patronus indicit: vnus inter hęc dicēti ac alter assistit : & res velut in solitudine agit̄. Oratori autē clamore paulusq; opus est : & velut quodā theatro : qualia quotidie antiquis oratoribus cōtingebant : cū tot pariter ac tā nobiles forū coarctarēt : cū clientelę quoq; & tribus & municipiorū: & legationes ac partes Italię periclitātibus assisteret : cū in plerisq; iudiciis crederet Populus Ro. sua interesse quid iudicaret̄. Satis cōstat. C. Corneliū & . M. Scaurū & . T. Milonē & . L. Bestiā & . P. Vatinium concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos : vt frigidissimos quoq; oratores ipsa certātis populi studia excitare & incendere potuerint. Itaq; hercule eiusmodi libri extant vt ipsi quoq; qui egerunt : nō aliis magis orationibus censeant̄. Iam vero cōtiones assidue : & datū ius quoq; potentissimū quēq; vexandi : atq; ipsa inimicitiarū gloria: cū se plurimi disertorū, ne a. P. quidē Scipione : aut Silla : aut. Gn. Pōpeio abstinuerunt : & ad incendendos principes viros : vt est natura inuidię populi quoq; histriones auribus vterent̄ : q̄tum ardorem ingeniis ? quas oratoribus faces admouebant ? nō de otiosa & quieta re loquimur : & quę ꝓbitate & modestia gaudeat : sed est magna ista & notabilis eloquentia alumna licentię : quā stulti libertatē vocabant comes seditionum, effrenati populi incitamentū : sine obsequio : sine seruitute, cōtumax, temeraria, arrogans : quę in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quē enim oratorē Lacedęmonium : quē Cretēsem accipimus ? quarum ciuitatū seuerissima disciplina : & seuerissimę leges tradunt̄ : nec Macedonum quidē ac Persarū : ac vllius gentis: quę certo Imperio cōtenta fuerit eloquētiam nouimus. Rhodii quidam : athenienses plurimi oratores ex/

titerunt: apud quos omnia populus: omnia imperiti: omnia (vt sic dixerim) omnes poterant. Nostra quoq; ciuitas donec errauit: donec se partibus & dissensionibus & discordiis confecit: donec nulla fuit in foro pax, nulla superiorũ reuerentia: nullus magistratuũ modus: tulit sine dubio valentiorẽ eloquentiã: sicuti indomitus ager habet quasdã herbas latiores. Sed nec tuta Resp. Gracchorũ eloquentia fuit: vt pateref & leges: nec bonę formam eloquentię Cicero tali exitu pensauit. Sic quoq; quod superest antiquis oratoribus forũ non emendare, nec vsq̃ ad votum compositę ciuitatis argumentum. est quidẽ: q nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatẽ nostram venit: nisi quod aut vicinus populus: aut domestica discordia agitat? Quam puinciã tuemur: nisi spoliatam: vexatamq;? Atqui melius fuisset nõ queri q̃ iudicari, Quod si inueniref aliqua ciuitas in qua nemo peccaret: superuacuus esset inter innocẽtes orator: sicut inter sanos medicus: Quomodo tamen minimum vsus minimumq; pfectus, ars medẽtis habet in his gentibus: quę firmissima valitudine ac saluberrimis corporibus vtuntur, Sic minor oratorũ horum, obscuriorq; gloria est inter bonos mores & in obsequium regentis paratos. Quid.n. opus est longis in senatu sententiis, cum optima cito consentiant? Quid multis apud populum contionibus? cum de re publica non imperiti & multi deliberent, Sed sapientissimus & vnus? Quid voluntariis accusationibus: cum tam raro & tam parce peccef? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus: cum clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi & in quãtum opus est disertissimi viri. Si aut vos prioribus sęculis: aut isti quos miramur his nati essent, ac deus aliquis vitas: vestra tempora repente mutasset, nec vobis summa illa laus & gloria in eloquẽtia, neq; illis modus & temperamentum defuisset. Nunc quoniam nemo eodẽ tempore assequi potest magnam famam & magnã quietem: huius seculi sui quisq; citra obtrectationẽ alterius vatur. Finierat Maternus. Tum Messala. Erant quibus contradicerẽ: erant quibus plura dici vellẽ nisi iam dies esset exactus. Fiet inquit Maternus postea arbitratu tuo: & si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt: de his rursus conferemus. Ac simul assurgens & Aprum complexus. Ego inquit te poetis, Messala antiquariis criminabimur. At ego vos rhetoribus & scholasticis inquit. Cum adrisissent discessimus.

FINIS.

LEO PAPA. X.

Dilecto filio Magistro Philippo Beroaldo Iuniori Academiæ Romanæ Præposito Notario & familiari nostro.

Dilecte fili salutẽ, & Apostolicam benedictionẽ. Inter cœteras curas, quas diuina largitate ad summũ hunc dignitatis locũ euecti ꝑ Rep. Christiana & gubernanda & q̃tum nobis cum deo licet propaganda sustinemus, ea videt̃ esse debere non extrema quę ad studia litterarũ & bonarum artium pertinet quo munere semper quidẽ vel ab ineunte ętate iudicauimus nullum pulchrius, nullũ vtilius a deo optimo max. post ipsius cognitionem, & verum fidei cultum mortalibus dari potuisse. Hę. n. quẽadmodum vitã nostrã excolunt, & singularẽ in modũ illustrant, ita etiã in omni genere abũde pręstant adiumẽta: adeo in aduersis salutaria, in secundis nostris rebus apta, ac decora, vt sine iis rerũ humanarum varietas quasi fluctuare, vita vero ciuilis, & lauta vix cõsistere posse vllo modo videat̃. Contineri autem, & quodã modo ꝑpagari id studiũ duabus potissimũ rationibus videt̃, quarum altera in hominũ eruditorum, Altera in optimorũ Authorum copia posita est. Sed ꝙ ad homines spectat, diuina nobis modo adsit clemẽtia, in dies nos clarius ostẽsuros speramus, quę sit nostra in iis & sublevandis, & ornãdis animi ꝑpensio, & voluntas: huic vni certe & voluntati, & studio ab initio ętatis nostrę dediti maxime fuimus. De libris vero gratias agimus omnipotenti deo, offerri cęptam nobis facultatẽ in eo quoq; genere hominum vitã, & studia iuuandi. Cum Itaq; hos quinq; Cornelii Taciti libros qui aliquot sęculis in occulto suppressi fuerũt magno a nobis pretio redẽptos in manibus haberemus: & Authoris grauitas, & pulchritudo operis fecit, vt q̃to citius possemus eos a situ, & obliuione in lucẽ, & memoriam hominum vẽdicaremus. Eius. n. Authoris lectio luculenta, varia, vtilis, dignaq; omni liberali ingenio visa est. Te autẽ potissimum delegimus quẽ horum diuulgandorũ librorum muneri, & curationi preficeremus: ꝙ.n. sciebamus, te non solum valere ingenio, litteris, eruditione, sed etiã virtute, & eximia in nos fide pręditũ esse, facile nobis ipsis persuasimus maximę tibi curę futurũ esse vt q̃ emẽdatissimi, & nostra digni auctoritate, tuaq; diligentia in manus hominum exirent. Sed ne adeo honestus, & vtilis suscipiendus vel fortasse iam susceptus abs te labor a quoq̃ vel corrumpi, vel peruerti possit, libris iis post editionẽ tuã aliis formis excudendis quod vitiosei nacurateq; sepis

sime fieri manifestū est. Vniuersis & singulis, ad quorum notitiā hę litterę nostrę peruenerint, sub excōmunicationis latæ sententiæ, iis autem qui in nostris & . S . R . E . Ciuitatibus & locis degerint quiq; nobis, & eidem ecclesie mediate, seu īmediate subiecti fuerint: prętereа sub ducentorum ducatorum Camerę apostolicę q̄ primum applicandorum, & item sub librorum quos impresserint, amissionis pœnis inhibemus, ne per decēnium proxime futurum libros ipsos sine tua expressa licentia & consensu vsq̄ locorum imprimere vllo modo possint, Quibus pœnis & mulctis & imprimentes, & impressa volumina huiusmodi venundantes ęque obnoxios fore decernimus. Atq; ne paratus & oportunus tibi fauor desit, ad eorum qui inhibitioni huic nostrę aduersus ire, & contra permissionem tuam quicq̄ in hoc genere conari auderent audaciā, temeritatemq; cohibendam. Vniuersis & singulis nostris & Apostolicę sedis Legatis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & Prętatis Ecclesiasticis, ac eorum locumtenentibus Ciuitatum Prouinciarum, & locorum Gubernatoribus, Pręsidentibus. Cōmissariis, Copiarum pręfectis, ac quodcūq; munus, & curationem nostro, & Apostolicę sedis nomine obeuntibus in virtute sanctę obedientię, ac sub eiusdem excōmunicationis incurrēdę pœna pręcipimus & mādamus, vt tibi cum requisiti abs te fuerint, ne quid dicto decennio durante contra edictum nostrum, & permissum tuum innouari contingat omni ope, auxilio defensione presto sint. Tum si quis eo temeritatis ꝓcesserit, vt has nostras litteras vel diuulgantibus impedimento esse vel diuulgatas ex locis vel sacris, vel profanis vbi propositę & affixe fuerint, amouere, & lacerare, seu amoueri & lacerari facere ausus fuerit. Is pęnarū quas pauloante promulgauimus, itidem reus esse censeatur. Constitutionibus: & ordinationibus apostolicis, cęterisq; cōtrariis quibuscunq; non obstantibus. Cęterum quia nimis difficile esset perferri has nostras litteras ad omnes eas regiones & loca, quo res posceret, volumus vt postq̄ in plura similia exempla formis excusę fuerint, & alicuius nostrę, & sanctę apostolicę sedis Legati, seu personę in dignitate ecclesiastica constitutę signum accesserit, ea prorsus fides illis adhibeatur quæ iis: si productæ & exhibitæ ipsæ essent, merito adhibenda esset. Datū Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris die. xiiii. Nouembris. M, D. XIIII. Pontificatus nostri Anno Secundo.

Ia. Sadoletus.

Errores Impressorum a libro . XI . ad finem .

Ex.XI.
Nec Bardanis , corrige Nece Bard.
Ex.XII.
pacem turbarentur , turbarent
quoq; pedi ad munia , quoq; peditū
obsidione occubuisset , occubuissent
per plaudes , per paludes
plures res p annos , plures per annos
ad spem tra trahere , ad spem trahere
Ad pharasmanē paruadit , peruadit
Eodē anno sempi' , Eodē anno sepi'
Ex.XIII.
Sermonū audia , Sermonum auida
Ex.XIIII.
Sacris prohibebat , sacris phibebant
Et preceps miscebat , Et preces
protulisset dum , propulisset dum
Dominę lueri , Dominę tueri
Ex.XV.
q; Vectio , & Vectio
parthus hostilis missilibus , hostis
infamia ęti P augebatur , infamia Pęti augebatur
Et quo Senones , Ex quo Senones
Ex.XVI.
Senatū nobis relinquere , relinque
multam omiserat , inultam omiserat
Ex.XVII.
Dānatorū & exultū , & exulum
adeo fruentes , adeo furentes
cir steterat , circūsteterat
Nec tribunus , nec tribunis
spatiis aduētioribus , audentioribus
adeo peratus , adeo paratus
ad summa malitię , ad summa militię
Et sumptū Caianę , & sumptu caianę
Ex.XIX.
haud tenēdę manus , haud temnendę
Edifferens , edifferens
Ex.XX.
Cōspector mors , Conspectior mors
spes q; ex nostris , spesq; ex nostris
impune preuerat , impune spreuerat
iā exertus doctor , iā exercitus ductor
vos aut Treuiri , vos autem treuiri
apud apud vetera , apud vetera
rebelles fœderant , rebelles fœdarent
Ex.XXI.
Et exercitum studiis , Et exercituum
Ita illos mos , ita illis mos
iucubuere , incubuere

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ Omnes sunt terni preter . A .&. QQ qui sunt quaterni & . M . duernus & . N . simplex.

P. Cornelii Taciti Equitis Ro. Historiarum libri quinq; nuper in Germania inuenti ac cum reliquis omnibus eius operibus quę prius inueniebāt Romę impressi p Magistrum Stephanum Guillereti de Lothoringia Tulleñ. dioc. Anno . M. D. XV . Kl. Martii Leonis . X . Pont . Max . anno secūdo.

Nomine Leonis . X . Pont . Max . pro-
posita sunt premia non mediocria
his qui ad eum libros veteres
neq; hactenus editos
attulerint .

✠

IVLII AGRICOLÆ VITA PER CORNELIVM TACITVM EIVS GENERVM CASTISSIME COMPOSITA.

C LARORVM Virorũ facta moresq́ posteris tradere antiquitus usitatum: ne nostris quidem temporibus: quanq̃ incuriosa suorũ ætas omisit: quotiẽs magna aliqua ac nobilis uirtus uicit, ac supergressa est uitium paruis magnisq́ ciuitatibus cõmune ignorantiam recti & inuidiam: Sed apud priores ut agere memoratu digna pronum, magisq́ in aperto erat: ita celeberrimus quisq́ ingenio ad prodendam uirtutis memoriam sine gratia aut ambitione, bonæ tantum conscientiæ precio ducebatur. Ac plæriq́ suam ipsi uitam narrare: fiduciam potius morum q̃ arrogantiã arbitrati sunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidem: aut obtrectationi fuit: adeo uirtutes iisdem temporibus optime æstimantur: quibus facillime gignuntur. At mihi nunc narraturo uitam defuncti hominis uenia opus fuit: quam non petissem, ni cursaturus tam sæua & infesta uirtutibus tempora. Legimus cum Aruleno Rustico Pætus Thrasea: Herennio Senectioni Priscus Heluidius laudati essent capitale fuisse: neq́ in ipsos modo auctores: sed in libros quoq́ eorum seuitum: delegato triumuiris ministerio: ut monuméta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur: Scilicet illo igne uocem Po. Ro. & libertatem Senatus: & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur: expulsis insuper sapientiæ professoribus: atq́ omni bona arte in exilium acta: ne quid usq̃ honestum occurreret: Dedimus profecto grande patientiæ documentum: ut sicut uetus ætas uidit quid ultimum in libertate esset: ita nos quid in seruitute: adempto per inquisitiones & loquẽdi audiendiq́ cõmertio. Memoriam quoq́ ipsam cum uoce perdidissemus: si tam in nostra potestate esset obliuisci q̃ tacere. Nunc demum redit animus: & quamq̃ primo statim beatissimi sæculi ortu Nerua Cæsar, res olim dissociabiles miscuerit principatum ac libertatem: augeatq́ quotidie facilitatem Imperii Nerua Traianus: nec spem modo ac uotum sęcuritas publica, sed ipsius uoti fiduciam, ac robur assumpserit: Natura tamen infirmitatis humanæ tardiora sunt remedia q̃ mala: & ut corpora lente augescunt: cito extinguntur: sic ingenia studiaq́ oppresseris facilius q̃ reuocaueris. Subit quippe etiam ipsius inertiæ dul-

cedo: & inuisi primo desidia postremo amatur. Quid si per quindecim annos: grande mortalis æui spacium: multis fortuitis casibus promptissimus quisq; sæuicia principis interciderunt? Pauci & uti dixerim nō modo aliorum: sed etiam nostri superstites sumus exemptis e media uita tot annis, quibus iuuenes ad senectutem: Senes prope ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium uenimus. non tamen pigebit uel incondita ac rudi uoce memoriam prioris senectutis: ac testimonium præsentium bonorum compo suisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus professione pietatis aut laudatus erit aut excusatus.

Neus Iulius Agricola uetere & illustri Foroiuliensium colonia ortus: utrunq; auum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est: Pater Iulii Iulius Græcinus senatorii ordinis, studio eloquentiæ sapientiæq; notus: iisq; uirtutibus iram Caii Cæsaris meritus. namq; Marcum Sillanum accusare iussus: & quia abnuerat interfectus est. Mater Iulia Procilla fuit raræ castitatis. in huius sinu indulgentiaq; educatus per omnē honestarum artium cultum puericiam adolescentiamq; transegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam integramq; naturam: quod statim paruulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerit: locum græca comitate & prouinciali parsimonia mistum ac bene compositum. Memoria teneo solitū ipsum narrare se in prima iuuenta studium philosophiæ acrius ultraq̄ concessum Ro. ac Senatori hausisse, ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coercuisset: Scilicet sublime & rectum ingenium pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæq; gloriæ uehementius q̄ caute appetebat. mox mitigauit ratio & ætas retinuitq;, q; est difficillimum, ex sapientia modum. Prima castrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paulino diligenti ac moderato duci approbauit electus quem contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum qui militiam in lasciuiam uertūt, neq; segniter ad uoluptates & commeatus titulum tribunatus & inscitiam rettulit: sed noscere prouinciam: nosci exercitui: discere a peritis: sequi optimos: nihil appetere iactationem: nihil ob formidinem recusare: simulq; anxius & intētus agere. Non sane alias exercitatior magisq; in ambiguo Britannia fuit: trucidati ueterani: incensæ Coloniæ: intercepti exercitus: tum de salute mox de uictoria certauere. Quæ cuncta & si consiliis ductuq; alterius agebātur, ac summa rerum & recuperatæ prouinciæ gloria in ducem cessit: artem & usum & stimulos addidere iuueni: intrauitq; animū mili-

taris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, q̃ ex mala. Hinc ad capessendos magistratus in vrbem digressus Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idq; matrimonium ad maiora nitenti decus ac robur fuit. uixeruntq; mira cōcordia, per mutuam charitatem: & inuicem se anteponendo nisi q; in bona uxore tanto maior laus: quanto in mala plus culpæ est. Sors quęsturæ prouinciā Asiam: proconsulem Saluium Titianum dedit: quorum neutro corruptus est: quamq̃ & prouincia diues ac parata peccantibus: & procōsul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redempturus esset mutuam dissimulationem mali. Auctus est ibi filia in subsidium & solacium simul: nam filium ante sublatum breui amisit. Mox inter pręturam quęsturam ac tribunatum plebis atq; etiam ipsum tribunatus annum quiete & otio transit gnarus sub Nerone temporum: quibus inertia pro sapientia fuit. Idem præturæ certior: & silentium. nec. n. iurisdictio obuenerat. Ludos & inania honoris modo rationis atq; abundantiæ duxit: uti longe a luxuria: ita famæ propior. Tum electus a Galba ad dona temporum recognoscenda: diligentissima conquisitione fecit: ne cuius alterius sacrilegium Respu. quā Neronis sensisset. Sequens annus graui uulnere animum domumq; eius affiixit: nam classis Othoniana licenter uaga dum in templo: Liguriæ pars est: hostiliter populatur: matrem Agricolæ in prædiis suis interfecit: prędiaq; ipsa: & magnam patrimonii partem diripuit: quę causa cædis fuerat. Igitur ad solemnia pietatis profectus Agricola nuncio affectati à Vespesiano Imperii deprehensus, ac statim in partes transgressus est: Initia principatus ac statum vrbis Mutianus regebat admodū iuuene Domitiano: & ex paterna fortuna tantum licentiam usurpante. Is missum ad delectus agendos Agricolam integreq; ac strenue uersatum uicessimæ legioni tarde ad sacramentum transgressæ prępusuit: ubi decessor seditiose agere narrabatur: quippe legatis quoq; consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prętorius ad cohibendū potens: incertum suo an militum ingenio: ita successor simul & ultor electus: rarissima moderatione maluit uideri inuenisse bonos q̃ fecisse. Præerat tunc Britannię Vectius Volanus placidius q̃ feroci prouinciæ dignū est, temperauit Agricola uim suam ardoremq; cōpescuit: ne increscceret, peritus obsequi: eruditusq; utilia honestis miscere. Breui deinde Britannia consularem Petilium Cerealem accepit. Habuerunt uirtutes spacium exemplorum. Sed primo Cerealis

modo labores & discrimina mox & gloriam cōmunicabat, sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex euētu pręfecit, nec Agricola unquā in suam famā gestis exultauit: ad auctorem & ducem vt minister fortunā referebat: ita virtute in obsequendo, verecundia in pręddicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis Diuus Vespesianus inter patricios asciuit, ac deinde prouincię aquitaniæ præposuit splendidę in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credunt plęriq; militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia quāuis inter togatos facile iusteq; agebat. Iam uero tempora curarum remissionūq; diuisa, ubi conuentus ac iudicia poscerent, grauis intentus seuerus & sępius misericors, vbi officio satisfactum: nullam ultra potestatis personam, tristitiam & arrogātiam & auariciam exuerat. nec illi, quod est rarissimū, aut facilitas auctoritatē, aut seueritas amorem diminuit. Integritatem: atq; abstinentiam in tanto viro referre iniuria virtutū fuerit: ne famam quidē cui etiam sæpe boni indulgent ostentandam virtute, aut per artem quęsiuit, procul ab æmulatione aduersus collegas, procul a contentione aduersus procuratores, & uincere ingloriū, & atteri sordidū arbitrabatur. Minus trienniū in ea legatione detentus, ac statim ad spem consulatus reuocatus est, comitante opinione Britanniā ei prouinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par uidebatur, haud semper errat fama, aliquādo & elegit, consul egregię tū spei filiam iuueni mihi despondit, ac post consulatū collauit, & statim Britannię præpositus est adiecto pontificatus sacerdotio. Britannię situm populosq; multis scriptoribus memoratos non in cōparatione curæ ingeniiue referam, sed quia tum primū perdomita est, Itaq; quæ priores nondū comperta eloquētia percoluere rerū fide tradentur. Britannia insularū quas romana notitia complectitur maxima spacio ac Cælo in Orientem Germanię in Occidentem Hispaniæ obtenditur. Gallis in Meridiem etiā inspicitur, Septentrionalia eius nullis contra terris vasto atq; aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Liuius veterū, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi auctores oblongæ scutulę uel bipenni assimulauere: & est ea facies citra Caledoniam, vnde & vniuersum fama est transgressus, sed immensum & innorme spaciū procurrentiū extremo iam littore terrarū velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouissimi maris, tunc primū Romana classis circumuecta insulam esse

esse Britanniam affirmauit, ac simul incognitas ad id tempus insulas quas Orchadas vocant inuenit domuitq;, despecta est & Thyle quam hactenus Nix & Hyems appetebat, sed mare pigrum & graue remigrantibus perhibent, ne ventis quidem proinde atolli: credo quod rariores terræ montesq;: causa ac materia tempestatum, & profunda moles cōtinui maris tardius impellitur. Naturā Oceani atq; æstus neq; quærere huius operis est, ac multi rettulere, vnū adiderim nusq̄ latius dominari Mare multū fluminum huc atq; illuc ferre, nec littore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atq; ambire etiam iugis atq; montibus inseri velut in suo. Cęterum in Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros parum compertum. Habitus corporū varii atq; ex eo argumenta, namq; rutilæ caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem asseuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumq; crines, & posita contra Hispaniam iberos veteres traiecisse, easq; sedes occupasse fidē faciunt proximi Gallis & similes sunt, seu durante originis vsu, seu procurrentibus in diuersa terris, positio cæli corporibus habitum dedit. In vniuersum tamen extimanti, Gallos vicinum solum occupasse credibile est. Eorum sacra deprehendas superstitionū persuasione. Sermo haud multum diuersus, in deposcendis periculis eadem audacia, & vbi aduenere: in detrectandis eadem formido, plus tamen ferociæ Britanni pręferunt, ut quos nondū longa pax emollierit, nam Gallos quoq; in bellis floruisse accepimus, mox segnicia cū otio intrauit amissa virtute pariter ac libertate: quod Britannorum olim victis euenit, cæteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur. quędā nationes & curru pręliantur, honestior auriga, clientes propugnāt, olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studiis trahūtur, nec aliud aduersus validissimas gentes pro nobis vtilius, quā quod in cōmune non consulunt. Rarus duabus tribusq; ciuitatibus ad propulsandum cōmune periculum conuentus, ita dum singuli pugnant, vniuersi uincuntur. Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum, asperitas frigorum abest. Dierum spacia vltra nostri orbis mensuram, & nox clara, & extrema Britanniæ parte breuis, vt finem atq; initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quod si nubes non officiant, aspici per noctem solis fulgorem, nec concidere & exurgere, sed transire affirmant: Scilicet extrema & plana terrarum humili vmbra non erigunt tenebras, infraq; cęlum & sidera nox cadit. Solum præter oleam vitemq; & cætera calidioribus terris oriri sueta, patiens, frugum fęcundū, tarde mitescunt,

cito proueniunt eademq; vtriusq; rei causa multus humor terrarũ cæliq;. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ, gignit & Oceanus margarita sed subfusca ac liuentia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur, nam in rubro mari viua ac spirãtia saxis auelli, in Britannia prout expulsa sint colligi ego facilius crediderim naturam margaritis deesse q̃ nobis auaritiam. Ipsi Britanni delectum ac tributa & iniuncta imperii munera impigre obeunt si iniuriæ absint, has ægre tolerant iam domiti vt pareant nondum vt seruiant. Igitur primus omniũ Romanorum diuus Iulius cum exercitu Britanniam ingressus, quãq̃ prospera pugna terruerit incolas, ac littore potitus sit, potest videri ostendisse posteris nõ tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicam versa principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Consilium id diuus Augustus vocabat, Tiberius præcipue agitasse. C. Cæsarem de intranda Britannia satis constat, ni velox ingenio mobilis pœnitentia, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustra fuissent. Diuus Claudius auctor operis, transuectis legionibus auxiliisq;, & assumpto in partem rerũ Vespasiano, quod initiũ venturæ mox fortunę fuit, domitæ gentes, capti reges, & monstratus fatis Vespesianus. Consularũ primus Aulus Plantius prępositus, ac subinde Ostorius Scapula, vterq; bello egregius, redactaq; paulatim in formã prouincię proxima pars Britanniæ, addita insuper veteranorũ colonia quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ, is ad nostram vsq; memoriã fidissimus mansit, vt vetere ac iam pridem recepta populi Romani consuetudine haberet instrumẽta seruitutis & regis. Mox Didius Gallus parta a prioribus continuit, paucis admodũ castellis in vlteriora promotis, per quæ fama aucti officii quęreretur. Didium Veranius excepit, isq; intra annũ extinctus est, Suetonius hinc Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisq; præsidiis, quorũ fiducia Monam insulam vt viros rebellibus ministrantem aggressus terga occasioni patefecit, namq; absentia legati remoto metu Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere, nihil profici patientia nisi vt grauiora tamq̃ ex facili tolerantibus imperentur, singulos sibi olim reges fuisse: nũc binos imponi e quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sæuiret, æque discordiã prępositorum, ęque concordiam subiectis exitiosam, alterius manus centurionis, alterius vim & contumelias miscere, nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum, in prelio fortiorem esse qui spoliet, nunc ab ignauis plærumq; & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos,

liberos, iniungi delectus, tanq̃ mori tantũ pro patria nescientibus, quantum enim transisse militũ, si sese Britanni numerent, sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano defendi, sibi patriam coniuges parentes, illis auaritiam & luxuriã causas belli esse, recessuros vt diuus Iulius recessisset, modo virtutes maiorũ suorũ æmularẽtur, neue prælii vnius aut alterius euentu pauescerent, plus impetus, maiorem constantiam penes miseros esse, Iam Britannorum etiam deos misereri, qui romanum ducem absentem, qui relegatum in alia insula exercitum detinerent, iam ipsos quod difficillimum fuerit deliberare, porro in eiusmodi cõsiliis periculosius esse depræhendi q̃ audere. His atq; talibus inuicem instincti, Voadica generis regii fœmina duce, neq; enim sexum in imperiis discernunt, sumpsere vniuersi bellum, ac sparsos per castella milites consectati expugnatis præsidiis ipsam coloniam inuasere, vt sedem seruitutis, nec vllum in barbaris sæuiciæ genus amisit ira & victoria. Quod nisi Paulinus eo cognito prouinciæ motu propere subuenisset, amissa Britannia foret, quam vnius prælii fortuna veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisq;, quos conscientia defectionis, & propius ex legato timor agitabat. Hic cũ egregius cætera arroganter in deditos & vt suæ quoq; iniuriæ vltor durius consuleret, missus Petronius turpilianus tamq̃ exorabilior, & delictis hostium nouus, eoq; pœnitẽtiæ mitior, compositis prioribus nihil vltra ausus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius segnior & nullis castrorũ experimentis, comitate quadam curãdi prouinciam tenuit. Didicere iam barbari quoq; ignoscere vitiis blandientibus, & interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitiæ excusationem, sed discordia laboratum, cum assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret. Trebellius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus atq; humilis, precario mox præfuit, ac velut pacti exercitus licẽtiam, dux salutem, hæc seditio sine sanguine stetit, Nec Vectius Volanus manentibus adhuc ciuilibus bellis agitauit Britanniam disciplina, eadem inertia erga hostes similis petulantia castrorum, nisi q; innocens Volanus, & nullis delictis inuisus charitatem parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cætero orbe Vespasianus & Britanniam recuperauit, magni duces egregii exercitus, minuta hostium spes, & terrorem statim intulit: Petilius Cerealis Brigantum ciuitatem quæ numerosissima prouinciæ totius prohiberur aggressus, multa prælia & aliquando non incruenta, magnamq; Brigantũ partem aut victoria amplexus aut bello. Et cũ Cerealis quidem alterius successoris curã famamq; obruisset,

sustinuit quoq; molem Iulius Frontinus vir magnus quantum li-
cebat validamq; & pugnacem Silurum gentem armis subegit, su-
per virtutem hostiũ locorumq; difficultates eluctatus. Hunc Bri-
tanniæ statum has bellorum vices media iam æstate transgressus
Agricola inuenit, cum & milites velut omissa expeditione ad secu
ritatem, & hostes ad occasionem verterentur, Ordouicum ciuitas
haud multo ante aduẽtum eius alam in finibus suis agentem pro-
pe vniuersam obtriuerat, eoq; initio erecta prouincia, vt quibus
bellum volentibus erat probare exemplum, ac recentis legati ani-
mum operiri. Tum Agricola (quãq̃ transuecta, æstas sparsi per pro
uinciam numeri, præsumpta apud militem illius anni quies, tarda
& contraria bellum incohaturo, & plerisq; custodiri suspecta po-
tius videbatur) ire obuiam discrimini statuit, contractisq; legionũ
vexillis & modica auxiliorũ manu, quia in æquum digredi Ordo-
uices nõ audebant, ipse ante agmen quo cæteris par animus simili
periculo esset, erexit aciem, cæsaq; prope vniuersa gente non igna-
rus instandũ famæ, ac prout prima cessissent fore vniuersa, Monã
insulam cuius possessione reuocatum Paulinum rebellione totius
Britanniæ supra memoraui, redigere in potestatem animo intẽdit,
sed vt in dubiis consiliis, naues deerant ratio & constantia ducis
transuexit, depositis omnibus sarcinis lectissimos auxiliarium qui
bus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul seq; & arma &
equos regunt, ita repente imisit, vt obstupefacti hostes qui classem
qui Naues qui mare expectabant, nihil arduum aut inuictum cre-
diderint sic ad bellum venientibus. Ita petita pace ac dedita insula
clarus ac magnus haberi Agricola, quippe cui ingredienti prouin
ciam, quod tempus alii per ostentationem aut officiorum ambitũ
transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola prosperi-
tate rerum in vanitatem vsus, expeditionem, aut victoriam voca-
bat, victos continuisse, ne laureatis quidem gesta prosecutus est,
sed ipsa dissimulatione famæ famam auxit, æstimantibus quanta
futuri spe tam magna tacuisset. Cæterum animorum prouinciæ
prudens, simulq; doctus per aliena experimenta parum profici ar-
mis si iniuriæ sequerentur, causas bellorũ statuit excidere, a se suisq;
orsus primam domũ suam coerceant, quod plerisq; haud minus
arduum est, q̃ prouinciam regere, nihil per libertos seruosq; publi-
cæ rei, non studiis priuatis nec ex commendatione aut precibus
Centurionum milites ascire, sed optimum quemq; fidelissimũ pu-
tare, omnia scire, non omnia exequi, paruis peccatis veniam, ma
gnis seueritatem cõmodare, nec pœna semper, sed sæpius pęniten-
tia

tia contentus esse, officiis & administrationibus potius non peccaturos, quam damnare cum peccassent. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate numerum mollire, circuncisis in quęstum reperta, quæ ipso tributo grauius tolerabantur, namq; per ludibrium assidere clausis horreis, & emere vltro frumenta, ac vendere pretio cogebantur, diuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates a proximis Hybernis in remota & auia deferrent, donec, quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret. Hæc primo statim anno comprimendo egregiam famam paci circundedit, quæ uel in curia intolerantia priorum haud minus q̃ bellum timebatur. Sed vbi æstas aduenit, contracto exercitu multum in agmine, laudare modestiam, disiectos coercere, loca castris ipse capere, æstuaria ac siluas ipse prętemptare, & nihil interim apud hostes quietum pati, quo minus subitis excursibus popularetur, atq; vbi satis terruerat parcendo rursus irritamenta pacis ostentare. Quibus rebus multę ciuitates quę in illum diem ex æquo egerant, datis obsidibus iram posuere, & prędidiis castellisq; circundatę, & tanta ratione curaq;, vt nulla ante Britanniæ noua pars illacessita transierit. Sequens Hyems saluberrimis consiliis absumpta, namq; vt homines dispersi ac rudes, eoq; in bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent, hortari priuatim, adiuuare publice vt templa fora domus extruerent, laudando promptos, & castigando segnes, ita honoris æmulatio pro necessitate erat. Iam vero principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferre, vt qui modo linguam romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent, inde etiam habitus nostri honor, & frequens toga, paulatimq; discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam, idq; apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars seruitutis esset. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vastatis vsq; ad Taum(ęstuario nomen est) nationibus, qua formidine territi hostes, quamq̃ conflictatum sæuis tempestatibus exercitum, lacessere non ausi, ponendisq; insuper castellis spacium fuit. Adnotabant periti non alium ducem oportunitates locorum sapientius legisse, nullum ab Agricola positum castellum aut vi hostium expugnatum, aut pactione ac fuga desertum, crebræ eruptiones, nam aduersus moras obsidionis annuis copiis firmabantur, ita intrepida ibi Hyems, & sibi quisq; pręsi-

dio irritis hostibus, eoq; desperantibus, quia soliti plærumq; damna æstatis Hybernis euentibus pensare, tum ęstate atq; hyeme iuxta pellebantur. Nec Agricola vnquam per alios gesta auidus intercepit, seu Centurio, seu pręfectus, incorruptum facti testem habebat. Apud quosdam acerbior in conuitiis narrabatur, vt erat bonis comis, ita aduersus malos iniucundus, cæterum ex iracundia nihil super erat, secretum & silentium eius non timeres, honestius putabat, offendere, q̃ odisse. Quarta æstas obtinendis quæ præcurrerat insumpta, ac si virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsa Britannia terminus. Nam Glota & Bodotria diuersi maris æstibus per immensum reuectæ angusto terrarum spacio dirimuntur, quod tum pręsidiis firmabatur, atque omnis propior sinus tenebatur, summotis velut in aliam insulam hostibus. Quinto expeditionum anno naue prima transgressus ignoras ad id tempus gentes crebris simul ac prosperis prœliis domuit, eamq; partem Britanniæ quę Hyberniam aspicit, copiis instruxit, in spem magis q̃ ob formidinem. Siquidem Hybernia medio inter Britanniam atq; Hispaniā sita, & Gallico quoque mari opportuna valentissimam Imperii partem, magnis inuicem vsibus miscuerit. Spacium eius si Britannię comparetur agustius, nostri maris insulas superat. Solū cælumq; & ingenia cultusq; hominum haud multum a Britannia differt, in melius aditus portusque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domestica vnum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiæ in occasionem retinebat, Sæpe ex eo audiui, legione vna & modicis auxiliis debellari obtineriq; Hyberniam posse. Idque etiam aduersus Britanniam profuturum, si romana vbique arma, & velut e conspectu libertas tolleretur. Cæterum ęstate qua sextum officii annum inchoabat amplas ciuitates trans Bodotriam sitas, quia motus vniuersarum vltra gentium, & infesta hostilis exercitus itinera timebantur, portus classe explorauit, quę ab Agricola primum assumpta in partem virium sequebatur, egregia specie, cum simul terra simul mari bellum impellitur, ac sæpe iisdem castris pedes equesque & nauticus miles mixti copiis, & lętitia sua quisque facta suos casus attollerent, ac modo siluarum & montium profunda, modo tempestatum ac fluctuum aduersa, hinc terra & hostis, hinc auctus Oceanus militari iactantia compararentur. Britannos quoque, vt ex captiuis audiebatur, visa classis obstupefacie-

bat,

bat, tamquam aperto maris sui secreto vltimum victis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuersi Calidoniam incolentes populi paratu magno, maiore fama, vti mos est de ignotis, oppugnasse vltro castella adorti, metum vt prouocantes addiderant, regrediendumque citra Bodotriam, & excedendum potius quam pellerentur specie ignaui prudentium admonebant, cum interim cognoscit hostes pluribus agminibus irrupturos, ac ne superante numero, & peritia locorum circumiretur, diuiso & ipse in tres partes exercitu incessit. Quod vbi cognitum hosti, mutato repente consilio vniuersi nonam legionem vt maxime inualidam, nocte aggressi inter somnum ac trepidationem cæsis vigilibus irrupere. Iamque in ipsis castris pugnabant, cum Agricola iter hostium ab exploratoribus edoctus, & vestigiis insecutus velocissimos equitum peditumque assultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuersis adiici clamorem, & propinqua luce fulsere signa, ita ancipiti malo territi Britanni, & Romanis redit animus, ac securi pro salute de gloria certabant, vltro quin etiam irrupere, & fuit atrox in ipsis portarum angustiis prœlium, donec pulsi hostes, vtroque exercitu certante, his vt tulisse opem, illis ne eguisse auxilio viderentur, quod nisi paludes & siluæ fugientes texissent, debellatum illa victoria foret. Cuius constantia ac fama ferox exercitus nihil virtuti suę inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumque tandem Britanniæ terminum, continuo prœlium cursu fremebant, atque illi modo cauti ac sapientes, prompti post euentum ac magniloqui erant. Iniquissima hæc bellorum conditio est, prospera omnes sibi vendicant, aduersa cum imputantur. At Britanni non virtute sed occasione & arte ducis rati nihil ex arrogantia remittere, quominus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac sacrificiis conspirationem ciuitatum sancirent, atque ita irritatis vtrinque animis discessum. Eadem æstate cohors vsipiorum per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso Centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendere & vno remigrante suspectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore vt

miraculum prouehebantur, mox ad aquam atque vt illa raptis secum plærisque Britannorum sua defensantium prœlio congressi, ac sæpe victores, aliquando pulsi, eo ad extremum inopiæ venere, vt infirmissimos suorum mox sorte ductos vescerentur, atque ita circunuecti Britanniam amissis per inscitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti primum a sueuis, mox a frisiis intercepti sunt, ac fuere quos per commertia venundatos, & in nostram vsque ripam mutatione ementium adductos indicium tanti casus illustrauit. Initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus anno ante natum filium amisit. Quem casum neque vt plærique fortium virorum ambitiose, neq; per lamenta rursus ac mœrorem muliebriter tulit, & in luctu bellum inter remedia erat. Igitur præmissa classe quę pluribus locis prædata magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortissimos & longa pace exploratos addiderat ad montem Grampium peruenit, quem iam hostes insederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut seruitium expectantes, tandemque docti commune periculum concordia propulsandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iamque super triginta milia armatorum aspiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis senectus, clari bello, & sua quisque decora gestantes cum inter plures duces virtute & genere præstans nomine Calgacus apud contractam multitudinem prœlium poscentem in hunc modum locutus fertur. Quotiens causas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est hodiernum diem consensumque vestrum initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuersi seruitutis expertes, & nullæ vltra terræ, ac ne mare quidem securum imminente nobis classe romana, ita prœlium atque arma quæ fortibus honesta, eadem etiam ignauis tutissima sunt. Priores pugnæ quibus aduersus romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant, quia nobilissimi totius Britannię, eoq; in ipsis penetralibus siti, nec seruientium littora aspicientes, oculos quoq; a contractu dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos recessus ipse ac sinus famæ in hũc diem defendit, nunc terminus Britanniæ patet, atq; omne ignotum pro magnifico est. Sed nulla iam vltra gens nihil nisi fluctus & saxa, & inferiores Romani quorũ superbiã frustra per obsequiũ

& modestiam

& modestiam effugeris, raptores orbis postq̄ cunctis vastantibus defuere, terram & mare scrutantur. Si locuples hostis est, auari, si pauper, ambitiosi, quos non Oriens, non Occidens, satiauerit. Soli omnium atq; opes inopiam pari affectu concupiscunt, auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atq; vbi solitudinem faciunt, pacem appellant, liberos cuiq; ac propinquos suos natura carissimos esse voluit, hi per delectus alibi seruituri au feruntur. Coniuges sororesq; & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atq; hospitum polluuntur. Bona fortuna quæ in tributum agerat annus, in frumentum, corpora ipsa ac manus, siluis ac paludibus verbera emuniendis inter ac contumelias conterunt, Nata seruituti mancipia semel veneunt atq; vltro a dominis aluntur. Britannia seruitutem suam quotidie emit quotidie pascit, ac sicut in familia recentissimus quisq; seruorum & conseruis ludibrio est, sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu noui nos & viles in excidium petimur. Neq; enim arma nobis aut metalla aut portus sunt, quibus exercendis reseruemur: virtus porro ac ferocia subiectorum ingrata imperantibus, & longinquitas ac secretum ipsum quo tutius eo suspectius. Ita sublata spe veniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quam quibus gloria carissima est. Brigantes fœmina duce exurere coloniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in secordiam vertisset: exuere iugum potuere, nos integri & indomiti & in libertatem non in præsentiam laturi primo statim congressu, vnde ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit. An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciuiam adesse creditis nostris illi discessionibus ac discordiis clari. Vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt, quem contractum ex diuersissimis gentibus vt secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluēt, nisi si Gallos & Germanos, (& pudet dictu) Britannorum plærosq; dominationi alienæ sanguinem commodent, diutius tamen hostes seruos fide & affectu teneri putatis? metus & terror sunt infirma vincula charitatis, qua vbi remoueris, qui timere desierint odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt, nullæ Romanos coniuges accedunt, nulli parentes fugam exprobraturi sunt, aut nulla plærisq; patria, aut alia est, paucos numero circum trepidos ignorantia, cælum ipsum ac mare & siluas ignora omnia circumspectantes, clausos quodammodo ac victos alii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus & auri fulgor atq; argenti, quod neq; tegit neq; vulnerat. In ipsa hostium acie inueniemus nostras manus, agnoscent

Britanni suã causam recordabunt Gallis priorem libertatem, deserent illos cæteri Germani tanq̃ nuper vsipii relinquerũt. Nec quicq̃ vltra formidinis, vacua castella, senum coloniç inter male parẽtes & iniuste imperantes erga municipia & discordantia, hic dux, hic exercitus, ibi tributa & metalla & cæterę seruientium pęnæ, quas in æternum proferre, aut statim vlcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem & maioris vestros & posteros cogitate. Excepere orationem alacres, & barbari moris cantu fremitu & clamoribus dissonis. Iamq; agmina: & armorũ fulgores audentissimi cuiusq; procursu, simul instruebantur acies, cum Agricola quãq̃ lætum & vix monitis coercitũ militem adhuc ratus, ita disseruit. Octauus annus est commilitones ex quo virtute & auspiciis Imperii Ro. fide atq; opera vestra Britanniam vicistis, tot expeditionibus tot pręliis seu fortitudine aduersus hostes, seu patientia ac labore pene aduersus ipsam rerum naturã opus fuit. Neq; me militum: neq; vos ducis pœnituit. Ergo egressi ego veterum legatorũ, vos priorum exercituũ terminos, finem Britanniæ nõ fama nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inuenta Britannia & subacta. Equidem in agmine cũ vos paludes montesue & flumina fatigarent, fortissimi cuiusq; vocem audiebam quando dabitur hostis, quãdo animus? veniunt e latebris suis extrusi, & vota virtusq; in aperto, omniaq; prona victoribus, atq; eadem victis aduersa: Nam vt super esse tantum itineris, siluas euasisse, transisse æstuaria, pulchrũ ac decorum in frontem, item fugientibus periculosissima quæ hodie prosperrima sunt. Neq; enim nobis aut locorũ eadem notitia aut cõmeatũ eadem abundantia, sed manus & arma & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum est, neq; exercitus neq; ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vita potior, & incolumitas ac decus eodem loco sita sunt, nec inglorium fuerit in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si nouæ gentes atq; ignota acies constitisset, aliorum exercituum exemplis vos hortarer, nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate, Ii sunt quos proximo anno vnam legionem furto noctis aggressos clamore debellastis, Ii cæterorum Britannorum fugacissimi, ideoq; tamdiu superstites. Quomodo siluas saltusq; penetrantibus fortissimum quodq; animal ruere, pauida & inertia ipso agminis sono pelluntur, sic acerrimi Britannorũ iam pridẽ ceciderũt, reliquus est numerus ignauorũ & metuentiũ, quos quod tandẽ inuenistis, nõ restiterũt, sed depręhensi sunt nouissime id & extremo metu corpora defixere aciem in his vestigiis, in quibus pulchrã & spectabilẽ victoriã

ederetis:

ederetis : Transfigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem, approbate Reipu. nunq̃ exercitui imputari potuisse aut moras belli, aut causas rebellādi. Et alloquente adhuc Agricola militum ardor eminebat, & finem orationis ingens alacritas cōsecuta est, statimq; ad arma discursum instinctos ruentesq; ita disposuit, vt peditum auxilia, quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent, equitum tria milia cornibus affunderentur: legiones pro vallo stetere, ingens victoriæ decus citra Romanum sanguinem bellandi, & auxilium, si pellerentur. Britannorum acies in speciem simul ac terrorem editioribus locis constiterant, ita ut primum agmine quo cæteri per accliue iugum cōnexi velut insurgerent, media campi couinarius eques strepitu ac discursu cōplebat. Tum Agricola superante hostium multitudine veritus ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quāq̃ porrectior acies futura erat, & arcessendas plęriq; legiones admonebant, promptior in spem, & firmus aduersis dimisso equo pedes ante vexilla constitit. Ac primo congressu eminus certabatur, simul constantia, simul arte Britanni ingentibus gladiis, & breuibus cetris missilia nostrorum vitare, uel excutere, atq; ipsi magnam vim telorum superfundere, donec Agricola per Batauorū cohortes ac Tongrorū duas cohortatus est, vt ratio ad muciones ac manus adducerent, quod & ipsis vetustate militiæ exercitatum & hostibus inhabile, parua scuta & enormes gladios gerentibus, nam Britannorum gladii sine mucrone complexum armorum: & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur vt Bataui miscere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere cætere cohortes æmulatione & impetu cōmistæ proximos quosq; cædere, ac plæriq; semineces aut integri festinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitū turmę fugere, couinarii peditum se pręlio miscuere, & quamq̃ recentem terrorem intulerant densis tamen hostium agminibus & inęqualibus locis hærebāt, minimeq; equestres. Ea enim pugnæ facies erat, cum ægra diu aut stante, simul equorum corporibus impellerētur, ac sæpe vagi currus exterriti sine rectoribus equi vt quemq; formido tulerat, transuersos aut obuios incursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes summa collium insederant, & paucitatem nostrorū vacui spernebant, digredi paulatim & circūire terga vincētium cœperant, ni idipsum veritus Agricola quatuor equitū alas ad subita belli retentas venientibus opposuisset quantoq; ferocius accurrerant tanto acrius pulsos in fugam disiecisset. Ita consilium

Britannorum in ipsos versum, transuectęq; pręcepto ducis a fronte pugnantium alæ auersam hostium aciem inuasere. Tum vero patentibus locis grãde & atrox spectaculum sequi, vulnerare, capere atq; eosdem ablatis aliis, trucidare, Iam hostium prout cuiq; ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga pręstare, quidam inermes vltro ruere, ac se morti offerre. Passim arma & corpora & laceri artus, & cruenta humus & aliquãdo etiam victis ira virtusq;, postq̃ siluis appropinquarũt collecti primos sequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbiq; Agricola validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi arctiora erãt, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluas equite persultari iussisset, acceptũ aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Cęterum vbi compositos firmis ordinibus sequi rursus videre, in fugam versi, non agminibus ut prius, nec alius alium respectantes rari, & vitabundi inuicem longinqua atq; auia petiere. Finis sequendi nox & satietas fuit, cæsa hostium ad decemmilia, nostrorum trecenti quadraginta cecidere, in quis Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferocia equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaq; læta victoribus, Britanni palãtes mixtoq; virorum mulierumq; ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos, ac per iram vltro incendere, eligere latebras, & statim relinquere, miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare, aliquando frangi aspectu pignorum suorum sæpius concitari, satisq; cõstabat sæuisse quosdam in coniuges ac liberos tanq̃ misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latius aperuit, vastũ vbiq; silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius, quibus in omnem partem dimissis, vbi incerta fugæ vestigia, neq; vsq̃ conglobari hostes compertũ: & exacta iam æstate spargi bellum nequibat, in fines horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus præfecto classis circũuehi Britanniã præcepit, datæ ad id vires, & præcesserat terror, ipse peditem atq; equites lento itinere, quo nouarum gentium animi ipsa transitus mora terrerentur, in Hybernis locauit, & simul classis secũda tempestate ac fama trutulensem portum tenuit, vnde proximo latere Britannię lecto omni redierat. Hũc rerũ cursum, quãq̃ nulla verborũ iactãtia, epistolis Agricolę actũ, vt Domitiano moris erat fronte lętus pectore anxius excepit. Inerat cõscientia, derisui fuisse nuper falsum e Germania triumphũ, emptis per cõmertia, quorũ habitus & crines in captiuorũ speciẽ formarẽtur, ac nũc verã magnãq; victoriã tot militibus hostiũ cæsis ingẽti fama celebrari. Id sibi maxime

formidolosum

formidolosum priuati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori & ciuilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cætera ut cumq; facilius dissimulari, ducis boni imperatoriam uirtutem esse. Talibus curis exercitus: quodq; sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus optimũ in præsentia statuit reponere odium: donec impetus famæ & fauor exercitus langu esceret: nam etiã tum Agricola Britanniã obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta & illustris statuæ honorem: & quicquid pro triumpho datur multo uerborũ honore cumulata, decerni in Senatu iubet: addiq; insuper opinionẽ, Syriam prouinciam Agricolę destinari uacuam, tum morte Atilii Rufi cõsularis: & maioribus reseruatam. Credidere plæriq; libertũ ex secretioribus ministeriis missum ad Agricolam codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse cũ præcepto: vt si in Britannia foret traderentur: eumq; libertum in ipso freto Oceani obuiũ Agricolæ ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse: siue uerũ illud: siue ex ingenio principis fictum ac compositũ est. Tradiderat interim Agricola successori suo prouinciam quietam tutamq;: Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset: vitato amicorũ officio noctu in vrbem: noctu in palacium, ita ut præceptum erat, venit: exceptusq; breui osculo & nullo sermone: turbæ seruiẽtium ĩmixtus est. Cæterũ ut militare nomen, graue inter otiosos, aliis virtutibus temperaret: tranquillitatem atq; otium penitus auxit: cultu modicus sermone facilis: uno aut altero amicorũ comitatus. Adeo vt plæriq;, quibus magnos uiros per ambitionem æstimare mos est: viso aspectoq; Agricola quærerẽt famam, pauci interpretarentur. Crebro per eos dies apud Domitianum absens accusatus: absens absolutus est: causa periculi non crimen vllum, aut querela læsi cuiusq̃: sed infensus virtutibus princeps: & gloria viri, ac pessimum inimicorum genus, laudãtes. Et ea insecuta sunt Reipu. tempora: quæ sileri Agricolam non sinerent, tot exercitus in Mysia Daciaq; & Germania Pannoniaq; temeritate aut per ignauiam ducum amissi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti: nec iam de limi e imperii & ripa: sed de Hybernis legionum & possessione dubitatum. Ita cum damna damnis continuarentur: atq; omnis annus funeribus & cladibus insigniretur: poscebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis uigorem constãtiam & expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorũ. Quibus sermonibus satis cõstat Domitiani quoq; aures verberatas: dum optimus quisq; libertorum amore & fide: pessum

malignitate & liuore pronũ deterrioribus principem extimulabãt. Sic Agricola simul suis uirtutibus: simul uitiis aliorũ in ipsam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo proconsulatũ Asię & Africæ sortiretur: & occiso Cinica nuper: nec Agricolæ consiliũ deerat: nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationum principis periti, qui iturus ne esset in prouinciam: ultro Agricolam interrogarent, ac primo occultus quietem & otiũ laudare, mox operam suam in approbanda excusatione offerre, postremo non tam obscuri suadentes, simul terentesq; pertraxere ad Domitianum: qui paratus simulatione in arrogantiam compositus: & audiit preces excusantis: & cũ annuisset: agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficii inuidia: salarium tamen proconsulari solitũ offerri: & quibusdam a seipso concessum, Agricolæ nõ dedit: siue offensus non petitũ: siue ex conscientia: ne quod uetuerat uideretur emisse. Propriũ humani ingenii est odisse quẽ læseris: Domitiani uero natura pręceps in iram: & quo obscurior eo irreuocabilior: moderatione tamen prudẽtiaq; Agricolæ leniebatur, quia nõ contumacia, neq; inani iactatione libertatis famam fatũq; prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari: posse etiam sub malis principibus magnos uiros esse: obsequiumq; ac modestiam si industria ac vigor adsint: eo laudis excedere: quo plęriq; per abrupta: sed in nullum rei post vsum ambitiosa morte inclaruerũt. Finis vitæ eius nobis luctuosus: amicis tristis: extraneis etiam, ignotisq; non sine cura fuit. Vulgus quoq;: & hic alius agens populus: & ventitauere ad domũ, & per fora & circulos locuti sunt. nec quisq̃ audita morte Agricolæ: aut lætatus est: aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor: veneno interceptum. Vobis nihil comperti affirmare ausim. cæterum per omnem ualitudinem eius crebrius quam ex more principatus per nuncios uisentis & libertorũ primi: & medicorum intimi venere: siue cura illud: siue inquisitio erat. Supremo quidem die momẽta deficientis per dispositos cursores nunciata constabant: nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret speciẽ, tum doloris animo uultuq; præ se tulit, securus iam odii & qui facilius dissimularet gaudiũ q̃ metum. Satis constabat lecto testimonio Agricolę: quo cohęredem optimę vxori & piissimę filię Domitianũ scripsit: lętatũ eũ, uelut honore iudicioq;, tam cęca & corrupta mens assiduis adulatiõibus erat, ut nesciret a bono patre nõ scribi hęredem nisi malũ principem. Natus erat Agricola Caio Cęsare ter cons. idibus Iuniis. excessit sexto & qnquagesimo anno: decimo kal. Septẽbres collega priscoq; coss. Quod si habitũ

quoq; eius posteri noscere uelint: decentior q̃ sublimior fuit. nihil metus in uultu: gratia oris supererat: bonum uirum facile crederes, magnum libenter: & ipse quidem quãq̃ medio in spacio integræ ætatis ereptus: quantum ad gloriam longissimum æuum peregit. Quippe & uera bona quæ in uirtutibus sita sunt impleuerat: & cõsularibus ac triumphalibus ornamẽtis prædito quid aliud adstrue re fortuna poterat? opibus nimiis non gaudebat. speciose contige rat filia atq; uxore superstitibus: potest uideri etiam beatus incolumi dignitate: florente fama: saluis affinitatibus & amicitiis futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi sęculi luce: ac principem Traianum uidere: quod augurio uotisq; apud nostras aures ominabatur: ita festinatæ mortis grande solacium tulit, euasisse postremum illud tempus: quo Domitianus non iam per interualla ac spiramenta temporũ: sed continuo & uelut uno ictũ Rempu. exhausit. Nõ uidit Agricola obsessam Curiam: & clausum armis Senatum: & eadem strage tot consularium cædes: tot nobilissimarum fœminarum exilia & fugas. Vna adhuc uictoria charus nuncius censebatur: & intra Albanam arcem uilam sentẽtia Massalini strepebat: & Massa Bebius iam tum reus erat. Mox nostræ duxere Heluidium in carcerem manus. Nos Maurici Rusticiq; uisus: nos innocẽti sanguine Senetio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos: iussitq; scelera non spectauit. præcipua sub Domitiano miseriarũ pars erat: uidere & aspici: cum suspiria nostra subscriberentur: cũ denotandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille uultus & rubor: a quo se cõtra pudorem muniebat. Tu uero fœlix Agricola non uitæ tantũ claritate: sed etiam opportunitate mortis. Vt perhibent qui interfuerunt nouissimis sermonibus tuis: constans & libens fatum excœpisti: tanq̃ pro uirili portione innocentiam principi donares. Sed mihi filioq; eius præter acerbitatem parẽtis erepti auget mœsticiam: quod assidere ualitudini: fouere deficientem: satiari uultu, complexu nõ contigit. excepissem certe mandata uocesq;: quas penitus animo figeremus: noster hic dolor nostrum uulnus: nobis tam longæ absentiæ conditione ante quadriennium amissus est. Omnia sine dubio optima parẽtum assidente amantissima uxore superfuere honori tuo. paucioribus tamen lachrymis compositus es: & nouissima in luce desiderauere aliquid oculi tui? si quis piorum manibus locus: si ut sapientibus placet: non cũ corpore extingũtur magnæ animæ; placide quiescas: nosq; domũ tuã ab infirmo desiderio & muliebribus lamẽtis ad cõtemplationẽ uirtutũ tuarũ uoces: quas neq; lugeri neq; plãgi fas est: admiratiõe te

potius temporalibus laudibus: & ſi natura ſuppeditet militum decoramus. Is uerus honos ea coniunctiſſimi cuiuſq; pietas: id filiæ quoq; uxoriq; præceperim: ſic patris ſic mariti memoriam uenerari: ut omnia facta dictaq; eius ſecum reuoluant: famamq; ac figuram animi magis q̃ corporis complectantur: non quia intercedẽdum putem Imaginibus quæ marmore aut ære finguntur: ſed ut uultus hominũ: ita ſimulachra uultus imbecilla ac mortalia ſunt: forma mentis æterna: quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem: ſed tuis ipſe moribus poſſis. Quicquid ex Agricola amauimus: quicquid mirati ſumus: manet manſurumq; eſt in animis hominum, in æternitate temporum, fama rerum. Nam multos ueterum uelut inglorios & ignobiles obliuio obruet: Agricola poſteritati narratus & traditus ſuperſtes erit.

FINIS.